

UNIVERSITAT^{DE}
BARCELONA

La societat jueva conversa en la Barcelona Baixmedieval, 1391-1440

Xavier Pons Casacuberta

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement 4.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento 4.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution 4.0. Spain License.**

UNIVERSITAT DE BARCELONA
FACULTAT DE GEOGRAFIA I HISTÒRIA

DEPARTAMENT D'HISTÒRIA MEDIEVAL, PALEOGRAFIA I DIPLOMÀTICA

PROGRAMA DE DOCTORAT: *SOCIETAT I CULTURA*

La societat jueva conversa en la Barcelona Baixmedieval, 1391- 1440

Xavier Pons Casacuberta

DOCTORAND: Xavier Pons Casacuberta.

DIRECTOR: Dr. Josep Hernando Delgado.

TUTOR: Dr. Ignasi Baiges Jardí.

BERCELONA 2015

INDEX GENERAL

INTRODUCCIÓ.....	7
ESTAT DE LA QÜESTIÓ.....	9
FONTS I METODOLOGIA.....	12
1. EL TRENCAMENT DE LA CONVIVÈNCIA I LES CONVERSIONS EN MASSA.....	15
1.1. <u>Els jueus de la Corona d'Aragó durant les primeres etapes de la conquesta.....</u>	16
1.1.1 <i>Els jueus sota el regant de Jaume I.....</i>	18
1.1.2 <i>Camí cap a la decadència.....</i>	23
1.2. <u>Conversió o mort: trencament de la convivència.....</u>	27
1.2.1 <i>Sevilla. Comença el camí de no retorn.....</i>	28
1.2.2 <i>Expansió dels fets a la Corona d'Aragó.....</i>	30
1.2.3 <i>5 d'agost de 1391.....</i>	31
1.3. <u>Mesures preses arrel dels avalots de Barcelona.....</u>	33
1.3.1 <i>Càstig dels culpables.....</i>	33
1.3.2 <i>Comissió del Call.....</i>	36
1.4. <u>De jueus a conversos. Nou grup social, nou problema social.....</u>	50
1.4.1 <i>Deliberacions i ordenances referents a jueus i conversos a la ciutat de Barcelona a partir dels fets de 1391.....</i>	50
1.4.2 <i>Conversos i autoritats: integració o passivitat?.....</i>	53
1.5. <u>La conversió com a únic camí.....</u>	55
1.5.1 <i>Sant Vicent Ferrer. El poder de la paraula.....</i>	56
1.5.2 <i>La Disputa de Tortosa: nova onada de conversions.....</i>	59
2. JUEUS CONVERSOS: HÀBITAT I ESPAI DINS LA CIUTAT DE BARCELONA.....	62
2.1 <u>Els calls de Barcelona després dels fets de 1391.....</u>	63
2.1.1 <i>Destí dels espais comuns de l'aljama barcelonina.....</i>	64
2.1.2 <i>Obertura dels calls. Els Call Major com a residència de cristians de natura.....</i>	69
2.1.3 <i>El Call Menor.....</i>	119
2.2 <u>Residència dels jueus conversos en altres llocs de la ciutat.....</u>	128
2.2.1 <i>Lloguer o propietat?.....</i>	135
2.2.3 <i>Obres i reparacions dels habitatges.....</i>	145
2.3 <u>Espai laboral. Els obradors.....</u>	155
2.3.1 <i>Ubicació dels obradors.....</i>	156
3. LA FAMÍLIA CONVERSA.....	160
3.1 <u>Contacte entre jueus i cristians.....</u>	161
3.1.1 <i>Presència jueva a Barcelona després dels fets de 1391.....</i>	162
3.2 <u>La família conversa.....</u>	177
3.2.1 <i>Alguns apunts sobre la família jueva.....</i>	177
3.2.2 <i>Cohesió familiar després de les conversions de 1391.....</i>	179
3.2.3 <i>Trencament familiar després dels fets de 1391.....</i>	181

3.3 El matrimoni.....	186
3.3.1. Elecció de la parella.....	186
3.3.2 Edat dels cònjuges.....	190
3.3.3 Capítols matrimonials.....	192
3.3.4 Renúncia a la legitima.....	210
3.3.5 Convivència.....	212
3.4 Els fills.....	214
3.4.1 La lactància.....	214
3.5 Les vídues.....	217
4. ELS CONVERSOS EN EL TEIXIT PROFESSIONAL BARCELONÍ.....	220
4.1. El món laboral convers.....	221
4.1.1 Professions majoritàries.....	221
4.1.2 Els mestres.....	223
4.1.3 Els aprenents.....	225
4.1.4 Els contractes de treball.....	226
4.2. Els artesans.....	228
4.2.1 Els coralers.....	228
4.2.1.1 L'aprenentatge.....	237
4.2.1.2 Contractes de treball.....	237
4.2.2 Els dauers.....	239
4.2.2.1 Contractes d'aprenentatge.....	240
4.2.2.2 Contractes de treball.....	241
4.2.2.3 Societats.....	243
4.2.3 Els teixidors.....	243
4.2.3.1 Contractes d'aprenentatge.....	245
4.2.3.2 Contractes de treball.....	250
4.2.3.3 Societats.....	252
4.2.4 Els pellers.....	252
4.2.4.1 Contractes d'aprenentatge.....	254
4.3 Els corredors d'orella.....	255
4.3.1 Clients i objectes de venda. Activitat dels corredors conversos.....	258
4.3.2 Societats.....	265
4.4 Els lleoners.....	266
4.5 Els metges.....	267
4.5.1 Economia i societat.....	269
4.6 Els llibreters.....	273
4.6.1 Compra-venda de llibres.....	274
4.6.2 Enquadernació.....	277
4.6.3 Proveïment de material.....	277
4.6.4 Contractes d'aprenentatge.....	285
5. COMERÇ I FINANCES.....	289
5.1. Els conversos i el món del crèdit.....	289
5.2 Els préstecs a curt termini.....	292

5.1.2	<i>Els conversos i el món del crèdit a curt termini.....</i>	293
5.1.3	<i>Els prestamistes.....</i>	334
5.1.4	<i>Préstecs fets per cristians de natura a conversos.....</i>	335
5.1.5	<i>Préstecs fets de convers a convers.....</i>	339
5.1.6	<i>Préstecs fets per conversos a cristians de natura.....</i>	344
5.2	<u>El crèdit a llarg termini: els censals morts i els violaris.....</u>	350
5.2.1	<i>Els conversos i els crèdit a llarg termini.....</i>	351
5.2.2	<i>Préstecs a llarg termini de cristià de natura a convers.....</i>	367
5.2.3	<i>Préstecs a llarg termini de convers a convers.....</i>	374
5.2.4	<i>Préstecs a llarg termini de convers a cristià de natura.....</i>	375
5.3	<u>Els conversos i els comerç exterior.....</u>	376
5.3.1	<i>Activitat comercial dels conversos barcelonins.....</i>	379
5.3.2	<i>Productes exportats i importats.....</i>	395
5.3.3	<i>Rutes marítimes.....</i>	399
6.	ELS CONVERSOS I LA RELIGIÓ CRISTIANA.....	403
6.1	<u>Instrucció religiosa dels conversos barcelonins.....</u>	403
6.2	<u>Signes externs i interns dels cristianisme en els conversos barcelonins.....</u>	406
6.3	<u>L'expressió religiosa dels conversos segons els llibres d'òbits de la parròquia de Sant Just i Pastor de Barcelona.....</u>	407
6.4	<u>La confraria de la Santíssima Trinitat de Barcelona.....</u>	419
6.5	<u>L'accés dels conversos a l'estat clerical.....</u>	423
6.6	<u>Els conversos i la Inquisició catalana.....</u>	431
6.6.1	<i>Processos inquisitorials contra conversos barcelonins abans de la implantació de la Inquisició espanyola.....</i>	436
6.6.2	<i>Processos contra conversos barcelonins.....</i>	439
	CONCLUSIONS.....	444
	ANNEX DOCUMENTAL.....	448
	BIBLIOGRAFIA.....	607
	ÍNDEX ONOMÀSTIC.....	619

INTRODUCCIÓ

Aquesta tesi va ser motivada per l'article del doctor Josep Hernando Delgado *Conversos i jueus: cohesió i solidaritat. Necesitat d'una recerca*.¹ En aquest article el doctor Josep Hernando ens mostra la importància que té per a la historiografia catalana el conèixer com era la societat jueva conversa i quin paper tenia dins de la societat del moment.

El present treball té com objectiu principal estudiar en profunditat el grup social del conversos de Barcelona des de tots els aspectes: socials, econòmics, professionals, familiars, religiosos, així com la seva relació entre ells i la resta de la societat.

El context històric en el que desenvolupem la nostra investigació parteix cronològicament de l'agost de 1391, data en la que es produïren les conversions en massa dels jueus barcelonins. Els avalots de 1391, produïts per un profund malestar social i econòmic dels estaments baixos de la societat, van significar la ruptura de la coexistència entre jueus i cristians barcelonins. Les conseqüències d'aquests fets foren letals per la comunitat jueva de la ciutat: d'una part, el 10 de setembre de 1392 s'abolí per sempre més l'aljama jueva de Barcelona; per l'altra, la majoria dels jueus es convertiren al cristianisme. Per tant, un nou grup social irromp en el cor de la societat cristiana, ja que els conversos, com a cristians, entren a formar part d'aquesta en tots els seus àmbits (legals, religiosos, econòmics...).

La de l'estiu de 1391 no va ser la única onada de conversions en massa en territori de la Corona d'Aragó. Les predicacions de sant Vicens Ferrer i la coneguda Disputa de Tortosa, on destacats membres de la fe cristiana i jueva s'enfrontaren dialectalment entre 1414 i 1415 per tal de demostrar quina era la vertadera fe, produïren noves conversions numeralment significatives.

Per tant, els conversos es trobaren immersos en una societat que abans els excloïa. Així mateix, aquesta societat es veu obligada a absorbir un nou grup social, amb les seves característiques i costums propis, que ella mateixa ha creat i que ara fa molt difícil la seva integració. Recordem que aquestes conversions en massa es varen fer sota coacció, així que les primeres mesures preses per les autoritats van anar encaminades a impedir que els nous adeptes al cristianisme tornessin a la seva antiga fe. Per acomplir aquesta tasca, les primeres ordinacions del govern municipal de Barcelona

---

¹ Josep HERNANDO DELGADO: *Conversos i jueus: cohesió i solidaritat*, dins «Anuario de Estudios Medievales», 37/1 (Barcelona, 2007), pp. 181-212, p. 189.

tenien com objectiu separar la població jueva de la conversa. Aquestes mesures van provocar la separació entre membres de la família nuclear, ultra d'altres de grau més llunyà i amics, puix que no tots van abjurar de la fe mosaica. Davant aquesta situació part dels conversos van decidir fugir cap a altres indrets on pogueren continuar vivint en la seva vertadera fe. La resta es quedaren per tal d'integrar-se en la nova societat en la que els havien inclòs.

Després del desastre de 1391, els conversos tenien davant seu un camí ple de dificultats. La societat cristiana, és a dir, aquells que els varen obligar a convertir-se, es va despreocupar completament del seu adoctrinament. Tret, és clar, dels coneixements que els conversos absorbien de les predicacions. Per tant, aquests van haver de conèixer la nova fe pels seus propis mitjans, puix que eren conscients que la seva fe estava sota sospita. Fins i tot, alguns conversos arribaren a formar part de l'estament clerical. Així mateix, hagueren de refer-se econòmicament i adaptar-se a la nova situació en la que es trobaven, ja que com a cristians el seu marc econòmic i mercantil es presentava diferent. També hem de tenir en compte les dificultats que sorgiren arran de la no conversió del cònjuge, fills o germans, propiciant separacions i ruptures econòmiques.

Tot i les dificultats que se'ls presentaven, els conversos van anar integrant-se en la societat cristiana, convivint amb ella sense conflictes greus fins a l'arribada de la Inquisició castellana. Formaven, per tant, part de la nostra societat i de la nostra història. Com funcionava, però, aquest grup? Com i amb quin grau es relacionava amb els cristians de natura? Quants d'ells eren verdaderament cristians? Com funcionaven econòmicament i quins eren els oficis que dominaven? Com i on vivien dins de la ciutat? Com es relacionaven amb la seva família? I amb els seus membres jueus?

Com veiem, l'estudi de la societat conversa barcelonina ens planteja aquestes i més preguntes, la resposta de les quals ens permetrà conèixer millor la nostra història.

ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Certament, són pocs els estudis dedicats als jueus conversos i el seu paper en la societat abans de la implantació de la Inquisició castellana. Els principals estudis monogràfics sobre aquesta qüestió portats a terme per diversos historiadors jueus com Haim Beinart², Benzion Netanyahu³ i Cecil Roth⁴, analitzen principalment els conversos d'època moderna i es limiten a la zona castellana. D'altra banda, les seves principals fons d'estudi són els processos portats a terme contra conversos per part de la Inquisició castellana. Les seves investigacions ens serveixen per conèixer quina era la situació dels conversos a Castella i poder establir comparacions. Tots aquests estudis insisteixen en la idea en que la majoria de les conversions no van ser sinceres i que els conversos sincers eren una diminuta minoria. Aquests tres autors també coincideixen en la idea de que la Inquisició castellana va ser creada amb la finalitat de solucionar "el problema" convers. Resulta interessant l'obra de Benzion Netanyahu⁵, *Los marranos españoles según las fuentes hebreas de la época (siglos XIV-XVI)*, que tracta sobre els conversos castellans des de les fonts hebrees, ja que tracta la problemàtica dels conversos des de el punt de vista jueu.

Altres importants historiadors jueus han tractat el tema dels conversos, no de manera monogràfica, però sí dintre dels seus estudis dedicats als jueus de la Península Ibèrica. D'aquests historiadors jueus el més important és Yitzhak Baer⁶, que realitza dos estudis completíssims: *Historia de los judíos en la España cristiana*, sobre els jueus del regnes hispànics durant l'època medieval; i *Historia de los judíos en la Corona de Aragón (siglos XIII-XIV)*, sobre els jueus de la Corona d'Aragó en concret. Amb aquestes dues obres, Baer va ser el primer que va estudiar la societat conversa a la Corona d'Aragó, d'una manera més àmplia i profunda.

---

² HAIM BEINART: *Los conversos ante el tribunal de la Inquisición*, ed. Riopiedras, Barcelona, 1983.

³ BENZION NETANYAHU: *De la anarquía a la Inquisición: estudios sobre los conversos en España durante la Baja Edad Media*, ed. Esfera de los Libros, Madrid, 2005. Del mateix autor, *Los orígenes de la Inquisición en la España del siglo XV*, ed. Crítica, Barcelona, 1999. Del mateix autor, *Los marranos españoles según las fuentes hebreas de la época (siglos XIV-XVI)*, ed. Junta de Castilla y León, 1994.

⁴ CECIL ROTH: *Los judíos secretos: historia de los marranos*, ed. Atalena, Madrid, 1979.

⁵ BENZION NETANYAHU: *Los marranos españoles según...*, citat.

⁶ YITZHAK BAER: *Historia de los judíos en la España cristiana*, ed. Riopiedras, Barcelona, 1998; *Historia de los judíos en la Corona de Aragón (siglos XIII-XIV)*, ed. Diputación General de Zaragoza, Saragossa, 1985.

També és molt important l'obra de Salo Wittmayer Baron⁷, *A social and religious history of the jews*. Tot i basant-se en els estudis realitzats per Baer, aporta nous detalls sobre la situació dels conversos de la Corona d'Aragó. La seva obra consta de 14 volums, en els que estudia la història dels jueus des de l'antiguitat fins als nostres dies.

Altres autors han tractat aspectes concrets dels conversos com la seva fe. En aquest camp destaca l'estudi fet per David M. Gitlitz⁸, *Secreto y engaño : la religión de los criptojudíos*, on resulta molt interessant la classificació que fa dels conversos respecte a la seva fe. Classificació que ja va fer Julio Caro Baroja⁹ en *Los judíos en la España Moderna y contemporánea*. Un altre aspecte concret que també s'ha tractat és el tema dels problemes legals que podien aparèixer entre els membres d'una mateixa família, dels quals uns s'havien convertit i altres no. Dels autors que tracten aquest aspecte destaquen, Encarnación Marín Padilla¹⁰, *La relación judeoconversa durante la segunda mitad del siglo XV en Aragón : la ley*; i Moisés Orfali¹¹, *Los conversos españoles en la literatura rabínica: problemas jurídicos y opiniones legales durante los siglos XII-XVI*.

Com a autor espanyol que ha tractat monogràficament el tema dels conversos destaca Eloy Benito Ruano¹², *Los orígenes del problema converso*. Tanmateix, aquest estudi es centra sobre tot en la problemàtica sorgida dels conversos a Castella.

Un altre autor que va tractar el tema dels conversos però dins d'una obra més general va ser Julio Amador de los Rios¹³, amb la seva coneguda obra *Historia social, política y religiosa de los judíos de España*.

Tanmateix, la gran part de la bibliografia sobre conversos barcelonins la trobem en articles i actes de congressos.

Un dels primers articles que fa referència als conversos de Barcelona és el de Isidore Loeb¹⁴, *Liste nominative des juifs de Barcelone en 1392*, en el que es va

---

⁷ SALO WITTMAYER BARON: *A social and religious history of the jews*, ed. Columbia University Press, Nova York, 1952.

⁸ DAVID M. GITLITZ, *Secreto y engaño : la religión de los criptojudíos*, ed. Junta de Castilla y León, 2003.

⁹ JULIO CARO BAROJA: *Los judíos en la España Moderna y contemporánea*, ed. Ediciones Arion, Madrid, 1962.

¹⁰ ENCARNACIÓN MARÍN PADILLA, *La relación judeoconversa durante la segunda mitad del siglo XV: la ley*,

¹¹ MOISÉS ORFALI, *Los conversos españoles en la literatura rabínica: problemas jurídicos y opiniones legales durante los siglos XII-XVI*, ed. Universidad Pontificia de Salamanca, 1982.

¹² ELOY BENITO RUANO, *Los orígenes del problema converso*, ed. El Albir Universal, Barcelona, 1976.

¹³ JULIO AMADOR DE LOS RIOS, *Historia social, política y religiosa de los judíos de España*, ed. Orbis, Barcelona, 1986.

publicar la llista dels conversos que van demanar ajuda al rei per a recuperar els seus béns robats durant l'assalt al call de Barcelona de 1391.

Molt important és l'article de Francesc Carreras Candi¹⁵, *Evolución histórica de juehus y juheissants barcelonins*.

El primer article que va tractar la societat conversa barcelonina des de totes les vessants i va fer referència a la importància d'una recerca sobre aquest tema, va ser el de Josep Hernando Delgado¹⁶, amb el seu article *Conversos i jueus: cohesió i solidaritat*.

Respecte als congressos destaquem el celebrat a Girona el gener del 2004, sota el títol *Cristianos y judíos en contacto en la Edad Media. Polémica, conversión, dinero y convivencia*¹⁷. Els autors que tractaren específicament el tema dels conversos foren: Josep Hernando, *Conversos, jueus i cristians de natura. El testimoni dels processos i la necessitat d'una recerca*; Silvia Planas, *Convivència, pervivència, supervivència: apunts per a la història de les dones converses de Girona*; i Rafael Narbona, *Los conversos de Valencia (1391-1482)*.

---

¹⁴ ISIDORE LOEB: *Liste nominative des juifs de Barcelone en 1392*, dins <<Revue des Études juives>>, IV, 1982, pp. 57-77

¹⁵ FRANCESC CARRERAS CANDI, *Evolución histórica de juehus y juheissants barcelonins*, «Estudis Universitaris Catalans», III (1909), pp. 404-428 i 498-522; IV (1910), pp. 45-65 i 3 Francesc Fuster, *Octavum decimum manuale*, 1409, juny, 25 - 1411, abril, 2373.

¹⁶ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Conversos i jueus: cohesió i solidaritat*, dins <<Anuario de Estudios Medievales>>, 37/1 (Barcelona, 2007), pp. 181-212,

¹⁷ FLOCEL SABATÉ I CLAUDE DENJEAN eds. *Cristianos y judíos en contacto en la Edad Media. Polémica, conversión, dinero y convivencia*, Reunión Científica en Girona (20 - 24 de enero de 2004), Editorial Milenio, Lleida, 2009,

FONTS I METODOLOGIA

ABREVIATURES

AHPB: Arxiu Històric de Protocols de Barcelona.

AHCB: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

ACA: Arxiu de la Corona d'Aragó.

ACB: Arxiu de la Catedral de Barcelona.

ADB: Arxiu Diocesà de Barcelona.

El present treball sobre la societat conversa és un estudi històric i social, de caràcter micro-històric. Per tant, la prosopografia juga un important paper en la nostra metodologia.

La majoria de les nostres dades provenen de documentació notarial cercada en la seva major part de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Així que la informació que recopilarem farà referència a individus concrets, però que, amb un nombre considerable, ens servirà per reflectir a tot el grup social,

Pel que fa a la cronologia del nostre estudi (1391-1440) comprèn un període de gairebé 50 anys. La data d'inici és el 1391 degut a que és quan van començar les conversions en massa. Pel que fa la data final de 1440, aquesta ve determinada pel fet que és l'últim any en que hem trobat l'adjectiu *conversus* – el qual ens permet identificar als conversos – en la documentació notarial.

Hi ha la dificultat que a partir de 1416 l'adjectiu *conversus* va desapareixent paulatinament fins a fer-ho definitivament el 1440. Per tal de no desvirtuar el nostre estudi, no hem inclòs els individus que no sabem segur que eren conversos. Per tant, per tal de determinar plenament que un individu era convers hem aplicat que, a banda del nom i l'ofici, hagi de constar el nom del cònjuge o d'altre familiar.

La metodologia que hem seguit per localitzar la documentació notarial referent als conversos ha estat realitzar un buidat sistemàtic dels volums notariaus més significatius compresos en la dita cronologia, tant de l'AHPB com de l'AHCB i l'ACB. D'altra part, hem cercat documents referents a la societat conversa en les seccions corresponents dels següents arxius: AHCB, ADB, ACB i ACA.

A continuació mostrem les fonts concretes d'aquest treball:

-AHPB: els llibres, manuals, llibres de vendes, llibres de comandes, testaments, inventaris, etc., dels notaris més destacats compresos entre 1391 i 1440.

-ACA:

- Registres de Cancelleria corresponents als regnats que comprenen dita cronologia.
- Processos en quart.
- Patrimoni.

-ADB:

- Mensa Episcopal.
- Visites Pastorals.
- *Registra Ordinatorum*.
- Processos.

-ACB: tota la documentació notarial compresa entre 1391-1440.

-AHCB:

- Consell de Cent.
  - Llibre del Consell.
  - Registre de deliberacions.
  - Registre d'ordinacions.
  - Ordinacions especials.
  - Lletres closes.
  - Lletres i provisions reials.
  - Lletres comunes originals.
  - Manual.
  - Notularum.
  - Diversorum.
  - Plets i processos.
- Consellers.
  - Oficials de la ciutat.
  - Imposicions.
  - Obreria.
  - Eclesiàstics. Inquisició.
  - Diversos.
  - Processos.
- Protocols notarials.

CAPÍTOL 1

EL TRENCAMENT DE LA CONVIVÈNCIA I LES CONVERSIONS EN MASSA.

Els fets de 1391 van marcar un gran punt d'inflexió en la història dels regnes cristians hispànics en general i en la història de Barcelona en particular. Després de segles, la convivència entre jueus i cristians va ser violentament trencada. Tanmateix, els avalots de 1391 i el desig del poble *menut* d'exterminar el poble jueu no va ser un fet fortuït i improvisat, simplement producte d'unes circumstàncies momentànies. Va ser el resultat d'un llarg conflicte entre dos concepcions diferents envers als jueus: la reialista, que depenia dels jueus pel seu capital i per administrar els regnes, i que per tant els protegia i defensava; i la corrent antijueva influenciada per una creixent intolerància religiosa que no acceptava les concessions que els reis feien als jueus.

Al llarg d'aquest primer capítol farem un breu anàlisi de la situació dels jueus durant la Conquesta i el canvi de l'actitud dels cristians respecte als jueus quan la Corona d'Aragó va deixar d'expandir-se cap als territoris musulmans i va consolidar les seves conquestes. Seguirem després amb l'anàlisi dels fets de 1391 que van provocar l'aparició dels conversos com a nou grup social.

Abans, però, d'entrar en matèria ens agradaria fer unes puntualitzacions. Són molts els autors que han estudiat el tema dels jueus medievals a la Península Ibèrica¹⁸. Tanmateix, Yitzhak Baer és l'autor que millor ens ofereix una visió històrica sobre els jueus de les nostres terres, convertint la seva obra com a referent. Per tant, ens referirem en nombroses ocasions al seu magnífic treball.

D'altra part, tot i que en alguns casos tractarem el cas de Castella, el present capítol es centrarà en la situació dels jueus en la Corona d'Aragó, ja que les causes i l'odi cap al jueu van ser diferents depenent de la zona.

ELS JUEUS DE LA CORONA D'ARAGÓ DURANT LES PRIMERES ETAPES DE LA CONQUESTA.

El destí dels jueus durant l'Edat Mitjana als regnes hispànics sempre va anar acompanyat de la estabilitat política dels regnes cristians. El rei, com "propietari" dels jueus, s'encarregava de protegir-los, i per tant el destí d'aquests anava lligat al seu. Si un rei era prou poderós per a mantenir l'estabilitat política dels seus regnes, les comunitats jueves vivien en plena tranquil·litat i harmonia. En canvi, en situacions de buit de poder i de govern inestable, les aljames jueves eren les primeres en notar les conseqüències.

---

¹⁸ D'entre el gran nombre d'obres que fan referència l'estudi dels jueus medievals a la Península Ibèrica destaquem les següents: Y. BAER: *Historia de los judíos en la España cristiana*, ed. Riopiedras, Barcelona, 1998; *Historia de los judíos en la Corona de Aragón (siglos XIII-XIV)*, ed. Diputación General de Zaragoza, Saragossa, 1985. J. AMADOR DE LOS RIOS: *Historia social, política y religiosa de los judíos en España*, ed. Orbis, Barcelona, 1986. S.W. BARON: *A social and religious history of the jews*, ed. Columbia University Press, Nova York, 1952. H. BEINART: *Los judíos en España*, ed. Mapfre, Madrid, 1993. F. DE FOFARULL I SANS: *Los judíos en el territorio de Barcelona, siglos X-XIII: reinado de Jaime I, 1213-1276*, Impr. De F. J. Altes, Barcelona, 1910. M.J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans: les seves vivències i influència en la cultura, economia i política en els reialmes cristians*, Ed. PPV, Barcelona, 2009. A. RICH ABAD: *La comunitat jueva de Barcelona entre 1348 i 1391 a través de la documentació notarial*, Ed. Fundació Noguera, Barcelona, 1999. L. SUAREZ FERNANDEZ: *Judíos españoles en la Edad Media*, Ed. Rialp, Madrid, 1980, L. POLIAKOV: *Historia del antisemitismo*. 3 volums, ed. Muchnik Editores, Barcelona, 1986.

El 1060 els regnes cristians de la Península Ibèrica van fer el primer intent de conquerir territoris del sud ocupats pels musulmans. Tanmateix, els almohades van aconseguir aturar l'avanç dels regnes cristians, que no es reprendria fins al segle XIII.

La situació política, demogràfica i econòmica que els monarques cristians trobaven en els territoris cristians recentment conquerits va fer que aquests veiessin en els jueus la gran solució als seus problemes.

Efectivament, durant la Conquesta, les noves àrees ocupades pels cristians estaven totalment deshabitades. La conquesta d'Andalusia amb les ciutats de Còrdova (1236) i Sevilla (1248), en cas de Castella, i de les Illes Balears (1229) i València (1238), en el cas de la Corona d'Aragó, va fer que es plantejés una nova política de repoblament i de rehabilitació econòmica: invitar i facilitar als jueus que s'establissin en les noves àrees conquerides¹⁹. Els jueus establerts en aquestes zones varen ser molt apreciats tant pels governants com per la resta de la societat. Entre la societat cristiana, la burgesia – procedent dels nobles i dels camperols – , augmentava molt lentament, i per aquesta causa era necessari recolzar-se amb els jueus, àmpliament competents en l'artesanat i el comerç²⁰.

Políticament, els monarques cristians necessitaven secretaris que dominaren la llengua àrab i que sabessin com administrar els nous territoris. Sens dubte, els que millor ho podien fer eren els jueus, ja que no tant sols dominaven la llengua àrab, sinó que coneixien a la perfecció la naturalesa del territori conquerit, la seva organització administrativa i els costums de la seva gent²¹. També cal tenir en compte l'experiència adquirida pels jueus en els camps de la diplomàcia i l'administració. L'administració dels nous territoris conquerits requeria un íntim coneixement de les diverses comunitats i religions que els componien, així com dels recursos financers de cada comunitat i els seus líders, que tant sols financers experimentats podien portar a terme correctament²². En conseqüència, els jueus van anar ocupant importants càrrecs administratius i diplomàtics, que els imbuïen de gran poder, però que els feien odiosos als ulls de la societat cristiana.

De fet, l'únic guardià dels jueus era el rei. En la societat cristiana, el principi que regia respecte als jueus era el de consirar-los propietat personal del rei. Aquest principi

---

¹⁹ S. WITTMAYER BARON: *A social and religious history of the jews*, volum X, ed. Columbia University Press, Nova York, 1965, p 119.

²⁰ Y. BAER: *Historia de los judíos en la España cristiana*, Ed. Riopiedras, Barcelona, 1998, p.48.

²¹ Y. BAER: *Historia de los judíos en la España cristiana*, Ed. Riopiedras, Barcelona, 1998, p.48.

²² S. WITTMAYER BARON: *A social and religious history of the jews*, volum X, ed. Columbia University Press, Nova York, 1965, p 122.

deriva de les ensenyances dels Pares de l'Església, que consideraven que els jueus estaven condemnats a la servitud eterna pel terrible crim d'assassinar a Crist. Aquest concepte es va definir clarament el 1176 en el Fur de Terol i va servir com a model per a les ciutats de Castella i de la Corona d'Aragó: "els jueus son els serfs del rei i pertanyen al seu tresor"²³. Com a tresor seu el rei cobrava un seguit de tributs a lesaljames que li aportaven quantiosos beneficis. I no tant sols això, sinó que els jueus eren els únics que, mitjançant el préstec, podien prestar a la corona el capital, amb la quantitat i rapidesa necessàries, per portar a terme campanyes militars en les que el temps de reacció era primordial²⁴.

Tanmateix, la noblesa, l'Església i el poble pla no tenien igual concepte dels jueus. A part de la qüestió religiosa, per a l'Església el fet que els jueus ocupessin càrrecs públics contravenia les lleis eclesiàstiques. Els nobles, per la seva banda, veien en els jueus l'eina utilitzada pel rei per a debilitar-los. Finalment, el poble pla no volia que ocupessin càrrecs públics per tal d'ocupar-los ells²⁵. A aquestes causes socials cal sumar les idees d'intolerància religiosa vingudes des de França, per tal d'obtenir la corrent antijueva que aquest últims estaments enfrontaran contra la corrent protectora de la monarquia produint els fets de 1391.

ELS JUEUS SOTA EL REGNAT DE JAUME I.

Respecte als jueus, Jaume I va seguir la mateixa política protectora que els seus antecessors, a més de donar a alguns dels seus membres gran poder. Un cop Jaume I va aconseguir controlar la oposició interna que li proferia la noblesa, inicià la conquesta de Mallorca, a la que seguiria poc després la de València. Aquestes noves campanyes militars, significaven necessitat de capital immediat, repoblament i administració de les zones conquerides així com la reactivació de l'economia de les mateixes. Els jueus van donar solució a totes aquestes necessitats, fet que imbuí de gran poder a alguns dels seus membres.

Un cop conquerida Mallorca, els jueus que van decidir establir-se en els nous territoris conquerits van rebre vivendes, tallers i parcel·les de terrenys, tant dins com

---

²³ Y. BAER: *Historia de los judíos en la España cristiana*, Ed. Riopiedras, Barcelona, 1998, p. 93.

²⁴ L. SUÁREZ-FERNÁNDEZ: *Judíos españoles en la Edad Media*, ed. Rialp, Madrid, 1980, p. 112.

²⁵ Y. BAER: *Historia de los judíos en la España cristiana*, Ed. Riopiedras, Barcelona, 1998, p. 185.

fora de les muralles²⁶. Els jueus que ja hi vivien van conservar les seves propietats. La política iniciada per Jaume I envers els jueus a partir del repartiment de Mallorca, assajada ja per Ferran III de Castella en les regions andaluses, marcava el camí de l'era d'esplendor del poble jueu a la Corona d'Aragó²⁷.

La conquesta de València va tenir més conseqüències per als jueus, alguns dels quals van veure les seves propietats confiscades. Com ja havia passat a Mallorca, els musulmans que residien en la ciutat van ser expulsats. Als jueus, en canvi, se'ls va reservar el barri que sempre van ocupar i el van ampliar²⁸. També en aquest cas, molts jueus procedents de les zones velles de la Corona (Barcelona, Lleida, Saragossa...) es van establir a València, atrets pels privilegis donats pel monarca (1239 i 1244) que equiparaven en drets als nouvinguts amb els residents de les aljames de Saragossa i Barcelona. En el cas de València, Jaume I va aplicar una novetat al ja citat sistema de repoblament: juntament amb els nobles cristians, els jueus cortesans també van rebre terres i demés propietats²⁹. Veiem, doncs, com degut a les circumstàncies els jueus prenen molta importància per al reis, fins a arribar al punt en que els jueus cortesans eren "cuidats" pel rei igual que la noblesa. Dintre de les pròpies aljames hi havia un seguit de famílies jueves que tenien un autèntic poder aristocràtic. Aquestes famílies – en el cas de Barcelona eren els Perfet, Benveniste i els Alazar – en alguns casos, tenien immunitat enfront l'autoritat dels oficials i els jutges locals, igualant la seva situació jurídica a l'alta noblesa³⁰.

A la necessitat de repoblament de les zones conquerides, era inherent el fet que aquestes noves poblacions fossin productives, ja que en un estat de guerra la necessitat de capital líquid era primordial. Aquesta reactivació econòmica era duta a terme pels jueus que s'establien a les noves poblacions. Per tal d'assegurar i accelerar el creixement econòmic, Jaume I va concedir a les aljames jueves privilegis per a comerciar amb gra, oli i ramat, així com autoritzacions per obrir nous obradors en les ciutats. En ocasions en les que els jueus mercaders necessitaven protecció, Jaume I

---

²⁶ Y. BAER: *Historia de los judíos en la España cristiana*, Ed. Riopiedras, Barcelona, 1998, p. 157.

²⁷ J. AMADOR DE LOS RIOS: *Historia social, política y religiosa de los judíos en España*, ed. Orbis, Barcelona, 1986, p. 218.

²⁸ L. SUAREZ FERNANDEZ: *Judíos españoles en la Edad Media*, Ed. Rialp, Madrid, 1980, p. 100.

²⁹ Y. BAER: *Historia de los judíos en la España cristiana*, Ed. Riopiedras, Barcelona, 1998, p. 157.

³⁰ Y. BAER: *Historia de los judíos en la España cristiana*, Ed. Riopiedras, Barcelona, 1998, p. 99.

defensava els seus drets i donava instruccions als seus oficials de no molestar als jueus i no permetre que ningú els destorbés en els seus negocis sense causa justificada³¹.

Com és evident, aquest tracte favorable a la comunitat jueva durant aquesta època es feia per que els monarques cristians en treien gran profit. Tots els privilegis que hem citat fins ara, així com els avantatges econòmics, anaven dirigits als jueus que s'establiren en les noves zones conquerides de València i Mallorca. Jaume I era conscient del potencial econòmic dels jueus, així com del fet que ningú voldria instal·lar-se en unes poblacions que acabaven de ser conquerides en una guerra i amb un precària situació productiva i comercial. Calia doncs convèncer als jueus per a que s'establissin en els nous territoris per tal d'activar l'economia i atreure així més pobladors cristians. En canvi, van ser molt pocs els privilegis que van obtenir les aljames de les zones "velles". Les aljames del Principat van ser les que menys avantatges van aconseguir, puix que en aquell moment era el centre més important de l'Església en tota la Corona d'Aragó i el poder eclesiàstic influïa en contra dels privilegis dels jueus³². Poques van ser les autoritzacions donades per Jaume I a l'aljama de Barcelona per a la construcció de noves sinagogues i cementiris³³.

Tal com demostren les contribucions fiscals compilades el 1274, les aljames situades en les zones recentment conquerides tenien menor càrrega fiscal que les establertes en les ciutats de la zona "vella". Les aljames de Saragossa i Calatayud, van pagar aquell any a la Corona 15.000 (o 17.000) i 10.000 sous respectivament, mentre que l'aljama de València tant sols en va pagar 5.000 sous³⁴. L'estratègia econòmica era no pressionar fiscalment les aljames de les zones recentment conquerides, alliberar als membres d'aquestes aljames – de manera individual i també de manera general – de l'obligació de pagar impostos durant 3 o 4 anys i facilitar l'adquisició de cases, terres i obradors als jueus que s'instal·lessin en les noves aljames, amb l'objectiu que aquestes fossin més productives i que en un futur paguessin més impostos. Tanmateix, aquesta política d'exempció fiscal a certs individus provocava tensions dins l'aljama, ja que en

---

³¹ Y.T. ASSIS: *Jewish economy in the medieval Crown of Aragon, 1237-1327*, ed. E. J. Brill, Leiden, 1997, p. 27.

³² M. J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans. Les seves vivències i influència en la cultura, l'economia i la política en els reialmes cristians*, Ed. PPU, Barcelona, 2009, p. 56.

³³ Y. BAER: *Historia de los judíos en la España cristiana*, Ed. Riopiedras, Barcelona, 1998, p. 161.

³⁴ S. WITTMAYER BARON: *A social and religious history of the jews*, volum X, ed. Columbia University Press, Nova York, 1965, p. 129.

molts casos dita exempció incloïa també els impostos interns de l'aljama, vitals per a la seva supervivència³⁵.

Tot i que ens trobem davant de l'època daurada dels jueus a la Corona d'Aragó, l'animadversió que la societat cristiana sentia envers a ells, i que significaria la seva fi en un futur, ja començava a brollar. L'oposició antijueva mirava amb desconfiança les concessions que el rei feia als jueus i començà a actuar. El 1228, en les Corts on es decidia la conquesta de Mallorca, Jaume I va tenir que cedir a algunes de les peticions de la corrent antijueva. Instigat per l'Església, de la qual depenia per tal de controlar als nobles, promulgà un seguit de lleis que perjudicaven als jueus: la prohibició d'ocupar càrrecs públics, es fixà en un 20 % l'interès màxim que els jueus podien cobrar en els seus préstecs (percentatge que també era utilitzat entre els mercaders florentins) i l'impediment de tenir servents cristians³⁶. En aquestes lleis s'adverteix el llegat de les lleis reformadores antijueves d'Inocenci III i Gregori XI.

Tanmateix, Jaume I no estava en condicions de poder respectar una de les lleis que més malestar produïa entre la població cristiana: la prohibició als jueus d'ocupar càrrecs públics. Per tal de portar a terme les seves campanyes militars, la monarquia s'havia endeutat amb membres molt importats de les aljames. L'única manera que tenia Jaume I de garantir el pagament del seu deute era atorgar a aquests jueus els càrrecs de *batlle* – administrador del patrimoni reial – càrrec que tenia jurisdicció sobre els cristians³⁷.

El 1241 es tornaren a promulgar lleis en les Corts referents a la usura dels jueus, però aquest cop la càrrega d'odi cap als jueus va ser més explícita i poderosa.

Aquest augment de l'odi cap al jueu va ser la conseqüència de l'entrada a la Corona d'Aragó de les corrents antijueves vingudes de França, portant amb elles el proselitisme dominic. França acabava de sofrir una gran onada antijueva quan al 1232 el convers Nicolas Donin – fet cristià després d'haver sigut anatemitzat per les comunitats jueves franceses per haver negat la validesa de llei oral i més tard fet frare dominic en la Rochelle – , va denunciar el Talmud davant el papa Gregori XI i va presentar a un tribunal eclesiàstic un seguit de passatges del citat llibre que injuriaven la religió cristiana i la figura de crist³⁸. Aquest tribunal va estudiar el passatges, entrant en

---

³⁵ R. I. BURNS: *Jaume I i els valencians al segle XIII*, ed. Tres i Quatre, València, 1981, pp. 196-197.

³⁶ Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 165.

³⁷ L. SUAREZ FERNANDEZ: *Judíos españoles...*, citat, p. 111.

³⁸ L. POLIAKOV: *Historia del antisemitismo. De Cristo a los judíos de las cortes*, ed. Muchnik Editores, Barcelona, 1986, p. 73.

contacte per primer cop amb el Talmud. Com a conseqüència, el 9 de juny de 1239, Gregori XI ordenà als frares, prelats i reis de França, Anglaterra i dels regnes hispànics que el 3 d'octubre de 1240 confisquessin als jueus tots els seus llibres sagrats i els entreguessin als dominics per a que els examinessin, essent París l'únic lloc on es va dur a terme dita ordre. A partir d'aquest moment la corrent antijueva canvià d'estratègia: utilitzaria els propis llibres sagrats dels jueus per a convèncer-los de l'error de la seva fe.

Els fets ocorreguts a França el 1240 tingueren importants conseqüències a la Corona d'Aragó, puix que les ordres mendicants – en major nombre i intensitat els dominics, en menor el franciscans – van iniciar una intensa activitat missionera, obligant als jueus i musulmans a escoltar els seus sermons. Els espectacles de proselitisme que es duïen a terme a les ciutats influenciaven al poble en la corrent antijueva i els excitaven perillósament.

Aquestes actituds confonien al poble pla i començaren a aparèixer les primeres llegendes d'assassinat ritual de nens cristians en mans de jueus. El primer cas en la Península Ibèrica es dona a Saragossa el 1250³⁹. El poble acusava als jueus de raptar un nen o una nena per a crucificar-lo i amb la seva sang fer la *matsà* – pa àzim, sense llevat, que es consumeix en la Pasqua jueva –⁴⁰.

Aquest canvi d'estratègia va propiciar el 1263 la primera disputa pública entre un jueu i cristià per a defensar les seves creences. Va ser convocada per Jaume I a Barcelona a petició del dominic Ramon de Penyafort, i a ella assistiren eclesiàstics, nobles i ciutadans⁴¹. En ella s'enfrontaren el convers Pau Cristià – defensant el cristianisme – i el gran Nakhmànides – defensant el judaisme –. L'objectiu de la disputa era derrotar en un debat a Nakhmànides, rabí que en aquell moment tenia molta influència i prestigi entre el poble jueu, i que amb la seva conversió es convertiren gran nombre de jueus. Tanmateix, les coses no van sortir com Ramon de Penyafort esperava. Els arguments de Nakhmànides resplendien d'una lucidesa i retòrica tant elevada que els franciscans i dominics, després de quatre jornades de discussió, van demanar al rei que acabés la disputa, puix que no eren capaços de rebatre'l. La jugada els va sortir malament als dominics i franciscans. En comptes de deixar en ridícul al rabí amb més prestigi de la Corona d'Aragó, aquest havia sortit reforçat.

---

³⁹ Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 166.

⁴⁰ M.J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 62.

⁴¹ M.J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 60.

Tanmateix, la Disputa de Barcelona tingué importants conseqüències per al poble jueu: es va ordenar als jueus que esborraren dels seus llibres tots el passatges que segons el convers Pau Cristià eren blasfems per al cristianisme; tots el llibres de Maimònides van ser cremats i es produïren persecucions personals⁴². Nakhmànides va ser acusat de blasfèmia davant el tribunal de la Inquisició, dirigit per Ramon de Penyafort. La única manera mitjançant la que el rei va aconseguir salvar-lo era retardar indefinidament el compliment de la sentència. Judah de la Cavalleria va ser acusat de burlar-se de la figura de Jesucrist mitjançant un crucifix que posseïa, acusació que es va demostrar que era falsa. Com veiem, el rei feia el que estava en la seva mà per ajudar als seus col·laboradors jueus. Tanmateix, l'odi envers als jueus anirà creixent i amb ella la pressió dels dominics envers al rei, que acabarà cedint a algunes de les seves demandes.

Al llarg del seu regnat, Jaume I va tenir que practicar un continu estira i arronsa amb la corrent antijueva formada per la resta dels estaments socials. En casos puntuals Jaume I va legislar en contra dels jueus – no fer-ho hauria significat pertorbar la pau social – , tanmateix la seva política general era de benefici cap als jueus.

CAMÍ CAP A LA DECADÈNCIA.

El successor de Jaume I, el seu fill Pere II, heretà una Corona malmesa econòmicament com a conseqüència de les campanyes bèl·liques del seu pare i les revoltes que van ser sufocades.

Una de les primeres mesures que va portar a terme per tal d'aconseguir emplenar les arques reials va ser revisar i ratificar tots els privilegis concedits pel seu pare als jueus, fet que suposava que lesaljames tenien que pagar per aquesta ratificació⁴³.

Pere II va continuar la voluntat de protecció dels jueus iniciada pel seu pare, tanmateix la situació havia canviat: l'expansió catalano-aragonesa havia acabat i l'ajuda dels jueus ja no era tant necessària.; d'altra part, la corrent antijueva va anar guanyant terreny i la propaganda contra els jueus augmentava perillosament. Aquest odi envers al jueus era alimentat fonamentalment per la política seguida pel rei de donar-los càrrecs públics. Tanmateix, a pesar de les pressions de l'Església, Pere II no podia prescindir

---

⁴² L. SUAREZ FERNANDEZ: *Judíos españoles...*, citat, p. 126.

⁴³ Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 178.

dels serveis dels seus lleials oficials jueus, ja que eren indispensables per l'administració dels reialmes⁴⁴.

La tensió, orquestrada per les Ordres Mendicants, va anar en augment. A Girona, durant la Pasqua de 1278, els clergues de la catedral i els seus familiars, als que s'afegiren altres vilatans, van atacar el call jueu i destrossaren el cementiri⁴⁵. El rei, que era a València, va enviar dos cartes a la ciutat de Girona amonestant al bisbe, a qui considerava el responsable d'aquests fets.

La corrent antijueva va rebre suport des de Roma per part del papa Nicolau III, que el 4 d'agost de 1278 promulgà un butlla que decretava la predicació general als jueus amb l'objectiu de convertir-los⁴⁶. Pere II, el 19 d'abril de 1279, va ordenar als seus oficials que obligaren als jueus a escoltar els sermons en les seves sinagogues per part dels frares predicadors i que defensaren als jueus conversos de les molèsties dels seus antics correligionaris⁴⁷. L'encarregat espiritual d'aquesta campanya a la Corona d'Aragó fou el convers Ramon Martí, el qual havia participat en la Disputa de Barcelona i havia acabat d'escriure *Explanatio Symboli apostolorum*, adreçada a la conversió de jueus i musulmans; el 1280 escriuria *Pugio fidei adversus Mauros et iudaeos*, on demostrava que tots els fonaments del cristianisme estaven inclosos en el Talmud⁴⁸.

A causa d'aquestes predicacions els aldarulls es van anar succeint. Pere II, igual que va fer el seu pare Jaume I, va ordenar als frares que durant els sermons anaren acompanyats per un nombre limitat de persones i que no es convertís cap jueu per la força. Els jueus, per la seva banda, estaven obligats a escoltar els sermons i a no respondre amb blasfèmies.

L'aixecament de part de la noblesa contra el rei el 1280 i la guerra contra Sicília el 1282, van fer el rei atorgués als oficials jueus un seguit de poders que mai havien tingut abans⁴⁹. La guerra contra Sicília requeria el manteniment d'un poder militar i naval que era molt oneros. A part de contribuir amb els impostos que les aljames pagaven al rei i la seva perícia en l'administració reial, els jueus van haver de prestar a

---

⁴⁴ Vegeu D. ROMANO: *Judíos al servicio de Pedro el Grande de Aragón (1276-1285)*, ed. CSIC, Barcelona, 1983. En aquesta obra es pot observar clarament quina era l'importància dels oficials jueus per a la bona administració dels territoris de la Corona.

⁴⁵ M.J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 79.

⁴⁶ L. SUAREZ FERNANDEZ: *Judíos españoles...*, citat, p. 143-144.

⁴⁷ Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 182.

⁴⁸ M.J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 80.

⁴⁹ Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 184. D'entre tots els oficials jueus destacàren els germans Ravaia, especialment Yosev Ravaia que va acompanyar al rei a la guerra contra Sicília.

Pere el Gran tot el capital necessari per a comprar cavalls i provisions⁵⁰. Tanmateix, l'absència del rei durant la guerra contra Sicília va permetre als partidaris de la corrent antijueva emprendre els primers atacs decisius contra la influència jueva. Aquestes reaccions van provocar que en les corts de Tarassona el rei prohibís definitivament als jueus ocupar qualsevol càrrec públic⁵¹.

La destitució dels oficials jueus marcà un important punt d'inflexió en la societat jueva, puix que significà una pèrdua de la seva influència política en la cort i una davallada en les riqueses. Amb la prohibició d'ocupar càrrecs públics també es van acabar, evidentment, les donacions de propietats que els jueus cortesans rebien per part del rei.

La pèrdua de la seva influència política, l'augment de l'odi dels estaments cristians cap a ells i la pressió fiscal a la que foren sotmesos per part de la monarquia per a suportar la guerra contra França, van sumir a les aljames de la Corona d'Aragó en l'inici d'una decadència, tant cultural com econòmica, que aniria en augment. El camí encetat per Pere II ja no tenia marxa enrere.

El successor de Pere II, Alfons II, va augmentar la càrrega fiscal a les aljames iniciada pel seu pare, i per primer cop la burgesia cristiana va avançar econòmicament a la jueva⁵².

Jaume II va ser el que va fixar la política que es tenia que seguir amb els jueus fins als fets de 1391. Aquesta consistia en protegir l'existència dels jueus i ratificar els seus drets, sempre i quan no interferissin en els interessos de l'Església i l'Estat⁵³.

Aquest monarca va defensar els drets dels jueus i els va ajudar a desenvolupar i millorar les seves institucions. Tanmateix, la pressió antijueva de l'Església es feu més intensa, el que provocà que el monarca multipliqués els processos contra els jueus en delictes d'usura. El rei confià la investigació d'aquests delictes a clergues, fet que suposà un augment de la jurisdicció de l'Església en els jueus.

La Inquisició va augmentar la pressió cap als jueus, però el rei no estava disposat a permetre que l'Església s'entremetés en les seves "propietats". Jaume II va deixar clar a la Inquisició que els jueus pertanyien exclusivament a la jurisdicció reial, i per tant els seus delictes, religiosos o no, tenien que ser jutjats pel rei.

---

⁵⁰ Y.T. ASSIS: *Jewish economy ...*, citat, p. 123.

⁵¹ M.J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans ...*, citat, p. 82-83.

⁵² M.J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans ...*, citat, p. 89.

⁵³ Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 435.

La pressió de la Inquisició va augmentar quan al juliol de 1306 França va expulsar els jueus que habitaven en el seu territori i Jaume II els va acollir en els seus regnes. Entre els jueus nouvinguts, acollits en lesaljames de les diferents ciutats i pobles, hi havia conversos, que en sentir-se segurs renegaren de la seva nova fe i tornaren al judaisme⁵⁴. Això va legitimar a l'Església per intervenir en els assumptes jueus, puix els conversos, al ser cristians, sí que eren de la seva jurisdicció. Fet que provocà un constant estira i arronsa entre monarquia i Església en la jurisdicció envers els jueus.

Amb la revolta dels Pastors sorgida a França el 1320, es produí una nova onada d'immigració als territoris de la Corona d'Aragó. L'establiment d'aquests nouvinguts aportà grans beneficis econòmics degut a l'augment del comerç – intrínsec a l'establiment de jueus, com ja hem vist anteriorment –, però també va fer augmentar el descontent del poble i el seu odi envers els jueus.

Dintre d'aquesta nova onada van venir més conversos que en l'anterior, puix que molts jueus es van convertir el 1306 per tal de no tenir que marxar de França⁵⁵. La Inquisició va augmentar els processos contra conversos que tornaven a la seva antiga fe. Tanmateix el rei vigilava de prop aquests processos per tal d'assegurar-se que cap jueu fos convertit per la força. Molts conversos van tornar a la seva antiga religió amb certa permissivitat del monarca, ja que no es van fer investigacions sobre la religiositat de molts dels refugiats⁵⁶.

Aquestes migracions van fer que l'odi envers al jueu anés en augment. Aquest odi va créixer més a la Corona d'Aragó que a Castella perquè tenia unes relacions més estretes amb Europa, on l'antijudaisme anava en augment⁵⁷. El papat, que en un principi havia censurat l'atac als jueus per part dels "Pastorets", va permetre més tard a l'inquisidor francès Bernat de Gui cremar tots els Talmuds de les sinagogues al considerar que tenien passatges blasfems al cristianisme.

Pel que fa a la intervenció en la política interna de lesaljames, Jaume II va democratitzar el govern de les mateixes abolint el govern oligàrquic que les regia i constituint un consell format per trenta membres provinents de tots els estaments i elegits democràticament que rebia el nom del Consell dels Trenta.

---

⁵⁴ Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 442.

⁵⁵ M.J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 96.

⁵⁶ M.J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 96

⁵⁷ L. SUAREZ FERNANDEZ: *Judíos españoles...*, citat, p. 168.

Durant el regnat d'Alfons III, es va patir l'assot de la crisi amb el *mal any primer*. La fam i la misèria s'escampava per tota la Corona i la mort es convertia en una companya permanent. Tot i que en els calls era on es produïen més morts al ser llocs tancats i insalubres, els cristians començaren a veure als jueus com els culpables de totes les seves desgràcies.

Aquesta visió negativa del poble cristià envers al jueu es confirmà i s'augmentà amb la vinguda de la pesta negra el 1348 sota el regant de Pere IV. Al Principat – a diferència de Castella i d'altres regnes d'Europa que acusaven als jueus d'enverinar els pous per tal de propagar la pesta – el poble va culpar als jueus de l'epidèmia ja que pels seus pecats i pel simple fet d'existir havien provocat la ira de Déu. Els aldarulls contra els jueus s'estengueren per tota Europa, al iniciar-se a Saboya el rumor de l'existència d'un complot dels jueus per enverinar tots els pous dels territoris cristians⁵⁸. Entre el maig i juny del mateix any foren atacades les aljames de Barcelona i de les localitats petites del nord del Principat, assassinant jueus i destruint els seus bens⁵⁹. A diferència de la resta d'Europa, a la Corona d'Aragó aquests desordres van ser precipitats i duts a terme pels estaments populars. Les autoritats no van intervenir en la seva gènesis ni en el seu desenvolupament.

Pere IV va entendre que calia protegir més els jueus, ja que aquests avalots descontrolats provocats pel poble podrien acabar amb totes les comunitats jueves. A Barcelona va ordenar als seus oficials que prengueren mesures i va prohibir la prèdica en públic de sermons provocadors. Això va impedir que en una altra onada de pesta al 1362 els aldarulls es descontrolassin com en l'anterior⁶⁰.

Tot i trobar-se en una època de grans agitacions socials, la política de Pere III va anar encaminada cap a la protecció dels jueus i els seus drets, i a estimular el seu progrés econòmic i institucional⁶¹.

Malgrat tot, l'odi cap al jueu anava augmentant perillosament. A la Corona d'Aragó no hi havia, com a Castella, una literatura antijueva que fes d'òrgan difusor d'aquest odi. Aquí l'odi envers els jueus es forjava en les capes baixes de la societat, per raons primordialment socials – mostrar als jueus com els culpables de les seves

---

⁵⁸ L. POLIAKOV: *Historia del antisemitismo...*, citat, p. 109. Segons l'autor per al tercer estament social imperava l'idea que l'origen de la pesta estava en que Deu havia donat plena llibertat al Diable per a castigar a la cristianitat; i segons les costums el Diable actuava amb la complicitat de jueus i leprosos que contaminaven les aigües.

⁵⁹ Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 455.

⁶⁰ M.J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 108.

⁶¹ Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 459. Cal destacar l'importància de Mallorca com a centre comercial internacional jueu.

desgràcies i desitjar ocupar el seu lloc econòmic i professional – amb la religió com a element conductor i excusa moral. Odi contingut que explotará amb metralla durant el regnat de Joan I.

CONVERSIÓ O MORT: EL TRENCAMENT DE LA COEXISTÈNCIA.

La població jueva es va reduir dràsticament degut a la pesta i als aldarulls dirigits contra ells per part de la població cristiana. Per exemple, la població l'aljama de Saragossa va quedar reduïda a una quinta part de la seva dimensió anterior⁶². A la mort de Pere III, va heretar la corona el seu fill Joan I, que seguiria una política de protecció als jueus com el seu pare.

Les aljames de la Corona d'Aragó continuaven les seves guerres intestines pel control del govern. Joan I va intervenir abolint el Consell dels Trenta i retornant el poder del govern de les aljames a les principals famílies aristocràtiques jueves. Tanmateix, aquesta elit jueva encetà una pugna entre ells pel poder. Això impedí que la societat jueva es mantingués unida davant el creixent odi dels cristians i reaccionés als primers símptomes de perill.

L'odi envers al jueu era especialment palpable i furibund en les ciutats, on el desenvolupament econòmic i industrial dels jueus despertaven animadversió en els cristians, que veien en ells uns perillosos competidors⁶³. D'altra part, cal recordar que estem davant d'una important crisi econòmica on la misèria i la fam eren els protagonistes de l'escena. La inflació, les manipulacions dels comptes públics per part dels Consells de les ciutats i els costos de les campanyes militars, empitjoraven la situació i provocaven indignació al poble⁶⁴. Eren molts els cristians que acudien als jueus en busca d'un préstec per tal de poder menjar o aguantar els seus negocis, fet que provocarà que el poble els acusi d'enriquir-se amb les desgràcies dels més desfavorits. Els artesans i el *poble menut* eren especialment sensibles a les falses acusacions de robatoris de sagrades formes i d'assassinat ritual a les que eren sotmesos els jueus⁶⁵.

---

⁶² S. WITTMAYER BARON: *A social ans religious ...*, citat, p. 146.

⁶³ L. SUAREZ FERNANDEZ: *Judíos españoles...*, citat, p. 192.

⁶⁴ S. WITTMAYER BARON: *A social ans religious ...*, citat, p. 167.

⁶⁵ Vegeu J. MIRET I SANS: *El procés de les hòsties contra els jueus d'Oscà*, dins << Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans >>, Barcelona, 1911-1912, pp. 59-80.

Com veiem, s'havia creat l'ambient perfecte per a donar pas una situació insostenible on la única solució era la revolta. La dinamita estava posada a les bases, tant sols calia algú que encengués la metxa.

SEVILLA: COMENÇA EL CAMÍ DE NO RETORN.

La propaganda antijueva utilitzada per Enric II de Castella durant la guerra civil contra el seu germà Pere I durant 1366-1369 calà profundament en la població cristiana⁶⁶. Enric II pretenia amb aquesta propaganda treure legitimitat al seu germà Pere, que tenia funcionaris jueus al seu govern. Un cop guanyada la corona, Enric va pretendre parar aquesta onada d'antisemitisme que ell mateix havia creat però ja era massa tard. Tanmateix, tot i seguint en alguns casos una dinàmica dels fets diferent, les mateixes causes socio-econòmiques que motivaven l'odi contra els jueus en la Corona d'Aragó, també es donaven a Castella.

La població tenia des de feia temps el punt de mira postrat sobre els jueus. Tant sols feia falta un líder carismàtic que dirigís a la massa contra els jueus trobant la solució final: conversió o mort. Aquest líder resultà ser el Ferrand Martínez.

El 1378, quan encara era ardiaca de d'Écija, Ferrand Martínez predicava a Sevilla uns sermons incendiàries contra la població jueva, proclamant la destrucció de les 23 sinagogues que hi havia en la ciutat i la separació total entre la població jueva i cristiana⁶⁷. El 1390, després de la mort de l'arquebisbe de Sevilla, l'administració de la diòcesi passà a mans de Ferrand Martínez. Entrà en joc un altre factor decisiu: l'octubre d'aquell mateix any, Joan I, rei de Castella, morí al caure d'un cavall, deixant la corona a Enric III, un nen que depenia d'una regència que va tardar més d'un any en constituir-se⁶⁸. Investit ara bisbe, en un moment de clara inestabilitat política, el poder de Ferrand Martínez i la influència que tenia sobre el poble van ser augmentats exponencialment. El 6 de juny ordenà als feligresos l'enderroc de totes les sinagogues de la ciutat, la conversió al cristianisme dels esclaus musulmans dels jueus, i va demandar davant els tribunals eclesiàstics als jueus que eren arrendadors d'impostos⁶⁹.

---

⁶⁶ L. SUAREZ FERNANDEZ: *Judíos españoles...*, citat, p. 1 Gabriel Terrassa, *Tercius liber manuale*, 1410, juliol, 11 - 1411, desembre, 3100.

⁶⁷ Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p 531.

⁶⁸ L. SUAREZ FERNANDEZ: *Judíos españoles...*, citat, p. 207.

⁶⁹ Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p 531.

El seus sermons augmentaren en odi i violència, excitant perillosament el tercer estament que, com era d'esperar, va atacar sense contemplacions a la població jueva i els seus bens. Amb un govern estable, sota les regnes d'un rei poderós que controlés a la seva oposició, la situació no hagués arribat a tal punt. Sense rei, i per tant sense protector, els jueus acudiren a una Cort, inexperta i políticament nefasta, a presentar les seves queixes. Com era d'esperar, no va servir de res. El tercer estament constituïa una torba incontrolada i les autoritats temien que aquesta es tornés en contra seva a causa del descontent social. Per aquesta causa, les autoritats van preferir esperar a veure com es desenvoluparien els fets.

Un cop creuada la línia no hi havia marxa enrere. La gentada va atacar el barri jueu, que va ser plenament ocupat pels cristians. Les sinagogues van ser convertides en esglésies. Davant els fets, la majoria dels jueus es van convertir al cristianisme, puix l'alternativa era l'exili o la mort.

El fenomen, lluny d'aturar-se, es va expandir sumint a totes les aljames de la Península Ibèrica en una època de terror.

EXPANSIÓ DELS FETS A LA CORONA D'ARAGÓ.

Tal i com ja hem vist, no era la primera vegada que la població cristiana atacava als jueus. El que és inaudit en els avalots de Sevilla de 1391 és la rapidesa del seu contagi a altres zones de la Península Ibèrica. El fenomen es va expandir en dues direccions: una cap al nord, la resta de Castella i Navarra; i l'altra cap a nord-est, Corona d'Aragó. Montoro, Andújar, Jaen, Úbeda, Baeza... en totes les poblacions on hi havia una aljama jueva es repeteixen els mateixos fets.

Després d'Oriola i Alacant, València va ser contagiada per l'onada antijueva provenint de Sevilla. Quan el motí sorprengué la ciutat de València, el call jueu no estava del tot delimitat ni fortificat, puix l'ampliació del call, necessària des de feia temps, encara no havia acabat⁷⁰. El 9 de juliol, diversos castellans que havien arribat a la ciutat amb vaixell, instigaven a les tropes pertanyents a l'infant Martí, que en aquell moment estaven a punt d'embarcar rumb a Sicília, a atacar als jueus. Amb les notícies del que havia passat a Sevilla, el Consell de la ciutat de València es preparà per a impedir similar desenllaç. El Consell negocià amb els gremis per a que continguessin

---

⁷⁰ F. DANVILA: *Clausura y delimitación de la judería de Valencia de 1391* Francesc de Manresa, *Manual, 1401, set., 21 - 1403, juliol, 4391*, dins BAH, 1891, pp. 142-157.

als seus homes. Al voltant de la juevia es posaren unes forques per ajusticiar als instigadors de la recent revolta i advertir així del destí que esperava a tot aquell que es volgués unir als avalots, al mateix temps es posaren llocs de guàrdia per controlar la zona.⁷¹ Totes les mesures preses no van servir per res. El mateix dia, un grup d'agitadors comandats pels castellans varen atacar la juevia. En un intent de defensar-se, els jueus varen tancar les portes, escampant-se el rumor que alguns cristians s'havien quedat dins. L'infant Martí i els consellers van ordenar als jueus que obrissin la porta, però aquests es van negar. Mentrestant, un grup d'avalotadors va aconseguir entrar en la juevia pel costat oposat, molt menys protegit⁷². Es produïren enfrontaments pels carrerons i finalment un cristià va caure mort. El cadàver fou portat davant les autoritats i exhibit a la gentada. La gentada va irrompre en la juevia posseïts per la còlera. La majoria dels jueus foren morts o convertits al cristianisme, i els seus béns saquejats. La Sinagoga Major va ser convertida en església sota invocació de Sant Cristòfol, del qui aquell dia era la seva festa, al mateix temps que en el call jueu es construïa una altra església dedicada a Santa Maria de Gràcia.⁷³

El 10 de juliol, la ciutat de Mallorca es posava en alerta, en rebre notícies del que havia passat a València. Finalment, el 2 d'agost el poble petit es revoltà demanat reformes socials i econòmiques, essent després convenientment desviats cap a la juevia, on van atacar i saquejar la comunitat hebrea, veient en els jueus l'arquetip de la usura, i per tant, de l'opressió econòmica als més desfavorits⁷⁴. El 12 d'agost la majoria dels jueus ja s'havien convertit.

5 d'agost de 1391

Les notícies sobre el que havia passat a València arribaren a Barcelona el 12 de juliol.⁷⁵ Ciutadans i homes de la mar estigueren tot el dia dins la casa del Consell amb l'ordre de sufocar el mínim avalot que s'iniciés. El dia següent i el 25 foren diversos ciutadans i menestrals els que romangueren dins la casa del Consell amb la mateixa finalitat. Com en els casos anteriors, les mesures preses per les autoritats de res van

---

⁷¹ Y. BAER, *Historia de los judíos...*, citat, p. 535.

⁷² L. SUAREZ FERNANDEZ: *Judíos españoles...*, citat, p. 211.

⁷³ D. FREDERICH SCHWART I LUNA I F. CARRERAS I CANDI *Dietari del Antich Consell Barceloní*, I, ed. Ajuntament de Barcelona, 1892., p. 16.

⁷⁴ J. F. LÓPEZ BONET,; *La revolta de 1391: efectivament, crisi social*, dins «XIII Congrés de la Corona d'Aragó», ed. Institut d'Estudis Baleàrics, Palma de Mallorca, 1989, pp. Francesc Barau, Primum manuale, 1408, oct., 10 - 1412, oct., 2923.

⁷⁵ D. FREDERICH SCHWART I LUNA I F. CARRERAS I CANDI *Dietari del Antich...*, citat, p. 17.

servir. El dia 5 d'agost, i seguint la mateixa seqüència dels fets de València, un vaixell amb 50 castellans provinent de València instigaren a l'exèrcit de l'infant Martí, que hi havia al port de Barcelona a punt d'embarcar-se cap a Sicília, a atacar la jueria⁷⁶. Escamparen el rumor que a la ciutat de Mallorca ja havia passat el mateix que a València. Un grup d'exaltats, encapçalats pels 50 castellans, assaltaren i saquejaren el Call Major a primeres hores del matí del 5 d'agost⁷⁷. Molts jueus foren morts o convertits al cristianisme, altres pogueren refugiar-se al Castell Nou. El dia 6 el Consell manà posar guaites de dia i de nit en un intent de controlar la situació.

Però fou el dia 7 quan l'avalot arribà al seu zenit. Homes armats de les *ciquantenes* i les *desenes* foren reunits pel Consell, que manà empresonar a la casa del veguer alguns dels que provocaren l'avalot, entre ells els citats castellans. Cap al mig dia, el poble menut (mariners, pescadors...) , amb armes i ballestes, es dirigiren en gran nombre des de el carrer de la Mar cap al centre al crit de "*muyra tot hom e viva lo rey e lo poble*"⁷⁸. La seva intenció era cremar les cases dels rics, però en últim moment, tal i com passà a la ciutat de Mallorca, varen ser convenientment desviats cap al call jueu⁷⁹. D'allà es dirigiren a la casa del veguer, on irromperen per la força i alliberaren tots els presos pel avalots. Seguidament el tumult es dirigí cap al Castell Nou, on es trobaven refugiats la major part dels jueus que aconseguiren escapar del primer atac, i l'assetjaren. Per tal de fer sortir els jueus que eren dins, calaren foc a la porta i els atacaren amb ballestes des dels terrats de les cases del voltant. Mentrestant, fent sonar les campanes, es reuniren pagesos i sacramentals de fora de la ciutat què, formant una massa temible, es dirigiren a cremar les escriptures del batlle i del veguer.

Finalment, el dimarts dia 8 els jueus que es trobaven refugiats al Castell Nou es varen rendir i van ser portats en processó fins a la catedral. Allí, i en altres esglésies, es va procedir a batejar massivament a tots els jueus. Els que es negaven, generalment dones, eren lliurats a les mans de l'iracunda massa que els donava mort. Segons el Dietari de l'Antich Consell, van morir 300 jueus.

El panorama era desolador. Quasi la totalitat dels jueus varen ser convertits al cristianisme o varen morir, tant sols una minoria va aconseguir escapar, refugiant-se en cases particulars i en convents on els ajudarien a escapar dels seus perseguïdors.

---

⁷⁶ Y. BAER, *Historia de los judíos...*, citat, p.539.

⁷⁷ D. FREDERICH SCHWART I LUNA I F. CARRERAS I CANDI *Dietari del Antich...*, citat, p. 17.

⁷⁸ C. BATLLE: *L'expansió baixmedieval, s.XIII-XV*, dins «Historia de Catalunya»,III, dirigida per P. VILAR, ed. Edicions 62, Barcelona, 1988, p.271. També a *Dietari del Antich Consell Barcelona*, p. 18.

⁷⁹ C. BATLLE: *L'expansió baixmedieval...*, citat, p. 271.

Els primers en convertir-se van ser els membres més destacats de l'aljama, fet que provocà un efecte dominó. Passats els avalots, 130 jueus, ara convertits al cristianisme, van demanar al rei que se'ls fossin retornats tots els béns i propietats robats pels cristians⁸⁰. Tots els membres – dels quals es conserva una llista on hi apareix el nom convers i l'antic nom jueu –, eren personatges destacats de l'aljama. Cap d'ells va recuperar els seus béns.

La conversió de la majoria dels jueus al cristianisme no va aturar els avalots, tal i com és pot observar en el Llibre del Consell,⁸¹ Nombrosos artesans estarien presents al Consell per tal que les autoritats de la ciutat donessin explicacions sobre la mala gestió de les finances municipals i demanar una rebaixa dels impostos, la qual cosa demostra que rere l'avalot hi havien importants motius socials⁸². Com diu Maria Josep Estanyol i Fuentes⁸³: el fets de 1391 “a Catalunya no van ser solament un atac contra el jueus sinó que l'arrel dels disturbis també va ser el malestar del poble i dels camperols en contra del rei i els nobles, amb els jueus com a excusa o “cap de turc”; la qüestió era protestar per la política econòmica reial i els jueus eren la propietat reial més feble. Tot això es va barrejar amb una gran dosi de fanatisme religiós provocat pels clergues, que ho anomenaren *guerra santa*, i que, en el fons, va ser una revolta gairebé qualificable de guerra civil del poble baix empobrit en contra del rei i els nobles i els artesans en contra del govern dels patricis en les viles, amb els jueus com a excusa. Aquesta revolta va ser el bressol del malestar del segle XV. La normalitat no es restabliria completament fins l'arribada del rei a Barcelona a mitjans de desembre del mateix any”.

MESURES PRESES ARREL DELS AVALOTS DE BARCELONA.

Càstig dels culpables.

---

⁸⁰ I. LOEB: *Liste nominative des juifs de Barcelone en 1392*, dins <<Revue des Études juives>>, IV, 1982, pp. 57-77.

⁸¹ AHCB, Consell de Cent, *Llibre del Consell*, sig. 1B.125, 30/IX/1390 – 26/11/1392, fols. 37r-43r.

⁸² Sobre les causes socials dels avalots de 1391, vegeu P. WOLFF: *The 1391 Pogrom in Spain. Social Crisis or Not?*, <<Past and Present>>, 50 (febrer 1971), pp. 4-18.

⁸³ M. J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 134.

L'aljama de Barcelona havia quedat completament destruïda. La posició de la monarquia davant els fets de 1391 va ser la de protegir els jueus i impedir la seva conversió, ja que eren propietat del rei (el seu tresor) i representaven importants ingressos en les seves arques personals. Malauradament, la monarquia no va poder fer per impedir l'atac. En el moment dels fets el rei Joan i la reina Violant es trobaven a Saragossa, on hi havia una importat comunitat jueva que no va ser devastada gràcies a la seva presència i la del seu exèrcit. Si el rei partia de Saragossa per tal d'aturar els avalots que s'estaven produint en altres indrets de la corona, l'aljama d'aquesta ciutat seria atacada com totes les altres⁸⁴.

Els jueus, mitjançant les seves aljames, pagaven diversos impostos que anaven directament al tresor personal del rei. Gairebé totes les aljames dels regnes havien sofert una important davallada no solament pels jueus que van morir sinó pels que, al convertir-se, ja no formaven part de la propietat del rei⁸⁵. La monarquia, però, trobà diferents mecanismes per a recuperar part del perdut.

El 22 de setembre el rei va demanar una avaluació dels disturbis i va ordenar als seus oficials del Principat de Catalunya que reunissin totes les dades possibles referents als béns públics de l'aljama, així com els dels jueus que van morir durant els aldarull, especialment aquells sense hereus i els que es van suïcidar per no renegar de la seva fe⁸⁶. El monarca, com a propietari dels jueus, també ho era dels seus béns comuns (sinagogues, cementiri, censals destinats a causes pies), per tant s'apropià de tots aquests béns per tal de repartir-los entre els seus súbdits. Per exemple, la Sinagoga Major va ser donada pel rei a Esperandeu Cardona, per tal de pagar els seus serveis com a jurista de la Cancelleria⁸⁷. Els béns de les famílies jueves que van morir sense hereus passaren a mans del rei com a propietari dels jueus⁸⁸. D'altra banda, el rei va desposseir dels drets d'herència als jueus "*que ells mateix se mataren*" i es va apropiari dels seus béns mobles i immobles⁸⁹.

Els monarques intentaren reconstruir les aljames amb l'esperança que tornessin a recuperar la seva esplendor, i amb ella els quantiosos ingressos que aportaven a la corona. Projecte que finalment fracassà.

---

⁸⁴ Y. BAER, *Historia de los judíos...*, citat, p. 546.

⁸⁵ M. J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 136.

⁸⁶ Y. BAER, *Historia de los judíos...*, citat, p. 544.

⁸⁷ J. RIERA I SANS: *La Sinagoga Major dels de Barcelona. Proposta de localització*, dins «Butlletí Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i Ciències de Catalunya», 99, (Barcelona, 1997), pp. 60-71, p. 68.

⁸⁸ M. J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 135.

⁸⁹ Y. BAER, *Historia de los judíos...*, citat, p. 545.

Cap a finals del mes d'octubre el rei parteix de Saragossa per a castigar els culpables dels avalots. Tal i com remarca Baer⁹⁰, els càstigs varen ser ínfims: el rei va atorgar a València una carta de perdó general, i la reina va demanar clemència per als culpables dels avalots de Lleida.

El rei arribà a la meitat del mes de desembre a Barcelona, per castigar els culpables. 26 homes foren condemnats a la forca i executats públicament a la plaça Santa Ana. La resta foren multats amb penes pecuniàries. Els culpables procedien de tots els nivells socials, no tant sols del tercer estament. Durant mesos es va negociar sobre les multes i els perdons a les corporacions públiques i al bisbat de Barcelona, ja que també hi havien religiosos implicats⁹¹.

El document de pagament del lloguer de la casa que es va utilitzar per a cobrar les dites multes, que hem localitzat a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, ens dona molta informació respecte al mecanisme seguit per al cobrament d'aquestes⁹². Del citat document es desprèn que els monarques van nomenar tres diputats, Jaume Tèrmens i Arnau Porta, de la tresoreria del rei, i Pere Cortada, de la tresoreria de la reina, *ad colligendam et levandum quascumque peccunie quantitates provenientes ex compositionibus que fiunt et fient per quoscumque delatos de invasione, comburicione, destruccione et disraubacione Callis iudeorum Barchinone*, és a dir, per a què cobressin les multes a les que foren condemnats els culpables de la destrucció del call durant l'avalot. Per a poder fer la seva tasca, la tresoreria del rei i de la reina varen llogar part d'una casa propietat de Joan de Mitjavila,⁹³ ciutadà de Barcelona, des del dia 1 de juliol de 1392, fins al mes de desembre, en total 6 mesos. Per tant, podem deduir que les multes es varen començar a pagar a partir de l'1 de juliol, i que potser van preveure acabar de cobrar-les a finals d'any.

En el mateix arxiu, hem localitzat el pagament d'una de les multes⁹⁴. En aquest instrument Antoni Rosar, de la tresoreria de la reina, ciutadà de Barcelona, procurador del rei i de la reina sobre els fets del Call dels jueus de Barcelona i sobre altres fets que sorgiren com a conseqüència dels avalots, rep de Francesc Bugatell, prevere, beneficiat a l'església de Sant Just de la ciutat de Barcelona, 10 florins d'or d'Aragó que Nicolau

---

⁹⁰ Y. BAER, *Historia de los judíos...*, citat, p. 549.

⁹¹ Y. BAER, *Historia de los judíos...*, citat, p. 546.

⁹² AHPB, Pere CLAVER, *Llibre comú*, 1391, desembre, 7 – 1393, agost, 20, fol. 103r.

⁹³ El mateix Joan de Mitjavila llogà una casa seva al batlle de Barcelona, Joan Sabastida, per a realitzar les seves tasques, tal i com s'extreu del instrument de pagament de dit lloguer datat el 11 d'abril de 1401. AHPB, Pere CLAVER, *Llibre comú*, 1391, desembre, 7 – 1393, agost, fol. 22.

⁹⁴ AHPB, Joan de PERICOLIS, *Manuale primum*, 1392, desembre, 5 – 1402, març, 1, fol. 16r.

Serra, boter, ciutadà de Barcelona, havia de pagar com a acusat de la depredació i expugnació del Call i del Castell Nou. Tal i com observem, l'import de les multes era recollit per procuradors designats pel rei i la reina, i pertanyents a una de les dues tresoreries.

En total, 87 homes foren castigats amb multes que oscil·laven entre el 600 florins (un grec virater què, pel que sembla, va proporcionar als avalotadors armes del seu obrador), i els 10 florins, com la multa que acabem de veure, sumant un total de 5000 florins d'or d'Aragó⁹⁵. En aquesta quantitat no estan incloses les multes que varen pagar les parròquies ni els consellers, ja que no varen deixar constància documental. Els culpables que no pogueren pagar les multes foren condemnats a les galeres de l'Infant Martí. Els culpables d'estament humil pagaven les multes als oficials del rei, mentre que el rei i la seva esposa tractaven personalment amb els culpables dels estaments superiors, que tingueren que pagar forts pagaments per aconseguir el perdó reial.⁹⁶

Tanmateix, amb el càstig dels culpables dels avalots i els diners recollits en les multes no hi havia prou per compensar el gran trasbals econòmic provocat per l'atac als jueus i la seva conversió. Ja que, amb la desaparició de l'aljama, abolida pel rei el 10 de setembre de 1392, i amb els seus membres morts, convertits o desapareguts, com es cobriaren tots els censals morts i violaris que la dita aljama i els seus singulars havien venut? La resposta no es feu esperar.

La Comissió del Call.

El 2 d'octubre de 1392, el rei Joan i reina Violant, reunits al monestir de Sant Cugat del Vallès amb les parts implicades en la delicada situació econòmica que representava la desaparició de l'aljama jueva de Barcelona –és a dir, jueus, conversos i creditors –, crearen una comissió amb plens poders per tal de cobrar els preus dels censals i violaris que l'aljama havia venut, i fent responsables de dits deutes a tots els jueus i conversos.

---

⁹⁵ C. BATLLE: *L'expansió baixmedieval*,..., citat, p. 272.

⁹⁶ C. BATLLE: *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, ed. CSIC, Barcelona, 1973, p. 125. Batlle publicà en aquesta obra una llista amb el nom de tots els inculpats amb la quantitat que tenien que pagar. En aquesta llista tant sols apareixen inculpats del tercer estament. Entre els culpables es trobava Genís Ferrer, àlies Almugàver, convers i ciutadà de Barcelona

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó es conserva el document de constitució de dita comissió, que podem resumir en 12 punts:⁹⁷

1.- El rei Joan I i la reina Violant, tenint la dita reina la possessió i jurisdicció de l'aljama dels jueus de Barcelona, deixen als conversos i jueus, que configuraven l'aljama, 4 sous per lliura i la pensió de tot un any, amb càrregues i penes incloses, del preu dels violaris i censals que la dita aljama i els seus singulars deuen als seus creditors. Els jueus i conversos prometen complir el que segueix i nomenen procuradors als comissaris, segons és concordat entre els reis, els creditors i els jueus i conversos. Les tres parts concorden donar ple poder a Felip de Ferrera, Guillem de Busquets i Jaume Pastor, i tot dret d'ocupació, incoació i continuació, del que s'expressarà a continuació. Les decisions preses entre els comissaris es faran per majoria.

2.- Els reis manen als comissaris obrir els Calls, pels llocs on a ells els sembli convenient, per a que es barregin amb la ciutat, així com enderrocar els edificis que ells vulguin per a tal fi. Els comissaris tenen poder per valorar dits béns i pagar als jueus i conversos, dels quals siguin aquests béns, la quantitat que hagin decidit.

3.- Els reis manen fer inventari de tots els deutes, censals, violaris, censos en morabatins, comandes, dites de taula, quantitats en monedes, cases, propietats, sinagogues, el fossar i la posa que es prop de la torre d'en Mitjavila, i altres béns i drets, que van ser de l'aljama o els seus singulars, tant conversos com jueus, i que varen ser concedits pels reis, anul·lant dita concessió i tota cessió que els jueus haguessin fet de dits béns, encara que dita cessió fos feta als creditors, retornant així a la propietat del rei. Els comissaris fixen els preus dels béns dels jueus i conversos segons el seu criteri. També poden comprar els deutes que aquests deuen als creditors, però sense perjudicar a dits creditors, i imposar una taxa a dits jueus i conversos, segons les seves possibilitats de pagament. Els comissaris tenen dret a cobrar dites taxes.

4.- Els comissaris tenen dret de vendre, en encant públic o en altra manera, els béns dels jueus i conversos que per absència o altra causa no poden pagar als creditors les taxes imposades pels comissaris. Dels béns que es poden vendre, queden exclosos els censos de les almoines i de les confraries de la dita aljama. Els comissaris poden fer època, signar els instruments de venda i tots els instruments necessaris per tal de portar a terme dites vendes, així com el lliurament de dits béns. Tots els guanys resultants d'aquestes vendes seran destinats a pagar als dits creditors. Pel que fa als 4 sous per

---

⁹⁷ ACA, CANCELLERIA, *Registres*, 1925, f. 144v-147v. Citat en : J. RIERA I SANS, *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona. Proposta de localització*, citat, p. 62.

lliura i a la pensió d'un any, que els reis presten als creditors de l'aljama, seran pagats als creditors quan aquests rebin la resta del deute.

5.- Els comissaris poden contractar a qui vulguin per a fer les estimacions dels béns, per a fer els enderrocaments i altres obres per obrir els Calls, i altres feines relacionades amb la comissió i els seus afers, així com establir el seu salari i pagar-lo.

6.- Els comissaris, amb la intenció que els afers de la comissió arribin a millor conclusió, tindran que guiar i assessorar als conversos i jueus que són o seran absents de la ciutat de Barcelona en les obligacions en que son obligats pels dits creditors. Els comissaris també tenen potestat de anomenar i destituir, juristes que els assessorin en els negocis del Call, assistents, collidors i curadors dels béns dels absents.

7.- Els comissaris han de ser coneixedors de qualsevol oposició, dubte, qüestió i causa civil, que tingui a veure amb els afers de la comissió, entre les parts que formen part d'aquesta concòrdia, i entre els singulars de cada part i els seus successors. Aquests conflictes s'hauran de solucionar ràpidament, sense escriptures solemnes, i tota reclamació, apel·lació i suplicació serà atesa pels monarques.

8.- Els comissaris podran fer bans, ordinacions i imposar penes pecuniàries, segons ells considerin, així com fer les crides per a posar-ho en coneixença, exigir el càstig pel seu incompliment i l'execució de la pena establerta. Els conflictes referents a això, o de tot el que té a veure amb la comissió, seran resolts pels comissaris sense que hi puguin intervenir l'autoritat del governador de Catalunya, ni del veguer, sotsveguer, batlle, sotsbatlle de Barcelona, ni altre oficial o jutge ordinari. Els comissaris poden cedir a aquestes autoritats l'execució de la sentència, sense que sàpiguen res del cas executat.

9.- En el cas que un comissari, per malaltia o altre motiu, no pogués o no volgués continuar la seva tasca de manera permanent, el Consell de Cent serà l'encarregat d'elegir un nou comissari dos dies després que el comissari hagi dimitit. No es podrà elegir com a substitut a cap de les parts implicades (conversos, jueus i creditors). Si la incapacitat d'algun dels comissaris no és permanent sinó que és igual o inferior a un mes, aquest podrà designar un substitut en nom seu. Tanmateix, aquest substitut elegit pel comissari ha de comptar amb la conformitat de la majoria dels consellers de la ciutat. Quan el comissari absent torni a ocupar el seu càrrec, el substitut serà destituït automàticament.

10.- Dits comissaris tenen ple poder per exercir les seves tasques en nom dels reis, i si alguna autoritat els impedeix la seva tasca, serà condemnada amb una multa de

2 florins d'or d'Aragó, que aniran a parar al cofre reial. Aquestes autoritats, però, podran participar en els afers de la comissió si els comissaris els donen permís. En aquest cas els comissaris poden no respectar la sentència de dites autoritats i donar-ne una altra.

11.- Per a que la comissió pugui portar a terme les seves accions sense cap impediment, els monarques revoquen i anul·len qualsevol comissió, guiatge, allargament, sobreseïment, i qualsevol lletra o provisió, que els dits monarques haguessin fet en benefici de l'aljama dels jueus de Barcelona i dels seus béns. Així com les inhibicions, manaments i abdicacions de poder que els monarques, els seus oficials i el veguer i batlle de Barcelona hagin fet a l'aljama.

12.- Dita comissió no té l'obligació de presentar a comptes a ningú.

Tal i com hem vist, la comissió - en aquell moment formada pels comissaris Guillem de Busquets, Felip de Ferrera i Jaume Pastor, ciutadans de Barcelona- tenia plens poders per actuar i ningú podia impedir les seves accions. Tot i que en el moment de la seva creació només consten els comissaris, la comissió prompte farà la seva organització més complexa, nomenant els dits comissaris altres càrrecs com curadors, procuradors i assessors.

Respecte als 4 sous per lliura que el rei va prestar als jueus i conversos de l'aljama barcelonina, i que es restaven dels deutes que aquests tenien, sembla ser que van ser augmentats posteriorment a 5 sous i 6 diners per lliura. Això es el que s'extreu, si més no, d'un document notarial, datat el 29 d'abril de 1402⁹⁸, en el que Ramon de Rosanes, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, dit abans de la seva conversió Caravida sa Porta, promet a Tomassa Peris, muller de mestre Marc i ciutadana de Barcelona, renunciar a la sentència dels comissaris segons la qual els creditors havien de restar de tot deute 5 sous i 6 diners per lliura; i que, per tant, li pagarà íntegrament els 110 sous de pensió anual per un censal mort venut pel dit Ramon a la dita Tomassa pel preu de 1100 sous. El fet que digui que pagarà la pensió sense cap descompte és el que ens fa pensar que la rebaixa de 5 sous i 6 diners per lliura, no és complementaria ni diferent a la de 4 sous per lliura que el rei va concedir primerament.

---

⁹⁸ AHPB, Antoni ESTAPERÀ, *Manual* 1402, abril, 13 – 1402, novembre, 22, fol. 13rv. (Vegeu apèndix documental I, doc. 96.)

Una de les primeres accions, com diu Jaume Riera,⁹⁹ que va fer la comissió, datada el 17 d'octubre de 1392, fou ensorrar la torre del Call per tal d'obrir accessos a aquest per a que fos ocupat per la població cristiana.

Amb el Call plenament assimilat com a qualsevol altra part de la ciutat i amb el control de la comissió sobre una important part dels béns dels jueus i conversos (morts, absents i menors d'edat) la comissió prompte obtingué gran benefici econòmic de la situació.

Una de les primeres accions de caire econòmic fou la venda dels censos amb que estaven gravats els immobles del Call per part del rei a Guillem Colom, canviador i ciutadà de Barcelona, pel preu de 20.000 lliures en moneda de Barcelona¹⁰⁰. El 17 de desembre de 1392, és signà una concòrdia entre els reis i Guillem Colom, canviador, ciutadà de Barcelona, on s'expressava el nom jueu del propietari de cada finca, el valor estimat d'aquesta i els morabatins que es pretenien carregar com a cens. El 6 d'agost de 1393, dita concòrdia fou reformada i aprovada, i al dia següent es fa efectiva la venda. A partir d'aquell moment tota casa del Call Major tenia que pagar un cens anual a Guillem Colom i als seus successors, i així consta en els contractes de compra venta o lloguer que es conserven l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. En un dels llibres de venta del notari Bernat Nadal es conserva íntegra, i sense etceterar, la clàusula que a partir d'aquell moment es s'havia d'incloure en tots els instruments de venda i lloguer referents a les cases del Call¹⁰¹. El citat document deixa clar que a la mort de Guillem Colom els drets sobre censos seran heretats pel seu fill Jaume Colom, i així successivament successor rere successor.

Abans de la creació de la dita comissió, el rei disposà, el 1 de febrer de 1392, que tots els conversos, amb l'objectiu que es recuperessin econòmicament, quedaven dispensats, fins nova ordre, dels compromisos resultants dels deutes que van contraure o d'altres qüestions monetàries¹⁰². Però degut a les protestes generals en contra d'aquesta mesura, el rei va precisar que es referia als deutes que van contraure els conversos després dels fets de 1391. D'altra banda, els conversos tenen moltes dificultats per a cobrar el que els seus deutors cristians de natura els deuen. Ara, amb la creació de la

---

⁹⁹ J. RIERA I SANS, *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona. Proposta de Localització*, citat, p. 62.

¹⁰⁰ J. RIERA I SANS, *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona en la tradició documental*, citat, p. 10.

¹⁰¹ AHPB, Bernat NADAL, *Tercium manuale vendicionum anni a nativitate Domini millesimi CCCC 1400*, juny, 22 – 1402, juny, 9, foli solt. (Vegeu apèndix documental I, doc. 73)

¹⁰² MARINA MITJÀ: *Juan I y el Call en 1391*, dins *Barcelona divulgación històrica*, A. Duran Sanpere director, Aymá editor, 7, 1949, pp. Jaume Isern, Manual, 1418, des., 31 - 1419, nov., 2013, pp. Francesc Barau, *Primum manuale*, 1408, oct., 10 - 1412, oct., 2912.

comissió, tota la càrrega econòmica que aquesta reclamava caigué sobre les espatlles dels successors dels jueus morts, dels jueus que encara quedaven a la ciutat, i sobre els conversos, que tot i ser cristians patiran l'espòli de la comissió. Com veiem, del desig reial de recuperació econòmica dels conversos es va passar a la ruïna econòmica d'aquests.

Ja abans de la creació de la comissió es va prendre la precaució, per ordre reial, que ningun jueu ni convers emigrés cap a terres on poguessin continuar practicant la seva antiga fe. Com hom ja sap, molts jueus i conversos fugiren cap al Nord d'Àfrica i Palestina, i el rei acabà prohibint qualsevol emigració de jueus i conversos. L'aljama de Saragossa donava cartes de recomanació als jueus que marxaven cap a Palestina per a que fossin ben acollits i els ajudessin a instal·lar-se¹⁰³.

Així va ser com el rei ordenà que s'interceptés i es fes tornar un vaixell que havia sortit de Barcelona en direcció a Beirut i Alexandria.¹⁰⁴ Hem localitzat un document en el qual es fa referència a aquest vaixell.¹⁰⁵ Es tracta del pagament fet per Julià Garrius, tresorer del rei, i Berenguer de Cortil, tresorer de la reina, a un tal Berenguer de Cortil, oriünd de Càller, de l'illa de Sardenya, de 55 sous en moneda de Barcelona, per la tasca d'haver capturat en diverses naus, mitjançant manament dels dits tresorers, *aliqui conversi se recollexerant cum bonis eorum causa fugiendi ad partes sarracenorum pro renegando fidem catholicam, pro faciendo ipsos conversos et eorum bona abstrahi navibus predictis*. Els que més preocupava al rei era que, amb la fugida de conversos i jueus cap a terres que no formaven part de la Corona d'Aragó, es perdia un gran estímul econòmic.

La comissió tenia tres mecanismes per tal de recaptar diners dels jueus i dels conversos: erigint-se com a representants dels jueus i conversos, *iacentibus indefensis*¹⁰⁶, absents o *pupillorum*, i cobrant en el seu nom els deutes que a aquests els devien en vida; apoderar-se dels béns dels jueus i conversos amb les mateixes condicions que els anteriors; i per últim cobrar una taxa per cada immoble del Call, major i menor, que s'hagués venut.

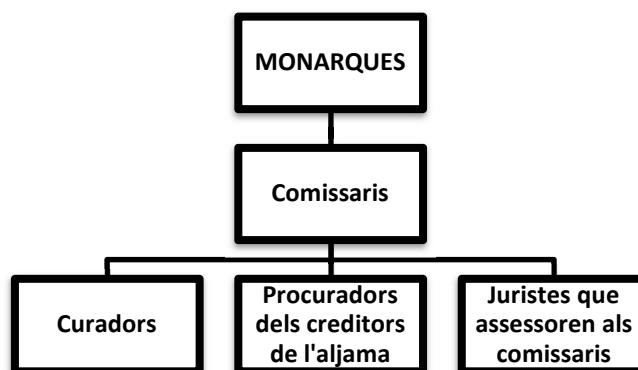
¹⁰³ M. J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 135.

¹⁰⁴ Y. BAER, *Historia de los judíos...*, citat, p. 587. C. BATLLE, *L'Expansió baixmedieval...*, citat, p. 278.

¹⁰⁵ AHPB, Pere CLAVER, *Llibre comú*, 1391, desembre, 7 – 1393, agost, 20, fol. 105v-106r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 6)

¹⁰⁶ Es tracta dels difunts dels quals no consta en cap document les seves últimes voluntats.

Per a que tal de dur a terme aquestes accions la comissió es va organitzar en diferents càrrecs jeràrquics, tal com es mostra en el següent organigrama:

Els monarques estarien al capdamunt de tota l'organització de la comissió, i eren els que nomenaven els comissaris. Després dels monarques seguien els comissaris, anomenats, cada un d'ells, en la documentació com a *comissarius et administrator ac iudex ordinarius in et super omnibus et singulis negotiis civilibus aljame iudeorum Barchinone et eius singularium tam ad fidem catholicam conversorum quam etiam adhuc iudeorum*¹⁰⁷. Com ja havíem vist, en el moment en que es va crear la comissió es van nomenar tres comissaris. Tanmateix, segons hem pogut observar en la documentació, a partir de 15 de juny de 1397, amb la fi del comissionat de Guillem de Busquets, Felip de Ferrera i Jaume Pastor, i l'elecció d'un nou comissari, Domènec Coaner, el càrrec serà ostentat per una sola persona.

Tot seguit presentem un quadre amb els comissaris que hem trobat en la documentació notarial utilitzada en el present article i els seu any de nomenament:

Comissaris	Data de nomenament	Font
Guillem de Busquets, Felip de Ferrera i Jaume Pastor	1392/10/2	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Octavus liber vendicionum, stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1397, febrer, 1 – 1398, juliol, 31, fol. 86v-88v.

¹⁰⁷ AHPB, *Bernat SANS*, Manual, 1400, març, 31 – 1400, setembre, 25, fol. 51v. (Vegeu l'apèndix documental I, doc. 74)

Domènec Coaner	1397/6/15	AHPB, Francesc de MANRESA, <i>Manual</i> , 1401, setembre, 21 – 1403, juliol, 4, fol. 116r-v.
----------------	-----------	---

Tal i com s'observa, la progressió dels nomenaments sembla indicar que aquests es feien cada 6 anys exactes. Caldria trobar, però, documents referents a al nomenament de comissaris posteriors per a confirmar-ho.

Com hem pogut observar en la documentació, els comissaris elegits pertanyien en tots els casos a la tresoreria del rei i de la reina.

Com ja hem vist en el resum del document de la constitució de la comissió, el comissari tenia total llibertat per dur terme les accions de la comissió. Cap autoritat podia impedir l'exercici de les seves funcions. En els assumptes que estigueren relacionats amb la comissió, el comissari era la màxima autoritat, per sobre de qualsevol autoritat. També era el que nomenava i destituïa a tots aquells càrrecs que eren necessaris per a portar a terme la seva empresa i que comentem tot seguit.

Un d'aquests càrrecs eren els curadors, anomenats en la documentació *curator bonis omnium iudeorum et iudearum dicte aljame et eius singularium, tam absentium quam defunctorum*.¹⁰⁸ Els curadors s'encarregaven de vendre el béns immobles dels jueus i conversos morts i absents, i de cobrar la taxa que gravava les propietats dels Call. També eren els que cobraven els deutes deguts als jueus difunts i realitzaven pagaments de la comissió. Els curadors que hem trobat en la documentació eren tots conversos. Els coneixements que aquests tenien sobre els seus antics veïns i correligionaris, i del seu patrimoni, els feien molt eficients en la seva tasca.

Un altre càrrec era el *procurator creditorum particularium Callis*.¹⁰⁹ Representaven als creditors particulars de l'antiga aljama jueva i els assessoraven, actuaven en alguns dels cobraments de deutes i vendes, tal i com veurem a continuació. A l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona hem trobat dos pagaments fets pel comissari a un d'aquests procuradors. Els dos són pagats per Guillem Negre, de la

¹⁰⁸ AHPB, Bernat SANS, *Manual*, 1400, març, 31 – 1400, setembre, 25, fol. 51v. (Vegeu l'apèndix documental, doc. 5)

¹⁰⁹ AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale quintum decimum*, 1403, desembre, 17 – 1404, desembre, fol. 86r. (Vegeu apèndix documental, doc. 6)

tresoreria del rei i comissari dels negocis dels conversos i jueus de l'antic Call jueu de Barcelona, a Pere Granyana, notari i ciutadà de Barcelona. En el primer, fet el 19 de juny de 1404,¹¹⁰ Pere Granyana cobra 10 florins d'or d'Aragó referents a un terç del seu salari anual, corresponents als mesos de febrer a maig, a raó de 30 florins d'or d'Aragó anuals, per exercir de guia o procurador dels creditors particulars de dit Call intervenint en els negocis de dita comissió. El segon document, datat el 14 de novembre de 1404,¹¹¹ fa referència al pagament del seu salari, per la mateixa funció, corresponent al mesos de juny a setembre. Per tant deduïm que els dits procuradors eren contractats com a mínim per a un any i cobraven per la seva feina 30 florins d'or d'Aragó.

La comissió també comptava amb un seguit de juristes i doctors en lleis que assessoraven les seves accions.

Sota el poder d'aquesta organització, la comissió espoliava a jueus i conversos intentant revestir de legalitat els seus actes. Tal com dèiem, un dels mètodes que tenia la comissió d'aconseguir els diners per a pagar els deutes que l'aljama devia als creditors era el cobrament de deutes de jueus absents i *iacentibus indefensis*, passant per alt tots els successors de dits jueus. Hem trobat diversos exemples que ens mostren com es portava a terme aquesta acció.

En una instrument de pagament datat el 23 d'agost de 1399,¹¹² Pere Llorenç, curador dels béns dels jueus i conversos *iacentibus indefensis* i absents de l'antic Call de Barcelona, nomenat per Domènec Coaner, comissari dels negocis del Call jueu de Barcelona, cobra de Bartomeu Barnés, porter del rei, ciutadà de Barcelona, curador designat pel veguer de Barcelona dels béns de Francesc Ferrer, ciutadà de Barcelona, absent de dita ciutat, 50 sous en moneda de Barcelona, pertanyents a la dita cura, d'aquells 94 sous i 6 diners que el dit Francesc Ferrer devia a Bonsenyor Gracià, difunt, jueu de Barcelona.

En el cas que presentem tot seguit, amb data del 30 de juny de 1400¹¹³, en el que també hi ha involucrada una conversa, ens mostra com tampoc es tenien en compte les cessions dels dits deutes, almenys si la cessió estava en mans d'un convers. Pere

---

¹¹⁰ AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale quintum decimum*, 1403, desembre, 17 – 1404, desembre, 21, fol. 46r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 115)

¹¹¹ AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale quintum decimum*, 1403, desembre, 17 – 1404, desembre, fol. 86r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 118)

¹¹² AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale duodecimum*, 1399, juliol, 14 – 1400, desembre, 21, fol. 9r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 70)

¹¹³ AHPB, Bernat SANS, *Manual*, 1400, març, 31 – 1400, setembre, 25, fol. 51v (Vegeu apèndix documental, doc. 5.)

Llorenç, curador dels béns dels jueus i jueves de l'aljama de Barcelona, tant absents com difunts, nomenat pel comissari Domènec Coaner, curador dels béns d'Astruga, jueva absentada de tot territori de la Corona d'Aragó, vídua de Jacob de Millan, jueu de Barcelona, cobra de Gilabert de Riera, de la parròquia de Sant Andreu del Palomar, i fill de Guillem de Riera, difunt i de la mateixa parròquia, feta composició entre el dits Gilabert i Pere i amb la voluntat del comissari Domènec Coaner, 24 lliures com a preu d'aquell violari, amb 8 lliures de pensió, que Pere de Riera, fill de Pere de Riera, difunt, ambdós de la parròquia de Sant Andreu del Palomar, va vendre a la dita Astruga, havent de pagar cada any a la festa de Sant Martí una pensió de 8 lliures durant la vida de la dita Astruga i del seu marit Jacob. Tal i com s'observa en el document, dita Astruga va cedir, durant l'any 1392, la propietat de dit violari a Clara, dona de Berenguer de Cortil, ambdós conversos i ciutadans de Barcelona. Dita Clara va "nomenar" procurador al dit Pere Llorenç, cobrant ell el preu de dit violari. Tal com havíem vist, en el moment en que es constituí la comissió tots els jueus i conversos varen nomenar procuradors els comissaris. També és interessant el fet que la comissió no s'apropriés de la propietat de dit violari —es a dir, cobrant ells la pensió del mateix—, sinó que reclamen íntegrament el preu de dit violari.

El següent document, datat el 3 d'abril de 1403,¹¹⁴ el mateix curador Pere Llorenç, cobrà de Francesc Serra, àlies Lart, de la parròquia de Sant Cebrià de Tiana, en composició feta entre Francesc i Pere, 11 lliures i 20 sous de les 17 lliures, 15 sous i 6 diners, que Arnau Lart i la seva muller, ambdós de la mateixa parròquia, devien amb dues escriptures de terç a Bonsenyor Gracià¹¹⁵, difunt, jueu de Barcelona. El mateix instrument assenyalava que de les 11 lliures Francesc va fer a Pere Llorenç un instrument de comanda.

Per últim, un document, datat el 4 d'agost de 1408¹¹⁶, ens mostra el cobrament d'un d'aquests deutes per part d'un procurador del comissari en lloc d'un curador com era habitual. Ramon de Guaiters, notari ciutadà de Barcelona, procurador de Guillem Negre, de la tresoreria del senyor rei, ciutadà de la dita ciutat, comissari i administrador

---

¹¹⁴ AHPB, Francesc de MANRESA, *Manual*, 1401, setembre, 21 – 1403, juliol, 4, fol. 116r-v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 105)

¹¹⁵ Bonsenyor Astruch Gracià va ser secretari de l'aljama barcelonina durant l'any 1366. La seva família va ser molt rellevant quan al lideratge polític de la comunitat de Barcelona. Tenia tres germans: Bendit Gracià, Mossé Bonsenyor i Issach Bonsenyor Gracià. A. RICH ABAT: *La comunitat jueva de Barcelona ...*, citat, pp. Pere Soler, *Manual*, 1432, setembre, 15 - 1434, set., 2221.

¹¹⁶ AHPB. Joan FERRER, *Primum manuale*, 1405, juliol, 14 – 1408, agost, 4, fol. 91. (Vegeu apèndix documental I, doc. 126).

general de tots i singulars negocis de l'aljama de l'antic Call jueu de dita ciutat, cobrà dels testimonis de les últimes voluntats de Sança, difunta, muller de Joan sa Batella, argenter, ciutadà de Barcelona, per mans de Francesc Quintana, prevere, i havent fet composició entre els dits testimonis i la comissió, 88 sous dels 103 sous i 6 diners que la dita Sança devia a mestre Saltell Cabrit¹¹⁷, difunt, metge jueu de Barcelona, amb escriptura de terç. En la redacció del present document estaven presents Arnau Baró, mercader, i Jaume Just, notari, procuradors i assessors dels creditors de l'antiga aljama dels jueus. La seva presència, en aquest document en concret, és deguda segurament a que el pagament va ser efectuat a un procurador del comissari en lloc de al curador.

Tal i com veiem, en cap dels casos es tenia en compte als successors dels jueus difunts o absents, ni tampoc als conversos o jueus que tenien en cessió dits deutes. En el cas de mestre Saltell Cabrit, sabem que tenia muller, anomenada Sericha, ja que en la còpia del registre de censos de Guillem Colom sobre les propietats del Call que es conserva l'Arxiu Diocesà de Barcelona, hi figura com a vídua de Saltell Cabrit i com a propietària de dos cases al Call: una a l'actual carrer del Call i l'altra al carrer Sant Honorat.¹¹⁸ En el mateix cens hem trobat a Mossé Bonsenyor Gracià¹¹⁹, amb casa al carrer Santa Eulàlia, germà del dit Bonsenyor Gracià.

Els altres dos mètodes pels quals la comissió recaptava diners eren: d'una part, la venda dels béns dels jueus i conversos, *iacentibus indefensis*, absents o menors d'edat, que estaven sota la cura dels curadors de la comissió; i d'altra part, mitjançant el cobrament d'una taxa sobre les dites vendes.

La base jurídica per poder portar a terme aquestes vendes la trobem en el que disposa el dret català sobre la insolvència i el concurs de creditors¹²⁰. Segons els Costums de Tortosa si hom no podia pagar els seus deutes podia, per tal d'evitar la presó, cedir els seus béns als seus creditors per a que aquests els vengueren en encant públic fins assolir la quantitat deguda.

---

¹¹⁷ Saltell Cabrit, cirurgià; la seva família acaparà els càrrecs mèdics més rellevants de la comunitat de Barcelona durant la segona meitat del segle XIV. A. RICH ABAT: *La comunitat jueva de Barcelona...*, citat, pp. 173-175.

¹¹⁸ ADB, *MENSA EPISCOPAL*, *títol III, Cens de Robres*, reg. 53 i 6 respectivament.

¹¹⁹ ADB, *MENSA EPISCOPAL*, *títol III, Cens de Robres*, reg. 4. Dita casa estava gravada amb un cens de 30 morabatins, la qual cosa ens indica que era una gran casa.

¹²⁰ Sobre el concurs de creditors en el dret històric català vegeu, P. ZAMBRANA MORAL: *La insolvència i el concurs de creditors en el dret històric català*, dins <<Revista de dret històric català>>, ed. Societat Catalana d'Estudis Jurídics, (7, 2007), Barcelona, 2009, pp. 217-245.

Un document de venda d'una de les cases del Call de Sanahuja, ens dona informació sobre la manera de procedir d'aquests mètodes.¹²¹ Datat el 21 de novembre de 1397, Pere Llorenç, porter del rei, i Francesc Joan, convers, abans anomenat Bonjuha Naçanell, ciutadans de Barcelona, curadors dels béns dels jueus i conversos *iacentibus indefensis*, absents o menors, un dels quals va ser Baruc Coru, difunt, jueu de Barcelona, venen, mitjançant encant públic, a Bernat de Fortià, convers, ciutadà de Barcelona, una casa que era propietat del dit Baruc Coru, ara sota la cura dels dits curadors, pel preu de 23 lliures i 2 sous en moneda barcelonina. Aquest hospici estava gravat amb una taxa de 10 sous per lliura. Tal i com diu el document, per tal de cobrar els censals morts i violaris que l'antiga aljama dels jueus de Barcelona varen vendre i que ara no poden pagar, s'imposà una taxa sobre les cases del Call Major i Menor, que constava de 10 sous per lliura del valor total de la casa, és a dir, un 50%.¹²² Si dites propietats gravades amb la taxa estaven en mans dels procuradors, aquests havien de pagar la taxa un cop s'hagués venut dita propietat. El document també ens especifica que els curadors tant sols podien cobrar dita taxa dels béns immobles, no dels mobles.

Com que ningú en nom de Baruc Coru va pagar la taxa de 10 sous per lliura que s'exigia per la casa que aquest tenia en propietat al Call de Sanahuja, els comissaris van vendre dita casa en encant públic per cobrar-la¹²³.

---

¹²¹ AHPB, PERE GRANYANA, *Octavus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum*, 1397 febrer, 1 – 1398, juliol, 31, f. 86v-88v.

¹²² [...] *Actenedentes venerabiles comissarios antedictos pro solvendis mortis et violariis ac aliis oneribus adquam aliama iudeorum dicte civitatis tenebatur seu excitur ac obligata quorum solutio et satisfactio eis impossibilis aliter quod per viam seu modum sequentem, taxasse sive talliasse proprietates sive hospiciorum dicti calli, quod de stimacionibus sive apreciamentis eorum habeventur sive exhigentur decem solidorum pro libra. Et die XXIX mensis et anni proxime dictorum sepe dicti comisaarii pro levendis et solvendis censalibus, violariis et aliis omnibus supra dictis feceriter intimari sive notificari dicta talliam sive tatzia nobis curatoribus ante dictis et feceriter fieri nobis preceptum de solvendo et infra certus tempus de bonis dicte cure tatzam predictam dictorum decem solidorum pro libra solveremus; nosque, curatore predicti, videntes et vere scientes quod in dicta cura non sunt bona mobilia nec alia de quibus possimus solvere dictam talliam sive tatziam nisi per viam vendicionum hospiciorum dicte cure [...]* . AHPB, PERE GRANYANA, *Octavus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum*, 1397 febrer, 1 – 1398, juliol, 31, f. 86v. En el cas de Mallorca, (vegeu J. F. LOPEZ BONET *La revolta de 1391...*, citat, p. 116), es va aplicar una taxa de 4 sous per lliura (25%), que es pagarien al rei, per cada casa. L'autor diu que aquesta taxa es cobraria sobre els immobles que els jueus i conversos recuperarien de mans dels avalotadors, però tenint en compte el document de la fundació de la comissió que tractaria el cas de Barcelona, creiem que aquests 4 sous per lliura eren cobrats per a pagar als monarques aquells 4 sous per lliura, als quals ens referiem en el resum del document de la constitució de la comissió, i que aquests van deixar als conversos i jueus sobre els preus dels violaris i censals que aquests tenien que tornar.

¹²³ [...] *Pro solvendo talliam sive tatziam dictorum decem solidorum pro libra que imporita fuit super hospicio infrascripto, cum non sic nec apercepit qui nomine dicti Baruch Coru dictam tatziam solverit velit, fuerit diligentur pro quisitum et aliam pro exequendo officio dicte cure et ex potestate per dictos honorabiles comissarios (...) nobis concessa et attributa previa legitima subhastatione ut infra patet per nos nomine predicto et per omnes heredes et successores dicti Baruch Coru, vendimus et, ex causa vendicionis, concedimus vobis Bernado de Fortiano, converso, civem Barchinone, [...]*. AHPB, PERE

Tot i que es reconeixia certa propietat sobre els béns als successors dels jueus o conversos absents o morts, en realitat era la comissió la que tenia la plena potestat. Tant per vendre els immobles com per cobrar la taxa, els curadors havien de tenir llicència del comissari, que en els cas d'aquest document és Domènec Coaner. En aquest cas com que els curadors eren els propietaris de l'immoble corresponia a ells pagar la dita taxa, que serviria per a sufragar els dits violaris i censals que l'aljama devia.

En un altre document, amb data del 6 d'agost de 1393,¹²⁴ Pere Gracià, convers, abans anomenat Saltell Bonjuha Gracià, fill de Bonjuha Gracià, difunt, jueu de Barcelona, Francesc Joan, convers, abans anomenat Bonjuha Nassanet, i Pere Llorenç, porter del rei, curadors dels jueus, conversos i nens, absents o morts, venen a Francesc de Laderosa, ciutadà de Barcelona, una casa per 350 florins. Tres dies després, el dia 9, es torna a fer el mateix instrument de venda¹²⁵. En aquest cas es van incloure les signatures dels comissaris Felip de Ferrera i de Guillem de Busquets, mostrant així la seva conformitat. També signaren Pere Granyana i Jaume Just, notaris, procuradors dels creditors del Call. En aquest instrument se'ns mostren tots els que participaven en la venda d'un dels béns en mans dels curadors de la comissió.

En cas que segueix, datat el 27 d'abril de 1394,¹²⁶ va ser la casa d'un convers la que va ser venuda per la dita comissió. El document que ho reflecteix és una àpoca referent al cobrament de 50 lliures del preu d'un hospici venut per Francesc Joan, convers, i Pere Llorenç, porter, representats aquí com actors dels jueus i conversos absents de la ciutat de Barcelona, a Esteve Salvador, ciutadà de Barcelona. Dit hospici era propietat de Ferrer de Gualbes, convers, ara absent de la ciutat de Barcelona. Gràcies a l'article de Josep Hernando¹²⁷ sabem que Ferrer de Gualbes era anomenat abans de la seva conversió Issach Bonsenyor de Gualbes, i per tant germà de Mossé

GRANYANA, *Octavus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum*, 1397 febrer, 1 – 1398, juliol, 31, f.87r.

¹²⁴ AHPB, Pere VIVES, *Manual*, 1392, novembre, 28 – 1395, gener 14, fol. 43v. Vegeu apèndix documental I, doc. 10)

¹²⁵ AHPB, Pere VIVES, *Manual*, 1392, novembre, 28 – 1395, gener 14,, fol. 45r. Vegeu apèndix documental, doc. 5.

¹²⁶ AHPB, Arnau PIQUER, *Manual*, 1393, desembre, 25 – 1394, juliol, 3, fol. 54v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 30)

¹²⁷ J. HERNANDO DELGADO: *Conversos i jueus: cohesió i solidaritat*, dins «Anuario de Estudios Medievales», 37/1 (Barcelona, 2007), pp. 181-212, p. 189. Durant el mes de febrer de 1391, Ferrer de Gualbes, convers, dit Issach Bonsenyor de Gualbes quan era jueu, actua com a procurador del seu pare encara jueu Bonsenyor Gracià, i del seu germà també jueu, Mosse Bonsenyor Gracià, en el cobrament de certes quantitats degudes per cristians de natura als seus pare i germà jueus. Pàg. 189.

Bonsenyer i de Bonsenyer Astruch¹²⁸. La comissió no tingué en compte els possibles drets successoris que ell tenia per cobrar els deutes deguts al seu difunt germà. Quan Ferrer va marxar de la ciutat de Barcelona, la comissió li confiscà la casa. Amb el seu germà espoliat un cop mort i Ferrer espoliat en vida, no es difícil imaginar les dificultats econòmiques a les quals s'enfrontaven jueus i conversos a partir dels fets de 1391.

Un estudi fet per Antonio Collantes de Terán Sánchez sobre un plet sobre els béns d'uns conversos sevillans en el 1396, ens mostra les dificultats que podia portar als conversos el fet que es confisquessin els seus immobles en cas que marxessin.¹²⁹ Tal i com senyala el mateix autor, en el cas de Castella, el 29 de juliol de 1392, Enric III va concedir al seu cambrer, Ruy López Dávalos, tots els béns comuns de les aljames de Toledo i Córdoba, així com els béns dels jueus i conversos que s'exiliaren per a poder seguir practicant la seva religió. Aquest fet creava grans dificultats econòmiques als conversos ja que una manera de poder obtenir diners per a continuar amb els seus negocis, després de quasi arruïnar-se, era vendre les seves propietats, però ningú volia comprar els seus immobles per por que els fossin després expropiats.

Una altra dificultat en la venda dels bens mobles de jueus i conversos era que aquestes propietats estaven ubicades dins del Call. Si es tornés a instaurar una aljama jueva a Barcelona i s'ubiqués a la seva comunitat un altre cop al Call les vendes es podrien considerar invalides. Això és el que va passar a Cervera quan després dels assalts de 1391 es va voler concentrar la població hebrea en un dels dos calls, fent-los desprendre del millor ubicat comercialment, les cases del qual van ser comprades per cristians de natura i conversos; requerint la intervenció règia que el 1395 va retornar la consideració de call a aquella zona i va considerar il·lícites les compres dels habitatges¹³⁰.

Car que en altres casos es va forçar als jueus a vendre les seves cases ubicades al call sense cap problema posterior. Aquest va ser el cas de Girona quan al 1415 l'Almoina de la dita ciutat va comprar un seguit d'immobles ubicats al Call amb l'objectiu de construir allí el seu nou edifici¹³¹. Els jueus afectats venien particularment

---

¹²⁸ Vegeu nota 54.

¹²⁹ A. COLLANTES DE TERÁN SÁNCHEZ, *Un pleito sobre bienes de conversos sevillanos en 1396*, dins <<Historia, Instituciones, Documentos>>, 3, 1976, pp.167-186.

¹³⁰ FLOCEL SABATÉ: *L'ordenament municipal...*, citat, pp. 773-804.

¹³¹ E. CANAL, J. CANAL, J.M. NOLLA I J. SAGRERA: *La forma del Call jueu de Girona*, dins *Cristianos y judíos en contacto en la Edad Media...*, citat, pp. 415-450.

els seus immobles a la comissió rectora de l'aljama de Girona i aquesta ho traspassava a l'Almoina amb un preu taxat i pactat per ambdues institucions¹³².

En un altre cas, va ser un convers el que va comprar un d'aquests béns immobles que la comissió havia confiscat als conversos absents. En un instrument de venda datat el dia 24 d'octubre de 1398,¹³³ Francesc Joan, convers, curador dels béns dels conversos i jueus menors d'edat, absents o morts de la ciutat de Barcelona, ven a Joan des Pla, convers, lligador de llibres, ciutadà de Barcelona, un obrador que havia estat propietat d'Issach Ardit, abans jueu, ara convers absent, pel preu de 50 lliures barcelonines. Dita venda va ser signada i confirmada pel comissari Domènec Coaner i pels corredors que subhastaren l'immoble, Pere Oliver i Pasqual Sabater. El pagament no es feu fins el dia 11 de març de 1399¹³⁴. En dit instrument Pere Llorenç, ciutadà de Barcelona, curador nomenat pel comissari Domènec Coaner, i amb el consentiment de dit comissari, reconeix que Joan de Pla, convers, llibreter, ciutadà de Barcelona, li ha pagat les 50 lliures barcelonines degudes per la compra d'un obrador feta pel dit Joan de Pla a Francesc Joan, convers, curador.

Seria interessant estudiar les relacions personals que tenien els compradors conversos amb els jueus i conversos difunts o desapareguts, que abans ostentaven la propietat de dits immobles, ja que, potser, trobaríem en aquestes compres la solidaritat a la qual es referia el doctor Josep Hernando. Tot sembla indicar que els conversos intentaren recuperar el màxim de patrimoni possible que havien perdut com a conseqüència dels fets del dia 5 d'agost de 1391. Tanmateix, i tal com ens mostren els instruments de venda referents a les cases del Call Major, els cristians de natura aconseguiren quedar-se amb la propietat de la immensa majoria dels immobles jueus. Sens dubte, la ruïna econòmica en la que quedaren sotmesos la immensa majoria dels jueus, ara conversos, a partir d'aquells fets, juntament amb l'espoli al que els sotmetia la comissió, va significar la pèrdua de la majoria del patrimoni que els jueus tenien a la ciutat de Barcelona.

DE JUEUS A CONVERSOS. NOU GRUP SOCIAL, NOU PROBLEMA SOCIAL.

---

¹³² E. CANAL, J. CANAL, J.M. NOLLA I J. SAGRERA: *La forma del Call jueu de Girona*, dins *Cristianos y judíos en contacto en la Edad Media...*, citat, pp. 415-450.

¹³³ AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale undecimum*, 1398, juny, 8 – 1399, juliol, 12, fol. 34r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 59)

¹³⁴ AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale undecimum*, 1398, juny, 8 – 1399, juliol, 12, fol. 70v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 66).

Amb les conversions en massa resultants dels avalots de 1391, Barcelona va passar de tenir una majoria de jueus a una majoria de conversos. Aquests configuraren un nou grup social que calia integrar dins de la societat cristiana – com cristians que eren – i apartar-la de la societat jueva – a la qual ja no pertanyien.

Al llarg dels segles, la societat havia après des de la infantesa com havien de tractar als jueus i quina era la consideració moral tenien que tenir envers a ells. Tanmateix, ara es trobaven davant un problema nou, tant sols tractat anteriorment en conversions individuals. Els conversos – sincers o no – eren cristians i per tant correligionaris seus i ciutadans de ple dret.

La corrent antijueva havia aconseguit el seu objectiu: convertir a la majoria dels jueus. Però, què calia fer ara?

Deliberacions i ordenances referents a jueus i conversos a la ciutat de Barcelona a partir dels fets de 1391.

Amb la mort i conversió de la majoria de la població jueva el rei havia perdut una important font d'ingressos. El primer que va intentar fer el rei fou restaurar lesaljames però xocà frontalment amb la forta oposició antijueva. El 10 de setembre de 1392, el rei dictava ordre formal d'abolir l'aljama de Barcelona¹³⁵. Tanmateix, el 2 d'octubre de 1392, el rei estava decidit a restaurar l'aljama de la ciutat, que s'instal·laria en un nou emplaçament¹³⁶. Al dia següent, el rei va procedir a l'execució de tributs als jueus per a iniciar el repoblament de l'aljama de Barcelona¹³⁷. Es va suprimir l'obligació als jueus d'allotjar en les seves cases als familiars de la casa reial i de mantenir les feres reials. El monarca també es va comprometre a que en un espai de cinc anys la Inquisició no podria actuar contra ells per delictes d'usura. El projecte, però, va fracassar.

El 1395 uns avalotadors van intentar derruir la sinagoga major de Barcelona, i la majoria dels pocs jueus que habitaven la dita ciutat van fugir a altres indrets¹³⁸.

El rei Martí va prohibir al 1401 l'establiment de ninguna aljama en la ciutat de Barcelona. Aquesta prohibició va ser ratificada a perpetuïtat per Alfons V en un

---

¹³⁵ ACA, CANCELLERIA, *reg. 1906*, f. 131v, citat a CODOIN, vol. VI, p. 436.

¹³⁶ ACA, CANCELLERIA, *reg. 1906*, f. 132r, citat a CODOIN, vol. VI, p. 438.

¹³⁷ ACA, CANCELLERIA, *reg. 1906*, f. 133r, citat a CODOIN, vol. VI, p. 441.

¹³⁸ Y. BAER, *Historia de los judíos...*, citat, p. 554.

privilegi reial donat a Barcelona el 26 de desembre de 1423, a més de prohibir a tot jueu habitar en la ciutat i romandre en ella més de quinze dies¹³⁹.

Els conversos que s'havien convertit ho havien fet per salvar la vida, i per tant era molt probable que, en quan els fos possible, tornarien a la seva antiga fe. Tanmateix, pertanyien ara a la fe catòlica i segons el Dret canònic si tornaven a la seva antiga fe, així com tot aquell que els ajudés a apostatar, serien considerats heretges.

Per tant, les primeres deliberacions preses pel Consell anaren encaminades a separar la població conversa de la jueva. Així, el 22 d'agost de 1391¹⁴⁰ el Consell de la ciutat de Barcelona deliberà que tots els conversos que habitaven en cases del calls ho podien continuar fent sempre i quant aquestes estiguessen situades en la part tocant a la muralla i tapessin totes les finestres i portals situades dins de la juevia. Deduïm per tant que aquests conversos van haver d'obrir accessos a les seves cases per la part que donava als carrers cristians.

Poc després, el Consell ordenava que cap jueu anés vestit com un cristià¹⁴¹.

Les següents disposicions, que perseguïen el mateix objectiu, foren preses pel Consell quan el rei estava a la ciutat de Barcelona el 1393. Així, els conversos tenien determinadament prohibit estar sota el mateix sostre que els jueus i menjar amb ells. Per tal de poder controlar completament els contactes amb jueus i conversos, el Consell renovà les antigues disposicions per les quals els jueus estaven obligats vestir-se d'una manera determinada i a portar el cercle identificatiu: *“per conèixer mils los dits juheus e que la dita cohabitació o participació de conversos ab juheus sia pus squivada, que tots los juheus macles, e cascun d'ells, porten e hagen de portar continuament capa juhiga o gramalla larga ab caperó vestit de drap scut; e haien a portar en la vestidura sobirana alt en los pits, en loch apparent qui amagar no.s puxa, una roda mig groga e mig vermella ben ample e tal forma com après la destrucció del call la han portada; e que les fembres juhies hagen a portar continuament en lo cap la capçana que.s acostumada de portar per les juhoes ans la destrucció del call el mantell a tornar sedons era acostumat en temps antich”*¹⁴². El 1397 es torna a insistir amb aquesta obligació, el que ens fa pensar que no era del tot obeïda.

---

¹³⁹ A. M. ARAGÓ I M. COSTA: *Privilegios reales concedidos a la ciudad de Barcelona*, CODOIN, Barcelona, 1971, p. 224.

¹⁴⁰ AHCB, Llibre del Consell, XXV, 1391/8/27, f. 37v.

¹⁴¹ F. DE BOFARULL: *Ordinacions de los Concelleres de Barcelona sobre los judíos en el siglo XIV*, dins << Boletín de la Real Academia de las Buenas Letras de Barcelona >>, Barcelona, 1911, p.102.

¹⁴² J. M. MADURELL MARIMON: *La cofradia de la Santa Trinidad de los conversos de Barcelona*, dins <<Sefarad>>, Madrid, 1958, pp. 73-75.

En 1395 es va fer a Barcelona una ordinació que tractà d'impedir les relacions comercials entre jueus i conversos, sobretot en productes que havien pogut ser manipulats seguint els preceptes jueus, com per exemple el vi: “*que alcun juheu qui vena o faça vendre vi en aquella no gos vendre o fer vendre, en gros ne a menut, del dit vi a algun convers ni a altra persona qui.l vulla per lo dit convers*”¹⁴³.

El 1397 el Consell de la ciutat de Barcelona torna a insistir en la separació entre jueus i conversos: “*que d'aquí en avant algun convers, hom o fembra, no gos habitar ne conversar en una casa o habitació, ne encara paret migera ne en altre loch separadament, ab juheu o ab juhia, ne menjar ne beure de lur vianda o d'altre faher oració o en altre manera participar ab ells, ne algun juheu o juhia ab algun convers o conversa*”¹⁴⁴.

Hem de tenir en compte que dins d'una mateixa família no tots els membres es van convertir, però el seu contacte no es va perdre mai¹⁴⁵. Tanmateix, aquestes mesures de separació significaven un trauma per a tots els parents. Es produïren separacions matrimonials degut a que un dels seus membres, generalment la dona, es negava a convertir-se, i molts problemes jurídics derivats d'herències, viduïtats, matrimonis concertats de fills, entre d'altres¹⁴⁶.

Segons Baer¹⁴⁷, i així ho creiem nosaltres, aquestes lleis no es varen seguir al peu de la lletra i tots els estaments, en un principi, eren tolerants amb els contactes entre jueus i conversos. S'entenia lògicament que la integració dels conversos no és podia fer d'un dia per l'altre, i que per tant es necessitava un període d'adaptació.

Fins i tot els mateixos conversos, conscients de la seva situació, vigilaven les seves relacions. El dia 17 de gener de 1397¹⁴⁸ un grup de conversos de la ciutat de Barcelona demanen al Consell que actués contra uns jueus vinguts de França que els obligaven a menjar carn tallada per ells i a participar en els rituals jueus. Aquest fet provocaria que el 5 de juny¹⁴⁹ del mateix any el Consell demanés al rei un privilegi per a que en la ciutat de Barcelona no pogués haver mai més cap aljama de jueus, ni que hi pogués habitar cap; privilegi que com hem vist abans va ser definitivament concedit.

---

¹⁴³ F. SABATÉ: *L'ordenament municipal...*, citat, p. 734.

¹⁴⁴ F. SABATÉ: *L'ordenament municipal...*, citat, p. 734.

¹⁴⁵ J. HERNANDO DELGADO: *Conversos i jueus...*, citat, pp. 181-212.

¹⁴⁶ Vegeu M. ORFALI LEVI: *Los conversos españoles en la literatura rabínica. Problemas jurídicos y opiniones legales durante los siglos XII-XVI*, ed. Universidad Pontificia de Salamanca, Salamanca 1982.

¹⁴⁷ Y. BAER, *Historia de los judíos...*, citat, p. 558.

¹⁴⁸ AHCB, *Llibre del Consell*, XXVII, f. 74v.

¹⁴⁹ AHCB, *Llibre del Consell*, XXVII, f. 91v.

Tot sembla indicar que no es va fer una legislació conjunta a tots els regnes de la Corona d'Aragó per a tractar el tema dels conversos, així que cada govern municipal legislaria d'una manera per tal d'afrontar el problema dels conversos.

Aquesta separació entre jueus i conversos no es va aconseguir mai, tal i com mostrarem al llarg d'aquesta investigació.

Conversos i autoritats: integració o passivitat?

Hom va poder veure les conseqüències de no integrar dins de la mateixa societat a tota la població que coexisteix en un mateix espai. Les conversions en massa no havien solucionat el problema jueu, puix el gruix de la població desconfiava de la sinceritat dels nous cristians. De moment la població cristiana de natura de Barcelona es mantenia a l'expectativa a veure com es desenvolupaven els conversos en la societat i cada festa popular religiosa i cada acte de litúrgia era una prova. Recentment sufocats els avalots la població no s'atreviria a fer un altre pogrom contra els conversos, tampoc seria lògic ja que van ser ells els que els van forçar a convertir-se.

Les autoritats temien que els fets ocorreguts durant l'agost de 1391 es repetiren en un futur contra els conversos. Per tant calia integrar els neòfits en la societat cristiana, i el camí per fer-ho era la instrucció religiosa en la nova fe.

La primera disposició que es va fer va ser el 22 d'agost de 1391¹⁵⁰, i es referia als jueus que durant el pogrom no s'havien convertit. El Consell ordenava que aquests foren posats dins de cases de religiosos on se'ls instruís en la fe catòlica. Si acabada la instrucció no es convertien serien foragitats de la ciutat.

Tot i que la intenció era aquesta, la veritat va ser que ni l'Església ni les autoritats civils es van preocupar per la instrucció religiosa d'aquests conversos, que desconeixien els dogmes de la fe catòlica i la seva litúrgia¹⁵¹.

Els polemistes proconversos van criticar àmpliament a les autoritats la seva escassa preocupació en proporcionar als conversos una adient instrucció cristiana, fet que provocava que molts tornessin al judaisme al estar obligats a seguir una fe que no entenien o bé tenien un coneixement rudimentari¹⁵². Un convers. Doncs, que hagués abraçat el cristianisme de manera sincera es veia en dificultats de formar-se

---

¹⁵⁰ AHCB, *Llibre del Consell*, XXV, 1391/8/27, f. 37v.

¹⁵¹ H. BEINART: *Los conversos y su destino*, dins *Los judíos de España*, dirigida per E. Kedourie, ed. Crítica, Barcelona, 1992, p. 97.

¹⁵² M. P. RÁBADE OBRADÓ: *La instrucción cristiana de los conversos en la Castilla del siglo XV*, dins <<En la España cristiana>>, Madrid, 1999, pp. 369-393, p. 369.

adequadament. A aquest fet cal afegir la dificultat que tenien la majoria de conversos de deixar de practicar hàbits i costums quotidians relacionats en la religió.

Cal recordar que al llarg dels segles les ordres mendicants havien predicat als jueus amb l'objectiu de convertir-se. La única instrucció que van rebre els conversos en la nova fe eren aquestes prediques, que tanmateix no aprofundien en els dogmes ni en la litúrgia; tot això en una època en que la *Devotio Moderna* manava instruir més i millor al poble en la religió catòlica¹⁵³.

Cada convers havia d'instruir-se per si mateix i segons els seus mitjans. Aquesta instrucció la buscaven entre cristians de natura que havien conegut professionalment, demanant que els formaren, o bé adquirint llibres religiosos i formant-se pel seu compte.

Aquesta última opció és la que van seguir el convers Marc d'Avinyó, seder de Barcelona i els seus avantpassats. En el seu testament fet el 8 de maig de 1445¹⁵⁴, consten una Bíblia i dos llibres anomenats *Catholicam Unam*. Marc va ser enterrat en el Monestir dels frares predicadors de Barcelona i pertanyia a la parròquia de Santa Maria del Mar. Com veiem en aquest exemple, els conversos s'esforçaven personalment en integrar-se per tal de protegir-se de nous atacs.

En unes obres que al gener de 1621 es van fer prop la capella de Santa Trinitat, antiga capella dels conversos barcelonins, es va trobar un Antic Testament escrit en llengua catalana¹⁵⁵. Entre les obres confiscades per la Inquisició castellana a Tarragona es trobaren diversos Evangelis traduïts al català, així com epístoles.

En unes obres que es van fer en una casa del Call de Barcelona el 1848 es va trobar un llibre de notes de lectura segle XV que pertanyia al convers Bartomeu Rodrigues, mercader de Barcelona¹⁵⁶. El començà el 1468 per apuntar-hi les despeses de la seva nau, però a partir del foli 43 hi ha algunes anotacions sobre discursos i sermons, consultes sobre judaisme a mestre Gabriel de Lleó, i consultes sobre la Bíblia a Joan Ramon, agustí. El que més abunda en el llibre són notes de lectura dels passatges que més interès li despertaven dels llibres religiosos que llegia, entre els que es troba, entre d'altres, el *Vita Christi* de Francesc Eixamenis. En aquestes notes hi busca els paral·lelismes del judaisme amb en cristianisme, per d'afirmar la seva nova fe i

---

¹⁵³ M. P. RÁBADE OBRADÓ: *La instrucció cristiana...*, citat, p 381.

¹⁵⁴ AHPB, Ferrer VERDAGUER, *Llibre de testaments*, 1431, des., 12 – 1448, gener, 17. f. 20v-21v.

¹⁵⁵ J. RIERA I SANS: *Contribució a l'estudi del conflicte religiós dels conversos jueus (segle XV)*, dins *IX congresso di storia della Corona d'Aragonia: la Corona d'Aragonia, aspetti e problema comuni da Alfonso il Magananimoso a Ferdinando il Catolico (1416-1516)*, ed. Società Napoletana de Storia Patria, Nàpols, 1982, pp. 409-425, p. 414.

¹⁵⁶ J. RIERA I SANS: *Contribució a l'estudi del conflicte...*, citat, p. 419.

assimilar-la millor. Aquesta bé podria ser l'actitud més comuna dels conversos: es formaven religiosament pel seu compte i s'assessoraven per algú que conegués bé la religió catòlica.

Pel que fa a la Inquisició catalana, aquesta no va ser gens estricta amb els conversos, tal i com demostren els escassos processos inquisitorials conservats en el Arxiu Diocesà de Barcelona. Els grans processos fets contra conversos per heretgia es faran dècades més tard sota la Inquisició castellana.

LA CONVERSIÓ COM A ÚNIC CAMÍ. EL PROSELITISME CRISTIÀ DE SANT VICENT FERRER I LA DISPUTA DE TORTOSA.

Les conversions en massa promogudes pels pogroms de 1391 van donar una tràgica, a la vegada que inútil, solució al problema jueu. Els jueus que havien sobreviscut i que no s'havien convertit estaven dispersos, atemorits, i creient que l'exili era l'única solució que els garantia la seva seguretat. La situació plantejava als monarques peninsulars una difícil disjuntiva: fer la vista grossa davant els conversos que decidiren tornar a la seva antiga fe – fet que permetria als monarques tornar a cobrar importants sumes a les aljames – per tal de retornar a una situació similar abans dels fets de 1391; o bé cedir davant la corrent antijueva – que ja havia demostrat del que era capaç – i adherir-se a la idea de que la conversió era l'únic camí per tal d'acceptar el poble d'Israel dintre d'una societat eminentment cristiana.

Joan I, com totes les monarquies hispàniques, es va decidir clarament per accelerar el procés iniciat per les conversions en massa de 1391¹⁵⁷. Segurament dues raons degueren de convèncer la monarquia. La primera era que grans aljames com Saragossa, Girona i Tarragona, estaven recuperant ràpidament el seu esplendor, i per tant tornarien a donar ingressos. La segona era que ara el conversos si que eren jurisdicció legítima de l'Església i en un moment d'estreta vinculació entre monarquia i papat amb Martí l'Humà i Benet XIII un enfrontament amb l'Església era el que menys convenia a la monarquia.

---

¹⁵⁷ L. SUAREZ FERNANDEZ: *Judíos españoles...*, citat, p. 233.

El camí que es va decidir, doncs, va ser la conversió dels jueus al cristianisme. Tanmateix, aquesta es tenia que fer mitjançant la convicció i no per la violència, convencent al jueu que el Messies ja havia arribat i la verdader fe era el cristianisme. Seguint aquesta teoria, les predicacions es van intensificar essent el seu màxim representant sant Vicent Ferrer.

Sant Vicent Ferrer: el poder de la paraula.

Provinent d'una família de juristes, el seu pare era notari, Vicent Ferrer va néixer a la ciutat de València el 1350¹⁵⁸. El 1367 ingressà en l'ordre dels dominics, i al 1368 pronuncia els vots. Entre 1368 i 1375 marxà a Barcelona a estudiar Filosofia i Teologia, millorant la seva formació a Tolosa dos anys més, essent ordenat sacerdot a València el 1379. Aquest any va ser nomenat prior de València, càrrec que abandonà mesos després degut a la seva participació en els cisma.

Inicià un espectacular itinerari de prèdiques per Castellà, coincidint en l'època en que el convers Pablo de Santa Maria era bisbe de Burgos¹⁵⁹. El principi fonamental de fra Vicent Ferrer respecte a les conversions era que aquestes es tenien que fer des de la llibertat del nou profés i mitjançant la persuasió i la convicció, mai utilitzant la violència com al 1391¹⁶⁰. Tanmateix, després de cada sermó sempre es produïen aldarulls on s'instigava als jueus a convertir-se.

Un altre principi clau en l'ideari de fra Vicent era la completa separació entre jueus i cristians, especialment conversos; principi que influí al papa Benet XIII en la seva butlla del 11 de maig de 1415 en que generalitzà per a tota l'Església la separació física dels jueus de la societat cristiana¹⁶¹. Després de cada sermó, els jueus eren desallotjats de les cases que tingueren entre els cristians, i obligats a viure en barris especials per a ells amb unes condicions inhumanes¹⁶².

Ja hem vist en l'inici d'aquest capítol que les prèdiques als jueus dirigides a la seva conversió ja feia temps que s'anaven succeint. Quina és, llavors, la novetat? Què

---

¹⁵⁸ Aquesta dada biogràfica del sant, com les que segueixen, són extretes de J. F. MIRA: *Sant Vicent Ferrer. Vida i llegenda d'un predicador*, ed. Bromera, Alzira, 2002.

¹⁵⁹ M. J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 159.

¹⁶⁰ P. BERNARDINO LLORCA: *San Vicente Ferrer y el problema de las conversiones de los judíos*, dins *IV Congreso de la historia de la Corona de Aragón*, ed. Diputació Provincial de Balears, Palma, 1959, pp. 47-64, p. 49.

¹⁶¹ P. BERNARDINO LLORCA: *San Vicente Ferrer...*, citat, p.59.

¹⁶² Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 594.

va fer que sant Vicent Ferrer fos tant important en les conversions dels jueus al cristianisme?

Paga la pena contestar a aquestes preguntes per tal de comprendre en quin ambient social es trobaven els conversos en el moment de reiniciar la seva activitat econòmica. Divergiren diversos factors que van fer que la figura de fra Vicent no passés desapercibuda, essent el principal la seva manera de predicar. Era un predicador impressionant. Tota l'expressió. La tècnica i els recursos dels seus sermons anaven dirigits a causar en els oients una impressió el més intensa i profunda possible¹⁶³. Cal que recordem el moment de crisi que la societat estava passant en aquell moment, amb la fam dels *mals anys* i les morts de la pesta. La visió apocalíptica de fra Vicent recordava als mortals – jueus, sarraïns i cristians – que la fi del món era pròxima i que calia preparar l'ànima per salvar-se. Degut a aquesta visió creia que la conversió dels jueus havia de ser imminent, puix el temps era escàs. El seu llenguatge era senzill i dinàmic, a la par que eloqüent. Utilitzava exemples que el públic copsava al moment, fent us d'una cèlebre expressivitat unida a la imitació de personatges i veus¹⁶⁴. Lloc per on passés fra Vicent, les conversions es multiplicaven. Per tal d'assegurar-se la presència dels jueus en les seves prèdiques, instava a les autoritats civils a obligar als jueus a assistir als seus sermons sota amenaça d'una forta multa. Així mateix ho expressà ell en un sermó: “*Es necessari al preycador de publicar les veritats als fels e infels [...]. E veus per çò vosaltres, juheus, veniu a la preycació. Hoc, importune, ab pena de mil florins*”¹⁶⁵.

Un factor determinant del seu èxit va ser el recolzament polític que tingué sant Vicent per portar a la pràctica el seu ideari. Enric III de Castella el 1407, deixant com a successor a Joan II, massa jove per a governar. Es significatiu que l'educació del jove Joan estigues a càrrec del bisbe convers Pau de Santa Maria, una de les màximes figures antijueves¹⁶⁶. La regència estigué en mans de l'infant Ferran, germà d'Enric III, i de Catarina de Lancaster. Amb la intenció de posar als seus fills en llocs calaus políticament, entre ells els maestrats de les Ordres Militars, els regents van buscar recolzament en el papa Benet XIII, acceptant les seves directrius (entre elles, com no,

---

¹⁶³ J. F. MIRA: *Sant Vicent Ferrer. Vida i llegenda...*, citat, 74.

¹⁶⁴ J. F. MIRA: *Sant Vicent Ferrer. Vida i llegenda...*, citat, 74.

¹⁶⁵ P. BERNARDINO LLORCA: *San Vicente Ferrer...*, citat, p.52.

¹⁶⁶ P. AZCÁRATE AGUILAR-AMAT: *Historia de Castilla y León*, v. IV, coord. E. LOPEZ CASTELLÓN, ed. Ediciones Páramo, Madrid, 1989, p. 91.

l'antijudaisme)¹⁶⁷. En 1408 es va prohibir als jueus l'arrendament de qualsevol impost, al mateix temps que se'ls apartava de qualsevol càrrec públic¹⁶⁸. Aquesta relació íntima de la corona castellana i el papat va ser aprofitada per fra Vicent. El 2 de gener de 1412 el govern de Castella, a instàncies de fra Vivent, va promoure a Valladolid un seguit de lleis relatives als jueus¹⁶⁹. Aquestes lleis – conegudes com ordenances de Valladolid o lleis de Ayllón – representaven la posada en pràctica de l'ideari de fra Vicent Ferrer. En els seus 24 articles, es mana als jueus que visquin separats dels cristians habilitant un barri on, en un termini de vuit dies, tots els jueus no batejats havien de traslladar-se; perdien la seva llibertat de desplaçament; estaven obligats a deixar-se créixer la barba i el cabell, i a vestir robes austeres on es veiés clarament la rodella; tots els oficis dignes quedaven prohibits als jueus: metges¹⁷⁰, apotecaris, sastres, pelleters, fusters¹⁷¹... Totes aquestes mesures tenien com objectiu fer impossible la vida als jueus, reduint-los a unes condicions infrahumanes per tal que clamessin la seva conversió. Tanmateix, el juliol d'aquell mateix any, es va promulgar a Cifuentes una versió més suau d'aquestes ordenacions, que seria la més utilitzada¹⁷².

Pel que fa a la Corona d'Aragó, la situació d'inquietud política era molt semblant a la de Castella. El 31 de maig 1410 morí el rei Martí l'Humà sense deixar un clar successor a la corona, puix el únic fill legítim, Martí el Jove, havia mort¹⁷³. Com en tota corona sense un clar successor, s'inicià un procés per tal d'elegir entre els pretendents al successor. Aquest resultà ser Ferran d'Antequera, elegit per votació en el compromís de Casp el 22 de juny de 1412. Darrere d'aquesta elecció tornà a estar la mà del papa Benet XIII i de sant Vicent Ferrer. A canvi de la seva ajuda, Ferran va prometre a Benet XIII ajuda militar per al setge que patia a Avinyó. Benet XIII, per la seva banda, oferí a Ferran al millor home que podria convèncer als membres de la comissió que tenien que votar al successor de que Ferran era el legítim rei: fra Vicent Ferrer. El paper de sant Vicent va ser fonamental per a que Ferran fos elegit rei de la Corona d'Aragó. Ara el papa Benet XIII controlava esperitualmente tant Castella com la Corona d'Aragó, a on importà el *modus operandi* envers als jueus que ja s'havia iniciat

---

¹⁶⁷ L. SUAREZ FERNANDEZ: *Judíos españoles...*, citat, p. 224.

¹⁶⁸ Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 594.

¹⁶⁹ Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 595.

¹⁷⁰ A Castella hi havia el rumor que segons el còdic ètic dels metges jueus aquests tenien que matar un pacient per cada cinc que en curaven. L. POLIAKOV: *Historia del antisemitismo...*, citat, p. 145.

¹⁷¹ L. SUAREZ FERNANDEZ: *Judíos españoles...*, citat, p. 226.

¹⁷² Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 595.

¹⁷³ FLOCEL SABATÉ: *El compromís de Casp*, dins *Història de Corona d'Aragó*, coord. A. FURIÓ, ed. Edicions 62, Barcelona, 2007, pp. 287-304.

a Castella. Les ordenances antijueves fetes a Valladolid, en la versió de Cifuentes, van ser implantades a Mallorca, on a més es va prohibir als conversos fer viatges al nord d'Àfrica, afectant greument la seva economia internacional¹⁷⁴. Per la seva part, fra Vicent Ferrer continuà predicant, com havia fet a Castella, entre els pobles de la Corona d'Aragó. Entre el gran nombre de conversions que va produir destaca la de Ioixua Halorquí, metge personal del papa Benet XIII, que rebé el nom de Jerónimo de Santa Fe i que es convertiria en una de les figures clau de l'antijudaisme i instigador de la Disputa de Tortosa¹⁷⁵.

La Disputa de Tortosa.

El més d'agost de 1412, el convers Jerónimo de Santa Fe, format en el cristianisme per Pau de Santa Maria i convertit per fra Vicent Ferrer, presentà al papa Benet XIII uns *midraixim* – llibres de material jurídic i componen un mètode per interpretar la Bíblia – que provaven, seguint el judaisme, que Jesús era l'autèntic Messies. Aquests *midraixim* van ser reunits des de l'època de Raimon Martí, que com recordarem va participar en la disputa de Barcelona.

Benet XIII, en un principi, pretenia fer una modesta disputa a Alcanyís, ciutat natal de Jerónimo de Santa Fe¹⁷⁶. Tanmateix, aquests opuscles eren un tresor d'incalculable valor per a l'estratègia seguida per l'Església en la conversió dels jueus: convèncer a aquests de l'error de persistir en la seva fe utilitzant els seus llibres sagrats.

El agost de 1412, Benet XIII envià peticions a totes les aljames de la Corona d'Aragó instant-les a que els seus rabins discutissin la vinguda del Messies en una disputa pública¹⁷⁷. Els jueus demanaren més temps per a preparar-se. Al novembre del mateix any el papa envià, juntament amb els *midraixim*, l'ordre per la qual cada aljama quedava obligada a enviar quatre rabins a Tortosa per tal de discutir la qüestió abans dita. La disputa es celebraria finalment el 7 de febrer a Tortosa¹⁷⁸.

---

¹⁷⁴ Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 596.

¹⁷⁵ M. J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 160.

¹⁷⁶ Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 612.

¹⁷⁷ A. PACIOS LÓPEZ: *La disputa de Tortosa*, ed. CSIC, 2 vols., Madrid, 1957, p. 45.

¹⁷⁸ M. J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 166.

La direcció de la controvèrsia la portava Benet XIII en persona, i en la seva absència Sanç Porta, general dels dominics, i el cardenal Pere de Sant Àngel¹⁷⁹. Per la part cristiana el màxim representat era Jerónimo de Santa Fe, que possiblement va ser també el màxim instigador de la disputa, puix l'Església tenia altres problemes més greus per atendre degut al Cisma¹⁸⁰. De la part jueva, els rabins que destacaren en la defensa de la seva causa foren: Zerakhia ben Itskhaq ha-Leví, de Saragossa; Mossé ben Xemuel ben Abbas, també de Saragossa i destacat dirigent de la seva aljama durant el regnat de Pere III; Mititiahú Haitsharí, de l'aljama de Daroca; Iosef Albó, de la comunitat d'Alcanyís; i Astruch Ha-Leví, de Girona¹⁸¹.

Les discussions giraren sempre sobre el mateix tema: els detalls que els llibres religiosos jueus referents a la vinguda del Messies mostren a Jesucrist com el vertader i últim Messies. Els rabins, amonestats continuadament pel papa, ho tenien veritablement difícil per sortir de la disputa victoriosos.

L'absència dels principals rabins de les seves aljames va ser aprofitada intel·ligentment per fra Vicent Ferrer, que multiplicava les conversions entre una comunitat jueva en plena crisi religiosa i privada dels seus principals líders espirituals¹⁸². Tanmateix, les conversions que feren més mal entre la comunitat jueva eren les de destacats membres de la seva comunitat que acudint a la Disputa es convertien al no ser convençuts pels arguments dels rabins¹⁸³. En plena crisi de fe en el judaisme, les conversions d'aquests dirigents foren seguides per molts jueus de condició més modesta produint-se una nova onada de conversions.

El 10 de maig van acabar finalment les disputes, perjudicant greument la comunitat jueva que sofria una nova onada de conversions. D'altra part, a causa de la Disputa, Benet XIII va promulgar una butlla el 11 de maig de 1415 per la qual prohibia als jueus la lectura i audició pública del Talmud¹⁸⁴.

La situació no es normalitzaria fins a 1416 on un seguit de fets polítics evitaren la ruïna total del judaisme de la Corona: a Benet XIII li va ser revocada l'autoritat papal; aquell mateix any mor Ferran I, que ja havia retirat obediència Benet XIII; i l'activitat de fra Vicent Ferrer, ara sense recolzament polític, disminuï notablement.

---

¹⁷⁹ A. PACIOS LÓPEZ: *La disputa de Tortosa...*, citat, p. 49.

¹⁸⁰ Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 613.

¹⁸¹ M. J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 165.

¹⁸² M. J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 169.

¹⁸³ A. PACIOS LÓPEZ: *La disputa de Tortosa...*, citat, p. 66.

¹⁸⁴ M. J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 173.

L'escenari que es mostrava a partir d'aquell moment era d'una majoria de jueus convertits al cristianisme que, pràcticament arruïnats, es tenien que integrar en el teixit professional d'una societat cristiana que no els acabava d'acceptar però que tampoc refulgia odi envers a ells com a Castella. Tal com sabem, les conversions en massa no van solucionar el *problema* jueu, ans el van complicar. La solució final no arribaria fins la tràgica expulsió definitiva dels jueus de la Península el 1492 per part dels reis catòlics Isabel i Ferran, que suposaria també la condemna econòmica dels regnes hispànics fins als nostres dies.

CAPÍTOL 2

JUEUS CONVERSOS: HÀBITAT I ESPAI DINS LA CIUTAT DE BARCELONA.

Els avalots produïts contra la comunitat jueva aquell agost de 1391 significaren molt més que un trànsit a la religió cristiana de gran part de la població jueva barcelonina. La conversió significà, per a tots aquells jueus que es convertiren, l'ingrés a la societat cristiana i l'abandó de la comunitat jueva en la que havien crescut. Com sabem, una de les primeres mesures que les autoritats van portar a terme fou la determinant separació entre els neòfits i els seus antics correligionaris jueus. Aquesta separació, lògicament, va afectar el domicili dels conversos, que tan sols podien seguir ocupant aquelles cases del Call que donaven als carrers cristians, tot tapiant portes i finestres que donessin a la part jueva. Tanmateix, els conversos, en ser cristians, adquiriren tots els drets com qualsevol ciutadà, i per tant podien establir la seva residència en qualsevol punt de la ciutat. La definitiva cristianització dels calls permetia finalment als conversos establir-se també en ells. Aquest fet ens planteja un seguit de preguntes que intentarem respondre en aquest capítol: On vivien els conversos? Preferien llogar o comprar? En cas de llogar, durant quan de temps i en quines condicions? Després d'haver viscut en comunitat al Call, amb evidents solidaritats veïnals i sentiment de grup, viuriem ara prop uns dels altres? Com es va integrar el Call a la resta de la ciutat? Qui hi vivia al Call un cop va ser assimilat i cristianitzat?

Els avalots de 1391 també significaren l'abolició de l'aljama de Barcelona i la prohibició definitiva als jueus d'establir la seva residència a la ciutat a partir de 1401,

fet que afectà directament als béns comuns de la comunitat jueva de la ciutat tals com les sinagogues públiques i el cementiri de Montjuïc. En aquest capítol també mostrarem quin va ser el destí d'aquests béns.

Un altre dels punts tractats és la situació dels obradors dels artesans conversos en la ciutat de Barcelona. Entenent el treball com un element integrador i font de relacions personals, és interessant observar on establiren els obradors i a qui tenien prop.

Finalment, veurem quin era el lloc que els conversos elegien per a ser enterrats. Intentarem esbrinar quines eren les causes per elegir un o altre lloc de sepultura. Aquest últim apartat ens remet inevitablement als aspectes espirituals dels conversos i als signes religiosos que flueixen entorn de la mort i la preocupació sobre la salvació de l'ànima.

ELS CALLS DE BARCELONA DESPRÉS DELS AVALOTS DE 1391.

Com ja ens hem referit en el capítol anterior, els avalots de 1391 i la conversió de la majoria dels jueus al cristianisme varen ocasionar la desaparició de l'aljama jueva de la ciutat de Barcelona. Tot i que la primera intenció del rei era crear una nova aljama jueva en la ciutat –ubicada en un emplaçament nou, puix l'antic call ja estava ocupat per cristians de natura i conversos-, el fracàs d'aquesta empresa va fer que es desistís en la idea. Finalment, el rei Martí va prohibir el 1401 l'establiment de cap aljama jueva en la ciutat de Barcelona. Tanmateix, hi havia un seguit de béns comuns que eren administrats per l'aljama (Sinagoga Major, cementeri, posa, i els violaris i censals destinats a causes pies): quin seria el seu destí un cop desapareguda aquesta?. D'altra part, la desaparició d'una comunitat jueva en la ciutat feia innecessari un call on albergar-los: quin va ser el destí dels calls de Barcelona?

Destí dels espais comuns de l'aljama de Barcelona.

Els espais comuns de l'aljama de Barcelona (Sinagoga Major, Sinagoga Menor, cementeri i posa), com les de qualsevol altra aljama, eren propietat del rei, el qual cedia el seu ús a la comunitat jueva. El dia 2 d'octubre de 1392, quan es va constituir la

comissió per a cobrar els deutes de l'aljama de Barcelona, el rei va ordenar que tots els espais comuns de la dita aljama foren retornats a la seva propietat¹⁸⁵. Els jueus que encara residien en la ciutat veieren com el seu principal temple i el cementeri escapaven del seu control. Sense l'organització de l'aljama estaven completament indefensos.

Tanmateix, el maig de 1393 el rei estava completament decidit a restaurar l'aljama de Barcelona i València¹⁸⁶. L'encarregat de fer-ho va ser el rabí Hasday Cresques que, juntament amb dos jueus de Saragossa i altres dos de Calatayud, havia que elegir a 60 famílies de totes les comunitats jueves de la Corona i obligar-les a establir-se en aquestes dues ciutats. D'altra part, era necessari construir un nou Call fortificat en cada ciutat, amb un cost xifrat en 1500 florins d'or, quantitat que s'havia de recollir entre totes les aljames. Amb una nova aljama, els béns comuns retornarien al control jueus garantint-ne el culte i la sepultura. Els fets de 1391, però, encara pervivien en la memòria dels jueus i foren poques les famílies, segurament molt pobres, que estaven disposades a córrer el risc d'establir-se en una ciutat on els seus habitants havien demostrat quina era la consideració que mereixien els jueus. Malgrat tots els esforços, la idea de construir una nova aljama barcelonina s'abandonà completament el març de 1395¹⁸⁷ quan - gairebé quatre anys després dels avalots!- un grup d'exaltats intentà enderrocar la que va ser la Sinagoga Major, provocant que molts dels pocs jueus que encara residien en la ciutat l'abandonessin definitivament. Mentrestant, el béns comunals de l'aljama continuaven en mans del rei, al que donà altres funcions.

El cas de la Sinagoga Major ha estat profundament estudiat per Jaume Riera Sans¹⁸⁸, seguint el rastre del canvis de propietat a partir de 1391. El 2 de desembre de 1392, els reis van fer donació de la Sinagoga Major al jurista Esperandéu Cardona, conseller i promotor dels negocis de la cort, en satisfacció i remuneració als seus serveis¹⁸⁹. Un any i mig després, el 16 de juliol de 1394, Esperandéu llogà la dita sinagoga a Arnau de Cervelló, algtzuir reial, que l'utilitzarà com a presó d'homes i de dones¹⁹⁰. El 16 de març de 1396, Esperandéu llogà al rajoler Pere Antic, l'entrada i una

---

¹⁸⁵ ACA, CANCELLERIA, reg. 1925, f. 144v-147v. Vegeu capítol 1.

¹⁸⁶ Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 553.

¹⁸⁷ Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 554.

¹⁸⁸ J. RIERA I SANS, *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona. Proposta de Localització*, citat, i *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona en la tradició documental*, citat.

¹⁸⁹ ACA, CANCELLERIA, reg. 1902, f. 72v – 73v. Citat per J. RIERA SANS: *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona en la tradició documental*, citat, p. 62.

¹⁹⁰ AHPB, Joan DE PERICOLIS, *Manuale primum*, 1392, desembre, 5 - 1402, març, 1, (Vegeu apèndix documental I, doc. 32). Citat, però no transcrit, per J. RIERA SANS: *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona en la tradició documental*, citat, p. 63.

part del fons de la sinagoga, que utilitzaria per a guardar material de construcció¹⁹¹. En aquest cas, l'instrument notarial de lloguer fa esment de dos dades interessants: l'existència de 10 lloses que es troben dins la sinagoga, no sabem si amb algun valor religiós; i que la resta de l'edifici ja estava llogat. Pel que fa a les dites deu lloses, Jaume Riera especula amb la possibilitat que es tractessin de plaques de marbre amb inscripcions que ja havien estat arrancades de la paret del mateix edifici amb la intenció de reutilitzar-les¹⁹². Observem com el complex sinagoga va essent llogat però no venut. Això és degut a que la donació feta pels reis a Esperandéu Cardona era subreptícia, ja que aquests s'havien compromès a conservar els béns comunals dels jueus per a redimir els deutes impagats de l'aljama barcelonina¹⁹³. Per aquesta causa, les donacions de la Sinagoga Major i d'altres béns comunals foren impugnades reiteradament.

No fou fins l'any 1435 quan la sinagoga fou venuda judicialment a Marc Safont, mestre de cases, que després heretaria el seu fill Joan Safont¹⁹⁴. Aquesta va estar sota la propietat del dit Joan Font fins que aquest la va vendre, el 1 d'octubre de 1477, a Jaume Mas, notari¹⁹⁵. El 7 d'octubre del mateix any, Joan Safont parteix la finca i ven una part, la edificada, a Jaume d'Àrguens i el seu fill Gabriel d'Àrguens, tintorers, quedant-se Jaume Mas amb el pati posterior de la Sinagoga¹⁹⁶. Jaume i Gabriel d'Àrguens eren descendents de jueus conversos, i amb la implantació de la Inquisició castellana foren acusats i condemnats per heretges, essent les seves propietats confiscades pel fisc¹⁹⁷. Després la casa fou adquirida per Pere Miquel, prevere, que segurament ja la va transformar en casa habitable¹⁹⁸. La Sinagoga Major, ara convertida en habitatge, anà passant per diversos propietaris que no canviaren la seva funció, però que tornaren a dividir la propietat per la part que corresponia a les dones.

Pel que fa a l'altra principal sinagoga dels jueus barcelonins, la Sinagoga Poca, també va córrer similar destí. La documentació notarial també reflecteix aquesta donació. L'instrument de venda d'una casa del Call Major el 3 d'octubre de 1393¹⁹⁹, en

---

¹⁹¹ (Vegeu apèndix documental I, doc. 61) Citat, però no transcrit, per J. RIERA SANS: *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona en la tradició documental*, citat, p. 63.

¹⁹² J. RIERA SANS: *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona en la tradició documental*, citat, p. 24.

¹⁹³ J. RIERA I SANS, *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona. Proposta de Localització*, citat, p. 68.

¹⁹⁴ J. RIERA SANS: *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona en la tradició documental*, citat, p. 26.

¹⁹⁵ J. RIERA SANS: *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona en la tradició documental*, citat, p. 26.

¹⁹⁶ J. RIERA SANS: *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona en la tradició documental*, citat, p. 27.

¹⁹⁷ J. RIERA SANS: *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona en la tradició documental*, citat, p. 28.

¹⁹⁸ J. RIERA SANS: *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona en la tradició documental*, citat, p. 28.

¹⁹⁹ AHPB, Arnau PIQUER, *Manual*, 1392, desembre, 29 – 1393, des., 23, f. 151rv. (Vegeu apèndix documental I, doc. 20)

una de les confrontacions de dita propietat fa referència la Sinagoga Menor: *ab oriente in carrerono vocato de la escola pocha, per quom itur ad fontem de Sent Honorat de la dita sinagoga ho escola pocha, que est nunc honorabilis Julianii Garrius, thesaurarii domini regis, seu venerabilis Ypolit, eius filii*. Com veiem, aquest bé de l'aljama també va ser utilitzat per pagar els serveis d'un cortesà i segurament va ser habilitada per ser habitada.

Les sinagogues privades vab tenir el mateix destí. La sinagoga anomenada d'en Massot, també va ser convertida en casa. Així ho reflecteix un document de venda d'una casa del Call Major fet el 21 de desembre de 1400²⁰⁰, situada al carrer pel qual es va a aquella casa on antigament hi havia la sinagoga anomenada d'en Massot.

Juntament amb les sinagogues els jueus barcelonins perderen el bé comunal amb més càrrega sentimental: el cementiri de Montjuïc. Com els altres béns comuns, la seva propietat va tornar al rei. Tanmateix, com en el cas dels dos béns anteriors, no van durar gaire temps en les seves mans i va ser utilitzat per a pagar els seus propis deutes. Els creditors dels rei aprofitaren l'avinentesa dels fets i es disposaren a reclamar al rei part del capital que devia. El 18 de juliol de 1392, formaren una comissió i nomenaren procuradors a Antoni Bussot, Pere Germà, batxiller en medicina, Pere Traver, Jaume Just i Pere Granyana, aquests dos últims notaris de Barcelona. Aquesta societat de creditors va comprar a Berenguer de Cortil, conseller i tresorer de la reina, els drets que els monarques Joan I i Violant tenien sobre els cementeris vell i nou que els jueus tenien a Montjuïc, amb les pedres, la terra i altres béns que hi pogués haver, pel preu de 2.450 lliures²⁰¹. El gran atractiu que sens dubte tenia el cementeri jueu a ulls dels dits creditors eren els grans túmuls de pedra llaurada de les sepultures jueves que, com sabem, van ser

---

²⁰⁰ AHPB, Bernat NADAL, *Tercimum manuale vendicionum anni a Nativitate Domini millessimi CCCC*, 1400, juny, 22 – 1402, juny, 9, f. 22rv. (Vegeu apèndix documental I, doc. 84)

²⁰¹ A. DURAN I SANPERE: *Barcelona i la seva història. La formació d'una gran ciutat*, ed. Curial, Barcelona, 1972, p. 637.

Fig. : Localització aproximada del cementeri jueu de Barcelona situat a Montjuïc.

Imatge extreta de Google Maps.

utilitzats per nombroses construccions en edificis de la ciutat²⁰². Tanmateix, ja hem dit abans que els reis tingueren la intenció de tornar a formar una aljama en la ciutat, que de ben segur desitjaria recuperar l'antic cementeri jueu. Per aquesta raó, el 30 d'octubre de 1393, el reis trameteren una lletra als oficials reials de Barcelona, ordenant que, sots pena de 1000 florins d'or, el cementeri jueu fos respectat i que no s'extraguessin més pedres, puix que dit cementeri tenia que ser tornat als jueus de la ciutat. Ordenaren també que aquestes disposicions es feren públiques mitjançant crides²⁰³. Com és natural, els qui van comprar els drets van presentar recurs, i el rei va ordenar, el 23 de gener de

²⁰² Alguns d'aquests edificis són l'antic Palau Comtal, el Palau de la Generalitat, l'església de les Magdalenes, la casa del Marqués de Lió, i diverses cases particulars situades als carrers Tallers, Moncada i Riera de Sant Joan. F. CARRERAS CANDI: *Geografia general de Catalunya*, v. 3, Edicions Catalanes, 1980, Barcelona, p. 497.

²⁰³ A. DURAN I SANPERE: *Barcelona i la seva història. La formació d'una gran ciutat*, ed. Curial, Barcelona, 1972, p. 637.

1394, una nova disposició per a revocar les anteriors i retornar els drets sobre el cementeri a qui correspongués en aquell moment²⁰⁴. Segons mostren un seguit de documents del notari de Cervera Jaume de Corts, els drets sobre el cementeri van anar passant de mà en mà. La propietat però seguia essent dels monarques. Així va ser fins que, segons un contracte de compravenda que hem trobat a l'AHPB, el 9 d'octubre de 1408 el rei donà a l'ordre dels frares Celestins de Barcelona un terreny que antigament formava part del cementiri jueu de Barcelona²⁰⁵. El document, al qual ens referim, data el dia 22 de gener de 1410, i per tant sabem que, almenys fins aquesta data, el cementiri va estar en mans dels frares Celestins. També ens mostra com el cementeri va ser dividit en diferents parcel·les. Si suposem que aquests el van mantenir sempre en el seu poder, el cementeri passaria el 1423 a mans dels frares Mercedaris, que foren els que adquiriren tot el patrimoni dels frares Celestins quan aquests van decidir marxar de Barcelona²⁰⁶. A partir d'aquí desconeixem el seu destí.

L'existència del cementiri va anar perdent-se en la memòria i amb ella la seva localització. No va ser fins el 1945 quan l'ajuntament de Barcelona va realitzar unes obres en uns terrenys al costat de les instal·lacions del "Tiro Nacional" destinades a la construcció d'un xalet per a la realització del tir, que es va tornar a localitzar el cementiri jueu²⁰⁷. En les primeres aixades, l'arquitecte encarregat de l'obra Ramón Raventós es va adonar que apareixia el que semblava una fosa sepulcral tapada per una filera de pedres, sospitant que podia tractar-se d'un sepulcre jueu. Immediatament va avisar al "Instituto Municipal de Historia de Barcelona", que s'encarregà de portar a terme les excavacions que deixarien al descobert 30 sepulcres datats del segle XI-XIII. Un any després ja eren més de 150 els sepulcres trobats, molts pocs d'ells superposats, fet que ens indica que el cementeri devia d'ocupar una extensió considerable²⁰⁸. Durant l'any 2001 es portà a terme una nova campanya arqueològica que establí la cronologia de la necròpoli jueva entre els segles IX i XIV²⁰⁹. També constatà que la part excavada

---

²⁰⁴ ACA, CANCELLERIA, 1927, f. 144r.

²⁰⁵ AHPB, Simó CARNER, *Manuale primum*, 1408, abril, 28 – 1414, agost, 25, 24rv. (Vegeu apèndix documental I, doc. 136)

²⁰⁶ F. CARRERAS CANDI: *Geografia general de Catalunya*. Barcelona, p. 951.

²⁰⁷ A. DURAN SANPERE, *La montaña de Montjuïc revela sus secretos*, dins <<Barcelona, divulgación histórica>>, ed. Aymà Editor de Barcelona, 1945, pp. 81-84.

²⁰⁸ A. DURAN SANPERE, *Nuevos hallazgos en la necrópolis hebrea de Montjuïc*, dins <<Barcelona, divulgación histórica>>, ed. Aymà Editor de Barcelona, 1946, pp. 139-142.

²⁰⁹ X. MAESE I FIDALGO, J. CASANOVAS I MIRÓ: *Nova aproximació a la cronologia del cementeri jueu de Montjuïc (Barcelona)*, dins <<Tamid>>, 4, (2002-2003), editada per l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 7-25.

correspon a la part més moderna del cementiri – els enterraments són lineals i segueixen una seqüència cronològica: de més antiga a més moderna – , i una zona limítrofa, probablement a la part nord o oest. Actualment desconeixem quins són els límits exactes de la necròpolis jueva barcelonina.

Obertura dels calls. El Call Major com a residència de cristians de natura

En el moment de la constitució de la comissió del call, el 2 d'octubre de 1392, els monarques ordenaren als comissaris l'obertura del calls de la ciutat de Barcelona. En el citat document s'especifica que els comissaris poden obrir els calls per aquells punts que ells considerin adients, i els dóna potestat per enderrocar les cases que facin falta per tal de portar a terme aquesta operació. Quelcom preocupant era el fet que el preu a pagar als propietaris de les cases afectades era estipulat unilateralment pels comissaris. Per tant, les famílies afectades, després de perdre gairebé tot el que tenien durant l'assalt als calls, es tenien que conformar amb l'almoïna que li donessin per la seva casa , en molts casos l'únic patrimoni que disposaven. A tot això hem de sumar l'obligació de pagar la taxa 10 sous per lliura del preu que rebessin per la casa.

Segons consta al *Dietari Municipal*, el 17 d'octubre de 1392 es va procedir a enderrocar la *torra* que hi havia sobre el portal del Call vers a la Plaça Sant Jaume, per tal que *en la població d'aquell estiguessen los christians*.

La comissió, personada pel comissari Guillem de Busquets i pel jueu Hasday Cresques, va demanar al Consell de Cent si podien pagar part de les obres, puix que proporcionaven a la ciutat nous carrers i places de lliure accés, que sens dubte l'embellirien. El 23 d'octubre de 1392, el Consell deliberà que la ciutat no pagaria ni un diner per les obres d'obertura²¹⁰.

Resulta significativa la presència de Hazday Cresques en aquest afer juntament amb el comissari Busquets. No sabem si estava integrat dins la comissió o si hi col·laborava per manament del rei, però amb tota seguretat la seva missió era defensar els interessos dels jueus i conversos.

Aquest, però, no va ser l'únic nou accés que es va fer al Call jueu. Un document que hem localitzat a l'AHCB²¹¹, ens mostra la manera en què es va procedir a l'obertura del Call Major per un dels altres punts que no coincidien amb les entrades que ja tenia.

---

²¹⁰ AHCB, CONSELL DE CENT, *Llibre del Consell*, llibre XXV, f. 93r.

²¹¹ AHCB, CONSELLERS, *obreria*, C-XIV.27. (Vegeu apèndix documental I, doc. 16)

El document està malmès per la part superior, justament on se'ns indica la data, de la qual tan sols podem llegir que es va redactar durant el més d'agost. Tanmateix, tenint en compte que en dit document es fa esment de la comissió, també de Guillem Colom i que el 17 d'octubre es va procedir a l'obertura del Call per les parts de les seves antigues entrades, podem afirmar amb seguretat que el present document data de l'agost de 1393, dies després en els que es reformà i es concordà definitivament la compra dels censos del Call feta per Guillem Colom a la Comissió (6 d'agost de 1393). Les obertures al Call, al tractar-se d'unes obres realitzades en la ciutat de Barcelona, van ser controlades pel Consell de Cent, el qual va redactar el document que ens proposem comentar. L'instrument es refereix als trencs, concretament dos, que s'han de fer enderrocant algunes cases perimetrals del Call o en les cantonades del mateix, en aquells punts que connectaven amb carrers cristians, amb un pressupost inicial de 800 lliures barcelonines. El primer trenc es realitzaria davant del Castell Nou, enderrocant la casa que va ser del jueu Sentou Xerxell. Segons el cens de Robres, dita casa era la que es trobava a la cantonada dels actuals carrers del Call i de Banyes Nous. També especifica dit cens que no es va enderrocar tota la casa sinó una part i que es va fer construir una volta a sobre del nou tram. Per tal de portar a terme l'enderroc, però, havien de comprar primer la dita casa, i no començar les obres fins que no fos signat el contracte de venda. Pel que fa a l'altre trenc, encara no estava clara la seva ubicació exacta en el moment de redactar el present document. Tanmateix, era segur que el farien per la part posterior del Call, es a dir pel carrer Santa Eulàlia: o bé a l'Escola de la Gramàtica o per la casa anomenada *d'en Cortal*. El cens de Robres situa la casa *d'en Cortal* al final d'uns dels carrerons sense eixida que donaven al carrer de Santa Eulàlia, coincidint amb l'actual plaça de Sant Neri. Aquest segon trenc s'havia de realitzar amb el capital que restés del primer trenc, que era prioritari. En el cas que no hi haguessin prou diners, es manaria fer un pressupost del que costaria el dit trenc i del preu es farien dues meitats: una la pagaria en Guillem Colom i l'altra la comissió del Call. Tanmateix, la part que Guillem Colom pagaria havia de ser tornada per la comissió durant el mes de febrer de l'any següent. Per tant, Guillem deixaria els diners a la comissió amb unes condicions que desconeixem. El document també contempla la possibilitat que les 800 lliures podrien ser prestades per Guillem Colom. Indiferentment com fos, els diners que la comissió havia de pagar a Guillem Colom havien de provenir del que aquesta recollís de les accions que portava a terme – de les que ja hem parlat en el capítol anterior – per tal de cobrar els censals morts i violaris que l'antiga aljama

jueva devia. El document encara ens dona una última dada important. Guillem Colom tenia el dret de retenir els diners de la comissió, dipositats en la seva taula, en cas de no cobrar al mes de febrer. Per tant, sabem que tots els diners que la comissió recollia en les seves accions eren ingressats en la taula de Guillem Colom.

L'inici d'aquestes obres no es feu esperar. El document de venda d'una casa del Call Major, datat el 9 de desembre de 1393, ens indica que les obres d'accés al Call Major per la part del Castell Nou ja estaven finalitzades en aquesta data. En el citat document Astruc Jucef Levi Provençal, seder, jueu de Barcelona, ven a Joan Junyent, draper, ciutadà de la dita ciutat, una casa situada prop del Castell Nou.²¹² Dita casa limitava en la part occidental amb una volta anomenada d'en Colom. Com ja hem dit abans, per tal d'obrir un accés al call per aquesta part va ser necessari enderrocar parcialment una casa. Per tal d'assegurar la seva estructura es va haver de construir una volta – com la que hi havia al carrer de Santa Eulàlia – i aquesta rebé el nom de Colom. Per tant deduïm que les obres d'obertura van ser pagades finalment pel mateix Colom, és per això que el carrer va ser conegut com la Volta d'en Colom, fins que a principis del segle XVII, en ser canonitzat Ramon de Penyafor, passà a anomenar-se carrer de l'Arc de Sant Ramon²¹³.

Es realitzaren dos trencs més. Al carrer de Santa Eulàlia es derruirien les cases apostades als extrems dels carrer per tal que aquest connectés amb altres “cristians”. Els primers enderrocs, en aquesta secció, es produïren per la part del carrer que connecta amb el carrer Banys Nous. El document de venda del solar resultant de les cases que es van enderrocar ens confirma que el 6 de novembre de 1393 aquest accés ja estava finalitzat²¹⁴. Aquest document torna a deixar clar que els reis van concedir als comissaris Guillem de Busquets, Jaume Pastor i Felip de Ferrera, la plena potestat per a realitzar els enderrocs necessaris per tal d'obrir el Call Major pels llocs que ells estimessin oportuns. La comissió havia de pagar als jueus i conversos propietaris de les cases que tenien que ser derruïdes el valor d'aquestes. Emperò, era la mateixa comissió la que decidia el valor de les dites cases. Fent ús d'aquest dret, els comissaris van decidir derruir dues cases contigües propietat dels jueus Davi Maymó Cap de Pebre i de Davi Jaques, situades al carrer de Santa Eulàlia, per tal d'obrir el Call Major per la part

---

²¹² AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393,agost, 8 - 1398, març, 13., 52v-55r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 24)

²¹³ V. BALAGUER: *Las calles de Barcelona*, ed. Editorial Dossat, edició facsímil de 1987, Barcelona, p. 209.

²¹⁴ AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393,agost, 8 - 1398, març, 13. f. 36v.-38v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 22)

que condueix a l'església de Santa Maria del Pi. Un cop derruïdes part de les cases, va quedar part d'una casa o un pati com a terreny útil. Els comissaris, juntament amb els conversos i jueus, representats pels seus procuradors Ramon de Vilafranca, Pere Pujol, Ramon Ses Escales i Ferrer de Conomines, van decidir vendre aquesta part útil i destinar els diners resultants a cobrir part de la càrrega onerosa a la que estaven sotmesos els jueus i conversos barcelonins. Així, els procuradors dels conversos i jueus i els comissaris vengueren, mitjançant encant públic, a Joan de Casademunt, cirurgià, ciutadà de Barcelona, el pati o casa resultant de dits enderrocs, pel preu de 46 lliures i 15 sous.

L'última obertura de la que tenim constància es va realitzar, el 14 de maig de 1394, a l'altre extrem del carrer de Santa Eulàlia, orientat a la Seu, fent completament transitable aquest carrer²¹⁵. Per portar a terme aquest últim accés va ser necessari enderrocar part de la casa situada al cap de carrer orientat a la Seu. Aquesta pertanyia a Bartomeu Ferrer, canonge de la Seu de Barcelona, qui no va acceptar tant fàcilment l'enderrocament de la casa on vivia. En els altres casos les cases pertanyien a jueus i conversos, i va ser molt fàcil arribar a un "acord" degut a la pressió a la que els sotmetia la comissió. En el cas que ens ocupa la situació era ben diferent, el propietari era cristià de natura, i a més canonge de la Seu. Bartomeu Ferrer va acudir al bisbe i al Capítol de Barcelona, per a que l'ajudessin a fer valer els seus drets. El Capítol es va reunir i va confirmar que no tenien potestat per a contradir a la dita comissió. Tancada aquesta via tan sols quedava la possibilitat de negociar. Bisbe i Capítol van demanar a la Comissió si era possible obrir el Call per un altre lloc per tal de no ensorrar la casa de Bartomeu. La Comissió insistí en que calia enderrocar la casa del canonge, puix que era l'únic lloc possible on obrir el Call per tal de fer totalment transitable el carrer de Santa Eulàlia. El bisbe i el Capítol episcopal buscaren una solució que satisfés tant a la Comissió com a Bartomeu. Finalment, el 14 de maig de 1394, Bartomeu, d'una part, i el bisbe i el Capítol, d'altra, elegiren tres persones que discutirien el problema – actuarien com a arbitres, tot i que el document no ho digui explícitament –. Finalment arribaren a una concòrdia amb la comissió: els comissaris pagarien 9.000 sous barcelonins a Bartomeu com a compensació, i es farien càrrec del reforç de les parets resultants i altres estralls que les obres ocasionessin. Bartomeu, per la seva part, no estava d'acord amb aquesta solució i va advertir que presentaria protest. Tanmateix, però, la sentència es compliria

---

²¹⁵ ADB, *Reg. Communium*, 1391-1395, v. XLV, ff. 196v-197r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 31)

d'immediat, inclòs el pagament, sense esperar el resultat del protest. Aquest document encara ens dona una altra dada interessant. Els 9.000 sous que els comissaris havien de pagar estaven dipositats a la Taula d'en Colom, fet que ens torna a mostrar com Guillem Colom treia profit de tots els diners resultants dels afers del Call.

Aquesta va ser l'última obertura feta al Call de la qual tenim constància. Amb quatre accessos el Call deixà d'estar aïllat de la resta de la ciutat i millorà notablement la seva salubritat (com hom pot veure en el mapa de la plana següent). Però, qui hi vivia als calls? La documentació trobada a l'AHPB – que resumim en la taula que presentem a continuació – ens demostra que, un cop els calls varen ser oberts mitjançant les obres abans dites, les cases de l'antic Call Major de Barcelona passaren a ser, en la seva immensa majoria, propietat de cristians de natura i habitades per aquests.

La informació que configura la següent taula l'hem extreta no tan sols dels documents de venda i lloguer, sinó de tots els documents cercats en l'AHPB en els que hi figurava la residència dels implicats. En alguns casos, la documentació ens mostra on vivien els seus implicats o on es redactava l'instrument, tanmateix això no ens assegura que la casa on es vivia era propietat del qui residia. En altres casos, com és el cas de les compravendes, la documentació ens mostra qui era el propietari però no qui hi vivia. En aquest últim cas, entenem que en la majoria dels casos qui comprava una casa ho feia amb la intenció d'habitar-la. Malgrat tot, pensem que en alguns casos la compra es fa amb la intenció d'invertir un capital. Així, en el cas que un individu sigui propietari de diverses cases, entendrem que la compra es fa per invertir i per tant no podem assegurar que resideixi en la dita casa.

El total de referències trobades de cases del call és de 97. En 82 casos els cristians de natura apareixen com a propietaris d'una casa del Call Major. En 3 referències apareixen conversos com a propietaris i habitants, en 4 tan sols com a propietaris i en 6 tan sols com a habitants. D'aquests 6, en 3 apareixen com propietaris cristians de natura i en els 3 restants desconexem el propietari. En altres casos apareixen jueus com a propietaris, 8 referències, o hereus de jueus difunts, 3 referències. Pel que fa a les cases propietat de jueus, tornem a insistir en que després del pogrom de 1391 continuarien vivint jueus en la ciutat de Barcelona. cal recordar també que l'aljama dels jueus fou abolida i el Call obert, així que ja no hi havia cap obligació de viure en un lloc específic. D'altra part, hem pogut constatar que en alguns documents de venda en que es cita a un jueu com a propietari d'una de les cases contigua a la

DATA	PROPIETARI	Con.	HABITAT PER	Con.	CARRER	FONT
1392-07-16	Esperandéu Cardona, cB.	Cristià de natura.	Arnau de Cervelló, cavaller i algtzir del rei.	Cristià de natura	Sant Domènec (sinagoga Major)	AHPB, Joan de PERICOLIS, <i>Manuale primum</i> , 1392, desembre, 5 - 1402, març, 1, f. 21v.
1393-06-12	Pere de Casasagia, mercader, cB.	Cristià de natura.	Pere de Casasagia, mercader, cB.	Cristià de natura.	Sant Honorat (a la plaça on es trobava la font).	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 93v-96r.
1393-06-12	Pere de Casasagia, mercader, cB.	Cristià de natura.	-	-	Sant Honorat.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 93v-96r.
1393-06-12	Ramon Ballester, cB.	Convers.	Ramon Ballester, cB.	Convers.	Sant Honorat.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 93v-96r.
1393-08-11	Jaume Pastor, de la tresoreria del rei, cB.	Cristià de natura.	Jaume Pastor, de la tresoreria del rei, cB.	Cristià de natura.	Sant Honorat, plaça de la Font.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 121r-123r.

1393-10-03	Pere Pasqual, doctor en lleis, cB.	Cristià de natura.	Pere Pasqual, doctor en lleis, cB.	Cristià de natura.	Sant Honorat.	AHPB, Arnau PIQUER, Manual, 1392, desembre, 29 - 1393- des. 23, f. 151rv.
1393-10-03	Romeu Gisbert, prevere, cB.	Cristià de natura.	Romeu Gisbert, prevere, cB	Cristià de natura	-	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f.14v-16r.
1393-10-11	Bartomeu Valls, cambrer de la reina, cB.	Cristià de natura.	Bartomeu Valls, cambrer de la reina, cB.	Cristià de natura.	Sant Domènec.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 17r-19r.
1393-10-11	Bernat Miquel, llicenciat en lleis, cB.	Cristià de natura.	Bernat Miquel, llicenciat en lleis, cB.	Cristià de natura.	Sant Domènec.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 17r-19r.
1393-10-11	Jafuda Lobell.	Jueu.	-	-	-	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 17r-19r.
1393-10-16	Ramon de Llagostera, corredor d'orella, cB.	Cristià de natura.	Ramon de Llagostera, corredor d'orella, cB.	Cristià de natura.	Sant Domènec.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 21v-24r.
1393-10-18	Berenguer Roure, notari, cB.	Cristià de natura.	Berenguer Roure, notari, cB.	Cristià de natura.	Sant Domènec.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 27r-29v.
1393-10-18	Ferrer de Canet, donzell.	Cristià de natura.	Ferrer de Canet, donzell.	Cristià de natura.	Sant Domènec.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 27r-29v.

1393-11-01	Francesc d'Alçamora, escrivent del rei, cB.	Cristià de natura.	Francesc d'Alçamora, escrivent del rei, cB.	Cristià de natura.	Sant Honorat, cantonada amb Santa Eulàlia.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 138r-140r.
1393-11-01	Bartomeu Eiximenis, notari, cB.	Cristià de natura.	-	Cristià de natura.	-	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 138r-140r.
1393-11-01	Abraham Ardit, hB	Jueu.	-	-	-	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 138r-140r.
1393-11-05	Arnau de Millars, notari, cB.	Cristià de natura	Arnau de Millars, notari, cB.	Cristià de natura.	Sant Domènec.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 33v-36r.
1393-11-05	Nicolau Carner, cB.	Cristià de natura.	Nicolau Carner, cB.	Cristià de natura.	Sant Domènec.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 33v-36r.
1393-11-05	Astruc Perfet, cB.	Jueu.	Astruc Perfet, hB.	Jueu.	-	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 33v-36r.

1393-11-06	Bernat Gal·lé, de la casa del rei, cB	Cristià de natura.	Bernat Gal·lé, de la casa del rei, cB	Cristià de natura.	Carrer que va de la Sinagoga d'en Massot a la Sinagoga de les Franceses.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 39r-41r.
1393-11-06	Francesc Oliva, cuireter, cB	Cristià de natura.	Francesc Oliva, cuireter, cB	Cristià de natura.	-	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 39r-41r.
1393-11-06	Bartomeu Lunes, cB.	Cristià de natura.	Bartomeu Lunes, cB.	Cristià de natura.	-	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 39r-41r.
1393-11-08	Andreu Urgellès, canonge.	Cristià de natura.	Andreu Urgellès, canonge.	Cristià de natura.	Santa Eulàlia.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 41v-43v.
1393-11-08	Pere Brines, notari, cB	Cristià de natura.	Pere Brines, notari, cB	Cristià de natura.	-	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 41v-43v.
1393-11-08	Joan de Sant Hilari, prevere beneficiat de la Seu de Barcelona	Cristià de natura.	Joan de Sant Hilari, prevere beneficiat de la Seu de Barcelona	Cristià de natura.	-	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 41v-43v.
1393-11-17	Gracià d'Estella, tintorer, cB	Cristià de natura.	Gracià d'Estella, tintorer, cB	Cristià de natura.	Santa Eulàlia.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 161r-162v.

1393-11-17	Astruc de Ripoll, cB.	Jueu.	Astruc de Ripoll, cB.	Jueu.	-	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 161r-162v.
1393-12-00	Joan Junyent, draper, cB.	Cristià de natura.	Joan Junyent, draper, cB.	Cristià de natura.	Carrer que va de la plaça Sant Jaume al carrer Banys Nous.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 52v-55r.
1393-12--03	Marc de Cortilles, cirurgià, cB.	Cristià de natura.	Marc de Cortilles, cirurgià, cB.	Cristià de natura.	Sant Honorat.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 147v-150v.
1393-12--03	Pere Palau, canonge, cB.	Cristià de natura.	Pere Palau, canonge, cB.	Cristià de natura.	-	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f.147v-150v.
1393-12--03	Arnau Piquer, notari, cB.	Cristià de natura.	Arnau Piquer, notari, cB.	Cristià de natura.	Sant Honorat.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f.147v-150v.

1393-12-05	Pons Cabrera, artesà de tubes, cB.	Cristià de natura.	Pons Cabrera, artesà de tubes, cB.	Cristià de natura.	Sant Domènec.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 167r-168v.
1393-12-05	Pere de Raiadell, cB	Cristià de natura.	Pere de Raiadell, cB	Cristià de natura.	-	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 167r-168v.
1393-12-05	Hereus de Mahir Lobell, jueu.	Convers.	-	-	-	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 167r-168v.
1393-12-05	Berenguer Gisbert, cB.	Convers	Berenguer Gisbert, cB.	Convers	Sant Domènec.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 167r-168v.
1393-12-18	Francesc Morató, doctor en lleis, cB.	Cristià de natura.	Francesc Morató, doctor en lleis, cB.	Cristià de natura.	Sant Domènec.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 60v-64v.
1393-12-18	Hereus de Saltell Cabrit, jueu, difunt, cB.	Convers.	-	-	Sant Domènec.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 60v-64v.
1393-12-18	Gabriel de Moncada, cB.	Cristià de natura.	Gabriel de Moncada, cB.	Cristià de natura.	Sant Domènec.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 60v-64v.
1393-12-18	Hereus de Davi Fabib, jueu, cB.	Convers.	-	-	-	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 60v-64v.

1393-12-31	Joan Llobet, mercader, cB.	Cristià de natura.	Joan Llobet, mercader, cB.	Cristià de natura.	Sant Honorat, prop de la font.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 183r-185r.
1394-01-14	Francesc Terrades, prevere beneficiat a la Seu de Barcelona cB.	Cristià de natura.	Francesc Terrades, prevere beneficiat de la Seu de Barcelona cB.	Cristià de natura.	Sant Honorat, plaça de la Font.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 71r-72r.
1394-01-14	Berenguer Pere, argenter, cB.	Cristià de natura.	Berenguer Pere, argenter, cB.	Cristià de natura.	-	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 71r-72r.
1394-01-24	Guillem Colom, cB.	Cristià de natura.	Guillem Colom, cB.	Cristià de natura.	Sant Honorat, plaça de la Font.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 84v-86r.
1394-01-24	Issac Bonastruc.	jueu.	-	-	-	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 84v-86r.
1394-02-05	Joan de Junyent, mercader, cB	Cristià de natura.	Joan de Junyent, mercader, cB	Cristià de natura.	Santa Eulàlia.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 96v-98v.
1394-02-05	Romeu Gisbert, prevere, cB.	Cristià de natura.	Romeu Gisbert, prevere, cB.	Cristià de natura.	Santa Eulàlia.	AHPB, Jaume Just, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 93v-95v.

1394-02-05	Mateu Ferrandell, notari, cB.	Cristià de natura.	Mateu Ferrandell, notari, cB.	Cristià de natura.	Santa Eulàlia.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 93v-95v.
1394-02-05	Bernat de Vinyamata, prevere beneficiat de Barcelona.	Cristià de natura.	Bernat de Vinyamata, prevere beneficiat de Barcelona.	Cristià de natura.	Santa Eulàlia.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 93v-95v.
1394-02-06	Ana, vídua d'Arnau Gerald, cB.	Cristià de natura.	Ana, vídua d'Arnau Gerald, cB.	Cristià de natura.	Carrer de la Volta d'en Colom.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 100v106r.
1394-02-06	Hereus de Pere de Ferriol, difunt, cB.	Cristià de natura.	Hereus de Pere de Ferriol, difunt, cB.	Cristià de natura.	-	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 100v106r.
1394-02-06	Francesc Lleó, causídic, cB.	Cristià de natura.	Francesc Lleó, causídic, cB.	Cristià de natura.	-	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f.100v106r.
1394-02-06	Sentou Xerxell, hB	Jueu.	-	-	-	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f.100v106r.
1394-02-13	Gracià d'Estella, cB.	Cristià de natura.	Gracià d'Estella, cB.	Cristià de natura.	Davant de la Sinagoga d'en Massot.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 111v-114r.
1394-02-18	Joan Duc, traginer, cB.	Cristià de natura.	Joan Duc, traginer, cB.	Cristià de natura.	Carrer que va a la Volta d'en Salamó.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 117v-120r.

1394-02-18	Arnau, de la casa del rei, cB.	Cristià de natura.	Arnau, de la casa del rei, cB.	Cristià de natura.	-	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 117v-120r.
1394-02-25	Francesc Vigatà, porter del rei, cB.	Cristià de natura.	Francesc Vigatà, porter del rei, cB.	Cristià de natura.	Carrer que va a la Sinagoga de les Franceses.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 124r-126v.
1394-03-02	Guillem de Tèrmens, donzell de la casa del rei.	Cristià de natura.	Guillem de Tèrmens, donzell de la casa del rei.	Cristià de natura.	Carrer sense trànsit que connecta amb Santa Eulàlia.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 128r-130r.
1394-03-02	Ramon de Buseu, notari, cB.	Cristià de natura.	Ramon de Buseu, notari, cB.	Cristià de natura.	Carrer sense trànsit que connecta amb Santa Eulàlia.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 128r-130r.
1394-03-02	Pere de Casasagia, mercader, cB.	Cristià de natura.	-	-	Carrer sense trànsit que connecta amb Santa Eulàlia.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 128r-130r.
1394-03-05	Asber de Trilla, cB.	Cristià de natura.	Asbert de Trilla, cB.	Cristià de natura.	Carrer que va a la Sinagoga de les Franceses.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 130r-132v.
1394-03-05	Salamó Gracià.	Jueu.	-	-	-	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 130r-132v.
1394-03-13	Joan de Casademunt, cirurgia, cB.	Cristià de natura.	Joan de Casademunt, cirurgia, cB.	Cristià de natura.	Carrer sense trànsit que connecta amb Santa Eulàlia.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 147v-149v.

1394-03-13	Mahir Salomó.	Jueu.	-	-	Carrer sense trànsit que connecta amb Santa Eulàlia.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 147v-149v.
1394-03-13	Eimeric Salent, llicenciat en dret, cB.	Cristià de natura.	Eimeric Salent, llicenciat en dret, cB.	Cristià de natura.	Santa Eulàlia.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 145r-146v.
1394-03-13	Gabriel des Far, cB	Cristià de natura.	Gabriel des Far, cB	Cristià de natura.	Santa Eulàlia.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 145r-146v.
1394-04-27	Esteve Salvador, cB.	Cristià de natura.	Esteve Salvador, cB.	Cristià de natura.	-	AHPB, Arnau PIQUER, Manual, 1392, desembre, 29 - 1393- des. 23, f.54v.
1396-03-03	Antoni de Mas, cirurgià, cB.	Cristià de natura.	Antoni de Manso, cirurgià, cB.	Cristià de natura.	Santa Eulàlia.	AHPB, Bernat NADAL, <i>Primum manuale vendicionum</i> , 1395, gener, 8 - 1397, juny, 26, f. 41rv.
1396-04-08	Pere Sabater, cuireter, cB.	Cristià de natura.	Pere Sabater, cuireter, cB.	Cristià de natura.	Prop de la Sinagoga de les Franceses.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Sextus liber vedicionum, stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1395, abril, 28 - 1396, juliol, 7, , f. 142v-144r.

1396-06-22	-	-	Arnau Roger, giponer, i la seva muller Beatriu, cB.	Convers.	Torners.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Sextus liber vedicionum, stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1395, abril, 28 - 1396, juliol, 7, , f. 179r-181r. També AHPB, Pere PELLISSER, <i>Manuale</i> , 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 13r, 1414/07/17.
1398-04-13	Sibil·la, muller de Jaume Esteve de Calafat.	Cristià de natura.	Sibil·la, muller de Jaume Esteve de Calafat	Cristià de natura.	Call Major	AHPB, Jaume de TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 12v-13r.
1399-07-29	Gabriel Ferrer, bataner de fulls d'or, cB	Cristià de natura.	Bartomeu Badia, peller, cB.	Convers	Sant Honorat (on estava l'antic portal del Call major.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale duodecimum</i> , 1399, juliol, 14 - 1400, desembre, 21, f. 3v.
1399-09-24	-	-	Bernat Porta, cB.	Cristià de natura.	-	AHPB, Bernat Nadal, Manual, 1399, setembre, 22 - 1400, març, 2, f. 2v-3r.
1400-12-21	Antoni Carreres, prevere, cB.	Cristià de natura.	Antoni Carreres, prevere, cB.	Cristià de natura.	Carrer on estava la Sinagoga d'en Massot.	AHPB, Bernat NADAL, <i>Tercium manuale vendicionum anni Nativitatis Domini Mllessimi CCCC</i> , 1400, juny, 22 - 1402, juny, 9, f. 22rv.

1401-03-00	Hereus de Pere Riadell, difunt, llicenciat en dret, cB.	Cristià de natura.	Jaume Marc, cavaller, cB.	Cristià de natura	Sant Honorat.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale</i> , 1400, desembre, 29 - 1402, gener, 30, f. 32v-33r.
1401-03-07	Llop de Sant Domènec, camperol, cB.	Cristià de natura.	Llop de Sant Domènec, camperol, cB.	Cristià de natura.	-	AHPB, Bernat NADAL, <i>Manual</i> , 1401, febrer, 4 - 1401, agost, 5, f. 15r.
1401-03-6	Pericó de Montpiré, cB.	Cristià de natura.	Pere de Merusos, corredor d'orella, cB.	Convers	Prop de la font.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale</i> , 1400, desembre, 29 - 1402, gener, 30, f. 39r.
1403-04-02	Alfons Tous, Jaume Marc, i Ramon Pla, diputats del General.	Cristià de natura.	Alfons Tous, Jaume Marc, i Ramon Pla, diputats del General.	Cristià de natura.	Sant Honorat.	AHPB, Joan GASSET, <i>Llibre comú</i> , 1402, juny, 10 - 1404, agost, -, f. s/n.
1404-03-01	Hereus Pere de Riadell, llicenciat en dret, cB.	Cristià de natura.	Francesc ça Mella, cB.	Cristià de natura	Sant Honorat (tocant la casa anomenada <i>Lo celler</i>).	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale quintum decimum</i> , 1403, desembre, 17 - 1404, des., 24, f. 21v-22.
1408-05-23	Guillem Ramon, oriünd de Girona.	Cristià de natura.	Guillem Ramon, oriünd de Girona.	Cristià de natura.	Torners.	AHPB, Joan FERRER, <i>Primum manuale</i> , 1405, juliol, 14-1408, agost, 4, f. 79rv,
1409-03-28	Tomàs d'Horts, estudiant, cB.	Cristià de natura.	Tomàs d'Horts, estudiant, cB.	Cristià de natura.	A la volta de Salomó Gracià.	AHPB, Antoni ESTAPERÀ, <i>Octavum manuale</i> , 1409, gener, 19 - 1410, octubre, 17, f. 32v-33r.

1409-06-19	Bartomeu ça Vall, notari, cB.	Cristià de natura.	Bartomeu ça Vall, notari, cB.	Cristià de natura.	Prop de la Sinagoga Major.	AHPB, Francesc de MANRESA, Manual, 1409, març, 10 - 1410, maig, 31, f. 35rv.
1409-11-16	Berenguer Arnau de Cervelló, noble.	Cristià de natura.	Joan Font, de la casa del rei, cB.	Cristià de natura.	-	AHPB, Bartomeu GUAMIR, <i>Manuale secundum</i> , 1408, novembre, 3 - 1410, nov., 19, f. 51v-52r.
1410-12-24	Francesc Escales, mercader, cB.	Cristià de natura.	Francesc Escales, mercader, cB.	Cristià de natura.	-	AHPB, Joan FERRER, <i>Tercium manuale</i> , 1409, novembre, 19 - 1411, maig, 6, f. 60v.
1411-03-16	Berenguer Lordes, mestre de cases, cB.	Cristià de natura.	Constança, vídua de Berenguer de Pratnarbonés, cB.	Cristià de natura.	Santa Eulàlia.	AHPB, Joan FERRER, <i>Tercium manuale</i> , 1409, novembre, 19 - 1411, maig, 6. f. 86v-57r,
1413-04-28	Pere Suau, notari, cB.	Cristià de natura.	Pere Suau, notari, cB.	Cristià de natura.	Sant Domènec.	AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1416, abril, 3 - 1413, juny, 7, f. 15r.
1413-09-00	Guillem Ros, llicenciat en lleis, cB.	Cristià de natura.	Guillem Ros, llicenciat en lleis, cB.	Cristià de natura.	Sant Honorat.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Vicesimum secundum manuale</i> , 1413, febrer, 23 - 1414, abril, 3, f. 48v.
1414-07-18	-	-	Bernat de Pinós, corredor d'orella, cB.	Convers.	Torners.	AHPB, Pere PELLISSER, <i>Manuale</i> , 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 13r.

1414-10-05	Joan Comes, cB.	Cristià de natura	Joan Comes, cB.	Cristià de natura.	-	AHPB, Pere PELLISSER, <i>Manuale</i> , 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 44v
1415-01-15	Hereus de Pere Sabater, difunt, frener, cB.	Cristià de natura.	-	-	-	AHPB, Pere PELLISSER, <i>Manuale</i> , 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 111v.
1416-06-09	Bernat Maler, sastre, cB.	Cristià de natura.	Bernat Maler, sastre, cB.	Cristià de natura	Sant Domènec (on estava abans la carnisseria)	AHPB, Bernat PI, Manual, 1416, febrer, 20 - 1416, agost, 1, f. 63v.
1417-08-23	Mateu Cortil, da la casa del rei, cB.	Cristià de natura.	Mateu Cortil, da la casa del rei, cB.	Cristià de natura.	"Lo Cortal"	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Vicesimum quintum manuale</i> 1416, juliol, 11 - 1417, set., 20, f. 90r.
1417-08-23	Bartomeu Soler, mestre racional de la curia del rei, cB.	Cristià de natura.	Bartomeu Soler, mestre racional de la curia del rei, cB.	Cristià de natura.	"Lo Cortal"	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Vicesimum quintum manuale</i> , 1416, juliol, 11 - 1417, set., 20, f. 90r.
1418-09-16	Guillem Ferrer, bataner de fulls d'or, cB.	Cristià de natura	Cristòfor Domènec, teixidor de vels, cB.	Convers.	Sant Domènec.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Vicesimum sextum manuale</i> , 1417, set., 22 - 1418, des., 17, f. 56v-57r.
1421-01-05	-	-	Guillem sa Coma. Llibreter, cB.	Convers.	-	AHPB, Bernat SANS, Manual, 1420, des., 21 - 1421, març, 6, f. 5v.

1428-09-05	Clara, muller de Joan Pujol, coraler, abans cB, ara h. d'Avinyó.	Convers	Galcrerà Roca, mestre en arts i <i>corrector accentus ecclesie sedis B</i> , Nicolau de Rim, mestre en arts, i Jaume Serra, estudinat en arts, hB	Cristià de natura	Carrer que va de Sant Honorat a Sant Domènec.	AHPB, Francesc FERRER, <i>Manuale comune secundum</i> , 1426, febrer, 18 - 1432, gener, 22, f. s/n.
1429-04-22	Guillem de Blacafort, de la parròquia de Sant Esteve de les Garrigues.	Cristià de natura.	-	-	-	AHPB, Joan de PERICOLIS, <i>Manuale duodecimum</i> , 1427, des., 6 - 1430, set., 6, f.46v.
1431-12-19	Joan des Far, peller, cB.	Convers	Joan des Far, peller, cB.	Convers.	Sant Domènec, al costat de la carnisseria.	AHCB, <i>Consellers</i> , obreria, 1C.XIV-27, s/f.

Taula 1: propietaris i habitants de les cases del Call Major de Barcelona.

cB. = ciutadà de Barcelona hb.= habitant de Barcelona. - = no especificat al document.

que en el moment de la redacció del instrument de venda el venedor – jueu o convers – recordava el nom de l'antic propietari de la casa que afrontava amb la seva. A més, pot ser que ni tan sols tingués constància de que aquest ja l'havia venuda. Aquest és el cas d'una casa d'Isaac Bonastruc, jueu de Barcelona²¹⁶. En el document de venda, redactat el 24 de gener de 1394, en que Antoni Massana, convers, ciutadà de Barcelona, vengué a Francesc Terrades, prevere beneficiat de la Seu de Barcelona, una casa situada al carrer de Sant Honorat, apareix com a afrontació per la part d'occident la casa del dit Isaac Bonastruc i per la part de migdia una casa que abans era de Vidal Ferrer. En un instrument de venda anterior, redactat el 11 d'octubre de 1393, el dit Vidal Ferrer, jueu que abans residia a Barcelona i que ara habita a Perpinyà, vengué a Jaume Pastor, de la tresoreria del rei, una casa al mateix carrer Sant Honorat; el document cita com a afrontació per la part de ponent la casa del dit Antoni Massana i per la part d'occident una casa que abans pertanyia al dit Isaac Bonastruc²¹⁷. El document no cita el nou propietari però deixa clar que ja no pertanyia al dit Isaac.

Pel que fa a les cases on consta que els propietaris eren els hereus d'un jueu difunt, en la seva gran majoria conversos, no podem demostrar que hi habitessin en dites propietats, puix que es tractaven de béns heretats. Del que si estem segurs – tal com hem vist i veurem a continuació – es que els pocs jueus que varen sobreviure als fets de 1391, els hereus dels qui van morir i la pràctica totalitat dels conversos, vendrien finalment les propietats que conservaven al Call Major a cristians de natura. Quina raó els va impulsar a fer-ho? Per què va desistir un poble marcat per una tradició i costums fèrries a abandonar el que havia estat la seva llar durant generacions? La resposta l'hem trobada en dos llibres de vendes – un corresponent al notari Pere Granyana i l'altre al notari Jaume Just – entre la multitud de volums que es conserven en l'AHPB. Aquest dos llibres van cridar la nostra atenció per la gran quantitat d'instruments de venda sobre cases del Call Major i perquè aquestes es feien consecutivament, tal i com es mostra en la taula que mostrem en la plana següent.

Seguint la taula, podem observar com a partir del 12 de juny de 1393 fins al 13 de març de 1394 es van produir un gran nombre de vendes consecutives de cases del Call Major. El considerable nombre de vendes efectuades i la freqüència en què es fan, criden l'atenció. No és l'únic detall. Si en fixem, les vendes van ser registrades tan sols

---

²¹⁶ AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, 84v-86v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 27)

²¹⁷ AHPB, PERE GRANYANA, *Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum*, 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, 121r-123r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 18)

per dos notaris: Pere Granyana i Jaume Just. A més, a partir del gener 1394 va ser únicament Jaume Just qui s'encarregà de protocol·litzar els instruments de venda. La majoria de les vendes corresponen a les cases situades als carrers Sant Domènec, Sant Honorat i Santa Eulàlia, els carrers principals, puix que eren els connectats amb les obertures recentment fetes. Quina va ser la raó per la que, de sobte, tants conversos volguessin vendre les seves propietats?

Tots els compradors eren cristians de natura. Pel que fa als venedors, eren conversos, jueus que havien emigrat de Barcelona i els curadors de la comissió que venien els béns de jueus sense intestat o fugats. Tots els instruments de venda redactats expliquen la causa de la venda: pagar la taxa de 10 sous per lliura amb que es van gravar les cases del Call Major per tal de redimir els deutes de l'antigaaljama jueva de la ciutat. Per tant, és evident que la comissió reclamava l'immediat cobrament de la taxa. Però, a què es deu tanta pressa? Observem que a partir de del 3 d'octubre de 1393 es comencen a succeir un seguit de vendes de cases del Call Major i tots els instruments de venda van ser redactats per les escrivanies dels notaris Jaume Just i Pere Granyana. Recordem que durant l'agost de 1393 es va determinar obrir un nou accés al Call Major enderrocant part d'una casa que estava situada davant del Castell Nou. Aquest carrer seria conegut com carrer de la Volta d'en Colom, fet que ens indica que amb tota probabilitat les obres van ser sufragades finalment pel canviador Guillem Colom. Segons el document redactat pel Consell de la ciutat en el que es determinaven el lloc i els detalls de les dites obres – document que ja hem tractat anteriorment –, aquestes havien de ser pagades per la comissió. Tanmateix si aquesta no comptava amb el capital necessari seria Guillem Colom qui prestaria el capital a la comissió, que tindria l'obligació de retornar la quantitat prestada mitjançant els diners que recollís de les seves accions. Per tant, finalitzades les obres i obert el Call, a la comissió li urgeix pagar el més prompte possible a Guillem Colom la quantitat prestada. Per tal de reunir tota la suma, exigeix el cobrament de la dita taxa als propietaris de les cases del Call. Tots aquells que no disposessin del capital per fer front a l'onerosa taxa van haver de vendre les propietats gravades. Recordem que la majoria de conversos i jueus tenien una economia familiar delicada arrel dels avalots de 1391, i a jutjar del nombre de vendes localitzades, gairebé tots van haver de vendre. A més, les afrontacions de les vendes registrades en mostren com la resta de les cases ja estaven en mans de cristians de

DATA	ANTIC PROPIETARI	NOU PROPIETARI	CARRER	PREU	FONT
1393/10/03	Gabriel de Prades, convers, abans anomentat Iucef de Prades, fill de Lluís de Prades, abans anomenat Vidal de Prades, seder, hB, i de Goig, difunta.	Gabriel Ferrer, bataner de fulls d'or, cristià de natura, cB.	Sant Domènec, prop de la Sinagoga d'en Massot.	65 lliures	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 14v-16r.
1393/10/11	Angelina, conversa, abans Pricosa, muller de Jofre Escales, convers, abans Isaac Rossell.	Bartomeu Valls, cambrer de la reina.	Sant Domènec.	140 lliures.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 17r-19r.
1393/10/16	Clara, conversa, abans Regina, filla de Ferrer Saladí, difunt, jueu, i muller de Francesc sa Porta, abans Caravida Salolmó sa Porta.	Ramon de Llagostera, corredor d'orella.	Sant Domènec, contigu a la Sinagoga Major.	80 lliures.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 21v-24r.
1393/10/18	Bonjuha Gracià, difunt, jueu. (venut pels curadors de la comissió)	Berenguer Roure, notari.	Sant Domènec.	165 lliures.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 27r-29v.

1393/11/05	Barzalay Samuel Saragossa, difunt, jueu de Perpinyà.	Arnau de Millars, notari.	Sant Domènec.	110 lliures.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 33v-36r.
1393/11/06	Davi Maimó Cap de Pebre, i Davi Jaques, jueus de Barcelona.	Joan de Casademunt, cirurgià.	Santa Eulàlia.	46 lliures i 15 sous.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 36v-38v.
1393/11/06	Bernat de Munt, convers, abans Jucef Jaffell Xam, absent.	Bernat Gal·lè, de la casa del rei.	Carrer que va de la Sinagoga d'en Massot a la Sinagoga de les Franceses. La casa està tocant el mur i té un hort.	147 lliures.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 39r-41r.
1393/11/08	Agnès, conversa, abans Regina, filla de Vidal Provençal, jueu, difunt, i muller de Pere Martí, convers, abans Jucef Burgalès.	Andreu Urgellès, canonge de la Seu (..).	Santa Eulàlia.	150 lliures	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 41v-43v

1393/11/08	Agnès, conversa, abans Regina, filla de Vidal Provençal, jueu, difunt, i muller de Pere Martí, convers, abans Jucef Burgalès.	Mateu de Ferrandell, escriptent del rei.	Al carrer que va de la Seu i a una volta que allí hi ha fins a l'església de Santa Maria del Pi (Santa Eulàlia).	100 lliures	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 44r-46r.
1393/12/09	Astruc Jucef Levi Provençal, seder, jueu de Barcelona.	Joan Junyent, draper.	"Propere salicet ostrum novum ipsius civitatur". Creiem que es refereix al Castell Nou.	55 lliures.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 52v-55r.
1393/12/17	Lluís de Junyent, convers, abans Astruc Isaac Adret, i Sibil·la, conversa, abans Bonafilla, ara habitants de Falset. (Venda feta mitjançant procurador nomenat per aquests: Antoni Muntaner, de la casa del comte de Prades, cB.	Miquel Marçal, mercader.	Sant Domènec.	130 lliures.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 58r-60v.

1393/12/18	Bartomeu de Pont, convers, abans Mossè Bonafeu, fill de Ramon ses Escales, convers, abans Rubèn Bonafeu, i de Dolça, conversa, abans anomenada Astruga.	Francesc Morató, doctor en lleis.	Sant Domènec.	9000 sous	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 60v-64v.
1394/01/14	Arnau Massana, convers, abans Vidal Massana, fill d'Antoni Massana, convers, abans Astruc Massana, hB.	Francesc Terrades, prevere beneficiat a la Seu de Barcelona.	Sant Honorat (al costat de la font).	38 lliures.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 71r-72r.
1394/01/16	Constança, conversa, abans Ester, filla d' Abrac Jucef, àlies Abraham, corretger, jueu, difunt, i muller de Pere Pinós, sastre, convers, abans Abraham Natxir.	Pere de Casasagia, mercader.	Carrer dels Torners, tocant el palau de l'arquebisbe de Tarragona. Dita casa no està sota domini de Guillem Colom, ho està sota Joan de Mitjavila. Tanmateix la dita casa està gravada amb la taxa.	90 lliures	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 75r-77r.

1394/01/24	Antoni Massana, abans Astruc Massana.	Francesc Terrades, prevere beneficiat de la Seu de Barcelona.	Sant Honorat	61 lliures i 10 sous	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 84v-86r.
1394/02/05	Sentou de Belcaire, difunt, jueu (la venda va ser realitzada pels curadors).	Romeu Gisbert, prevere de Barcelona.	Santa Eulàlia.	110 lliures	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 93v-95v.
1394/02/05	Sentou Domac, difunt, jueu de Bcn, ven Joan de Queralt, convers, h. Tàrrega, procurador i marit de Clemença, conversa, filla i hereva universal del dit Sentou.	Joan de Junyent, mercader.	Santa Eulàlia.	150 lliures.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 96v-98v.
1394/02/06	Marc de Pratmajor, convers, abans Rovén Bondia, fill i hereu de Bondia Bonhom, difunt, jueu.	Ana, vídua d'Arnau Giralt.	Tocant la Volta d'en Colom.	-	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 100v-106r.
1394/02/13	Astruc Prefet, difunt, jueu, venda feta pels curadors de la comissió.	Gracià d'Estela, tintorer.	Davant de la Sinagoga d'en Massot, al carrer per on es va a la Sinagoga de les Franceses.	30 lliures.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 111v-114r.

1394/02/18	Jucef Bonjac, difunt, jueu, venda feta pels curadors de la comissió.	Joan Duc, traginer.	Carrer que va a la Volta d'en Salamó.	21 ll., 10 s.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 117v-120r.
1394/02/25	Isaac Ferrer difunt, jueu, venda feta pels curadors de la comissió.	Francesc Vigatà, porter del rei.	Carrer que va a la Sinagoga de les Franceses.	30 lliures.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 124r-126r.
1394/03/02	Jucef Abraham Ferrer, jueu, difunt, venda feta pels curadors de la comissió.	Guillem de Térmens, donzell de la casa del rei.	Carrer sense trànsit que connecta amb el carrer de Santa Eulàlia.	35 lliures.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 128r-130r.
1394/03/05	Bonafós Malet, difunt, jueu, venda feta pels curadors de la comissió.	Asbert de Trilla.	Carrer que va a la Sinagoga de les Franceses.	67 ll., 10 s.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 130r-132v.
1394/03/05	Abraham Barbut, difunt, jueu, venda feta pels curadors de la comissió.	Ramon de Buseu, notari.	Carrer sense trànsit contigu al carrer Santa Eulàlia.	25 lliures.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 132v-135r.
1394/03/13	Miquel Lobet, convers, abans anomenat Issac de Belcaire, hB.	Eimeric Salent, llicenciat en dret.	Santa Eulàlia. (casa amb 9 portals).	165 lliures.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 145r-146v.
1394/03/13	Abraham Adret de Cervera, difunt, jueu, (venda feta pels curadors de comissió).	Joan de Casademunt, cirurgià.	Carrer que no té trànsit contigu a Santa Eulàlia.	[4]1 ll., 5 s.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f. 147v-149v.

1393/06/12	Llorenç de Santcliment, abans Massot Evangena.	Pere de Casasagia, mercader.	Sant Honorat. Cantonada a la plaça de la Font.	9060 sous.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 93v-96r.
1393/08/11	Vidal Ferrer, abans de Barcelona, ara de h. de Perpinyà.	Jaume Pastor, de la tresoreria del rei.	Sant Honorat. Abans era una carnisseria. Cantonada plaça de la Font.	55 lliures.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 121r-123r.
1393/11/01	Astruc sa Porta.	Francesc d'Alçamora, escriptent del rei.	Sant Honorat, cantonada amb Santa Eulàlia.	3000 sous.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 138r-140r.
1393/12/3	Azdai Brunell, difunt, venda feta pels curadors de la comissió.	Marc de Cortilles, cirurgià.	Sant Honorat.	40 lliures.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 147v-150v.
1393/11/17	Dolça , vídua de Jucef Damasc, jueu de Barcelona, i filla de Salamó Damasc, difunt. Venda fera mitjançant procurador: Salamó Cresqués, jueu de Barcelona.	Garcia d'Estella, tintorer.	Santa Eulàlia.	55 lliures.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 161r-162v.

1393/12/05	Lluís de Sunyent, convers, abans Astruc Issac Adret, i la seva muller Sibil·la, conversa, abans Bonafilla, ara h. Falset. Venda feta mitjançant procurador: Antoni Muntaner, de la casa del comte de Prades.	Pons Cabrera, músic de tuba.	Abans anomenat de la Porta de del Call (Sant Domènec). Dos obradors d'aquesta casa estaven sota domini alodial de l'almoïna d'en Saladí, aquest cens, que estava en mans de la comissió, va ser venut a Guillem Colom.	137 lliures.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 167r-168v.
1393/12/31	Vital Ferrer, jueu de Perpinyà. Venda feta mitjançant procurador: Joan Bertran, convers de Barcelona, abans anomenat Samuel Benvenist.	Joan Llobet, mercader.	Sant Honorat. Prop de la font, fa cantonada.	55 lliures.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 183r-185r.

ll.= Lliures s. = Sous - = No especificat en el document cB= ciutadà de Barcelona hB= habitant de Barcelona h.= habitant

natura, i que per tant ja havien estat venudes amb el conseqüent pagament de la taxa. Això explicaria perquè, a diferència d'altres jueries de la península, l'antic barri jueu de Barcelona va ser abandonat pels conversos i els pocs jueus que restaven.

Tret d'un draper i un tintorer, els compradors de les dites cases eren gent amb un poder econòmic considerable: mercaders, oficials reials, eclesiàstics i gent d'oficis lliberals. De tots els compradors ens criden l'atenció tres: Jaume Pastor, de la tresoreria del rei i comissari de la dita comissió; Francesc d'Alçamora, escrivent del rei i notari que redactà la venda dels censos de les cases del Call Major; i el propi Guillem Colom. Tanmateix, amb una posició immillorable en l'entramat d'extorsió als conversos, pagarien les propietats adquirides a preu de mercat. Es a dir, tot i que controlaven tot el procés en les vendes de les cases dels calls no hi ha cap evidència que utilitzessin la seva influència per tal d'aconseguir preus encara més inferiors dels que ja es pagaven per les cases en les subhastes.

Jaume Pastor, comprà el 11 d'octubre de 1393²¹⁸, a Vidal Ferrer, jueu que abans residia a Barcelona i que després dels avalots s'establí a Perpinyà, una casa que aquest tenia al carrer Sant Honorat, més concretament on hi havia la font i on abans hi havia una carnisseria, pel preu de 55 lliures. Dita casa limitava per la part de ponent amb la d'Antoni Massana, convers, abans anomenat Astruc Massana.

El dit Antoni Massana vendria casa seva el 24 de gener de 1394²¹⁹ a Francesc Terrades, prevere, beneficiat a la Seu de Barcelona, pel preu de 61 lliures i 10 sous. En buscar el límit per la part del migdia – que tindria que correspondre a la propietat del comissari Jaume Pastor – apareix com a nou propietari Guillem Colom. Per tant, en el transcurs d'aquests mesos la propietat havia canviat de propietari.

Pel que fa a Francesc Alçamora, l'1 de novembre de 1393²²⁰, va comprar a Astruc sa Porta, jueu de Barcelona, una casa situada a la cantonada del carrer de Sant Honorat amb Santa Eulàlia, pel preu de 3000 sous, és a dir, unes 150 lliures.

Hem trobat també un altre cas que molt probablement forma part d'aquests documents de venda relacionats amb membres de la comissió, però no ho podem afirmar completament. Es tracta d'un pagament, datat el 22 d'agost de 1402, efectuat a Pere Oliver, corredor d'orella, per la seva tasca professional en la subhasta d'una casa

---

²¹⁸ Pere GRANYANA, *Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum*, 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, 121r-123r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 18)

²¹⁹ AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1394, març, 13, f.84v-86r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 27)

²²⁰ AHPB, Pere GRANYANA, *Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum*, 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 138r-140r. . (Vegeu apèndix documental I, doc. 19)

propietat d'un matrimoni jueu difunt venuda a Bernat Coaner²²¹. En el present document no ho indica, però sabem per un altre instrument que el comissari Domènec Coaner tenia un fill anomenat Bernat Coaner²²². Tampoc s'especifica que la casa venuda fos del Call Major. Al pertànyer a un matrimoni jueu és molt probable que aquesta estigués situada en un dels dos calls, però sabem que en alguns casos els jueus aconseguien burlar la prohibició d'adquirir cases fora dels calls. El preu elevat de la casa, 150 lliures, també en fa pensar que és molt probable que estigués situada dins el Call Major. Malgrat tot, no podem assegurar plenament aquesta ubicació, ja que hi ha una petita probabilitat que aquesta estigués situada fora del Call, adquirida pel matrimoni jueu com una inversió. Aquest document, però, resulta interessant per una altra raó. La casa va ser subhastada per ordre del batlle de Barcelona, motivada aquesta per les accions legals endegades per Pere Llançà, convers, procurador i fill de Margarida, conversa, a causa d'un deute que el matrimoni jueu tenia amb la dita Margarida. Per tant, en aquest cas van ser uns conversos (creditors) els que van forçar la venda d'un immoble propietat d'un matrimoni jueu (deutors) per tal de cobrar els deutes.

Els documents de venda també ens donen informació sobre els jueus que, una vegada convertits al cristianisme, emigrarien a altres indrets. Aquest va ser el cas de Lluís de Junyent, convers, abans anomenat Astruc Isaac Adret, i la seva muller Sibil·la, abans anomenada Bonafilla, que el 5 de desembre de 1393 van vendre, mitjançant Antoni Muntaner, de la casa del comte de Prades, procurador seu, a Pons de Cabrera, ciutadà de Barcelona, una casa que tenien al carrer de Sant Domènec²²³. El document fa constar que el dit matrimoni residia a la ciutat de Barcelona quan eren jueus i que en convertir-se es van traslladar a Falset. El mateix matrimoni vendria, el 17 de desembre de 1393²²⁴, a Miquel Marçal, mercader i ciutadà de Barcelona, una altra casa que tenien al carrer de Sant Domènec. Com veiem, aquest matrimoni va elegir un poble petit com a nou destí. Aquests nuclis més petits de població, tot i que no hi estaven exempts d'aldarulls, permetien més seguretat que una ciutat com Barcelona, en ple enfrontament politico-social que podria tornar a utilitzar als jueus o conversos com a cap de turc.

---

²²¹ AHPB, Pere CLAVER, Llibre comú, 1401, desembre, 8 - 1402, octubre, 27, f. 84v-85r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 102)

²²² AHPB, Pere CLAVER, Llibre comú, 1401, desembre, 8 - 1402, octubre, 27, 1402, juliol, 27, f. 66rv.

²²³ AHPB, PERE GRANYANA, *Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum*, 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, 167r-168v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 23)

²²⁴ AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1398, març, 13., f. 58r-60v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 25)

Les vendes realitzades per la comissió no van exemptes de certs problemes amb els compradors. Per exemple, el 13 d'abril de 1398, Sibil·la, muller de Jaume Esteve Calafat, ciutadà de Barcelona, va cobrar de Francesc Joan, convers, i Pere Llorenç, curadors de la comissió, 8 lliures com a compensació per les molèsties ocasionades per unes obres que s'estaven realitzant en una casa situada al Call Major que van comprar als dits curadors²²⁵. L'origen del conflicte era que els curadors no van fer constar en el document de venda les dites obres, tal i com estaven obligats per llei. El conflicte va requerir la intervenció de dos arbitres, els quals van fallar a favor de la dita Sibil·la estipulant la dita compensació de 8 lliures.

En resum, durant el 1392 es va procedir a enretirar les portes del Call Major de Barcelona i a enderrocar la torre de la porta principal per tal d'obrir-lo i integrar-lo a la resta de la ciutat. Durant l'agost de 1393 es va acordar realitzar dues obertures més: una davant el Castell Nou i l'altra en un punt que encara no estava determinat. A finals de 1393 s'inicien les obres d'enderrocament de dues cases que encapçalaven el carrer de Santa Eulàlia per la part de tramuntana per tal de connectar dit carrer amb el que porta a l'església de Santa Maria del Pi, realitzant per tant l'altra obertura que encara no es tenia clar durant l'agost de 1393. Finalment, el 14 de maig de 1394, es realitza un altre accés enderrocant una altra casa del mateix carrer per la part orientada a la Seu. Guillem Colom prestà el capital necessari a la comissió per dur endavant les dites obres. Quan ja foren finalitzades, la comissió havia de retornar els diners prestats i força als conversos i jueus a pagar la taxa que grava les cases del Call Major. Com que la majoria no tenia els diners per fer front al oneros impost, venen les propietats del dit call i s'estableixen en altres punts de la ciutat. Com veiem, la causa per la que els conversos no van continuar vivint en dit call no era la por ni el desig de barrejar-se amb la resta de la societat, sinó per la imperiosa necessitat de fer front a l'immediat pagament de la dita taxa. D'altra part, hom ha dit que el Call Major es va convertir en el barri de moda de la ciutat durant aquells anys, donada la ràpida ocupació per part de cristians de natura. La nostra opinió és que la ràpida venda de les cases va ser deguda a la conjuntura econòmica del moment que propiciava la satisfacció d'una demanda d'immobles per part d'inversors mitjançant una oferta promoguda per la comissió. Degut a la crisi econòmica que en aquell moment estava patint la Corona d'Aragó, hom veia en l'adquisició d'immobles una inversió

---

²²⁵ AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 12v-13r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 56)

segura i lucrativa²²⁶. Si ens hi fixem, tots els compradors eren d'un nivell econòmic alt, i per tant formaven part del perfil d'inversor. Amb això no volem dir que qui comprava una casa al Call Major no hi visqués – les cases a les que ens referim en la última taula estaven situades als principals carrers i per tant eren les més espaioses i vistoses – sinó que hom, al mateix temps, considerava aquesta adquisició com una inversió de futur. Amb els fets de 1391 aquests inversors es trobaren de sobte amb un bon nombre d'immobles a la venda, situats al bell mig d'una Barcelona saturada. La revalorització de les cases del Call estava assegurada amb un risc mínim, convertint-se per tant en una atractiva inversió. Hem pogut observar com les cases que es posaren a la venda no trigaren gaire en trobar comprador – la prova està en els alts preus que assolien en les subhastes –, fins que en la seva pràctica totalitat va acabar en mans de cristians de natura.

El Call Major va passar de ser una espai tancat i aïllat exclusivament habitat per jueus a ser una zona com qualsevol altra de la ciutat. Es clar que també hi hagueren conversos que pogueren pagar la taxa exigida i continuaren conservant la seva casa al Call Major, almenys durant uns anys.

El Call Menor.

Vist el destí del Call Major passem ara a tractar l'altre Call de la ciutat: el Call Menor o de Sanahuja, les propietats del qual, com hem vist en el capítol anterior, també estaven gravades amb la taxa que va estipular la comissió dels afers del Call. Per tant, va tenir la mateixa sort? En la pàgina següent incloem la taula de totes les propietats del Call Menor que hem trobat a l'AHPB. Com podem observar, tret d'un parell d'excepcions, totes pertanyien a conversos i eren habitades per aquests. A què és deu aquesta diferència? Si ens fixem en la cronologia de les vendes no és consecutiva com en el cas del Call Major, sinó que es van realitzant al llarg dels anys. Un altre detall és que totes les vendes de propietats del Call Menor en les que va intervenir la comissió pertanyien a jueus morts intestats i tots els compradors van ser conversos. Es tracta d'un total de 4 casos. El primer cas ja el coneixem del capítol anterior, data del 21 de

---

²²⁶ Vegeu EDUARD FELIU: *La crisis catalana e de la Baja Edad Media: estado de la cuestión*, dins << Hispania >>, edita CSIC, 2004, pp. 435-466.

novembre de 1397²²⁷, quan Pere Llorenç, porter del rei, i Francesc Joan, convers, curadors dels béns dels conversos i jueus morts intestats, absents i menors d'edat, vengueren a Bernat de Fortià, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, una casa que

---

²²⁷ AHPB, Pere GRANYANA, *Octavus liber vendicionum, stabilimentorum ac aliarum alienacioneum*, 1397, febrer, 1 - 1398, juliol, 31, f. 86v-88r.

Taula dels propietaris i habitants de les cases del Call Menor de Barcelona:

Data	Propietari	Condicció	Habitat per	Condicció.	Carrer concret.	Localització
1394-04-03	Francesc de Casasagia, porter del rei.	Convers	Francesc de Casasagia, porter del rei.	Convers	Call Menor.	AHPB, Jaume de TRILLA, <i>Capibrevium vendicionum</i> , 1393, set., 8 - 1394, maig, 5, f.76v-78r.
1394-04-03	Arnau Massana.	Convers	Arnau Massana.	Convers	Call Menor.	AHPB, Jaume de TRILLA, <i>Capibrevium vendicionum</i> , 1393, set., 8 - 1394, maig, 5, f.76v-78r.
1394-04-03	Francesc de Casasagia, porter del rei.	Convers	-	-	Call Menor.	AHPB, Jaume de TRILLA, <i>Capibrevium vendicionum</i> , 1393, set., 8 - 1394, maig, 5, f.78r-79r.
1397-11-21	Bernat de Fortià, mercader.	Convers	Bernat de Fortià, mercader.	Convers	Call Menor.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Octavus liber vendicionum, stabilimentorum ac aliarum alienacioneum</i> , 1397, febrer, 1 - 1398, juliol, 31, f. 86v-88r.

1397-11-21	Joan Massana.	Convers	Joan Massana.	Convers	Call Menor.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Octavus liber vendicionum, stabilimentorum ac aliarum alienacioneum</i> , 1397, febrer, 1 - 1398, juliol, 31, f. 86v-88r.
1397-12-00	Blanca, muller de Joan Bertran, mercader.	Convers	Blanca, muller de Joan Bertran, mercader.	Convers	Plaça de la Trinitat.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1397, juny, 2 - 1398, juny, 25, f.54v-57r.
1397-12-00	Joan Bertan, mercader.	Convers	-	-	Plaça de la Trinitat.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1397, juny, 2 - 1398, juny, 25, f.54v-57r.
1398-04-01	Ramon Rovira.	Convers	Ramon Rovira.	Convers	Call Menor.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1397, juny, 2 - 1398, juny, 25, f.102r-
1398-04-01	Senyor de Sant Climent.	Cristià de natura	-	-	Call Menor.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1397, juny, 2 - 1398, juny, 25, f.102r-
1398-04-01	Brunissén	Convers	Brunissén	Convers	Call Menor.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1397, juny, 2 - 1398, juny, 25, f.102r-

1398-06-25	Pere Rouric, beneficiat de l'església de Santa Maria del Mar.	Cristià de natura	-	-	Prop Call Menor.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1397, juny, 2 - 1398, juny, 25, f. 137v-139v.
1398-06-25	Pere de Trilla, argenter.	Cristià de natura	Pere de Trilla, argenter.	Cristià de natura	Prop Call Menor.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1397, juny, 2 - 1398, juny, 25, f. 137v-139v.
1398-06-25	Berenguer de Colliure.	Convers	Berenguer de Colliure.	Convers	Call Menor.	AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1397, juny, 2 - 1398, juny, 25, f. 137v-139v.
1399-12-01	Guillem Salamó, sastre.	Convers	Guillem Salamó, sastre.	Convers	Call Menor, prop de l'església de la Santa Trinitat.	AHPB, Jaume de TRILLA, Llibre de vendes, 1398, novembre, 28 - 1400, gener, 29, f. 71r-72r.
1399-12-01	Guillem Salamó, sastre.	Convers	-	-	Call Menor, prop de l'església de la Santa Trinitat.	AHPB, Jaume de TRILLA, Llibre de vendes, 1398, novembre, 28 - 1400, gener, 29, f. 72r-73v.
1399-12-01	Antoni Massana, ciutadà de la ciutat de Mallorca.	Convers	-	-	Call Menor, prop de l'església de la Santa Trinitat.	AHPB, Jaume de TRILLA, Llibre de vendes, 1398, novembre, 28 - 1400, gener, 29, f. 72r-73v.

1401-04-28	Joan Massana, germà de Nicolau Massana.	Convers	Joan Massana, germà de Nicolau Massana.	Convers	Call Menor.	AHPB, Tomàs de BELLMUNT, Manual de vendes, 1401, abril, 7 - 1403, maig, 12, f. 3r.
1402-08-02	Pere de Pla, corredor d'orella.	Convers	Pere de Pla, corredor d'orella.	Convers	Call Menor.	AHPB, Tomàs de BELLMUNT, <i>Manuale [VIII] contractuum</i> , 1402, juliol, 24 - 1403, gener, 15, f. 7v.
1420-03-19	-	-	Berenguer Castanyer, teixidor de vels.	Convers	Plaça de la Trinitat.	AHPB, Pere PUIG, Manual, 1420, febrer, 28 - 1420, juny, 4, f. 10v.

havia pertanyut a Baruc Coru, jueu, difunt intestat, i que és trobava al Call de Sanahuja – es a dir, al Call Menor –, pel preu de 23 lliures i 2 sous barcelonins. Aquesta casa limitava a ponent amb una casa també propietat de Bernat de Fortià, que era on residia. El següent cas data del 7 de desembre de 1397²²⁸, quan Blanca, conversa, muller de Joan Bertran, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, comprà als dits curadors una casa derruïda situada al Call Menor que abans pertanyia a Davi Barrot, jueu de Barcelona, difunt intestat, pel preu de 40 sous. Aquesta casa limitava a tramuntana i ponent amb una altra casa que ja tenien i on, amb tota probabilitat, vivien, i que era propietat del dit Joan Bertran. El mateix dia, Blanca comprà una altra casa derruïda, contigua a la que havia comprat per la part de llevant i ponent, pel preu de 26 sous²²⁹. En aquest cas, la família Bertran va augmentar considerablement el seu patrimoni a un preu molt baix, comprant les parcel·les que quedaren buides al voltant de casa seva. Tant en aquest cas com en l'anterior observem com alguns conversos del Call Menor no tan sols no venien les seves propietats sinó que compraven les adjacents, pertanyents a jueus morts intestats. Podem pensar que aquestes adquisicions es feien per tal d'ampliar l'actual residència o bé com a futura residència dels seus fills, per tal de mantenir aglutinat el nucli familiar.

Tanmateix, aquestes propietats també es podien adquirir amb finalitats especulatives, fins i tot entre conversos. Aquest sembla ser el cas que presentem a continuació. El 3 d'abril de 1394, Francesc de Casasagia, porter del rei, convers²³⁰, ciutadà de Barcelona, va comprar a Ferrer de Parellada, també convers i ciutadà de la dita ciutat, una casa situada al Call Menor pel preu de 20 lliures, i amb un cens anual de 13 sous i 6 diners²³¹. El mateix dia, Francesc comprà al dit Ferrer una altra casa, amb pou i pati, adjacent a la que acabava d'adquirir, pel preu de 10 lliures, amb un cens anual de 2 sous i 6 diners²³². Malgrat el baix preu en que foren venudes, en cap dels dos contractes es fa menció de que les cases estiguin en estat ruïnós ni que la quantitat

---

²²⁸ AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1397, juny, 2 - 1398, juny, 25, f. 54v-57r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 51)

²²⁹ AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1397, juny, 2 - 1398, juny, 25, f. 64v-67r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 52)

²³⁰ Malgrat que el document no cita explícitament que Francesc de Casasagia sigui convers, ho sabem per altres documents en que s'especifica la seva condició. AHPB, Pere PONÇ, Manual, [1442], febrer, 19 – 1447, abril, 18, f. 87r. *Gabriel Terrassa, Secundus liber manuale, 1407, novembre, 22 - 1410, juliol, 8, f. 27r.*

²³¹ AHPB, Jaume DE TRILLA, *Capibrevium vendicionum*, 1393, set., 8 - 1394, maig, 5, f. 76v-78r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 28)

²³² AHPB, Jaume DE TRILLA, *Capibrevium vendicionum*, 1393, set., 8 - 1394, maig, 5, f. 78r-79r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 29)

pagada formi part d'un pagament fraccionat. A més, el cens anual que han de pagar és proporcional al baix valor de les cases, per tant queda clar que aquest era el seu preu total. Aquestes cases seguiren en possessió de Francesc fins que el 1 de desembre de 1399, cinc anys i vuit mesos després de la seva adquisició, les vengué a Guillem Salamó, convers, sastre i ciutadà de Barcelona, per un preu molt més elevat: la casa que tenia un pou i un pati la ven per 50 lliures, i el seu cens passa de 2 sous i 6 diners a 16 sous anuals²³³. L'altra casa es venuda per 90 lliures i el seu cens passa de 13 sous i 6 diners a 27 sous anuals²³⁴. En poc de temps la casa del pou s'ha revaloritzat un 500% del seu preu inicial i l'altra un 450%! Interpretem això com una evidència de que la demanda de cases al Call Menor per part de conversos va fer augmentar el seu valor.

Fins ara, hem vist com totes les cases que adquirien els conversos eren comprades als curadors de la comissió del Call o a altres conversos. En el cas que presentem a continuació, la venda va ser realitzada per un cristià de natura. L'1 d'abril de 1398, Gonçau d'Àvila, de la casa del rei, ciutadà de Barcelona, vengué a Ramon Rovira, convers i ciutadà de la dita ciutat, una casa, amb una caseta adjunta, situada al Call Menor, pel preu de 82 lliures i 10 sous²³⁵. Pel mateix document sabem que Gonçau va adquirir aquesta casa l'11 de juliol de 1396, comprant-la en una subhasta pública feta pels curadors de la comissió del Call i provinent dels béns dels jueus i conversos morts intestats, absents i menors d'edat. No podem afirmar plenament que Gonçau va adquirir aquesta propietat amb l'objectiu d'especular en un futur, puix que l'instrument de venda de l'11 de juliol de 1396 no es conserva i per tant no podem saber la fluctuació del preu. El que sí que està clar és que no va deixar passar l'oportunitat de vendre a un convers una casa situada en un barri de conversos, a un preu gens menyspreable.

Tot i que el Call Menor era molt cobejat pels conversos i era molt atractiu especular amb els seus immobles, moltes famílies preferien mantenir la seva unitat abans que fer negoci, traspasant o venent les seves propietats a membres del mateix nucli familiar. Aquest va ser el cas dels Massana. Antoni Massana, convers, tenia una casa al Call Menor de Barcelona, però abans del desembre 1399 marxà a viure a la

---

²³³ AHPB, Jaume DE TRILLA, Llibre de vendes, 1398, novembre, 28 - 1400, gener, 29, f. 71r-72r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 80)

²³⁴ AHPB, Jaume DE TRILLA, Llibre de vendes, 1398, novembre, 28 - 1400, gener, 29, f. 72r-73r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 81)

²³⁵ AHPB, Jaume JUST, Llibre de vendes, 1397, juny, 2 - 1398, juny, 25, f. 102r-104r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 55)

ciutat de Mallorca²³⁶, i donà la casa al seu fill Nicolau Massana²³⁷. Un temps després, el 28 d'abril de 1401, Nicolau ven la casa al seu germà Joan Massana²³⁸.

Coneixent els detalls dels destí dels dos calls de Barcelona podem respondre la pregunta que ens fèiem: per què els conversos conserven les cases del Call Menor i en canvi el Call Major és ocupat per cristians de natura?

L'essència d'aquesta diferència radica en la pròpia diferència entre els dos calls. El cas Barcelona presenta un paral·lelisme amb el de Cervera, que també tenia dos calls. En el cas de Cervera, després de les conversions de 1391, es va obligar als jueus a viure en un dels calls, obligant-los a desprendre's del millor ubicat comercialment que va ser ocupat per cristians de natura i conversos²³⁹.

En el cas de Barcelona el Call Major contava amb tots les estructures necessàries per al manteniment de la comunitat jueva que l'habitava, i una vegada oberts els seus accessos i assimilat amb la resta de la ciutat, oferia un gran ventall de possibilitats econòmiques – tant en especulacions immobiliàries com en obertura de comerços –. El Call Menor, en canvi, no deixava de ser una mera expansió del call principal, però sense les seves possibilitats. Les obres realitzades al Call Major per tal d'obrir accessos va ser l'oportunitat d'or per obligar a jueus i conversos a renunciar a les propietats que allí tenien, que serien ràpidament adquirides per cristians de natura. Per tant, els jueus i conversos es veieren forçats a marxar.

El Call Menor, per la seva part, no despertava l'interès d'aquests inversors – per tant els propietaris dels immobles no estaven sotmesos a la pressió que la comissió va aplicar als del Call Major –, però sí dels conversos que volien continuar vivint on sempre ho havien fet i amb la seguretat de l'agrupament. Per tant, es converteix en un dels llocs preferents dels conversos per a establir, o mantenir, la seva residència. Tanmateix, el reduït espai permet una poca oferta enfront d'una alta demanda, el que provoca una pujada dels preus dels immobles. Qui no pogué establir-se aquí ho va tenir de fer en altres llocs de la ciutat.

---

²³⁶ AHPB, Jaume DE TRILLA, Llibre de vendes, 1398, novembre, 28 - 1400, gener, 29, f. 72r-73v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 119)

²³⁷ AHPB, Tomàs DE BELLMUNT, Manual de vendes, 1401, abril, 7 - 1403, maig, 12, f. 3r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 87)

²³⁸ AHPB, Tomàs DE BELLMUNT, Manual de vendes, 1401, abril, 7 - 1403, maig, 12, f. 3r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 87)

²³⁹ FLOCEL SABATÉ: *L'ordenament municipal de la relació amb els jueus de la Catalunya baixmedieval*, dins *Cristianos y judíos en contacto en la Edad Media...*, citat, p. 773-804.

RESIDÈNCIES DELS CONVERSOS EN ALTRES PUNTS DE LA CIUTAT.

Els conversos, com a cristians que eren, no tenien cap limitació respecte al lloc de la ciutat on establir el seu habitatge. Tenien, per tant, plena llibertat per a comprar o llogar una nova casa en qualsevol punt de la ciutat. A la taula que presentem en la plana següent mostrem les referències que hem trobat a l'AHPB sobre els punts de la ciutat de Barcelona on s'establiren els conversos.

Com veiem, la majoria dels conversos que no pogueren establir el seu habitatge en el Call Menor ho feren als voltants d'ambdós calls, tenint preferència pel Menor.

Dels casos que hem registrat – un total de 22 –, la majoria s'establiren prop del Call Menor: dos al carrer Raurich, un al carrer de la Boqueria, un al carrer dels Escudellers, dos al carrer dels Tres Llits, un al carrer del Vidre. Altres s'establiren prop del Call Major: un a la plaça Sant Jaume, dos prop de l'església de Sant Just, un al carrer Pedritxol, un al carrer d'en Regomir, i un al carrer dels Especiers²⁴⁰. La resta no s'establirien tant a la vora, tanmateix mantingueren la seva proximitat amb ambdós calls: un al carrer Mercaders, altre al carrer Superior de Sant Pere, dos al carrer Bertrellans, un al carrer d'en Jauper²⁴¹, un al carrer Banys Vells i un al carrer dels Mercaders. Finalment, hem trobat dos conversos que s'establiren apartats de la zona dels calls: un al Born i un al carrer del Mar amb Basilià.

Fent un recompte de tots els domicilis de conversos localitzats a l'AHPB, obtenim: 9 conversos establerts al Call Major, 12 al Call Menor, 13 molt a prop dels dos calls, una mica més apartats 7 i més lluny 2. Per tant, els conversos establiren la seva llar el més prop possible d'on durant segles havien viscut les seves famílies i, el que és més important, mantenen el sentit de grup com quan eren jueus. La proximitat entre ells els oferia un sentit de seguretat en cas de perill i fomentava la solidaritat veïnal.

---

²⁴⁰ Actual carrer de la Llibreteria. Aquest carrer anà adoptant el nom dels professionals que s'insatalaven, i per tant el nom va anar canviant al llarg dels anys: primer s'anomenava dels Apotecaris, després dels Especiers, més tard dels Espasers, després dels Calseters i per últim de la Llibreteria. V. BALAGUER: *Las calles de Barcelona*, citat, p. 592.

²⁴¹ Actual carrer d'en Jupí, V. BALAGUER: *Las calles de Barcelona*, citat, p. 573.

Taula: Situació dels habitatges dels conversos barcelonins fora dels calls.

Data	Propietat	Condicció	Habitat per	Condicció	Carrer	Font
1391-09-14	Floreta.	Cristià de natura	Jaume del Puig, seder.	Convers	Mercaders	AHPB, Arnau PIQUER, Manual, 1391, octubre, 16 - 1392, des., 24, f. 179r
1397-01-12	Genís Marquet, corredor d'orella.	Convers.	Genís Marquet, corredor, d'orella.	Convers	Jauper.	AHPB, Bernat NADAL, <i>Primum manuale vendicionum</i> , 1395, gener, 8 - 1397, juny, 26,, f. 82v.
1399-07-17	Francesc Castanyer, teixidor de vel·ls.	Convers.	Francesc Castanyer, teixidor de vel·ls.	Convers	Raurich.	AHPB, Jaume de TRILLA, Llibre de vendes, 1398, novembre, 28 - 1400, gener, 29, f. 39v-40r.

1399-08-30	Pere Munterols.	Cristià de natura	Ramon Bonet, seder.	Convers	Boqueria.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale duodecimum</i> , 1399, juliol, 14 - 1400, desembre, f. 21, f. 9v.
1400-03-03	-	-	Jaume Ferrer, mercader.	Convers	Banys Vells.	AHPB, Guillem ANDREU, <i>Octavum manuale</i> , 1398, març, 2 – 1400, març, 13, f. 151r.
1402-06-06	Clara, vídua de Guillem Cot, mercader.	Cristià de natura	Pere Gisbert de Camprodon, seder.	Convers	Raurich.	AHPB, Pere Joan MARTÍ, <i>Manuale</i> , 1402, març, 14 - 1403, agost, 2, s/f.
1404-05-12	Bernat Figuerola, mercader.	Cristià de natura	Joan de Pla, lligador de llibres, i Berenguer Sant Just, garbellador d'espècies.	Convers	Pl. St. Jaume.	AHPB, Antoni ESTAPERÀ, [<i>Manuale quintum</i>], 1403, des., 28 - 1404, març, 29, f. 11v-12r.

1406-03-03	Pere Pertusa, sastre.	Convers.	Pere Pertusa, sastre.	Convers	Prop de l'església de St. Just.	AHPB, Bernat NADAL, Manual de vendes, 1404, juliol, 5 - 1406, juny, 1, f. 93r.
1409-02-13	Joan Bastida, peller.	Convers.	Joan Bastida, peller.	Convers	Bertrellans.	AHPB, Antoni ESTAPERÀ, <i>Octavum manuale</i> , 1409, gener, 19 - 1410, octubre, 17, f. 10v.
1409-02-21	Joana, vídua de Joan Mascò, peller.	Convers.	Joana, vídua de Joan Mascò, peller.	Convers	Bertrellans.	AHPB, Antoni ESTAPERÀ, <i>Octavum manuale</i> , 1409, gener, 19 - 1410, octubre, 17, f. 14r.
1409-08-08	Pau de Francesc, corredor d'orella.	Cristià de natura.	Marc d'Avinyó, seder.	Convers	Pedritxol	AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1409, juny, 11 - 1410, nov., 26, f. 17r.

1411-08-27	Bartomeu Sobremunt, argenter.	Cristià de natura.	Antoni de Rosans, corredor d'orella.	Convers	Superior de San Pere.	AHPB,Gabriel TERRASSA, <i>Tercius liber manuale</i> , 1410, juliol, 11 - 1411, des., 31, f. 68rv.
1411-11-12	Lluís de Queralt, mercader.	Convers.	Lluís de Queralt, mercader.	Convers	Calderers.	AHPB, Bartomeu GUAMIR, <i>Manuale secundum</i> , 1408, novembre, 3 - 1410, nov., 19, f. s/f.
1415-06-19	Francesc sa Calm, llibreter.	Convers.	Francesc sa Calm, llibreter.	Convers	Especiers.	AHPB, Pere PELLISSER, <i>Manuale</i> , 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 190r.
1415-12-13	Caterina, muller de Pere Ripoll.	Convers.	Caterina, muller de Pere Ripoll.	Convers	Tres Llits.	AHPB,Antoni BROCARD, <i>Manuale comune [nonum]</i> , 1415, agost, 30 - 1416, març, 30, f.51rv.

1416-01-28	Gerard de Palau, cavaller.	Cristià de natura	Francesc Bertran, mestre coraler.	Convers	Pl. del Born.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Vicesimum secundum manuale</i> , 1413, febrer, 23 - 1414, abril, 3, f. 61r.
1416-03-16	Macià de Cortil.	Convers.	Macià Cortil.	Convers	Del Mar amb Basilia.	AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1415, juliol, 2 - 1416, juny, 26, f. 124v.
1420-04-11	Ramon Savall, mestre coraler, cB.	Convers.	Ramon Savall, mestre coraler.	Convers	Codeler o dels Tres Llits.	AHPB, Gerard BASSET, Manual, 1419, des., 11 - 1420, maig, 30, f. 35r.
1420-06-19	Pere Badia, ferrer.	Cristià de natura	Joan de Subirats, corredor d'orella.	Convers	Regomir.	AHPB, Llorenç de CASANOVA, Manual, 1420, maig, 7 - 1420, agost, 23, f. 18rv.

1421-08-08	Pere Ballester, balancer.	Convers.	Pere Ballester, balancer.	Convers	Carrer del Vidre.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Vicesimum nonum manuale</i> , 1421, maig, 3 - 1422, juliol, 28, f. 22v.
1422-02-11	Guillem de Vallseca.	Cristià de natura	Ferrer de Vilamajor, teixidor de vels.	Convers	Prop de l'església de St. Just.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Vicesimum nonum manuale</i> , 1421, maig, 3 - 1422, juliol, 28, f. 68v-69r.
1422-11-26	Enfransina, vídua d'Antoni Gener, doctor en lleis.	Cristià de natura	Mateu d'Avinyò, corredor d'orella.	Convers	Volta d'en Llobera.	AHPB, Marc CANYÍS, <i>Manuale</i> , 1414, des., 14 - 1422, des., 22, f. 112r.

Lloguer o propietat?

Ja hem vist com la immensa majoria dels conversos del Call Major van haver de vendre les seves cases, algunes derruïdes durant els avalots, i es van establir al Call Menor o als voltants. El fet que els conversos lloguen o compren els habitatges on s'establiran ens serveix primerament per saber quants d'ells tenen la plena ciutadania i, des d'un punt de vista més general, en serveix com a baròmetre de la seva situació econòmica. El fet de comprar una propietat, més si és en la que es viu, indica un sentit d'arrelament, la intenció de continuar vivint en el ciutat durant un temps indeterminat. Alhora, denota una estabilitat econòmica. El lloguer, en canvi, predisposa una situació econòmica dèbil, que no permet desprendre's del capital necessari per adquirir una propietat o d'aconseguir un préstec a llarg termini (censals morts i violaris). D'altra part, però, el règim de lloguer no és sinònim de nomadisme, és a dir, un individu que lloga una casa ho fa, generalment, perquè no disposa del capital necessari per adquirir-la en propietat, i no perquè no tingui intenció de quedar-s'hi a llarg termini.

En el cas dels lloguers hem localitzat un total de 16 contractes de lloguer de cases a conversos. Com podem observar a la taula que mostrem a la plana següent, en tots els casos, menys en un, els propietaris eren cristians de natura i es tractava de cases situades al Call Major i fora dels calls. L'excepció es dona en una casa situada al Call Menor, a la plaça de la Trinitat, propietat de Pere de Pla, convers, corredor d'orella, part de la qual, la sala corresponent al menjador, va ser llogada el 2 d'agost de 1402 a Pere Gralet, també convers i corredor d'orella, pel període d'un any al preu de 9 lliures i 18 sous barcelonins²⁴². Això ens reafirma el fet que el Call Menor estava en mans converses i que era una zona predilecta. Pel que fa al Call Major, en els quatre contractes que hem trobat consten com a propietaris cristians de natura i en cap cas hi consta un convers o un jueu. Com sabem, les cases més importants del Call Major es trobaven als carrers Sant Honorat i Sant Domènec, i eren les més cobejades tant per cristians com per conversos malgrat el seu preu elevat. Ja hem vist com els cristians de natura es van afanar a comprar les propietats d'aquests carrers quan les circumstàncies van brindar l'oportunitat. Doncs alguns d'aquests propietaris cristians de natura tenien en els conversos una clientela predilecta. Aquest és el cas de Gabriel Ferrer, bataner de

---

²⁴² AHPB, Tomàs DE BELLMUNT, *Manuale [VIII] contractuum*, 1402, juliol, 24 - 1403, gener, 15, f, 7v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 101)

fulls d'or, procurador de Ferrera vídua de Bernat de Rierola, mercader, que el 29 de juliol de 1399 va llogar, durant tres anys a Bartomeu Badia, convers, peller, una casa amb tres portals i un obrador, propietat de la dita Ferrera, situada al carrer on estava la porta major del Call, al preu de 25 florins l'any²⁴³. Per tant, el preu total pels tres anys van ser 75 florins! El 16 de febrer de 1418, dinou anys després, el dit Gabriel llogà una casa amb dos portals i una botiga, aquest cop de la seva propietat, situada al carrer de Sant Domènec, a un altre convers, Cristòfol Domènec, teixidor de vels, per 16 lliures anuals²⁴⁴. Sabem que el dit Gabriel va adquirir aquesta casa el 3 d'octubre de 1393²⁴⁵ durant l'onada de vendes dels anys 1393-94, per 65 lliures. Tan sols amb aquest contracte de lloguer, que li aportà 48 lliures en tres anys, Gabriel gairebé ha recuperat la inversió inicial. Si a més contem els anys que hi ha entre aquests contractes, els anteriors i els que els segueixen, observem quant de lucratiu eren aquests immobles per als inversors que aprofitaren la venda forçosa realitzada entre 1393-94.

Les cases que els conversos van llogar fora dels calls, localitzades en aquest estudi, eren totes propietat de cristians de natura. Pel que fa als anys, els contractes localitzats duren 1, 3, 4 i 5 anys. Tanmateix hem de tenir present que era molt probable que es fessin nous contractes de lloguer en finalitzar el temps primerament pactat. Per exemple, el 6 de juny de 1402, Clara, vídua de Guillem Cot, mercader, llogà al convers Pere Gisbert de Camprodon, seder, una casa situada al carrer d'en Rourich per un període de tres anys pel preu de 9 lliures l'any²⁴⁶. Passat un mes, Pere decideix ampliar el termini de 3 anys a 4 anys. Així el 17 de juliol del mateix any, acudeixen al notari per redactar un nou contracte amb una durada de 4 anys i amb un preu inferior, 8 lliures i 15 sous²⁴⁷. Abans que acabés aquest termini, el 29 de març de 1406, Clara llogà a Pere durant un any més la mateixa casa, ara amb un preu d'11 lliures²⁴⁸. El cas d'aquest últim contracte ens fa pensar que potser els contractes de tan sols un any podrien ser en realitat pròrrogues d'una casa ja llogada anteriorment amb contractes més llargs.

---

²⁴³ AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale duodecimum*, 1399, juliol, 14 - 1400, desembre, 21, f. 3v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 78)

²⁴⁴ AHPB, Pere GRANYANA, *Vicesimum sextum manuale*, 1417, set., 22 - 1418, des., 17, f. 36v-37r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 179)

²⁴⁵ AHPB, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1398, març, 13., f. 14v-16r.

²⁴⁶ AHPB, Pere Joan MARTÍ, *Manuale*, 1402, març, 14 - 1403, agost, 2, f. s/n. (Vegeu apèndix documental I, doc. 98)

²⁴⁷ AHPB, Pere Joan MARTÍ, *Manuale*, 1402, març, 14 - 1403, agost, 2, f. s/n. (Vegeu apèndix documental I, doc. 99)

²⁴⁸ AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale sextum decimum*, 1404, des., 27 - 1406, des. 24, f. 93v-94. (Vegeu apèndix documental I, doc. 123)

Analitzant tots els documents en conjunt, no hem observat cap discriminació especial per part dels cristians de natura envers als conversos respecte al lloguer d'habitatges.

Taula: cases llogades per conversos.

Data	Propietari	Condicció	Llogater convers	Lloc	Temps	Preu any	Localització
1391-09-14	Floreta.	Cristià de natura	Jaume del Puig, seder, cB.	Mercaders	1 any	8 ll.	AHPB, Arnau PIQUER, Manual, 1391, octubre, 16 - 1392, des., 24, f. 179r.
1399-07-29	Gabriel Ferrer, bataner de fulls d'or.	Cristià de natura	Bartomeu Badia, peller, cB.	Sant Domènec	3 anys	25 fl.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale duodecimum</i> , 1399, juliol, 14 - 1400, desembre, 21, f. 3v.
1399-08-30	Pere de Munterols, de la parròquia de Sant Vicens de Sarrià, cB.	Cristià de natura	Ramon Bonet, seder.	Boqueria	1 any	52 s	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale duodecimum</i> , 1399, juliol, 14 - 1400, desembre, 21, f. 9v.

1401-03-06	Pericó de Montpiré, mercader.	Cristià de natura	Pere de Merusos, corredor d'orella.	Sant Honorat			AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale</i> , 1400, desembre, 29 - 1402, gener, 30, f. 39r
1402-06-06	Clara, vídua de Guillem Cot, mercader.	Cristià de natura	Pere Gisbert de Camprodon, seder.	Rourich	3 anys	9 ll.	AHPB, Pere Joan MARTÍ, <i>Manuale</i> , 1402, març, 14 - 1403, agost, 2, f. s/n.
1402-07-17	Clara, vídua de Guillem Cot, mercader.	Cristià de natura	Pere Gisbert de Camprodon, seder.	Rourich	4 anys	8 ll. 15 s.	AHPB, Pere Joan MARTÍ, <i>Manuale</i> , 1402, març, 14 - 1403, agost, 2, f. s/n.
1402-08-02	Pere de Pla, corredor d'orella.	Convers	Pere Gralet, corredor d'orella.	Call Menor	1 any	9 ll., 18 s.	AHPB, Tomàs de BELLMUNT, <i>Manuale</i> [VIII] <i>contractuum</i> , 1402, juliol, 24 - 1403, gener, 15, f. 7v.

1404-05-12	Bernat Figuerola, mercader.	Cristià de natura	Joan des Plà, llibreter, Berenguer Sant Just, garbellador d'espècies.	Pl. Sant Jaume	3 anys		AHPB, Antoni ESTAPERÀ, [<i>Manuale quintum</i>], 1403, des., 28 - 1404, març, 29, f. 11v-12r.
1406-03-29	Clara, vídua de Guillem Cot, mercader.	Cristià de natura	Pere Gisbert de Camprodon, seder.	Rourich	1 any	11 ll.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale sextum decimum</i> , 1404, des., 27 - 1406, des. 24, f. 93v-99r.
1409-04-11	Bartomeu Sorell, sabater.	Cristià de natura	Simó Anglesill, peller.	Prop del Castell Nou	1 any	7 ll. 8s. 2d.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manual</i> , 1408, des., 22 - 1410, febrer, 26, f. 30r.
1411-08-27	Bartomeu Sobremunt, argenter.	Cristià de natura	Antoni de Rosans, corredor d'orella.	Sant Pere Més Alt	3 anys	18 ll. 36s.	AHPB, Gabriel TERRASSA, <i>Tercius liber manuale</i> , 1410, juliol, 11 - 1411, des., 31, f. 68rv.

1416-01-28	Gerard de Palau, cavaller.	Cristià de natura	Francesc Bertran, mestre coraler.	Pl. del Born	-	17ll. 2s.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Vicesimum quartum manuale</i> , 1415, abril, 8 - 1416, juliol, 9, f. 61r.
1418-02-16	Gabriel Ferrer, bataner de fulls d'or.	Cristià de natura	Cristòfol Domènec, teixidor de vels.	Sant Domènec	3 anys	16 ll.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Vicesimum sextum manuale</i> , 1417, set., 22 - 1418, des., 17, f. 36v-37.
1420-06-19	Pere Badia, ferrer.	Cristià de natura	Joan de Subirats, corredor d'orella.	Regomir	-	11 ll.	AHPB, Llorenç de CASANOVA, Manual, 1420, maig, 7 - 1420, agost, 23, f. 18v.

1422-02-11	Guillem de Vallseca.	Cristià de natura	Ferrer de Vilamajor, teixidor de vels.	Prop de l'església de Sant Just	5 anys	11 ll.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Vicesimum nonum manuale</i> , 1421, maig, 3 - 1422, juliol, 28, f, 68v-69r.
1422-11-26	Enfransina, vídua d'Antoni Gener, doctor en lleis.	Cristià de natura	Mateu d'Avinyó, corredor d'orella.	Volta d'en Llobera	3 anys	14 ll.	AHPB, Marc CANYÍS, <i>Manuale</i> , 1414, des., 14 - 1422, des., 22, f. 112r.

ll.= lliures. – s.= sous. – d.= diners. – fl.= florins d'or d'Aragó – pl.= plaça.

Ans al contrari. La majoria de contractes són entre 4 i 5 anys, fet que demostra certa confiança envers uns llogaters solvents i que complien els contractes. Com és normal en tot assumpte econòmic, hem trobat documentació relativa a problemes entre llogaters i propietaris, tanmateix aquests eren inherents a la condició religiosa. Per exemple, Pere de Muntrós, convers, corredor d'orella, llogà una casa situada prop de la font del Call Major propietat de Pericó de Montpano, fill i hereu del seu pare, Gabriel de Montpano, difunt, durant un any al preu de 12 florins d'or, amb la condició que pagués 6 florins per avançat. El problema vingué quan, abans que acabés l'any, la casa va ser venuda i el dit Pere de Munt-ros va haver de marxar. Què passaria amb els diners que havia pagat? Hi hauria discriminació pel fet que el llogater fos convers?. Tota aquesta informació l'hem extreta precisament d'un instrument de pagament, datat el 3 de maig de 1401, pel qual Pere de Muntrós, reconeix haver rebut de Pere Moliner, mercader, tutor i administrador dels béns del dit Pericó, 27 sous del 6 florins que ell va pagar per avançat²⁴⁹. Com veiem, el problema es va solucionar retornant al llogater convers la part proporcional del pagament fet prèviament. Copsem, doncs, que problema i solució bé podien haver-se donat entre cristians de natura, puix que eren purament de caire econòmic.

Una altra mostra d'aquest inici d'integració del conversos en la societat cristiana – en el camp econòmic – la trobem en els contractes de lloguer compartit. Normalment, hom llogava una casa per habitar-la amb la seva família, però no sempre era així. La típica casa de la Barcelona medieval disposava d'un obrador a la part inferior, a peu de carrer, i un primer pis on hi havien els dormitoris i altres estances²⁵⁰. Per tant, hi havia casos en que a hom li interessés la vivenda i no l'obrador, o a l'inrevés. És podia trobar, però, amb l'inconvenient que el propietari es negués a llogar casa i obrador per separat. La solució, per tant, era trobar a algú interessat en la part de la casa que hom no pensava utilitzar i compartir les despeses del lloguer. Aquest sembla ser el cas de Joan Desplà, convers, llibreter, i de Berenguer de Sant Just, garbellador d'espècies, i del que no hem pogut determinar si era convers o cristià de natura. El 12 de maig de 1404, Bernat Figuerola, mercader, llogà als dits Joan Desplà i Berenguer de Sant Just, una casa amb un obrador situada a la plaça Sant Jaume, pel període de tres anys. Tots dos fermen el

---

²⁴⁹ AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale*, 1400, desembre, 29 - 1402, gener, 30, f. 39r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 88)

²⁵⁰ T. VINYOLES VIDAL: *Mirada a la Barcelona...*, citat, p. 112.

contracte²⁵¹. El preu total eren 51 florins d'Aragó, que van ser pagats a nom d'ambdós el mateix dia²⁵².

Fins ara hem tractat els contractes de lloguer en els que els llogaters eren sempre conversos. Hi havia, però, contractes de lloguer en que el propietari era convers i el llogater cristià de natura? Efectivament, hem trobat dos exemples. En el primer, datat del 13 de setembre de 1392, un any i un més després del fets de 1391, Jaume Sala, convers, mercader, llogà per tres anys a Arnau Torrella, corredor d'orella, cristià de natura, una casa situada al carrer dels Vigatans, a un preu total de 42 lliures barcelonines²⁵³. Aquest document és interessant per dues raons. D'una part ens mostra a un dels conversos que contaven amb recursos per refer-se ràpidament del trasbals econòmic que va suposar l'assalt al Call. D'altra part, ens permet observar el contacte entre conversos i cristians de natura un any després dels fets de 1391. Per a signar un contracte de lloguer cal confiança per ambdues parts i segurament en aquest cas concret van influir els llaços professionals, dels quals ja en parlarem en el capítol corresponent. L'altre exemple data del 5 de setembre de 1429, quan Francesc Bertran, convers, llibreter de Barcelona, procurador de Clara, muller de Joan Pujol, coraler, i germana del dit Francesc, conversos, que abans vivien a Barcelona i que ara viuen a Avinyó, llogà una casa situada al Call Major, a l'actual carrer de la Fruita, a Galcerà Roca, mestre en arts i corrector d'accent de la Seu de Barcelona, a Nicolau de Rim, també mestre d'arts, i a Jaume Serra, estudiant d'arts, pel període de d'un any i al preu de 23 lliures i dos sous²⁵⁴. Ens trobem davant un cas inusual respecte al que hem vist en el cas de les cases del Call Major, donat que en el present lloguer els propietaris eren conversos i els llogaters cristians de natura. Veiem doncs com alguns conversos seguiren l'exemple dels cristians de natura i no deixaren passar l'oportunitat de la revalorització dels immobles del Call Major. Si tenim en compte que el carrer de la Fruita no era uns dels carrers principals, un lloguer de 23 lliures i dos sous per any era un import elevat. Podria existir la possibilitat que es tractés d'una casa gran, tanmateix sabem que les cases més grans i importants es trobaven als carrer principals, i com ja hem vist el

---

²⁵¹ AHPB, Antoni ESTAPERÀ, *[Manuale quintum]*, 1403, des., 28 - 1404, març, 29, f. 11v-12r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 114)

²⁵² AHPB, Antoni ESTAPERÀ, *[Manuale quintum]*, 1403, des., 28 - 1404, març, 29, f. 11v-12r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 114)

²⁵³ AHPB, Bernat NADAL, *Decimum manuale*, 1392, juliol, 11 - 1393, gener, 23, f. 36r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 7)

²⁵⁴ AHPB, Francesc FERRER, *Manuale comune secundum*, 1426, febrer, 18 - 1432, gener, 22, f. 65v-66v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 220)

lloguers no arribaren a aquest preu. Per tant, les cases del Call Major augmentaren de valor i alguns conversos – molt pocs, certament – també participaren en l'especulació.

Tractem ara les cases comprades per conversos (vegeu taula de la plana següent). Les primeres vendes corresponen a cases del Call Menor, de les que ja hem parlat anteriorment, i sabem que es compraven de convers a convers. Al llarg dels anys es continuarien realitzant compres d'aquestes cases. Pel que fa a les cases situades fora dels calls, tots els venedors eren cristians de natura. Aquest fet, com ja sabem, no era gens excepcional, ja que els jueus tenien prohibit adquirir cases fora dels calls, malgrat que en algunes ocasions aquesta prohibició fos obviada. Un detall ens ha cridat l'atenció: sembla ser que els preus més elevats corresponen a les cases situades prop dels calls. Això ens permet deduir, un cop més, la predilecció dels conversos envers aquesta zona i l'elevada demanda.

Analitzant en conjunt les dades sobre els habitatges dels conversos, observem que la diferència entre els que tenen casa en propietat dels que no en tenen és molt ajustada, predominant aquests últims. El que queda clar és la tendència dels conversos a adquirir les cases on viuen, sobretot quan aquestes estaven dins o prop dels antics Calls. La ubicació geogràfica dels habitatges dels conversos dins la ciutat de Barcelona ens mostra la intenció d'aquests en mantenir-se units, de recrear el sentiment de grup que tenien quan eren jueus i vivien als calls. És precisament aquest sentiment de grup el que els impulsa a adquirir les cases en els calls i prop d'ells. D'aquesta manera, en el cas de produir-se uns avalots com els de 1391, els seria més fàcil reaccionar i coordinar una defensa.

Obres i reparacions dels habitatges.

La documentació notarial relativa a les obres dels habitatges no tan sols ens donen informació sobre el propi fet de la tasca. Aquests documents ens mostren detalls sobre les relacions dels conversos amb la resta de la societat i les autoritats de la ciutat.

Les obres sempre són i seran quelcom que no sols provoca molèsties a qui viu en la casa en qüestió, sinó que també implica els veïns. Aquesta molèstia augmenta quan els obrers han de treballar dins la propietat del veí. És en aquestes ocasions quan les relacions interveïnals es posen a prova: o bé s'arriba a un acord o inevitablement

comença un conflicte. Un exemple de la primera opció el trobem amb el cas d'Antoni Xerxell, convers²⁵⁵, peller, i Elionor, vídua de Joan de Mitjavila, datat el 2 de gener de

---

²⁵⁵ El document al que ens referirem a continuació no cita que el dit Antoni Xerxell sigui convers, tanmateix sabem de la seva condició religiosa per altres documents: AHPB, *Gabriel Terrassa, Secundus liber manuale, 1407, novembre, 22 - 1410, juliol, 8*, 40v-41r; Pere de Pou, *Quintum manuale, 1400, desembre, 30 - 1404, nov., 17*, f. 89r.

TAULA: CASES COMPRADES PER CONVERSOS.

Data	Venedor	Condicció	Comprador convers	Lloc	Preu	Localització
1394-04-03	Ferrer Perellada.	Convers	Francesc de Casasagia, porter reial.	Call Menor	20 ll.	AHPB, Jaume de TRILLA, <i>Capibrevium vendicionum</i> , 1393, set., 8 - 1394, maig, 5, f. 76v-78r.
1397-01-12	Margarida, muller de Mateu Ferrandell, escriptent del rei.	Cristià de natura.	Genís Marquet, corredor d'orella.	Jupí		AHPB, Bernat NADAL, <i>Primum manuale vendicionum</i> , 1395, gener, 8 - 1397, juny, 26,, f. 82v.
1397-11-21	Pere Llorenç i Francesc Joan, curadors de la Comissió del Call.	Cristià de natura.	Bernat de Fortià, mercader.	Call Menor	22 ll.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Octavus liber vendicionum, stabilimentorum ac aliarum alienacioneum</i> , 1397, febrer, 1 - 1398, juliol, 31, f. 86v-88r.
1399-07-01	Nicolau de Munt, artesà.	Cristià de natura.	Berenguer de Colliure, coraler.	Rourich	-	AHPB, Jaume de TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 104v.
1399-12-01	Francesc de Casasagia, porter reial.	Convers	Guillem Salamó, sastre.	Pl. Trinitat	-	AHPB, Jaume de TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, 132v.

1401-04-28	Nicolau Massana.	Convers	Joan Massana.	Call Menor	85 ll.	AHPB, Tomàs de BELLMUNT, Manual de vendes, 1401, abril, 7 - 1403, maig, 12, f. 3r.
1402-10-31	Joan Riba.	Cristià de natura.	Berenguer de Cortil, mercader.	-	-	AHPB, Bernat SANS, <i>Manuale intrumentorum contractuum [comunium] decimum</i> , 1402, oct., 31 - 1403, abril, 24, f. 1r.
1406-03-03	Sibil·la, muller de Bartomeu Vidal, sastre.	Cristià de natura.	Pere Pertusa, sastre.	Prop església Sant Just	-	AHPB, Bernat NADAL, Manual de vendes, 1404, juliol, 5 - 1406, juny, 1, f. 93r.
1409-02-13	Pere Ros, prior del monestir de Sant Vincens del Garraf.	Cristià de natura.	Joan Bastida, peller.	Bertrellans	38 ll.	AHPB, Antoni ESTAPERÀ, <i>Octavum manuale</i> , 1409, gener, 19 - 1410, octubre, 17, f. 10v.
1409-02-21	Francesc de Puigmajor, de la vila del Garraf.	Cristià de natura.	Dolça, vídua de Joan Mascó, peller.	Bertrellans	38 ll.	AHPB, Antoni ESTAPERÀ, <i>Octavum manuale</i> , 1409, gener, 19 - 1410, octubre, 17, f. 14r.
1411-11-12	Genís Almogàver, de la vegueria de Barcelona.	Cristià de natura.	Lluís de Queralt, mercader.	Calderers	75 ll., 5s.	AHPB, Bartomeu GUAMIR, <i>Manuale secundum</i> , 1408, novembre, 3 - 1410, nov., 19, f. s/n.

1416-03-16	Arnau Sala, mercader.	Cristià de natura.	Macià de Cortil, mercader, fill de Berenguer de Cortil, mercader.	Del Mar amb Basilà.		AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1415, juliol, 2 - 1416, juny, 26, 124v.
1420-04-11	Joan Fuster.	Cristià de natura.	Ramon sa Vall, mestre coraler i paternotrer.	Tres Llits	100 ll.	AHPB, Gerard BASSET, Manual, 1419, des., 11 - 1420, maig, 30, f. 35r.

s.= sous; ll.= lliures; Pl.= plaça.

1422²⁵⁶. Antoni Xerxell, volia fer dues finestres, de l'amplada i altura de dos canyes i mitja, a casa seva, situada al carrer dels Giponers. El problema era que la part per on Antoni volia realitzar les obres no donava a la via pública sinó a l'hort del seu veí, Joanet, fill i hereu universal de Joan de Mitjavila, difunt, i d'Elionor, que actuava com a la seva tutora. El 2 de gener de 1422, Elionor va donar permís al dit Antoni per a realitzar les obres, tanmateix aquest permís era subjecte a un seguit de condicions imposades per la dita Elionor. En primer lloc, les dites finestres havien de ser fetes a una altura suficient per evitar que ningú pogués saltar d'elles a l'hort d'Elionor. Aquestes, a més, havien de tenir una reixa de ferro, tot cuidant que l'òxid i altres residus d'aquesta no embruti el seu hort. Per últim, Elionor exigeix a Antoni, pel fet de realitzar aquestes obres, el pagament d'un morabatí anual, equivalent a nou sous, durant tres anys. En el cas que Antoni no complís qualsevol de les condicions, estava obligat a tornar a deixar la paret on són les finestres en l'estat anterior a les obres. Aquestes condicions ens donen valuosos detalls sobre la vida quotidiana. El fet d'exigir una altura determinada per a les finestres i que aquestes tingueren que ser reixades per evitar que ningú – es a dir, el propi Antoni – pogués accedir al seu hort, ens mostra la falta de confiança que té Elionor pel seu propi veí. Aquesta malfiança bé podria ser per la seva condició de convers, però també pel fet que fes poc que s'hagués instal·lat a aquesta casa i en conseqüència fos un desconegut per a la seva veïna. El que està clar és que les relacions entre els dos veïns disten molt de ser cordials, i que la causa podria ser el fet que Antoni fos convers. En conjunt, aquest document ens mostra la poca confiança per part d'una cristiana de natura amb el seu veí convers, al qui exigeix un seguit de condicions per realitzar unes obres. El convers, per la seva part, acceptà totes les condicions i el pagament, molt probablement per no ocasionar problemes i evitar despertar antipaties entre els seus veïns que podrien perjudicar la seva integració.

Les obres no tan sols podien ocasionar conflictes entre veïns, sinó també amb les autoritats de la ciutat. El cas que presentem a continuació, datat el 19 de desembre de 1431, és un exemple molt clar d'aquest conflicte, no tan sols *amb* les autoritats sinó *entre* les autoritats²⁵⁷. Es tracta de part d'un procés – concretament, la part dels testimonis – sobre el cobrament indegut per part del Lloctinent del General de Catalunya i els seus porters, d'uns permisos per obrar en cases de la ciutat. Les

---

²⁵⁶ AHPB, Marc CANYÍS, *Manuale*, 1414, des., 14 - 1422, des., 22, f. 93r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 208)

²⁵⁷ AHCB, CONSELLERS, *Obreria*, 1C.XIV-27, s/f.

autoritats competents per donar i cobrar el permís per obrar en les cases de la ciutat de Barcelona eren els *obrers*²⁵⁸, que depenien del Consell de la Ciutat. Degut a un seguit de queixes per part dels afectats, el Consell presentà demanda en contra dels lloctinents i els seus porters per usurpar una competència que pertanyia als *obrers*.

Un dels testimonis – i per tant un dels afectats – fou el convers²⁵⁹ Joan des Far, peller i ciutadà de Barcelona, que vivia en un alberg situat al costat on abans es trobava la carnisseria del Call, al carrer Sant Domènec. Joan explicà com en la seva casa, com en altres del veïnat, havien unes taules fermades amb peus al terra que es trobaven podrides a causa de la pluja i pel pas del temps. Així que demanà llicència i uns obrers de la ciutat van començar a adobar les taules. Mentre les estaven adobant passà en Lledó, porter del batlle general de Catalunya, el qual l'interrogà què feia adobant les taules sense permís. Joan li respongué que tenia permís dels obrers de la ciutat. Llavors el porter Lledó li digué que era el batlle general qui li havia de donar la llicència, i va ordenar al fuster que estava arreglant les taules que deixés de fer-ho. Al cap de quatre o cinc dies, Joan anà a veure al lloctinent del batlle general, que en aquell moment era Pere Lledó (no confondre amb el porter del mateix cognom) explicant-li quelcom que li havia dit el porter, alhora que l'informava que ell no col·locava unes taules noves, sinó que arreglava les velles que ja hi eren quan ell va comprar la casa i que presentaven un estat lamentable. Pere Lledó, per la seva part, mantingué el discurs del porter, insistint en que havia de demanar permís al batlle o al rei. Les taules continuaren sense arreglar fins que un dia el porter va passar per davant de la casa de Joan i aquest li recriminà el fet de no poder arreglar les taules. El porter li proposà com a solució que s'entengués amb ell, que a canvi de quelcom ell podria fer la vista grossa, responent-li Joan que amb qui s'entendria seria amb el Consell, puix que li comunicaria la seva actitud. La resposta no agradà massa al porter, ja que acte seguit amb ajuda d'unes tenalles i un martell arrancà totes les taules i petges de la casa del dit Joan. Com a compensació, el porter li donà dos florins. Davant aquest fet, al dia següent, Joan anà a veure al lloctinent Pere Lledó per fer-li saber de l'actitud del seu porter. La resposta del lloctinent fou contundent: no en creia una paraula. Joan insistí en posar en coneixement del consell l'actitud del porter i que comptava amb testimonis que li donarien bona fe de la seva persona. Finalment, Pere Lledó acceptà donar permís a Joan per a que continués

---

²⁵⁸ T. VINYOLES VIDAL: *Mirada a la Barcelona...*, citat, p. 115.

²⁵⁹ El present document no especifica que Joan des Far fos convers, tanmateix sabem de la seva condició degut a el registre de la ordenació eclesiàstica del seu fill Joan des Far el 2 de març de 1420. Vegeu J. HERNANDO I DEGADO: *Jueus i conversos...*, citat, p. 206.

les obres a canvi que l'endemà li pagués 6 reials. Al dia següent Joan reprengué la rehabilitació de les taules i mentre ho estava fent passaren els obrers de la ciutat. Aquests li preguntaren si havia pagat res per fer-ho i ell respongué que aquell mateix dia havia de pagar 6 reials al lloctinent Pere Lledó. Els obrers van informar a Joan que no havia de pagar res. Tanmateix, al poc temps de marxar els obrers, vingué el porter a reclamar el 6 reials acordats el dia anterior. Joan es negà a pagar-los, puix que els obrers li havien dit que res havia de pagar. Veient-se descobert, el porter exigí dues calces, que posteriorment vendria, en lloc dels 6 reials.

L'altre testimoni fou Joan Salvatge, apotecari i ciutadà de Barcelona, que tenia una casa a la plaça de Sant Pere. Aquesta casa, ja des de que ell la va comprar, tenia una taula en mal estat, i un dia que passaven els obrers de la ciutat davant de la dita casa li pregà que li donessin llicència per canviar-la per una de nova. Aquets li van donar llicència i la mida que tenia que tenir la nova taula. Al cap de poc de ser feta la dita taula, passaren per davant de casa seva el lloctinent del batlle general de Catalunya, que en aquest cas era Bernat Fàbregues, acompanyat de dos porters de la batllia general: el dit Lledó i Ranyells. Al fixar-se en que a casa del dit Joan Salvatge hi havia una taula nova, preguntaren a aquest qui li havia donat permís per posar-la. Salvatge els respongué que van ser els obrers de la ciutat i que fins i tot li van facilitar les mides de la dita taula. La reacció del lloctinent no es feu esperar: ordenà als dos porters que arrencaren no solament la taula nova sinó una altra que no havia sigut canviada. Al contrari que en cas de Joan de Far, Salvatge no obtingué cap compensació per haver-li pres les taules, ans va tenir que pagar 1 reial al porter Lledó. Salvatge, davant tal greuge, acudí a Jordi de Lemena, que també era lloctinent del batlle general, i després de contar-li els fets manà al dit Salvatge que tornés a posar les dites taules sense cap compensació i a càrrec d'ell.

El tercer i últim testimoni va ser Marc Robert, sastre i ciutadà de Barcelona, que tenia una casa a la plaça de la Boira. L'anterior propietari de la casa va voler fer un pis més al dessorre del ja construït. Tanmateix tan sols va poder fer les parets, perquè tenia intenció de prosseguir les obres més avant. I així és com Marc la va adquirir quan la va comprar. Amb el pas del temps, Marc va voler continuar les obres, i quan es disposava a embigar el sostre el dit porter li va embargar les obres en nom de Pere Reixac, lloctinent del batlle general de Catalunya. Acudí llavors a Pere Reixac, que li digué que l'obra estava aturada i embargada per interès de la Batllia General, tanmateix, per a *que no fos dit que lo dit ofici ere comenat a bèsties*, Pere li proposà que a canvi d'una retribució

podria continuar l'obra. Marc es va negar a pagar res i va acudir al Consell buscant una solució. Finalment, el Consell donà permís a Marc per a continuar les obres, donant a entendre que era el Consell el qui decidia aquests afers i no el lloctinent de la Batllia General de Catalunya.

La manera d'actuar tant dels porters com del lloctinent i sobretot el fet d'exigir unes calces al convers Joan des Far, en veure's descobert i no poder cobrar el permís, ens fa pensar que el que es jutjà aquí no era tan sols un conflicte de competències sinó un cas de corrupció on *conflicte de competències* no deixava de ser un generós eufemisme. Tanmateix, el més interessant d'aquest cas és que ens permet comparar la situació del convers Joan amb la resta dels implicats, cristians de natura. Ja hem vist que la reacció del porter i dels lloctinents en cas de no pagar la quantitat exigida era trencar les taules i paraitzar les obres. Tots tres testimonis van ser sotmesos a la mateixa pressió i van sofrir les mateixes reaccions. No s'observa, per tant, cap tracte especial o pejoratiu envers Joan pel fet de ser convers, ans al contrari, va ser l'únic que aconseguí una compensació per part dels acusats abans de denunciar els fets. Ni tan sols es cita en el document que Joan era convers. Aquest exemple ens mostra com part dels conversos, al llarg dels anys, es van integrant en la societat cristiana barcelonina.

El rastre documental de les obres fetes a cases de conversos també ens donen valuosa informació respecte a la situació econòmica d'alguns d'aquests pocs anys després dels fets de 1391. Per exemple, un instrument de pagament, datat el 12 de novembre de 1398, ens mostra com Antònia, conversa, vídua del convers Arnau Massana, va realitzar unes obres en dues cases de la seva propietat – una situada a l'antic Call Menor i l'altra al carrer de Sant Pau – per valor de 23 lliures, 3 sous i 8 diners²⁶⁰. A aquestes propietats cal afegir altres que la família Massana tenia al Call Menor (vegeu taula anterior). Per tant, la família Massana contava amb propietats a una de les zones més cobejades, el Call Menor, una altra al carrer Sant Pau, i diners per reformar-les. Això ens porta a pensar que tot i que es va produir un empobriment general dels conversos a partir dels fets de 1391, alguns dels seus membres conservaren la seva riquesa i aconseguiren ampliar-la en un termini relativament curt de temps. Aquest document també en mostra qui va treballar en les reformes, així com el detall de les tasques realitzades i el seu cost. El mestre de cases que dirigí les reformes fou Pere

---

²⁶⁰ AHPB, Guillem ANDREU, *Octavum manuale*, 1398, març, 2 - 1400, març, 13, 51rv. (Vegeu annex documental I, doc. 61)

de Blancafort i, per tant, va ser qui va cobrar la quantitat total de les obres per distribuir-la posteriorment entre la resta de professionals que hi intervingueren:

Nom	Càrrec	Dies i sou per dia	Sou total
Pere de Blancafort.	Mestre d'obres	Com a mestre: 13 dies a 15 s. i 4 d./dia. Com a manobre: 19 dies a 4 s. i 4 d./dia. Més 4 dies extres: 4 s./dia.	171 s.
Joan Garcia.	Mestre d'obres	Com a manobre: 1 dia a 5s. i 4d./dia	5 s. i 4 d.
Joan Mestre.	Mestre d'obres	Com a manobre: 3 dies.	16 s.
Garcia.	Mestre d'obres	Com a manobre: 4 dies.	20 s.
Joan Oliver.	Manobre	14 dies a 4 s. I 4 d./dia.	70 s.
Sabater.	Manobre	1 dia	4 s. i 4d.
Francesc.	Manobre	7 dies.	30 s. i 4 d.
Dos manobres.	Manobre	4 dies.	26 s.
Un fuster.	Fuster	1 dia i mig.	6 s. i 9 d.
Pere Antic.	Rajoler	Proveir de calç i rajola al llarg de l'obra.	20 s.

Tots el que van intervenir en les obres eren cristians de natura. Entre ells destaca el rajoler Pere Antic que, recordem, havia llogat part de la Sinagoga Major per a guardar el material per al seu ofici, entre el qual es trobava la calç i les rajoles utilitzades per a realitzar aquestes obres. Tanmateix, el que més ens interessa és que durant almenys 19 dies aquests operaris van estar sota el sostre de dues cases on hi vivien conversos. En el cas que Antònia hi visqués en alguna de les dues mentre es realitzessin les obres, els operaris veurien el parament de la llar, si continuava respectant el *sabat* i consumint menjar *cosher*, si observava les oracions cristianes o bé

les jueves; en fi, al llarg de les hores que treballaven al dia, aquests operaris tindrien accés a no pocs aspectes de la vida privada dels seus habitants conversos que potser delatarien la seva heretgia o reafirmarien la sinceritat en la nova fe. Tot i que no s'han conservat és ben segur que es donessin més casos com el que acabem d'exposar, a més d'altres situacions similars on els conversos veien la seva intimitat exposada als cristians de natura. No hi ha dubte que renegar de la fe era una cosa, però deixar de practicar tot un seguit d'actes quotidians lligats a la seva antiga religió – es a dir, aspectes culturals com per exemple la gastronomia i qüestions higièniques – era la part més difícil. Tanmateix, no tenim constància de gran nombre de processos contra la fe dels conversos durant aquests primers anys, quan els conversos encara no havien assimilat la nova fe i encara menys els nous costums.²⁶¹ Fet que ens mostra novament com la situació a la Corona d'Aragó – si més no a la ciutat de Barcelona – era diferent a la de Castella, havent més consciència per part de la societat de la difícil transició dels conversos a la nova fe.

ESPAI LABORAL: ELS OBRADORS.

Hem analitzat fins ara els espais de residència dels conversos barcelonins. Tanmateix hi havia altres llocs on els conversos es relacionaven amb la resta de la societat i passaven bona part del seu temps diari: el obradors. Aquests eren els llocs de feina on els artesans elaboraven els seus productes, alhora que un aparador on els mostraven. Els obradors, per tant, eren un important nexa entre els conversos i la resta de la societat, establint-se entre ells relacions personals i professionals productor-client.

El que pretenem analitzar en aquest apartat no difereix molt del que ja hem fet en l'apartat anterior: situació i propietat dels obradors utilitzats per conversos, per tal d'obtenir pistes sobre el seu sentiment de grup i la riquesa.

---

²⁶¹ Vegeu JOSEP HERNANDO DELGADO: *El procés contra el convers Nicolau Sanxo, ciutadà de Barcelona, acusat d'haver circumcidat el seu fill (1437-1438)*, dins <<Acta historica et archeologica mediaevalia>>, ed. Universitat de Barcelona, Barcelona, 1992.

Ubicació dels obradors.

Recordem que la majoria de les cases medievals tenien obradors a la planta baixa; per tant, la majoria dels obradors estaven situats al mateix lloc que les cases que acabem de veure. Tanmateix hem trobat alguns documents referents a compres o lloguers referents exclusivament a obradors (com hom pot veure en la taula de la plana següent).

Observem com tots, tret del situat al carrer de Sant Menat, estan situats molt aprop dels antics calls jueus. Tal com va passar amb les cases, els conversos també varen buscar els obradors fora dels calls de la ciutat. També els obradors del Call foren molt cobejats, i com era d'esperar coneguts noms tornen a aparèixer com a beneficiats: el 10 de març de 1393, el rei Joan donà en emfiteusi a Domènec Coaner, tresorer del rei i futur comissari dels afers del Call, dues carnisseries situades al Call Major²⁶².

També en aquest cas, van ser molt pocs els conversos que van poder fer-se amb algun dels obradors que la comissió venia en subhasta pública. El cas que hem trobat, datat el 24 d'octubre de 1398, correspon al de Joan Desplà, important llibreter convers, que comprà a la comissió un obrador situat al Call Major per 50 lliures barcelonines²⁶³. Aquest obrador pertanyia a un convers, anomenat Isaac Ardit en temps quan era jueu, i va ser confiscat per la comissió en fugir aquest de la ciutat.

L'altre obrador adquirit en propietat, situat al carrer dels Apotecaris, va ser venut l'1 de gener de 1406 per Pere de Casasagia, mercader, a Marc d'Avinyò, seder convers²⁶⁴.

Aquests obradors van ser comprats per conversos anys després de la catàstrofe de 1391, quan la seva economia ja estava prou sòlida per tal de poder dur a terme aquests tipus d'inversions. Tanmateix, no degueren ser pocs els que vengueren part del patrimoni que conservaven – sense contar el immobles situats als calls, la venda dels quals, com hem vist, responien a altres circumstàncies – per tal d'aconseguir prou capital per reprendre les seves activitats econòmiques i professionals. Un exemple d'això podria ser el que presentem a continuació. El novembre de 1392, Ramon de Mirambell, convers, fill

---

²⁶² ACA, CANCELLERIA REIAL, *Feudorum*, reg. 2009, f. 9v-10r.

²⁶³ AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale undecimum*, 1398, juny, 8 - 1399, juliol, 12, 34r.

²⁶⁴ AHPB, Bernat NADAL, *Manual de vendes*, 1406, juny, 2 - 1407, octubre, 12, f. 25v-26r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 125)

d'Isaac Sa Salomó, difunt, i hereu de Vidal sa Salomó, difunt, vengué a Francesc Senós, tintorer, un obrador situat al carrer Especiers²⁶⁵.

La resta dels obradors que hem localitzat van ser ocupats en règim de lloguer. Com també passava amb les residències, eren pocs els conversos que tenien el seu obrador dintre l'antic Call Major. Un d'aquests era Berenguer Soler, convers, teixidor de vels, que el 27 de març de 1416 va llogar un obrador, situat al carrer dels Torners, propietat de Bernat Maler, sastre²⁶⁶. Tres mesos més tard, el 9 de juny de 1416, Bernat Maler va realitzar unes obres de fusteria en el mateix obrador, potser per a adequar-lo al llogater o perquè aquest no estava en un estat òptim²⁶⁷.

Altres es situaven prop dels calls. El 29 de juliol de 1411, Bernat de Calaf, convers, giponer, va llogar una botiga propietat de Rafael d'Ulzinells, de la tresoreria del rei, situada prop del plaça Sant Jaume, durant un període de 5 anys al preu total de 18 florins²⁶⁸. Un altre exemple és el de Romeu d'Agis, convers, seder, que el 20 d'agost

---

²⁶⁵ AHPB, Arnau PIQUER, Manual, 1391, octubre, 16 - 1392, des., 24, f. 195r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 9)

²⁶⁶ AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1415, juliol, 2 - 1416, juny, 26, f. 136r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 171)

²⁶⁷ AHPB, Bernat PI, Manual, 1416, febrer, 20 - 1416, agost, 1, f. 63v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 173)

²⁶⁸ AHPB, Antoni BROCARD, *Manuale comune secundum*, 1411, juny, 17 - 1412, abril, 16, f. 8v., (Vegeu apèndix documental I, doc. 143)

TAULA: SITUACIÓ DELS OBRADORS OCUPATS PER CONVERSOS.

Data	Convers que l'ocupa	Lloguer\ Compra	Situació	Font
1398-10-24	Joan Desplà, lligador de llibres.	Compra	Call Major.	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale undecimum</i> , 1398, juny, 8 - 1399, juliol, 12, 34r.
1406-03-11	Marc d'Avinyò, seder.	Compra	Apotecaris.	AHPB, Bernat NADAL, Manual de vendes, 1406, juny, 2 - 1407, octubre, 12, 25v-26r.
1409-08-20	Romeu d'Agis, seder.	Lloguer	Pl. de les Cols.	AHPB, Pere GRANYANA, Manual, 1408, des., 22 - 1410, febrer, 26, 54v.
1411-07-29	Bernat de Calaf, peller.	Lloguer	Prop de la Pl. Sant Jaume.	AHPB, Antoni BROCARD, <i>Manuale comune secundum</i> , 1411, juny, 17 - 1412, abril, 16, 8v.
1416-03-27	Berenguer Soler, teixidor de vels.	Lloguer	Torners.	AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1415, juliol, 2 - 1416, juny, 26, 136r.
1416-12-20	Marc Rovira, mercader.	Lloguer	Sant Menat.	AHPB, Bernat PI, Manual, 1416, febrer, 20 - 1416, agost, 1, 4r.

de 1409, va llogar una taula amb totes les seves pertinences, situada a la plaça de les Cols, propietat de Pere Soler, durant un període de 4 anys a 69 sous per any²⁶⁹.

Tots els casos que hem trobat tenen en comú que els obradors que eren llogats per conversos eren propietat de cristians de natura. Com veiem, tant la tendència d'agrupament com la situació que delataven les cases habitades per conversos es tornen a repetir amb els obradors.

---

²⁶⁹ AHPB, Pere GRANYANA, Manual, 1408, des., 22 - 1410, febrer, 26, 54v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 133)

CAPÍTOL 3

FAMÍLIA I VIDA QUOTIDIANA

La família, la vida quotidiana i les relacions personals constitueixen l'esfera més privada de tota societat, i la que ens aporta els detalls més clarificadors sobre el seu funcionament. La particularitat en la societat conversa és precisament la que els seu propi adjectiu indica: haver abandonat un tipus de societat, la jueva, per passar a formar part d'una altra, la cristiana. Aquesta transició tingué greus conseqüències en la forma de viure i relacionar-se, que incidiren especialment en l'àmbit familiar. Com veurem al llarg d'aquest capítol, no tots els membres d'una mateixa família es convertiren. Hem vist en el primer capítol com les autoritats incidien en la prohibició als conversos de relacionar-se amb jueus, fins i tot si aquests formaven part del mateix nucli familiar. Tanmateix, això no significa necessàriament que les relacions es trenquessin, però sí que es complicaren. Formar part de diferents religions significava formar part de societats diferents especialment separades. Aquest fet ens planteja un seguit de qüestions que són les que pretenem respondre en aquest capítol. Els primers interrogants es plantegen en la llavor mateixa de la família, el matrimoni. La disparitat de les conversions també es produïren entre conjugues i on la única solució era el divorci.

Aquest fet provocava un seguit de problemes que platejaven el dubte en les seves solucions: la devolució de la dot, educació i manteniment dels fills, relacions entre els dos grups familiars, entre altres. D'altra part, és també una qüestió a desvetllar el manteniment o el trencament de les relacions entre jueus i conversos d'una mateixa família. En el cas que aquests seguiren en contacte, com es desenvolupaven a aquestes relacions? Pel que fa als nous matrimonis, els conversos, com a cristians, poden casar-se sense cap impediment legal amb cristians de natura, reafirmant per tant la seva nova condició. Però el sentiment de grup i la integritat de la seva cohesió és un sentiment que pesava amb força en la mentalitat de la societat conversa. Es plantegen llavors dos opcions per als conversos barcelonins: reforçar la seva integració en la societat cristiana mitjançant el matrimoni amb cristians de natura, o bé mantenir la seva cohesió casant-se entre ells, convertint-se en un grup hermètic dins la societat.

En la societat jueva la religió marcava les costums diàries i les relacions familiars. El rol del pare i la mare envers els fills estava marcat per aquesta. També l'alimentació, els remeis contra les malalties i la higiene, estaven estretament relacionats amb les escriptures sagrades. Per tant, la religió tenia un pes primordial en la vida d'un jueu. Els conversos de primera generació, els que de la nit al dia varen passar de ser jueus a ser cristians, es veieren de repent orfes d'una conducta diària marcada per la seva antiga religió i d'una manera de relacionar-se que fins ara anava marcada per la seva antiga fe.

Tanmateix, tot sembla indicar – com ja hem observat en el primer capítol – que les autoritats religioses i civils van ser bastant laxes amb els nous conversos de 1391 envers les observances de la nova religió que acabaven d'adoptar. L'abandó d'una religió que els marcava profundament el seu mode de vida i l'adopció d'una de nova de la que ignoraven pràcticament tota litúrgia i costum, deuria de causar en els conversos de primera generació una desesperant sensació de desorientació i incertesa. Per aquesta causa, i com és natural, els recent convertits continuarien vivint i relacionant-se com sempre ho havien fet ja que no coneixien altra manera de fer-ho.

CONTACTE ENTRE CONVERSOS I JUEUS.

Les conversions en massa resultants dels avalots de 1391 restaren molt lluny d'una solució per eliminar el judaisme de la ciutat de Barcelona, ans al contrari. Aquestes conversions es feren sota amenaça i coacció, no per convicció, per tant era

més que probable que a la mínima oportunitat molts dels ara conversos tornarien a professar la seva antiga fe amb l'ajuda dels jueus que encara vivien a la ciutat. Els jueus que escaparen de la turba i aconseguiren mantenir-se fidels representaven per a les autoritats un gran perill, uns caps solts que podrien provocar una major ignomínia que mantenir-se jueus: que els conversos, cristians de ple dret, renegaren de la seva nova fe i tornaren al judaisme. Per tant les autoritats s'esforçarien per expulsar de la ciutat a tots els jueus i evitar qualsevol contacte entre aquests i els conversos.

Presencia jueva a Barcelona després dels fets de 1391.

Immediatament després dels aldarulls tant les autoritats municipals com les eclesiàstiques van copsar els perills que suposava per al seva causa el fet que alguns jueus romangueren en la seva fe. La societat cristiana es veia ara obligada ara a integrar un grup social que fins ara havia viscut segregat i totalment rebutjat per ella; malgrat ser oficialment cristians, la societat s'adonà més prompte que tard que hi havia la possibilitat que algunes de les conversions no eren sinceres al no ser motivades per un convicció interior i raonada dels afectats, i per tant el contacte constant entre conversos i jueus no afavoria a la sinceritat dels primers.

Les reaccions de les autoritats davant aquest problema no es feren esperar i la primera mesura que es va prendre fou localitzar als jueus que havien aconseguit escapar de les conversions i recloure'ls en cases religioses de la ciutat per tal d'informar-los millor de la religió cristiana i intentar que es convertiren; en cas que no ho fessin, serien foragitats de la ciutat²⁷⁰. Aquesta amenaça d'expulsió no passà de les paraules, ja que encara romandrien en la ciutat jueus que es negaven a abandonar-la. La documentació notarial ens dona múltiples exemples. Poc després de les conversions, el 27 de desembre del mateix any Ferrer de Gualbes, convers, abans anomenat Isaac Bonsenyor Gracià, actuà com a procurador del seu pare Bonsenyor Gracià i del seu germà Mossé Bonsenyor Gracià, ambdós jueus.²⁷¹ El 6 de febrer de 1392 Ferrer de Gualbes, tornaria a actuar com procurador dels seus pare i germà en un pagament efectuat a Guillem

---

²⁷⁰ FRANCISCO DE BOFARULL: *Ordinacions de los Concelleres de la ciudad de Barcelona sobre los judíos en el siglo XIV*, dins «Boletín de la Real Academia de la Buenas Letras de Barcelona», núm. IX/43, p. 102, Barcelona, 1911.

²⁷¹ J. HERNANDO DELGADO: *Conversos, jueus i cristians de natura. El testimoni dels processos i la necessitat d'una recerca*, dins «Cristianos y judíos en contacte en la Edad Media. Polémica, conversión, dinero y convivencia», Flocel Sabaté y Claude Demjean, editors, ed. Editorial Milenio, Lleida, 2009, pp. 3 Bernat Sans, Manual, 1406, març, 6 - 1406, setembre, 312.

Pelegri²⁷². Aquest exemple també ens mostra la continuïtat de les relacions entre jueus i conversos membres d'una mateixa família, tema que tractarem una mica més endavant. Altres exemples ens mostren com en els primers anys posteriors a les conversions i a les amenaces d'expulsió, hi hagueren jueus que continuaren vivint a la ciutat. El 23 de març de 1396, Bonanasc Abizmell, jueu de Gandesa, i Samuel Bonjorn i la seva muller, jueus de Barcelona, demanaren 37 lliures i 10 sous en comanda a un jueu també resident a Barcelona de nom Abraham²⁷³. Al mateix document actuà com a testimoni un jueu anomenat Mossé de Piera també resident a Barcelona. Mossé de Piera, sastre d'ofici, el tornem a trobar com a habitant de la dita ciutat el 12 de març de 1399 quan ell i la seva muller Blanca demanaren un préstec en comanada a Bonafós Alger, coraler, i també jueu habitant de Barcelona²⁷⁴. Com en el cas anterior, en els testimonis apareix un altre jueu resident a la ciutat anomenat Maimó Vidal, coraler.

Entre 1391 i 1397 el Consell municipal aprovaria un seguit d'ordinacions que prohibiren la convivència i relació entre jueus i conversos, a més d'obligar als jueus a tornar a vestir els signes que els identificaven com a tal. L'objectiu era dificultar la presència de jueus a la ciutat i evitar que aquests es relacionessin amb conversos. Tanmateix, tal com mostrarem més avant, conversos i jueus continuaren relacionant-se malgrat l'oposició de les autoritats.

Els conversos barcelonins, però, eren molt conscients de les sospites que creaven entre la societat cristiana pels contactes amb els seus antics correligionaris i dels perills als que s'enfrontaven. Tot i això, continuen mantenint les seves relacions amb jueus. Tanmateix es cuiden molt de realitzar quelcom que pugui despertar sospites i reaccionen davant qualsevol eventualitat que els tornés a posar en perill, com per exemple un grup de jueus forasters que es dedicués a judaïtzar obertament als conversos barcelonins. Això és el que va passar el gener de 1397 quan un jueus vinguts de França s'establiren a la ciutat i començaren a judaïtzar als conversos. El 17 de gener del mateix any, els conversos presentaren una súplica al Consell barceloní advertint-los que un grup nombrós de jueus vinguts de França els obligaven a participar en cerimònies judaïques i

---

²⁷² AHPB, Pere CLAVER, Llibre comú, 1391, desembre, 7 – 1393, agost, 20, f. 28r.

²⁷³ AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1396, març, 3- 1397, novembre, 21, f. 5v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 37)

²⁷⁴ AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, 82v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 75)

a consumir carn *cosher*, carn que també feien comprar a cristians de natura ja que a simple vista no es notava la diferència amb la carn habitual²⁷⁵. La por de que les accions d'aquests jueus estrangers fessin créixer entre la societat cristiana el dubte sobre la sinceritat de les seves conversions i de que es produís una altra matança com la de 1391, va motivar que els conversos fessin la dita súplica. Tanmateix el Consell no va perdre la oportunitat d'or que el destí li brindava per limitar encara més les relacions entre jueus i conversos. El Consell no es pronuncià fins el 23 de març del mateix any recordant primer la suplica feta pels conversos, però canviant-ne substancialment el seu significat, ometent qualsevol referència als jueus vinguts de França i generalitzant-la a tots els jueus²⁷⁶. El què en un principi havia estat una queixa dels conversos en contra d'un grup concret de jueus forasters s'acabava de convertir en una al·legat de la inconveniència dels contactes entre conversos i jueus i la necessitat d'expulsar aquests últims de la ciutat. Seguint aquesta premissa, el Consell acordà que fossin vistes i reconegudes totes les ordinacions sobre els jueus – fent especial èmfasis en la obligació de portar la rodella groga i vermella que els identificava com a tal –, així com les que regulaven les relacions entre aquests i els conversos; acordant també que cap cristià goses consumir carn *cosher*²⁷⁷. Les dificultats per a que conversos i jueus pogueren continuar relacionant-se es feren més evidents. El més curiós, però, estava per arribar, ja que segons consta en el Llibre del Consell de Barcelona el 5 de juny un grup significatiu de conversos presentà una instància al consellers demanant-los que mai més pogués haver unaaljama de jueus a la ciutat i ni tant sols jueus singulars, deliberant el Consell que tal petició seria suplicada al rei²⁷⁸. L'endemà és fa referència a que la súplica a més de ser presentada per conversos també ho era per cristians de natura i es concreta que es demanarà al rei que atorgui a la ciutat un especial i perpetu privilegi pel qual no es permeti l'establiment de qualsevol aljama de jueus i es prohibeixi l'estada de jueus singulars a la ciutat per més de deu dies²⁷⁹. Per primer cop eren els propis conversos els que demanaven expressament al Consell que no s'establís mai més una aljama a la ciutat i a més que cap jueu hi pogués residir. La primera demanda, la de no permetre establir cap més aljama a la ciutat, és perfectament comprensible si tenim en

---

²⁷⁵ AHCB, CONSELL DE CENT, *Llibre del Consell*, 1B.I-27, f. 74v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 39)

²⁷⁶ AHCB, CONSELL DE CENT, *Llibre del Consell*, 1B.I-27, f. 84 v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 40)

²⁷⁷ AHCB, CONSELL DE CENT, *Llibre del Consell*, 1B.I-27, f. 85r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 41)

²⁷⁸ AHCB, CONSELL DE CENT, *Llibre del Consell*, 1B.I-27, f. 101v-102r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 42)

²⁷⁹ AHCB, CONSELL DE CENT, *Llibre del Consell*, 1B.I-27, f. 103r, 104r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 43)

compte el poder que una reduïda casta exercia sobre la resta de la comunitat per tal de beneficiar els seus interessos particulars. L'establiment d'una nova aljama representaria el ressorgiment de nous grups de poder i lluites intestines que podrien perjudicar als conversos que, tot i no pertànyer a la comunitat jueva, es veurien implicats mitjançant llaços de sang i per qüestions de negocis. Els jueus que s'havien convertit, s'havien alliberat del control directe que l'aljama exercia sobre els seus membres i amb la seva condició de cristians s'obria un nou món de possibilitats. La creació d'una nova aljama tant sols posaria en perill la seva llibertat i els comprometria davant una societat cristiana que desconfiava de la seva fe. Més intrigant és la segona petició: prohibir als jueus establir-se a la ciutat. Hem vist alguns exemples que certifiquen la continuïtat de les relacions entre jueus i conversos, tant a nivell personal com econòmic. Quin sentit tenia fer una petició que els perjudiqués i que impliqués la expulsió d'alguns dels seus membres familiars que encara eren jueus? Potser els conversos van demanar que no s'establís cap aljama més i el Consell aprofità per demanar que, a més, cap jueu singular s'hi pogués establir. També hi ha la possibilitat que els conversos realitzessin aquesta petició de manera explícita per tal d'esvair qualsevol dubte sobre la sinceritat en la seva nova fe i amb la voluntat de trencar amb el passat, però sense la mínima intenció d'acomplir les ordenances que d'aquest fet se'n derivessin. Ja hem vist anteriorment que la major part de les ordenances que impedièren el contacte entre jueus i conversos no van ser respectades i que no hi hagué cap conseqüència per part del govern municipal. Per tant, aquest cas tampoc seria una excepció. Fos quin fos el motiu d'aquesta petició el rei Martí prohibí definitivament el 1401 l'establiment d'una nova aljama a la ciutat de Barcelona i el 1424 Alfons V va atorgar a la ciutat el privilegi especial a perpetuïtat que el Consell havia suplicat confirmant aquesta prohibició²⁸⁰. Entremig d'aquestes dues decisions reials hi hagué encara una crida feta a instàncies del Consell el 29 de gener de 1416 en la que s'anunciava vehementment mitjançant quatre trompetes i dos tabals, seguint el mateix recorregut que solia fer la processó del Corpus Christi passant per la plaça de Blat, de la Freneria, de Sant Jaume i la dels Canvis, que els jueus de la ciutat tenien seixanta dies a partir d'aquesta crida per a abandonar la ciutat i establir-se en una altra població situada dins dels territoris reials²⁸¹. Segons la mateixa crida aquesta expulsió ve determinada per un privilegi – segurament atorgat per la reina a la ciutat, de

---

²⁸⁰ Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 554.

²⁸¹ AHCB, CONSELL DE CENT, *Ordinacions*, 1B.IV-4, 03-I-1414 – 05-VI-1425, f. 17rv. doc 8

la qual era lloctinent general – però era voluntat del Consell que aquest no fos un impediment per a que els jueus de qualsevol indret vinguessin a la ciutat de Barcelona a fer negocis, establint emperò un seguit de condicions: tant sols podien romandré en la ciutat un màxim de 15 dies, s’havien d’allotjar en un hostel o posada i havien de vestir els distintius jueus. En cas d’incomplir aquests requisits els infractors serien apallissats i expulsats. A més, el Consell es reservava el dret d’impedir l’entrada a la ciutat d’alguns jueus en particular fins que no passessin dos mesos des de la seva última estada. Aquest privilegi no era exclusiu de Barcelona. Molt abans, el 1400, els oficials de València demanaren al rei Martí un legislació per a impedir que els jueus viatgessin a la dita ciutat i contaminessin la fe dels conversos²⁸². La resposta del rei a tal petició no arribà fins el 1403 amb una legislació que limitava a deu dies el temps que els jueus que anessin a València podien romandre en la dita ciutat, al mateix temps que els obligava a allotjar-se en llocs regentats per cristians de natura²⁸³.

El Consell semblava decidit a expulsar definitivament els jueus barcelonins al mateix temps que dificultava les relacions entre aquests i els conversos. El fet que la dita crida obligués als jueus que anessin a Barcelona a allotjar-se en un hostel o posada era degut a que era acostumat que aquests s’allotgessin a casa de familiars o amics conversos que residien a la ciutat. Aquest costum ha estat estudiat a Aragó per Encarnación Marín Padilla que amb les seves investigacions també certifica el manteniment de les relacions entre els jueus que es convertiren i els que no²⁸⁴. La cohabitació de jueus i conversos també és observada per M. D. Meyerson en el cas de Sagunt i València²⁸⁵.

Malgrat les prohibicions i les pressions exercides per les autoritats implantant aquestes mesures per tal d’impedir l’establiment de jueus a Barcelona alguns d’aquests encara hi residirien de manera habitual. El 27 de febrer de 1419, es a dir tres anys després de la crida feta a Barcelona el 1416, Mossé Bendit, jueu habitant de Barcelona, actuà com a testimoni en la venda d’una esclava feta pel convers Guillem sa Coma, llibreter, a Guillem Martorell, hortolà, ciutadà de Barcelona²⁸⁶. El 8 d’octubre de 1420, Astruc Levi, jueu, habitant de Barcelona, pagà a Pere Bosc, notari, ciutadà de la dita

---

²⁸² M. D. MEYERSON: *A jewish renaissance in fifteenth-century Spain*, ed. Pinceton University Press, Pinceton, 2004, p.186.

²⁸³ M. D. MEYERSON: *A jewish renaissance ...*, citat, p.186.

²⁸⁴ E. MARÍN PADILLA: *Relación judeoconversa durante la segunda mitad del Siglo XV en Aragón: nacimientos, hadas, circuncisiones*, dins «Sefarad», 41:2 (1981) p.273-300, p. 275.

²⁸⁵ M. D. MEYERSON: *A jewish renaissance...*, citat, p. 185-187.

²⁸⁶ AHPB, Tomas VIVES, *Quartum manuale*, 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 141r. Vegeu doc. 9

ciutat, 41 sous i 6 diners, actuant com a testimoni l' anteriorment citat jueu Mossé Bendit.²⁸⁷ El 29 d'octubre de 1423, Jacob des Quart, jueu, bataner de fulls d'or, habitant de Barcelona, va vendre a Maria, muller de Narcís Bru, notari, ciutadà de la dita ciutat, una pensió de 110 sous per un preu de 55 lliures²⁸⁸.

Per tant, i com ja mostrava el doctor Josep Hernando Delgado²⁸⁹, la presència jueva a Barcelona no s'acabaria amb els avalots de 1391 malgrat que la seva presència aniria disminuint al llarg del segle XV. En la següent taula mostrarem la llista dels jueus que residiren en la ciutat de Barcelona després dels avalots i fins a 1440, extreta de la documentació notarial utilitzada en aquest estudi i gran part de la qual ja ha estat publicada pel doctor Josep Hernando Delgado.²⁹⁰

Taula : Jueus habitants de Barcelona després dels fets de 1391.

Data	Jueus habitants de Barcelona	Localització documental
1391/08/16	Abraham Benvenist	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1391/08/30	Salomó Cresques La seva muller Bonaffia Vidal de Ripoll Salomó Nassim	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1391/08/30	Astruc Bondavi Descortal	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1391/08/30	Mose Bonsenyor Gracià Bonsenyor Gracià, fill.	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/01/15	Abraham Benvenist	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.

²⁸⁷ AHPB, Tomas VIVES, Manual, 1420, maig, 14 - 1421, abril, 21, f.17r.

²⁸⁸ AHPB, Pere AGRAMUNT, Manual, 1422, octubre, 28 - 1423, des., 2, s/f.

²⁸⁹ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Conversos, jueus i cristians de natura. El testimoni...*, citat, pp. 3. Bernat SANS, Manual, 1406, març, 6 - 1406, setembre, 30.

²⁹⁰ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Conversos, jueus i cristians de natura. El testimoni...*, citat, pp. 397-401.

1392/01/27	Salamó Gracià Bonsenyor Gracià	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/02/06	Mose Bonsenyor Gracià Bonsenyor Gracià, fill.	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/02/14	Astruc Jucef Levi	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/02/15	Abraham Benvenist	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/02/28	Vidal Bonjuha	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/03/19	Nathan Abraham	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/03/22	Samuel de Tolosa	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/04/29	Jucef Abenaffia Bonsenyor Gracià Salomó Cresques La seva muller Sarica Astruc Jucef Samuel Benvenist Samuel Gracià Vidal Benvenist	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/05/10	Bonjuha Barzelay	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.

1392/05/12	Jacob de Corsi	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/05/20	Salomó Gracià	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/05/20	Saltell Gracià	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/06/07	Salomó Gracià	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/06/07	Astruc Cresques	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392//06/12	Bonsenyor Gracià	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/06/17	Bonsenyor Gracià Salomó Gracià	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/06/21	Abraham Benvenist Astruc sa Porta	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/07/02	Nathan Abraham	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/07/03	Bondavi des Cortal Dulcinella Astruc Bondavi Astruc sa Porta	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.

1392/07/06	Samuel Benvenist Fudano Galluf Saltell Gracià	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/07/09	Samuel de Tolosa	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/07/16	Bonsenyor Gracià	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/07/16	Mossé Bonsenyor Gracià	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/08/13	Bonsenyor Gracià Abraham Benvenist	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/08/23	Bonsenyor Gracià Mossé Bonsenyor Gracià	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401. JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/08/26	Astruc sa Porta Abraham Isaac Benvenist	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/08/26	Bonsenyor Gracià Abraham Benvenist	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/09/03	Bonsenyor Gracià	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/09/11	Astruc sa Porta	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.

1392/09/11	Bonsenyor Gracià Asday Brunell	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/09/20	Natan Abraham	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/10/15	Bonjuha Bonafós	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/10/16	Ferrer Benvenist Samuel Benvenist Benvenist Samuel	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/12/06	Salomó Gracià Astruc sa Porta	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1392/12/06	Bonsenyor Gracià	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1393/02/07	Salomó Cresques	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1393/02/07	Hasday Cresques La seva muller Dulcinella Bondavi Descortal Astruc Bondavi Descortal Davi Aaron Manahem Salomó Salomó Gracià	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1393/05/08	Durona, muller de Jucef Mossé	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.

1393/05/08	Leo Cavernet	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1394/01/05	Mossé Abraham	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1394/03/04	Mossé Belshom Samuel Benvenist Astruc sa Porta	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1394/03/13	Samuel Benvenist Bondavi Descortal	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1394/04/30	Astruc Jucef Levi	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1394/07/03	Samuel Benvenist	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1396/03/23	Samuel Bonjam La seva muller Frescha Abraham Hahabell	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1397/09/30	Bonjuha Jucef	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1399/03/12	Mossé de Piera La seva muller Blanca Bonafós Ali Maimó Vidal	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1399/06/01	Vidala, vídua de Abraham Cabatay	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.

1401/01/28	Bonafilla, vídua de Salomó Cresques	JOSEP HERNANDO DELGADO: <i>Conversos, jueus i cristians de natura.</i> <i>El testimoni...</i> , citat, pp. 397-401.
1410/01/16	Judà Axaham	AHPB, Joan Ferrer, Tercium manuale, 1409, novembre, 19 - 1411, maig, 6, f. 11v.
1419/02/27	Mossé Bendit	AHPB, Joan Gasset, Llibre comú, 1402, juny, 10 - 1404, agost,, f. 141r.
1420/10/08	Astruc Levi Mossé Bendit	AHPB, Tomas Vives, 1420, maig, 14 - 1421, abril, 21, f. 17r.
1423/09/06	Çadia Suri	AHPB, 1 Berenguer Alemany, Manuale, 1401, juny, 16 - 1405, agost, 11, f. 87v.
1423/10/29	Jacob Desquart	AHPB, Pere Agramunt, Manual, 1422, octubre, 28 - 1423, des., 2, s/f.

RELACIONS ENTRE JUEUS I CONVERSOS AMB VINCLES PROFESSIONALS I D'AMISTAT.

En un altre nivell de les relacions entre jueus i conversos trobem les que es produïen a rel dels intercanvis comercials i els préstecs. Aquest nivell de relació no era tant íntim com el familiar però, si més no, permetia un contacte directe entre els conversos i els no convertits. Els esforços de les autoritats municipals també es van dirigir a evitar les relacions comercials entre conversos i jueus per tal d'evitar que es poses en perill la veracitat de les seves conversions²⁹¹. Malgrat tots els esforços, conversos i jueus van continuar portant a terme les seves relacions comercials. D'aquestes relacions destaquen les mantingudes entre conversos barcelonins i jueus que fugiren de la ciutat després de 1391 però que tenien interessos en la mateixa. Aquests vincles permetien als jueus barcelonins desplaçats poder mantenir tractes comercials a Barcelona així com administrar el seu patrimoni. Va ser precisament en aquesta administració del patrimoni on els contactes amb conversos barcelonins va permetre als

²⁹¹ FLOCEL SABATER: *L'ordenament municipal de la relació amb els jueus a la Catalunya Baixmedieval*, dins « Cristianos y judíos en contacto en la Edad Media. Polémica, conversión, dinero y convivencia », pp. 733-804, p. 754.

jueus que emigraren poder reaccionar davant l'espoli del que fou objecte l'antiga comunitat jueva el 1393. Per exemple, el 3 d'octubre de 1393 el convers barceloní Gracià d'Estella actuà com a procurador d'Aterita, vídua de mestre Saltell Cabrit, ambdós jueus, que havia viscut a Barcelona fins els fets de 1391, moment en el que decidí marxar i establir-se a València, en la venda d'una casa que aquesta posseïa al Call Major de la dita ciutat.²⁹² En altres casos els afectats per aquestes vendes forçades – normalment eren els fills d'un jueu barceloní que havien adquirit la casa mitjançant herència – feia molt de temps que havien marxat de Barcelona i havien de recorre a contactes amb els que no tenien un tracte tant continuat com si haguessin viscut sempre a la ciutat, tanmateix aquests contactes es mantenen, fet que ens demostra la força d'aquests lligams entre la comunitat jueva i conversa. Aquest potser va ser el cas dels germans Vidal Josef i Mossé Josef, jueus de Tortosa, que el 8 de maig de 1393 van nomenar procuradors a Pere de Casasagia, convers, ciutadà de Barcelona, a Guillem Roig, notari, ciutadà de Barcelona, i Pere Asbert, mercader, ciutadà de Barcelona, aquests dos últims cristians de natura, per a que actuessin en nom seu en la venda d'una casa situada al Call Major de Barcelona que el seu pare, Jucef Mossé, els havia deixat en herència²⁹³. Aquest cas resulta interessant pel fet que com a procuradors hi figura un expert en lleis, el notari Guillem Roig, i també algú avesat en els negocis, el mercader Pere Asbert, és a dir, dos magnífics assessors per a una delicada operació. El més probable es que aquests dos assessors va ser buscats pel convers Pere de Casasagia, important mercader de la ciutat de Barcelona, com també ho era un mercader cristià de natura també anomenat Pere de Casasagia. El problema és que en la documentació notarial prompte es començà a ometre l'adjectiu “conversus” quan es parla del convers Pere de Casasagia – segurament aquest era el seu objectiu quan va triar el nom, o bé era apadrinat del dit Pere, cristià de natura, i els contactes d'aquest van fer la resta – , per tant, les activitats d'ambdós es confonen i no ens ha estat possible establir la influència que el convers Pere de ben segur tenia. Tanmateix, en aquest document s'aprecia com Pere utilitza la seva influència per oferir als germans Jucef un bon assessorament per a la venda de la seva casa.

En el món del crèdit era on es produïen més contactes entre jueus i conversos. El 13 de setembre de 1397, Bonastruc Nazniell, jueu de Gandesa, cedia els drets de

---

²⁹² AHPB, Arnau PIQUER, 1392, desembre, 29 - 1393, des., 23, f. 151rv. . (Vegeu apèndix documental I, doc. 20)

²⁹³ AHPB, Arnau PIQUER, 1392, desembre, 29 - 1393, des., 23, f. 79v. (Vegeu apèndix documental I, doc.15)

cobrament sobre un ciutadà de Lleida a Dalmau de Perelló, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, per tal de pagar-li els 60 florins d'or d'Aragó que li devia a aquest²⁹⁴. El 10 de febrer de 1402, Gracià d'Estela, tintorer, ciutadà de Barcelona, nomenà procurador a Nicolau Guash, porter del rei, ciutadà de la dita ciutat, per a que cobrés en nom d'ell les 13 lliures, 19 sous i 10 diners que Abraham Benvenist, jueu de Castelló d'Empúries, abans jueu barceloní, li devia a causa de la cessió de drets de cobrament sobre ell feta per Rafael de Quer, convers de Barcelona, abans anomenat Bonafeu Fabib²⁹⁵. El 11 de febrer de 1416, Mossé de Piera, jueu d'Altafulla, reconeixia haver cobrat de Joan de Pallars, convers, ciutadà de Barcelona, 2 florins d'or d'Aragó a raó de la venda d'una túnica que el dit Mossé va deixar a Joan de Pallars com a penyora pel préstec que aquest li va fer de dotze florins d'or i que posteriorment va vendre per catorze florins, amb el seu permís; dotze florins se'ls quedà Joan per a recuperar la quantitat prestada i els dos restants van ser pagats a Mossé²⁹⁶.

Les relacions entre conversos i jueus en les operacions creditícies no és limitaven als papers de prestamista i deutor, sinó que també tant jueus com conversos recorrien als seus contactes per tal de cobrar deutes, especialment quan deutor i prestamista vivien en diferents poblacions. En aquests casos, trobem conversos que nomenaren procurador un jueu que vivia en la mateixa localitat que el deutor per a que cobrés en nom seu; i també trobem el cas contrari, es a dir, jueus que nomenen conversos per al mateix afer. El 4 de gener de 1415, Samuel Cofet i Bondéu Conerell, jueus de Santa Coloma de Queralt, pagaren per mans del convers Pere de Montagut, ciutadà de Barcelona, les 22 lliures que devien a Lluís de Queralt, convers barceloní²⁹⁷. El 10 de gener de 1416, dits jueus realitzarien un altre pagament de la mateixa quantitat a Lluís de Queralt mitjançant Joan de Montagut.²⁹⁸ El 5 de juliol de 1415, el mateix Lluís de Queralt, actuant com a procurador del convers Miquel Bosset, àlies Rossell, sastre, ciutadà de Santa Coloma de Queralt, reconeixia haver cobrat de Blanquina, vídua de Pere Vila, apotecari de Santa Coloma de Queralt, 13 lliures que aquesta li devia; els pagaments foren efectuats en dos terminis, un fet per mans del jueu Inhab Basses i

---

²⁹⁴ AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1397, agost, 1 - 1398, gener, 4, f. 46r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 47)

²⁹⁵ AHPB, Pere CLAVER, Llibre comú, 1401, desembre, 8 - 1402, octubre, 27, f. 41r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 94)

²⁹⁶ AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1415, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 98r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 169)

²⁹⁷ AHPB, Pere PELLISSER, *Manuale*, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 62v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 153)

²⁹⁸ AHPB, Pere DE FOLGUERES, menor, Manual, 1415, abril, 30 - 1416, abril, 30, f. 76v.

l'altre per mans del convers Joan de Moncada, ambdós de la dita localitat²⁹⁹. Fins i tot hem trobat casos en que jueus i conversos demanen préstecs conjuntament. Per exemple, el 2 de juny de 1418 el convers Lluís de Queralt, nomenava procurador a Antoni Ferrer, causídic, per a que cobrés en el seu nom les 8 lliures i 5 sous que Bernat Vidal, convers, i Bonastruc del Mestre, jueu, ambdós de Girona, li devien.³⁰⁰ El fet de contraure un préstec conjuntament determina un projecte i una responsabilitat compartida entre ells, i per tant una relació de confiança mútua.

Aquestes relacions entre jueus i conversos sense lligams de sang entre ells podien assolir una complicitat encara major. Per exemple, el 16 de gener de 1410 Judà Axaham, jueu, major de 19 anys i menor de 25, fill de Xehe Axaham, difunt, jueu de Barcelona, prometia a Pere Llopis, convers, giponer, ciutadà de Barcelona, que durant un any estaria com ell per tal d'aprendre el seu ofici i servir-lo, tant de dia com de nit; a canvi, dit Pere li donaria 12 florins d'or d'Aragó com a sou per aquest any, a més d'alimentar-lo³⁰¹. Com veurem més endavant, en el capítol corresponent al món del treball en la societat conversa, els aprenents solien conviure amb el seu mestre. La clàusula referent a servir al mestre tant de dia com de nit té a veure amb aquest fet. Tanmateix, el contracte omet que l'aprenent conviurà amb el mestre i per tant no ho podem assegurar. Malgrat tot, la relació que es teixia entre aprenent i mestre era molt íntima, fruit d'hores de convivència i projectes comuns. Aquest és un clar exemple de contacte entre jueus i conversos malgrat les adversitats, alhora que ens mostra un més que possible cas de solidaritat donat que, com es mostra en el document, el noi és orfe de pare i per tant amb pocs recursos. Normalment, a la Barcelona baix medieval, quan el mestre contractava un aprenent o professional era perquè ja hi havia relació entre ells o amb els seus pares, ambdues parts ja es coneixien i es tenien confiança. Per a un convers, era molt més segur contractar un aprenent convers per tal de no posar en dubte la sinceritat de la seva. Per tant, en aquest cas, els lligams entre Pere i Judà havien de ser molt forts per tal d'arriscar-se d'aquesta manera.

Com hem pogut veure, els conversos i els jueus continuaven relacionant-se malgrat les prohibicions i l'evident perill social que això comportava en una societat que permanentment posava en dubte la sinceritat de les conversions. Aquesta malfiança

---

²⁹⁹ AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1415, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 2v.

³⁰⁰ AHPB, Marc CANYIS, *Manuale*, 1414, desembre, 14 - 1422, des., 22, f. 37v.

³⁰¹ AHPB, Joan FERRER, *Tercium manuale*, 1409, novembre, 19 - 1411, maig, 6, f. 13v..

dels cristians de natura envers els conversos avivava en aquests les pors de que l'odi i la violència exercida el 1391 contra ells quan eren jueus es podria traslladar en un futur contra els conversos, i això contribuïa a que els neòfits no trencaren les relacions amb els seus antics correligionaris. En cas que aquestes pors es feren realitat els conversos es trobarien en una situació delicada, ja que si es desentenien dels jueus i tallaven tota relació es podien trobar sols davant l'odi dels cristians de natura, per tant formaven un grup compacte, que els distanciava a l'hora dels cristians de natura³⁰².

LA FAMÍLIA CONVERSA

Alguns apunts sobre la família jueva.

La influència de la religió jueva encara marcava la vida dels conversos de primera i, fins i tot, de segona generació. Per això, és important que abans de tractar plenament com era la família conversa, estudiem quines eren les característiques principals de la família jueva a Barcelona.

Malgrat el gran influx que la religió exercia sobre la família jueva el model d'aquesta no era uniforme a tots els territoris medievals. Com indica Kraemer, el model de família jueva variava segons l'espai i el temps en que es trobava, ja que adoptava un seguit d'elements propis de la societat en la que vivien³⁰³. En el cas de Barcelona, com ja va observar Anna Rich³⁰⁴, no es cap excepció i és ben palès com la família tradicional jueva absorbeix elements propis de la societat cristiana de la ciutat. Aquest sincretisme social també s'observa en la societat conversa i en la seva evolució.

Quelcom comú a totes les comunitats jueves era que el nucli principal de la societat era la família, tant la conjugal com la extensa³⁰⁵. Aquest esquema social adquireix especial rellevància en un poble com el jueu donat que es tracta d'una comunitat que no gaudeix d'un territori propi sobirà i que per tant està obligada a viure sota el domini de societats d'una religió diferent que la manté al marge i sota sospita

---

³⁰² V. BELTRÁN DE HEREDIA: *Las bulas de Nicolás V acerca de los conversos de Castilla*, dins « Sefarad », 21:1, 1961, p. 24.

³⁰³ D. KRAEMER: *The jewish family: metaphor and memory*, ed. Oxford University Press, Nova York, 1989, p.5.

³⁰⁴ ANNA RICH ABAD: *La comunitat jueva de Barcelona...*, citat, p. 77.

³⁰⁵ ENRIQUE CANTERA MONTENEGRO: *Aspectos de la vida cotidiana de los judíos en la España medieval*, Ed. UNED, Madrid, 1998, p. 79.

constantment. Es tracta de grups relativament reduïts on tots els seus membres viuen en un espai delimitat i separat de la societat que els domina. En un ambient tant hostil la protecció i solidaritat familiar, tant conjugal com extensa, resulta especialment necessària. Aquesta protecció i solidaritat familiar també es manifestava dins de la pròpia societat jueva mitjançant la venjança i perdó d'un altre grup familiar que hagués agredit o ofès a qualsevol dels seus membres i també en la protecció patrimonial³⁰⁶.

La família jueva era essencialment patriarcal essent el seu cap el membre masculí amb més edat i dignitat. Així, un cop mort el pare la autoritat passava a ser ostentada pel primogènit. La família nuclear esdevenia un veritable centre de culte on el pare seria l'encarregat de dirigir tota la litúrgia.

La quotidianitat familiar del dia a dia venia marcat per la litúrgia. Abans que les primeres llums de l'albada aparegueren, els membres de la família amb edat de professar la fe mosaica recitaven les oracions *Birkot ha-sháhar*, per tal de demanar protecció, i la *Shemah Yisra 'el*³⁰⁷.

El paper de la dona dins de la família jueva no diferia molt del de la dona cristiana a la Barcelona medieval. El paper d'aquesta es limitava pràcticament a les seves obligacions com a muller i mare. Aquesta inferioritat de la dona envers l'home trobava la seva justificació mitjançant la religió, evocant les paraules de Yaveh a Eva quan aquesta induí a Adam a cometre el pecat original: *et multiplicaré els dolors i els embarassos; tindràs els fills amb dolor. El teu desig t'impulsarà cap al teu home, i ell et voldrà sotmetre*³⁰⁸. Tanmateix, la dona també tenia el seu paper religiós dins la família ja que era l'encarregada de vetllar estrictament l'acompliment dels preceptes religiosos domèstics, com per exemple encendre els candils els divendres.

Pel que fa als fills, el seu paper dins la família – i de la societat – depenia també del seu sexe. Entre els cinc i sis anys els nens eren enviats a l'escola (*habrah*) on rebien instrucció religiosa i aprenien a llegir i a escriure. Les nenes, en canvi, eren educades a casa per la seva mare que les instruïa en la religió, la moral i els afers domèstics, per tal de perpetuar el rol femení abans descrit. El pare era l'encarregat d'instruir als seus fills en les litúrgies religioses del calendari jueu, mentre que la mare era la que els educava.

Com veiem, a grans trets, l'estructura de la família nuclear jueva era molt semblant a la cristiana. Tanmateix, hi havien importants particularitats d'origen religiós

---

³⁰⁶ ENRIQUE CANTERA MONTENEGRO: *Aspectos de la vida...*, citat, p.80.

³⁰⁷ ENRIQUE CANTERA MONTENEGRO: *Aspectos de la vida...*, citat, p.81.

³⁰⁸ Gen, III, 16.

que interferien en les relacions familiars i que no podem obviar. Al llarg d'aquest capítol profunditzarem en els aspectes més importants de la família i analitzarem si el transit de la religió jueva a la cristiana va influir en els conversos en un àmbit tant privat i íntim com la família i les seves relacions interparentals.

Cohesió familiar després de les conversions de 1391.

En els nuclis familiars les conversions no foren totals³⁰⁹. Tanmateix, i malgrat les ordinacions destinades a la separació entre jueus i conversos, els contactes entre jueus i conversos d'un mateix nucli familiar continuaren. La família jugava un paper cabdal en la societat jueva i aquestes relacions, si totes les parts estaven d'acord, no quedaven eliminades després de la conversió. Aquests contactes familiars es donaven també als altres regnes de la Corona d'Aragó, sense que s'hagi documentat cap conflicte amb les autoritats. En el cas del Regne de València, els estudis de Mark D. Meyerson³¹⁰ i de José Luís Compañ³¹¹ mostren com les relacions entre jueus i conversos d'un mateix grup familiar es mantenen. El mateix succeeix a Aragó, on destaquem l'estudi fet per Encarnación Marín Padilla.³¹² L'únic territori de la Corona en que les autoritats preveïen aquest tipus de contacte i el legislaren fou Aragó on es permetia que els conversos continuessin en contacte amb els seus familiars jueus durant el primer any de la seva conversió; i era molt comú que aquestes continuessin passat aquest any³¹³. En el cas de Barcelona les autoritats municipals no feren cap ordinació específica respecte a aquestes relacions, tret de les que ja hem exposat anteriorment que es referien a les relacions entre jueus i conversos indiferentment del seu grau de parentesc. Tanmateix, com dèiem, les relacions entre ells es succeïren sense cap intervenció de les autoritats. La documentació notarial és taxativa en aquesta qüestió. Recordem l'exemple citat anteriorment en el que el convers Ferrer de Gualbes actuava com a procurador del seu pare Bonsenyor Gracià i del seu germà Mossé Bonsenyor Gracià, ambdós jueus.³¹⁴ El 28 de febrer de 1392, Lleonard Ferrer, convers, abans anomenat Bonjuha Bonsenyor, i el seu fill Vidal Bonjuha, jueu, prometeren pagar a Dolça, conversa, abans anomenada

---

³⁰⁹ J. HERNANDO DELGADO: *Conversos i jueus: cohesió i solidaritat...*, citat, p. 189.

³¹⁰ M. D. MEYERSON: *A jewish renaissance in fifteenth-century...*, citat.

³¹¹ J. L. COMPANYY: *Familias judías-familias conversas. Una aproximación a los neófitos valencianos del siglo XIV*, dins «*Espacio, Tiempo y Forma, Serie III, H.ª Medieval*», t. 6, 1993, págs. 409-424

³¹² E. MARÍN PADILLA: *Relación judeoconversa...*, citat, p. 275.

³¹³ E. MARÍN PADILLA: *Relación judeoconversa...*, citat, p. 274.

³¹⁴ AHPB, Pere CLAVER, Llibre comú, 1391, desembre, 7 – 1393, agost, 20, f. 28r.

Vidala, 15 lliures.³¹⁵ L'exemple que segueix ens mostra també les relacions entre nebot convers i oncle jueu. El 16 d'octubre de 1392, Joan Bertran, convers, abans anomenat Samuel Benvenist, fill de Ferrer Benvenist, jueu, i el seu oncle Samuel Benvenist, també jueu, venen a Esteve sa Torre, apotecari, ciutadà de Barcelona, una casa.³¹⁶ Com veiem amb aquests exemples que acabem de mostrar, les primeres reaccions del Consell per tal d'evitar les relacions entre jueus i conversos no sorgiren efecte. Tampoc les mesures posteriors, que hem exposat anteriorment, evitaren que aquests es continuessin relacionant. Per exemple, el 6 de setembre de 1423, Çadia Suri, jueu habitant de Barcelona, nomenava procurador seu al seu germà convers Lluís de Marimon, giponer, ciutadà de Barcelona³¹⁷. En aquest mateix document consta com a testimoni Maimó Ferrer, giponer, jueu habitant de Barcelona.

Les relacions familiars també es van mantenir en els casos en que una de les dues parts vivia fora de Barcelona. Per exemple, el 1 de setembre de 1401 Abraham Brunell, jueu de Mollerussa, pagà per mans del seu fill convers Pere de Passavant, peller, ciutadà de Barcelona, a Bartomeu Vives, convers, corredor d'orella, ciutadà de la dita ciutat, procurador de Nadal de Requesens, mercader de Tivissa, 6 lliures i 12 sous per dues dotzenes de cordons de pell assaonats³¹⁸. Un altre cas és el del convers Gabriel de Queralt, ciutadà de Barcelona, fill de Bonsenyor Samuel, difunt, i Bonafilla, vivent, jueus de Girona, que el 7 de maig de 1418 nomenà procurador al convers Guillem Pujol, corredor d'orella, ciutadà de la dita ciutat, per a que cobri en el seu nom els diners i bens que la seva mare Bonafilla li havia donat després de que aquesta els rebés com a herència de la seva àvia Regina, també jueva de Girona³¹⁹. Un exemple més és el del convers barceloní Guillem Fivaller, corredor d'orella, fill d'Astruc Bendit, jueu de Solsona, que el 12 d'abril de 1426 nomenà procurador al seu germà Cresques Bendit, jueu de Solsona, per a que cobri en el seu nom els diners que li deu Jafudà de Tolosa, jueu d'Agramunt.³²⁰

Tots aquests exemples ens mostren unes situacions en les que es pressuposa un contacte continu anterior, un manteniment de les relacions. També cal tenir en compte

---

³¹⁵ AHPB, Pere CLAVER, Llibre comú, 1391, desembre, 7 – 1393, agost, 20, f. 40v.-41r.

³¹⁶ AHPB, Francesc DE PUJOL, Manual, 1392, agost, 9 – 1392, novembre, 29, f. 33r.

³¹⁷ AHPB, Joan PEDROL, *Tercium manuale*, 1422, agost, 12 - 1423, novembre, 12, f. 87v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 212)

³¹⁸ AHPB, Pere DE POU, *Quintum manuale*, 1400, desembre, 30 - 1404, nov., 17, f. 85r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 92)

³¹⁹ AHPB, Joan FRANC, major, *Septimum manuale*, 1418, gener, 3 - 1418, desembre, 28, f. 70v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 185)

³²⁰ AHPB, Narcís BRU, *Tertium manuale*, 1427, juliol, 19 – 1430, novembre, 7, s/f.

que els documents que evidencien aquest contacte eren documents públics, realitzats amb testimonis, i que per tant cap de les parts s'amaga dels seus actes.

Trencament familiar després de les conversions de 1391

Aquesta cohesió, emperò, no es va mantenir en tots els casos. En el cas dels matrimonis, la conversió d'un dels cònjuges i la permanència de l'altre en la fe hebraica conduïa irremediament a la ruptura i el divorci. Les lleis civils i religioses prohibien explícitament el matrimoni entre dues persones de diferent religió.³²¹ Recordem que les conversions en massa de 1391 es feren de manera precipitada i coercitiva. En alguns casos un dels dos cònjuges – perquè es trobava de viatge de negocis o altres raons – va aconseguir escapar de la conversió mentre la seva parella era convertida. En altres, sobretot després dels fets de 1391, la conversió d'un dels membres solia ser voluntària fet que imprimia encara més dramatisme a la situació. Qualsevol de les dues vies – la coerció o la convicció – representava un canvi profund en el nucli familiar si l'altre membre no es convertia. Un exemple d'aquesta angustia el trobem al 1484 a Calatayud quan un jueu i dos dels seus fills eren convertits mentre la seva muller, que romania en el judaisme, *plorant en jueria*, es lamentava de ser vídua en vida.³²² L'única via per a mantenir unit el matrimoni era la conversió de l'altre membre, puix que qui s'havia convertit no podia renegar del baptisme sense ser acusat d'apòstata. Tanmateix, en alguns casos la fe podia més que el matrimoni i el membre no convertit es negava renegar de la seva vertadera religió. Paradoxalment es podia donar el cas que el cònjuge, que en un primer moment es va negar rotundament a abandonar la seva religió, produint-se per tant la ruptura del matrimoni, acabés convertint-se al cristianisme passat un temps però sense possibilitat de tornar amb el seu antic marit perquè aquest ja s'havia casat amb una altra dona. Per exemple, tal com es desprèn d'un instrument datat el 12 de febrer de 1392, la reticència de Mayrona, jueva barcelonina, de convertir-se al cristianisme, i la conversió del seu marit Isaac Xam, ara anomenat Pere de Pla, va provocar el trencament del seu matrimoni i el posterior enllaç entre el dit Pere i una

---

³²¹ Com ja hem vist en el primer capítol el Consell de Cent prohibí explícitament la cohabitació de jueus i conversos. També els Costums de Tortosa prohibeixen els matrimonis entre jueus i cristians. D'altra part el "privilegi paulí" permetia el trencament del matrimoni si un dels seus membres no era cristià en el cas que la part batejada no pogués exercir lliurement la religió cristiana o que la part no cristiana demanés la ruptura del matrimoni. Vegeu l'article *Divorce*, dins *Dictionnaire de Droit Canonique*, t. IV, Paris, 1949, col. 1318.

³²² E. MARÍN PADILLA: *Relación judeoconversa...*, citat, 1986.

dona conversa.³²³ Passat un temps Mayrona es convertí, anomenant-se Caterina, però el seu antic marit ja s'havia tornat a casar. Tanmateix, era comú que el cònjuge no convertit romangués en la seva fe fins que no fos obligat a fer-ho, i això, si succeïa, podia trigar dècades. Per exemple, el 17 de maig de 1411, el convers Pere d'Ortafà, sabater, ciutadà de Barcelona, va rebre 20 lliures en concepte de dot per part de Blanquina, conversa, filla d'Isaac Torquós, jueu de Castelló d'Empúries, i de Margarida, conversa, ara maridada amb Pere de Gurrea, convers, sastre, ciutadà de Barcelona.³²⁴ Molt probablement, Blanquina i la seva mare Margarida eren converses de primera generació, es a dir batejades durant el avalots de 1391. La conversió de Margarida i la negativa d'Isaac a renegar de la seva religió provocà la ruptura del matrimoni, i segurament el trasllat d'Isaac a Castelló d'Empúries, on va restar jueu almenys fins 1411. Un altre exemple exactament igual al que acabem de descriure és que mostrem a continuació. En un document datat el 3 de març de 1417, Guillem de Fontclara, convers, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut de la seva neboda³²⁵ Eulàlia, conversa barcelonina, filla de Caterina, conversa, i de Bonjuha, jueu de Castelló d'Empúries, certa quantitat de diners que la seva mare, Caterina, ara maridada amb Pere Ripoll, convers barceloní.³²⁶

La ruptura del matrimoni comportava la devolució del dot i l'esponsalici a la muller. En la comunitat jueva, com també passava en la societat cristiana, els matrimonis eren pactats pels pares. Un cop dues famílies decidien unir-se mitjançant el matrimoni dels seus fills negociaven el compromís matrimonial (*shiddukhim*), on es fixava la data i el dot. La cerimònia del matrimoni es dividia en dues fases: les esponsalles (*kiddushín*) i el *nissuín*, que es quan es celebra la cerimònia.³²⁷ Les esponsalles era un acte social molt important per a la família jueva i era quan el nuvi feia entrega a la núvia del contracte matrimonial (*ketuba*).³²⁸ En la *ketuba* s'establí les aportacions econòmiques dels nuvis, el compromís de manutenció a la muller fet pel nuvi, la promesa del marit de no prendre una segona esposa, s'estableixen els drets que el nuvi tenia sobre els bens que la núvia aportava al matrimoni, disposicions sobre la

³²³ AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1392, gener, 4 – 1392, juliol, 11, f. 29v.

³²⁴ AHPB, Jaume DE TRILLA, *Capibrevium comune*, 1411, gener, 11 – 1411, desembre, 27, f. 80rv.

³²⁵ Guillem de Fontclara era germà de Caterina, mare d'Eulàlia, segons consta en un document de pagament localitzat a AHPB Antoni BROCARD, *Manuale comune [nonum]*, 1415, agost, 30 - 1416, març, 30, f. 51rv.

³²⁶ AHPB, Antoni BROCARD, *[Manuale] undecimum*, 1416, desembre, 2 - 1417, maig, 11, f.48r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 175).

³²⁷ ENRIQUE CANTERA MONTENEGRO: *Aspectos de la vida...*, citat, p. 113.

³²⁸ ENRIQUE CANTERA MONTENEGRO: *Aspectos de la vida...*, citat, p. 113.

residència del nuvi, així com un seguit de clàusules que eren pactades per les dues famílies i que s'havien de respectar.³²⁹ L'aportació econòmica de la núvia al matrimoni era el dot i estava compost d'una part en metàl·lic i una altra en aixovar. Aquest dot era entregat al nuvi, qui l'administrava segons la seva voluntat. Tanmateix, en cas de mort d'aquest o de divorci el nuvi havia de retornar íntegra aquest dot. Per la seva part, el nuvi aportava l'anomenat "preu de núvia" i que era fixat per la Torà en 200 zuzim, els valor dels quals eren convertits a la moneda local; tanmateix aquesta quantitat rarament era satisfeta i segurament s'incloïa dins dot quan aquest havia de ser retornat a la núvia.³³⁰ A més del "preu de núvia" el nuvi aportava l'escreix, també anomenat esponsalici, una quantitat de diners equivalent a la meitat del dot entregat per la núvia. Tot aquest emolument, emperò, també era controlat pel marit que no el retornaria fins que morís o en cas de divorci. La *ketuba* pretenia oferir protecció a la dona en cas de ruptura o mort del seu espòs, garantint-li que aquest compliria en el seu compromís de retornar el dot i l'escreix quan es donés un dels dos supòsits.

Les ruptures matrimonials a causa de les conversions no foren una excepció, tal com ens mostra la documentació notarial referida al pagament i requeriments de pagament d'aquests dots. Per exemple, d'Antígona, conversa, abans anomenada Astruga, que el 3 de setembre de 1392 nomenà procurador al seu pare Francesc Bertran, convers, abans anomenat Biona de Piera, ciutadà de Barcelona, per a que cobrés en nom seu a Isaac Mercadell, jueu de Calaf, marit seu quan era jueva, el dot, l'esponsalici i tot el que li pertanyés per la seva provisió fins que es va convertir.³³¹ La reclamació del dot i l'esponsalici també era demanat per la dona en cas que el convers fos el marit i ella la que continués fidel al judaisme. Així ho mostra un cas mostrat per Y. Baer en el que un convers, el 19 d'octubre de 1391, es presentà davant l'oficial reial de Santa Coloma de Queralt per queixar-se que la seva dona es negava a convertir-se, trencant el matrimoni i no obtenint d'ella cap resposta.³³² Finalment, la dona respongué al seu marit, davant de l'autoritat reial, que ella era jueva i ell cristià i que per tant no podien seguir junt, però no el deixaria lliure fins que rebés d'ell l'espoli que li corresponia.

Aquestes qüestions econòmiques referents a les ruptures dels matrimonis jueus a causa de la conversió d'un dels seus membres no estaven exemptes de problemes i controvèrsies, ans al contrari. Si la separació d'un matrimoni jueu fos per una altra

---

³²⁹ A. RICH ABAT: *La comunitat jueva...*, citat, p. 82-83.

³³⁰ A. RICH ABAT: *La comunitat jueva...*, citat, p. 88.

³³¹ AHPB, Arnau PIQUER, Manual, 1391, octubre, 16 – 1392, desembre, f. 129r.

³³² Y. Baer: *Historia de los judíos...*, citat, p. 564.

causa diferent a l'apostasia, la maquinaria legal rabínica comptava amb un gran nombre de precedents als que acudir. La dissolució d'un matrimoni a causa de la conversió d'un dels membres no era quelcom nou, és cert, però fins al 1391 no es convertí en la principal causa amb gran nombre de casos. La confusió, per tant, entre els afectats devia de ser plausible. Un mostra d'això són les consultes efectuades als rabins – coneguts com a *responso* – per qüestions relacionades amb els conversos, la majoria de les quals eren referides als matrimonis i a les herències.³³³ La gran diferència en les seves respostes depenia en la consideració que tenien envers als conversos, i aquesta solia oscil·lar entre els que els consideraven plenament apostates (i els que pensaven que encara que es convertiren no hi havia ninguna diferència entre ells i els jueus ja que “Israel, encara que hagi pecat, continua essent Israel”. Tanmateix tot dependria dels casos particulars. La importància d'aquestes preguntes radica en que són fetes des de el punt de vista jueu. Per exemple, un jueus preguntaren al rabí mallorquí Ben Sémah Duran sobre la validesa d'un matrimoni de conversos en el que la dona havia decidit tornar al judaisme. La resposta del rabí fou que el matrimoni era vàlida ja que considerava que el convers forçat continuava essent jueu.³³⁴ Així, des del punt de vista jueu, la muller retornaria al judaisme obertament, es separaria del seu marit i fugiria per tal de no ser castigada per apostata, però legalment no es podria tornar a casar ja que el seu matrimoni amb el convers seria considerat vàlid. Per tant, en aquest cas, la muller no podria recuperar l'espòli.

Una altra problemàtica a la que s'enfrontaren els matrimonis jueus que es convertiren fou la conservació, o no, de l'acta de matrimoni i el document notarial que acreditava el pagament del dot. Els jueus tenien els seus propis notaris, també jueus i localitzats al Call, amb qui registraven legalment els seus contractes. Això no significa que utilitzessin exclusivament notaris jueus per a validar legalment els seus afers, també recorrien a notaris cristians, sobretot quan es tractava de relacions jurídiques entre jueus i cristians, ja que els documents hebreus en aquests casos resultaven insignificants en cas de conflicte.³³⁵ El seu ús es generalitzà tant que en alguns casos es preferia acudir a un notari cristià per fer públic instrument en qüestions privades que només implicaven a jueus. Un d'aquets afers privats eren les actes de matrimoni, com la que van signar els

---

³³³ Vegeu M. ORFALI LEVI: *Los conversos españoles en la literatura rabínica. Problemas jurídicos y opiniones legales durante los siglos XII-XVI*, Ed. Universidad Pontificia de Salamanca, Salamanca, 1982.

³³⁴ M. ORFALI LEVI: *Los conversos españoles...*, citat, p. 28.

³³⁵ E. FELIU I MABRES: *Algunes puntualitzacions sobre diversos aspectes de la història dels jueus a la Catalunya medieval*, dins «Catalan Historical Review, 2, ed. Institut d'Estudis Catalans, 175-190 (2009), p. 182.

jueus Ferrer Vidal i Dolça a Barcelona en una data indeterminada.³³⁶ Quan és públic instrument davant de notari, tant jueu com cristià, aquest quedava registrat al protocol del notari i posteriorment cadascuna de les parts rebia una còpia de l'instrument. Durant els avalots de 1391 els calls barcelonins foren saquejats i alguns jueus perderen tots els instruments notariaus que tenien, deliberadament destruïts pels cristians sobre els que tenien drets de cobrament. Si el document havia estat registrat en una notaria cristiana, hom podia provar que l'instrument desaparegut existia. El problema esdevenia greu quan es tractava d'un document provinent d'una notaria jueva, ja que algunes d'aquestes també foren atacades per tal de deixar desproveïts als jueus de tot document que provés algun deute o compromís amb qui s'encarregà de fer desaparèixer les proves. Per tant, alguns matrimonis es quedaren sense cap còpia del seu compromís matrimonial i sense cap comprovant de pagament de dot i es veieren obligats a tornar a repetir-lo un cop la tempesta amainés. Un exemple d'això és el dels conversos Berenguer Cardona, abans anomenat Vital Rinioch, i la seva muller Clara, abans Astruga, que el 8 de març de 1418, feren instrument de pagament de les 300 lliures que Clara va pagar a Berenguer en concepte de dot quan encara eren jueus.³³⁷

En altres ocasions les separacions familiars no venien degudes al trencament del matrimoni a causa de la no conversió d'un dels membres, sinó per la reticència dels fills a abraçar la fe cristiana. En alguns dels casos els pares no dubten en demanar ajuda al Consell barceloní per a forçar-los a convertir-se al cristianisme. Aquest va ser el cas de Felip de Rodes, convers barceloní, per qui el Consell de Barcelona, el 11 de setembre de 1439, demanà al baró Ramon de Cardona que permetés al dit Felip anar a Cardona i fer venir a Barcelona a la seva filla jueva, enviudada feia poc, i als seus nets també jueus per tal de convertir-los a la fe catòlica.³³⁸ El pare intenta fer us del seu poder com a *pater familias* per tal de fer valer la seva voluntat. Per aquesta raó els fills que es neguen a convertir-se desobeint la voluntat dels seus pares solen instal·lar-se en altres ciutats lluny del nucli familiar. Aquest potser també va ser el cas de Caterina, entre 21 i 25 anys d'edat, conversa, anomenada Or quan era jueva, filla de Bodonya i Jafudà, ambdós jueus i habitants de Gurra, regne d'Aragó, que el 4 de gener de 1415, prometé a Beatriu, vídua de Francesc de Segalers, difunt, notari de Lleida, habitant de Barcelona, que durant sis anys treballarà per ella com a serventa; Beatriu per la seva part promet

---

³³⁶ AHPB, Anònims segle XV, Plec de capítols matrimonials, segle XV, f.78rv.

³³⁷ AHPB, Tomas VIVES, *Quartum manuale*, 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f.99v. . (Vegeu apèndix documental I, doc. 181)

³³⁸ AHCB, CONSELL DE CENT, *Lletres Closes*, 1B:VI-6, f. 135v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 224)

ensenyar-li el seu ofici- no indica quin és el seu ofici- i mantenir-la i calçar-la durant aquest temps.³³⁹ Viure fora del nucli familiar, les clàusules abusives del contracte per les quals no percep sou i el fet d'entrar a treballar de serventa a casa d'una cristiana de natura enlloc d'una família conversa, la qual cosa denota que no acudeix a contactes dels pares per a que cuidin d'ella, fa pensar que la dita Caterina busca fugir del seus pares a causa, pot ser, de la seva conversió.

EL MATRIMONI

El seu nou status religiós obligà als conversos a abandonar els seus antics costums i rituals i adoptar els que la nova religió els imposava. Ja hem mencionat abans com el *ketubba* constituïa el primer pas – després de la elecció de la parella i les primeres negociacions orals – en el matrimoni jueu. La cerimònia solia fer-se a la sinagoga o casa d'un dels conjugues – normalment del marit – , on es situaven a sota d'un dosell nupcial (*huppah*), metàfora del sostre comú que anaven a compartir, i es procedia a recitar les set oracions de benedicció del matrimoni (*shevah berakhot*) per part de l'oficiant, qui sosté una copa de vi a la mà de la que beuran els conjugues en senyal de l'obligació de compartir.³⁴⁰ A continuació el nuvi col·locava un anell al dit de la núvia, acte que demostrava davant els presents que la prenia per muller, i fermava el *ketubba*. Un cop signat, el nuvi trencava una vaixel·la de ceràmica o vidre en record de la pèrdua del Temple de Jerusalem. Finalment, es procedia al banquet.

Elecció de la parella.

Com a cristians, els conversos es casarien ara mitjançant la cerimònia emprada per la societat cristiana. Deixant de banda el ritual religiós seguit pels jueus, els passos a seguir per contraure matrimoni en la societat cristiana diferien ben poc de la manera de fer jueva. El matrimoni era proposat pels pares, normalment motivat per interessos econòmics, i els conjugues eren, en la immensa majoria dels casos, pertanyents al mateix estament social.³⁴¹ Tanmateix, en algunes ocasions, la documentació notarial ens

---

³³⁹ AHPB, Pere PELLISSER, *Manuale*, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f.103rv. (Vegeu apèndix documental I, doc. 155)

³⁴⁰ E. CANTERA MONTENEGRO: *Aspectos de la vida judía...*, citat, p. 115.

³⁴¹ TERESA VINYOLES: *Les barcelonines a les darreries de l'Edat Mitjana*, ed. Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1976, p.75.

mostra com els pares o germans premiaven al seu fill o germà per a que acceptés el matrimoni proposat. Aquestes compensacions per acceptar un matrimoni es realitzarien fins i tot entre membres familiars conversos i jueus. El 30 de gener de 1404, Vidal Bases, jueu de Solsona, fill de Jucef de Beses, jueu de mateixa localitat, prometia en un instrument notarial al seu germà Joan Cardona, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, que per raó del matrimoni entre el dit Joan i Elionor, proveiria dits conjugues i els seus fills en aliments durant tres anys.³⁴² Com veiem, aquests matrimonis corresponien a moviments estratègics que permetien el manteniment del patrimoni familiar i els seu escreix. D'altra part ens mostra com en alguns casos la conversió era utilitzada com un mitjà per reforçar el poder de tota la família – amb membres jueus i conversos – al poder actuar lliurement en la societat cristiana mitjançant els seus membres conversos que alhora establirien enllaços matrimonials amb altres influents famílies abans jueves i ara converses.

El patrimoni i la posició social eren similars entre les dues famílies que s'unien per enllaç matrimonial. D'aquesta manera les dues famílies augmentaven en riquesa i influència social. En altres casos, sempre per qüestions econòmiques, l'enllaç matrimonial venia determinat per interessos professionals i comercials compartits per les dues famílies. Un clar exemple és el de Joan de Pallars, convers, draper, ciutadà de Barcelona, fill de Ramon de Pallars, ciutadà de Tarragona, i la seva muller Blanca, i Sibilla, filla de Ramón de Quer, corredor d'orella, i la seva muller Blanca, que realitzaren els capítols matrimonials davant notari el 5 de gener de 1415.³⁴³ Poc després d'haver realitzat aquests capítols matrimonials, Joan de Pallars nomenà procurador al convers Joan de Subirats, corredor d'orella i ciutadà de Barcelona, per a actués en nom seu realitzant totes les accions que trobés convenients en la societat sobre mercaderia de vels que Joan de Pallars tenia amb el seu cunyat Jaume de Quer, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, germà de la dita Sibília.³⁴⁴ En aquest cas, les professions del nuvi i de la família de la núvia es complementaven, Joan feia els draps i Jaume els venia, obtenint amb aquest enllaç matrimonial una propícia cohesió i estabilitat. Un altre exemple és el de Ramón Baró, convers, mercader de vels, oriünd d'Abrera i ciutadà de

---

³⁴² J. HERNANDO DELGADO: *Conversos i jueus: cohesió i solidaritat...*, citat, p. 190.

³⁴³ AHPB, Bernat PI, Manual, 1414, febrer, 8 - 1415, març, 3, 60v-61v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 154)

³⁴⁴ AHPB, Bernat PI, Manual, 1414, febrer, 8 - 1415, març, 3.

Barcelona, que contragué matrimoni amb Eulàlia, filla de Joan Oliver, corredor d'orella.³⁴⁵

En altres casos, les dues famílies pertanyien a la mateixa professió i la seva unió en feia augmentar la seva acció i influència. Dues de les més importants famílies de llibreters conversos, el Ça Coma i els Bertran, s'uniren mitjançant vincle matrimonial tal com ens indica l'instrument de pagament del dot, fermat el 27 de maig de 1433, en el que Joan sa Coma, convers, venedor de llibres, fill de Guillem sa Coma, venedor de llibres, ciutadans de Barcelona, reconeixia a Elionor, filla de Francesc Bertran, venedor de llibres i ciutadà de la dita ciutat, haver rebut les 300 lliures del seu dot.³⁴⁶ L'elevada suma del dot aportat pels Bertran ja ens dona una idea de la fructífera que podia ser la unió d'aquestes dues famílies. Un altre exemple és el de la ja esmentada família Quer. Al cas ja dit anteriorment s'uneix el de Joan de Quer, convers, corredor d'orella, fill del abans dit Ramón de Quer, corredor d'orella, ciutadans de Barcelona, i Eulàlia, àlies Blanquina, filla de Jaume Ballester, també corredor d'orella i ciutadà de Barcelona, que realitzaren instrument dotal el 21 de novembre de 1403.³⁴⁷ L'augment de la influència professional dels Quer mitjançant matrimonis estratègics no s'acabava aquí ja que uns anys després, el 8 de febrer de 1416, Clara, filla de Ramon de Quer, realitzaria el seu compromís matrimonial amb Mateu d'Avinyò, corredor d'orella com Ramón, i fill de Ramón Avinyò, també corredor d'orella.³⁴⁸

En tots els exemples que hem esmentat fins ara, el nuvi era el que compartia la mateixa professió que el sogre. Tanmateix, en altres casos el vincle professional es donava entre els pares dels conjugues. És el cas de Jordi de Sant Joan, convers, peller, ciutadà de Barcelona, fill de Bartomeu Rainers, sastre, difunt, que el 22 de juny de 1415 realitzà compromís matrimonial amb Flor, conversa, filla d'Andreu Figuera, sastre, abans ciutadà de Mallorca i ara habitant de Barcelona.³⁴⁹ Un altre exemple és el de Lenger Cisa, convers, giponer, fill de Berenguer Cisa, peller, difunt, que el 19 de gener de 1423 realitzà compromís matrimonial amb Aldolça, conversa, filla de Pere des Coll, peller, ciutadà de Barcelona.³⁵⁰ En els dos exemples el pare del nuvi, que era el qui

---

³⁴⁵ AHPB Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 70r. 1399, gener, 13. (Vegeu apèndix documental I, doc. 63)

³⁴⁶ AHPB, Pere SOLER, Manual, 1432, setembre, 15 - 1434, set., 22, f. 32r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 222)

³⁴⁷ AHPB, Tomas de BELLMUNT, *Manuale decimum contractuum comunium*, 1403, juny, 15 - 1403, novembre, 23, f.99rv. (Vegeu apèndix documental I, doc. 111)

³⁴⁸ AHPB Bernat PI, *Manuale comune*, 1415, setembre, 3 - 1416, febrer, 20, f. 88v-89r.

³⁴⁹ AHPB, Joan FERRER, *Octavum manuale*, 1415, maig, 13 - 1416, novembre, 3, f. 12r.

³⁵⁰ AHPB, Joan PEDROL, *Tercium manuale*, 1422, agost, 12 - 1423, novembre, 12, f. 70v.

compartia professió amb el sogre, ja era mort en el moment de concertar el matrimoni, i per tant, molt probablement, corresponia al nuvi acceptar o proposar el matrimoni. També en els dos casos el nuvi era peller i el sogre sastre. En aquests casos, possiblement, els pares dels conjugues tenien relació a causa del seu ofici i per tant ja es coneixien, i per altra part la compatibilitat dels dos oficis feia atractiva la unió matrimonial.

Tanmateix, la rotunditat en la societat cristiana barcelonina en la elecció del matrimoni per part dels pares no era tant severa amb els nois com en les noies, tot i que els Usatges de Barcelona donaven plena potestat als pares per concertar els matrimonis tant dels fills com de les filles.³⁵¹ En cas de que els pares haguessin mort abans que la seva filla hagués estat maridada es solia designar uns tutors a aquesta, els quals serien els que tindrien la potestat per a concertar-li un matrimoni. En el cas dels nois hi havia més llibertat, ja que en molts casos eren ells mateixos el que elegien la seva parella. Hem de tenir en compte, però, que el concepte del matrimoni com un instrument per a mantenir o promocionar la situació econòmica i social, i també assolir una estabilitat, estava imprès en la mentalitat de la societat. Per aquesta raó, quan un jove sense pares havia de buscar una noia per casar-se no era estrany que encomanés a un tercer la tasca de cercar-li una bona muller. L'ús d'un tercer o tercers era fins i tot utilitzada per pares que, bé per manca de bons contactes o per altres raons, preferien la seva intervenció amb la finalitat de concertar un bon matrimoni per al seu fill. La figura del matrimonier no es donava solsament a la societat cristiana, els solters jueus, sols o mitjançant els seus pares, també en feien ús quan no aconseguien pactar un bon matrimoni pel seu compte. Per exemple, el 5 de novembre de 1312, Momet Çabarra, jueu, fill de Mair Çabarra, amb consentiment del seu pare, prometia a Aaron Corren, jueu de Cardona, pagar-li 100 sous per la seva feina en la concertació i pacte del matrimoni entre el dit Momet i Astruga, filla de Samuel Salvat, jueu de Barcelona.³⁵² Un altre exemple és el d'Isaac Samuel, jueu de Barcelona, que el 1377 rebria de Salamó Caravida, físic, jueu de la dita ciutat, certa quantitat de diners *pro labore meo quem sustinui in tractando et perficiendo* el matrimoni entre el dit Salamó i Astruga, filla de Salamó Mossé de Sa Verdum, difunt.³⁵³ Per tant, no és d'estranyar que els conversos també acudiren a tercers per tal de tractar un tema de gran importància com era el matrimoni. Alguns dels

---

³⁵¹ TERESA VINYOLES: *Les barcelonines a les darreries...*, citat, p. 79.

³⁵² DAVID ROMANO: *Un casamentero judío (Cardona 1312)*, dins « Sefarad », ed. CSIC, 31:1, 1971, p.103.

³⁵³ ANNA RICH ABAT: *La comunitat jueva...*, citat, p. 81.

capítols matrimonials utilitzats en aquest estudi ens mostren la intervenció en els pactes matrimonials de persones alienes a la família de cada cònjuge. Per exemple, en els capítols matrimonials acordats el 12 de juliol de 1418 entre els conversos Asbert Vilella, coraler, fill de Joan Vilella, mercader, i la seva muller Clara, ciutadans de Barcelona, i Violant, filla Manel Jaume, físic i mestre en medicina, de Castelló d'Empúries, intervenen com a procuradors de la núvia els també conversos Joan Maçana, mercader, i Bernat Ramón de Vilamarí, teixidor de vels, ciutadans de Barcelona, els quals portaran a terme totes les negociacions amb el nuvi respecte als dits capítols.³⁵⁴ La potestat atorgada pel pare de la núvia permet a aquests procuradors allargar o abreujar la data de l'enllaç matrimonial. En aquest cas, la núvia i el seu pare resideixen en una població allunyada de la ciutat del nuvi, que és on es signa el compromís matrimonial, i per tant els procuradors tenen plens poders per a negociar les clàusules o almenys verificar que siguin les pactades anteriorment. En altres casos, les persones alienes que intervenen en la signatura dels capítols matrimonials actuen juntament amb els cònjuges i els seus pares que també hi són presents. És el cas dels capítols matrimonials signats el 5 de gener de 1415 entre Joan de Pallars, draper, ciutadà de Barcelona, fill de Ramon de Pallars, ciutadà de Tarragona, i la seva muller Blanca, i Sibília, filla de Ramon de Quer, corredor d'orella, i Blanca la seva muller, en el que a part dels cònjuges i els pares intervenen en la signatura Joan de Subirats, corredor d'orella, i Francesc Colomer, peller, ciutadans de la dita ciutat, per part del nuvi, i Joan de Quer, corredor, i Jaume de Quer, coraler, germans de la dita Sibília, per part de la núvia.³⁵⁵ En altres casos també es donava el cas que en la signatura dels capítols actuessin, a part dels pares, els germans d'ambdues famílies. Per exemple, en els capítols matrimonials signats el 8 de febrer de 1416 entre Mateu d'Avinyò, corredor d'orella, fill de Ramon Avinyó, també corredor, i Joana la seva muller, ciutadans de Barcelona, i Clara, filla del dit Ramon de Quer i Blanca, intervenen també Marc i Joan d'Avinyò, germans de Mateu, i Joan i Jaume de Quer, germans de Clara.³⁵⁶

Edat dels cònjuges.

Alguns dels documents estudiats ens mostren expressament l'edat dels cònjuges (veure taula següent), tanmateix són poques les ocasions en què consta

---

³⁵⁴ AHPB, Tomas VIVES, *Quartum manuale*, 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 117v-119r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 187).

³⁵⁵ AHPB, Bernat PI, Manual, 1414, febrer, 8 - 1415, març, 3, f. 60v-61v.

³⁵⁶ AHPB, 119/9, f. 88v-89r.

aquesta dada. En la societat cristiana de la Baixa Edat Mitjana les dones es casaven més joves que els homes.³⁵⁷ L'edat dels nuvis no depenia únicament de les circumstàncies econòmiques i socials, sinó que també hi tenia un important paper les estratègies de concertació d'aliances pròpies de les famílies de cada estament social.³⁵⁸

En els documents en què es cita l'edat, els homes oscil·len entre els 18 i els 25 anys. Tanmateix hem de tenir en compte que en la majoria dels documents notariais són els propis nuvis els que fermen i dels que a més en consta l'ofici, essent aquests, molt probablement, majors de 25 anys. Cosa perfectament comprensible, més en els primers anys després de 1391, a causa de l'empobriment general de la comunitat conversa a causa dels avalots d'aquell any. Molts joves en edat de casar-se quedaren orfes de pare, o pares, amb una herència que aniria principalment destinada a pagar els deutes i a procurar-se un mitja pel qual guanyar diners per mantenir-se.

Pel que a les dones, observem que en el casos en que es cita l'edat, aquesta es mouria una mica per sota dels homes. Tanmateix, tenint en compte que en la majoria dels casos el homes tenien 25 o més anys en el moment de contraure matrimoni, podem afirmar que les dones converses eren més joves que els homes en el moment de casar-se. Respecte a casos de noies de curta edat que contrauen matrimoni tant sols em trobat un possible cas entre els conversos barcelonins, essent aquest molt relatiu. Es tracta d'Eulàlia, filla de Bonjuha Davi, jueu de Castelló d'Empúries, difunt, i de Caterina, barcelonina, de que consta una edat entre els 12 i els 25 anys.³⁵⁹

Taula sobre la edat dels conversos que contrauen matrimoni.

Data	Promès	Edat	Promesa	Edat	Localització documental
1396-02-22	Joan Bartomeu, coraler, cB	>25	Eulàlia, filla de Bonjuha Dani, jueu de Castelló d'Empúries, difunt, i de Caterina,	12-25	AHPB, Joan PERELLA, <i>Quartus decimus liber comunis</i> , 1395, novembre, 2 - 1396,

³⁵⁷ TERESA VINYOLES: *Mirada a la Barcelona...*, citat, p. 143.

³⁵⁸ CLAUDIA OPTIZ: *Vida cotidiana de la mujeres en la Baja Edad Media (1200-1500)*, dins *Historia de las mujeres en occidente*, dirigida per Georges Duby i Michelle Perrot, ed. Círculo de Lectores, Barcelona, 1994, p. 329.

³⁵⁹ AHPB, Joan PERELLA, *Quartus decimus liber comunis*, 1395, novembre, 2 - 1396, abril, 4, f. 37v-38. (Vegeu apèndix documental I, doc. 33)

			cB.		abril, 4, f. 37v-38.
1396-06-08	Joan de Mero, sastre, anomenat Jassua Bensaloma quan era jueu, oriünd de la ciutat de Mallorca, fill de Salema, jueu, difunt, i d'Antonia, anomenada Mairona quan era jueva, cB.	18-25	Elionor, anomenada Goig quan era jueva, filla de Salomó de Marimon, anomenat Abraham de Saragossa quan era jueu, i Eulàlia, anomenada Rafaela quan era jueva, cB.	-	AHPB, Llorenç MASÓ, Llibre comú, 1394, gener, 27 - 1396, agost, 11, f. 89v-90r.
1408-02-04	Joan Boscà, coraler, cB.	20-25	Caterina, filla de Joan (..), sabater, cB	-	AHPB, Francesc DE MANRESA, <i>Sextum manuale</i> , 1408, febrer, 4 - 1409, març, 9, f. 2rv.
1415-10-15	Ferran Amorós, fill de Ferran Amorós, botiguer, i de Gràcia, cB.	19	Clareta, filla de Joan de Subirats, corredor d'orella, i de Sibília, àlies Salvada, cB.	21	AHPB, Bernat PI, <i>Manuale comune</i> , 1415, setembre, 3 - 1416, febrer, 20, f. 21r-23r.
1418-08-12	Asbert Vilella, coraler, fill de Joan Vilella, mercader, i de Clara, cB	-	Violant, filla de Manel Jaume, físic i mestre en medicina, de Castellò d'Empúries.	18	AHPB, Tomàs VIVES, <i>Quartum manuale</i> , 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 118v.

cB: ciutadà de Barcelona

Capítols matrimonials.

Un cop pactat el matrimoni i negociades les condicions, es procedia a posar per escrit el compromís de casament, les condicions pactades i la quantia del dot. Durant la Baixa Edat Mitjana la núvia havia d'aportar un dot al matrimoni, ja que s'entenia que aquesta esdevenia una càrrega econòmica per al marit. Corresponia als pares – o bé a qui ells havien designat en cas que haguessin mort – dotar a les seves filles donat que

segons la llei sense dot no hi ha matrimoni legal.³⁶⁰ El dot era, per tant, el punt més important en les negociacions matrimonials. Tant és així que molts matrimonis es conformaven tant sols amb un instrument dotal – es a dir, un document notarial on hi contava el compromís de la parella a casar-se, la dot aportada per la núvia i poca cosa més – on la principal dada era la quantitat aportada per la núvia, com i quan pagaria el dot, i les condicions del retorn d'aquest quan el marit morís.

La quantitat del dot pagat per la núvia ens indica el poder econòmic de les famílies que s'uneixen.

En els casos estudiats (vegeu la taula de la plana següent) la dot més alta correspon a la pagada per Clara, filla de Ramón de Quer, corredor d'orella, i de Blanca, al seu promès Mateu d'Avinyó, corredor d'orella, fill de Ramón Avinyó, també corredor, i de Joana, que fou de 330 lliures barcelonines, segons consta els capítols matrimonials datats el 8 de febrer de 1416.³⁶¹ La segueix la pagada per Clara, abans anomenada Astruga, al seu futur marit Berenguer Cardona, corredor d'orella, el 12 d'agost de 1418.³⁶² D'igual quantia fou la pagada per Elionor, filla de Francesc Bertran, venedor de llibres, a Joan sa Coma, també venedor de llibres, fill de Guillem sa Coma, del mateix ofici, el 27 de maig de 1433.³⁶³ El quart dot que destaca per la seva alta quantia és el pagat per Enfransina, filla de Berenguer Martí, mercader i coraler, a Manuel de Belcaire, mercader, fill de Francesc de Belcaire, mercader, ciutadà de Tortosa, i de Bonadona, jueva, difunta, el 26 d'abril de 1426.³⁶⁴ Tots aquests matrimonis tenen com a factor comú que els caps de les dues famílies que componen la unió tenen el mateix ofici. És més, són famílies destacades dins de les dites professions. Aquestes unions, per tant, persegueixen enfortir i consolidar el poder econòmic d'ambdues famílies, i al tractar-se de destacats membres les dots son elevades.

A l'altra cara de la moneda trobem els dots més baixos, corresponents a les famílies més humils. La quantitat més baixa pagada per un dot que hem registrat, 16 lliures i 10 sous, és la corresponent a Elionor, filla de Joan Català, giponer, i Sança,

---

³⁶⁰ CARMÉ BATLLE I GALLART, TERESA VINYOLES I VIDAL: *Mirada a la Barcelona medieval des de les finestres gòtiques*, ed. Rafael Dalmau, Barcelona, 2002, p. 147.

³⁶¹ AHPB, Bernat PI, *Manuale comune*, 1415, setembre, 3 - 1416, febrer, 20, f. 88v-89r.

³⁶² AHPB, Tomas VIVES, *Quartum manuale*, 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 118v.

³⁶³ AHPB, Pere SOLER, *Manual*, 1432, setembre, 15 - 1434, set., 22, f. 32r.

³⁶⁴ AHPB, Pere ROIG, *Manual*, 1425, desembre, 22- 1426, juny, 10, s/f.

Taula:Contractes matrimonials entre conversos i dots pagats.

<i>Data</i>	<i>Nuvi</i>	<i>Condicció nuvi</i>	<i>Núvia</i>	<i>Condicció núvia</i>	<i>Dot</i>	<i>Localització documental</i>
1391-09-14	Pere Taberner, tintorer, fill de Gerard d'Esllada, tintorer, cB	Convers	Joaneta, filla de Jaffudan i de Bonafia, difunts, jueus de Barcelona	Conversa	16 ll 13 s 4 diners	AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1391, juny,7- 1392, gener, 2, f. 51v.
1395-09-8	Bernat de Conomines, sastre, abans anomenat, Vidal Sadoch, h B	Convers	Celestina, abans dita Perla, filla de Samuel Saprut, difunt, jueu de València.	Conversa	60 ll (en espècies)	AHPB, Jaume VIDAL, Llibre comú, 1394, gener, 24 - 1397, octubre, 24, f. 19v-20r.
1396-02-22	Joan Bartomeu, coraler, cB	Convers	Eulàlia, filla de Bonjuha Davi de Castelló, difunt, jueu, i de Caterina, conversa, cB	Conversa	40 ll	AHPB, Joan PERELLA, <i>Quartus decimus liber comunis</i> , 1395, novembre, 2 - 1396, abril, 4, f. 37v-38r.

1396-06-8	Joan de Mero, sastre, abans anomenat Jassua Bensaloma, oriund de la Ciutat de Mallorca, fill de Salema, jueu, difunt, i d'Antonia, conversa, abans dita Mayrona, cB	Convers	Elionor, abans anomenada Goig, filla de Salomó de Marimon, convers, abans anomenat Abraham de Saragossa, i Eulàlia, conversa, abans anomenada, Rafaela, cB	Conversa	36 ll	AHPB, Llorenç MASÓ, Llibre comú, 1394, gener, 27 - 1396, agost, 11, 89v-90r.
1399-01-13	Ramon Baró, mercader de vels, oriund de la villa Abrera cB	Convers	Eulàlia, filla de Joan Oliver, corredor d'orella, i de Dolça, difunta, cB	Conversa	20 ll	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 70r.
1399-01-25	Pere Sant Jaume, 19 anys, dauer, fill de Ramon Pons, sastre, i de Blanca, cB	Convers	Blanca, filla de Francesc Alamany, mestre de senyals, cB	Conversa		AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 71r.

1399-02-20	Pere Ballester, teixidor de vels, cB	Convers	Eulàlia, filla de Francesc Bertran, sastre, i d'Isabel, cB	Conversa	31 ll	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, 75r.
1399-03-15	Pere Osselló, coraler, cB	Convers	Maria, que ja es dona de Pere	Conversa	30 ll	AHPB, Arnau PIQUER, Manual, 1399, gener, 2 - 1399, des., 24, f. 25r.
1399-04-07	Andreu Sa Claposa, maneguer, fill d'Isaac, difunt, argenter, i de Bonafilla, difunta, juaus de Barcelona	Convers	Elvira, filla de Rafael de Fontclara, mestre físic, i de Dolça, cB	Conversa	100 ll	AHPB, Arnau PIQUER, Manual, 1399, gener, 2 - 1399, des., 24, f. 74v.
1399-06-28	Agustí Amorós, fill de Francesc Fogassot, convers, sastre, cB	Convers	Margarida, filla d'Abraham Cabrit, difunt, jueu de B. , i de Vidala.	Conversa	20 ll (Entre diners i coses)	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 98r.

1403-07-31	Joan de [...], coraler, fill de Bernat Arnau, convers, carnisser, difunt, i de Llorença, cB	Convers	Elionor, filla de Joan Català, convers, giponer, i Sança, cB	Conversa	16 ll 10s	AHPB, Pere DE POU, <i>Quintum manuale</i> , 1400, desembre, 30 - 1404, nov., 17, f. 112r.
1403-11-21	Joan de Quer, corredor d'orella, fill de Ramon de Quer, corredor d'orella i de Blanca, la seva dona, cB	[convers]	Eulàlia, àlies Blanquina, filla de Jaume Ballester, corredor d'orella, i Bertomeua, la seva dona, cB.	[conversa]	93 ll 10s (82 ll i 10 sous amb diners i la resta amb coses)	AHPB, Tomas DE BELLMUNT, <i>Manuale decimum contractuum comunium</i> , 1403, juny, 15 - 1403, novembre, 23, f. 99rv.
1404-05-03	Pere Llombart, batxiller en medicina, habitant de Vilafranca de Conflent.	Convers	Dolça, filla de Berenguer Ferrer, coraler, i d'Estela, cB	Conversa	40 ll	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale quintum decimum</i> , 1403, desembre, 17 - 1404, des., 24, f. 36r.

1405-01-26	Joan Burguès Castanyer, teixidor de vels, fill de Berenguer Castanyer, difunt, teixidor de vels, i d'Elionor, vivent, cB	Convers	Elionor, filla de Berenguer Cardona, sastre, i de Clara, cB.	Convers	55ll	ACB, MANUALS NOTARIALS, Canyelles, s/f.
1405-09-21	Bernat Conill, fill de Yno Conill, sastre, i de Clara, CB	Convers	Clara, filla de Jaume Marc, garbellador de salses, i de Caterina, cB	convers	49 ll 10s	ACB, MANUALS NOTARIALS, Canyelles, s/f.
1408-02-04	Joan Boscà, coraler, cB	Convers	Caterina	Conversa	22 ll	AHPB, Francesc DE MANRESA, <i>Sextum manuale</i> , 1408, febrer, 4 - 1409, març, 9, f. 2r.
1413-05-30	Francesc Armangau, corredor d'animals, h. Perpinyà	Convers	Angelina, que va ser dona de Pere Fontanals, convers, difunt, sastre, h. Monblanc	Conversa	30 ll	AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1413, abril, 3- 1413, juny, 7, f. 38v.

1415-01-05	Joan de Pallars, draper, cB, fill de Ramón de Pallars, cT, i Blanca, la seva dona, també intervenen Joan de Subirats, corredor d'orella, i Francesc Colomer, peller, cB	Convers	Sibil.la, filla de Raimón de Quer, corredor d'orella, i de Blanca, la seva dona, intervenen els seus germans Joan de Quer, corredor, i Jaume de Quer, coraler, cB	Conversa	110 ll	AHPB, Bernat Pi, Manual, 1414, febrer, 8 - 1415, març, 3, f. 60v-61v.
1415-06-22	Jordi de Sant Joan, peller, cB, fill de Bertomeu Rayners, sastre, i Blanca, difunts, cB	[convers]	Flor, filla de Andreu Figuera, sastre, c M, ara hB, i Caterina, difunta, cB	Conversa	27 ll 10s	AHPB, Joan FERRER, <i>Octavum manuale</i> , 1415, maig, 13 - 1416, novembre, 3, f. 12r.
1415-10-15	Ferran Amorós, fill de Ferran Amorós, botiguer, i de Gràcia, la seva dona, cB	[convers]	Clareta, filla de Joan Subirats, corredor d'orella, i de Sibil.la, àlies <i>Salvada</i> , cB	[conversa]	100 ll	AHPB, Bernat Pi, <i>Manuale comune</i> , 1415, setembre, 3 - 1416, febrer, 20, f. 21r-23r.

1415-12-03	Felip Sabater, coraler , germà de Joan Sabater, cB	Convers	[Violant], filla de Berenguer Ça Cot, teixidor de vels, convers, cB	Conversa	200 fl	AHPB, Pere PELLISSER, <i>Manual</i> , 1415, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 58r.
1416-02-08	Mateu d'Avinyó, corredor d'orella, cB, fill de Ramon d'Avinyó, corredor d'orella, i Joana dona seva, h. Vilafranca P., també Marc i Joan d'Avinyó, mercaders, germans de Mateu, cB	[convers]	Clara, filla de Ramon de Quer, corredor d'orella, i Blanca, la seva dona, també els seus germans Joan i Jaume de Quer, mercaders, cB	Conversa	330 ll	AHPB, Bernat Pi, <i>Manuale comune</i> , 1415, setembre, 3 - 1416, febrer, 20, f. 88v-89r.
1418-03-08	Berenguer Cardona, corredor d'orella, abans Vital Rinioch, cB.	Convers	Clara, abans Astruga	Conversa	300 ll	AHPB, Tomàs VIVES, <i>Quartum manuale</i> , 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 99v.

1418-08-12	Asbert Vilella, coraler, fill de Joan de Vilella, mercader, i Clara, cB	Convers	Violant, de 18 anys, filla de Emmanuel Jaume, físic mestre en medicina de Castelló d'Empuries.	Conversa	110 ll	AHPB, Tomàs VIVES, <i>Quartum manuale</i> , 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 118v.
1421-01-15	Bonanat de Sant Joan, coraler, cB	[convers]	Clareta, filla de Berenguer Cardona, corredor d'orella, cB	[conversa]	55 ll	AHPB, Tomas VIVES, Manual, 1420, maig, 14 - 1421, abril, 21, f. 30r.
1421-02-01	Salvador Sanç, sastre, i Joan Ros, mercader, cB	Convers	Maria, filla del mestre Benvenist, jueu de B., difunt, i de Gracia, la seva dona, intervenen Roderic de Prats, convers, cB, i Francesc Queralt, mercader, h. d'Agramunt	Conversa	55 ll	AHPB, Pere ROIG, Manual, 1420, juny, 24 - 1421, abril, 1, s/f.

1423-01-19	Lenger Cisa, giponer, fill de Berenguer Cisa, difunt, peller, i de la seva muller Eulàlia, cB.	Convers	Aldonça, filla de Pere des Coll, peller, i de la seva muller Clara, cB.	[conversa]	121 ll	AHPB, Joan PEDROL, <i>Tercium manuale</i> , 1422, agost, 12 - 1423, novembre, 12, bossa.
1423-07-10	Rafael Trenxer, coraler, fill de Gonsalb Trenxer, coraler, i d'Alamanda, difunta, cB	[convers]	Elionor, filla d'Antoni Rosar, dauer, i de Joana, cB.	[conversa]	250 fl (137 ll i mitja)	AHPB, Joan PEDROL, <i>Tercium manuale</i> , 1422, agost, 12 - 1423, novembre, 12, 70v.
1423-10-22	Gabriel Ballester, teixidor de vels, cB, fill de Pere Ballester, teixidor de vels, i de Joaneta, difunts, cB.	[convers]	Margarida, filla de Guillem Porta, difunt, i de Eulàlia, cB.	[conversa]	55 ll	AHPB, Joan PEDROL, <i>Tercium manuale</i> , 1422, agost, 12 - 1423, novembre, 12, f. 96r.

1433-05-27	Joan sa Coma, venedor de llibres, fill de Guillem sa Coma, venedor de llibres, cB.	[convers]	Elionor, filla de Francesc Bertran, venedor de llibres, cB	[conversa]	300 ll	AHPB, Pere SOLER, Manual, 1432, setembre, 15 - 1434, set., 22, f. 32r.
1423-11-27	Guillem Blanch, mercader, cB	Convers	Agnés, filla de Berenguer Ferrer, cB	Conversa	600	AHPB, Joan PEDROL, <i>Tercium manuale</i> , 1422, agost, 12 - 1423, novembre, 12, f. 112r.
1426-04-26	Manuel de Belcaire, mercader, cB, fill de Francesc de Belcaire, mercader, c. de Tortosa i de Bonadona, difunta, jueva.	[convers]	Enfransina, filla de Berenguer Martí, mercader i coraler, cB.	[convers]	220 ll.	AHPB, Pere ROIG, Manual, 1425, desembre, 22- 1426, juny, 10, s/f.

c= ciutadà – h= habitant. – cB= ciutadà de Barcelona. – cT= ciutadà de Tarragona – ll= lliures – s=sous – fl.= florins d’or d’Aragó

promesa amb Joan, coraler, fill de Bernat Arnau, carnisser, difunt, i Llorença, datada el 31 de juliol de 1403.³⁶⁵ La segona és la pagada per Joaneta, filla de Jaffudan i Bonafilla, jueus, difunts, a Pere Taberner, tintorer, fill de Gerard d'Esllada, tintorer, de 16 lliures, 13 sous i 4 diners pagats el 14 de setembre de 1391.³⁶⁶ La tercera, amb una quantitat de 20 lliures i datada el 13 de gener de 1399, és la de Eulàlia, filla de Joan Oliver, corredor d'orella, i de Dolça, difunts, a Ramón Baró, mercader de vels, oriünd de la vila d'Abrera.³⁶⁷ Segueix el portat el per Margarida, filla d'Abraham Cabrit, difunt, i de Vidala, jueus de Barcelona, a Agustí Amorós, fill de Francesc Fogassot, sastre, de 20 lliures entre diners i bens mobles.³⁶⁸ L'últim dot que destaca per la seva baixa quantia, 22 lliures, és el que es comprometé a pagar, el 4 de febrer de 1408, Caterina, de la que no consten els pares, a Joan Boscà, coraler.³⁶⁹ En aquests casos, a diferència dels dots més alts que hem comentat abans, les famílies dels dos cònjuges tenien professions diferents, en la seva majoria artesanes. A més, no es tracta de famílies que s'han dedicat a un mateix ofici durant generacions sinó que els pares i els fills han desenvolupat professions diferents. Un altre aspecte concordant en tres dels casos és l'orfanat de la núvia, tant de pare com de mare, fet que deixava a aquesta en una situació molt precària econòmicament en la gran majoria dels casos. Abans de morir, però, el pare solia incloure en el testament una quantia específicament destinada al dot de les filles que restaven per casar en el moment de la redacció del mateix. En altres casos també es contemplava la possibilitat de que la filla decidís ingressar en un monestir, destinant llavors els diners del dot a la donació obligatòria a l'ordre on s'incorporaria dita filla. En altres casos era el padastre de la núvia el que es feia càrrec de pagar el dot. Aquest va ser el cas d'Eulàlia, filla de Bonhjuha Davi, jueu de Castelló d'Empúries, difunt, i de Caterina, conversa, casada en segones núpcies amb Pere Ripoll, convers de Barcelona, que el 22 de febrer de 1396 promet, mitjançant instrument dotal, al seu promès Joan Bartomeu, coraler, ciutadà de Barcelona aportar 40 lliures.³⁷⁰ En un altre instrument notarial redactat a continuació dels capítols matrimonial, Eulàlia reconeix que les dites 40 lliures són cedides pel seu padastre, ja que ella no disposa dels bens heretats pel seu pare que li permetin pagar el dot. Malauradament, aquesta donació no va ser gratuïta, ja

---

³⁶⁵ AHPB, Pere DE POU, *Quintum manuale*, 1400, desembre, 30 - 1404, nov., 17, f. 112r.

³⁶⁶ AHPB Bernat NADAL, Manual, 1391, juny, 7 - 1392, gener, 2, f. 51v.

³⁶⁷ AHPB Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 70r.

³⁶⁸ AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 98r.

³⁶⁹ AHPB, Francesc DE MANRESA, *Sextum manuale*, 1408, febrer, 4 - 1409, març, 9, f. 2r.

³⁷⁰ AHPB, Joan PERELLA, *Quartus decimus liber comunis*, 1395, novembre, 2 - 1396, abril, 4, f. 38v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 34)

que Eulàlia renúncia a heretar res de la seva mare i cedeix a Pere Ripoll tots els drets dels bens del seu pare que un futur rebria – segurament la casa familiar on viu la mare. Si tenim en compte que la capa inferior de la societat barcelonina, lliberts i pagesos, solien portar un dot entre 20 i 25 lliures³⁷¹, podem fer-nos una idea del nivell d'empobriment en que algunes famílies converses havien arribat arrel de la devastació de 1391.

La resta dels dots, la major part, es distribuïrien gairebé igualitàriament en dos franges: de 30 a 60 lliures (10 casos) i de 90 a 137 lliures (8 casos). La mitja de la quantia dels dots estudiats és de 82 lliures aproximadament, dada que ens mostra un nivell econòmic estable de les famílies converses entre els casos exposats. Cal destacar també un detall important. Si ens fixem amb les dots més baixes i les seves dates veurem que es corresponen als primers deu anys després del avalots de 1391. Passat aquests temps, la quantia dels dots augmenta – els dots més alts es comptabilitzen a partir de 1416 – i s'homogènia entre les dues franges esmentades anteriorment. Aquesta dada bé podria indicar una important recuperació econòmica de les famílies converses després de la pràctica ruïna a la que es veieren abocades a causa del saqueig de 1391 i el posterior pagament de la taxa de 10 sous per lliura sobre el valor de cada immoble dels calls.

No hi ha un reglamentació específica de quan es tenia que fer efectiu el pagament del dot, per tant aquest podia produir-se abans o després de l'enllaç. De fet, no tots els instruments notariais fixen una termini d'entrega del dot. Dels instruments utilitzats en el present estudi en tant sols set casos la família de la núvia es compromet a pagar abans de l'enllaç. Elionor, filla de Berenguer Cardona, sastre, i de Clara, compromesa el 26 de gener de 1405 amb Joan Burgés Castanyer, teixidor de vels, fill de Berenguer Castanyer, del mateix ofici, difunt, i d'Elionor, que promet pagar les 55 lliures del dot dos mesos abans de l'enllaç; per la seva part Joan deixa clar que es casarà amb ella dos mesos després d'haver rebut el dot.³⁷² El 21 de setembre de 1405, Clara, filla de Jaume Marc, garbellador d'espècies, i de Caterina, promet al seu futur marit Bernat Conill, fill de Yno Conill, sastre, i de Clara, que pagarà les 49 lliures i 10 sous del dot un mes abans de la benedicció eclesiàstica del seu matrimoni.³⁷³ Al mateix termini es compromet, el 15 de novembre de 1415, Claretta, filla de Joan Subirats,

---

³⁷¹ TERESA VINYOLES: *Les barcelonines a les darreries...*, citat, p. 85.

³⁷² ACB, Manuals notariais, Canyelles.

³⁷³ ACB, Manuals notariais, Canyelles

corredor d'orella, i de Sibília, àlies Salvada, amb el seu promès Ferran Amorós, fill de Ferran Amorós, botiguer, i de Gràcia.³⁷⁴ En altres ocasions el lapse de temps entre el pagament del dot i l'enllaç era més curt. Per exemple, el 3 de desembre de 1415, Violant, filla de Berenguer ça Cot, teixidor de vels, promet al seu futur marit, Felip Sabater, coraler, germà de Joan Sabater, que li entregará el seu dot de 110 lliures vuit dies abans de la benedicció eclesiàstica del seu matrimoni.³⁷⁵ I en altres casos el pagament era gairebé simultani al matrimoni. El 12 d'agost de 1418, Violant, filla d'Emmanuel Jaume, físic i mestre en medicina, de Castelló d'Empúries, i Asbert Vilella, coraler, fill de Joan Vilella, mercader, i de Clara, prometen casar-se durant el mes de setembre del mateix any, alhora que Violant es compromet a pagar el dot de 110 lliures el mateix mes.³⁷⁶ El mateix cas és el de Margarida, filla de Guillem Porta, difunt, i d'Eulàlia, que promet pagar les 55 lliures del dot al seu promès Gabriel Ballester, teixidor de vels, fill de Pere Ballester, també teixidor de vels, i de Joaneta, difunts, al mes de novembre, que es quan es casaran.³⁷⁷ Tanmateix, aquests compromisos de pagament permetien en alguns casos certa flexibilitat. Per exemple, el 5 de gener de 1415, Sibília, filla de Ramon de Quer, corredor d'orella, i de Blanca, promet pagar al seu promès Joan de Pallars, draper, fill de Ramon de Pallars, ciutadà de Tarragona, i de Blanca, les 110 lliures del seu dot un mes abans de la cerimònia³⁷⁸ però finalment no va ser pagat fins molt després d'aquesta, concretament el 15 de febrer de 1516.³⁷⁹

El més important, però, era la garantia que la família de la núvia pagués la quantitat estipulada com a dot. En la majoria dels casos ambdues parts en tenien prou amb el compromís fixat en l'instrument dotal i el capítols matrimonials. En altres tanmateix la família del nuvi prefereix reforçar aquesta garantia mitjançant la signatura d'un instrument de deute corresponent a la quantitat del dot acordada, el mateix dia en que es redacta l'instrument dotal. Segons els documents que mostrem a continuació, sembla ser que aquest plus de garantia es donava quan es tenia previsió de pagar el dot en un termini superior a un any. El 3 de maig de 1404, Berenguer Ferrer, coraler, i Estela, pares de Dolça, promesa de Pere Llombart, batxiller en medicina, habitant de Vilafranca de Conflent, paguen a aquest les 40 lliures de dot de la seva filla que havien promès pagar al dit Pere mitjançant instrument de deute fermat el 8 de març de 1403,

---

³⁷⁴ AHPB, Bernat PI, *Manuale comune*, 1415, setembre, 3 - 1416, febrer, 20, f. 21r-23r.

³⁷⁵ AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1415, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 58.

³⁷⁶ AHPB, Tomas VIVES, *Quartum manuale*, 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 118v

³⁷⁷ AHPB, Joan BALCEBRE, Manual, 1416, abril, 9 - 1417, desembre, 16, f. 96r.

³⁷⁸ AHPB, Bernat PI, Manual, 1414, febrer, 8 - 1415, març, 3, f. 60v-61v.

³⁷⁹ AHPB, Bernat PI, *Manuale comune*, 1415, setembre, 3 - 1416, febrer, 20, f. 95v.

quan es van redactar els capítols matrimonials.³⁸⁰ El 5 de gener de 1415, el mateix dia en que es signen els capítols matrimonials, Ramon de Quer, corredor d'orella, pare de Sibília, signa al promès de la seva filla, Joan de Pallars, fill de Ramon de Pallars, un instrument de deute de 110 lliures, corresponent al dot que la dita Sibília porta.³⁸¹ El 15 de novembre de 1415, Claret, filla de Joan Subirats, corredor d'orella, i de Sibília, àlies Salvada, i el seu promès Ferran Amorós, fill de Ferran Amorós, botiguer, i de Gràcia redacten capítols matrimonials en que es fixa un dot de 100 lliures, al mateix temps que els pares de Claret fermen instrument debitori de dit quantitat, la qual prometen pagar un mes abans de la benedicció eclesiàstica.³⁸² El 8 de febrer de 1416, Mateu d'Avinyò, corredor d'orella, fill de Ramón Avinyò, també corredor, i de Joana, redactà capítols matrimonials amb la seva promesa, Clara, filla de Ramon de Quer, corredor d'orella, amb un dot de 330 lliures de les que Ramon en va fer instrument debitori i prometé pagar un mes abans de la benedicció de l'enllaç.³⁸³ Efectivament, Ramon pagà les 330 lliures el dia acordat.³⁸⁴ També feren instrument debitori, el 1 de febrer de 1421, Roderic de Prats i Francesc Queralt, procuradors de Maria, filla de mestre Benvenist, jueu, difunt, i de Gràcia, per tal de pagar les 55 lliures que Maria portava com a dot a Salvador Sanç, sastre.³⁸⁵ En aquest cas van ser els procuradors de la núvia, òrfena de pare, els que signen l'instrument debitori. Tanmateix, en altres casos era la vídua la que el signava sense cap mena de problema. Per exemple, el 10 de juliol de 1423, Eulàlia, mare de Margarida, i vídua de Guillem Porta, pare de la dita Margarida, signà instrument debitori de 55 lliures a Gabriel Ballester, teixidor de vels, promès de la seva filla en concepte de dot d'aquesta, i mitjançant el qual es comprometia a pagar durant el mes de novembre.³⁸⁶ També en aquesta ocasió el pagament s'efectuà en el termini acordat, concretament el 27 de novembre del mateix any.³⁸⁷ El 26 d'abril de 1426 Manuel de Belcaire, mercader, fill de Francesc de Francesc de Belcaire, mercader, ciutadà de Tortosa, i Bonadona, difunta, jueva, reconeix haver rebut de Francesca, muller seva, filla de Berenguer Martí, coraler i mercader, 220 lliures corresponents al dot d'aquesta i que el seu pare s'havia compromès a pagar mitjançant instrument

---

³⁸⁰ AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale quintum decimum*, 1403, desembre, 17 - 1404, des., 24, f. 36r.

³⁸¹ AHPB, Bernat PI, Manual, 1414, febrer, 8 - 1415, març, 3, f. 60v-61v.

³⁸² AHPB, Bernat PI, *Manuale comune*, 1415, setembre, 3 - 1416, febrer, 20, f. 21r-23r.

³⁸³ AHPB, Bernat PI, *Manuale comune*, 1415, setembre, 3 - 1416, febrer, 20, f. 88v-89r.

³⁸⁴ AHPB, Bernat PI, Manual, 1416, febrer, 20 - 1416, agost, 1, f. 59r.

³⁸⁵ AHPB, Pere ROIG, Manual, 1420, juny, 24 - 1421, abril, 1, s/f.

³⁸⁶ AHPB, Joan PEDROL, *Tercium manuale*, 1422, agost, 12 - 1423, novembre, 12, f. 96r.

³⁸⁷ AHPB, Joan PEDROL, *Tercium manuale*, 1422, agost, 12 - 1423, novembre, 12, f. 97r.

debitori el 16 de desembre de 1421, dia que van redactar els capítols matrimonials.³⁸⁸ Una altra manera de garantir el pagament del dot consistia en ingressar la quantitat acordada, o una part d'aquesta, en una taula de canvi. Així ho prometé fer, el 27 de maig de 1433, Francesc Bertran, venedor de llibres, pare d'Elionor, al promès d'aquesta, Joan sa Coma, venedor de llibres, acordant ingressar en una taula canvi 256 lliures de les 300 que composaven el dot de la seva filla.³⁸⁹

En altres ocasions, la dot aportada per la núvia conversa no era monetària sinó que constava de diversos objectes i robes. Tanmateix, aquestes dots podien arribar a quantitats més que acceptables. El 8 de setembre de 1395, Celestina, anomenada Perla quan era jueva, filla de Samuel Saprut, difunt, jueu de València, aportava com a dot 60 lliures en diversos bens mobles per al seu matrimoni amb Bernat Conomines, anomenat Vidal Sadoch quan era jueu, habitant de Barcelona.³⁹⁰ Una altra modalitat era pagar una part del dot en metàl·lic i l'altra en bens mobles. Eulàlia, àlies Blanquina, filla de Jaume Ballester, corredor d'orella, i Bertomeua, ciutadans de Barcelona, portava com a dot, el 21 de novembre de 1403, per al seu matrimoni amb Joan de Quer, també corredor, fill de Ramon de Quer, del mateix ofici, i de Blanca, 93 lliures i 10 sous, de les que 11 lliures eren objectes.³⁹¹ El 12 d'agost de 1418, Violant, filla d'Emmanuel Jaume, mestre en medicina, habitant de Castelló d'Empúries, promet donar en dot a Asbert Vilella, coraler, fill de Joan Vilella, mercader, i de Clara, ciutadans de Barcelona, 110 lliures, 80 lliures en metàl·lic i les 20 lliures restants en bens mobles.³⁹² Margarida, filla de Guillem Porta, difunt, i d'Eulàlia, ciutadans de Barcelona, portà com a dot, el 22 d'octubre de 1423, per al seu matrimoni amb Gabriel Ballester, teixidor de vels, fill de Pere Ballester, del mateix ofici, i de Joaneta, difunts, ciutadans de la dita ciutat, 55 lliures entre diners i bens mobles.³⁹³

En altres ocasions, la núvia aportava roba seva a més del dot. Aquesta es feia constar en l'instrument dotal per a que fossin retornades juntament amb l'esponsalici. Per exemple, Clara, filla de Jaume Marc, garbellador de salses, donà, el 21 de setembre de 1405, juntament amb les 49 lliures i 10 sous que portava com a dot, la seva roba i

---

³⁸⁸ AHPB, Pere ROIG, Manual, 1425, desembre, 22- 1426, juny, 10, s/f.

³⁸⁹ AHPB, Pere SOLER, Manual, 1432, setembre, 15 - 1434, set., 22, f. 32r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 223)

³⁹⁰ AHPB, Jaume VIDAL, Llibre comú, 1394, gener, 24 - 1397, octubre, 24, f. 19v-20r.

³⁹¹ AHPB, Tomas DE BELLMUNT, *Manuale decimum contractuum comunium*, 1403, juny, 15 - 1403, novembre, 23, f.99rv.

³⁹² AHPB, Tomas VIVES, *Quartum manuale*, 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 99v.

³⁹³ AHPB, Joan PEDROL, *Tercium manuale*, 1422, agost, 12 - 1423, novembre, 12, f. 96r

una cota que el seu pare manaria fer, sense que en constés el valor.³⁹⁴ La dita roba i cota no s'inclouen dins del dot, ja que el nuvi pagà com escriu 24 lliures i 15 sous, es a dir, la meitat de les 49 lliures i 10 sous que la núvia portà com a dot. Tanmateix es fa constar l'entrega d'aquesta per evitar problemes en el moment de recuperar-la.

Un aspecte interessant respecte als instruments dotals en el cas dels conversos és la repetició d'aquests a causa pèrdua. Com va passar amb altres tipus de documents, molts instruments van ser extraviats o destruïts durant l'assalt als calls l'agost de 1391. Per tant, molts matrimonis conversos que s'havien unit en matrimoni quan encara eren jueus havien perdut la *ketubà* on constava el dot i l'escriu portats pel cònjuges. Donada la especial rellevància que aquest document tenia dins del matrimoni, els conversos que es trobaren en aquesta situació consideraren summament sensat tornar a posar per escrit davant de notari els acords matrimonials als que es comprometeren així com l'aportació econòmica de cada part. L'instrument dotal que feren novament, però, es plenament cristià. L'exemple més clar és el de Berenguer Cardona, corredor d'orella, abans anomenat Vital Rinioch, i la seva muller Clara, anomenada Astruga quan era jueva, que el 8 de març de 1418 feren un instrument de pagament del dot aportat per Clara, 300 lliures, i que foren pagades quan encara eren jueus.³⁹⁵ Destaca el gran lapse de temps que passà fins que no feren nou instrument des de la desaparició del document fins a la redacció del nou. Bé es cert que, tot i la importància que tenia el dot en la constitució del matrimoni, en alguns casos podien passar anys fins que es fes instrument del pagament del mateix. Per exemple, el 15 de març de 1399, Pere Ocelló, coraler, ciutadà de Barcelona, reconeixia a Maria, muller seva, que en temps en que encara no estaven casats va rebre d'ella 30 lliures com a dot.³⁹⁶ Un altre cas és el de Jordi de Sant Joan, peller, fill de Bartomeu Rayners, sastre, i de Blanca, difunts, ciutadans de Barcelona, que el 22 de juny de 1415 reconeixia a Flor, muller seva, filla d'Andreu Figuera, sastre, ciutadà de Mallorca ara habitant de Barcelona, i Caterina, difunta, que fa temps va rebre les 27 lliures i 10 sous del seu dot.³⁹⁷

---

³⁹⁴ ACB, Manuals notariais, Canyelles.

³⁹⁵ AHPB, Tomas VIVES, *Quartum manuale*, 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 99v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 182)

³⁹⁶ AHPB, Arnau PIQUER, Manual, 1399, gener, 2 - 1399, des., 24, f. 25r.

³⁹⁷ AHPB, Joan FERRER, *Octavum manuale*, 1415, maig, 13 - 1416, novembre, 3, f. 12r.

Renúncia a la legítima

Molts cops, el dot era l'únic patrimoni propi amb el comptava la dona ja que el pares l'obligaven a renunciar qualsevol heretament d'ells – és a dir, la legítima, per part seva. Quan es dotava a la núvia mitjançant aquest procediment els pares feien una donació de la quantitat del dot a la seva filla fent constar que aquesta era la quantitat de la legítima que per dret li tocava cobrar quan ells moriren i que per tant renunciava a heretar res més per part d'ells. Això ens dona una clara idea de la delicada situació en la que es trobava la dona en moltes ocasions a causa de la precarietat econòmica a la que es veia abocada a causa del seu gènere. El 26 de gener de 1405, Elionor rebia 55 lliures per part dels seus pares, Berenguer Cardona, sastre, i Clara, en concepte de la seva futura legítima per tal de pagar el dot.³⁹⁸ El 21 de setembre de 1405, Clara rebia dels seus pares, Jaume Marc, garbellador de salses, i Clara, 49 lliures i 10 sous pel mateix concepte.³⁹⁹ El 5 de gener de 1415, Sibília, filla de Ramon de Quer, corredor d'orella, i Blanca, reconeixia als seus pares que el dot de 110 lliures que aportava al seu matrimoni era la seva legítima i que per tant ja no reclamaria res més en un futur.⁴⁰⁰ El 15 d'octubre de 1415, Claret, filla de Joan Subirats, corredor d'orella, i de Sibília, reconeix que les 100 lliures que aporta del dot són la seva legítima.⁴⁰¹ Un cas més particular – i que ja hem comentat anteriorment – és el d'Eulàlia, filla de Bonjuha Davi, de Castelló d'Empúries, jueu, difunt, i de Caterina, casada en segones núpcies amb Pere Ripoll, que va ser dotada amb 40 lliures pel seu padastre però que va ser obligada a renunciar a la seva legítima i a tot el que pogués heretar del seu difunt pare, fent-ne donació al seu padastre.⁴⁰²

Si parem compte en les quantitats aportades com a dot en els exemples que acabem d'exposar podem observar que aquestes van de les 40 lliures a les 110. Per tant, aquesta renúncia no era deguda a una falta de liquiditat per part de la família de la núvia, sinó més bé una manera de poder concentrar el patrimoni en mans del fill baró primogènit i evitar, per tant, que aquest caigués en mans de la família amb la que unien la filla.

---

³⁹⁸ ACB, Manuals notariais, Canyelles.

³⁹⁹ ACB, Manuals notariais, Canyelles.

⁴⁰⁰ AHPB, Bernat PI, Manual, 1414, febrer, 8 - 1415, març, 3, f. 60v-61v.

⁴⁰¹ AHPB, Bernat PI, *Manuale comune*, 1415, setembre, 3 - 1416, febrer, 20, f. 21r-23r.

⁴⁰² AHPB, Joan PERELLA, *Quartus decimus liber comunis*, 1395, novembre, 2 - 1396, abril, 4, f. 37r-38v. (Vegeu apèndix documental I, docs. 33 i 34)

L'escreix era l'aportació econòmica del nuvi al matrimoni, que en el cas de Barcelona equivalia a la meitat del dot.⁴⁰³ Si més no, hem trobat casos en que l'escreix era superior o inferior a la meitat del dot. Un cas clar d'escreix molt inferior al dot és el de Bonanat de Sant Joan, coraler, ciutadà de Barcelona, prometia a Claret, filla de Berenguer Cardona, corredor d'orella, ciutadà de la dita ciutat, en el compromís matrimonial realitzat per ambdós el 15 de gener de 1421, donar-li 10 lliures d'escreix mentre que el dot aportat per aquesta era de 55 lliures.⁴⁰⁴ Un altre exemple és el de Joan de Mero, sastre, abans anomenat Jassua Bensaloma, oriünd de la Ciutat de Mallorca, fill de Salema, jueu, difunt, i d'Antonia, conversa, abans dita Mairona, ciutadà de Barcelona, que el 8 de juny de 1396 promet a Elionor, abans anomenada Goig, filla de Salomó de Marimon, convers, abans anomenat Abraham de Saragossa, i Eulàlia, conversa, abans anomenada, Rafaela, ciutadà de la dita ciutat, aportar 14 lliures per un dot de 36 lliures.⁴⁰⁵ En canvi, en altres ocasions, l'escreix podia esser superior a la meitat del dot i fins i tot igualar aquest. Aquest va ser el cas de Jordi de Sant Joan, peller, fill de Bartomeu Rainers, sastre, i Blanca, difunts, ciutadans de Barcelona, que en el compromís matrimonial realitzat el 22 de juny de 1415 amb Flor, filla d'Andreu Figuera, sastre, habitant de Barcelona, i de Caterina, difunta, promet aportar com a escreix la mateixa quantitat que la núvia aporta com a dot, 27 lliures i 10 sous, essent entre dot i escreix 55 lliures.⁴⁰⁶ El més curiós d'aquest cas és que el nuvi fa constar en el document que aquest escreix el fa seguint els usos i costums de Barcelona.

En alguns casos, els pares del nuvi donen a aquest en vida l'herència que li pertocaria quan aquests morissin. Béns i diners que anirien destinats a la causa comú del matrimoni però que romandrien finalment en propietat del marit quan els seus pares morin i després, potser, a la vídua. Aquestes donacions es feien constar en els capítols matrimonials, oferint per tant aportació econòmica extra del nuvi al matrimoni a més d'una garantia de que pogués mantenir correctament l'esposa i li pogués retornar el dot en el moment oportú. En els capítols matrimonials el 21 de setembre de 1405 entre Bernat Conill, fill de Yno Conill, sastre, i de Clara, i Clara, filla de Jaume Marc, garbellador de salses, i Caterina, els pares del nuvi fan donació a aquest de tots els seus bens present i esdevenidors, mantenint-ne però la propietat i cedint l'usdefruit al

---

⁴⁰³ TERESA VINYOLES: *Mirada a la Barcelona...*, citat, p. 147.

⁴⁰⁴ AHPB, Tomas VIVES, Manual, 1420, maig, 14 - 1421, abril, 21, f. 30r.

⁴⁰⁵ AHPB, Llorenç MASÓ, Llibre comú, 1394, gener, 27 - 1396, agost, 11, f. 89v-90.

⁴⁰⁶ AHPB, Joan FERRER, *Octavum manuale*, 1415, maig, 13 - 1416, novembre, 3, f. 12r.

matrimoni.⁴⁰⁷ En el cas de Ferran Amorós, fill de Ferran Amorós, botiguer, i de Gràcia, que realitzà capítols matrimonials amb Claret, filla de Joan Subirats, corredor d'orella, i de Sibília, els pares d'aquest li fan donació d'una casa situada al carrer del Vidre per a que visqui amb la seva esposa, a més de fer-li donació de la meitat de tots els seus béns; d'altra part Gràcia, la seva mare, promet donar-li el seu dot un cop mori, menys 10 lliures de les que ella en farà la seva voluntat.⁴⁰⁸

Convivència.

Per regla general els conversos nou casats establien el seu nucli familiar en una llar diferent als pares. Com ja hem vist anteriorment, alguns cops els pares feien donació al seu fill d'una casa on conviure. Tanmateix, en algunes ocasions aquesta donació anava acompanyada de la obligació dels nuvis a conviure amb els pares de qui rebia la donació. En els capítols matrimonials, redactats el 12 d'agost de 1418, d'Asbert Vilella, coraler fill de Joan Vilella, mercader, i de Clara, ciutadans de Barcelona, i de Violant, filla de Manel Jaume, mestre en medicina i físic, de Castelló d'Empúries, s'estableix que Joan, pare d'Asbert, fa donació a aquest d'una casa que té al carrer del Vidre a Barcelona, amb la condició de que tant Joan com la seva muller Clara conviuran amb ell i la seva futura muller; d'altra part dit Joan promet mantenir durant un any al seu fill i nora.⁴⁰⁹ En altres casos però, la parella s'establia a casa del pare del nuvi essent per tant la núvia la que abandonava la seva llar familiar un cop casada. El 21 de gener de 1403, Ramon de Quer, pare de Joan de Quer, estableix en els capítols matrimonials entre aquest i Eulàlia, filla de Jaume Ballester, corredor d'orella, que aquests han de conviure amb ell en la mateixa casa, especificant d'altra part que les coses que hi hagin dins de la cambra son propietat de Joan i la seva futura muller.⁴¹⁰ Un altre exemple és el de Bernat Conill, fill de Yno Conill, sastre, i Clara, filla de Jaume Marc, garbellador de salses, en el que els pares de Bernat prometen al futur matrimoni mantenir-los a ells i els seus fills a més de cedir-los una cambra ja fornida de casa seva.⁴¹¹ Aquests exemples, tot i ser excepcionals, ens mostren com els pares s'asseguraven que algú cuidaria d'ells un cop

---

⁴⁰⁷ ACB, MANUALS NOTARIALS, Canyelles.

⁴⁰⁸ AHPB, Bernat PI, *Manuale comune*, 1415, setembre, 3 - 1416, febrer, 20, f.21r-23r.

⁴⁰⁹ AHPB, Tomas VIVES, *Quartum manuale*, 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 118v.

⁴¹⁰ AHPB, Antoni ESTAPERÀ, Manual, 1417, desembre, 30 - 1419, març, 18, f. 100rv.

⁴¹¹ ACB, MANUALS NOTARIALS, Canyelles.

fossin majors alhora que mantenen plenament units els nuclis familiars, tant ascendent com descendent, convivint en un mateix sostre fins a tres generacions.

Un altre aspecte important de la convivència era, malauradament, els possibles maltractes que la dona podia rebre del marit. Tant en la societat cristiana com en la jueva, la dona soltera estava sota la tutela del seu pare i un cop casada aquesta tutela passava al marit. Segons la llei jueva, la muller estava sotmesa a la autoritat del marit, fins a tal punt que no entenia com a punibles les ferides i colps que aquest li pogués infligir, ja que aquestes agressions eren considerades com una manera de rectificar en la muller un comportament inadequat.⁴¹² En el cas de la llei cristiana catalana aquesta permetia el maltractament a la muller per part del seu marit en cas d'adulteri i de comportament "inadequat", castigant tanmateix l'assassinat de la mateixa en qualsevol cas. Els conversos, però, es movien entre dues aigües, almenys els de primera generació. D'una part, com a cristians, estaven públicament sota la llei cristiana; d'altra part, de portes endintre, imperava la llei que sempre havien seguit i que formava part de la seva vida quotidiana. Però com de la mateixa manera que el foc es combat amb foc, una llei ens pot protegir d'una altra llei que ens perjudica. D'aquesta manera un instrument notarial en el que es manifesta i ferma un pacte entre dues parts ha de ser respectat sota la penalització pertinent. Així ho va fer Clara, conversa, que el 1 de desembre de 1397 va fer fermar al seu marit Francesc de Relat, convers, sastre, ciutadà de Barcelona, que no la fuetejaria, ni de nit ni de dia, ni en públic ni en privat.⁴¹³ El fet que es realitzes aquest instrument ens mostra com els maltractaments a la llar no eren un fet aïllat. Mitjançant aquest document la muller es protegia legalment de qualsevol agressió per part del seu marit.

Segons la llei, la dona no podia fugir del marit sota cap concepte o raó, donat que aquesta estava sota l'autoritat del marit. Tanmateix, gràcies un instrument notarial que es troba a l'AHPB sabem que això no sempre era així. Es tracta de la sentència d'una controvèrsia entre un matrimoni cristià de natura, Joan de Fontseca, espaser, ciutadà de Barcelona, i Antonia, que s'ha separat. Antonia afirma que *no està ab lo dit Johan , que lo dit Johan li devia donar aliments seorsum e que no podia ne devia esser forsade de estar ab ell.*⁴¹⁴ La sentència resol que Joan ha de pagar la dot que Antonia va

---

⁴¹² ENRIQUE CANTERA MONTENEGRO: *La mujer judía...*, citat, p. 39.

⁴¹³ AHPB, Joan DE CASELLES, *Secundum manuale*, 1397, setembre, 18 - 1399, agost, 30, f. 24v. (Vegeu apèndix documental, doc. 50)

⁴¹⁴ AHPB. Francesc BARAU, *Secundum manuale*, 1414, juliol, 10 - 1415, desembre, 14, f. 13rv. (Vegeu apèndix documental I, doc. 165)

aportar al matrimoni, a més d'unes robes seves, que ja són al seu poder. Antonia i Joan tenien una filla, Eulàlia, que va marxar amb la mare. Antonia es nega a portar-la a Antoni, i aquest respon amb no enviar diners per l'alimentació de la nena. En aquest cas la dona surt ven parada, però no era el comú.

ELS FILLS.

La lactància.

La primera preocupació que tenien els pares quan tenien un fill era la supervivència d'aquest, i en aquest camp la l'alimentació del nadó hi jugava un paper essencial. En la majoria dels casos era la mare la que alletava al seu fill però en altres ocasions els pares recorrien als serveis d'una dida. Les raons per fer-ho eren diverses: impossibilitat de la mare d'alletar el seu fill a causa de mort, malaltia, absència, escassetat de llet per garantir-ne una òptima nutrició; o bé el que els pares desitjaven era una llet de millor qualitat.⁴¹⁵ La tasca de la dida no és limitava a alletar al nadó sinó que a més s'encarregava de netejar-lo a ell i la seva roba i canviar-lo de roba quan fos necessari.⁴¹⁶ Normalment la dida es traslladava a casa dels pares del nadó per alletar-lo, tot i que no sempre no era així i s'observaven altres opcions com que durant el dia la dida alletava el nen a casa d'ella i durant la nit ho feia a casa dels pares; o bé que el nadó estigués a casa de la dida, opcions certament minoritàries.

Degut a la importància que tenia l'alletament del nadó per a la seva supervivència, proliferaren per tota l'Europa medieval un seguit de tractats mèdics referents a lactància. En ells també es recomanava les característiques que tenia que tenir una dida per tal d'assegurar la qualitat de la llet⁴¹⁷. Per exemple, l'anglès John de Gaddesden's, en la seva obra *Rosa Anglica* (1314), diu que la millor llet és la d'una dona jove, bruna i que tingui el seu primer fill, millor si aquest és un noi. També

---

⁴¹⁵ JOSEP HERNANDO DELGADO: *L'alimentació làctia dels nadons durant el segle XIV. Les nodrisses o dides a Barcelona, 1295-1400, segons els documents dels protocols notariais*. Dins «Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols», XIV, pp. 39-158, 1996, Barcelona. P. 39.

⁴¹⁶ En l'article citat anteriorment del doctor Josep Hernando Delgado s'inclou un contracte dels serveis d'una dida en el que s'expressa clarament la tasca realitzada per aquesta: *manevo vobiscum pro lactrice et nutrice Margarite, filie vestre, prebendo ei lac et eius pannos abluendo et mudando, et alias de eadem procurando, et serviendo ei et vobis in aliis negotiis suis et vestris, licitis et honestis, eiusque partes purgando*. P. 42.

⁴¹⁷ VALER FILDES: *Breasts, bottles and babies. An history of infant feeding*. Edimburg University Press. Edimburg. 1986. Pàgs. 45-58.

recomanava que els nadons begueren amb moderació. Seguint l'estudi realitzat pel doctor Josep Hernando Delgado, la majoria de les dones que es dedicaven al didatge provenien de les zones rurals, ja que la seva dieta rica en cereals els conferien unes qualitats, sobretot físiques, que explicarien la preferència constant, però no exclusiva, d'aquestes dides.⁴¹⁸ Pel que fa al perfil dels contractants d'aquestes dides hem de tenir en compte que les dones de certa posició tenien per costum no criar elles mateixes els seus fills i recorrien als serveis d'una dida per aquesta tasca.⁴¹⁹ No hem de pensar, però, en que els serveis d'aquestes dones estaven reservats als estaments socio-econòmics més alts de la societat barcelonina, ja que no eren pocs els artesans i altres professionals que fent un gran sacrifici contractaven els serveis d'una dida.⁴²⁰ Aquest fet també es donava a la resta del territori europeu durant la baixa Edat Mitjana on els artesans i botiguers que s'ho podien permetre preferien els serveis d'una dida per garantir la bona nutrició dels seus fills.⁴²¹

Contractar els serveis d'una dida no era quelcom exclusiu dels cristians de natura. Els jueus també recorrien als seus serveis quan ho consideraven oportú. Els contractes de didatge jueus solien ser més detallistes que els cristians, a més d'incloure clàusules pròpies de la seva religió i costums. Les dides contractades pels jueus eren sempre jueves i maridades. Els seus contractes bé podien ser iniciativa del marit i ella ho consentia, o bé per iniciativa del pròpia dida.⁴²² Tenint en compte això, era perfectament lògic que els conversos també utilitzessin els serveis d'una dida si ho consideraven oportú. El 14 de febrer de 1411, Sanxa, dona de Gabriel Coll, camperol, ciutadans de Barcelona, reconeix haver cobrat de Ferran Bertran, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, 18 lliures i 16 sous de moneda de Barcelona per les provisions d'un any per haver alletat a Violant, filla del dit Ferran, de 15 mesos d'edat. Dita quantitat tenia que ser pagada el pròxim 17 de març, que és quan compleix l'any.⁴²³

Molt probablement molts dels conversos preferirien les dides contractades sempre eren jueves ja que tal com estableixen els Costums de Tortosa les jueves i sarraïnes no podien ser dides de cristians.⁴²⁴

---

⁴¹⁸ JOSEP HERNANDO DELGADO: *L'alimentació làctia...*, citat. Pàg 43-45.

⁴¹⁹ Teresa Vinyoles: *Les barcelonines...*, citat, p. 43.

⁴²⁰ JOSEP HERNANDO DELGADO: *L'alimentació làctia*, p.46.

⁴²¹ VALER FILDES: *Breasts, bottles and babies...*, citat, p. 49.

⁴²² JOSEP HERNANDO DELGADO: *L'alimentació làctia*, p.61.

⁴²³ AHPB, Joan FERRER, *Tercium manuale*, 1409, novembre, 19 - 1411, maig, 6, f.78v-79r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 142)

⁴²⁴ Teresa Vinyoles: *Les barcelonines...*, citat, p. 45.

En altres casos, com també passava en el cas dels cristians de natura, hom llogava una esclava que acabava de ser mare a un altre particular per a que alletes al seu fill. Per exemple, el 14 de juny de 1401, Francesc de Pedralbes, convers, mestre en medicina, ciutadà de Barcelona, va llogar a Constança, muller de Francesc Miró, mercader, ciutadà de Barcelona, una esclava seva anomenada Lucia, tàrtara, , durant 2 anys per alletar al seu fill Nicolau de 6 mesos, per 50 lliures.⁴²⁵

També em observat com algunes de les particularitats dels contractes de didatge jueus es repeteixen en el cas dels conversos. Com per exemple, el compromís que la pròpia esposa fa al seu marit d'alimentar els fill comú. El 29 de juny de 1401, Eulàlia, filla de Bonanat Reguardós, sastre, de Caldes de Montbui, promet a Pere Llunes, sastre, convers, ciutadà de Barcelona, que des de el 1 de juliol fins a Pentecostes, alimentarà i cuidarà plenament al seu fill comú, Joan Leonard, de 7 mesos, que viurà amb ella.⁴²⁶ D'altra part, Pere Llunes, promet pagar a la dita Eulàlia 22 sous per a l'alimentació del nen.

Fins ara, els casos exposats feien referència a fills legítims procreats dins del matrimoni. Tanmateix, les relacions extra matrimoniales eren una realitat i una de les conseqüències més directes era que aquesta relació acabés amb embaràs. Tot i que el bastard no era reconegut oficialment com a fill en molts casos el pare es feia càrrec de la seva supervivència fins i tot contractant els cars serveis d'una dida . EL 2 d'abril de 1406, Guillem Gener, de la parròquia de Sta. Eulàlia, rep de Berenguer Martí, mercader, convers, ciutadà de Barcelona, una quantitat no especificada per la lactància, de Vicença, bastarda del dit Berenguer, alletada per Guillemona, muller de Guillem.⁴²⁷

Com hem pogut observar, en tots els casos les dides contractades eren cristianes de natura. Hem de tenir en compte però que molts d'aquests contractes, com tants altres, es podien fer de viva veu i per tant no han arribat fins a nosaltres. Potser, degut a la seva cohesió, els conversos havien contractat a dides converses però aquests contractes no ens han arribat. El que és segur és que els conversos no podien, al menys oficialment, contractar els serveis d'una dida jueva ja que segons els Costums de Tortosa, les jueves i sarraïnes no podien fer de dides de cristians; de la mateixa manera que les cristianes no podien fer de dides de jueus i sarraïns.

---

⁴²⁵ AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale*, 1400, desembre, 29 - 1402, gener, 30, f. 49v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 90)

⁴²⁶ AHPB, Joan DE PERICOLIS, *Manuale primum*, 1392, desembre, 5 - 1402, març, 1, f. 27v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 91)

⁴²⁷ AHPB, Bernat SANS, *Manual*, 1406, març, 6 - 1406, setembre, 3, f. 15r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 122)

LES VÍDUES

Tant en la societat jueva com la cristiana la viduïtat podria representar per a les dones un pedregós camí ple de dificultats econòmiques o bé poder gaudir d'una posició de llibertat i independència que li permetés prendre les seves decisions. Els conversos, com a cristians que eren, es regien per la llei cristiana i, per tant, la donà es veié alliberada d'unes lleis, com per exemple el levirat⁴²⁸, que coartaven la seva llibertat un cop moria el seu marit. Durant els primers anys de les conversions la confusió portava a consultar amb els rabins que fer en aquests casos tot i esser ja conversos. No oblidem que la vida quotidiana dels jueus venia fortament marcada per la religió i al convertir-se havien de renunciar a tot un seguit de costums que fins aquells moments constituïen el seu *modus vivendi*.

En el cas de les vídues converses observem que s'enfronten als mateixos problemes i avantatges que les vídues cristianes de natura. Una de les principals preocupacions era poder subsistir amb els béns i capital que el marit li deixés, ja que en la majoria dels casos era el marit el que portava ingressos a la llar familiar. Com ja hem vist en l'apartat anterior, en els capítols matrimonials s'especifica un dot i un escreix, es a dir l'esponsalici, que ha de ser cobrat per la muller un cop aquest hagués mort. En moltes ocasions el cobrament d'aquesta quantitat venia condicionada amb la condició de que la vídua no es tornés a casar. Aquest requisit el feia constar el marit al testament. D'altra part, la vídua podia cobrar l'esponsalici però veure com aquest s'anava esfumant a poc a poc a causa dels deutes del seu difunt marit. El 6 d'abril de 1409, Joana, vídua de Bernat de Calaf, convers, giponer, ciutadà de Barcelona, pagava a Joan Solzina, formenter i ciutadà de la dita ciutat, 48 sous de forment que el seu marit havia deixat a deure, reconeixent que la dita quantitat la pagava dels béns del seu marit, que alhora constituïen el seu dot.⁴²⁹ Anteriorment a aquesta pagament, Joana efectuà dos pagaments més a causa dels deutes del seu marit: 66 sous i 6 diners per unes fustes que el seu marit va comprar abans de morir⁴³⁰, i una quantitat no determinada per un préstec a curt termini.⁴³¹ En aquest cas la vídua disposa dels diners i béns de l'herència del seu

---

⁴²⁸ La llei jueva establia que si una dona enviudava abans de tenir descendència aquesta s'havia de casar amb el seu cunyat.

⁴²⁹ AHPB, Gabriel TERRASSA, Manuale quartum, 1412, gener, 2 - 1413, juliol, 6, f. 15v.

⁴³⁰ AHPB Gabriel TERRASSA, Manuale quartum, 1412, gener, 2 - 1413, juliol, 6, f.15r.

⁴³¹ AHPB, Tomas VIVES, 1420, maig, 14 - 1421, abril, 21, f. 11r, 1409, març, 7.

difunt marit, els quals administra i mou en el seu propi nom i amb plena llibertat. En altres ocasions la vídua veia reduïda la seva llibertat econòmica al establir el marit un administrador extern – un amic o familiar - que era qui controlava els diners i realitzava els pagaments. Aquest era el cas de Clara, vídua de Joan Montagut, convers, coraler, ciutadà de Barcelona, que el 25 d'agost de 1423, rep d'Antoni Rosar, convers, dauer, i ciutadà de la dita ciutat, les 130 lliures, 18 sous i 7 diners corresponents al seu esponsalici.⁴³² A més de pagar el dot a la vídua, Antoni Rosar era l'administrador i tutor dels fills dels dits Joan Montagut i Clara, actuant com a tal en dos pagaments més, un realitzat el 5 de gener de 1423⁴³³ a Arnau Feu, coraler, de 40 lliures que el difunt devia a causa d'un deute, un *mutui*; i l'altre realitzat el 8 de gener del mateix any⁴³⁴ a Arnau Pera, coraler, de 8 lliures i 5 sous que el dit Joan li devia. En tots els pagaments es fa constar que Antoni Rosar actua per voluntat de la dita Clara, però el fet que l'últim pagament sigui precisament el del dot que a ella li pertoca ens porta a pensar que fou el difunt Joan qui nomenà administrador al dit Antoni.

Aquesta no era una excepció, encara que en altres casos sembla ser que era la pròpia vídua la que deixava en mans d'un tercer el tràngol de pagar els deutes del seu difunt marit tot i mantenint-ne ella el control del capital. Aquest va ser el cas de Margarida, vídua d'Antoni Girgós, difunt, peller, ciutadà de Barcelona, que el 5 de gener de 1423, reconeix a Joan Ferrer, alias Cabrit, que li ha tornat i ha fet còmput final totes les quantitats de diners, béns i coses, que el dit Joan rebia i administrava en nom seu.⁴³⁵ Fet inventari, Joan ha de tornar a Margarida 102 sous i 7 diners.

D'altra part, els documents notariaus ens mostren com moltes vídues actuaven lliurement i en els seu propi nom cobrant i realitzant pagaments, venent i comprant censals morts i violaris, adquirint i prestant quantitats a curt termini, nomenant procuradors o essent nomenades elles i realitzant compres i vendes.

Com hem pogut veure al llarg d'aquest capítols les relacions familiars i d'amistat entre jueus i conversos, en moltes ocasions, no es trencaren malgrat la forta pressió de les autoritats. Pares i fills, germans, amics i socis professionals mantingueren els seus lligams i continuaren relacionant-se i ajudant-se. Pel que fa als matrimonis, tots van ser concertats entre conversos marcant, per tant, una diferència amb Aragó i

---

⁴³² AHPB, Joan PEDROL, *Tercium manuale*, 1422, agost, 12 - 1423, novembre, 12, f. 85r.

⁴³³ AHPB, Joan PEDROL, *Tercium manuale*, 1422, agost, 12 - 1423, novembre, 12, f. 30v.

⁴³⁴ AHPB, Joan PEDROL, *Tercium manuale*, 1422, agost, 12 - 1423, novembre, 12, f. 31r.

⁴³⁵ AHPB, Joan PEDROL, *Tercium manuale*, 1422, agost, 12 - 1423, novembre, 12, f. 30v.

Castella, territoris en els que els matrimonis per estratègia social i econòmica entre conversos i cristians de natura era bastant comú. En el cas de les formalitats legals respecte al matrimoni s'aprecia clarament com els conversos s'adapten plenament als contractes matrimonials cristians. Mostra d'aquesta gradual adaptació és també els contactes de didatge que els conversos contrauen amb dones cristianes de natura. Recordem que aquestes, normalment, realitzaven la seva tasca a casa dels pares del nadó, tenint per tant accés lliure a la intimitat de la família conversa i on qualsevol actitud considerada judaïtzant cridaria l'atenció. Per últim, hem vist les vídues converses alliberades del costum del levirat i adquirir el mateix estatus i drets que les vídues cristianes de natura.

Capítol 4

ELS CONVERSOS EN EL TEIXIT PROFESSIONAL BARCELONÍ.

Com avui, en la Edat Mitjana era imprescindible desenvolupar un ofici – excepte, es clar, els nobles i eclesiàstics – per tal d'integrar-se en la societat. Tot aquell que no tenia “ofici ni benefici” en quedava fora. Treballar no era, ni és, solament una manera de guanyar-se la vida, sinó també una manera de relacionar-se amb la resta de la societat. En qualsevol activitat professional, comercial i financera, hom estableix al seu voltant un seguit de contactes professionals – proveïdors, clients, *col·legues* del mateix ofici – que poden donar lloc a relacions personals més intenses. Per tant, en aquest capítol no solsament analitzarem les professions a les que es dedicaven els conversos, també estudiarem les relacions que es derivaven de les mateixes: amb qui treballaven? Amb

qui s'associaven? Quina era la seva clientela? Aquestes i altres preguntes són les que desvetllarem tot seguit.

4.1.- EL MÓN LABORAL CONVERS. ASPECTES GENERALS.

PROFESSIONS MAJORITÀRIES.

La documentació notarial ens demostra que la societat conversa participava activament en la vida econòmica de la ciutat de Barcelona. I no sols això, sinó que l'impulsava. Ja hem vist anteriorment com els jueus foren utilitzats durant la reconquesta per a reactivar l'economia a causa de la seva perícia en l'artesanat i el comerç. Doncs ara, un cop conversos, no tant sols continuen essent grans professionals reconeguts, sinó que a causa del seu nou estatus social tenen més llibertat per desenvolupar les seves activitats en una ciutat on el comerç exterior i l'artesanía especialitzada eren la base de l'economia.

Segons la investigació feta per Anna Rich⁴³⁶, la gran majoria dels jueus barcelonins eren artesans. Tanmateix, la majoria d'aquest artesanat s'especialitzà en tres sectors claus de l'economia de la ciutat: teixidors de vels, corallers i dauers. Fora de l'artesanía, la professió més copada per conversos era la de corredor d'orella. La taula que presentem a continuació ens demostra que aquesta tendència no canvià amb la conversió dels jueus.

Gràfica sobre les principals activitats professionals dels jueus conversos de Barcelona.

---

⁴³⁶ A. RICH ABAD: *La comunitat jueva de Barcelona...*, citat, p. 139.

Les dades que ens aporta aquesta taula han sigut extretes de la totalitat dels instruments que hem trobat a l'AHPB, no solsament dels referents a contractes professionals, puix que són una minoria. La taula ens mostra clarament que l'artesanat continua essent l'activitat professional majoritària entre la societat conversa. Entre les professions estudiades, la majoritària era la de teixidor, de la que hem localitzat 72 individus. A aquesta professió la segueixen els corredors, amb 65, i els mercaders, amb 58.

Si comparem la nostra taula amb la d'Anna Rich⁴³⁷ constatem que les professions majoritàries continuen essent les mateixes, fet perfectament lògic considerant que les tendències comercials continuaren essent les mateixes. Tanmateix, observem una diferència significativa: mentre que abans dels avalots la segona professió majoritària eren els mercaders, després de les conversions aquest lloc va ser ocupat pels corredors. Una explicació a aquest canvi podria ser el fet que per a ser corredor no era necessari tant de capital per a invertir. A més, el mercader tenia tots els contactes necessaris per a realitzar aquest ofici. Una altra diferència és que hem trobat menys físics després de la seva conversió.

Pel que fa l'artesanat en concret, observem que les professions majoritàries eren justament les més influents en l'economia de la ciutat: els teixidors i els corallers.

A part de les professions que contemplem en aquest estudi, hem trobat tota mena d'artesans. No hem d'oblidar que abans de la seva conversió els jueus residien en el Call

⁴³⁷ A. RICH ABAD: *La comunitat jueva de Barcelona...*, citat, p. 138.

i per tant els seus artesans havien de proveir als seus iguals de tot el necessari per a la vida quotidiana tot respectant els preceptes religiosos.

ELS MESTRES.

En el món laboral medieval tot ofici artesà tenia el seu *cursus honorum*. Durant la infantesa, hom entrava d'aprenent en un taller per tal d'iniciar-se en un ofici. Passat el temps necessari per aprendre l'art de dit ofici, l'aprenent adquiria la categoria d'oficial. Finalment, una minoria d'aquests oficials esdevenien *mestres*, que era la cúspide del *cursus honorum* professional, càrrec de gran prestigi i influència social.

Els principals privilegis que tenien els mestres eren legitimar l'obertura d'un taller propi amb treballadors al seu càrrec i tenir una *senyal* pròpia que permetria diferenciar els seus productes, donant-los prestigi, dels d'un altre taller, puix la senyal era l'autèntica signatura de l'artesà i passaria de pares a fills⁴³⁸.

Per tal d'accedir al grau de mestre els aspirants havien de superar un examen, davant dels mestres del seu gremi. En aquest examen l'aspirant havia de demostrar el seu domini de l'ofici confeccionant una *obra mestra*.

Aquest examen solia ser molt difícil de superar. Amb aquesta duresa, els gremis s'asseguraven qui obtingués el grau de mestre fos competent en el seu ofici, puix de la seva feina – com en el cas dels mestres corders i els mestres de cases – en depenia la seguretat de la societat⁴³⁹. Tanmateix, la necessitat d'un examen permetia als gremis controlar l'accés a un grau professional dotat de gran influència social i política. Una de les primeres mesures de control era el poder adquisitiu de l'aspirant, ja que l'examen de maestria tenia un preu elevat i, a més, es tenia que pagar els materials de l'obra mestra.

A l'AHPB hem trobat diversos instruments notariais que fan referència a mestres conversos:

---

⁴³⁸ P. BONNASSIE: *La organización del trabajo en Barcelona a fines del siglo XV*, Ed. CSIC, Barcelona, 1995, p. 66-67.

⁴³⁹ P. BONNASSIE: *La organización del trabajo...*, p. 21.

TAULA: MESTRES CONVERSOS.

DATA	MESTRE CONVERS	OFICI
1399-4-28	Guillem Sanxo, cB.	Coraller
1416-1-18	Francesc Bertran, cB	Coraller
1405-2-6	Ramon sa Vall, cB	Coraller
1398-1-24	Berenguer de Colliure, cB	Coraller
1399-1-20	Antoni Rosar, cB.	Dauer
1399-1-20	Arnau Raudòs, cB.	Dauer
1398-2-21	Lleonart Saset, cB.	Dauer
1425-10- 20	Francesc de Pedralbes, cB.	Metge
1420-1-12	Manel Jaume, cB.	Metge

Com veiem, els únics mestres conversos que hem localitzat ho eren d'oficis dels quals tenien el monopoli (dauers), eren la majoria (coralers), o bé tenien gran fama professional (físics). Això demostra com des de la societat cristiana es vetava als conversos l'accés a càrrecs on tindrien cert poder i influència sobre els cristians de natura. D'altra banda, queda clar que els conversos no van perdre la seva hegemonia sobre els oficis de coraller i dauer, hegemonia que aconseguiren quan eren jueus.

Com ja hem vist en la primera part d'aquest treball, quan a una ciutat es reactivava l'economia la burgesia cristiana feia tot el possible per desbancar els jueus.

Els conversos, al tenir els mateixos drets que un cristià de natura, representaven ara una competència perillosa, ja que la seva habilitat en les arts artesanies era àmpliament reconeguda. La burgesia cristiana barcelonina no podia, de moment, impedir que els conversos desenvolupessin les seves activitats professionals, tanmateix farien tot el que estigués en la seva mà per evitar que la seva presència els perjudicés. Per tant, impedir-los l'accés al grau de mestre no permetia als conversos controlar els oficis mitjançant els gremis i les confraries.

En aquest apartat explicarem, de manera general, les condicions dels aprenents que es contemplen en els contractes d'aprenentatge. Després, en el capítol corresponent a cada ofici que hem estudiat, mostrarem les particularitats de l'aprenentatge de cada activitat professional.

Com hem dit abans, tothom que volgués desenvolupar un ofici havia de fer primer un període d'aprenentatge. L'edat en que hom començava aquest aprenentatge era entre el 8 i 10 anys i la seva duració variava depenent de l'ofici⁴⁴⁰. En el cas de Barcelona la duració del període d'aprenentatge anava des dels 6 mesos en el cas dels garbelladors fins als 8 anys, en cas dels apotecaris⁴⁴¹.

Els contractes d'aprenentatge ens donen molta informació sobre les condicions dels aprenents i els oficis als que es refereix. Tanmateix, hem de tenir clar que no sempre es feia un contracte per escrit.

L'estructura que composaven els contractes d'aprenentatge podríem dividir-la en dues parts. La primera faria referència a les obligacions a les que es comprometia l'aprenent envers al mestre. La segona recolliria els compromisos que el mestre pren a l'aprenent o el seu tutor en el cas que encara no hagi assolit l'edat mínima per a signar un document legal (12 en el cas de les nenes i 14 en el cas dels nois).

En la primera part sempre consta el nom de l'aprenent i la població on resideix. Com normalment eren menors, el document també inclou, l'edat, el nom dels pares, o tutors, i el seu ofici, o bé el nom del procurador. A continuació segueix el pacte d'aprenentatge en el que l'aprenent promet al seu mestre aprendre el seu ofici i viure amb ell durant el temps determinat en el mateix contracte. Promet servir i obeir al seu mestre, bonament i sempre que sigui decent, tant de dia com de nit, així com a no perjudicar-lo ni a ell ni als seus bens. També es compromet a no fugir abans del temps estipulat. En cas de fuga, l'aprenent dona permís al mestre de fer-lo buscar i tornar a la força. L'aprenent també es compromet a no absentar-se de la seva feina. En el cas que ho fes, es compromet a pagar-li una quantitat específica de diners, o el valor de la jornada, que eren dos sous⁴⁴², o bé a recuperar els dies que ha faltat. Es comprometia a pagar tot el que trenqués. L'aprenent, per tal d'assegurar el compliment de les seves

---

⁴⁴⁰ P. BONNASSIE: *La organización del trabajo...*, p. 80.

⁴⁴¹ P. BONNASSIE: *La organización del trabajo...*, p. 80.

⁴⁴² J. M. MADURELL MARIMÓN: *La contratación laboral judaica y conversa en Barcelona (1349-1416)*, dins «Sefarad», 1956, p. 33-71, p. 34.

obligacions, obligava tots els seus bens. En el cas que no en tingués, presentava l'aval de dos fiadors.

En la segona part, el mestre es comprometia a ensenyar el seu ofici a l'aprenent *prout melius potero*. Prometia a l'aprenent alimentar-lo, tant en salut com en malaltia. En la majoria dels casos, els aprenents no percebien cap remuneració econòmica. El simple fet d'alimentar-lo i acollir-lo, ja es considerava suficient, puix la seva família ja tenia una boca menys que alimentar. Tanmateix, el mestre sempre es compromet a donar-li alguna peça de roba, calçat, alguna quantitat de tela per a fer-se una gramalla o a vestir-lo decentment. En el cas de percebre un salari, aquest podia ésser cobrat per l'aprenent directament o bé es pagava als pares o tutors. També es podia donar el cas en el que el mestre prometia no donar als seus pares el salari que percebis. Segons l'ofici, el mestre es comprometia a donar a l'aprenent les eines necessàries per portar a terme la feina. Una altra clàusula era la prohibició a l'aprenent de practicar l'ofici après i d'ensenyar-lo sense el consentiment del mestre. Per tal d'assegurar el compliment dels seus compromisos, obligava els seus bens.

Al final del contracte s'estipulava una pena pecuniària que hauria de pagar la part contractual que no complís els seus compromisos. Seguidament es realitzaven els jurament i es presentaven fiadors si era necessari.

Finalment, el contracte dona constància dels testimonis.

ELS CONTRACTES DE TREBALL.

En aquest apartat explicarem les condicions generals dels treballadors en la Edat Mitjana barcelonina i l'estructura dels seus contractes més comuns.

Com tota documentació notarial, al ser un document públic, els contractes laborals eren la garantia judicial de que les dos o més parts implicades complirien els seus compromisos. Tanmateix, no sempre es formalitzava aquest contracte per escrit, puix d'aquesta manera el patró podia eludir certes obligacions a les que estava subjecte⁴⁴³. En aquests casos, les parts implicades arribaven a un acord verbal on es detallarien les obligacions de cadascú. Certament, hem pogut comprovar que entre la documentació cercada hem trobat menys contractes de treball que d'aprenentatge, fet que ens porta a pensar que molts d'ells es feien de paraula.

---

⁴⁴³ P. BONNASSIE: *La organización del trabajo...*, p. 87.

Respecte a les condicions dels treballadors assalariats sabem que, en general, treballaven tant sols els dies laborables, cobrant la seva setmanada el divendres, dia en tant sols es treballava fins al migdia⁴⁴⁴.

També s'ha demostrat que en cas que els treballadors assalariats no poguessin continuar les seves tasques a causa de la falta de material, els patrons estaven obligats a pagar al treballador la paga íntegra dels dies no treballats, amb el compromís que aquests no anés a treballar per altre patró⁴⁴⁵. Tanmateix, no sabem certament si els patrons complien amb aquesta obligació, ja que desconeixem els pactes verbals als que arribaven les dues parts i que no deixaven constància documental.

A Barcelona cada ofici tenia assignada una plaça pública on es reunia tot aquell qui busqués feina del seu ofici i on acudien els patrons per a contractar a qui necessitessin⁴⁴⁶. Però, seguint la lògica i tenint en compte les relacions personals que tota societat té, la majoria de feines es trobaven mitjançant cercles de d'amistat, familiars o professionals. El pare coneixia algú que pogués ensenyar al seu fill el seu ofici, o bé aquest algú podia posar-lo en contacte amb un altre que precisés un aprenent o treballador. Si un treballador assalariat acabava la seva activitat amb un patró, segur que coneixia a un altre al que pogués interessar la seva força productiva.

Hi havia diferents tipus de contracte laboral: el del treballador assalariat, que és el que tractarem a continuació; el de repartiment de beneficis i el de pagament per peça feta, contractes que tractarem al llarg d'aquest estudi amb casos concrets.

Com en el contracte d'aprenentatge, i deixant de banda els detalls particulars de cada cas, els contractes de treball també presentaven una estructura de dos parts en que cada part implicada definia les seves obligacions.

En la primera part apareix el nom del treballador, el seu lloc d'origen i el seu ofici, així com les mateixes dades del patró. En el cas que el treballador fos menor de 25 anys, hi contava també el nom dels seus pares o tutors. El treballador es compromet a complir les tasques determinades en el contracte, a pagar el que trenqui i per la feina mal feta i a respectar la persona i bens del seu patró. Promet no fugir i a recuperar els dies que no treballa per causa de malaltia o fuga. Es compromet també a respectar el temps del contracte, estipulat en aquesta part, i a no treballar per a una altra persona. En el cas de ser menor d'edat, l'aprenent renuncia als beneficis legals que aquesta condició

---

⁴⁴⁴ J. M. MADURELL MARIMÓN: *La contratación laboral judaica...*, citat, p.39.

⁴⁴⁵ J. M. MADURELL MARIMÓN: *La contratación laboral judaica...*, citat, p.39.

⁴⁴⁶ P. BONNASSIE: *La organización del trabajo...*, p. 91.

li aporta. Com en els contractes d'aprenentatge, obliga els seus bens per tal d'assegurar el compliment dels seus compromisos.

En la segona part, el patró determina el salari del treballador, la forma de pagament i els terminis d'aquest. Es compromet a respectar al treballador, així com el temps del contracte. En el cas que el treballador visqués amb ell, el mestre es compromet a alimentar-lo i calçar-lo, així com a cuidar-lo en cas de malaltia. És fixa també la quantia del sou i quan es pagaria. També es podia donar el cas que el treballador no rebés cap salari per la feina. Per tal d'assegurar el compliment dels seus compromisos obliga els seus bens.

Finalment, ambdues parts acceptaven totes les clàusules i signaven el document, fent constar lloc de redacció i data, i amb la presència de testimonis.

ELS ARTESANS

ELS CORALLERS.

El corall esdevingué durant el segle XV un producte clau en l'expansió comercial marítima del Principat⁴⁴⁷. El corall era utilitzat com a peça de bisuteria en la composició de paternostres i joies, i en la nostra terra, a més, es considerava que tenia propietats de protecció envers les malalties, per aquesta raó sempre es protegia els nadons amb un collaret o polsera de corall. Tanmateix, al Principat no era el lloc on anava destinat la major part de la seva producció. El corall era un producte molt demandat en zones de l'interior de la pròpia Península Ibèrica i de la resta d'Europa. Tanmateix, el màxims consumidors de corall eren els regnes musulmans situats a l'orient del Mediterrani, la demanda dels quals desenvolupà entre els cristians, ja en l'antiguitat, l'art de pescar i treballar el corall⁴⁴⁸.

El corall, tant apreciat pels regnes musulmans i tant abundós en el territoris de la Corona d'Aragó, era canviat per productes exòtics de gran valor econòmic al Principat

---

⁴⁴⁷ Vegeu DAMIEN COULON: *Un element clef de la puissance commerciale catalane. Le trafic du corail avec l'Égypte et la Syrie (fin du XIV s. – debut du XV siècle)*, dins << Al- Mansaq >>, 1996-1997, pp. 99-149. Tanmateix, l'autor aportà novetats sobre el tràfic de coral en DAMIEN COULON: *Barcelone et le grand commerce d'orient au Moyen Age. Un siècle de relations avec l'Égypte et Syrie-Palestine (ca. 1330- ca. 1430)*, Ed. Institut Europeu de la Mediterrània, Madrid-Barcelona, 2004.

⁴⁴⁸ CLAUDE. CARRÈRE: *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic en època de crisi*, Ed. Curial, Barcelona, 1977, p. 431.

(per exemple, el pebre i altres espècies), o bé venut a preus molt elevats⁴⁴⁹. Com veiem, el corall tingué un paper primordial en l'equilibri de la balança comercial del Principat. Un quintal de corall *mija* tenia a Barcelona el preu de 3.7 lliures barcelonines, el mateix corall venut a Damasc podia assolir un preu de 6 lliures, aconseguint un benefici del 64.4 %⁴⁵⁰.

Tal i com s'observa en les comandes comercials, no hi havia vaixell que partís del port de Barcelona envers a orient que no portés una important quantitat de corall⁴⁵¹, amb unes cargues que en ocasions superaven el valor de les de teixits⁴⁵².

Les exportacions de corall del Principat experimentaren un gran increment a partir de 1380. Damien Coulon, troba l'explicació a aquest fenomen en dos causes: d'una part, el moment de crisi i les campanyes militars dificultaven molt el comerç a llarga distància; i d'altra part es significatiu el paper que van jugar els jueus en la seva especialització en el treball artesà del corall⁴⁵³. Evidentment, i tal com hem vist abans, els conversos van continuar dominant aquest sector artesanal.

El corall era extret per uns pescadors especialitzats, en les costes catalanes, destacant Roses, Empúries, Cotlliure, Palamós i Cadaqués. Tanmateix, aquests bancs s'anaven esgotant i a partir de 1420, els pescadors catalans anaren a cercar-lo a les costes sardes, on encara avui es pesca⁴⁵⁴.

Existia una jerarquia tipològica del corall dependent de la seva manufactura i qualitat. El més car eren els *botons de corall*, que degut a la manufactura per polir-los i arrodonir-los assolía un preu d'entre 5 i 10 lliures barcelonines la lliura de pes. Els seguien les *branques de corall*, amb un preu d'entre 2.3 i 3.6 lliures barcelonines la lliura de pes. La tercera varietat era el corall *tor* que tenia un preu de poc més d'una lliura la lliura de pes, tanmateix si aquest era *bastant* es pagava a menys d'una lliura. La següent varietat era el corall *torjat*, amb un preu entre les 40 i les 80 lliures el quintal. A sota de tot es trobava els *mijans* i els *troc de poc valor* que es pagaven entre les 3.7 i les 20.5 lliures barcelonines el quintal. La varietat més utilitzada en el comerç exterior era el *torajat*..⁴⁵⁵

---

⁴⁴⁹ DAMIEN COULON: *Barcelone et le grand...*, p. 362.

⁴⁵⁰ DAMIEN COULON: *Barcelone et le grand...*, p. 476.

⁴⁵¹ CLAUDE CARRÈRE: *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic...*, citat, p. 434.

⁴⁵² DAMIEN COULON: *Barcelone et le grand...*, p. 364.

⁴⁵³ DAMIEN COULON: *Barcelone et le grand...*, pp. 362-363.

⁴⁵⁴ CLAUDE CARRÈRE: *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic...*, citat, p. 391.

⁴⁵⁵ DAMIEN COULON: *Barcelone et le grand...*, pp. 374-375.

Com veiem, el corall treballat assoleix preu molts alts comparat amb els que no ho són. Els catalans eren perfectament conscients de l'important paper que tenia el corall en el comerç exterior, per aquesta causa es prengueren mesures per a evitar que els artesans del corall ensenyaren llurs tècniques als països consumidors, puix sembla ser que els països musulmans desconeixen les tècniques de polir i arrodonir l'apreciat mineral⁴⁵⁶. Alguns jueus conversos havien intentat anar a altres països i aprofitar els beneficis econòmics que els hauria aportat els seu art de treballar el corall, tanmateix els consellers els van perseguir, detenir i obligar-los a tornar. Aquest fet va provocar que el 1447 el Consell de Barcelona determinés que tot aquell que anés a terres sarraïnes amb la intenció de treballar el corall, o a ensenyar les seves tècniques, perdria els bens i la vida.⁴⁵⁷

Com veiem, l'artesanía del coral era duta a terme per una mà d'obra molt especialitzada i el producte resultant era un dels elements clau del comerç exterior barceloní. Tenint en compte que la gran majoria dels corallers eren conversos, podríem pensar que aquests, al dominar un ofici tant necessari, de poder i influència en la societat urbana i el seu govern. Res més lluny de la realitat. Ja hem vist com – tret dels oficis de coraller, dauer i físic – s'impedeix als conversos aconseguir el grau de mestre en oficis on poden tenir certa influència. En el cas dels corallers, on si que hi ha mestres conversos, mai havien tingut representació en el Consell de Cent. Tampoc es van reunir en un barri concret del seu ofici ni van influir en cap decisió important de la ciutat. Tot fa pensar que, degut a la gran aflluència de conversos, es va impedir a aquest gremi la més mínima mostra de poder.

D'altra part, els que controlaven la gran part del tràfic de corall eren els mercaders. Els pescadors de corall, abans de sortir a la mar, tancaven un tracte amb un mercader que es comprometia a comprar la càrrega⁴⁵⁸.

Sabem, però, que els corallers compraven corall brut per a treballar-lo i vendre'l als mercaders a un preu més elevat. Així ho mostren dos pagaments fets per Joan Anciau, mercader i ciutadà de Tolosa, a Pere Bertomeu, convers, coraler, ciutadà de Barcelona. En el primer pagament, fet el 24 de maig de 1401⁴⁵⁹, Joan Anciau, pagà a

---

⁴⁵⁶ CLAUDE CARRÈRE: *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic...*, citat, p. 434.

⁴⁵⁷ CLAUDE CARRÈRE: *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic...*, citat, p. 434.

⁴⁵⁸ CLAUDE CARRÈRE: *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic...*, citat, p. 392.

⁴⁵⁹ AHPB, Pere Granyana, *Manuale*, 1400, desembre, 29 - 1402, gener, 30, f. 89v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 89)

Pere Bertomeu 55 lliures i 5 sous barcelonins d'aquelles 100 lliures que li deu per uns botons de corall. La resta, fou pagada el 26 de novembre de 1404⁴⁶⁰. Un altre exemple el trobem en una cessió de deute feta el 16 el març de 1406⁴⁶¹ per Joan Maçana, convers, coraler i ciutadà de Barcelona per tal de pagar el que li deu a Guillem Sanxo, convers, mercader, ciutadà de la dita ciutat. Joan Maçana li cedeix al dit Guillem Sanxo el drets de cobrament sobre les 120 lliures barcelonines que Jaume Teixidor, mercader de Barcelona, li deu per uns botons de corall.

Claude Carrère⁴⁶² insisteix en la idea en que la majoria del corall que treballaven els corallers no era de la seva propietat. Tanmateix, revisant els préstecs en comanda en que els coralers conversos participaven, i que mostrem a continuació, ens ha sorprès que gairebé la totalitat en són deutors.

---

⁴⁶⁰ AHPB, PERE GRANYANA, *Manuale quintum decimum*, 1403, desembre, 17 – 1404, desembre, 24, f. 89v. (Vegeu doc. 46.)

⁴⁶¹ AHPB, BERNAT SANS, Manual, 1406, març 6 – 1406, setembre, 3, f. 8r. (Vegeu doc. 2)

⁴⁶² CLAUDE CARRÈRE: *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic...*, citat, p.436.

Taula d'instruments de préstecs en comanda.

Data	Deutor	Nat.	Ofici	Prestamista	Naturalesa	Ofici	Quant.	Localització
1398-01-24	Ferrer de Marimon, fill de Francesc Pujades, peller, cB	convers	coraler	Berenguer Coplliura, cB	convers	Mestre coraler	100s	AHPB, Joan EIXIMENIS, <i>manuale</i> , 1391, juliol, 27-1393, setembre, 23, f. 183.
1398-08-21	Domènec Ses Deus i Pere de Parets, cB	convers	coraler	Guillem dels Arcs, cB	convers	-	55 s	AHPB, Jaume de TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 5r.
1398-11-22	Joan Garcia, cB	convers	coraler	Guillem dels Arcs, cB	convers	-	35 s	AHPB, Jaume de TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4. Tomàs VIVES, <i>Quartum manuale</i> , 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8/21- 1399/12/4, f.62.
1398-12-11	Pere Soler, cb	convers	coraler	Guillem dels Arcs, cB	convers	mercader	40 s	AHPB, Jaume de TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 66v

1399-06-26	Joan Ballester, fill de Pere Ballester, cortiner, convers, cB	convers	coraler	Rafael de Montesa, cB	Cristià de nat.	-	58s	AHPB Jaume de TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 103v.
1399-11-09	Joan Balest, cB	convers	coraler	Berenguer Soler, cB	convers	teixidor de vels	27 ll	AHPB, Jaume de TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 128v.
1405-02-16	Raimón Ça Vall, cb	convers	mestre coraler	[...] Cervera, cb	Cristià de nat.	-	30 ll	AHPB, Pere GRANYANA, <i>manuale sextum decimum</i> , 1404/12/27-1406/12/24, f. 13r.
1405-04-08	Pere Soler, cb	convers	coraler	Martí d'Eredo, cb	Cristià de nat.	mercader	33 s	AHPB, Pere GRANYANA, <i>manuale sextum decimum</i> , 1404/12/27-1406/12/24, f. 23r.
1405-04-15	Gonsalb Trenxer, cb	convers	coraler	Martí d'Eredo, cb	Cristià de nat.	-	11 s	AHPB, Pere GRANYANA, <i>manuale sextum decimum</i> , 1404/12/27-1406/12/24, f. 96v.
1405-10-20	Gonsalb Trenxer, cb	convers	coraler	Francesc Bertran, cb	convers	corredor d'orella	7 ll i 16 s	AHPB, Pere GRANYANA, <i>manuale sextum decimum</i> , 1404/12/27-1406/12/24, f. 58r.

1409-05-04	Joan Ballester i Pere Soler, cB	convers	coraler	Rafael Dermiriesa, cB	Cristià de nat.	peller	77 s	AHPB, Francesc DE MANRESA, manual, 1408/2/2-1409/3/9, f. 36r.
1409-10-18	Pere Soler, cB	convers	coraler	Joan Maçana, cB	Cristià de nat.	-	58s 7d	AHPB, Francesc DE MANRESA, manual, 1409/3/10-1409/5/31, f. 65v.
1412-05-11	Joan Garcia, cB	convers	coraler	Guillem dez Archs, cB	Cristià de nat.	causídic	44 s	AHPB, Bartomeu GUAMIR, <i>manuale quartum</i> , 1412/3/12-1413/5/9, f. 33rv.
1412-12-19	Joan Esglésies, cB	convers	coraler	Joan Clausells, cB	Cristià de nat.	mercader	55 s	AHPB, Francesc DE MANRESA, manual, 1408/2/2-1409/3/9, f. 61v.
1413-05-08	Joan Garcia, cB	convers	coraler	Joan Pujol, cB	Cristià de nat.	mercader	44 s	AHPB, Joan FRANC, major, <i>secundum manuale</i> , 1413/1/23-1414/2/16, f. 34v.
1413-05-11	Joan Esglésies, cB	convers	coraler	Joan Pujol, cB	Cristià de nat.	mercader	6ll 5s	Joan FRANC, MAJOR, <i>secundum manuale</i> , 1413/1/23-1414/2/16, f. 35r.
1414-11-13	Gonsalbo Tranxer, cb	convers	coraler	Daniel Alenya, cB	convers	mercader	1lll 8s	AHPB, Pere PELLISSER, <i>manuale</i> , 1414/7/2-1415/6/26, f. 69r.

1415-09-02	Gonsalb Trenxer, cB	convers	coraler	Bernard Canals, cB.	Cristià de nat.	paraire	10 ll	AHPB, Antoni BROCARD, <i>manuale comune [nonum]</i> , 1415/8/30-1416/3/30, f. 6r.
1416-12-7	Gonsalb Trenxer, cb	convers	coraler	Joan Navarro, cB	Cristià de nat.	mercader	7 ll 14 s	AHPB, Antoni BROCARD, [<i>manuale</i>] <i>undecimum</i> , 1416/12/2- 1417/5/11, f.6r.
1416-01-31	Gonsalbo Trenxer, cb	convers	coraler	Bernat Canals, cB.	convers	peller	14 ll	AHPB, Antoni Brocard, <i>Manuale comune [nonum]</i> , 1415/8/30, 1416/3/30, f.76v.
1417-02-22	Joan Baruch, hB	convers	coraler	Jaume de la Cavalleria, cB	convers	coraler	66 s	AHPB, Bernat PI, Manual, 1416/2/20, 1416/8/1, f. 3v.
1419-09-16	Joan Ferrer, i Antonia, la seva dona, cB	convers	coraler	Pere Comes, cB	Cristià de nat.	mercader	60 ll	AHPB, Jaume Isern, Manual, 1418/12/31, 1419/11/20, f. 75v.
1420-01-26	Berenguer Gual, i la seva dona Espanya, cB	convers	coraler	Jaume de Vallesica, cB	Cristià de nat.	vicealmirall del rei	8 s	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Vicesimum Octavum manuale</i> , 1419/12/26, 1421/5/2, f. 75v.

1420-04-11	Joan Fuster, cB	cristià	-	Ramon sa Vall, cB	convers	mestre coraler i de paternostres	13ll 15s	AHPB, Gerard BASSET, Manual, 1419/12/11, 1420/5/30, f. 35r.
1436-12-19	Daniel Avinyó, cB	convers	coraler	Pere Fort, cB	Cristià de nat.	mercader	16 ll i 10 s	AHPB, Joan FERRER, Manual, 1436/3/12, 1437/11/26, f. 65v.

cB= ciutadà de Barcelona; Cristià de nat.= cristià de natura; ll= lliures; s= sous. Qua= quantitat.

Com podem veure, dels 26 instruments de deute/comanda, 25 dels deutors són coralers conversos; pel que fa als prestamistes 19 són cristians de natura i d'aquests, 9 són mercaders i 1 corredor d'orella. Després dels mercaders, els corallers són els conversos que en més instruments de comanda apareixen com a deutors en la documentació que hem trobat. Tot i que som conscients que entrem en el terreny de l'especulació, no és descabellat pensar que potser aquestes quantitats anaven dirigides a comprar partides de corall brut per a polir-lo ells i vendre'l després als mercaders a un preu més elevat.

L'aprenentatge.

Durant l'aprenentatge, hom havia de dominar les tres tasques de l'art del coral: foradar, arrodonir i tallar el coral, essent el més difícil la d'arrodonir⁴⁶³. El temps d'aprenentatge, com en tots els oficis, varia segons cada contracte. Si més no, els contractes d'aprenentatge de coraler estudiats per Madurell ens mostren una mitjana entre un i dos anys.

En el cas que hem trobat a l'AHPB, a més del ja mostrats per Madurell, el temps d'aprenentatge va ser de deu mesos. El 19 de febrer de 1416⁴⁶⁴, Lluís Borrosa, convers, coraler, ciutadà de Barcelona, contractà, durant deu mesos, com a aprenent a Jaume de Sors, de 15 anys d'edat, fill de Lluís de Sors, teixidor de vels de seda, ambdós conversos i ciutadans de la dita ciutat. Durant l'aprenentatge, Jaume viurà a casa del seu mestre, el qual es compromet a alimentar-lo i a proporcionar-li calçat i vestit. Un cop passats aquests 10 mesos, Jaume rebrà 2 florins d'or d'Aragó com a sou.

Contractes de treball.

Mitjançant els contractes de treball podem observar les relacions tant personals com professionals dels conversos que s'hi dedicaven. A l'AHPB hem localitzat 5 contractes de treball de conversos que ens ensenyaran quines eren les seves relacions.

Com ja hem vist, la manufactura del coral estava estretament vinculada al comerç exterior. Per aquesta causa, hi havia mercaders que contractaven a coralers per a que treballessin per a ells durant un temps determinat per tal de polir el seu corall.

---

⁴⁶³ J. M. MADURELL I MARIMON: *La contrataciones...*, citat, p. 35.

⁴⁶⁴ AHPB, TOMÀS VIVES, Manual, 1415, juliol, 30 – 1416, maig, 11, f. 23rv. (Vegeu apèndix documental I, doc. 170)

Aquest és el cas de Llorenç Massana⁴⁶⁵, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, que el 7 de desembre de 1401 contractà durant dos anys a Joan Boscà, convers, coraler, ciutadà de València i habitant de Barcelona, per a que treballi el seu corall per tal de vendre'l. Per aquests dos anys Joan Boscà rebrà 232 sous barcelonins. En el mateix contracte Joan Boscà promet a Llorenç Massana que durant aquest temps no jugarà al joc dels daus.

Un altre exemple és el de Joan Maçana⁴⁶⁶, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, que al setembre de 1404 contractà, durant 6 mesos, a Arnau de Feudo, convers, coraler, per a que faci botons de corall.

En altres ocasions eren corredors d'orella els que contractaven a un coraler per a que treballés per ells i poder vendre la seva producció a algun mercader. És el cas de Pere de Casasàgia⁴⁶⁷, convers, corredor d'orella, i del seu fill Francesc, també convers i corredor d'orella, ciutadans de Barcelona, que el 15 de maig de 1400 contractaren durant un any a Simó Vicens, convers, coraler, habitant de Barcelona, per a que treballés el seu corall, cobrant per aquest any treballat 11 florins d'or d'Aragó.

Com veiem, els mercaders i corredors contractaven als coralers en lloc de fer una societat. El fet d'estar contractats denota una dependència del coraler envers al mercader o corredor, ja que una societat els igualaria i repartiria els beneficis. També sobta el compromís del dit Joan Boscà de no jugar als daus mentre duri el contracte amb Joan Massana. Aquesta exigència del contractant envers al contractat també es podria considerar una mostra de que, en negocis, el mercader estava per sobre del coraler.

També resulta significatiu el fet que tots aquests contractes es van fer entre conversos, fet que demostra un cohesió social entre ells.

En altres casos, eren els mestres coralers que contractaven a coralers per a que fessin una part específica del procés del treball del coral. En un cas concret que hem trobat a AHPB ens mostra quin era el volum diari de treball de dit ofici. El 9 de desembre de 1391⁴⁶⁸, Guillem Sanxo, convers, coraler, ciutadà de Barcelona, contractà durant sis mesos a Pere Rovira, convers, fill de Baruch Toro, jueu, difunt, ciutadà de la

---

⁴⁶⁵ AHPB, TOMÀS DE BELLMUNT, Manual, 1401, juliol, 8 – 1402, gener, 26, f. 28v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 116)

⁴⁶⁶ AHPB. BERNAT SANS, Manual, 1404, agost, 14 – 1404, setembre, 27, f. 19v-20r. (Vegeu apèndix documental, doc. 117)

⁴⁶⁷ AHPB. BERNAT SANS, Manual, 1400, març, 31 – 1400, setembre, 25, f. 28v-29r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 83)

⁴⁶⁸ AHPB. BERNAT NADAL, Manual, 1391, juny, 7 – 1392, gener, 2, f. 89v-90r (Vegeu apèndix documental I, doc. 5)

dita ciutat per a que arrodonís 40 *botons de coral menut*, o 300 botons *migenets* al dia, per un sou de 50 sous barcelonins cada mes.

En altres ocasions, calia buscar a coralers fora de Barcelona. Es el cas d'Agustí Amorós⁴⁶⁹, convers, coraler, ciutadà de Barcelona, que el 24 d'agost de 1409, contractà a Bertran Guinart, coraler, ciutadà d'Arlet, durant 1 any per que treballés amb ell en l'art del coral. Al venir de fora, Agustí Amorós es compromet, a més de pagar-li 12 florins d'or d'Aragó per l'any treballat, a tindre'l a casa, alimentar-lo i a donar-li calçat i dues camises.

ELS DAUERS.

Entre les diversions lúdiques, el joc dels daus era, sens dubte, la més popular i estesa entre la població barcelonina. A les tabernes del port, quan venien els vaixells de mercants o de soldats, l'ambient s'omplia de soroll de daus repicant contra les taules. Tanmateix, el joc dels daus sempre era relacionat amb les baralles per qüestions de diners, vi, tabernes i prostitutes⁴⁷⁰. Per això, el joc dels daus anava sempre acompanyat de la consideració de vici pernicios. Tant és així que en alguns casos, a causa potser per qüestions professionals o familiars, hom podia veure's en l'exigència de signar un document notarial en que es comprometés a no jugar als daus. Aquest va ser el cas de Joan Esglésies⁴⁷¹, convers, coraler, ciutadà de Barcelona, que 7 d'abril de 1408, promet a Pere Marqués, àlies Salvador, sots-batlle de Barcelona, que durant un any no jugarà als daus, sots pena de 10 lliures barcelonines cada cop que hi jugui. D'aquestes 10 lliures, 5 lliures serien per a la persona denunciant i l'altra per a l'oficial reial que el detingui.

Potser per aquesta penyora moral, els jueus, abans dels fets de 1391, van monopolitzar la indústria de la confecció de daus. El cert és que de tots els documents trobats a l'AHPB on hi apareix un dauer, aquest és sempre convers.

---

⁴⁶⁹ AHPB. Francesc DE MANRESA, Manual, 1409, març, 10 – 1410, maig, 31, f 65v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 135)

⁴⁷⁰ A. GARCIA ESPUCHE, P. SÁNCHEZ, E. SARRÀ, J. B. DE HERADIA BERCERO, N. MIRÓ I ALAIX: *Jocs, trinquets i jugadors. Barcelona 1700*, Ed. Ajuntament de Barcelona, 2009, p. 23.

⁴⁷¹ Veure apèndix documental, doc. 55.

Per a la fabricació dels daus s'utilitzava l'os que es troba al genoll de la vedella. Degut a la seva forma petita i redona – anomenat en la documentació *bala* – i la seva constitució, era el material idoni.

Els aprenents.

Durant els anys d'aprenentatge, hom havia d'aprendre les dues tasques fonamentals pròpies de l'ofici de dauer: *trencar*, es a dir fer quadrats els ossos, i foradar.

Segons els documents estudiats, l'aprenentatge durava dos anys, encara que hom entenia que l'aprenent ja dominaria les tècniques als sis mesos de formació. Això, si més no, es el que es desprèn d'un contracte d'aprenentatge datat el 3 de novembre de 1422 en el que Antoni Rosar, convers, dauer, ciutadà de Barcelona, contractà a Gabriel Bosc, fill de Joan Bosc, giponer, ciutadà de la dita ciutat, durant dos anys com a aprenent.⁴⁷² El contracte estipula que el pare de Gabriel serà el que cobrarà el sou en nom del seu fill. El sou serà per feina feta: 2 diners i un òbol barcelonins per dau durant els primers sis mesos i 3 diners barcelonins per cada dau el any i mig restant. En aquest cas l'aprenent no viurà amb el mestre i, per tant, no està obligat a alimentar-lo.

Tanmateix, podem trobar contractes d'aprenentatge de més durada, fet que perjudicava a l'aprenent, que es veia obligat a cobrar un sou més baix que si fos considerat treballador. Aquests casos es solien donar en aprenents de molt poca edat, puix la seva família no es tenia que preocupar d'alimentar-lo. Aquest és el cas de Ramon d'Abellar⁴⁷³, de deu anys d'edat, fill de Joan de Bellaria, porter del rei, ambdós conversos i ciutadans de Barcelona, que fou contractat el 5 de desembre de 1398 com a aprenent per Antoni Rosar, convers, dauer, ciutadà de la dita ciutat, durant quatre anys. Durant aquest temps Ramon viurà a casa d'Antoni, que l'alimentarà, el vestirà i el calçarà segons la seva condició i els usos de Barcelona. Joan de Bellaria, pare de Ramon, cobrarà per la feina del seu fill tres florins d'or d'Aragó per cada any, essent en total 12 florins.

Sembla ser que durant l'aprenentatge hom cobrava la feina feta durant el mateix. Tanmateix, trobem casos en que tant sols es gratificava a l'aprenent amb l'aliment,

---

⁴⁷² AHPB, Joan PEDROL, *Tercium Manuale*, 1422, agost, 12 – 1423, novembre, 12, f. 16. (Veure apèndix documental I, doc. 209)

⁴⁷³ AHPB, Jaume DE TRILLA, *Manual*, 1398, febrer, 21 . 1399, desembre, 4, f. 65r. (Veure apèndix documental I, doc. 60)

allotjament i vestit. És el cas de Joanet⁴⁷⁴, convers, fill de Joana, denominada Mireta abans de la seva conversió i vídua de Isaac Isacon, ciutadans de Barcelona, que el 15 de gener de 1393 fou contractat d'aprenent pels dauers Francesc de Cortilles i Joan de Gualbes, conversos i ciutadans de la dita ciutat, durant dos anys. Durant aquest temps Joanet tant sols rebria sostre, aliment, calçat i vestit.

ELS CONTRACTES DE TREBALL.

Segons els documents estudiats, sembla ser que era comú que els treballadors de l'ofici de dauer cobressin per feina feta, es a dir, per cada dau trencat i/o foradat. També es comú que els contractes no durin més d'un any i que cada treballador s'encarregava únicament d'una de les dues tasques. Pel que fa al sou, hem observat que, les dues tasques es pagaven pràcticament igual.

Per realitzar la tasca de foradar, Francesc Terrades⁴⁷⁵, dauer, fill de Francesc Terrades, mercader de vels, conversos i ciutadans de Barcelona, que va ser contractat el 26 de juny de 1399 pel dauer Joan Figuera, convers, ciutadà de la dita ciutat, cobrava 4 diners per cada bala que foradés.

En canvi, per realitzar la tasca de trencar, Joan Escales⁴⁷⁶, convers, dauer, ciutadà de Barcelona, que fou contractat, durant un any, el 10 d'abril de 1398 per Antoni Rosar, convers, mestre de daus, cobrava a 4 diners i 1 òbol barcelonins. Aquest contracte també resulta interessant per dues clàusules que inclou. En la primera, Joan Escales es compromet a recuperar els dies que falti, sempre i quan la seva absència no sigui per malaltia. La segona clàusula interessant es troba al final del contracte: Antoni Rosar és compromet a pagar una pena de 20 sous barcelonins si no pot donar feina a Joan durant el temps que duri el contracte. Aquesta és una variant de la clàusula a la que ens hem referit en el primer capítol quan hem tractat les clàusules generals dels contractes de treball, es a dir, la clàusula per la qual el patró es comprometia a pagar al seu treballador el sou sencer en cas que no pogués proporcionar-li feina durant el temps que durés el contracte. Com en el present contracte Joan cobrava per feina feta, i no amb

---

⁴⁷⁴ AHPB, PERE VIVES, Manual, 1392, novembre, 28 – 1395, gener, 14, f. 10. (Veure apèndix documental I, doc. 13)

⁴⁷⁵ AHPB, JAUME DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 . 1399, desembre, 4, f. 103v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 77)

⁴⁷⁶ AHPB, JAUME DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 – 1399, desembre, 4, f. 1r. (Veure apèndix documental I, doc. 53)

un sou fixe prèviament estipulat, la solució va ser estipular una pena per tal d'assegurar el compliment d'aquesta obligació del patró.

En alguns casos, el dauer contractat podia cobrar més del que normalment es pagava per la seva feina. Tanmateix, aquest augment solia anar lligat a un compromís extra per part del treballador.

És el cas de Joan de Conomines⁴⁷⁷, abans de la seva conversió anomenat Samuel Vidal, convers, dauer i probablement fill o pare de Nicolau Conomines, mestre dauer, que el 3 d'octubre de 1391, va ser contractat durant un any per Joan ça Rilla, dauer, ciutadà de Barcelona, per a foradar daus a un preu de 5 diners barcelonins per dau. Un diner més que Francesc Terrades. Tanmateix, aquest atractiu sou tenia una contrapartida. Joan de Conomines es comprometé a viatjar a qualsevol part del món que Joan ça Rilla li digués per a treballar el seu ofici. Joan ça Rilla, per la seva part es compromet a proveir de feina a Joan de Conomines durant l'any de contracte.

En altres ocasions, dos dauers podien repartir-se la feina de quadrar i foradar, però sense formar una societat, sinó compromentent-se cada part a fer la seva feina com si d'un contracte laboral es tractés.

Així ho mostra un instrument notarial, fet el 23 d'agost de 1399, pel qual Francesc de Cortilles⁴⁷⁸, convers, dauer, abans ciutadà de Barcelona ara veí de Molins de Rei, , acordava amb Antoni Rosar, convers, dauer, ciutadà de Barcelona, que durant un any quadraria ossos per tal de fer daus. Francesc de Cortilles treballaria a Molins de Rei els ossos i després els enviaria a Barcelona per a que Antoni els foradés i els vengués. Antoni, per la seva part, estava obligat a informar a Francesc del preu al que va vendre els daus i donar-li la part de benefici corresponent. Aquest document també és interessant per que intervenen els cònsols de l'ofici de dauer, compromentent-se amb Francesc de Cortilles que li entregaran part dels ossos que arribin a Barcelona per al seu ofici. Això significa que Barcelona no podia assolir tota la demanda d'ossos per a fer daus i calia portar-ne de fora.

Sembla ser que Francesc de Cortilles era molt itinerant, puix després d'estar residint a Molins de Rei, el trobem el 15 d'octubre de 1403⁴⁷⁹ com habitant de València.

---

⁴⁷⁷ AHPB, BERNAT NADAL, Manual, 1391, juny, 7 – 1392, gener, 2, f. 54r. (Veure apèndix documental I, doc. 2)

⁴⁷⁸ AHPB, JAUME DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 . 1399, desembre, 4, f. 115r.(Veure apèndix documental I, doc. 79)

⁴⁷⁹ AHPB, Gabriel TERRASSA, *Primum capibrevium*, 1401, maig, 31 – 1403, novembre, 17, s/f. (Veure apèndix documental I, doc. 110)

Les societats.

Amb la finalitat de compartir riscos i poder fer front a grans encàrrecs, dos o més persones podien constituir una societat. Les parts interessades acudien al notari per posar per escrit com seria aquesta societat, la inversió que faria cada part i com es repartirien els beneficis.

Així ho van fer Joan des Valls, convers, abans de la seva conversió anomenat Leo Salomó, dauer i ciutadà de Barcelona, i Joan de Gualbes, convers, abans anomenat Jucefus Sentou, dauer, ciutadà de la dita ciutat, que el 10 de març de 1393⁴⁸⁰, van formar una societat, durant un any, sobre la manufactura de daus. De les despeses i beneficis de la dita societat, Joan des Valls tenia les 6/13 parts i Joan de Gualbes les 7/13 parts. El contracte preveu que en cas que en un futur hi hagués problemes entre els dos socis, i no es posaven d'acord, exposarien el cas davant un tercer, Pere sa Badia, convers, i es comprometien a acatar la seva sentència. En cas que Pere sa Badia morís o estès absent, el contracte preveu com a substitut a Francesc Serra, convers.

Com veiem, totes les parts que conformaven aquesta societat eren conversos. Al igual que en cas dels coralers en els contractes de treball amb mercaders, els dauers també prefereixen a altres conversos en contractes que impliquen un compromís i tracte continuat.

ELS TEIXIDORS.

A diferència dels altres dos oficis estudiats, el dels teixidors sí que tenien un pes important en la societat barcelonina. Els vels i teles confeccionats pels teixidors de Barcelona eren exportats cap a zones de l'interior i cap a Orient, on eren molt apreciats. Fins i tot, sortien de Barcelona cap a aquests indrets, completament carregats de teixits⁴⁸¹.

La reputació de les teles teixides a Barcelona era tal que el 14 de maig de 1349 Pere el Cerimonios, per tal de mantenir aquesta reputació, va manar al veguer de

---

⁴⁸⁰ AHPB. Pere VIVES, Manual, 1392, novembre, 28 – 1395, gener, 14, f. 10r. (Veure apèndix documental I, doc. 60)

⁴⁸¹ CLAUDE CARRÈRE: *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic...*, citat, p. 439.

Barcelona que abans de donar llicències per a l'exercici de l'ofici de teixidor, s'assegurés bé de la suficiència dels candidats⁴⁸².

El pes d'aquest col·lectiu es va deixar notar, de manera especial, durant la meitat del segle XV. La crisi econòmica que la societat barcelonina estava patint, afectà de ple als teixidors, puix els teixits vinguts d'Anglaterra i d'altres indrets, envaïen el seu mercat i els posava en dificultats. Els teixidors van demanar el 1422 al govern municipal de Barcelona, en aquell moment controlat per *la biga*, que apliqués mesures proteccionistes per tal d'impedir l'entrada massiva de teixits estrangers⁴⁸³. Tanmateix, aquestes mesures anaven en contra dels interessos del partit de *biga* i els seus afins que aconseguien importants ingressos en la importació de teixits de luxe, i van refutar la petició dels teixidors. Aquestes mesures empenyeran a l'artesanat tèxtil a la ruïna econòmica, produint-se constants enfrontaments entre els partits de la *biga* i els de la *busca*, que eren els que defensaven els interessos de l'artesanat⁴⁸⁴.

Cada teixidor es podia especialitzar en la confecció de cada producte: teixidor de llana, de li, de draps de senyals, de vels... Bona part dels conversos teixidors es dedicaren a la confecció de vels, i dins d'aquests a la producció més luxosa: els vels de seda.

Veient la importància d'aquest ofici dins de la societat barcelonina, considerant que la majoria dels conversos es dedicaven a l'ofici de teixidor, i tenint en compte la seva perícia en els oficis artesans, podríem suposar que, dins del col·lectiu teixidors, els conversos podrien tenir un mitjà per integrar-se en la societat cristiana i poder accedir a llocs de rellevància dins de l'artesanat barceloní. Tanmateix, tal i com hem vist en el primer capítol de la segona part, tant sols hem localitzat un jueu convers teixidor de draps, Francesc Alamany, que va aconseguir el grau de mestre.

Els oficis de dauer i de coraler, el fet que els conversos aconseguiren la maestria no es considerava cap problema, puix eren sectors que ja eren controlats per ells abans de la seva conversió, i no tenien cap pes específic. Però l'ofici de teixidor era una altra cosa, i els cristians de natura no permeteren que els conversos, que representaven una competència perillosa, tingueren poder dins del gremi.

---

⁴⁸² M. RIU I RIU: *Organización gremial téxtil catalana en el siglo XIV*, dins << VII Congreso de historia de la Corona de Aragón >>, vol. II, Barcelona, 1962, pp. 547-559, p. 551.

⁴⁸³ CARMÉ BATLLE: *La crisis social y económica...*, citat, p. 301.

⁴⁸⁴ CARMÉ BATLLE: *La crisis social y económica...*, citat, pp. 302 i ss.

Tot i això, la documentació notarial ens mostra molta activitat per part dels teixidors conversos, i ens dona molts de detalls sobre l'organització de dit ofici, en particular, i sobre la situació dels conversos, en general.

ELS CONTRACTES D'APRENTATGE.

L'ofici de teixidor de vels, al ser el majoritari entre la població jueva conversa, ha sigut del que més contractes d'aprenentatge hem trobat a l'AHPB, amb un total de dotze.

Dels tres oficis que hem estudiat, aquest és l'únic del que hem trobat presència femenina. Dels dotze documents que hem localitzat, tres tenen com a aprenent a una nena, i en altres tres apareix com a teixidora ensenyant una dona.

Pel que fa al temps que durava l'aprenentatge es pot parlar d'un període de dos a tres anys. Els dotze casos que presentem en aquest estudi van des dels deu anys fins a un any. Concretament, hem localitzat un contracte amb una durada de deu anys, un altre de cinc anys, dos de quatre anys, un de tres anys, cinc amb una durada entre dos i tres anys, i dos de un any. D'aquests, els documents de deu, cinc i un any fan referència a casos especials.

Els dos contractes de més durada tenen com a nexa comú que l'aprenenta era una nena vídua de pare i que la seva llar familiar estava fora de Barcelona. Els conversos, com a cristians que eren, ja no es regien per les lleis pròpies de l'aljama com quan eren jueus, sinó per les lleis comunes als ciutadans cristians barcelonins. Dins d'aquestes lleis també es trobaven les referents als drets de cobrar l'esponsalici per part de les vídues. Les dones, al quedar vídues, el seu estatus judicial era equivalent al de l'home, per tant adquiria tots els drets i es constituïa com a persona jurídica pròpia i independent⁴⁸⁵. Al morir el marit, la dona tenia dret a cobrar l'esponsalici, per a que no quedés desemparada. Tanmateix, en alguns casos la vídua era privada d'aquest dret, i si no tenien altres recursos econòmics, estaven abocades a la misèria⁴⁸⁶. Si a aquesta

---

⁴⁸⁵ Sobre la situació de la dona Barcelona durant l'Edat Mitjana vegeu: T. M. VINYOLÉS: *Les barcelonines a les darreries de l'edat mitjana: 1370-1410*, Ed. Rafael Dalmau, Barcelona, 1976.

⁴⁸⁶ C. OPITZ: *Vidam cotidiana de las mujeres en la Baja Edad Media (12Arнау Piquer, Manual, 1390, agost, 13 - 1391, octubre, 12500)*, dins *Historia de las mujeres en occidente*, dir. G. DUBY, vol. 2, Ed. Circulo de Lectores, Barcelona, 1994, p. 379.

situació li sumem el fet de tenir un o més fills al càrrec que alimentar el resultat és angoixant.

Una de les maneres que hi havia per poder assegurar l'alimentació d'aquests fills era posar-los d'aprenents en un ofici, generalment amb més anys de durada del que era habitual. En el cas de les nenes, el més comú, entre els cristians de natura, era que algú les contractes com a serventes, ja des de molt petites i durant molts anys. En la majoria dels casos, les nenes eren col·locades fora de la ciutat natal. Tanmateix, en els dos casos que exposem a continuació, les nenes en qüestió van ser contractades com a aprenents en un dels millors oficis al que podien accedir les dones: teixidores.

El contracte d'aprenentatge que té una durada de cinc anys coincideix també amb el de l'aprenenta amb menor edat dels 12 casos estudiats. Es tracta de Caterina⁴⁸⁷, amb nou d'anys d'edat, filla de Joana, conversa, vídua de Joan Cebrià, ciutadans de Girona, que el 24 d'abril de 1403 va ser contractada com a aprenenta de teixidora per Clara, muller de Joan Sanxo, teixidors de vels, conversos i ciutadans de Barcelona, per a un període cinc anys. Durant aquest temps, Caterina viurà amb Clara, la qual promet alimentar-la i proveir-la de vestit i calçat. Per aquests cinc anys, Caterina rebrà un sou de cinc florins d'or d'Aragó. D'aquests cinc florins, Joana, mare de Caterina, ja en cobra un per anticipat. Quedant-li a la nena la misèria de 4 florins per cinc anys de feina.

Per tal de mostrar la importància del fet que la nena sigui orfe de pare en els contractes d'aprenentatge, compararem el contracte que acabem de mostrar amb un d'una nena que té el pare viu i que estant com a aprenenta menys temps de la meitat del que va estar Caterina, cobrava la mateixa quantitat.

Es el cas de Cirieta⁴⁸⁸, filla de Jaume Saulet, habitant de Sant Vicens dels Horts, que el 5 de març de 1403, fou contractada com a aprenenta de teixidora per Bernat Terrades, convers, teixidor de vels, ciutadà de Barcelona, per un període de dos anys i tres mesos. Durant aquest temps, Cirieta viurà amb el dit Bernat, que es compromet a alimentar-la del mateix menjar que ell s'alimenti. Això també ens mostra que el menjar que normalment s'oferia als aprenents no era el mateix que menjava el patró. Pel aquest període de dos anys i tres mesos, Cirieta cobraria cinc florins d'or d'Aragó, dels quals

---

⁴⁸⁷ AHPB, Pere Joan MARTÍ, *Manuale*, 1402, març, 14 – 1403, agost, 2, f. s. f. (Vegeu apèndix documental I, doc. 107)

⁴⁸⁸ AHPB, Pere Joan MARTÍ, *Manuale*, 1402, març, 14 – 1403, agost, 2, s/f. (Vegeu apèndix documental I, doc. 104)

tres li serien pagats el pròxim mes de setembre i els dos restants el setembre del pròxim any.

Com veiem, les condicions i el sou son molt diferents entre un contracte i l'altre.

Pel que fa al contracte de més durada, el de deu anys, també es tracta d'una nena òrfena de pare, però en aquest cas qui ferma el contracte és el seu avi patern. Es tracta d'Isabel⁴⁸⁹, de la qual no es precisa l'edat, neta de Joan de Llobera, peller, ciutadà de Barcelona, i filla de Joan Serra, difunt, torner de la dita ciutat, i de la filla del dit Joan de Llobera, que el 11 de novembre de 1440 fou contractada com a aprenenta, per a un període de deu anys, per Simó Castell, convers⁴⁹⁰, teixidor de vels, i la seva muller Clara, ciutadans de Barcelona. Durant aquest temps, Isabel viurà amb els dits Simó i Clara, que prometen alimentar-la, vestir-la i calçar-la durant els dits deu anys, per tal d'aprendre l'ofici de teixidora i servir-los. Per aquests deu anys, Isabel rebrà un sou de 45 florins d'or d'Aragó, que seran pagats al final del dit temps. Observem, en aquest cas, una milloria del sou que els casos anterior, puix Isabel cobraria 4 florins i mig per any, gairebé el mateix que Caterina per cinc anys d'aprenentatge.

Els altres dos documents de més durada que hem localitzat a l'AHPB , i que mostrem a continuació, són de quatre anys.

El 28 de juliol, de 1406⁴⁹¹, Joanet, d'onze anys d'edat, fill de Pere Fuster, convers, sabater i ciutadà de Barcelona, es contractat com a aprenent de teixidor, per un període de quatre anys, per Gerard de Maçanet, convers, teixidor de vels i ciutadà de la dita ciutat. Durant aquest temps, Joanet viurà amb el dit Gerard, el qual es compromet a alimentar-lo i calçar-lo. Per aquests quatre anys, Joanet cobrarà tres florins d'or d'Aragó: un florí la pròxima festa de Sant Miquel (29 de setembre), i la resta passats els dos primers anys dels quatre que dura el contracta. Aquest contracte també té una particularitat. Joanet es compromet a recuperar els dies que no treballi per causa de malaltia.

---

⁴⁸⁹ AHPB, Joan PEDROL, *Undecimum manuale omnium instrumentorum*, 1439, desembre, 2 – 1442, abril, 16, f. 54r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 225)

⁴⁹⁰ En el dit document no es cita que Simó Castell sigui convers, tanmateix sabem que ho era ja que apareix en els registres d'ordinacions de l'ADB com a pare de Joan Castell, tonsurat el 26 de desembre de 1438. Vegeu J. HERNANDO I DELGADO: *Conversos i jueus...*, citat, p. 206.

⁴⁹¹ AHPB, Joan FERRER, *Primum manuale*, 1405, juliol, 14 – 1408, agost, 4, f. 11v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 124)

El següent contracte d'aprenentatge de la mateixa durada ja va ser estudiat per Madurell⁴⁹². Es tracta de Pere Font, àlies Gomis, de tretze anys d'edat, fill de Miquel Gomis, convers, peller i ciutadà de Barcelona, que el 3 d'abril de 1398 fou contractat com a aprenent de teixidor de vels de seda, per a un període de quatre anys, per Joan Castell, teixidor de vels de seda i ciutadà de la dita ciutat. Durant aquest temps, Pere viurà amb Joan, el qual es compromet a alimentar-lo i calçar-lo. Passats dos anys, Joan, o el seu pare en nom seu, rebrà 30 sous barcelonins com a sou dels quatre anys. Observem com el sou dels aprenents varia molt d'un cas a un altre.

En altres casos, l'aprenent rebia una peça de roba com a complement del seu sou per l'aprenentatge. Aquesta roba, es comptabilitzava a banda del compromís del patró a vestir a l'aprenent, i es feia constar de manera independent en el contracte. Va ser el cas de Pericó Palau⁴⁹³, fill de Jaume Marc, convers, garbellador d'espècies i ciutadà de Barcelona, que el 9 de febrer de 1400 va ser contractat, per a un període de tres anys, per Francesc Oliver, convers, teixidor de vels de seda i ciutadà de la dita ciutat, per tal d'aprendre el seu ofici. Durant aquest temps, Pericó viurà amb el seu patró, el qual promet alimentar-lo i calçar-lo de peus i cames. Pericó rebrà com a sou d'aquests tres anys, 15 sous i una túnica.

El següent contracte de més durada és el de Joan, fill de Jaume Sala, convers, corredor d'orella i ciutadà de Barcelona, que el 13 de novembre de 1414 va ser contractat com a aprenent, per a un període de dos anys i mig, per Ramon Ballester, convers, teixidor de vels i ciutadà de la dita ciutat, per aprendre el seu ofici. Durant el dit temps, Joan viurà amb el dit Ramon, que es compromet a alimentar-lo i calçar-lo. El sou per aquest temps son 6 florins d'or d'Aragó, que el dit Joan cobrarà al final del seu aprenentatge, més 2 florins que dit Ramon li dona en la redacció del contracte.

En altres casos, l'aprenent podia ser orfe de pare i mare, i que no tingués cap tutor que s'encarregués d'ell. Si no hi havia ningú que obligués els seus bens per a garantir el compliment d'un contracte, l'aprenent ho tenia molt difícil per a trobar un patró que el volgués contractar. La solució era que l'aprenent, sempre que fos major de 14 anys, presentés un fiador que respongués amb els seus bens les possibles

---

⁴⁹² J. M. MADURELL MARIMÓN: *La contratación laboral...*, citat, 1957, p. 19. Tanmateix, hem transcrit novament el document degut a la poca claretat de la transcripció de Madurell. AHPB, Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 – 1399, desembre, 4, f. 25r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 57)

⁴⁹³ AHPB, Guillem ANDREU, *Octavum manuale*, 1398, març, 3 – 1400, març, 13, f. 145r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 82)

eventualitats dels contracte. Un contracte publicat per Madurell⁴⁹⁴ en mostra com es duia a terme aquesta possibilitat. El 3 de juliol de 1392, Pere Ballester, convers, major de 14 anys, fill de Taroç Abraham i de Bonadona, difunts, jueus de Barcelona, sense curadors ni tutors que s'encarreguin d'ell, promet a Joan ça Cot i al seu fill Jaume ça Cot, conversos, teixidors de vels, ciutadans de Barcelona, que durant dos anys i tres mesos conviurà amb ells per aprendre l'ofici de teixidor de vels. Pere Ballester presenta com a fiador a Lluís de Gualbes, convers, abans anomenat Davi Jaques, ciutadà de la dita ciutat. El dit Lluís accepta en el present contracte ser el fiador de Pere. Joan i Jaume ça Cot prometen alimentar i calçar al dit Pere, que no rebrà cap sou.

El contracte d'aprenentatge de més curta durada – tret dels dos casos especials d'un any – que hem localitzat és el de Ferrer⁴⁹⁵, amb 19 anys d'edat, fill d'Antoni Rosar, convers, dauer, ciutadà de Barcelona, que el 13 de novembre de 1392 va ser contractat com aprenent, per a un període de d'un any i 10 mesos, per Ferrer de Vilamajor, convers, teixidor de vels i ciutadà de la dita ciutat. Durant aquest temps, Ferrer viurà a casa del seu patró, que promet alimentar-lo i calçar-lo. Tenint en compte l'edat de l'aprenent, una raó de la poca durada de l'aprenentatge podria ser que aquest ja havia començat d'aprenent amb un altre patró i ara es disposava a finalitzar el seu aprenentatge, encara que no necessariament.

Un altre exemple de contracte de poca durada i d'aprenent amb més edat més és el de Francesc Sunyer⁴⁹⁶, amb una edat compresa entre els 20 i 25 anys, convers, ciutadà de Barcelona, que el 24 d'abril de 1403, prometé viure durant un any amb Isabel, muller de Domènec Senil, teixidor de vels, ciutadà de la dita ciutat, per tal d'aprendre l'ofici de teixidor de vels. Durant aquest temps, Isabel es compromet a alimentar i calçar al dit Francesc. A més li donarà dos parells de sandàlies de drap de la terra i un parell de camisses i bragues de lli. L'explicació més plausible per justificar la poca durada del contracte és que Francesc volgués millorar la seva tècnica, puix que era massa gran per a no tenir après un ofici, i en el cas que volgués aprendre un de nou, un any era insuficient.

---

⁴⁹⁴ J. M. MADURELL MARIMÓN: *La contratación laboral...*, citat, 1957, p. 12-13.

⁴⁹⁵ AHPB, Joan PEDROL, *Manuale quartum notularum omnium instrumentorum*, 1423, novembre, 13 – 1426, juny, 25, f. 54r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 218)

⁴⁹⁶ AHPB, Francesc DE MANRESA, *Manual*, 1401, setembre, 21 – 1403, juliol, 4, f. 135v-136. (Vegeu apèndix documental I, doc. 106)

Per últim, mostrem un contracte que està a cavall entre un contracte d'aprenentatge i un de treball a feina feta. El 13 de març de 1393⁴⁹⁷, Pere de Casaldaguila, convers, abans anomenat Baró Astruh, promet a Bernat ça Cot, convers, ciutadà de la dita ciutat, que durant un any viurà amb ell per aprendre l'ofici de teixidor de vels. Durant aquest període, Pere es proveirà amb els seus mitjans d'aliment i altres coses necessàries. Acabat aquest any d'aprenentatge, treballarà un altre any amb el dit Bernat teixint teles i vels, cobrant per aquesta feina el que tres o quatre teixidors li haurien dit que deuria cobrar. Promet també que durant aquest segon any treballarà tant sols per al dit Bernat, i per a ningú més. Bernat, per la seva part, promet al dit Pere que durant els dos primers mesos no li pagarà res. Passats dos mesos li pagarà 12 diners barcelonins per cada dotzena de teles mitjaneres que ell i els altres teixissin, 18 diners per cada dotzena de teles tocades, i 18 diners per cada peça de vels d'escuma.

Aquest document ens mostra una altra manera de relació professional que, sense abandonar l'estructura i legalitat del contracte d'aprenentatge, permetia la flexibilitat en els negocis de la Barcelona medieval.

Com hem vist al llarg d'aquests contractes, els conversos aprenents de teixidor, com en els dels oficis anteriorment estudiat, feien el seu aprenentatge a casa d'altres conversos, mostrant així la seva cohesió.

ELS CONTRACTES DE TREBALL.

En comparació amb els contractes d'aprenentatge de teixidor que hem pogut recollir, hem trobat pocs contractes de treball de mateix ofici, concretament quatre.

D'aquests quatre contractes, tres fan referència a la mateixa família, els Oliver, i ja foren recollits per Madurell en el seu estudi.

En el primer contracte, datat el 9 de novembre de 1391⁴⁹⁸, l'aprenent viu amb el patró i rep un sou fix cada més. Es tracta de Joan Oliver, entre 15 i 25 anys d'edat, que amb el consentiment del seu pare, Guillem Oliver, convers, també teixidor i ciutadà de Barcelona, promet a Pere ça Pila, convers, mercader de vels, ciutadà de la dita ciutat, que durant un any treballarà per ell teixint vels, cobrant un florí d'or d'Aragó cada mes. Durant aquest temps, Joan viurà amb el seu patró, i aquest es compromet a alimentar-lo

---

⁴⁹⁷ AHPB, Bernat NADAL, *Undecimum manuale*, 1393, gener, 23 – 1393, juliol, 4, f. 26v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 14)

⁴⁹⁸ J. M. MADURELL MARIMÓN: *La contratación laboral...*, citat, 1957, pp. 7-8.

tots els dies excepte els diumenges i festius, dies en que segurament Joan estarà a casa de la seva família.

El mateix dia, Pere ça Pila també contracta, durant un any, a Joan Aules⁴⁹⁹, convers i teixidor de vels, fill de Guillem Oliver, i germà de Joan Oliver, per a que teixeixi per a ell vels de seda. Joan també es compromet a plegar els dits vels i a nuarlos, i que en el cas que ell no ho fes ho faria el seu pare. Per cada vel teixit, plegat i nuat, Joan cobrarà 10 diners. Ja ens havíem referit abans al compromís del mestre envers al treballador de pagar-li els dies que aquests no treballi per culpa seva, i del compromís del treballador de recuperar els dies que no treballi. En aquest contracte es planteja una altra solució: Pere es compromet a pagar a Joan dos sous per cada dia que aquest no treballi per culpa seva; Joan, per la seva part, es compromet a pagar a Pere dos sous per cada dia que per culpa pròpia no treballi per a ell, excepte si es per malaltia.

Aquest dos contractes ens permeten observar, com passava amb els coralers, les relacions entre els artesans i els distribuïdors (mercaders). Tanmateix, a diferència dels coralers, els teixidors tenien una relació més igualitària amb els mercaders.

L'últim document de la família Oliver ens mostra cooperació i coordinació de pare i fill dintre del mateix ofici. El 10 de març de 1399⁵⁰⁰, Francesc Gisbert, convers, ciutadà de Barcelona, contractà durant dos anys a Guillem Oliver i al seu fill Joan Oliver, per a teixiren per a ell vels de seda. Guillem teixiria els vels de seda gruixuda, i cobraria 20 sous per cada vel. Guillem s'encarregava de teixir els vels de seda prima i cobraria 2 sous per cada vel d'obra plana i 2 sous i 2 diners per cada vel amb el *cap obrat*.

L'últim document que presentem, en mostra més detalls sobre la cohesió dels conversos. En aquest cas el treballador, convers, ve de Lleida a Barcelona i es acollit per un altre convers. Es el cas de Francesc Senant⁵⁰¹, convers, teixidor de vels, menor de 19 anys, ciutadà de Lleida, ara habitant de Barcelona, que el 14 d'abril de 1402 fou contractat, durant sis mesos, per Berenguer Soler, convers, teixidor de vels, ciutadà de Barcelona. Durant aquest temps, Francesc viurà amb el seu patró i treballarà la meitat de cada mes fent les vores dels vels i la resta del mes teixint. Berenguer de Soler, per la seva part, l'accepta com a *discipulum* i es compromet a donar-li feina durant duri el contracte, i si no ho fa, es compromet a pagar-li tres sous barcelonins. Veiem que en

---

⁴⁹⁹ J. M. MADURELL MARIMÓN: *La contratación laboral...*, citat, 1957, pp. 8-9.

⁵⁰⁰ J. M. MADURELL MARIMÓN: *La contratación laboral...*, citat, 1957, p. 20.

⁵⁰¹ AHPB, Bernat SANS, *Manuale intrumentorum contractuum [comunium] decimum*, 1402, octubre, 32 – 1403, abril, 24, f. 90v-91r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 95)

aquest cas la indemnització és major. Francesc cobrarà per cada dotzena de vores 15 sous, i per altres vores 24 sous, i per teixir, 7 sous la dotzena de vels.

Igual que en els contractes d'aprenentatge, veiem com en els contractes de treball de teixidors totes les parts contractuals eren converses.

Les societats.

L'únic document que hem trobat a l'AHPB sobre societat entre teixidors conversos és el que ja va publicar Madurell⁵⁰², en el seu esmentat article. Dita societat va ser constituïda per dos conversos.

Bernat ça Cot, convers, ciutadà de Barcelona i Joan de Sant Hilari, oriünd de la ciutat de València, teixidor de vels de seda, constitueixen societat entre ells el 11 d'agost de 1393. En aquesta societat Bernat ça Cot, inverteix 27 lliures les quals hauran de ser emprades per fer vels d'obra castellana. El benefici d'aquestes 27 lliures es partiran a parts iguals entre els dos socis. Bernat haurà de pagar a Joan 15 sous per cada lligar⁵⁰³ valencià que faci aquest, i tindrà que deixar utilitzar al dit Joan dos telers que té, un per teixir *obra valenciana* i l'altre per teixir obra plana. Durant el temps que duri la societat, Bernat haurà de donar a Joan dos sous per cada vel d'obra plana que faci, la resta és per a Bernat. Joan es compromet a ensenyar a Bernat fer vels de *opera valenciana*.

ELS PELLERS.

La documentació ens mostra una quantitat considerable de conversos que es dedicaven a l'artesania de la pell. La seva manufactura en aquest art ja era apreciada per la societat cristiana quan encara eren jueus. De fet, existia una estreta relació laboral entre blanquers jueus i cristians per tal que aquests últims augmentessin la seva producció. Els blanquers cristians demanaven als pellers jueus que treballessin en diumenge, i altres festes en que els cristians tenien prohibit obrar, pells per a ells, acció que estava penada pel Consell⁵⁰⁴. Una altra relació era la venda per part de pellers cristians a jueus de cuir blanc no adobat correctament, fet que segons les autoritats

---

⁵⁰² J. M. MADURELL MARIMÓN: *La contratación laboral...*, citat, 1957, p. 16-17.

⁵⁰³ Peça d'adorn per al cap o per al vestit femení.

⁵⁰⁴ El Consell va fer una ordenació respecte a això el 16 de gener de 1395, fet que per altra part demostra la presència jueva a la ciutat de Barcelona. AHCB, Consell de Cent, *Ordenacions*, 1B.IV-2.

podia produir frau⁵⁰⁵. Es d'estimar que els pellers jueus treballessin correctament aquesta pell i li donessin sortida comercial. La conversió al cristianisme eximí als pellers conversos de les dites prohibicions encara que no queda clar si també de les sospites de que mantinguessin els mateixos tractes amb cristians de natura.

Malgrat que no hem trobat cap mestre peller convers, sí que hem observat com s'introduïren en les esferes d'aquest negoci mitjançant altres vies. Una d'elles era el control de les imposicions de la pell que per dues vegades van ser comprades per pellers conversos: el 1411 per Antoni Xertell⁵⁰⁶ i el 1416 per Joan des Far⁵⁰⁷.

Com passava amb els cristians de natura, observem també en la família conversa la implicació de la muller en l'ofici del marit, treballant plegats com hem vist en exemples anteriors o bé comproment-se plegats en l'adquisició dels materials necessaris per l'ofici. El 7 d'abril de 1412 Joan des Far, peller, convers, i la seva muller Eulàlia, reconegueren a Jaume Ferrer, pebrer, que li devien 61 lliures per cinc draps i mig de llana, necessaris per al seu ofici de pelleria⁵⁰⁸. El matrimoni promet pagar-li la quantitat acordada en diversos terminis, d'aquesta manera podrien pagar el deute del benefici que obtindrien del material obtingut. Aquests draps eren utilitzats per folrar les peces de pell, no tant sols per conferir-les comoditat sinó també estètica. Els draps de llana que es citen al document eren de color vermell, morat, negre i verd.

En alguns casos els pellers compraven els complements, també de pell, necessaris per a les seves obres ja confeccionats. És el cas del peller Abraham Brunell, jueu de la vila del Molar, tarragonès, que pagà, el 1 de setembre de 1402, per mans del seu fill Pere de Passavant, convers, també peller, a Bartomeu Vives, corredor convers, procurador de Nadal de Requesens, mercader de Tivissa, 6 lliures i 12 sous per 24 cordons de pell assaonada que aquest li havia venut.⁵⁰⁹ Aquest document no tant sols ens serveix per fer-nos una idea dels preus de la pell, sinó que ens mostra les relacions laborals en aquest ofici entre jueus, conversos i cristians de natura. Ja ens referit abans a les relacions entre pellers cristians i jueus abans de les conversions. Així que també hem d'esperar similars negocis entre pellers conversos i jueus, establint-se profitoses relacions comercials entre ells.

---

⁵⁰⁵ AHCB, CONSELL DE CENT, *Ordenacions*, 1B.IV-2, 1395, gener, 16.

⁵⁰⁶ AHPB, Gabriel TERRASSA, *Tercius liber manuale*, 1410, juliol, 11 - 1411, desembre, 31, f. 34v; AHPB, Francesc FUSTER, *Octavum decimum manuale*, 1409, juny, 25 - 1411, abril, 23, f. 185r.

⁵⁰⁷ AHCB, CONSELL DE CENT, *Manuale*, 1B.XIII-13, f. 91v.

⁵⁰⁸ AHPB, Bernat PI, *Tercium manuale comune*, 1411, octubre, 12 - 1412, maig, 26, f. 84rv.

⁵⁰⁹ AHPB, Pere de POU, *Quintum manuale*, 1400, desembre, 30 - 1404, nov., 17, f. 85r.

Aprenentatge

El temps requerit per aprendre l'ofici de peller fluctua entre els dos i quatre anys. Tant sols hem trobat un contracte amb una duració d'un any. Es tracta del signat, el 25 de setembre de 1402, en el que Francesc de Pujol, de 15 anys d'edat, convers, fill de Samuel Falena, jueu de Barcelona, difunt, sense curadors ni tutors, promet a Antoni Xartell, peller, també convers, que conviurà amb ell durant un any per tal d'aprendre el seu ofici; com que no té tutors ni curadors, Pere Oliver, convers, giponer, actua com a fiador del noi; Antoni per la seva part promet a Francesc alimentar-lo i pagar-li 6 lliures i un sou barcelonines per aquest any⁵¹⁰.

Dels contractes de dos anys de duració destaca el d'un convers vingut de Saragossa que entrà com a aprenent per a un peller possiblement cristià de natura. Es tracta de Joan Dosrius, convers de Saragossa, que el 18 de març de 1418, promet a Bernat Vila, peller de Barcelona, que estarà amb ell durant dos anys per tal d'aprendre l'art de la pelleria; Bernat promet que li pagarà cinc florins d'or per aquesta dos anys, a més de donar-li – a part de l'acostumat aliment – el primer any calçat i vestit, el segon un gipó, dues camises noves, dues “bragues” i dues calces⁵¹¹. Cal aclarir que no hem cap trobat document en el que Bernat de Vila aparegui com convers, tanmateix hem de tenir en compte que a partir de la segona onada de conversions en massa arrel de la Disputa de Tortosa l'adjectiu convers comença a desaparèixer a excepció dels individus forasters. Per tant, en el cas que el dit Berenguer fos convers es confirmaria un altre cop la solidaritat dels conversos barcelonins amb altres nouvinguts a la ciutat, així com els vincles que els conversos mantenien en altres ciutats i que facilitaven la seva mobilitat. En el cas que Berenguer fos cristià de natura, ens permetria valorar la integració dels conversos dins de la societat cristiana.

Un altre exemple molt semblant a l'anterior és el de Jaume Ferrer, de 17 anys, fill de Jaume Ferrer, teixidor de vels de seda, que sabem que era convers pel seu parentesc, que el 21 de juliol de 1418, i durant dos anys, fou aprenent d'Angel Alberger, peller de Barcelona; durant aquest temps Jaume rebé com a sou 18 florins d'or⁵¹². En aquest exemple cap dels dos contractants consta com a convers, però tot i que en els cas

---

⁵¹⁰ AHPB, Pere DE POU, *Quintum manuale*, 1400, desembre, 30 - 1404, nov., 17, f. 89r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 103)

⁵¹¹ AHPB, Francesc de MANRESA, Manual, 1414, juliol, 31 - 1415, nov., 7, f. 59v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 183)

⁵¹² AHPB, Tomas VIVES, *Quartum manuale*, 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 114r (Vegeu apèndix documental I, doc. 186)

de Jaume sí hem pogut verificar per altres documents la seva condició , no ha sigut així amb Àngel.

ELS CORREDORS D'ORELLA.

Després de teixidor, l'ofici on hem registrat el major nombre de conversos era el de corredor d'orella. Aquest era el que s'ocupava principalment de gestionar les operacions de compra-venda i de préstec, actuant com a intermediari entre les parts implicades⁵¹³. A Barcelona la presència de conversos en aquest ofici era tant nombrosa que es van fer lleis per fixar un nombre màxim de neòfits que s'hi poguessin dedicar. Segons les *Rúbriques de Bruniquer* el govern de la ciutat e Barcelona demanava el 1618 de reduir el nombre de conversos que es dedicaven a l'ofici de corredor d'orella, fent la petició de què, dels 60 corredors que hi havia a la ciutat, 50 fossin cristians de natura i 10 conversos.

Tot i el seu nombre dins l'ofici, els conversos estaven sotmesos al control dels cristians de natura tant des del Consolat i els seus propis companys de professió com des del Consell de Cent. Una de les normes del dit ofici a la ciutat de Barcelona, ja des de el segle XIV, dictaminava que l'activitat de corredoria havia de ser portada a terme per dos corredors; i dins d'aquesta regla hi havia els casos especials: un corredor novell havia d'anar acompanyat per un associat experimentat; un estranger ha de fer societat per amb un natural; i un convers ha d'associar-se amb un cristià de natura⁵¹⁴. Aquestes associacions tenien una durada mínima d'un any, passat aquest període els socis podien ampliar el seu termini.

De fet, el 8 de juliol de 1401, el Consell de Cent va decidir aplicar un filtre en aquest ofici per tal de portar cert control: s'ordenà que cap persona fos admesa en l'ofici de corredor públic de la ciutat sense que abans el consolat del dit ofici no tingués informació sobre els orígens i fama del candidat⁵¹⁵.

Amb el pas del temps, el Consell regulà encara més l'ofici de corredor . El 28 de novembre de 1426 s'aprovaren noves ordenacions que ens donen molta informació. A partir d'aquest moment, no tant sols els nouvinguts en aquest ofici hauran d'aportar

---

⁵¹³ Definició extreta de ALCOVER – MOLL, *Diccionari català, valencià, Balear*, versió on-line <http://dcvb.iecat.net/>

⁵¹⁴ CLAUDE CARRÈRE: *Barcelona 1380-1462...*, citat, volum I, p.103.

⁵¹⁵ AHCB, CONSELL DE CENT, *Registre d'ordinacions*, 1B.IV-2, f. 103r.

informació sobre la seva persona, sinó que tots els corredors en actiu estan obligats a identificar-se. De fet el Consell mana que d'aquí a vuit dies tots els corredors de la ciutat han d'acudir davant els còsols per donar el seu nom i saber qui son. També han de fer jurament d'usar bé i legalment dit ofici i de tenir secrets els contractes en que intervindran en poder del veguer. Es torna a remarcar que cap corredor pot actuar com a tal si abans no ha estat acceptat pel consolat. Segons les noves ordenacions, els corredors poden intervenir en qualsevol contracte mentre sigui lícit, tanmateix no poden intervenir en contractes de familiars seus fins al grau de fill de cosí germà.

Els contractes en que intervenien els corredors eren registrats en un llibre anomenat Registre Rubricat, titulat per l'escrivent del consolat i escrit pel corredor o pel dit escriptent si aquest no sap escriure. Cada corredor tenia el seu llibre. Els contractes eren registrats un cop finalitzats. Si això no era possible cada corredor havia de presentar-se cada dilluns al consolat per registrar els seus contractes, en cas que el dilluns fos feriat s'havia d'anar el següent dia que no ho fos. Cada corredor havia de conservar el seu llibre per tal que pogués ser consultat per qualsevol part contractual. Així mateix, els consolat ha de portar el registre dels contractes de tots els corredors.

Els corredors tenien vetades certes activitats per tal de respectar la competència d'altres oficis i evitar frau. Per aquesta raó no podien mercadejar ni fer canvis, tampoc podien fer ni regir tint.

Per la mateixa raó s'impedia a certs professionals entrar a formar part de l'ofici. No podien ser corredors aquells que tinguessin un hostel on venguessin mercaderies, i qui era comprador o collidor d'imposicions. S'establí 10 lliures de multa per aquells que incompliren aquesta norma.

A fi d'evitar problemes entre les parts implicades i litigis innecessaris els corredors no podien demanar el preu del que subhastaven ni prometre una xifra màxima a un client. Tampoc podien comprar res fins que la subhasta hagués acabat i hi hagués un preu entre comprador i venedor.

Les taxacions dels salaris d'aquest ofici eren escrites en una taula que es trobava penjada a la llotja.

Com podem observar, no hi ha cap referència als conversos en aquestes ordenacions. Tanmateix els nombre de neòfits que es dedicaven a aquest ofici continuà creixent, i això despertà les antipaties de la resta de la societat. El 1461 el Consell de

Barcelona prohibí als conversos desenvolupar aquesta activitat⁵¹⁶. Fou respectada realment aquesta prohibició? Es molt probable que degut a la integració dels conversos en l'ofici de corredor, com veurem més avant, aquest intent de veto no s'apliqués plenament. De fet, la ciutat de Lleida establí la mateixa mesura el 1437 i va ser revocada per la reina.

Totes aquestes normes havien de ser respectades per tots els corredors. Hem de tenir en compte que la seva era una figura imprescindible en l'entramat econòmic de la ciutat i un abús o frau en la seva activitat podia significar la ruïna econòmica de la mateixa, puix que la confiança per realitzar negocis cauria en picat. Per tant, tot aquell que no complia les ordenacions o intervenia en un contracte il·lícit, era requerit pels cònsols, o pels defenedors de les mercaderies. Aquest fixava una pena i fins que aquesta no era complida el culpable quedava suspès de l'exercici.

Respectaven els corredors, concretament els conversos, aquestes normes? La documentació ens revela que, almenys en la referent a no mercadejar, aquestes prohibicions eren eludides quan es presentava la ocasió. Evidentment els corredors no es dedicaven plenament a mercadejar però, tal com ens mostra la documentació, en alguna ocasió realitzen operacions de compra-venda aprofitant el coneixements que el seu ofici els conferia.

Analitzant les compres a deute on participaven corredors conversos veiem com aquests compraven mercaderies amb la clara intenció de vendre-les després a un preu més elevat. Les compres a deute eren un tipus d'instrument de compra-venda en el qual el comprador prometia al venedor pagar la quantitat acordada pel preu del producte objecte de la venda en un termini limitat. Aquest tipus d'instrument era utilitzat majoritàriament per artesans i mercaders amb la intenció de pagar quelcom comprat amb els beneficis que obtindrien posteriorment amb la seva venda.

Així el 13 d'octubre de 1419, Jaume Sala, convers, corredor d'orella, i el seu fill Jaume Sala, també corredor, compraren a Pere Grau, cristià de natura, mercader, ciutadà de Barcelona, un drap de llana *de Merino* valorat amb 20 lliures, que prometen pagar el mes de febrer de l'any vinent⁵¹⁷.

---

⁵¹⁶ RAFAEL NARBONA: *Los Conversos de València (1391-1482)*, dins <<Cristianos y judíos en contacto en la Edad Media: polémica, conversión, dinero y convivencia>>, Ed. Milenio, Lleida, 2009, pp.101-146, p. 106.

⁵¹⁷ AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1419, juliol, 31 - 1421, març, 18, f. 28v.

Un altre exemple en el que intervenen pare i fill és el de Martí de Guimerà, convers, corredor d'orella, i el seu fill Rafael de Guimerà, coraler, que el 18 de febrer de 1429 compraren al mercader Joan de Clotes, cristià de natura, un drap de llana de la terra de color blau valorat en 9 lliures⁵¹⁸. Prometen pagar al cap de quatre mesos, es a dir al maig, tanmateix el 28 de febrer ja han satisfet la quantitat requerida.

També hi havia casos en els que s'implicava tota la família, i no tant sols pare i fill. Per exemple, el 30 de gener de 1426, Domènec Ses Déus, corredor d'orella, la seva muller Blanca, i el fill d'ambdós Joan ses Déus, teixidor de vels, tots conversos i ciutadans de Barcelona, compren al mercader barceloní Guillem Servent un drap de llana valorat amb 9 lliures, prometent pagar 22 sous aquest mateix mes i la resta més endavant⁵¹⁹. Per tal de donar garanties al venedor, tota la família obliga els seus béns, a més de l'esponsalici de Blanca. Difícilment una família posaria en perill el seu patrimoni pel simple fet de lluir una peça de roba. En canvi, aquestes operacions prenen sentit si l'objectiu és obtenir un benefici immediat en la revenda de l'objecte.

Els exemples que hem vist fins ara corresponen a petites operacions amb un benefici relativament modest. En altres casos, el corredor arriscava més en la seva inversió obtenint un benefici molt més generós. En operacions d'aquest tipus el corredor comptava amb la col·laboració d'un soci, un mercader o bé algú relacionat professionalment amb l'objecte en que es pretén invertir. Per exemple, el 6 d'octubre de 1401, el corredor Guillem Pujol comprà juntament amb al mercader Pere de Casasagia, ambdós conversos de Barcelona, mitja carreta de pebre valorada amb 35 lliures a Antoni Xarc, mercader i ciutadà de la dita ciutat.⁵²⁰ Prometen pagar d'ací a tres mesos. Com veiem, la inversió és més generosa en aquest cas. Potser Pere tenia previst viatjar a altres indrets per mercadejar, i Guillem li va proposar comprar amb ell la mitja carreta de pebre per tal d'obtenir un sucós benefici venent-la en un mercat exterior.

Clients i objectes de venda. Activitat dels corredors conversos.

Què venien els corredors conversos? Qui eren els seus clients? El fet de ser conversos condicionava la seva activitat professional? Si observem els instruments notariais en que es registrava la seva activitat professional – vegeu taula en les planes

---

⁵¹⁸ AHPB, Bartomeu AGELL, *Primum manuale*, 1428, novembre, 27 - 1430, maig, 11, f. 27r.

⁵¹⁹ AHPB, Joan PEDROL, *Manuale quartum notularum omnium instrumentorum*, 1423, novembre, 13 - 1426, juny, 25, f. 125r.

⁵²⁰ AHPB, Bernat NADAL, *Manual*, 1401, agost, 5 - 1402, gener, 23, f. 35r.

següents – podem constatar que els clients dels corredors conversos eren en la seva majoria cristians de natura. Això demostra una gran integració professional dels conversos en aquest ofici. Per tant, dubtem que les prohibicions de desenvolupar dita activitat a qui no fos cristià de natura foren efectives. Fins i tot el Papa Benet XIII utilitzà els serveis d'un corredor convers. El 5 de juny de 1410, Bernat Pinós, corredor convers, reconeixia haver cobrat 13 lliures de Joan Nadal, de la vila de Reus, procurador del Papa Benet XIII, pels seus serveis de corredor en unes vendes no especificades⁵²¹.

El papat no fou la única clientela il·lustre dels corredors conversos. El 19 de juliol de 1414 el mateix Bernat Pinós reconeixia haver cobrat 60 florins d'or, d'una quantitat major, de Joan de Pla, doctor en lleis, conseller del rei a Barcelona, i abans tresorer del mateix, pels seus serveis de corredor en la venda de diversos censals propietat del comte de Cardona, per interès de la dita cúria⁵²². El dit comte també utilitzà els serveis d'un altre corredor convers per als seus propis negocis. El 17 de novembre de 1414, el corredor convers Jaume Sala reconeixia haver cobrat de Pere Gisbert, procurador del comte de Cardona, 6 lliures i 12 sous que li restaven per cobrar de les 13 lliures que el dit comte li devia per la venda de diversos censals⁵²³.

Com veiem, les quantitats cobrades i els personatges no són menyspreables. Fet que demostra la no marginalitat dels corredors conversos per part de la resta de la societat.

---

⁵²¹ AHPB, Gabriel TERRASSA, *Secundus liber manuale*, 1407, novembre, 22 - 1410, juliol, 8, f. 89v. (vegeu apèndix documental I, doc. 141)

⁵²² AHPB, Pere PELLISSER, *Manuale*, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 13rv. (vegeu apèndix documental I, doc. 151)

⁵²³ AHPB, Pere PELLISSER, *Manuale*, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 72 rv. (Vegeu apèndix documental I, doc. 178)

Taula sobre les vendes on intervenen corredors conversos.

DATA	CORREDOR CONVERS	CLIENTS	NAT. CLIENTS	OBJECTE DE VENDA	SOU CORREDOR	REFERÈNCIA
1392-04-04	Pere de Prades	Francesc Martínez de la Cuevas, c. Teròl.	Cristià de natura	Censal	6 ll. i 11 s.	AHPB, Francesc DE PUJOL, <i>Manuale quintum</i> , 1391, des., 14 – 1392, juliol, 19, f. 48v.
1392-08-26	Joan Gener	Jaume Aldonar, prevere de la Seu de Barcelona.	Cristià de natura	Cens de 30 morabatins.	66 s.	AHPB, Arnau PIQUER, Manual, 1391, oct., 16 – 1392, des., 24, f. 183r.
1393-07-17	Pere d'Usai	Jaume Vilaloent	Cristià de natura.	4 censals	7 ll.	AHPB, Bernat NADAL, <i>Duodecimum manuale</i> , 1393, juliol, 24 – 1393, nov., 19, f. 10r.
1399-09-26	Bernat sa Closa	Agnès, muller d'Antoni de Querenyena, brodador d'or i de seda. Pere Grau.	Cristià de natura	Esclava	-	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Quartus liber comunis</i> , 1391, des., 16 – 1393, juliol, 13, f. 14rv.

1402-10-04	Pere Comte (públic)	Pere Pomer i Pere Bertomeu, mercaders.	Cristià de natura / convers	Esclava	-	AHPB, Bernat SANS, <i>Manuale instrumentorum contractuum [comunium] decimum</i> , 1402, oct., 31 – 1403, abril, 24.
1409-09-25	Bernat Pinós	Leonard de Sors, mestre racional de la cúria.	Cristià de natura	-	60 s.	AHPB, Pere CLAVER, Llibre comú, 1401, des., 8 – 1402, oct., 27, f. 22v.
1409-10-02	Ramón Ses Escales	Leonard de Sors, mestre racional de la cúria.	Cristià de natura	-	4 fl.	AHPB, Pere CLAVER, Llibre comú, 1401, des., 8 – 1402, oct., 27, f. 25r.
1409-10-28	Pericó Passavant	Bartomeu Riera, camperol, i Jaume Gallmarès, mercader.	Cristià de natura	Esclava	-	AHPB, Pere GRANYANA, Manual, 1408, des., 22 – 1410, feb., 26, f. 70r.
1410-06-05	Bernat Pinós	Joan Nadal, procurador del papa Benet XIII	Cristià de natura	-	13 ll.	AHPB, Gabriel DE TERRASSA, <i>Secundus liber manuale</i> , 1407, nov., 7 – 1410, juliol, 8, f. 89r.

1410-12-10	Pere Molins	Joan Segre, apotecari, Elionor, vídua d'Arnau Guillem, pescador	Cristià de natura	Esclava	-	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale nonum decimum</i> , 1410, febrer, 26 – 1411, gener, 26, f. 75v.
1413-05-27	Pere Guardiola	Bernat Figuerola, mercader, Joan Llobet, mercader	Cristià de natura	Esclava	-	AHPB, Bernat Pi, Manual, 1413, gener, 28 - 1413, juliol, 21, f. 65r
1414-06-05	Berenguer Cardona	Pere Gisbert de Camprodon, seder, Bartomeua, muller de Vicens Quintana, barber	Convers / Cristià de natura	Esclava	-	AHPB, Marc CANYÍS, <i>Manuale</i> , 1414, des., 14 – 1422, des., 22, f. 22v.
1414-07-19	Berenguer Pinós	Joan de Pla, doctor en lleis, conseller del rei i abans tresorer.	Cristià de natura	Censals per a la cúria del rei, comte de Cardona.	60 fl.	AHPB, Pere PELLISSER, <i>Manuale</i> , 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 13rv.
1414-11-17	Jaume Sala	Pere Gisbert, mercader de Cardona	Cristià de natura	Censals, comte de Cardona, Síndic i Universitat.	13 ll.	AHPB, Pere PELLISSER, <i>Manuale</i> , 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 72r.

1415-11-05	Pere Urgell	Nicolau Sabater, mercader, Jaume Sabater, corredor d'orella	Cristià de natura / convers	Esclau	-	AHPB, Pere CASTELLÓ, Plec de documentació diversa, 1416-1453, f. 2v-3r.
1416-00-00	Berenguer Cardona	-	-	Esclava	-	AHPB, Antoni BROCARD, <i>[Manuale] undecimum</i> , 1416, desembre, 2 - 1417, maig, 11, f. 1r.
1416-01-15	Berenguer Cardona	Antoni Albaric, tintorer, Ramon Ballester, teixidor de vels de seda	Cristià de natura / convers	Esclava	-	AHPB, Bernat Pi, <i>Manuale comune</i> , 1415, setembre, 3 - 1416, febrer, 20, f. 68r.
1416-06-23	Guillem Rich	Joan de Sunyent, draper	Cristià de natura	Casa	8 ll.	AHPB, Bernat Pi, Manual, 1416, febrer, 20 - 1416, agost, 1, f. 75v.
1418-06-18	Berenguer Cardona	Miquel de Rodes i Jaume Pou, mercaders, Llorenç Salt, peller	Cristians de natura / convers	Esclava	-	AHPB, Joan BALCEBRE, Manual, 1418, febrer, 17 - 1419, agost, 25, f. 29v.

1418-11-03	Berenguer Cardona	Graciana, vídua de Bernat de Puiggròs, Joan Oliver, notari	Cristians de natura	Esclava	-	AHPB,Joan FRANC, major, <i>Septimum manuale</i> , 1418, gener, 3 - 1418, desembre, 28, s/f.
-------------------	----------------------	---	------------------------	---------	---	---

ll.= lliures Fl.= florins s.=sous

Respecte als objectes de venda veiem una plena activitat dels corredors conversos en el mercat d'esclaus. La majoria de les vendes es refereixen a esclaves, la majoria d'un alt valor. Per exemple, el 18 de juny de 1418, Llorenç de Salt, peller convers, comprà a Miquel de Rodes i Jaume Pou, mercaders cristians de natura, una esclava pel preu de 70 lliures; actuà com a corredor el convers Berenguer de Cardona⁵²⁴. Altre exemple, el 10 de desembre de 1410, Elionor, vídua d'Arnau Guillem, pescador, comprà a Joan Segre, apotecari, una esclava sarraïna anomenada Margarida de 25 anys d'edat, pel preu de 51 lliures; actuà com a corredor el convers Pere Molins⁵²⁵. També el cas de Pere Guardiola, convers, que el 27 de maig de 1413 actuà com a corredor en la venda d'una esclava tàrtara, de 29 anys, valorada en 50 lliures⁵²⁶. Com veiem, en aquest mercat tampoc se'ls discrimina per la seva condició de conversos. Ans al contrari, la seva activitat es desenvolupada amb la mateixa llibertat com ho fan els corredors cristians de natura.

SOCIETATS

La constitució d'una societat en el cas d'una professió no artesana com la dels corredors proveeix als seus membres d'un seguit d'avantatges i seguretats que optimitzen els seus beneficis. El corredor no produeix cap article, no té aprenents i treballadors al seu càrrec que en cas d'absència puguin continuar la producció, sinó que presta un servei: intervé com a mediador entre qui desitja vendre quelcom i algú que precisa aquest objecte de venda. La seva persona és la principal eina de treball, i per tant, la seva activitat deixa de produir-se en cas de malaltia o absència. L'associació amb un altre corredor era la manera més productiva de cobrir aquests problemes, a més de la cobertura de la confraria, és clar.

Analitzem un exemple pràctic per entendre-ho millor. L'1 de desembre de 1391, el corredors conversos Jaume Pujades i Guillem Sunyer constitueixen una societat de corredoria amb un any de duració, en la que els beneficis es repartiran meitat per meitat⁵²⁷. El primer avantatge per als seus membres és la possibilitat d'ampliar la seva àrea d'actuació fora de la ciutat de Barcelona, ja que mentre un dels socis té que absentar-se l'altre pot seguir atenent els assumptes de la ciutat. Tanmateix, les principals clàusules del contracte fan referència a com procedir en cas de malaltia o absència d'un

---

⁵²⁴ AHPB, Joan BALCEBRE, Manual, 1418, febrer, 17 - 1419, agost, 25, f. 29v.

⁵²⁵ AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale nonum decimum*, 1410, febrer, 26 - 1411, gener, 26, f. 75v.

⁵²⁶ AHPB, Bernat PI, Manual, 1413, gener, 28 - 1413, juliol, 21, f. 65r.

⁵²⁷ AHPB, Bernat NADAL, *Decimum manuale*, 1392, juliol, 11 - 1393, gener, 23, f. 81v. (vegeu apèndix documental I, doc.3)

dels dos membres: si la convalescència és igual o menor a 15 dies, els beneficis obtinguts pel soci actiu seran repartits igualment al 50%; en cas d'una durada major, el soci actiu no està obligat a repartir els seus guanys propis. Veiem, doncs, com el fet de quedar econòmicament vulnerable en cas de malaltia és un element clau dins de la constitució de la societat. Vulnerabilitat que queda coberta gràcies a la societat.

ELS LLEONERS

L'ofici de custodi dels lleons del rei és sens dubte el més curiós dels desenvolupats pels conversos. Abans de les conversions, els jueus eren els encarregats de cuidar i alimentar els lleons, i altres bèsties, que el monarca tenia al Palau Menor de la ciutat comtal. Com observà Anna Rich, el lleoner era el responsable del benestar dels animals que tenia al seu càrrec; i no sols això, tota la aljama hi estava implicada en aquesta responsabilitat⁵²⁸. Després de la destrucció del Call i les conversions en massa, van ser els conversos els que s'encarregaren de la guàrdia i custòdia de les feres reials. El 26 d'agost de 1392⁵²⁹ i el 5 de novembre⁵³⁰ del mateix any el convers Joan de Verdejó, lleoner del rei, cobrà certa quantitat per la provisió de les feres que custodiava al Palau Menor. Els lleoners posteriors al dit Joan de Verdejó que hem localitzat als protocols notariais no apareixen amb el qualificatiu de conversos. Això pot ser degut a que ja es suposava que aquest ofici era encomanat a conversos i per tant no era necessari fer constar la seva condició religiós, o bé tal ofici passà a mans de cristians de natura. Sigui com sigui, la documentació ens mostra que durant el 1401 i el 1402 el lleoner reial fou Antoni Barceló⁵³¹; entre 1412-1414, Nicolau Capissa⁵³²; i entre 1416-1419, Joan de la Roca⁵³³.

El sou diari del cuidador era de 6 diners, quantitat marcada pel rei, i eren pagats per mans d'alguna autoritat de la ciutat, normalment el batlle, sotsbatlle i el mostasaf. Aquests diners provenien de la col·lecta dels terços de la cúria del batlle. Tot això és el que es dedueix a partir dels documents extrets dels instruments notariais referents al cobrament dels lleoners anteriorment dits i els que mostrem a continuació. El 2 d'agost

---

⁵²⁸ ANNA RICH ABAT: *La comunitat jueva...*, citat, p.187.

⁵²⁹ AHPB, Pere CLAVER, Llibre comú, 1391, desembre, 7 – 1393, agost, 20, , f. 109rv. (vegeu apèndix documental I, doc. 11)

⁵³⁰ AHPB, Pere CLAVER, Llibre comú, 1391, desembre, 7 – 1393, agost, 20, , f. 134r. (vegeu apèndix documental I, doc. 12)

⁵³¹ AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1415, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 94v. 103/2, f. 30r.

⁵³² AHPB, Pere CLAVER, Llibre comú, 1401, desembre, 8 - 1402, octubre, 27, f. 7r., 40v, 46v.

⁵³³ AHPB, Joan DE PERICOLIS, *Manuale sextum*, 1411, octubre, 27 - 1415, agost, 27, f. 33r., 66/8, f. 18rv.

de 1402, Bernat Coaner, fill i hereter de Domènec Coaner, de la casa del rei i receptor dels beneficis de la vicaria, de la batllia i d'altres oficials reials de Barcelona, reconeix a Lluís d'Averçon, abans batlle de Barcelona, que mitjançant una carta escrita per mà del seu difunt pare Domènec Coaner, dit Lluís, quan era batlle, va pagar a Bernat de Vilar, en aquell temps sotscol·lector dels terços de la cúria, 55 sous destinats a la provisió dels lleons del rei i altres feres que es trobaven en el Palau Menor del rei⁵³⁴. El 16 de juny de 1402, el lleoner Nicolau Capissa nomenava procurador seu a Guillem Salavert, causídic de Barcelona, per a que cobrés en nom seu al sotsbatlle de la dita ciutat el què li devia com a sou⁵³⁵. Pel que fa al sou de 6 diners diaris, queda clar en el document que mostrem a continuació. El 30 de juliol de 1414, Bartomeu Oronic, mercader de Barcelona, procurador de Joan de la Roca, custodi dels lleons i altres feres del rei, reconeix haver cobrat de Guillem Agustí, de la casa reial, 10 lliures i 10 sous, a raó de 6 diners diaris, que li eren deguts al dit Joan per la custòdia dels lleons⁵³⁶.

El lleoner no tant sols s'encarregava d'alimentar i cuidar les feres, també era el responsable d'alimentar les cabres que les servien d'aliment. El 25 de maig de 1395 els reis donen llicència a Joan de Verdejó, convers, custodi dels lleons del rei, per a pasturar per tot el terme barceloní les cent cabres necessàries per alimentar les feres⁵³⁷.

ELS METGES

De tots els camps professionals, el de la medicina és potser en el qual els jueus van tenir més reconeixement i influència en la societat. El profund coneixement per part dels jueus de la ciència mèdica el va permetre entrar en contacte amb la cort reial i cúria papal. El propi Benet XIII – l'antisemitisme del qual ja hem tractat en el capítol 1 – tenia un metge jueu que després es convertí al cristianisme.

La base de la medicina emprada per les tres religions monoteistes europees durant l'Edat Mitjana provenia de la tradició mèdica grega. Tanmateix, les preferències dins d'aquesta variaren entre una i altra. Els musulmans preferiren els tractats mèdics enciclopedistes, en els quals es trobava tot el saber mèdic. En canvi, els metges cristians (almenys fins als segles XI-XII) escrigueren llibres mèdics especialitzats en un tema

---

⁵³⁴ AHPB, Pere CLAVER, Llibre comú, 1401, desembre, 8 - 1402, octubre, 27, f. 70rv. (vegeu apèndix documental I, doc. 100)

⁵³⁵ AHPB, Pere CLAVER, Llibre comú, 1401, desembre, 8 - 1402, octubre, 27, f. 46v. (vegeu apèndix documental I, doc. 97)

⁵³⁶ AHPB, Pere PELLISSER, *Manuale*, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 18rv.

⁵³⁷ ACA, REGISTRES DE CANCELLERIA, *registre 1910*, f. 46v.

concret – oftalmologia, ginecologia... – . Els metges jueus combinaren totes dues tendències⁵³⁸. Tanmateix, aquesta no va ser la única causa del seu domini mèdic. Les tres cultures –islàmica, jueva i cristiana- visqueren durant molts segles en la Península Ibèrica, produint-se intercanvis culturals que les enriquien intrínsecament. Recordem com els jueus van ser imprescindibles per les monarquies cristianes en l'administració dels territoris que aquestes anaven conquerint als musulmans degut a la seva alta cultura i el domini de la llengua àrab. El domini de la llengua i un elevat nivell intel·lectual, juntament als llargs períodes de pacífica convivència en territori musulmà en moments d'intolerància cristiana, permeteren als jueus un intercanvi de coneixements amb els metges islàmics convertint-se en el vehicle cultural entre les tres societats. Per tant, els metges jueus absorbiren tot el coneixement mèdic que tenien a l'abast, completant el seu propi transmès generació rere generació pel Talmud. Aquest llibre fonamental de la religió jueva contenia importants preceptes higiènics que evitaven la transmissió i proliferació de malalties⁵³⁹. La fama dels metges jueus dins la societat cristiana els precedia, fet que els facilitava unes relacions molt cordials no solament com a professionals sinó com a individus. Per tant, la seva clientela no es limitava als límits del call ni a l'alta societat, sinó a la resta de la societat cristiana que es pogués permetre els serveis d'un metge jueu.

Efectivament la majoria dels metges jueus es convertiren l'estiu de 1391. Si la seva condició religiosa no significava cap problema entre els pacients cristians quan eren jueus, és lícit pensar que tampoc ho va ser després de la seva conversió. Per tant, van continuar exercint la seva activitat professional, sense que s'establís cap prohibició al respecte. En el cas de València la presència de conversos en l'exercici va anar augmentant⁵⁴⁰. Tanmateix, els avalots de 1391 posaren en verdader risc la continuació de la seva activitat a alguns metges conversos. D'una part, alguns havien perdut el document que els donava llicència per a exercir legalment la medicina. Per tal de ser metge hom havia d'estudiar tres cursos de l'Estudi General i superar un examen davant un tribunal. D'altra part, en convertir-se, els jueus canviaren el seu antic nom hebreu per un cristià i canviaren de domicili. Això va fer que en alguns casos es dubtés sobre la professionalitat i identitat de qui havia sigut metge jueu i ara s'havia convertit. En

---

⁵³⁸ R. BARKAI: *Perspectivas para la historia de la medicina judía española*, dins « Espacio, Tiempo y Forma», Sèrie III, 1993, pp. 475-492.

⁵³⁹ M. MARTÍNEZ LOSCOS: *Orígenes de la medicina en Aragón, los médicos árabes y judíos*, dins «Revista de historia Jerónimo Zurita», 1954, pp. 7-60.

⁵⁴⁰ RAFAEL NARBONA: *Los conversos de Valencia (1391-1482)*, citat, pp. 121-146.

aquest cas, la única manera d'aconseguir un altre cop la llicència, sense passar pel tribunal que l'acreditava com a tal, era demostrar mitjançant testimonis i documentació que hom era qui deia ser i que efectivament havia exercit l'activitat mèdica legalment. Per exemple, el 16 d'octubre de 1394, el metge convers barceloní Arnau de Rosans aconseguí la llicència reial per a l'exercici de la medicina després de demostrar, mitjançant testimonis i probes documentals, 35 anys d'activitat al Call major⁵⁴¹. També va ser el cas de Rafael de Fontclara, metge convers de Girona després afincat a Barcelona, abans anomenat Bonjuha Bisuldí, que el 25 de maig de 1395 aconseguí la seva llicència després de demostrar 40 anys d'experiència⁵⁴². Pel que fa als jueus que no es convertiren però que volgueren exercir la medicina ho pogueren fer sense cap impediment sempre i quan obtingueren dita llicència. El 15 de maig de 1395, Ferrer Saladí, jueu de Falset, obtenia llicència reial per exercir la medicina⁵⁴³.

Economia i societat.

Dins de la societat jueva, els professionals de la medicina gaudien d'un gran prestigi social i d'un poder econòmic destacat, dos factors que combinats havien permès a alguns dels seus integrants ocupar importants càrrecs polítics dins l'aljama⁵⁴⁴. Un cop convertits, els metges conversos seguiren mantenint aquest status social i econòmic dins la societat conversa, però d'una manera més reduïda.

Les dots aportades per alguns d'aquests professionals, que normalment se situen al voltant de les cent lliures, uns indiquen el manteniment d'un nivell econòmic després de la conversió. Elvira, filla de Rafael de Fontclara, mestre físic, convers de Barcelona, aportà una dot de 2000 sous per al seu matrimoni amb el també convers Andreu sa Claposa, managuer⁵⁴⁵. Semblant quantitat, 110 lliures, aportà Violant, filla de Manel Jaume, mestre físic, convers d'Empúries, que contragué matrimoni amb Albert Vilella, coraler, convers barceloní⁵⁴⁶. Més modesta fou la dot, 40 lliures, que rebé el convers Pere Llombart, batxiller en medicina, habitant de Vilafranca de Conflent, per part de la

---

⁵⁴¹ ACA, REGISTRES DE CANCELLERIA, reg. 1909, f. 115rv.

⁵⁴² ACA, REGISTRES DE CANCELLERIA, reg. 1910, f. 46v.

⁵⁴³ ACA, REGISTRES DE CANCELLERIA, reg. 1910, f. 39r.

⁵⁴⁴ ANNA RICH: *La comunitat jueva...*, citat, pp. 170-178.

⁵⁴⁵ AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale undecimum*, 1398, juny, 8 - 1399, juliol, 12, f. 74v. (vegeu apèndix documental I, doc. 76)

⁵⁴⁶ AHPB, Tomas VIVES, *Quartum manuale*, 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 118v. (vegeu apèndix documental I, doc. 187)

seva futura esposa Dolça, filla de Berenguer Ferrer, coraler⁵⁴⁷. Observem també com, en els exemples descrits, les famílies de metges conversos s'entronquen amb famílies artesanes, i no amb comerciants que en un passat jueu els havien dotat de poder polític. Es percep, per tant, un manteniment econòmic i social, però no tant destacat com quan pertanyien a la comunitat jueva.

Aquest poder dins de la societat conversa, tanmateix, va ser assolit per alguns professionals mèdics sense necessitat d'aliances familiars. Potser el cas més clarificador és el de Francesc de Pedralbes, mestre físic. El 1421, el mestre físic convers Francesc de Pedralbes, ocupava el càrrec de majordom en la Cofraria de la Santa Trinitat, el més alt dins d'aquesta institució conversa⁵⁴⁸. Francesc provenia de la poderosa família Falcó de Barcelona, que ja es dedicava a la medicina abans de les conversions. Si observem el seu entorn social, mitjançant els documents notariais, veiem que es relacionava majoritàriament amb mercaders, es a dir, persones amb un pes econòmic i social important. El seu germà, Berenguer de Cortil, i el seu gendre, Joan de Rabat, eren mercaders⁵⁴⁹. Degut a un conflicte, el 27 de gener de 1421, entre el seu germà Berenguer i Nicolau Sanxo, coraler, convers, trobem a Francesc actuant com a àrbitre juntament amb el mercader convers Joan de Quer⁵⁵⁰. També destaca el seu posicionament econòmic on a part de capital també posseïa terres⁵⁵¹. La seva influència social s'expandeix també amb la seva descendència, puix que quatre dels seus vuit fills entraren a formar part de l'estat clerical⁵⁵². Qui més destacà, però, entre la seva progènie fou el seu fill Francesc de Pedralbes, també mestre físic. L'any 1453 morí el canceller de l'Estudi General Pere Pau, i segons els estatuts i ordenances dels mateix corresponia al rei nomenar-ne el substitut. El monarca elegí a Francesc de Pedralbes, que ja era metge reial, per ostentar el càrrec de canceller⁵⁵³. Tanmateix, Francesc mai ocuparia aquesta insigne posició ja que a partir de la mort de Pere Pau s'inicià un conflicte entre l'Estudi General i el monarca sobre la potestat d'elegir canceller. Tot i que el monarca ja havia designat a Francesc com a canceller, el 20 de juliol de 1453 es reuniren al portal

---

⁵⁴⁷ AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale quintum decimum*, 1403, desembre, 17 - 1404, des., 24, f. 36r. (vegeu apèndix documental I, doc. 113)

⁵⁴⁸ AHPB, Marc CANYIS, *Manuale*, 1414, desembre, 14 - 1422, des., 22, f. 88rv. (Vegeu apèndix documental I, doc. 207)

⁵⁴⁹ AHPB, Gabriel TERRASSA, *Manuale quartum*, 1412, gener, 2 - 1413, juliol, 6, f. 15r.

⁵⁵⁰ AHPB, Bernat SANS, *Manual*, 1420, desembre, 21 - 1421, març, 6, f. 19rv.

⁵⁵¹ AHPB, Joan PEDROL, *Manuale quartum notularum omnium instrumentorum*, 1423, novembre, 13 - 1426, juny, 25, f. 107v.

⁵⁵² J. HERNANDO DELGADO: *Conversos i jueus...*, citat, p. 206-207.

⁵⁵³ ACA, *Registres de Cancelleria*, reg. 2600, f. 153v-154r.

de la Boqueria els membres de l'Estudi General d'Arts i Medicina per tal d'elegir mitjançant eleccions qui serà el successor de Pere Pau en el càrrec de canceller⁵⁵⁴. Segons els membres de l'Estudi l'elecció del nou canceller els pertany a ells segons els privilegis i estatuts del mateix, ometent per tant les rectificacions fetes als mateixos per part del monarca amb les que es donava al canceller l'autoritat per delegació reial, i per tant era el rei qui tenia la potestat per designar la persona idònia per ostentar el càrrec. Els membres de l'Estudi elegiren finalment a Gabriel Garcia, metge de la reina, com a nou canceller. La reina confirmaria i ratificaria a Gabriel en el seu càrrec; el mateix mes, però, el rei Alfons revocaria aquest nomenament i nombraria canceller a Jaume Quintà, metge del rei, fent ús dels edictes promulgats pel rei Martí que concedien la potestat d'elecció al monarca. Els fets ens fan plantejar una pregunta: el fet que Francesc de Pedralbes fos convers va ser la raó per la qual els membres de l'Estudi es van rebel·lar contra l'elecció del monarca? Dona la casualitat que és justament en el seu nomenament quan s'inicia la disputa sobre a qui corresponia l'elecció del canceller, donant a entendre que els membres de l'Estudi no estaven d'acord amb l'elecció feta pel monarca. D'altra part resulta sospitós que quan el rei es decideix a fer ús del seu dret en aquest afer i reafirmar la seva autoritat no estableix a Francesc de Pedralbes, la seva primera elecció, com a canceller sinó que atorga el càrrec a un altre metge personal seu. Per tant, és molt probable que malgrat el reconeixement que els conversos tenien per part dels cristians de natura dins del camp de la medicina aquests evitarien que ocupessin càrrecs amb poder sobre ells.

Altres exemples ens mostren com metges conversos continuen mantenint contacte amb importants famílies jueves, fins i tot d'altres ciutats, evidenciant per tant el contacte dels físics conversos amb cercles de destacada importància social. És el cas del convers barceloní Benet Bondia, batxiller en medicina, que el 1401 demanà un préstec a Regina, vídua de Bondia Falcó, jueus de Girona⁵⁵⁵. Els Falcó de Girona era una de les famílies més influents d'aquesta ciutat tant econòmica com socialment, on alguns dels seus membres havien arribat a dirigir l'aljama durant el segle XV⁵⁵⁶. Malgrat que la seva relació és merament contractual, és evident que el contacte entre individus i

---

⁵⁵⁴ M. RIBERA I BLANCO: *Mestres d'Arts i Medicina, els pretors dels remeis i doctors en medicina (1401-1565)*, dins « Gimbernat: Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència », n. 122 (2007), pp. 19-24.

⁵⁵⁵ AHPB, Pere CLAVER, Llibre comú, 1401, maig, 25 - 1401, novembre, 20, f. 26v-27r.

⁵⁵⁶ SÍLVIA PLANAS: *Convivència, pervivència i supervivència: apunts per a la història de les dones converses de Girona*, dins « Cristianos y judíos en contacto en la Edad Media: polémica, conversión, dinero y convivencia », Ed. Milenio, Lleida, 2009, pp. 451- 466.

importants famílies de diferents poblacions originats abans de les conversions continuen actius després d'aquestes.

Altres professionals de la medicina optaren per marxar de Barcelona cap a altres indrets després dels fets de 1391. Per exemple, el 1398 localitzem a València a Elionor, vídua de mestre Joan Cabrit, mestre en medicina⁵⁵⁷. Molt probablement, Joan Cabrit era família de mestre Saltell Cabrit, mestre en medicina, que morí durant l'assalt al call. En el cas de Saltell tornem a observar un important poder adquisitiu, ja que tenia una casa al carrer de Sant Honorat del call major de Barcelona – situada més concretament on actualment s'accedeix al Palau de la Generalitat pel dit carrer – valorada amb 230 lliures⁵⁵⁸. En el moment en que es registraren les cases del call major per part de Jaume Colom – es a dir, durant l'agost de 1393 –, Saltell ja era mort i la casa estava sota la propietat de la seva vídua Aterita. Com passà amb quasi la totalitat de les propietats del call en mans de jueus i conversos, la casa fou venuda per la vídua de Saltell l'octubre del mateix any per tal de pagar la taxa amb que la comissió del call l'havia gravada. El comprador, un jurista anomenat Pere Pasqual que ja havia adquirit les cases adjacents, la va comprar per 100 lliures, un preu molt inferior del que havia sigut taxada⁵⁵⁹. Aquesta venda ens demostra que Saltell va fer testament deixant clar que llur casa passà a pertànyer a la seva esposa. Tanmateix, anys més tard, el 4 d'agost de 1408, la comissió del call tornaria a actuar en contra del patrimoni dels Cabrit, cobrant un deute de 103 sous i 6 diners degut al difunt Saltell, procedint en aquest cas com si es tractés d'un difunt intestat⁵⁶⁰. Com podem veure, el metge Saltell tenia una destacada posició econòmica però aquesta es reduí notablement a causa dels avalots i la posterior actuació de la comissió.

En el cas dels Cabrit, si considerem a Joan Cabrit familiar de Saltell Cabrit, l'exercici de la medicina seguia de generació en generació. Tanmateix, l'elecció de l'ofici de físic, almenys entre els conversos, era una decisió individual essent estranyes les “dinasties” mèdiques. En la immensa majoria dels casos, els fills dels físics desenvolupaven un altre ofici, de la mateixa manera que el pare d'un físic es dedicava normalment a una professió diferent. Per exemple, Joan Pujol, fill del físic convers Pere Pujol, era coraler⁵⁶¹. També era el cas del convers Pericó Jaume, fill del mestre en

---

⁵⁵⁷ AHPB, Joan de PERICOLIS, *Manuale primum*, 1392, desembre, 5 - 1402, març, 1, f. 48v.

⁵⁵⁸ ADB, MENSA EPISCOPAL, taula III, Cens de Robres.

⁵⁵⁹ AHPB, Arnau PIQUER, 1392, desembre, 29 - 1393, des., 23, f. 151rv.

⁵⁶⁰ AHPB, Joan FERRER, *Primum manuale*, 1405, juliol, 14 - 1408, agost, 4, f. 91r.

⁵⁶¹ AHPB, Marc CANYIS, *Manuale*, 1414, desembre, 14 - 1422, des., 22, f. 5v.

medicina Manel Jaume, que el 22 de gener de 1420 entrà com a aprenent de teixidor de vels a l'obrador del convers Guillem Badorc⁵⁶². Aquesta absència de castes mèdiques per part de conversos també s'observa en el cas de València⁵⁶³.

Els metges, en algunes ocasions, contractaven a servents que els ajudessin en les seves tasques –com ara netejar i endreçar els estris, fer encàrrecs, entre d'altres. El servent vivia normalment a casa del seu cap, passant molt de temps plegats i establint uns vincles personals. En el cas dels metges conversos, - com succeïa amb els aprenents dels oficis artesanals – aquests servents eren també de condició conversa. Per exemple, el 19 de gener de 1394, el físic convers⁵⁶⁴ Lluís de Jonqueres, contractà com a servent durant tres anys a Pericó Ballester, convers abans anomenat Jucef Taroç, fill del jueu Taroç Abraham, difunt; Pericó viuria amb Lluís i rebria menjar, calçat i vestit durat tot aquest temps⁵⁶⁵. Veiem, doncs, com es manté també en cas dels metges conversos la costum de contractar a individus de la seva mateixa condició, confirmant una cohesió dins del grup.

ELS LLIBRETERS

Un altre dels oficis on destacava la presència de professionals conversos era el de llibreter, on importants nissagues familiars tingueren molt de pes durant tot el segle XV. Potser el gran interès per la cultura per part del poble jueu va tenir quelcom a veure en la seva força dins d'aquest sector on la seva presència ja era destacada abans de la seva conversió⁵⁶⁶.

L'ofici de llibreter, a diferència d'altres sectors, comprenia tot un ventall d'activitats on cada professional es dedicava a algunes d'elles però molt rarament a totes. Així el llibreter era aquell que venia llibres en una botiga; també el que els enquadrava i relligava; o bé el que els venia, comprava, taxava, importava o exportava; també era el que venia tot el material relacionat amb l'art de l'escriptura, es a

---

⁵⁶² AHPB, Francec FERRER, *Manuale comune primum*, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, f. 54rv. (vegeu apèndix documental I, doc. 200)

⁵⁶³ RAFAEL NARBONA: *Los conversos de Valencia (1391-1482)*, dins pp. 121-146.

⁵⁶⁴ En el present document no consta que Lluís de Jonqueres sigui convers, tanmateix la seva condició consta a AHPB, Pere PELLISSER, *Manuale*, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 121r.

⁵⁶⁵ AHPB, Pere VIVES, *Manual*, 1392, novembre, 28 - 1395, gener, 14, f. 80v-81r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 26)

⁵⁶⁶ Vegeu J. M. MILLÀS VILLINCROSA: *Los judíos barceloneses y las artes del libro*, dins «Sefarad», XVI, 1956, pp. 129-136. També J. M. MADURELL MARIMON: *Encuadernadores y libreros barceloneses judíos y conversos (1322-1458)*, dins «Sefarad», XXI, 1961, pp. 300-338; XXII, 1962, pp. 345-372; XXIII, 1963, pp. Guillem Andreu, *Octavum manuale*, 1398, març, 2 - 1400, març, 1303.

dir, llibres en blanc, papers, pergamins, tintes, plomes, entre d'altres⁵⁶⁷. Els conversos, com veurem més avall, solien dedicar-se majoritàriament a l'enquadració – perícia de la que gaudien de gran prestigi – , compra-venda de llibres i proveïment de material.

Compra-venda de llibres

Un dels professionals conversos que més destacava en la venda de llibres era Guillem sa Coma. La seva tasca era, més concretament, la de *curritor librorum*, és a dir, corredor de llibres. Quan hom volia vendre uns llibres solia recorre a aquest professional per a que li trobés compradors que paguessin una quantitat raonable. El 4 de desembre de 1415, el llibreter convers Guillem sa Coma va actuar com a corredor en tres vendes efectuades per part de Berenguer Senyol; un estudiant de Barcelona compra un llibre anomenat *Les Clementines* per 6 lliures i 6 sous; Antoni Buçot adquireix un llibre anomenat *Decret* per 27 lliures i 10 sous; finalment Francesc Felip, llicenciat en lleis, compra dos volums de les Decretals, per 37 lliures i 4 sous⁵⁶⁸. El corredor havia d'aconseguir el màxim preu possible en la compra, puix els seus honoraris eren un percentatge de la quantitat assolida. Per exemple, dit Guillem cobrà 31 sous de Berenguer Senyol per la corredoria dels llibres que hem citat en l'exemple anterior⁵⁶⁹. En alguns casos aquests encàrrecs deriven en problemes econòmics. Per exemple, el 5 de gener de 1421, el mateix Guillem sa Coma no va poder pagar un lletra de canvi de Montpeller que li reclamaven dos mercaders florentins, adduint que encara no havia pogut vendre els llibres que cert Bernat Feura li havia encarregat que vengués⁵⁷⁰.

Els llibreters també s'encarregaven del procés invers al que acabem d'exposar, es a dir, quan hom buscava un llibre per comprar encarregava a aquest professional que li el busqués. Entre els clients dels llibretes conversos que realitzaven aquest servei hi havia personatges destacats de la ciutat de Barcelona. Per exemple, el 1419 Pere Pons de Fonollet, canonge de la Seu de Barcelona, va encarregar a Ferran de Fonollet, corredor d'orella, convers, habitant de Perpinyà, que li busqués dos llibres: un es

---

⁵⁶⁷ J. HERNANDO DELGADO: *Del llibre manuscrit al llibre imprès. La confecció del llibre a Barcelona durant el segle XV. Documentació notarial*, dins «Arxiu de textos catalans antics», XXI, 2002, pp. 257-603.

⁵⁶⁸ AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1415, juliol, 2 - 1415, juny, 26, F. 58v-59r. (vegeu apèndix documental I, doc. 166)

⁵⁶⁹ AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1415, juliol, 2 - 1415, juny, 26, F. 59r.

⁵⁷⁰ AHPB, Bernat SANS, Manual, 1420, desembre, 21 - 1421, març, 6, f. 5v.

titulava *Doctrinal* i l'altre *Cant d'Orga*; valorats pel mateix corredor en 88 sous⁵⁷¹. Com veiem, el document diu que el convers Ferran de Fonollet era corredor d'orella; tanmateix va ser ell mateix qui va estimar el preu dels volums –coneixement que tant sols pot obtenir qui es dedica plenament en el negoci - fet que ens indueix a pensar que potser era corredor de llibres i l'escrivent va errar en qualificar-lo de corredor d'orella, o bé que és tractes d'un corredor d'orella que actuava com a intermediari d'un corredor de llibres.

La documentació notarial registra compres de llibres per part de llibreters conversos, que potser eren un encàrrec o bé van ser efectuades per iniciativa pròpia amb la intenció de vendre'ls després. El més interessant d'aquesta documentació és els títols dels llibres, a qui es compraven i qui seria el seu destinatari final, així com el preu. Tot i que els títols eren variats, en alguns casos queda clar a quin consumidor anava dirigit. Per exemple, el 6 d'octubre de 1403 Ramon Bertran, convers, corredor de llibres, va pagar al procurador de Pere Oller, mercader, ciutadà de Girona, 5 florins d'or per dos llibres: un anomenat *Egidius Ormis*, i l'altre *Ars Ypocratis*, obra essencial de l'art de la medicina⁵⁷². Tanmateix, la temàtica dels llibres comprats per llibreters conversos no és limitava al caire pràctic, literari i filosòfic, també eren adquirits llibres de temàtica jurídica, religiosa i eclesiàstica. El 27 de setembre de 1429 Francesc Bertran, llibreter convers, comprà, per 9 lliures i 7 sous, a Honorat Pasqual, clergue beneficiat a l'església de Sant Pere de les Puelles, procurador de Bartomeu Saura, estudiant d'arts, oriünd de Peníscola, un llibre titulat *Cisé*, l'encapçalament del qual era *Boniffacius*, i que tractava sobre el papa Bonifaci, concretament sobre el quart any del seu pontificat; el document ens aporta una breu descripció del dit llibre: les cobertes eren de pergami de cuir vermell, amb quatre gafets i cantoneres de llautó, amb un rosa al mig dels posts també de llautó, constava de 112 folis i tenia la benedicció apostòlica⁵⁷³. Aquest exemple també ens serveix per mostrar com els conversos no tenien cap mena d'impediment – ni per part del clergat ni per la societat seglar- per adquirir lliurement llibres eclesiàstics.

En moltes ocasions els llibres cercats no es trobaven a Barcelona i per tant calia buscar-los en altres territoris, com va ser el cas que hem exposat anteriorment de Ferran

---

⁵⁷¹ AHPB, Pere Bartomeu VALLS, *Primum manuale*, 1416, octubre, 21 - 1420, abril, 15, f. 61rv. (vegeu apèndix documental I, doc. 191)

⁵⁷² AHPB, Tomas DE BELLMUNT, *Manuale decimum contractuum comunium*, 1403, juny, 15 - 1403, novembre, 23, f. 72v. (vegeu apèndix documental I, doc. 109)

⁵⁷³ AHPB, Francesc FERRER, *Manuale comune secundum*, 1426, febrer, 18 - 1432, gener, 22, s/f. (vegeu apèndix documental I, doc. 221)

de Fonollet. A més hem de tenir en compte que la gran majoria dels llibres eren escrits en llatí fet que internacionalitzava el seu consum, per tant un llibre situat al regne de França podia ser comprat per un barceloní lletrat. Tanmateix, el gruix del comerç llibreter a la ciutat de Barcelona es limitava als territoris catalans. Aquesta dispersió obligava als llibreters a desplaçar-se contínuament per tal d'adquirir els exemplars cercats o bé anomenar un procurador que anés a buscar els llibres ja comprats prèviament. Per exemple, el 23 de gener de 1417, el llibreter convers Francesc Bertran, ciutadà de Barcelona, nomenà procuradors a Francesc Cervià i Joan Fuster, notaris, a Antoni Urger, senyor, i a Narcís Genís, teixidor de draps de lli, tots ciutadans de Girona, per a que reclamessin en nom seu a Jaume Guerau, servent del bisbe de Girona, dos llibres: un anomenat *Galcet* i l'altre *Lletres d'Ovidi d'Amor*⁵⁷⁴. Recordem que en aquesta època els llibres tenien un elevat valor econòmic, per tant es molt probable que aquests foren comprats al mateix bisbe per part de Francesc Bertran, fet que ens mostra un cop més com els llibreters conversos es relacionaven professionalment amb individus de la jerarquia eclesiàstica. Aquest no fou l'únic cas en que Bertran nomenà procuradors per a que recollissin en nom seu llibres comprats fora de Barcelona. El 22 d'agost de 1424, nomenà procurador a Joan Mateu, mercader, ciutadà de Peralada, per a que reculli en aquesta ciutat uns llibres que li tenen que entregar⁵⁷⁵. Entre els procuradors anomenats per llibreters conversos es troben destacats membres de la societat seglar i religiosa. El 20 de novembre de 1419, Francesc Bertran, llibreter convers, nomenà procurador a Joan d'Aredia, membre de l'orde de la milícia dels cavallers de Sant Joan de Jerusalem, concretament de la comandància de Lentí i Palerm, a Sicília, per a que cobri certes quantitats a ell degudes i reculli certes coses de les que no especifica què són però que segurament eren llibres⁵⁷⁶.

Com hem vist en els exemples anteriors, Francesc Bertran es constituí com una de les figures més dinàmiques de la ciutat en el sector de la llibreteria, dominant sobretot la compra-venda. Sembla ser que, almenys en la cronologia que avarca el present estudi, la seva condició de convers no va significar un impediment en la seva important carrera com a llibreter.

A causa dels seus continus desplaçaments, els llibreters conversos també eren també nomenats procuradors per altres persones. També en aquest cas trobem

---

⁵⁷⁴ AHPB, Francesc FERRER, *Manuale comune primum*, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s/f. (vegeu apèndix documental I, doc. 174)

⁵⁷⁵ AHPB, Francesc FERRER, *Manuale comune primum*, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s/f.

⁵⁷⁶ AHPB, Francesc FERRER, *Manuale comune primum*, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s/f.

personatges destacats de la societat. Per exemple, el 5 de març de 1415, el notari barceloní Gabriel Canyelles nomenà procurador al llibreter convers Joan des Pla⁵⁷⁷. Més eloqüent és l'exemple de Lorenzo d'Arèdia, cavaller domiciliat al regne d'Aragó, que el 15 de juliol de 1419 nomenà procurador al ja conegut llibreter Francesc Bertran⁵⁷⁸.

Enquadernació

L'enquadernació era la vessant artesanal dels llibreters, perícia en la que els conversos ja havien obtingut el reconeixement quan eren jueus. Els clients que sol·licitaven els seus serveis eren, evidentment, persones dotades de la cultura necessària per poder llegir; i les obres que es manaven enquadrar eren de caire literari i religiós. El 9 de gener de 1427, el llibreter convers Joan des Pla cobrà 28 sous d'Agnès, vídua del notari barceloní Antoni de Banyaloca, per enquadrar l'obra *Rerum Senilium Libri*, de Francesco Petrarca⁵⁷⁹.

Pel que fa als llibres religiosos, el 22 de gener de 1405, el llibreter convers Joan des Pla cobrà 11 florins d'or dels marmessors de la difunta Valença, per enquadrar un missal que la dita difunta va donar en benefici a l'altar de Sant Antoni⁵⁸⁰. De la quantitat total, 3 florins eren en concepte de la mà d'obra emprada per tal d'enquadrar el missal, els 8 florins restants corresponen al material emprat: 2 oripells, 4 pergamins de pell de vedell, uns tancadors de seda i argent, i els giradors. A part dels detalls tècnics sobre l'enquadernació de l'època i de llurs preus, aquest document ens serveix per mostrar com d'inexactes poden ser algunes consideracions sobre l'odi que la societat barcelonina processava contra els conversos exclusivament per raons religioses: donaria hom com a ofrena a una capella un missal lligat per un convers, si la seva condició religiosa era tant insultant i deshonorosa? De fet, fins i tot els jueus lligaven llibres religiosos fins principis del s. XV, quan va ser definitivament prohibit.

Proveïment de material d'escriptura.

---

⁵⁷⁷ AHPB, Pere PELLISSER, *Manuale*, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 134v.

⁵⁷⁸ AHPB, Llorenç DE CASANOVA, *Manual*, 1419, abril, 28 - 1419, juliol, 19, f. 32v. Citat per J. HERNANDO DELGADO: *Del llibre manuscrit...*, citat, p. 300, doc. 7.

⁵⁷⁹ AHPB, Guillem JORDÀ, *Primum manuale* 1425, novembre, 27 - 1428, abril, 29, s/f. Citat per JOSEP HERNANDO DELGADO: *Del llibre manuscrit...*, citat, p. 302, doc. 53.

⁵⁸⁰ AHPB, Gerard BASSET, *Primum manuale*, 1404, setembre, 23 - 1405, juny, 15, f. 5r. El nom de la difunta no apareix en el present instrument sinó en un anterior. (vegeu apèndix documental I, doc. 120)

A part de les tasques esmentades, els llibreters eren també els que es dedicaven a proveir de tot allò necessari per l'escriptura. Particulars, com per exemple notaris i mercaders, i institucions acudien a les botigues dels llibreters per tal d'adquirir llibres en blanc, paper, pergamins, entre d'altres, indispensables per al seu ofici. El subministrament d'aquest material és l'activitat on és més palesa la presència de llibreters conversos. En la documentació recollida pel doctor Josep Hernando⁵⁸¹ relativa a llibreters i impressors s'observa com des de 1405 fins 1448 els llibreters conversos acaparen aquesta activitat. Si analitzem la taula que mostrem el les planes següents, extreta de l'estudi esmentat, observem com els principals clients dels llibreters conversos em el subministrament de material eren institucions municipals i reials.

En l'àmbit municipal destaca la Taula de Canvi a la que els conversos Guillem Mascaró i Francesc sa Calm proveïren en diverses ocasions de llibres, paper, i altres materials. També institucions religioses de la ciutat acudien a llibreters conversos. Joan des Pla proveí al monestir de Santa Maria de Pedralbes en dues ocasions de llibres, mans de paper, registres, Saltiris i plomes. Altres clients barcelonins lligats als quefers del govern municipal, però com a particulars, acudien també als conversos. Així Joan de Camportells, llibreter convers, vengué al recaptador del dret a al llotja de mar, i també al clavari

i

---

⁵⁸¹ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Del llibre manuscrit...*, citat.

Taula: Material venut per llibreters conversos.

Data	Llibreter convers	Ofici específic	Material	Destinatari	Preu	Localització
1405/09/02	Guillem Mascaró	Lligador de llibres	20 mans de paper per a 3 llibres 26 mans de paper per a 2 manuals i un llibre 3 cordovans Claus i tancadors 45 mans de paper 1 llibre	Taula de Canvi de Barcelona	15 ll. 6 s.	AHPB, Bernat NADAL, <i>Manual</i> 1405, maig, 14 - 1405, setembre, 2, fol. 96r. Citat per J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 324.
1406/03/09	Guillem Mascaró	Lligador de llibres	Paper, cordovà, tancadors, llibres.	Taula de Canvi de Barcelona	4 ll. 18 s. 6 d.	AHPB, Bernat NADAL, <i>Manual</i> 1406, gener, 26 - 1406, juny, 26, fol. 29r-v. J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 326.
1406/12/07	Guillem Mascaró	Lligador de llibres	Paper, cordovà, tancadors, llibres.	Taula de Canvi de Barcelona	95 s	AHPB, Bernat NADAL, <i>Manual</i> 1406, novembre, 27 - 1407, abril, 27, fol. 7r-v. J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 328.

1408/07/31	Francesc sa Calm	Lligador de llibres	Paper, cordovà, tancadors, llibres.	Taula de Canvi de Barcelona	16 ll. 7 s.	AHPB, Joan NADAL, <i>Manual</i> 1408, abril, 3 - 1408, setembre, 20, fol. 64r-v. J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 333.
1410/05/23	Francesc sa Calm	Lligador de llibres	Paper, cordovà, tancadors, llibres.	Taula de Canvi de Barcelona	8 ll. 8 s. 6 d.	AHPB, Joan NADAL, <i>Manual</i> 1410, maig, 9 - 1410, octubre, 16, fol. 13r.J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 335-336.
1415/12/31	Joan de Camportells	Lligador de llibres	24 mans de paper 3 llibres amb 4 mans i mitja de paper	Recaptador del dret de la llotja de la mar de Barcelona	49 s.	AHPB, Joan BAGES, <i>Manuale secundum</i> 1415, desembre, 30 - 1417, octubre, 12, fol. 2r.J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 343.
1416/04/07	Francesc sa Calm	Llibreter	3 registres i enquadernació Paper, cèdules i enquadernació	Conseller i tresorer del rei	49 s.	AHPB, Tomàs VIVES, <i>Manual</i> 1415, juliol, 30 - 1416, maig, 11, s.n. J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 345.

1417/01/29	Joan de Camportells	Lligador de llibres	5 llibres 28 mans de paper	Defensor i clavari del dret de la mercaderia	77 s. 8 d.	AHPB, Joan BAGES, <i>Manuale secundum</i> 1415, desembre, 30 - 1417, octubre, 12, fol. 62r. J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 349.
1417/02/06	Llorenç Costa	Lligador de llibres	1 registre de paper 1 llibre de paper	Defensor i clavari del dret de la mercaderia	10 s. 5 s.	AHPB, Joan BAGES, <i>Manuale secundum</i> 1415, desembre, 30 - 1417, octubre, 12, fol. 65r. J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 349.
1417/07/10	Salvador Sabater	Llibreter	6 llibres de paper 1 llibre Mitja raima de paper	Procurador reial de Sardenya	100 sous	AHPB, Pere ROIG, <i>Manual</i> 1417, juliol, 8 - 1417, novembre, 6, s.n. J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 350.

1418/05/24	Guillem sa Coma	Llibreter	Llibres	Marmessoria de Domènec Pons, canonge de Barcelona	8 s.	ACB, Gabriel CANYELLES, <i>Decimum octavum manuale</i> 1417, desembre, 29 - 1418, desembre, 17, fol. 70v. J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 352.
1427/09/03	Salvador Sabater	Llibreter	Paper i pergamis	Antoni de Banyaloca, notari de Barcelona	40 s.	AHPB, Guillem JORDÀ, <i>Primum manuale</i> 1425, novembre, 27 - 1428, abril, 29, s.n. J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 366.
1430/04/27	Salvador Sabater	Llibreter	Paper i pergamis per a llibres Lligadura i enquadernació	Tresoreria reial	49 s. 8 d.	AHPB, Guillem BASSET, <i>Decimum manuale</i> 1429, setembre, 10 - 1432, agost, 27, s.n. J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 369.

1432/05/23	Francesc Mascaró	Llibreter	1 raima de paper i pergamins 3 cèdules i 3 registres 2 registres	Tresoreria reial	88 s.	AHCB, Arxiu Notarial, XI. 18: <i>Fragment de llibre</i> 1427, juliol, 11 i 1432, abril, 26 - 1432, octubre, 1. J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 372.
1437/01/23	Joan des Pla	Llibreter	1 registre 1 registre de 3 mans 1 llibre d'una mà de paper 2 mans de paper 2 Saltiris 3 mans de paper	Monestir de Santa Maria de Pedrlbes	31 s. 2 d.	AHPB, Gerard BASSET, <i>Primum manuale monasterii Beate Marie de Petralba</i> 1436, desembre, 19 - 1439, març, 9, s.n. J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 376-377.
1437/08/07	Joan des Pla	Llibreter	1 llibre de 4 mans de paper 1 llibre per a registre 1 llibre d'una mà de paper 9 mans de paper	Marmessoria de Bartomeu Colell, rector de Piera	27 s. 6 d.	AHPB, Joan UBAC, <i>Primus liber apocharum diversarum manumissoriarum</i> 1424 - 1449, s.n. J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 380.

1438/05/16	Joan des Pla	Llibreter	1 llibre de 4 mans de paper 1 llibre d'una mà de paper Paper	Monestir de Santa Maria de Pedralbes	24 s. 8 d.	AHPB, Gerard BASSET, <i>Manuale negotiorum monasterii Beate Marie de Petralba, territorii Barchinone, ordinis Sancte Clare</i> 1436, desembre, 19 - 1439, febrer, 17, s.n. J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 381.
1441/01/31	Francesc Mascaró	Llibreter	15 llibres 2 mans de paper	Recaptador de l'impost de la farina	36 s.	AHPB, Joan FRANC, <i>Tricesimum manuale</i> 1440, desembre, 29 - 1441, desembre, 22, s.n. J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 386.

1446/12/22	Pere Mascaró	Llibreter	1 llibre de 4 mans de paper 1 llibre de 2 mans de paper 3 raimes de paper 1 llibre d'una mà de paper 5 pergamis 4 registres Adaptar 2 registres amb 6 mans de paper	Tresoreria reial	119 s.	AHPB, Nicolau BERNAT, <i>Manuale primum comune</i> 1446, març, 13 - 1448, maig, 4, s.n. J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 402.
1447/01/04	Pere Mascaró	Llibreter	1 llibre de 4 mans de paper 1 llibre de 2 mans de paper 2 raimes de paper 1 llibre d'una mà de paper 5 pergamis 4 registres Adaptar 2 registres amb 6 mans de paper	Tresoreria reial.	100 s	AHPB, Nicolau BERNAT, <i>Manuale primum comune</i> 1446, març, 13 - 1448, maig, 4, s.n. J. HERNANDO DELGADO, <i>Del llibre manuscrit ...</i> , citat, p. 403.

defensor del dret de la mercaderia, de llibres i paper. El convers Llorenç Costa també serví el mateix material a aquest últim, i Francesc Mascaró proveí al recaptador de l'impost de la farina.

Deixant l'àmbit local, el principal client dels llibreters conversos en el subministrament era la casa del rei, de la que comptabilitzem sis operacions. Els Mascaró en realitzaren tres, les més quantioses, en les que serviren pergamins, papers, llibres, cèdules i registres. Salvador Sabater en realitzà dues, una de les quals era dirigida al procurador reial de Sardènia. La restant fou realitzada per Francesc sa Calm, en la que proveí a la casa del rei de paper i de registres i cèdules enquadernades.

A part de les institucions, també existia una clientela privada. Salvador Sabater proveí de paper i pergamins al notari Antoni de Banyaloca – el mateix al que Joan Des Pla va enquadernar un obra de Petrarca. Guillem sa Coma subministrà els llibres necessaris a la marmessoria de Domènec Pons, canonge de Barcelona; i Joan Des Pla els de la marmessoria de Bartomeu Colell, rector de Piera.

Com hem pogut veure en els tres àmbits d'activitat de l'ofici de llibreter en que actuaven els conversos, aquests estaven en contacte amb persones d'un estatus social i econòmic destacat; a més d'un continu tracte amb institucions seglars i religioses. Aquestes relacions socio-professionals establiren llaços que potser van ser de gran utilitat en les posteriors actuacions de la Inquisició castellana en territori barceloní; recordem sinó com alguns jueus van ser ajudats per cristians de natura durant els avalots de 1391.

Contractes d'aprenentatge.

Ja ens hem referit anteriorment que en els conversos, també en el cas dels cristians de natura, es varen consolidar importants nissagues familiars de llibreters. Això ens indica la tendència de continuació generacional en aquest ofici, i per tant la majoria dels fills i nebots de llibreters s'iniciarien com a aprenents dins l'àmbit familiar sense necessitat d'un contracte notarial. Em de tenir en compte, doncs, un seguit de contractes familiars que existien malgrat que no en tinguem constància física. Pel que fa als aprenents de llibreter externs a l'àmbit familiar – vegeu taula següent – cap d'ells provenia d'una família de llibreters, fet que reforça la tesi de que en el cas dels llibreters conversos aquests eren formats pels seus familiars si aquests es dedicaven al dit ofici.

Pel que fa l'origen dels aprenents, en els casos exposats a continuació tot eren de la ciutat de Barcelona excepte un que era originari de Lleida. Es tracta de Manuel des Valls, fill de Manuel des Valls, de 9 anys d'edat, oriünd de Lleida, que el 31 de gener de 1401, entrà com a aprenent de Joan Des Pla, llibreter convers de Barcelona, per un període de 4 anys en els que el dit Joan promet alimentar-lo i calçar-lo⁵⁸².

Els contractes d'aprenentatge de llibreter tenen les mateixes condicions generals que la resta dels contractes que hem vist fins ara: l'aprenent promet conviure amb el mestre i servir-lo, a més d'adquirir el compromís de no fugir dels seu costat en el temps que duri el contracte, recuperar els dies que falti a la feina i de pagar tots els desperfectes que ocasioni; el mestre per la seva part prometia ensenyar l'ofici al seu deixeble, així com encarregar-se de l'alimentació, vestit i calçat del mateix, a més de cuidar-lo. En alguns casos, els aprenents podien cobrar certa quantitat per la feina feta al llarg de la seva formació, tanmateix aquest fet es donava quan els aprenents ja eren més experimentats. Aquest va ser el cas de Bartomeu Sastre, de 17 anys d'edat, fill de Francesc Sastre, sastre, ciutadà de Barcelona, que el 21 de novembre de 1447 signà un contracte d'aprenentatge per dos anys amb el llibreter convers Pere Mascaró, durant aquest temps Mascaró promet a Bartomeu que l'alimentarà i calçarà, donant-li a més un sou de 20 florins d'or pels dos anys⁵⁸³. La edat d'aquest aprenent, juntament amb la durada del període d'aprenentatge, ens indica que possiblement ja havia rebut alguna mena d'instrucció en l'ofici o en d'altre afí. Un altre exemple és el de Francesc Benet Castanyer, amb 15 anys d'edat, fill de Francesc Castanyer, peller, que el 27 d'agost de 1454 prometé al llibreter convers⁵⁸⁴ Antoni Ramon que conviuria amb ell durant 3 anys per tal d'aprendre el seu ofici; a part de l'aliment, Francesc Benet rebria de Ramon una soldada de 3 florins d'or per aquest temps⁵⁸⁵. Hi ha casos en que l'aprenent cobra la soldada amb una edat no tant avançada però que potser també havia assolit un aprenentatge que el feia valedor d'aquesta. Per exemple, Bonanat des Coll, de 14 anys d'edat, fill d'Antoni des Coll, coraler, que el 21 de juny de 1414 va prometre a Joan de

---

⁵⁸² ACB, Gabriel CANYELLES, *Tercium manuale* 1402, març, 30 - 1403, abril, 24, fol. 162rv. ., citat per JOSEP HERNANDO DELGADO: *Del llibre manuscrit...*, citat

⁵⁸³ AHPB, Antoni VILANOVA, *Manual* 1447, agost, 30 - 1448, febrer, 20, s.n. ., citat per JOSEP HERNANDO DELGADO: *Del llibre manuscrit...*, citat

⁵⁸⁴ La seva condició de convers consta en el *registra ordinatorum* de l'ADB quan seu fill Joan es tonsurat el 6 de gener de 1442. Vegeu JOSEP HERNANDO I DELGADO: *Conversos i jueus...*, citat, p. 206.

⁵⁸⁵ AHPB, Bartomeu COSTA, major, *Nonum manuale* 1454, juny, 12 - 1455, novembre, 21, s.n., citat per JOSEP HERNANDO DELGADO: *Del llibre manuscrit...*, citat

Camportells, convers⁵⁸⁶, llibreter ciutadà de Barcelona, que conviuria amb ell durant 2 anys per tal d'aprendre el seu ofici; Joan per la seva part es comprometé a proveir-lo d'aliment i calçat, a més de pagar-li 15 florins d'or pel dit temps ⁵⁸⁷.

La durada del període d'aprenentatge solia ser 2 a 3 anys en el cas dels deixebles de com a mínim 14 anys d'edat, que devia esser l'edat idònia per iniciar-se en l'aprenentatge després d'haver après a escriure⁵⁸⁸. Tanmateix, existeix una estreta relació entre la edat dels aprenents i els anys de formació. Observem que en els dos casos en que els aprenents perceben una remuneració son també en els que la durada del contracte era més inferior, dos anys excepte el de Francesc Benet Castanyer, degut a la seva edat i segurament a una formació ja iniciada. A aquests els segueix un altre contracte de tres anys de durada signat el 30 de maig de 1411 per Joan Ramon, de 14 anys d'edat, fill de Francesc Ramon, corredor d'animals, ciutadà de Barcelona, per a ser aprenent del llibreter convers Joan Des Pla⁵⁸⁹. Els contractes de més durada, però, corresponen a deixebles menors de 14 anys, essent major quan menor es la edat. El contracte amb més anys de formació és el realitzat, el 18 de gener de 1458, per Antoni Bussot, sabater, ciutadà de Barcelona, que lliurà al seu fill, Antoni Bussot, de 8 anys d'edat, al llibreter convers Guillem sa Coma per a que aprengui el seu ofici durant un període de 5 anys⁵⁹⁰. Aquest contracte té la particularitat de que el mestre es compromet a ensenyar al deixeble a llegir i escriure, eines indispensables per desenvolupar l'ofici. Els següents contractes de més durada, 4 anys, són : el del lleidatà Manuel des Valls, de 9 anys d'edat, que ja hem citat anteriorment; i el de Bonanat de Casasagia, de 9 anys d'edat, fill de Francesc de Casasaia, convers, corredor d'orella, que el 14 de setembre de 1406 entrà com a aprenent del llibreter convers Joan Des Pla⁵⁹¹.

Cap dels contractes que acabem d'estudiar, excepte aquest últim, ens indiquen que alguna o ambdues parts contractuals siguin conversos. Pel que fa als mestres llibreters, sabem de la seva condició religiosa per altres instruments notariais que així ho indiquen; tanmateix, en el cas dels aprenents no comptem amb aquestes dades. Tret

---

⁵⁸⁶ La seva condició de convers consta a AHPB, Antoni BROCARD, [Manuale] undecimum, 1416, desembre, 2 - 1417, maig, 11, f. 23v (Data instrument, 1417-01-21)

⁵⁸⁷ ACB, JULIÀ ROURE, *Manuale nonum* 1412, desembre, 26 - 1414, desembre, 11, s.n., citat per JOSEP HERNANDO DELGADO: *Del llibre manuscrit...*, citat.

⁵⁸⁸ J. HERNANDO DELGADO: *Del llibre manuscrit...*, citat, p. 272.

⁵⁸⁹ ACB, GABRIEL CANYELLES, *Undecimum manuale comune* 1410, desembre, 29 - 1411, desembre, 24, fols. 105v-106r., , citat per JOSEP HERNANDO DELGADO: *Del llibre manuscrit...*, citat.

⁵⁹⁰ AHPB, PERE SOLER, *Manuale nonum* 1456, febrer, 14 - 1459, octubre, 3, s.n., citat per JOSEP HERNANDO DELGADO: *Del llibre manuscrit...*, citat.

⁵⁹¹ ACB, GABRIEL CANYELLES, *Sextum manuale* 1405, novembre, 23 - 1406, desembre, 24, fols. 122v-123r., citat per JOSEP HERNANDO DELGADO: *Del llibre manuscrit...*, citat.

del cas de Bonant de Casasagia i , molt probablement, el de Joan Ramon al ser el seu pare coraler, la documentació no ens assegura que la resta dels aprenents siguin conversos. Per tant, bé podria ser que efectivament fossin conversos, com que fossin cristians de natura. Si la segona opció fos la correcta significaria que la reputació professional dels llibreters conversos era tal que passava per sobre dels prejudicis socials a causa del seu origen religiós; o bé que dits prejudicis no eren tan grans com es sol creure.

CAPÍTOL 5

COMERÇ I FINANCES EN ELS CONVERSOS BARCELONINS

ELS CONVERSOS I EL MÓN DEL CRÈDIT.

Diners, préstec i usura. Tres termes que acompanyaran indefectiblement a la figura del jueu fins als nostres dies. És evident el paper que jugaren els jueus en el món del crèdit durant la Edat Mitjana, alguns d'ells tenien força emolument – aconseguit gràcies a la seva capacitat amb el comerç – que prestaven sobretot a reis i nobles, al marge de les càrregues ètiques sobre la usura que afectaven a la societat cristiana. Va ser precisament aquesta actuació al marge de la moralitat cristiana la que va fer que prompte es guanyessin la fama d'usurers escanya pobres i es convertissin en el blanc de totes les ires populars quan la situació ho requerís. Tanmateix, era certament així? Si analitzem amb una mica de profunditat el paper dels jueus dins del mercat del crèdit no

tardarem en adonar-nos que el moment d'esplendor de la comunitat jueva com a prestataris es redueix sobretot a la baixa Edat Mitjana. Jaume I promogué la presència jueva en el repoblament de Mallorca i València, enriquint-los amb el tracte favorable de la monarquia i esdevenint grans terratinents i prestamistes.⁵⁹² En els estudis fets per Anna Rich⁵⁹³ en referència als jueus de Barcelona i els realitzats per Marsilla⁵⁹⁴ sobre el crèdit a València, ens mostren una baixa participació dels jueus com a prestamistes en el mercat del crèdit a partir del segle XIV. Tot i això, l'aura de la usura i de l'habilitat de fer diners a partir de la desgràcia de la gent envoltà als jueus constantment. Resulta evident que els poders de la Edat Mitjana s'esforçaren per crear una imatge irreal dels jueus que despertés antipatia davant del poble per tal de poder-la utilitzar a la seva conveniència en moments de crisi.⁵⁹⁵ Aquesta imatge pejorativa seria traslladada també als conversos, que ara participarien en el mercat del crèdit jugant a les mateixes regles que els cristians de natura. Quin seria el seu paper en aquest nou escenari? Això és el que ens proposem explicar en aquest capítol. Abans però fem una ullada general al món del crèdit medieval per tal de comprendre millor la implicació dels conversos en mercat del crèdit.

L'augment de la intensitat i el volum del comerç al segle XIII va fer indefectible la creació d'instruments de finançament que possibilitaren una activitat comercial molt profitosa. De la lletra de canvi s'evolucionà cap a mètodes més concrets de crèdit en els que un prestamista deixava diners a un prestatari per les més diverses raons. En un principi, proliferaren els préstecs a curt termini on el prestatari havia de retornar la quantitat rebuda en un lapse de temps al voltant de l'any. L'instrument més comú creat després de la lletra de canvi fou el *mutuum*. Aquest instrument seria un préstec pròpiament dit en el que hom deixava una quantitat de diners a un altre per *bono et plene amore*, és a dir aparentment sense cobrar cap lucre ni interès. Seguidament va aparèixer un altre tipus d'instrument de préstec anomenat "comanda en dipòsit" en el què hom deixava en dipòsit una certa quantitat de diners en mans d'un altre el qual la l'havia de retornar quan el propietari ho requerís, camuflant per tant qualsevol referència a un préstec monetari i a un cobrament d'interessos. En tots dos instruments

---

⁵⁹² JOAN BADA ELIAS: *L'expulsió dels jueus, 1492*, dins <<Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics>>, XX, 2009, pp. 51-68.

⁵⁹³ ANNA RICH ABAD: *La comunitat jueva...*, citat.

⁵⁹⁴ JUAN V. GARCÍA MARSILLA: *Vivir a crédito en la Valencia medieval. De los orígenes del sistema censal al endeudamiento del municipio*, ed. PUV, València, 2002.

⁵⁹⁵ ÁNGEL SÁENZ-BADILLOS: *El pensamiento judío durante la Edad Media*, dins <<Variaciones sobre la historia del pensamiento económico mediterráneo>>, ed. Caja Rural Intermediterránea, pp. 117-131.

el prestamista cobrava un interès i un lucre molt superior al permès sense que aquests aparegueren en els instruments. A mitjans del segle XIV s'estengué l'ús del crèdit a llarg termini – els denominats censals morts i violaris - en el que el prestatari venia al prestamista el dret de cobrar una pensió durant una vida (violari) o diverses (censal mort). Aquesta modalitat s'estengué tant que acabà per substituir als instruments de curt termini. També en aquesta modalitat hom amagava un interès i un lucre prohibit aleshores per l'Església. La moralitat per part de l'Església sobre la licitud de cobrar un interès sobre els diners prestats suposaria una mesura de control sobre el flux financer, sempre sotmès a un seguit de normes que condemnarien la usura. La primera condemna a la usura per part de l'Església es produí en el concili de Nicea celebrat l'any 325, tanmateix només es referia al préstecs entre clergues.⁵⁹⁶ Tanmateix, aquesta condemna prompte s'entendria a tota la societat creant-se dos bàndols on els partidaris i els retractors sobre la licitud de cobrar un interès per les quantitats prestades enfrontarien les seves opinions durant tota l'Edat Mitjana. Una de principals raons de la condemna a la usura esgrimida pels seus detractors era que quan hom prestava uns diners a un altre i esperava percebre més del que li havia deixat el que feia en realitat era comerciar amb un bé que no li era propi i que tant sols pertanyia a Deu: el temps.⁵⁹⁷ Un dels autors que més ha tractat el tema de la moralitat en els préstecs és el doctor Josep Hernando⁵⁹⁸ qui defineix molt bé les postures i raons que aporten els detractors i favorables al préstec mitjançant els censals morts i violaris (l'instrument de préstec més comú). Els que condemnaven aquests instruments no veien en ells res més que un préstec amb el que es practicava usura i que per tant anava en contra de la llei natural, la divina i la positiva. Per a ells el sistema seguit pels censals morts i els violaris era el mateix que en qualsevol altre préstec: deixar uns diners per un temps a canvi d'uns interessos. A més comerciaven amb diners, un bé improductiu la naturalesa del qual era ésser un mitjà i no un objecte de compravenda. En la part contrària es trobaven els que eren favorables a aquests contractes. Per a ells es tractaria d'una simple compravenda on l'objecte de venda no era el diner sinó el dret per part del comprador de percebre del venedor el dret

---

⁵⁹⁶ DIANA WOOD: *El pensamiento económico medieval*, ed. Crítica, Barcelona, 2003, p. 224.

⁵⁹⁷ DIANA WOOD: *El pensamiento...*, citat.

⁵⁹⁸ Vegeu: JOSEP HERNANDO DELGADO: *Les controversies teològiques sobre la licitud del crèdit a larg termini*, dins <<El món del crèdit a la Barcelona medieval>>, Manuel Sanchez Martínez coordinador, ed. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, 2007, pp. 213-238. *De la usura al interès. Crédito y ética en la Baja Edad Media*, dins <<Aragón en la Edad Media. Sociedad, culturas y ideologías en la España Bajomedieval>>, ed. Universidad de Zaragoza, Saragossa, 2000, pp. 55-74.

de cobrar una pensió; el preu era just ja que aquest depenia del què els compradors estaven disposats a pagar.

Com veiem, les càrregues morals i les possibles acusacions d'usura per part de les autoritats feien que els prestamistes no gaudissin de bona fama entre la societat. Al marge d'aquesta moral que tant sols afectava a préstecs entre cristians els jueus trobaren una oportunitat on poder fer moure el seu capital. Tanmateix, a partir del segle XIV es popularitzà a nivell europeu el crèdit a llarg termini – sota els instruments de censal mort i violaris – com a forma predilecta per aconseguir capital mitjançant el préstec. Aquests instruments de préstec solien tenir uns interessos al voltant del 10% i fins i tot inferiors, resultant molt més barats que els préstecs realitzats pels jueus – els quals eren a curt termini.⁵⁹⁹ Indefectiblement, els jueus foren paulatinament apartats com a prestamistes dins del mercat del crèdit, però sense abandonar mai la seva presència.

En els últims anys abans de les conversions del 1391, els préstecs realitzats per jueus barcelonins foren veritablement minsos.⁶⁰⁰ La situació empitjorà a partir de la seva conversió ja que l'assalt als calls i el posterior saqueig, la pèrdua d'instruments de deute que mai cobrarien, i la infame taxa de 10 sous per lliura que van ser obligats a pagar, deixarien a bona part de la població jueva barcelonina en una precària situació econòmica. Alguns jueus i conversos acudirien al rei per tal d'aconseguir una moratòria en el pagament dels seus deutes per tal de poder recuperar-se econòmicament. Un exemple es el de Salomó Gracià, jueu de Barcelona, al que el rei reconeixia, el 20 de juny de 1394, com a damnificat de la destrucció del call i l'eximnia de les seves obligacions i contractes durant un any.⁶⁰¹

EL PRÉSTEC A CURT TERMINI.

El dos contractes de préstec a curt termini més utilitzats durant la Edat Mitjana eren principalment el denominat *mutuum* i la modalitat de préstec en comanda. El préstec en *mutuum* consistia en que una persona deixava a una altra certa quantitat de diners, davant notari i amb dos o tres testimonis, per *bono et plene amore*, durant un temps determinat o no. Es a dir, el prestamista deixava al deutor una quantitat de diners

---

⁵⁹⁹ Dins del mercat creditici els jueus dominaven els préstecs a curt termini, sobretot mitjançant els instruments de comanda; essent pràcticament inexistent la seva presència en els préstecs a llarg termini.

⁶⁰⁰ ANNA RICH ABAD: *La comunitat jueva...*, citat.

⁶⁰¹ ACA, *Registres de Cancelleria*, reg. 1909, f. 214rv.

de manera desinteressada i sense ànim de lucre. Això no era res més que una manera de poder esquivar les acusacions de usura que d'aquest préstec es podrien succeir. Tant en el préstec per mutuum com en el de comanda, existia un interès segurament pactat verbalment i inclòs dins de la quantitat endeutada, o bé imposant un seguit de multes per incompliment del lapse de temps pactat.⁶⁰² El temps per tornar el crèdit era molt curt, entre un mes i un any majoritàriament, i l'interès solia ser entre el 10% i el 30%.⁶⁰³ Els seus orígens els trobem en el dret romà i era un tipus de contracte que, per la seva senzillesa, era molt comú a la Europa medieval.

L'altra modalitat, el préstec en comanda, era un tipus de contracte encara més utilitzat encara que el mutuum en la Barcelona Baix Medieval. Com veurem a continuació, almenys entre els conversos barcelonins, la fórmula de la comanda era molt més predilecta a l'hora de contreure préstecs a curt termini. En aquest tipus de contracte la filosofia dels diners canvia respecte a l'anterior considerant-lo un objecte com podria ser un plat o una cadira. En aquest cas, el prestamista deixava al deutor certa quantitat de diners que eren del prestamista però que ara quedarien sota la custòdia del deutor fins que fossin reclamats pel primer. Aquesta fórmula era encara menys detallista que el mutuum, constant solsament el nom dels implicats i la quantitat endeutada, que seria retornada quan el prestamista la reclamés. Aquesta opacitat era intencionada ja que permetia ocultar el interès i *lucro* que d'aquest crèdit es derivessin.⁶⁰⁴

Els conversos i el món del crèdit a curt termini.

Els fets de 1391 i les conseqüències que comportaren a la comunitat jueva barcelonina varen fer que aquests jueus ara conversos i adherits a la societat cristiana veieren com el seu paper dins del món del crèdit canviava considerablement. D'entrada, al abandonar la seva condició de jueus i adquirir la de cristians degueren abandonar també tots els avantatges – principalment el 20% d'usura que els era permès – que la seva passada condició religiosa els permetia. Ara, al ser plenament cristians, havien de jugar amb les mateixes regles que els cristians de natura, ultra considerant que tots els ulls estarien pendents de les seves accions.

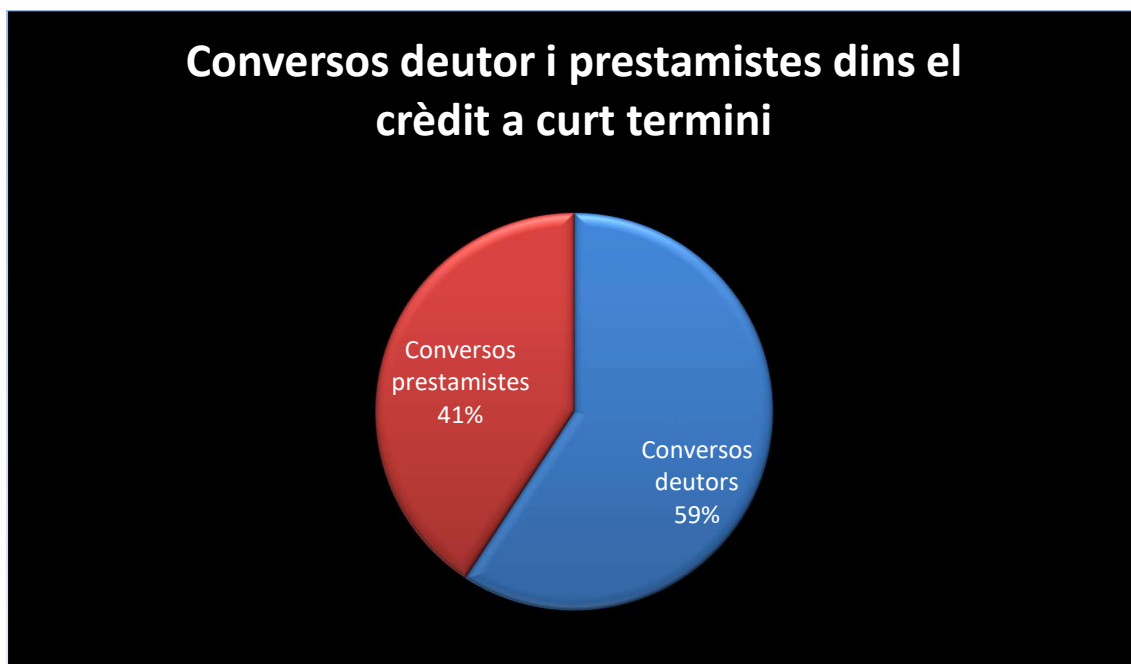
---

⁶⁰² JUAN V. GARCÍA MARSILLA: *Vivir a crédito...*, citat, p. 41.

⁶⁰³ MANUEL SANCHEZ MARTÍNEZ: *Algunas consideraciones sobre el crédito en la Catalunya medieval*. Dins *El món del crèdit a la Barcelona medieval*, Manuel Sanchez Martínez coordinador, ed. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, 2007, p. 13.

⁶⁰⁴ JUAN V. GARCIA MARSILLA, *Vivir a crédito...*, citat, 56.

Un altre punt que tenim que tenir en compte era el general empobriment que la comunitat conversa patí arrel dels robatoris i destrosses efectuades durant l'assalt al call, la posterior taxa de 10 sous per lliura imposada per la comissió del call que portà a la majoria dels conversos barcelonins a malvendre les seves cases quedant-se tant sols la meitat de l'emolument per aconseguir un hàbitat i obrador nou, la pèrdua de gran part dels documents que demostraven els deutes que els cristians de natura havien contret amb ells i que ara eren incobrables, a més de la demora de 5 anys concedida pel rei als cristians de natura per a pagar els deutes reconeguts amb conversos quan aquests encara eren jueus. El panorama no pintava gaire bé per a la comunitat conversa econòmicament parlant. Si en s'fixem el la gràfica que mostrem a continuació podrem observar clarament que dels 233 préstecs a curt termini en els que participen conversos i que hem enregistrat per al present estudi (i que mostrem en les planes següents) en 95 casos apareixen com a prestamistes i en un 138 en son deutors.

Per tant, observem una gran quantitat de conversos que necessiten finançament a curt termini, però també una part que té prou excedent monetari per poder-lo invertir en el mercat del crèdit. També hem de tenir en compte que gran part dels diners aconseguits mitjançant un préstec d'aquestes característiques era destinat a fer petites inversions o per al propi negoci – tema que tractarem en profunditat més endavant – i

que, per tant, a més de la necessitat d'endeutament d'aquests conversos aquesta demanda de crèdit també ens indica un paper actiu en l'economia per la seva part.

Queda clar, doncs, que una part important dels conversos acudia al mercat del crèdit com a demandants i no com a prestamistes. Van passar de ser grans proveïdors de

Taula (-): Contractes de comanda en la que participen conversos.

Data	Deutor	Cond. deutor	Ofici prest.	Prestamista	Cond. prestamista	Ofici Prest.	Quant	Localització
1391-08-23	Pere d'Entença, abans Isaac Ardit, i Castellana, abans Regina, la seva mare, vidua de Abraham Issach Ardit, jueu de Barcelona	convers	teixidor de vels de seda	Berenguer Martí, cB	cristià	mercader	150 ll	AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1391, juny,7-1392, gener, 2, f. 36r.
1391-08-31	Joan Ça Cot, abans Abraham Sentou, i el seu fill Bernat Ça Cot, abans Jucef Abraham Sentou, cB	convers	teixidor de vels de seda	Berenguer Martí, cB	cristià	mercader	69ll 9s 3d	AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1391, juny,7-1392, gener, 2, f. 41v.

1391-09-04	Gabriel sa Vall, abans Jucef de Prades, fill de Lluís d'Averoc, abans Vidal de Prades,seder, convers, cB	convers	seder	Berenguer Martí, cB	cristià	mercader	178 ll 8s 5d	AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1391, juny,7- 1392, gener, 2, 44v.
1391-11-11	Pons Bernat, de la parroquia de Sant Boi del Llobregat.	Cristià		Blanca, muller de Ferrer de Gualbes, abans Bonsenyor Gracià cB.	convers		13 ll, 10s	AHPB, Pere CLAVER, Llibre comú, 1391, desembre, 7 - 1393, agost, 20, f. 88v-89r.
1391-11-14	Guillem Sunyer, abans Bonjuha Mercadell, cB	convers	corredor d'orella	Berenguer Gibert, cB	convers	corredor d'orella	20 ll 10s 10d	AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1391, juny,7- 1392, gener, 2, f. 74v.
1391-12-06	Bernat Guanter, abans Bonjuha Dellell, i Berenguer Martí, abans Astruch Bonjuha Dellell, fill seu, cB	convers	seder	Berenguer Martí, cB	cristià	mercader	137 ll 4 s	AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1391, juny,7- 1392, gener, 2, f. 88r.

1392-01-10	Francesc de Villaric, alies Gracià, abans Gerundi Cruisque Gerundi, cB	convers		Bernat Llunes, cB	convers		55 s	AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1392, gener, 4 - 1392, juliol, 11, s/f
1392-01-17	Guillem de Sant Joan, cB	cristià		Ferran de Gualbes, abans Isaac Bonsenyor Gracià, cB	convers		44 s	AHPB, Pere CLAVER, Llibre comú, 1391, desembre, 7 - 1393, agost, 20, f. 16v.
1392-01-17	Guillem de Sant Joan, cB	cristià		Ferran de Gualbes, cB	convers		44s	AHPB, Pere CLAVER, Llibre comú, 1391, desembre, 7 - 1393, agost, 20, f. 16v.
1392-01-21	Ramon de Rosanes, Carànida ça Porta, cB	convers		Bernat Simó, cB	cristià	mercader	23ll 2s	AHPB, Ponç AMORÓS, <i>Quartus liber comunis</i> , 1391, des., 16 - 1393, juliol, 13, f. 22v.
1392-05-13	Bernart Llunes, abans Abraham Ben Salamó Adret, cB	convers		Bernat Gall, cB, Margarita la seva dona i Bernat el seu fill	cristià		38 s	AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1392, gener, 4 - 1392, juliol, 11, f. 69v- 70r.

1392-05-17	Joan Ferrer, abans Astruch Renaya, cB	convers		Domènec Ferrer, abans Jucef Ableç, cB	convers		110 s	AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1392, gener, 4 - 1392, juliol, 11, f. 72r.
1392-07-03	Francesc de Casasagia, cB	convers	corredor d'orella	Gabriel de Monte, cB	cristià	mercader	90 s	AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1392, gener, 4 - 1392, juliol, 11, f. 90v.
1392-07-31	Floiné Bonanat, abans Isaac de Gavia, cB.	Convers		Valor de Ligia	Cristià	Noble	14 ll, 15 s	AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1392, gener, 4 - 1392, juliol, 11, 103v-104r.
1392-09-12	Joan Cordonet, cB	cristià		Berenguer Andreu, cB	convers	peller	10ll 13s	AHPB, Arnau PIQUER, Manual, 1391, octubre, 16 - 1392, des., 24 , s/f.
1392-10-17	Vicent Pasqual, cB.	Cristià	Mercader	Francesc Sa Plana, i Joan Todayera, cB	Convers		4 ll, 5s	AHPB, Arnau PIQUER, Manual, 1391, octubre, 16 - 1392, des., 24 , s/f.
1392-10-20	Ramón de Rosanes, cB	convers		Pere Joan, cB	cristià	porter del rei	50 s	AHPB, Francesc DE PUJOL, Manual, 1392, agost, 9 - 1392, nov., 29, f. 34v.

1394-07-03	Bernat Llança, abans Jucef de Puntardia, cB.	convers		Joan Bertran, abans Samuel Benvist, cB	convers		10 ll	AHPB, Llorenç MASÓ, Llibre comú, 1394, gener, 27 - 1396, agost, 11, f. 23r.
1394-07-07	Joan Ferrer, abans Mosse Cabrit, cB	convers	coraler	Berenguer Martí, cB	convers	coraler	66 s	AHPB, Llorenç MASÓ, Llibre comú, 1394, gener, 27 - 1396, agost, 11, f. 23v.
1395-05-09	Guillem de Reig, abans Mosse Sadoch, cV.	convers	sastre	Joan Mujol, cB	cristià		100 s	AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1394, nov, 14 - 1395, maig, 9, f. 99r.
1395-08-01	Guillem Pere Messeguer, cb	cristià		Pere Ripoll, cb	convers		33 s	AHPB, Joan PERELLA, <i>Quartus decimus liber comunis</i> , 1395, novembre, 2 - 1396, abril, 4, f. 162r.
1395-08-27	Pere Rubei, de la parròquia de Sta. Maria de Cornellà, cB	cristià		Angelina, muller de Berenguer Marti, convers, mercader, cB.	convers		88 s	AHPB, Llorenç MASÓ, Llibre comú, 1394, gener, 27 - 1396, agost, 11, f. 58r.

1395-10-1	Antoni Robert, abans Isaach Rubèn, cV	convers	teixidor de vels de seda	Guillem de Blancs, abans Salomó Rubèn, CV	convers	peller	14ll 6s	AHPB, Llorenç MASÓ, Llibre comú, 1394, gener, 27 - 1396, agost, 11, f. 67r.
1395-11-30	Pere Vilardell, cB	cristià	argenter	Rafael de Gueri	convers	sastre	60 s	AHPB, Llorenç MASÓ, Llibre comú, 1394, gener, 27 - 1396, agost, 11, 81r.
1395-12 20	Castelló Mercader, abans Baró Jacob, i Francesca, la seva dona , Cb	convers	torner	Andreu sa Claposa, abans Mosse Molivert, cB	convers	maneguer	66 s	AHPB, Joan DE PERICOLIS, <i>Manuale primum</i> , 1392, desembre, 5 - 1402, març, 1, f. 42v.
1396-02-15	Gabriel Muntpaho, cB	convers	coraler	Berenguer Martí, cB	convers	mercader	44 sous	AHPB, Llorenç MASÓ, Llibre comú, 1394, gener, 27 - 1396, agost, 11, f. 81r.

1396-02-22	Bernat Letó, de la p de Sta. Eulàlia de <i>Corrono inferior</i> , i Guillem Roig, de p se St. Julià d'Alfondio	cristià	carnisser	Francesc Joan, cuidador dels bens d'Issach Bonsenyor Gracià, jueu de B	convers		7ll 8s	AHPB, Llorenç MASÓ, Llibre comú, 1394, gener, 27 - 1396, agost, 11, f. 82r.
1396-03-23	Bonanasch Abizmell, jueu de Gandesa, Samuel Boniuy i [...], dona seva, jueva, cB			Abraham [...], jueu, cB			37ll i 10s	AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1396, març, 3 - 1397, nov., 21, f. 5v.
1396-07-29	Pere Gracià, cb, fill de Bonfuha Gracià, difunt, jueu de Bcn.	convers		Francesc Pujades, cB	convers	peller	17 ll	AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1396, març, 3 - 1397, nov., 21, f. 15r.
1397-06-27	Pere Gracià, cb	convers		Pere Llorenç, cb	cristià		60 sous	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale undecimum</i> , 1398, juny, 8 - 1399, juliol, 12, f. 11r.

1397-07-08	Bartomeu de Pons, Mosse Bonafeu, cB	convers	seder	Bartomeu Salt, cB	cristià	peller	55ll	AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1396, març, 3 - 1397, nov., 21, f. 42r.
1397-07-9	Bartomeu de Pons, CB	convers	seder	Bartomeu Sala, CB	convers	peller	44ll	AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1396, març, 3 - 1397, nov., 21, f. 29v.
1397-08-21	Bernat Marc, abans Isaac Sarxipo, cb, fill de Samuel Sarxipo, que vivia al Call major de Barcelona.	convers	balancer	Tomas Sala, cb	cristià	mercader	11 ll	AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1397, agost, 1 - 1398, gener, 4, f. 19r.
1397-09-11	Lluis de Queralt, cb	convers	mercader	Pere Orguer i Antoni Cabrera, prohom de bcn, cb	cristià	escrivà del rei	73 ll i 3 s	AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1397, agost, 1 - 1398, gener, 4, f. 26r.
1397-10-18	Arnau Torroella, cb	cristià	corredor d'orella	Joan des Valls, fill de Bertran Lausà, difunt, convers, cb	convers		13 ll 15 s	AHPB, Joan DE CASELLES, <i>Secundum manuale</i> , 1397, setembre, 18 - 1399, agost, 30, f. 10r.

1397-10-29	Arnau Torroella, cb, i la seva dona Eulàlia	cristià	corredor d'orella	Bernat Llança,cb	convers	teixidor de seda	30 ll 16 s	AHPB, Joan DE CASELLES, <i>Secundum manuale</i> , 1397, setembre, 18 - 1399, agost, 30, f. 29v.
1397-11-11	Jaume Pujades i Guillem Sunyer, cb	convers	corredor d'orella	Jaume de Prixana, cb	cristià	mercader	250 ll	AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1397, agost, 1 - 1398, gener, 4, f. 41r.
1397-11-26	Francesc Clota i Huguet Trenxer, cb	convers	teixidor de vels de seda	Llorenç Ferrer, cb	cristià	mercader	12 ll 3s 6d	AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1397, agost, 1 - 1398, gener, 4, f. 74v.
1397-12-07	Bernat de Comaya i Pere de Pertusa, CB	convers	sastre	Jaume Comes, CB	cristià		55s	AHPB, Francesc FUSTER, <i>Manuale decimum</i> , 1397, nov., 7 - 1399, febrer, 14, f. 12v.

1397-12-22	Bernat de Riaria, de la parròquia de Sant Andreu del Palomar, i la seva muller Blanca, cB.	Cristià		Clara, muller de Berenguer de Cortil, cB	Convers		110 s	AHPB, Francesc FUSTER, <i>Manuale decimum</i> , 1397, nov., 7 - 1399, febrer, 14, f. 15v.
1398-01-24	Ferrer de Marimon, fill de Francesc Pujades, peller, cB	convers	coraler	Berenguer Coplliura, cB	convers	Mestre coraler	100s	AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1398, gener, 4 - 1398, maig, 9, f. 33.
1398-02-12	Huguet Trenxer, cb	convers	mercader	Lluís Ferrer, cb	cristià	mercader	8 ll i 10 s	AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1398, gener, 4 - 1398, maig, 9, f. 33.
1398-02-21	Joan Bó, cB	convers	teixidor de vels de seda	Lleonard Saset, cB	convers	mestre de daus	50 s	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 1r.
1398-03-08	Domènec Ses Deus i Pere de Parets, cB	convers	coraler	Guillem dels Arcs, cB	cristià		55 s	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 5r.

1398-03-18	Gabriel Almodener, cV	convers	sastre	Gabriel Garcia, cB	cristià		112 s	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, 8r.
1398-03-28	Garcia "el negre", c. Castelló	cristià	consul	Garriga	convers		20 fl	AHPB, Guillem ANDREU, <i>Octavum manuale</i> , 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f. 6r.
1398-04-01	Joan [...], cb	convers	coraler	Bertran Ceprada	convers		44 s	AHPB, Guillem ANDREU, <i>Octavum manuale</i> , 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f. 8r.
1398-06-18	Joan Ferrer, cb	convers	coraler	Joan Sanet, cb	convers	teixidor de vels de seda	54 s	AHPB, Guillem ANDREU, <i>Octavum manuale</i> , 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f. 25r.
1398-08-30	Lleonard Saset, cB	convers	Mestre de daus	Gabriel Peris, cB	Convers	Torner	10 ll.	AHPB, Guillem ANDREU, <i>Octavum manuale</i> , 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f. 41r.

1398-09-09	Joan de Deu, notari, cb, Francesc de Gualbes	Cristià/ convers		Pere Pons cB	cristià	escrivà	25 ll	AHPB, Arnau PIQUER, Manual, 1390, agost, 13 - 1391, octubre, 12, f. 189v-190r.
1398-10-03	Bartomeu Vives, cb	convers		Nicolau Gener, c T	convers	pergamine r	34 s	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 49v.
1398-10-21	Joan Ferran i Galceran sa Estrada, cb	convers	mercaders	Joan Sanxo	convers	teixidor de vels de seda	10ll	AHPB, Guillem ANDREU, <i>Octavum manuale</i> , 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f. 46r.
1398-11-22	Joan Garcia, cB	convers	coraler	Guillem dels Arcs, cB	convers		35 s	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 62r.
1398-12-11	Pere Soler, cb	convers	coraler	Guillem Ça Larch, cB	cristià	mercader	40 s	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 66v.

1398-12-20	Joan Torró i Guillem Pelegrí, cB.	convers		Rafael de Montesa, cB	Convers		15 fl.	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 76v.
1399-01-20	Pere Larmona, cB	convers	teixidor de vels de seda	Arnau Raudòs, cB	convers	mestre de daus	66 s	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 71v.
1399-01-20	Nicolau de Puig, cB	cristià	rajoler	Antoni Rosar, cb	convers	mestre de daus	55 s	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 72r.
1399-02-01	Bernat de Capdevila, cB	convers	dauer	Arnau Dandor, cB	convers	dauer	62s	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 74v.
1399-02-15	Ramon Pons, la seva dona Blanca, i Pere de Sant Jaume, el seu fill, cB	convers	corredor d'orella	Arnau Pere, cB	convers	dauer	110 s	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 76r.

1399-02-17	Pere Mut, hB	convers	cordoner	Arnau Raudós, cB	convers	dauer	110s	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 76v.
1399-02-17	Joan Torró i Guillem Pelegrí, cB	Convers		Rafael de Montesa, cB	Convers	Pagés	15 fl.	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 76v.
1399-02-27	Pere Soler, coraler, i Jaume Bonaç, sabater, cB	convers		Pere Magri, cB	cristià	sabater	44 s	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 78r.
1399-03-07	Huguet de Llobera	cristià	cavaller	Marc de Rosanes cb	convers	corredor d'orella	11ll 11s	AHPB, Guillem ANDREU, <i>Octavum manuale</i> , 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f. 75r.
1399-03-21	Guillem de Pou	convers	corredor d'orella	Raimon Botí, cb	cristià		16ll 10s	AHPB, Guillem ANDREU, <i>Octavum manuale</i> , 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f. 79r.

1399-03-22	Jaume Ferrer, cB	convers	teixidor de vels de seda	Francesc Gisbert i Arnau de Pont, cB	cristià	mercader	7 ll	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 88r.
1399-03-30	Nicolau de Podi, i la seva dona Saurina, cB	cristià	pagés	Antoni Rosar, cB	convers	mestre de daus	65 s	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 88v.
1399-04-05	Francesc Clota, Joan Pere i Miquel Domènec, cb	convers	velers	Arnau Sala, cb	cristià	mercader	45 ll	AHPB, Tomàs DE BELLMUNT, <i>Manuale [secundum] intrumentorum comunium</i> , 1399, abril, 30 - 1399, nov., 28, f. 46v.
1399-04-15	Guillem sa Coma, Daniel de Busquets, llogadors de llibres, i Joan Comte, causídic, cb	convers	llogador de llibres	Lleonard Joan, cb	cristià	mercader	82 s	AHPB, Joan DE CASELLES, <i>Secundum manuale</i> , 1397, setembre, 18 - 1399, agost, 30, f. 109r.

1399-05-10	Pere Palau, cB	convers		Antoni Rosar, cb	convers	mestre de daus	50 s	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 94v.
1399-06-13	Guillem de Salamó i Joan Solsona, giponer, cb	convers	sastre	Bernart Ferrer, cb	cristià	mercader	45ll i 12 s	AHPB, Bernat NADAL, <i>[Manuale comune]</i> XXV, 1399, abril, 4 - 1399, set., 22, f. 44v-45r.
1399-06-21	Joan Ça Lanja, cb	cristia		Marc de Rosanes cb	convers	corredor d'orella	50 fl	AHPB, GUILLEM ANDREU, <i>Octavum manuale</i> , 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f. 100r.
1399-06-26	Joan Ballester, fill de Pere Ballester, cortiner, convers, cB	convers	coraler	Rafael de Montesa, cB	cristià		58s	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 103v.

1399-07-17	Jaume Pineda, cB	cristià	sastre	Antoni Rosar, cb	convers	mestre de daus	44 s	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 109v.
1399-08-05	Nicolau Massana, cb	convers	mercader	Pere Llorenç, cb	cristià	comissari del Call	11 ll	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale duodecimum</i> , 1399, juliol, 14 - 1400, des. 21, f. 6v.
1399-08-30	Dalmau de Perelló, cB	convers	mercader de vels	Berenguer Soler, cB	convers	teixidor de vels	30 ll	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 116r.
1399-10-03	Pere Marcel, cb	convers	llautoner	Garcia d'Estela	cristià		95 ll	AHPB, Guillem ANDREU, <i>Octavum manuale</i> , 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f. 118v.

1399-11-09	Joan Balest, cB	convers	coraler	Berenguer Soler, cB	convers	teixidor de vels	27 ll	AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 128v.
1399-11-20	Ramon ses Escales, abans Rubén Bonafeu, la seva dona Dolça,i el seu fill Felip Ferrera de 19 anys.	convers		Joan de Valdemia, c Girona.	cristià	mercader	117 s	AHPB, Arnau PIQUER, Manual, 1399, gener, 2 - 1399, des., 24, f. 126v.
1399-12-05	Arnau Roger,cb	convers	giponer	Arnau Baró, cb	cristià		110 s	AHPB, Guillem ANDREU, <i>Octavum manuale</i> , 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f. 130r.
1400-01-05	Gonsalb Trenxer, cb	convers	coraler	Arnau Martí,cb	cristià	croquer	37 s	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale duodecimum</i> , 1399, juliol, 14 - 1400, des. 21, f. 33r.

1400-03-03	Jaume Ferrer, cb	convers	mercader	Garcia d'Estela	cristià		55 ll	AHPB, Guillem ANDREU, <i>Octavum manuale</i> , 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f. 151r.
1400-04-13	Isabel, muller de Bartomeu Pere, difunt, cb	cristià		Francesc de Casasagia, cb	convers	porter del rei	66 s	AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1400, març, 3 - 1400, agost, 12, f. 29r.
1400-0709	Joan Roure, saboner cb	cristià		Jaume d'Ortals, mercader, cb	cristià			AHPB, Tomàs ROSSELL, <i>Primus liber comunis</i> , 1400, març, 1 - 1401, abril, 7, f. 13r.
1401-03-13	Miquel Verdaguer, cb	cristià	mestre de cases	Antoni Rosar, cb	convers	mestre de daus	27 s 6 d	AHPB, Pere DE POU, <i>Quintum manuale</i> , 1400, desembre, 30 - 1404, nov., 17, f. 16r.
1402-04-13	Pere Ballester, cb	convers	teixidor de vels	Pere Ferrer	cristià	sastre	60 sous	AHPB, Berenguer ALEMANY, <i>Manuale</i> , 1401, juny, 16 - 1405, agost, 11, f. 28r.

1402-04-22	Pelegrí Soler, cb	cristià	mercader	Bernat Flequer, cb	convers	mercader	110 s	AHPB, Mateu ERMENGOL, <i>Llibre comú</i> , 1399, setembre, [18] - 1400, maig, 21, f. 86v.
1402-04-30	Guillem de Siurana, cb	convers	sabater	Francesc de Pau, cb	cristià	porter del rei	7 ll	AHPB, Berenguer ALEMANY, <i>Manuale</i> , 1401, juny, 16 - 1405, agost, 11, f. 27r.
1403-04-03	Bernat de Murà, de Sant Boi	cristià		Berenguer de Cortil, cb	convers	mercader	8 ll	AHPB, Pere Joan MARTÍ, <i>Manuale</i> , 1400, març, 14 - 1403, agost, 2, s/f.
1403-05-29	Mateu de Rosanes, cb	convers	corredor d'orella	Bernard Malet, c perpinyà	cristià	"paiator" draps de llana	15 ll i 5 s	AHPB, Mateu ERMENGOL, <i>Primum capibrevium</i> , 1400, maig, 24 - 1403, juny, 16, f. 162rv.

1403-06-23	Mateu de Rosanes, cB	convers		Jaume Rossell, cB	cristià		16 ll i 10 s	AHPB, Francesc DE MANRESA, Manual, 1401, set., 21 - 1403, juliol, 4, f. 139v.
1404-01-02	Joan Cardona, cB	convers		Martí d'Eredo, cB	cristià		19 ll 10 s 6d	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale quintum decimum</i> , 1403, desembre, 17 - 1404, des., 24, f. 6v.
1404-03-03	Ramon Ferrer, cB		torner	Antoni Rosar, cB	convers	mestre de daus	10ll	AHPB, Pere DE POU, <i>Quintum manuale</i> , 1400, desembre, 30 - 1404, nov., 17, f. 151r.
1404-05-13	Francesc Sant Celoni, Clara la seva dona, i Caterina, dona de Bernat Maler, difunt, i mare de Francesc cB	convers	giponer	Bernard Alassot, cB	cristià	<i>operator</i> de draps de llana	57 s	AHPB, Francesc de MANRESA, Manual, 1403, des., 26 - 1404, agost, 23, f. 56v-57r.
1404-12-3	Bartomeu Vives, cb	convers		Antoni Mayol, cB	cristià	merceder	50 s	AHPB, 82/7, f. 40r.

1405-02-16	Ramon sa Vall, cb	convers	mestre coraler	[...] Cervera, cb	crisià		30 ll	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale sextum decimum</i> , 1404, des., 27 - 1406, des., 24, f. 13r.
1405-04-08	Gonsalb Trenxer, cb	convers	coraler	Martí d'Eredo, cb	crisià	mercader	82 s 6 d	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale sextum decimum</i> , 1404, des., 27 - 1406, des., 24, f. 23r.
1405-04-08	Pere Soler, cb	convers	coraler	Martí d'Eredo, cb	crisià	mercader	33 s	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale sextum decimum</i> , 1404, des., 27 - 1406, des., 24, 23r.
1405-04-15	Gonsalbo Trenxer, cb	convers	coraler	Martí d'Eredo, cb	crisià		11 s	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale sextum decimum</i> , 1404, des., 27 - 1406, des., 24, f. 96v.

1405-10-03	Jaume Ferrer, cB	convers	Teixidor de vels de seda	Ramon Ballester, cB	Convers	Teixidor de vels de seda	88 s	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale sextum decimum</i> , 1404, des., 27 - 1406, des., 24, f. 113r.
1405-10-20	Gonsalbo Tranxer, cb	convers	coraler	Francesc Bertran, cb	convers	corredor d'orella	7 ll i 16 s	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale sextum decimum</i> , 1404, des., 27 - 1406, des., 24, f. 58r.
1406-09-30	Arnau Roger de Pallarés, cb	convers	corredor d'orella	Joan de Pou, cb	crisià		55 ll	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale sextum decimum</i> , 1404, des., 27 - 1406, des., 24, f. 135v-136r.
1407-01-08	Joan Menestral, cB	convers	torner	Pere Serra, cB	convers	torner	6ll, 17s i 6d	AHPB, Francesc DE MANRESA, <i>Sextum manuale</i> , 1408, febrer, 4 - 1409, març, 9, f. 86r.

1408-02-06	Antoni de Puigesté, cB	cristià	menestral	Jaume Sabater, cB	convers	mercader	27s 6d	AHPB, Francesc DE MANRESA, Manual, 1409, març, 10 - 1410, maig, 31, 3rv.
1408-04-06	Francesc Urgellés, cB	cristià	De la tresoreria del rei	Genís Ferrer, cB	convers	corredor d'orella	27 ll 10s	AHPB, Antoni COSCÓ, <i>Secundum manuale</i> , 1408, oct, 1 - 1429, maig, 5, f. 8r.
1408-12-08	Alfons Rius, cB	cristià	mestre de cases	Joan Sabater, cB	convers	mercader	93 s	AHPB, Francesc DE MANRESA, <i>Sextum manuale</i> , 1408, febrer, 4 - 1409, març, 9, f. 114rv
1408-12-08	Pere Granell, cB	cristià	hostaler	Jaume Sabater, cB	[convers]	mercader	7ll 14s	AHPB, Francesc DE MANRESA, <i>Sextum manuale</i> , 1408, febrer, 4 - 1409, març, 9, f. 114rv.
1409-04-03	Joan de Vall, alies <i>ça Llançà</i> , cB	convers	corredor d'orella	Jaume Sala, cB	cristià	Escrivent	110 s	AHPB, Francesc BARAU, <i>Primum manuale</i> , 1408, oct., 10 - 1412, oct., 29, f. 3v.

1409-05-04	Joan Ballester i Pere Soler, cB	convers	coraler	Rafael Dermiriesa, cB	cristià	Peller	77 s	AHPB, Francesc DE MANRESA, <i>Sextum manuale</i> , 1408, febrer, 4 - 1409, març, 9, f. 36r.
1409-10-18	Pere Soler, cB	[convers]	coraler	Joan Maçana, cB	cristià		58s 7d	AHPB, Francesc DE MANRESA, Manual, 1409, març, 10 - 1410, maig, 31, f. 65rv.
1409-11-28	Berenguer de Plegamans, cB	cristià		Joan Sabater, cB	[convers]		14ll 17s	AHPB, Francesc DE MANRESA, Manual, 1409, març, 10 - 1410, maig, 31, f. 85rv.
1410-02-06	Bernat de Capdevila, cB			Jaume Sabater, cB	[convers]	Mercader	6 ll 2s	AHPB, Francesc DE MANRESA, Manual, 1409, març, 10 - 1410, maig, 31, f. 106r.

1410-04-14	Bernat Vilar, i la seva dona Elisenda, cB	cristià	notari	Pere de Casasagia, cB	[convers]	Mercader	56 ll	AHPB, Gabriel TERRASSA, <i>Secundus liber manuale</i> , 1407, novembre, 22 - 1410, juliol, 8, f. 79r.
1410-04-25	Joan de Gleyrós, cB	cristià	carboner	Jaume Sabater, cB	convers		6ll 12s	AHPB, Francesc DE MANRESA, Manual, 1409, març, 10 - 1410, maig, 31, f. 130r.
1410-04-02	Pere Passavant, cB	Convers	Corredor d'orella	Pere Català, cB	Cristià	Sastre del rei	100 ll	AHPB, Francesc DE MANRESA, Manual, 1409, març, 10 - 1410, maig, 31, f. 131r.
1410-05-06	Bernat Borràs, de Sant Martí de Provençals.	cristià		Joan Sabater, cB	convers	Mercader	60 s 6 d	AHPB, Francesc DE MANRESA, Manual, 1409, març, 10 - 1410, maig, 31, f. 131r.

1410-05-16	Gabriel Coll, cB	cristià	agricultor	Joan Sabater, cB	convers		64 s	AHPB, Francesc DE MANRESA, <i>Manual</i> , 1409, març, 10 - 1410, maig, 31, f. 135v.
1410-10-21	Ponç Massana, cB	convers	mercader	Pere Oliver, cB	cristià	Peller	44 ll 2s	AHPB, Gabriel TERRASSA, <i>Tercius liber manuale</i> , 1410, juliol, 11 - 1411, desembre, 31, f. 16r.
1412-01-30	Joan Sisa, cB	convers	corredor d'orella	Pere Ocelló, cB	convers	Peller	10 ll	AHPB, Bernat PI, <i>Tercium manuale comune</i> , 1411, octubre, 12 - 1412, maig, 26, f. 56v.
1412-03-26	Domènec ses Deus, cB	[convers s]	corredor d'orella	Joan Navarro, cB	cristià	Mercader	69 s	AHPB, Antoni BROCARD, <i>Manuale comune secundum</i> , 1411, juny, 17 - 1412, abril, 16, f. 89v.

1412-04-06	Miquel Pere, i la seva dona Caterina, cB	convers	pellier	Joan Navarro, cB	cristià	Mercader	11 ll 13s 4d	AHPB, Antoni BROCARD, <i>Manuale comune secundum</i> , 1411, juny, 17 - 1412, abril, 16 f. 97v.
1412-04-20	Berenguer Crespo, i la seva dona Francesca, cB	cristià	frener	Isabel, vídua de Francesc Oliver, corredor d'orella, cB	[convers]	Vídua	8 ll i 5s	AHPB, Joan FRANC, major, <i>Primum Manuale</i> , 1410, des., 21 - 1413, gener, 21, f. 79r.
1412-05-0	Francesc Clota i Pere Larmona, teixidor de vels, Domènec Ses Deus, corredor d'orella, cB	convers		Rafael Serradell, cB	cristià	Mercader	7ll	AHPB, Bernat PI, Manual, 1412, juny, 3 - 1413, gener, 22, f. 3rv.
1412-05-11	Joan Garcia, cB	[convers]	coraler	Guillem des Arcs, cB	cristià	Causídic	44 s	AHPB, Bartomeu GUAMIR, <i>Manuale quartum</i> , 1412, març, 12 - 1413, maig, 9, f. 33rv.

1412-11-24	[...] de Busquets, cB	convers	Garbellad or d'espècies	Joan Clausells, cB	crisià	Mercader	66 s	AHPB, Gabriel TERRASSA, <i>Manuale quartum</i> , 1412, gener, 2 - 1413, juliol, 6, f. 54rv.
1412-12-19	Joan Esglésies, cB	[conver s]	coraler	Joan Clausells, cB	crisià	Mercader	55 s	AHPB, Gabriel TERRASSA, <i>Manuale quartum</i> , 1412, gener, 2 - 1413, juliol, 6, f. 61v.
1412-12-3	[...], cB	convers	corredor d'orella	[...], cB	crisià	Mercader	100 s	AHPB, Gabriel TERRASSA, <i>Manuale quartum</i> , 1412, gener, 2 - 1413, juliol, 6, F. 56v.
1413-05-08	Joan Garcia, cB	[conver s]	coraler	Joan Pujol, cB	crisià	Mercader	44 s	AHPB, Joan FRANC, major, <i>Secundum manuale</i> , 1413, gener, 23 - 1414, febrer, 16, f. 34v.

1413-05-11	Joan Esglésies, cB	[convers]	coraler	Joan Pujol, cB	cristià	Mercader	6ll 5s	AHPB, Joan FRANC, major, <i>Secundum manuale</i> , 1413, gener, 23 - 1414, febrer, 16, f. 35r.
1413-08-16	Martí de Guimerà, cB	convers	corredor d'orella	Joan Gener, cB	cristià	Donzell	11 ll	AHPB, Francesc BARAU, <i>Primum manuale</i> , 1412, nov., 25 - 1414, juliol, 7, f. 36r.
1413-12-29	Bertomeu Vives, cb	[convers]	corredor d'orella	Joan Massana, cB	cristià	Mercader	40 s	AHPB, Marc JOAN, <i>Manuale comune sextum</i> , 1413, oct., 31 - 1414, gener, 30, s/f.
1414-07-06	Joan Pere, cB	convers	Teixidor de vels	Miquel de Manresa, cB	cristià	Mercader	43ll	AHPB, Bernat PI, Manual, 1414, febrer, 8 - 1414, set., 3, f. 76v-77r.

1414-11-05	Antich Vidal, germà de la p. de St. Martí de Provençals, a Bcn	cristià	Clergue	Jaume Sabater, cB	convers		50 fl	AHPB, Pere PELLISSER, <i>Manuale</i> , 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 62r.
1414-11-13	Gonsalbo Tranxer, cb	convers	coraler	Daniel Alenyà, cB	convers	Mercader	11ll 8s	AHPB, Pere PELLISSER, <i>Manuale</i> , 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 69r.
1415-03-05	Simó Sala, de Cervera, i Jaume Sabater	convers	mercader	Pericó Puig, c Manresa.	cristià	Carnisser	14ll 17s	AHPB, Francesc DE MANRESA, Manual, 1414, juliol, 31 - 1415, nov., 7, f. 57v.
1415-09-02	Gonsalb Trenxer, cB	convers	coraler	Bernard Canals, cB.	cristià	Parer	10 ll	AHPB, Antoni BROCARD, <i>Manuale comune [nonum]</i> , 1415, agost, 30 - 1416, març, 30, f. 6r.
1415-10-21	Ferran Amorós, fill de Ferran Amorós, botiguer, cB	[convers s]		Joan de Subirats, cB	[convers]	corredor d'orella	55 ll	AHPB, Bernat PI, <i>Manuale comune</i> , 1415, setembre, 3 - 1416, febrer, 20, f. 15r.

1415-11-09	Francesc Burgés, cB	convers	formatger	Pere Radon, cB.	cristià	Mercader	28 s	AHPB, Antoni BROCARD, <i>Manuale comune [nonum]</i> , 1415, agost, 30 - 1416, març, 30, f. 44v.
1416-01-21	Domènec ses Deus, cB	[convers s]	corredor d'orella	Jaume de la Cavalleria, cB	[convers]	Coraler	66 s	AHPB, Bernat Pi, <i>Manuale comune</i> , 1415, setembre, 3 - 1416, febrer, 20, f. 72v.
1416-01-31	Gonsalbo Tranxer, cb	convers	coraler	Bernat Canals, cB.	[convers]	Peller	14 ll	AHPB, Antoni BROCARD, <i>Manuale comune [nonum]</i> , 1415, agost, 30 - 1416, març, 30, f. 76v.
1416-02-11	Joan de Pallars, cB	Convers		Mosse de Piera, h. Altafulla	Jueu		2 fl.	AHPB, Pere PELLISSER, <i>Manual</i> , 1415, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 98r.
1416-03-19	Janfred de Queralt, cB	convers	mercader	Lluís de Queralt, cB	convers		80 ll	AHPB, Pere PELLISSER, <i>Manual</i> , 1415, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 128v.

1416-05-21	Pere Garriga i la seva dona Blanquina, cb	convers		Pere Mateu, veí de Girona	cristià	Mercader	88s	AHPB, Pere ROVIRA, <i>Manuale septium</i> , 1415, set., 2 - 1417, juliol, 20, f. 52v-53r.
1416-06-12	Joan i Jaume de Quer, cB	[convers s]	mercader	Mateu d'Avinyó, cunyat d'ambdós, cB	[convers]	corredor d'orella	250 ll	AHPB, Bernat Pi, Manual, 1416, febrer, 20 - 1416, agost, 1, f. 64v.
1416-11-17	Pere Rovira, i la seva dona Angelina, cB	cristià	teixidor de draps e llana	Joan de Vall, cB	convers	corredor d'orella	68 s	AHPB, Tomàs VIVES, <i>Quartum manuale</i> , 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 27r.
1416-12-07	Gonsalbo Tranxer, cb	convers	coraler	Joan Navarro, cB	cristià	Mercader	7 ll 14 s	AHPB, Antoni BROCARD, [<i>Manuale</i>] <i>undecimum</i> , 1416, desembre, 2 - 1417, maig, 11, f. 6r.

1417-01-21	Pere de Bonahora, i la seva muller Eulàlia, cB	convers	corredor d'orella	Guillem Ramon Naral, cB	cristià	prevere beneficiat en Sta. Maria del Mar de Bcn.	30 fl (16 ll i 10 s)	AHPB, Antoni BROCARD, [<i>Manuale</i>] <i>undecimum</i> , 1416, desembre, 2 - 1417, maig, 11, f. 23v.
1417-02-22	Joan Baruch, hB	[conver s]	coraler	Jaume de la Cavalleria, cB	[convers]	Coraler	66 s	AHPB, Bernat PI, Manual, 1416, febrer, 20 - 1416, agost, 1, f. 3v.
1418-01-24	Andreu sa Claposa, cB	convers	paternostr er	Gabriel dez Puig, cB	cristià	Mercader	11 ll	AHPB, Francec FERRER, <i>Manuale</i> <i>comune primum</i> , 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s/f.
1418-03-03	Guillem Martorell, cB	cristià	mercader	Jaume Alós, cB	convers	Mercader	30 ll	AHPB, Antoni ESTAPERÀ, Manual, 1417, des., 30 - 1419, març, 18, f. 14r.

1418-06-16	Pere Pometa, cB	cristià	traginer	Bernat de Guimerà, cB	convers	Sastre	13ll 4s	AHPB, Joan FRANC, major, <i>Septimum manuale</i> , 1418, gener, 3 - 1418, desembre, 28, f. 14r.
1418-07-13	Guillem de Tous, cB	[conver s]	perforador de coral	Blanca, vídua de Gabriel Sayol, sastre, cB	[convers]	Vídua	9 s 6 d	AHPB, Tomàs VIVES, <i>Quartum manuale</i> , 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 113v.
1419-01-27	Sibil·la, vídua de Bernat Arimbau, peller, i mare de Miquel Arimbau, mercader, cB	Cristià	Vídua	Miquel Ferrer, hB	convers	Sastre	21 ll , 15 s i 6 d.	AHPB, Pere Bartomeu VALLS, <i>Primum manuale</i> , 1416, octubre, 21 - 1420, abril, 15, f. 78v.
1419-09-16	Joan Ferrer, i Antonia, la seva dona, cB	[conver s]	coraler	Pere Comes, cB	cristià	Mercader	60 ll	AHPB, Jaume ISERN, Manual, 1418, des., 31 - 1419, nov., 20, f. 75v.

1420-01-26	Berenguer Gual, i la seva dona Espanya, cB	convers	coraler	Jaume de Vallseca, cB	cristià	vicealmirall del rei	8 s	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Vicesimum octavum manuale</i> , 1419, des., 26 - 1421, maig, 2, f. 8v.
1420-04-11	Joan Fuster, cB	cristià		Ramon sa Vall, cB	convers	mestre coraler i de paternostres	13ll 15s	AHPB, Gerard BASSET, Manual, 1419, des., 11 - 1420, maig, 30, f. 35r.
1420-05-09	Arnau Roger, i Blanquina, la seva muller, cB	[convers]	corredor d'orella	Pere Jordà, cB	cristià	Notari	41 s	AHPB, Llorenç DE CASANOVA, Manual, 1420, maig, 7 - 1420, agost, 23, f. 3v.
1421-01-31	Francesc Sunyer, i la seva dona Francesca, cB	[convers]	teixidor de vels	Guillem de Plano, cB	cristià	Causídic	11 ll	AHPB, Pere Bartomeu VALLS, <i>Secundum manuale</i> , 1420, abril, 16 - 1421, set., 16, f. 49v.

1421-03-06	Joan Caydia, i Magdalena la seva dona, cB	convers	pellier	Miquel de Manresa, cB	cristià	Mercader	19 ll	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Vicesimum octavum manuale</i> , 1419, des., 26 - 1421, maig, 2, f. 86v.
1421-04-12	Gonsalb Trenxer, coraler, i el seu fill Lluís Tranxer, teixidor de vels, cB	convers	coraler / teixidor de vels	Antoni Riera, de Cardona.	cristià	Mercader	55 s	AHPB, Vicenç BOFILL, Manual, 1420, abril, 16 - 1422, nov., 24, s/f.
1421-04-17	Pere i Miquel Sant Jaume, cB	convers	dauer i coraler	Lluís Porta, cB	cristià	Peller	1ll 11s	AHPB, Pere Bartomeu VALLS, <i>Secundum manuale</i> , 1420, abril, 16 - 1421, set., 16, f. 64v.
1422-12-11	Maria, vídua de Gerald Duran, hortolà, cB.	cristià	vídua	Constança, muller de Francesc Bertran, corredor d'orella, cB.	convers	Muller	44 s	AHPB, Vicenç BOFILL, <i>Quartum manuale comune</i> , 1422, nov., 26 - 1425, set., 15, s/f.

1424-06-08	Antoni Rosar, dauer, i el seu fill Gabriel Rosar, coraler, cB.	[conver s]	dauer i coraler	Berenguer de Campreciós, cB.	[convers]	Peller	27 ll 10 s	AHPB, Joan PEDROL, <i>Manuale quartum notularum omnium instrumentorum</i> , 1423, novembre, 13 - 1426, juny, 25, f. 35r.
1424-10-05	Antoni de Lluna, i la seva muller Violant, cB.	[conver s]	sastre	Guillem Soler, hB.	crisià		6 ll 8 s	AHPB, Joan PEDROL, <i>Manuale quartum notularum omnium instrumentorum</i> , 1423, novembre, 13 - 1426, juny, 25, f. 93v.
1426-12-11	Francesc Castanyer, cB	[conver s]	teixidor de vels	Antoni Reya, cB	crisià	Mercader	91 s	AHPB, Pere DEVESA, <i>Manuale primum instrumentorum</i> , 1426, nov., 5 - 1429, maig, 1, f. 4v-5r.

1436-11-14	Gaspar Avinyó, mercader, fill de Mateu d'Avinyó, corredor d'orella, cB	[conver s]	mercader	Pere Fort, cB	cristià	Mercader	8ll 10 s	AHPB, Joan FERRER, Manual, 1436, març, 12 - 1437, nov., 26, f. 58r.
1436-12-19	Daniel Avinyó, coraler, fill de Marc d'Avinyó, seder, i Gaspar d'Avinyó, fill de Mateu d'Avinyó, corredor d'orella, cB	[conver s]	div.	Pere Fort, cB	cristià	Mercader	16 ll i 10 s	AHPB, Joan FERRER, Manual, 1436, març, 12 - 1437, nov., 26, f. 65v.
1437-06-03	Ferrer de Vilanova, barber, i la seva muller Blanquina.	cristià	barber	Burgès Castanyer, cB	[convers]	corredor d'orella	8ll 13 s	AHPB, Joan FERRER, Manual, 1436, març, 12 - 1437, nov., 26, f. 103v.

cB= ciutadà de Barcelona – hB: habitant de Barcelona – cV= ciutadà de València – cT= ciutadà de Tarragona – ll= lliurers – s= sous – d=diners – fl.= florins d'or d'Aragó.

Taula : Contractes de *mutuum* en els que participen conversos.

Data	Deutor	con. deutor.	Ofici deutor	Prestamista	Cond. Prest.	Ofici prest.	Quantitat	Termini	Localització
1391-02-17	Pere Martí, abans Jucef Burgès, i la seva muller Agnes, abans Regina,cB	Convers		Francesc Lena, cB	Cristià		10 ll		AHPB, Joan EIXIMENIS, <i>Manuale</i> , 1391, juliol, 27 - 1393, set., 23, f.35v.
1391-08-16	Joaneta Copor i Jaume de Monello, marit seu, cB	cristià		Ramon Galcerà,abans Caravida sa Porta, cB	Convers		16ll i 13 s	1 mes	AHPB, Bernat NADAL, <i>Manual</i> , 1391, juny,7-1392, gener, 2, f. 36r.
1391-11-24	Pere Martí, abans Jucef Burgès, i la seva muller Agnes, abans Regina,cB	Convers		Francesc Morater, cB	Cristià	Doctor en lleis	33 ll		AHPB, Joan EIXIMENIS, <i>Manuale</i> , 1391, juliol, 27 - 1393, set., 23, f. 20v.
1391-12-05	Pere Martí, abans Jucef Burgès, i la seva muller Agnes, abans Regina,cB	Convers		Francesc Morater, cB	Cristià	Doctor en lleis	100 s		AHPB, Joan EIXIMENIS, <i>Manuale</i> , 1391, juliol, 27 - 1393, set., 23. f. 22v.
1395-07-19	Jaume Pujades i Guillem Sunyer, cB	Convers	corredors d'orella	Berenguer des Cortil, cB	Convers		50 ll	4 mesos	AHPB, Bernat NADAL, <i>Manual</i> , 1395, maig, 10 - 1395, nov., 13, f. 38r.

1399-08-05	Raimon Sunyer, alies Ramonet, hB, fill de Joan Ramonet, h. Castelló d'Empuries	cristià	mercader	Ramon Bonet, seder, cB, i Pere Duray, cB	Convers	seder	8 fl	3 mesos	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale duodecimum</i> , 1399, juliol, 14 - 1400, des. 21, f. 7r.
1402-07-19	Jordi de Sant Joan i Gentilia, muller de Pere Guardiola, sastre, convers, cB	Convers	sastre	Bonayra, muller de Pere de Cortey, difunt, abans Sentou Cap, cB	Convers		110 s	2 mesos	AHPB, FRANCESC DE MANRESA, Manual, 1401, set., 21 - 1403, juliol, 4, f. 42r.
1408-09-03	Antoni de Luna i Violant, la seva muller, cB	Convers	Sastre	Andreu Lauret, del recge de Sicília, ara h B	Cristià	De la casa del noble Joan de Moncada	66s	5 mesos	AHPB, Francesc DE MANRESA, <i>Sextum manuale</i> , 1408, febrer, 4 - 1409, març, 9, f. 76v.
1408-12-05	Pere Pertusa, cB	Convers	sastre	Felip de Viladamany, representat per Vicent de Castellbell, donzell, cB	cristià	donzell	16 ll 10s	1 mes	AHPB, Bartomeu GUAMIR, <i>Manuale secundum</i> , 1408, nov., 3 - 1410, nov., 19, f. 5rv.
1409-12-07	Palmer de Ferrer, cB	cristià		Clara Seda, cB	Convers		14 s		AHPB, Joan FERRER, <i>Tercium manuale</i> , 1409, novembre, 19 - 1411, maig, 6, f. 7v.

1413-11-10	Pere Fuster, cB	Convers	sabater	Bernat Maler, cB	Cristià	sastre	8 ll i 16 s	Al gener del següent any 4 ll i 8 s, la resta al febrer.	AHPB, Bernat PI, Manual, 1413, juliol, 24 - 1414, febrer, 7, f. 53r.
1416-11-24	Ferran Amorós, cB	[convers]	corredors d'orella	Ferran Amorós, pare seu, cB	[convers]	mercer	7 ll 10s	3 mesos	AHPB, f. 36v.
1420-03-05	Bernat Ramón, cB	Convers	teixidor de vels de seda	Bertran Porta, cB	Convers	mercader	20 fl (equivalent s 6 ll bar.)	3 mesos	AHPB, Gerard BASSET, Manual, 1419, des., 11 - 1420, maig, 30, f. 26r.
1420-08-03	Bartomeu Badia, cB	[convers]	peller	Joan de Colle, cB	Cristià	Prevere beneficiat en la Seu de Bcn	10 ll	5 mesos	AHPB, Llorenç DE CASANOVA, Manual, 1420, maig, 7 - 1420, agost, 23, f. 32v.
1421-04-21	Francesc Badia, cB	convers	dauer	Antoni Rosar, cB	Convers	dauer	16 ll 10s		AHPB, Tomas VIVES, Manual, 1420, maig, 14 - 1421, abril, 21, f. 42v.

cB= ciutadà de Barcelona – hB: habitant de Barcelona – ll= lliurers – s= sous – d=diners – fl.= florins d'or d'Aragó.

de crèdit a ser demandants. En la següent gràfica podem veure quin percentatge de conversos, jueus i cristians de natura actuaven com a prestamistes en els crèdits a curt termini en el que intervenien conversos.

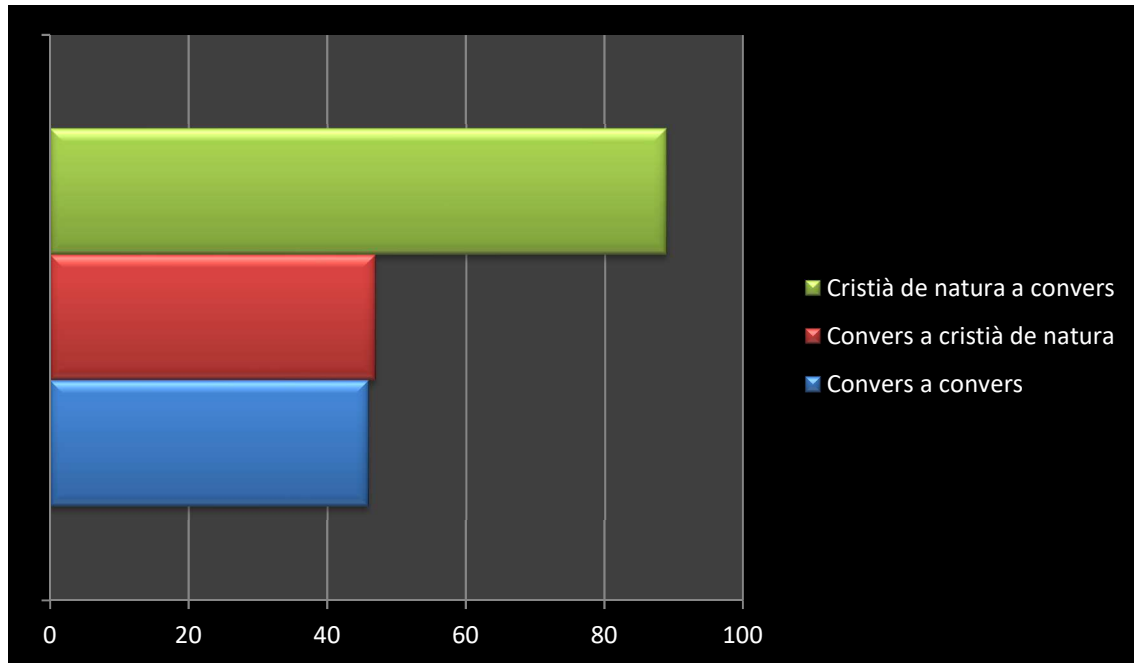
En 95 dels casos els conversos actuarien com a prestamistes envers el 89 en que eren cristians de natura els qui realitzaven el préstec. Pel que fa a la presència jueva com a font de crèdit en la societat conversa veiem que era pràcticament inexistent amb tant sol un cas. Observem, doncs, com tot i perdre quota els conversos continuen tenint una presència considerable, tot i que els cristians de natura guanyaren terreny. Si filem més prim i agrupem els contractes de préstec a curt termini, relacionant prestamistes i deutors segons la seva condició religiosa veurem clarament qui eren majoritàriament els proveïdors de crèdit dels conversos (gràfica plana següent). Observem com en 89 dels casos eren cristians de natura els que prestaven diners a conversos que ho necessitessin envers els 46 casos en que foren altres conversos els que els proveïren de crèdit. D'altra part, tant sols 47 cristians de natura van demanar crèdit a conversos.

Durant l'Edat Mitjana quan hom necessitava una quantitat de diners no massa alta – ja fos per necessitat vital o per realitzar una petita inversió – el primer pas era

acudir al cercle familiar per tal d'evitar el lucre excessiu dels prestamistes aliens. En cas de no aconseguir-ho, el futur deutor acudia a les seves amistats més pròximes. Si ningú del seu cercle comptava amb un excedent de numerari per poder-li prestar, hom buscava a algú fora del seu cercle íntim que li pogués prestar la quantitat desitjada. Llavors, hom

Préstecs en que participen conversos

feia ús dels serveis d'un corredor per a que el poses en contacte amb algú que li pogués prestar la quantitat desitjada.

Observem aquí un clar canvi de tendència de la relació dels conversos amb el crèdit respecte a quan eren jueus. Segons els estudis realitzats per Anna Rich⁶⁰⁵ sobre la comunitat jueva de Barcelona, els jueus solien demanar pocs crèdits a cristians de natura, essent aquests majoritàriament a llarg termini – censals morts i violaris – i de altes quantitats que eren posteriorment utilitzades, en la seva majoria, per a proveir-se de numerari que posteriorment prestarien. Ara, en canvi, comptabilitzem un gran nombre de conversos com a deutors de préstecs a curt termini – majoritàriament en el model de comanda dipòsit – i molt pocs, com veurem més endavant, a llarg termini. Ens trobem, llavors, amb un considerable nombre de conversos que necessiten crèdit immediatament – les raons ja les esbrinarem més endavant - i que els seus proveïdors

⁶⁰⁵ ANNA RICH ABAD: *La comunitat jueva...*, citat.

resulten ser majorment els cristians de natura, eludint completament als jueus i recorrent en poques ocasions als seus correligionaris conversos.

D'altra part, és palès també el gir de 180 graus que es produeix en el paper dels cristians de natura en els contractes a curt termini en el què hi participen conversos envers als mateixos contractes quan eren jueus. En els contractes a curt termini en els que hi participaven jueus i cristians de natura abans de 1391, els cristians apareixien en gran nombre com a demandants de crèdit.⁶⁰⁶

Tanmateix, si ens fixem en la taula de pagaments de deutes indeterminats que mostrem a continuació observem com hi ha un gran nombre de pagaments fets a conversos durant els primers anys després dels avalots de 1391. La majoria d'aquests deutes eren de cristians de natura i segurament corresponien a préstecs fets pels conversos quan encara eren jueus i per tant abans de 1391. Aquesta dada ens indica com, tot i la demora concedida pel rei al pagament de deutes a conversos, aquests intenten cobrar el més ràpid possible les quantitats degudes per tal d'aconseguir emolument que els permeti establir la seva precària economia ocasionada pels avalots i les seves conseqüències.

Els prestamistes

En haver analitzat generalment el paper dels conversos en el mercat del deute a curt termini, profunditzarem ara en qui eren els prestamistes que actuaven en els contractes de deute on hi havia involucrats conversos. Per tal de facilitar l'anàlisi de les dades hem dividit els prestamistes en funció de la condició religiosa del seu deutor. Tenim per tant tres grups: prestamistes cristians de natura que presten a conversos, prestamistes conversos que presten a cristians de natura i conversos que presten a conversos. Les dades que hem utilitzat han sigut la professió dels prestamistes i la seva assiduïtat en el mercat del crèdit. Hem de tenir en compte que en el cas dels conversos no sempre se'ns indica en els documents notariais quina era la seva professió, ja que la menció a la seva condició de convers ja es suposava suficient per tal d'identificar-lo.⁶⁰⁷

---

⁶⁰⁶ ANNA RICH ABAD: *La comunitat jueva...*, citat.

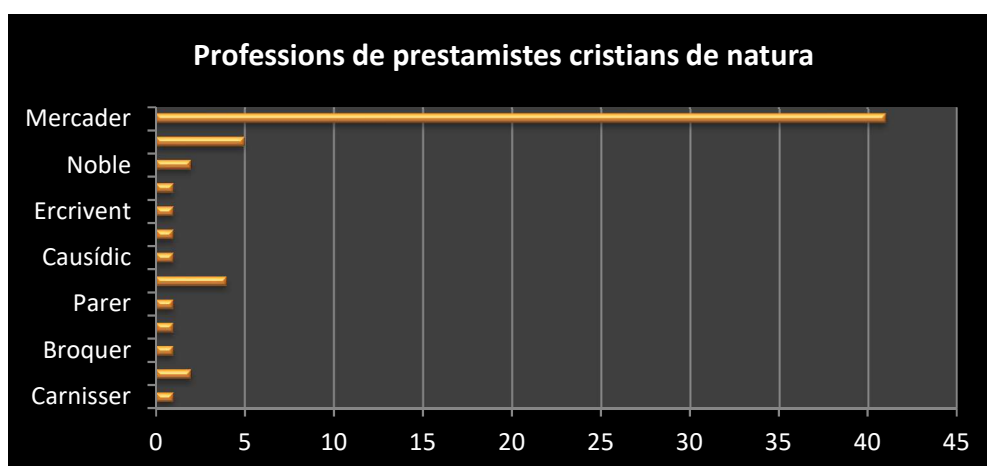
⁶⁰⁷ La referència a l'ofici dels participants en un document notarial, igual que a la filiació, es feia amb la intenció de poder indentificar posteriorment a la persona que fermava el document i que no hi hagués cap dubte de qui era.

Préstecs fets per cristians de natura a conversos

Comencem, doncs, amb els prestamistes cristians de natura que deixaven diners a conversos. Com podem observar en la gràfica que mostrem a continuació la professió majoritària dels prestamistes cristians de natura era la de mercader (41 casos). Aquesta era seguida per la d'oficials reials (5 casos). Veiem, doncs, com els conversos barcelonins acudien principalment a mercaders cristians de natura per tal de proveir-se de crèdit. Els mercaders eren grans proveïdors de crèdit tant a la Corona d'Aragó com a la resta d'Europa, ja que eren els que disposaven amb grans quantitats d'emolument disponible per a invertir en crèdits. En l'estudi sobre el crèdit a la València medieval fet per Marsilla es pot observar clarament com els mercaders dominen els mercat del crèdit per les mateixes raons.⁶⁰⁸ Els mercaders veien en el crèdit una inversió en la que podien guanyar diners d'una manera relativament segura, tot i que havien de comptar amb que tindrien una part del capital aturat durant cert temps, i per tant hi participaven activament.⁶⁰⁹ El que sobta, però, és que en el cas de Barcelona els mercaders solien invertir en censals morts i violaris, tanmateix, i com veurem en l'apartat corresponent als préstecs de llarg termini, quan el deutor és convers prefereixen utilitzar el format de comanda.

Taula: Oficis del prestamistes cristians de natura

⁶⁰⁸ Vegeu JUAN V. GARCÍA MARSILLA: *Vivir a crédito...*, citat.

⁶⁰⁹ CLAUDE CARRÈRE: *Barcelona 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi*, 2 volums, ed. Curial, Barcelona, 1978.

Com ja havíem indicat abans, el model de préstec mitjançant comanda era el preferit pels prestamistes quan el deutor era de la mateixa religió, puix que el seu format permetia amagar el vertader lucre cobrat. La necessitat de crèdit per part dels conversos devia veure's com una bona oportunitat per poder invertir petites quantitats en préstecs per tal de treure'n un atractiu rendiment. Els crèdits a curt termini tenien l'avantatge que el prestamista recuperava la seva inversió en un temps relativament curt i de seguida en cobrava els beneficis. Per tant, a diferència dels censals i els violaris, el capital invertit quedava poc temps aturat i en seguida tornava al cicle de negoci.⁶¹⁰

Pel que fa a la continuïtat dels prestamistes cristians de natura en el mercat del crèdit convers, hem observat que en la majoria dels casos aquests prestamistes realitzen un o dos préstecs, essent per tant inversions esporàdiques i descartant una dedicació continuada en el mercat del crèdit convers. En el cas de les comandes sí que detectem algunes repeticions de prestamistes cristians de natura que deixen diners a convers. En canvi, en el cas dels mutum tots els cristians de natura prestamistes tant sols realitzen un préstec cadascun. D'altra part, tots els prestamistes que realitzen més d'un contracte de deute eren tots mercaders. Qui més va realitzar préstecs fou Martí de Leredo⁶¹¹ amb un total de quatre contractes de comanda. El segueixen amb tres cadascun Berenguer Martí⁶¹² i Joan Navarro⁶¹³. Aquestes dades també ens indiquen que els conversos no tenien una predilecció per un prestamista en particular, ans al contrari, ja que la varietat de prestamistes cristians de natura és ben palesa.

Pel que fa a les quantitats demanades hi trobem un ampli ventall que va des de els 33 sous que Martí d'Eredo, mercader, ciutadà de Barcelona, prestà a Pere Soler, convers, coraler, ciutadà de Barcelona,⁶¹⁴ fins a les 250 lliures que el mercader Jaume

---

⁶¹⁰ Les inversions en censals morts i violaris fetes per part de mercaders feia què una considerable part del capital quedés aturat i apartat del mercat, impeding per tant crear activitat econòmica. Vegeu CLAUDE CARRÈRE: *Barcelona 1380-1462...*, citat.

⁶¹¹ AHPB, Pere Granyana, Manuale quintum decimum, 1403, desembre, 17 - 1404, des., 24, f. 6v. AHPB, Pere Granyana, Manuale sextum decimum, 1404, des., 27 - 1406, des., 24, f. 23r. AHPB, Pere Granyana, Manuale sextum decimum, 1404, des., 27 - 1406, des., 24, f. 23r. AHPB, Pere Granyana, Manuale sextum decimum, 1404, des., 27 - 1406, des., 24, f. 96v.

⁶¹² AHPB, Bernat Nadal, Manual, 1391, juny, 7- 1392, gener, 2, f. 88r.; AHPB, Bernat Nadal, Manual, 1391, juny, 7- 1392, gener, 2, 41v.

⁶¹³ AHPB, Antoni Brocard, Manuale comune secundum, 1411, juny, 17 - 1412, abril, 16, f. 89v, 1412/03/26, AHPB, Antoni Brocard, Manuale comune secundum, 1411, juny, 17 - 1412, abril, 16, f. 97v, 1412/04/06, AHPB, Antoni Brocard, [Manuale] undecimum, 1416, desembre, 2 - 1417, maig, 11, f. 6r, 1416/12/07.

⁶¹⁴ AHPB, Pere Granyana, Manuale sextum decimum, 1404, des., 27 - 1406, des., 24, f. 23r. 1405-04-8. (Vegeu apèndix documental I, doc. 121)

de Premià, ciutadà de Barcelona, prestà en comanda als corredors conversos Jaume Pujades i Guillem Sunyer.⁶¹⁵

Les quantitats més altes prestades, seguides de la que va fer Jaume de Prixana, foren les realitzades per Berenguer Martí, mercader barceloní, totes com a comanda depòsit: 178 lliures, 10 sous i 8 diners prestats a Gabriel Desvall, seder, convers, abans dit Jucefde Prades, fill de Lluís d'Averoc, convers, abans anomenat Vidal de Prades, seder, ciutadans de Barcelona;⁶¹⁶ i les 137 lliures i 4 sous que prestà als conversos Bernat Guanter, abans anomenat Bonhjuha Dellell, i Berenguer Martí, abans Astruc Bonjuha Dellell, fill seu, seders i ciutadans de Barcelona.⁶¹⁷ Destaquen encara tres préstecs en comanda més. Un de 100 lliures realitzat per Pere Català, sastre del rei, ciutadà de Barcelona, a Pere de Passavant, convers, corredor d'orella, ciutadà de la dita ciutat.⁶¹⁸ Un altre de 95 lliures fet per Garcia d'Estela, tintorer, ciutadà de Barcelona, a Pere Marcel, convers, llantoner, ciutadà de la dita ciutat.⁶¹⁹

Totes aquestes quantitats eren segurament destinades a fer inversions de certa envergadura, molt probablement comandes marítimes. Com hem vist, tret de Garcia d'Estela, les quantitats prestades més altes van ser realitzades per mercaders i oficials reials. Cal destacar les antigues relacions que aquests conversos tenien amb la corona i els seus oficials abans de la seva conversió. Aquest fet explicaria que acudeixin a ells per demanar importants sumes, tal com ja passava amb els jueus abans de 1391.

A l'altre extrem trobem les quantitats més baixes, demanades normalment per tal de cobrir una necessitat de supervivència o per tal de cobrir unes despeses inesperades en el propi negoci. El préstec més baix realitzat per un cristià de natura a un convers que hem recollit en aquest estudi, com hem dit abans, va ser el realitzat per Martí d'Eredo, mercader barceloní, al coraler convers Pere Soler, ciutadà de Barcelona, de 33 sous⁶²⁰.

---

⁶¹⁵ AHPB, Bernat NADAL, 1397, agost, 1 - 1398, gener, 4, f. 41r. 1397-11-11. (Vegeu apèndix documental I, doc. 49)

⁶¹⁶ AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1391, juny, 7 - 1392, gener, 2, f. 44v. 1391-09-04. (Vegeu apèndix documental I, doc. 1)

⁶¹⁷ AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1391, juny, 7 - 1392, gener, 2, f. 88r. 1391-12-06. (Vegeu apèndix documental I, doc. 4)

⁶¹⁸ AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale nonum decimum*, 1410, febrer, 26 - 1411, gener, 26, f. 94r, 1410-04-02. (Vegeu apèndix documental I, doc. 137)

⁶¹⁹ AHPB, Guillem ANDREU, *Octavum manuale*, 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f. 118v, 1399-10-03. (Vegeu apèndix documental I, doc. 7)

⁶²⁰ AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale sextum decimum*, 1404, des., 27 - 1406, des., 24, f. 23r. 1405-04-08.

El segueix el fet per Arnau Martí, broquer, ciutadà de Barcelona a Gonsalb Trenxer, convers, coraler, ciutadà de la dita ciutat de 37 sous en comanda.⁶²¹

Dins d'aquests préstecs de poca quantitat ens ha sobtat un seguit de préstecs en comanda que ronden al voltant dels 40 sous i que van ser demanats a cristians de natura majorment per coralers. Gonsalb Trenxer va rebre, el 5 de gener de 1400, 37 sous en préstec comanda per part d'Arnau Martí, broquer, ciutadà de Barcelona.⁶²² A aquest exemple, el segueixen, per quantitat, quatre casos més, tots ells coralers. 40 sous prestats per Guillem Larc, mercader, a Pere Soler, convers, coraler, el 11 de desembre de 1398.⁶²³ Tres mesos després, el mateix Pere Soler, juntament amb el sabater convers Jaume Bonac, demanarien un préstec en comanda al mercader Pere Magri.⁶²⁴ El mateix cas es repeteix amb un altre coraler, Joan Garcia. El 11 de maig de 1411, el convers coraler Joan Garcia demanà en préstec comanda a Guillem dels Arcs, causídic, 44 sous⁶²⁵. Un any després, el mateix Joan demanaria la mateixa quantitat a un altre cristià de natura, el mercader Joan Pujol.⁶²⁶

Ja em indicat abans que aquests préstecs de quantitats tant baixes es solien fer en cas d'una imperiosa necessitat de supervivència, ja sigues pel bàsic fet de comprar menjar o per intentar tancar el dèficit econòmic del taller d'un artesà per exemple. Es na dir, evidenciarien una situació paupèrrima. Tanmateix, aquests coralers, tal i com evidencia la documentació notarial, tenien una activa participació en els negocis de la seva professió i no sembla que la seva situació econòmica fos delicada. Segurament, aquest tipus de deute estava relacionat amb la seva professió.

---

⁶²¹ AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale duodecimum*, 1399, juliol, 14 - 1400, des. 21, f. 33r, 1400-01-05. (Vegeu apèndix documental I, doc. 85).

⁶²² AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale duodecimum*, 1399, juliol, 14 - 1400, des. 21, f. 33r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 85).

⁶²³ AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 66v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 62)

⁶²⁴ AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 78r. 1399-02-27. (Vegeu apèndix documental I, doc. 65)

⁶²⁵ AHPB, Bartomeu GUAMIR, *Manuale quartum*, 1412, març, 12 - 1413, maig, 9, f. 33rv, 1412-05-11. (Vegeu apèndix documental I, doc. 145)

⁶²⁶ AHPB, Joan FRANC, major, *Secundum manuale*, 1413, gener, 23 - 1414, febrer, 16, f. 34v. 1413-05-08. (Vegeu apèndix documental I, doc. 147)

Situació geogràfica del deute

La immensa majoria dels prestamistes cristians de natura que presten diners a curt termini a conversos barcelonins eren ciutadans de Barcelona, i per tant estaven ubicats a aquesta ciutat. Tanmateix, hi ha casos en que els conversos barcelonins acudien a cristians de natura que vivien fora de la ciutat de Barcelona. D'entre aquests una part estava instal·lat molt prop de Barcelona. És el cas de Pericó Puig, carnisser, ciutadà de Manresa, que el 5 de març de 1415, prestà en comanda 14 lliures i 7 sous a Simó Sala, mercader, convers, ciutadà de Cervera, i a Jaume Sabater, també convers, mercader barceloní.⁶²⁷ Un altre cas és el d'Antoni Riera, mercader, ciutadà de Cardona, que prestà 55 sous a Gonsalb Trenxer, convers, coraler, i al seu filla Lluís Tranxer, teixidor de vels, ambdós ciutadans de Barcelona.⁶²⁸ En altres ocasions, hom acudia a poblacions molt més allunyades de Barcelona, possiblement fent us dels seus contactes professionals. Per exemple, trobem al prestamista Pere Mateu, veí de Girona,⁶²⁹ i també a Joan de Valdemia, també veí de la mateixa ciutat.⁶³⁰ En altres ocasions, hom acudia a poblacions encara més allunyades com per exemple Perpinyà.⁶³¹ Aquests nuclis allunyats de Barcelona on els conversos es proveïen de crèdit destaquen per albergar importants comunitats jueves que mantenien contacte, abans de 1391, amb famílies jueves de Barcelona. Així, molt probablement, els conversos que acudien a aquestes poblacions en busca de crèdit aprofitaven els contactes amb els seus antics correligionaris, o bé eren contactes propis que en un passat havien fet.

PRÉSTECES DE CONVERS A CONVERS.

En el cas dels préstecs a curt termini entre conversos, la modalitat que predomina clarament és la de comanda dipòsit (42 casos) envers el *mutuum* (6 casos). D'altra part, i com ja havíem apuntat abans, els préstecs entre conversos son inferiors als de cristià de natura a convers. Això evidencia com de tocada havia quedat, econòmicament parlant, la societat conversa a causa de l'espoli a la que fou sotmesa.

---

⁶²⁷ AHPB, Francesc DE MANRESA, Manual, 1414, juliol, 31 - 1415, nov., 7, f. 57v. 1415-03-05. (Vegeu apèndix documental I, doc. 156)

⁶²⁸ AHPB, Vicenç BOFILL, Manual, 1420, abril, 16 - 1422, nov., 24, s.f. 1421-04-12. (Vegeu apèndix documental I, doc. 205)

⁶²⁹ AHPB, Pere ROVIRA, *Manuale septium*, 1415, set., 2 - 1417, juliol, 20, f. 52v-53r. 1416-05-21. (Vegeu apèndix documental I, doc. 172)

⁶³⁰ AHPB, Arnau PIQUER, Manual, 1399, gener, 2 - 1399, des., 24, f. 126v. 1399-11-20. (Vegeu apèndix documental I, doc. 72)

⁶³¹ AHPB, Mateu ERMENGOL, *Primum capibrevium*, 1400, maig, 24 - 1403, juny, 16, f. 162rv. 1403-05-29. (Vegeu apèndix documental I, doc. 108)

Primerament, i com ja hem dit abans, hem de tenir present que en molts casos l'ofici dels conversos no ens es donada ja que s'entén que amb el dit qualificatiu ja hi havia prou per identificar-los. A diferència dels prestamistes cristians, i contradient el que a priori podríem pensar, els perfil socioeconòmic majoritari de prestamistes conversos que presten a altres conversos correspon a oficis artesans, essent minoritaris per tant els mercaders i els corredors d'orella (4 casos cadascun en comandis i en mutuum⁶³²). El oficis majoritaris dels prestamistes conversos proveïdors de crèdit d'altres conversos son dauers (8 casos)⁶³³, pellers (6 casos)⁶³⁴ i teixidors de vels (5 casos)⁶³⁵.

Ens trobem, per tant, amb un artesanat convers amb prou excedent monetari per poder destinar-lo al mercat del crèdit a curt termini amb altres conversos com a demandants. D'altra part, l'absència d'un nombre de mercaders prou significatiu que actuessin com a prestamistes d'altres conversos ens porta a pensar amb uns mercaders més interessats amb destinar el seu capital a la realització de negocis i no córrer riscos en préstecs a correligionaris amb una economia si no precària, amb prou risc com per dubtar de les seves garanties.

Taula: Oficis dels prestamistes conversos que presten a conversos.

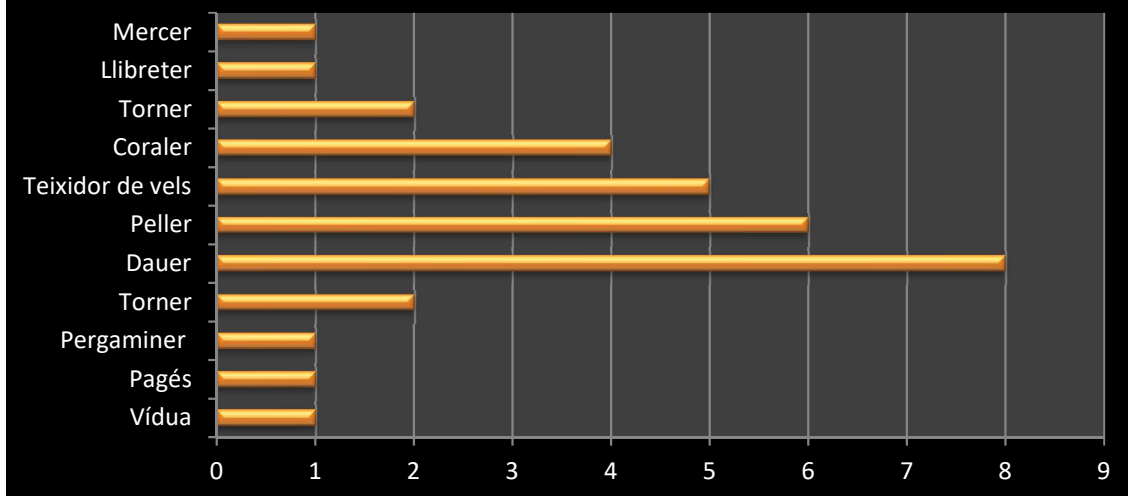
⁶³² Mercaders: AHPB, Llorenç Masó, Llibre comú, 1394, gener, 27 - 1396, agost, 11, f. 81r. 1396-02-15. Francesc de Manresa, Manual, 1409, març, 10 - 1410, maig, 31, f. 106r. 1410-02-06. Pere Pellisser, Manuale, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 62r. Gerard Basset, Manual, 1419, des., 11 - 1420, maig, 30, f. 26, 1420-03-05. Corredors d'orella: AHPB, Bernat Nadal, Manual, 1391, juny, 7- 1392, gener, 2, f. 74v., 1391-11-14; Pere Granyana, Manuale sextum decimum, 1404, des., 27 - 1406, des., 24, f. 135v-136r, 1405/10/20; Bernat Pi, Manuale comune, 1415, setembre, 3 - 1416, febrer, 20, f. 15r, 1415/10/21; Bernat Pi, Manual, 1416, febrer, 20 - 1416, agost, 1, f.64v, 1416/06/12.

⁶³³ AHPB, Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 1r. 1398/02/21. Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 72r, 1399/01/20. Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 74v, 1399-02-01. Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 76r, 1399-02-15. Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 76v., 1399/02/17. Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 94v., 1399-05-10. Pere de Pou, Quintum manuale, 1400, desembre, 30 - 1404, nov., 17, f. 51r, 1404-03-03. Gabriel Terrassa, Manuale quartum, 1412, gener, 2 - 1413, juliol, 6, f. 42v., 1421-04-21.

⁶³⁴ AHPB, Llorenç Masó, Llibre comú, 1394, gener, 27 - 1396, agost, 11, f. 25r, 1395-10-01. Pere Pellisser, Manual, 1396, març, 3- 1397, novembre, 21 , f. 15r, 1396-07-29. Pere Pellisser, Manual, 1396, març, 3- 1397, novembre, 21 , 29v, 1397-07-09. Bernat Pi, Tercium manuale comune, 1411, octubre, 12 - 1412, maig, 26, f. 56v, 1412-01-30. Antoni Brocard, Manuale comune [nonum], 1415, agost, 30 - 1416, març, 30, f. 76v., 1416-01-31. Joan Pedrol, Manuale quartum notularum omnium instrumentorum, 1423, novembre, 13 - 1426, juny, 25, f. 35r, 1424/06/08.

⁶³⁵ AHPB, Guillem Andreu, Octavum manuale, 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f. 25, 1398-06-18. Guillem Andreu, Octavum manuale, 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f. 46r, 1398/10/21. Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 116r, 1399-08-00. Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 128v, 1399-11-09. Joan Ferrer, Tercium manuale, 1409, novembre, 19 - 1411, maig, 6, f. 36r., 1405/10/03.

Oficis dels prestamistes conversos que presten a conversos

Segons les dades recollides en aquest estudi, sembla ser que no hi havia cap prestamista convers que s'especialitzés en préstecs a altres conversos esdevenint una activitat continuada⁶³⁶. La immensa majoria d'aquests prestamistes realitzen un o dos préstecs a altres conversos. Només hi ha una excepció, el dauer convers Arnau Raudòs, que realitzà tres préstecs amb quantitats superiors als 50 sous: un de 62 sous al també dauer Bernat de Cadevila, el 1 de febrer de 1399⁶³⁷; 110 sous a Pere Mut, cordoner convers, habitant de Barcelona, el 17 de febrer de 1399;⁶³⁸ i 66 sous a Pere Larmona, teixidor de vels de seda, el 20 de gener de 1399.⁶³⁹ En general, els conversos que prestaven a altres conversos ho feien de manera esporàdica i ocasional, potser motivats per raons de solidaritat.

Tal i com podem observar en la taula que mostrem a continuació els deutors conversos demandants de crèdit a altres conversos, pertanyien en la seva immensa

⁶³⁶ Amb això no volem dir, però, que aquests conversos no es dediquessin de manera permanent al món del crèdit en general; conclusió a la que arribarem més endavant quant tractem els préstecs de convers a cristià de natura.

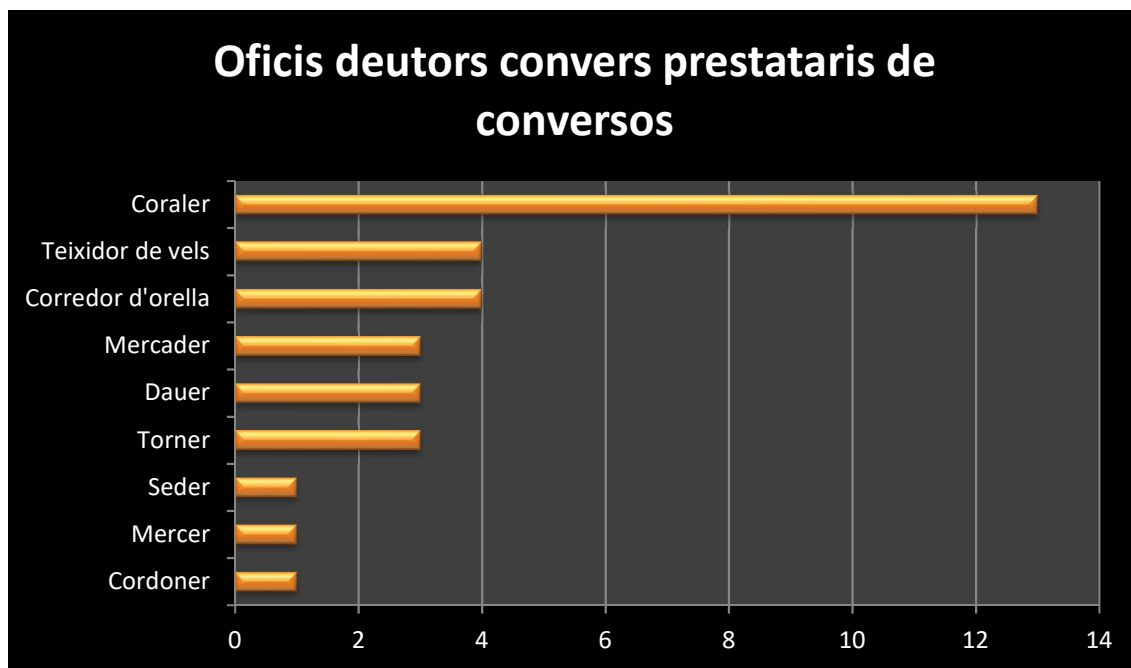
⁶³⁷ AHPB, Bernat NADAL, *Decimum manuale*, 1392, juliol, 11 - 1393, gener, 23, f. 91v.

⁶³⁸ AHPB, Llorenç MASÓ, *Llibre comú*, 1394, gener, 27 - 1396, agost, 11, f. 23v.

⁶³⁹ AHPB, Bernat NADAL, *Manual*, 1394, nov, 14 - 1395, maig, 9, f. 99r.

majoria a l'artesanat essent pocs els mercaders⁶⁴⁰ i corredors⁶⁴¹ que recorrien als seus correligionaris per tals d'aconseguir finançament. Dins de l'artesanat, destaquen, i molt, els coralers essent en total 13 casos.

Taula: professions de deutors conversos prestataris d'altres conversos

Pel que fa a la assiduitat dels deutors conversos a demanar crèdit a altres convers, observem que la majoria dels deutors demanen – o més bé aconsegueixen – esporàdicament crèdit dels seus correligionaris. Tant sols destaca el cas del coraler convers Gonsalb Trenxer que demanà diners a altres conversos - sempre diferents prestamistes- fins a tres cops: 14 lliures a Bernat Canals, peller de Barcelona;⁶⁴² 11lliures i 8 sous a Daniel Alella mercader,⁶⁴³ i 7 lliures i 16 sous a Francesc Bertran, corredor d'orella⁶⁴⁴, tots ciutadans de Barcelona.

⁶⁴⁰ AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 116r.; Pere PELLISSER, Manual, 1415, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 128v.; Bernat PI, Manual, 1416, febrer, 20 - 1416, agost, 1, f. 64v.

⁶⁴¹ AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1391, juny, 7 - 1392, gener, 2, f. 74v.; Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 76r.; Bernat PI, *Tercium manuale comune*, 1411, octubre, 12 - 1412, maig, 26, f. 56v.; Bernat PI, *Manuale comune*, 1415, setembre, 3 - 1416, febrer, 20, f. 72v.

⁶⁴² AHPB, Antoni BROCARD, *Manuale comune [nonum]*, 1415, agost, 30 - 1416, març, 30, f. 6r.

⁶⁴³ AHPB, Pere PELLISSER, *Manuale*, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 69r.

⁶⁴⁴ AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale sextum decimum*, 1404, des., 27 - 1406, des., 24, f. 58r.

Tret de dos casos – Guillem de Blancs, ciutadà de València,⁶⁴⁵ i Nicolau Gener, ciutadà de Tarragona⁶⁴⁶ - tots els conversos prestamistes de conversos barcelonins eren ciutadans de Barcelona. El circuit del crèdit entre conversos, doncs, quedaria tancat a la ciutat de Barcelona. Segons el que em vist fins ara, en cas de necessitat de crèdit els conversos acudirien als seus correligionaris de la seva mateixa ciutat; si no ho aconseguien recorrien als cristians de natura, també barcelonins, però no a conversos d'altres ciutats tot i tenir-hi contacte. Aquest fet podria indicar una urgència en la necessitat del crèdit. El que importava era aconseguir els diners.

Pel que fa a les quantitats la majoria dels deutes són iguals o inferiors als 200 sous, i dins d'aquests gran part oscil·len els 50 sous. El deute més baix registrat va ser demanat pel coraler convers Guillem de Tous a Blanca, conversa, vídua de Gabriel Saiol, ciutadà de Barcelona, i constava de 9 sous i 6 diners.⁶⁴⁷ Pel que fa als casos amb més quantitat prestada em registrat 5 deutes en comanda superiors als 1000 sous, essent els més quantiosos: 5000 sous prestats per Mateu d'Avinyò, convers, corredor d'orella, als seus cunyats Joan i Jaume de Quer, mercaders de la dita ciutat;⁶⁴⁸ dos préstecs de 3600 sous realitzats pel pagès convers Rafael de Montesa, ciutadà de Barcelona, a Joan Torró i Guillem Pelegrí, conversos de la dita ciutat.⁶⁴⁹

En resum, tant els prestamistes conversos que prestaven diners a altres conversos, com aquests conversos pertanyien en la seva immensa majoria a l'artesanat barceloní. Ens trobaríem, per tant, amb alguns membres artesans conversos barcelonins amb prou capacitat econòmica – i prou capacitat de risc - que proveirien de crèdit als seus correligionaris. D'altra part, trobem a un grup d'artesans conversos que necessitarien finançament i que acudirien en primera instància als seus correligionaris, que alhora també serien artesans. Els motius de la seva demanda de crèdit – quantitats menors als 200 sous en la seva majoria - estarien molt probablement relacionats amb la continuïtat i recuperació del seu ofici .

---

⁶⁴⁵ AHPB, Llorenç MASÓ, Llibre comú, 1394, gener, 27 - 1396, agost, 11, f. 67r.

⁶⁴⁶ AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 49v.

⁶⁴⁷ AHPB, Tomas VIVES, *Quartum manuale*, 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 113v

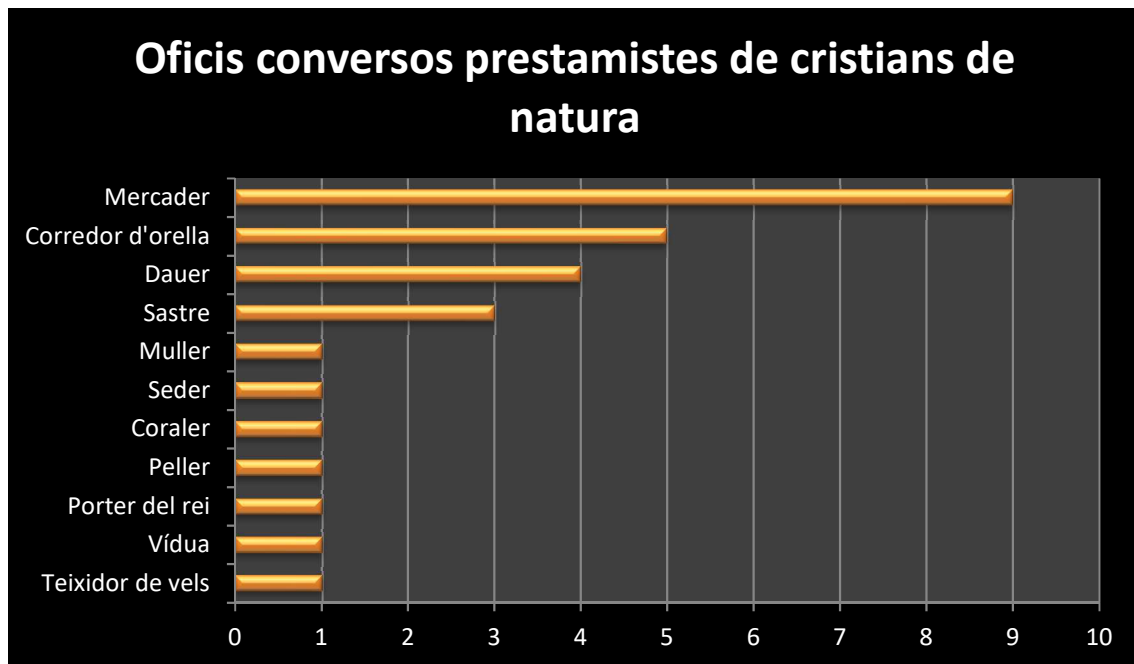
⁶⁴⁸ AHPB, Bernat PI, Manual, 1416, febrer, 20 - 1416, agost, 1, f. 64v.

⁶⁴⁹ AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 103v.

Préstecs fets per conversos a cristians de natura.

A diferència del que succeïa amb els préstecs de conversos a conversos, en el cas dels préstecs a curt termini realitzats per conversos i dirigits a cristians de natura els mercaders i corredors eren els principals proveïdors (nou i cinc casos respectivament). Els segueixen de prop els dauers, 4 casos, i els sastres, 3 casos. Els demés prestamistes conversos amb una professió artesana actuen tant sols un cop com a proveïdors de crèdit a cristians de natura.

Taula: oficis de conversos prestamistes de cristians de natura.

Trobem, per tant, un reduït nombre de mercaders i corredors conversos que dediquen part del seu capital a la inversió en deute a curt termini tenint com a deutors a cristians de natura. La diferència d'aquesta tendència en comparació amb els préstecs realitzats per conversos a altres conversos potser la trobem en les garanties de retornar el crèdit i en la tranquil·litat moral de cobrar un interès i un lucre elevat a qui mai va ser correligionari seu. Ja hem dit abans que el crèdit era entès com una inversió de la que es podia treure un benefici i per això es corria un risc comprometedent part del capital.

També hem fet referència que la situació econòmica de molts conversos, en els seus inicis, era precària i per tant el risc d'impagament era probablement alt en molts d'aquests casos. D'altra part, cert nombre de conversos tindria prou excedent de capital per realitzar inversions en deute privat, sempre però reduint els riscos en la possible mesura.

D'altra part, tot i la seva conversió, els costums seguits pels conversos quan encara eren jueus eren difícils d'ignorar de la nit al dia. Recordem que segons el deuteronomi, cap jueu podia cobrar un interès a altre jueu, tal i com passava entre cristià i cristià. Òbviament, i com també passava entre cristians, els prestamistes jueus cobraven un interès als seus correligionaris però sempre dins uns límits. Els jueus barcelonins⁶⁵⁰, com també els valencians⁶⁵¹, preferien realitzar préstecs a cristians de natura que als seus correligionaris, tot i tenint en compte que el mercat dels cristians de natura era molt més ampli que el jueu.

Tal i com podem observar en la taula que mostrem a continuació la varietat d'oficis dels deutors cristians de natura en préstecs fets per conversos era molt heterogènia. Tot i que unitàriament mercaders i corredors van ser els que més préstecs van demanar, els artesans – dins del segment dels cristians de natura – van ser els que més van acudir als conversos en busca de crèdit. Per tant, el perfil del deutor era artesà i – com veurem a continuació – amb necessitat de poca quantitat d'emolument. Juntament a ells es trobarien els pagesos, els quals acudirien a la ciutat en busca de crèdit i anirien a raure als conversos, segurament a aquells que quan eren jueus es dedicaven al crèdit de manera més assídua.⁶⁵²

A l'altre extrem trobem a oficials reials, eclesiàstics, nobles i mercaders que acudirien als conversos en busca d'altres quantitats de crèdit. Les sumes prestades a aquest segment de la població- com veurem més avant – eren molt elevades i segurament els prestamistes conversos que accedien a prestar aquestes quantitats eren els que en temps que eren jueus eren proveïdors habituals de crèdit a la corona, l'Església i la noblesa. Per tant, alguns pocs conversos continuen mantenint les seves parcel·les de poder dins del món del crèdit.

---

⁶⁵⁰ Vegeu ANNA RICH ABAD: *La comunitat jueva barcelonina...*, citat.

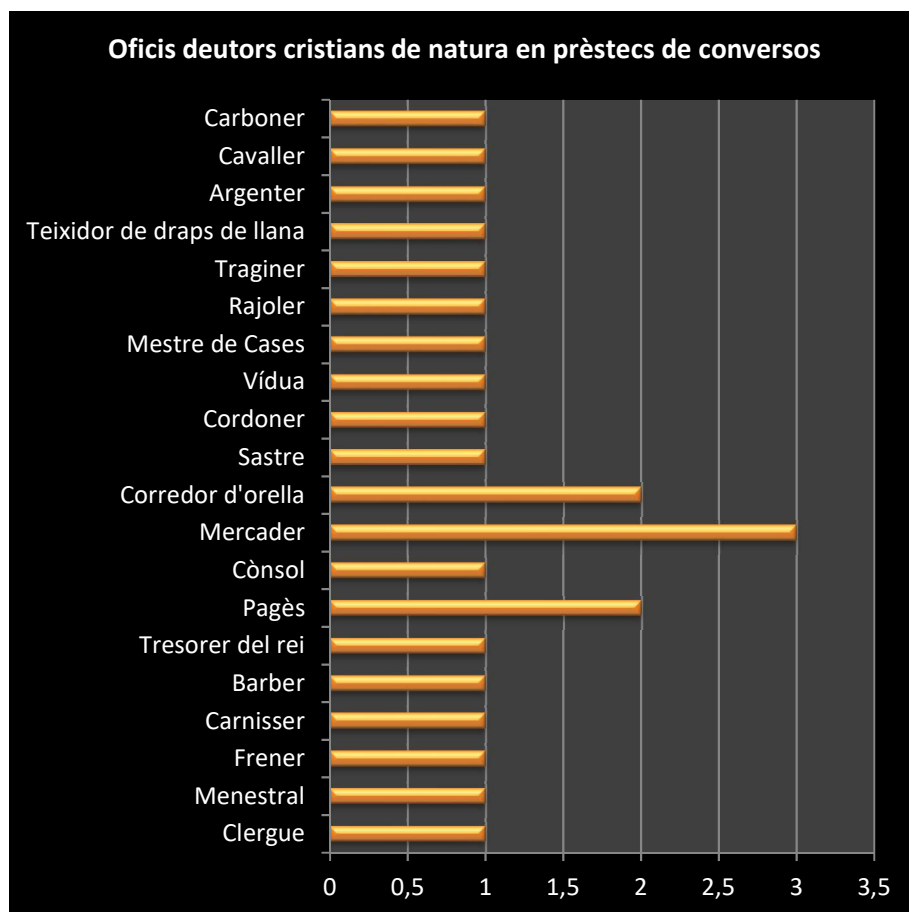
⁶⁵¹ Vegeu JUAN V. GARCIA MARSILLA, *Vivir a crédito...*, citat.

⁶⁵² Tant en el cas de Barcelona com en el de València, el jueus concentraven els crèdits dels camperols esdevenint, en certa manera, una de les seves especialitats. Per més informació consultar les obres citades en les dues notes anteriors.

També en aquest cas els préstecs realitzats per conversos a cristians de natura eren de caràcter ocasional. Tanmateix, destaquen dos casos en els que s'aprecia certa continuïtat en el mercat del crèdit a curt termini.

Un d'ells era el ja conegut dauer Antoni Rosar, al que també hem vist com a proveïdor més o menys assidu als préstecs a conversos. Entre 1399 i 1401 realitzà quatre préstecs en comanda a cristians de natura, tots ells de baixa quantitat, 27 sous i 6 diners a Miquel Verdaguer, mestre de cases,⁶⁵³ un de 65 sous a Nicolau Puig, pagès, i la seva muller Saurina,⁶⁵⁴ 55 sous a Nicolau Puig, rajoler,⁶⁵⁵ 44 sous a Jaume Pineda, sastre.⁶⁵⁶

Taula: Professions dels deutor cristians de natura demandats de préstecs a conversos.

⁶⁵³ AHPB, Pere DE POU, *Quintum manuale*, 1400, desembre, 30 - 1404, nov., 17, f. 16r. 1401-03-13 (Vegeu apèndix documental I, doc. 86)

⁶⁵⁴ AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 88v. 1399-03-30 (Vegeu apèndix documental I, doc. 67)

⁶⁵⁵ AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 72r. 1399-01-20. (Vegeu apèndix documental I, doc. 64)

⁶⁵⁶ AHPB, Jaume DE TRILLA, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 109v. 1399-07-17. (Vegeu apèndix documental I, doc. 69).

L'altre cas, encara més clar, és el corresponent als germans mercaders Jaume i Joan Sabater, provinents d'una família de mercaders conversos amb molta activitat en la ciutat de Barcelona i havien aconseguit fer fortuna tot i les dificultats. Les quantitats invertides en préstecs a curt termini per aquests dos germans eren més elevades que les realitzades per Antoni Rosar – i que l'artesanat en general – però tampoc era un emolument destacable excepte alguna excepció. Jaume Sabater centrà la seva activitat creditícia entre 1408 i 1410, realitzant fins a quatre préstecs a diferents personatges cristians de natura. La quantitat més petita, 27 sous i 6 diners, la prestà en comanda a Antoni Puigsestene, menestral barceloní;⁶⁵⁷ 7 lliures i 14 sous a Pere Granell, hostaler;⁶⁵⁸ i 6 lliures i 12 sous a Joan de Gleiros, carboner.⁶⁵⁹ El 5 de novembre de 1411 realitzà un préstec a Antic Vidal, de la parròquia de Sant Martí de Provençana a Barcelona, de 50 florins d'or d'Aragó.⁶⁶⁰ Pel que fa al seu germà Joan també concentrà la seva activitat en els mateixos anys, realitzant quatre préstecs. 93 sous a Alfons Rius, mestre de cases, ciutadà de Barcelona;⁶⁶¹ 14 lliures i 17 sous a Berenguer de Plegamans, ciutadà de la dita ciutat;⁶⁶² 60 sous i 6 diners a Bernat Borràs, de Sant Martí de Provençals;⁶⁶³ i 64 sous a Gabriel Coll, pagès de Barcelona.⁶⁶⁴

La majoria dels préstecs a curt termini realitzats per conversos a cristians de natura eren menors de 100 sous (16 casos), seguits pels que es trobaven entre els 100 i 200 sous (7 casos) i els de 200 a 320 (7 casos). La quantitat més baixa prestada va ser de 14 sous prestats per la conversa Clara Seda, soltera i habitant de Barcelona, a Palmer de Ferrera, ciutadà de la dita ciutat.⁶⁶⁵ A aquest els segueixen préstecs també modestos dirigits principalment a artesans i vídues, essent molt minoritaris els mercaders. És en les quantitats superiors a 500 sous quan apareixen els mercaders i oficials reials com a deutors de conversos. Els préstecs de més quantia, dos de 12000 sous, corresponen al fet

⁶⁵⁷ AHPB, Francesc DE MANRESA, *Sextum manuale*, 1408, febrer, 4 - 1409, març, 9, f. 3rv. 1408-02-06 (Vegeu apèndix documental I, doc. 127)

⁶⁵⁸ AHPB, Francesc DE MANRESA, *Sextum manuale*, 1408, febrer, 4 - 1409, març, 9, f. 114v. 1408-12-08. (Vegeu apèndix documental I, doc. 129)

⁶⁵⁹ AHPB, Francesc DE MANRESA, Manual, 1409, març, 10 - 1410, maig, 31, f. 130r. 1410-04-25. (Vegeu apèndix documental I, doc. 138)

⁶⁶⁰ AHPB, Pere PELLISSER, *Manuale*, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 62r. 1414-11-05. (Vegeu apèndix documental I, doc. 152)

⁶⁶¹ AHPB, Francesc DE MANRESA, *Sextum manuale*, 1408, febrer, 4 - 1409, març, 9, f. 114rv. 1408-12-08. (Vegeu apèndix documental I, doc. 130)

⁶⁶² AHPB, Francesc DE MANRESA, Manual, 1409, març, 10 - 1410, maig, 31, f. 85v. 1409-11-28. (Vegeu apèndix documental I, doc. 128)

⁶⁶³ AHPB, Francesc DE MANRESA, Manual, 1409, març, 10 - 1410, maig, 31, f. 131r. 1410-05-06. (Vegeu apèndix documental I, doc. 139)

⁶⁶⁴ AHPB, Francesc DE MANRESA, Manual, 1409, març, 10 - 1410, maig, 31, f. 135v. 1410-05-16. (Vegeu apèndix documental I, doc. 140)

⁶⁶⁵ AHPB, Joan FERRER, *Tercium manuale*, 1409, novembre, 19 - 1411, maig, 6, f. 7v.

per Jaume Sabater, mercader, al clergue Antic Vidal⁶⁶⁶ – del que ja hem parlat unes línies més a dalt –; i el realitzat pel convers Marc de Rosanes, corredor d'orella, a Joan Salanja, ciutadà de Barcelona i de professió indeterminada, el 21 de juny de 1399.⁶⁶⁷ A aquesta quantitat la segueix la de 4800 sous prestada pel convers Garriga al cònsol Garcia “el negre”.⁶⁶⁸ D'aquestes quantitats passem a altres de més baixes: 616 sous prestats en comanda pel convers Bernat Llança, teixidor de seda, a Arnau Torroella, corredor d'orella, i la seva muller Eulàlia,⁶⁶⁹ i 600 sous prestats pel mercader convers Jaume Alós al també mercader Guillem Martorell.⁶⁷⁰

Es tracta, per tant, de quantitats modestes dirigides majoritàriament als artesans cristians de natura, i algunes excepcions, amb quantitats destacables, dirigides a oficials reials i mercaders.

Pel que fa a la situació geogràfica del deute, sí que s'observa en aquest cas més diversitat geogràfica per part dels deutors que en els altres casos tractats: Sant Martí de Provenciana⁶⁷¹, Sant Andreu del Palomar,⁶⁷² Sant Julià,⁶⁷³ dos a Sant Boi⁶⁷⁴, Cornellà⁶⁷⁵ i Castelló d'Empúries.⁶⁷⁶ Veiem doncs, com es manté el costum per part dels forasters de demanar crèdit als jueus, - ara conversos- en cas de necessitat i quan encara no havien establert una xarxa de relacions prou àmplia per conèixer altres prestamistes.⁶⁷⁷ Malgrat tot, la majoria dels cristians de natura que demanen préstecs a curt termini a conversos estaven ubicats a la ciutat de Barcelona.

En resum, els conversos barcelonins participaren àmpliament en el mercat del crèdit a curt termini. Tanmateix, en termes generals, acudien a aquest mercat per tal de

---

⁶⁶⁶ AHPB, Pere PELLISSER, *Manuale*, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 62r. 1414-11-05. (Doc. 24)

⁶⁶⁷ AHPB, Guillem ANDREU, *Octavum manuale*, 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f. 100r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 68)

⁶⁶⁸ AHPB, Guillem ANDREU, *Octavum manuale*, 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f. 6r. 1398-03-28. (Vegeu apèndix documental I, doc. 54)

⁶⁶⁹ AHPB, Joan de CASELLES, *Secundum manuale*, 1397, setembre, 18 - 1399, agost, 30, f. 29v. 1397-10-29. (Vegeu apèndix documental I, doc. 48)

⁶⁷⁰ AHPB, Antoni ESTAPERA, *Manual*, 1417, desembre, 30 - 1419, març, 18, f. 14r., 1418-03-03. (Vegeu apèndix documental I, doc. 180)

⁶⁷¹ AHPB, Pere PELLISSER, *Manuale*, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 62r. (Doc. 24)

⁶⁷² AHPB, 87/2, f. 33v-34r.

⁶⁷³ AHPB, Llorenç MASÓ, *Llibre comú*, 1394, gener, 27 - 1396, agost, 11, f. 82r.

⁶⁷⁴ AHPB, Pere Joan MARTÍ, *Manuale*, 1400, març, 14 - 1403, agost, 2, s/f. AHPB, Pere CLAVER, *Llibre comú*, 1391, desembre, 7 - 1393, agost, 20, f. 89r.

⁶⁷⁵ AHPB, Llorenç MASÓ, *Llibre comú*, 1394, gener, 27 - 1396, agost, 11, f. 58r.

⁶⁷⁶ AHPB, Guillem ANDREU, *Octavum manuale*, 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f. 6r.

⁶⁷⁷ JUAN V. GARCÍA MARSILLA: *Feudalismo i crèdit a l'Europa medieval*, dins «*El món del crèdit a la Barcelona Medieval*», Manual Sánchez Martínez coordinador, Barcelona Quaderns d'Història, edita Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, p. 120.

proveir-se de crèdit, sense obviar, però, que una part significativa de conversos tenia prou excedent econòmic per poder-lo invertir en aquestes operacions. Analitzant les dades segons la naturalesa dels prestamistes i prestataris hem pogut arribar a la conclusió que els conversos amb necessitats de liquiditat acudeixen principalment a cristians de natura per tal d'aconseguir emolument. Una minoria acudeix als seus correligionaris, ignorant als jueus, en la seva immensa majoria de la mateixa ciutat de Barcelona i descartant acudir a prestamistes conversos d'altres ciutats. Hem vist en capítols anteriors com els contactes entre conversos barcelonins i conversos i jueus d'altres indrets continuà malgrat les conversions i la desaparició de l'aljama. Tanmateix, en cas de necessitat de crèdit no s'acudeix a ells. Sembla ser que la successió que segueixen els conversos era la següent: en cas de necessitat de crèdit hom acudia als seus contactes de més confiança (familiars i amistats converses), en cas de negativa recorrien directament als prestamistes cristians de natura. Aquest fet ens podria indicar la urgència de percebre aquests diners i impossibilitat d'esperar a aconseguir-lo de prestamistes conversos forans. Les quantitats demandades per conversos – en cap cas desorbitades- semblen ser en la majoria dels casos destinades a fer petites inversions en el comerç i en el propi negoci. A causa de les pèrdues percebudes arrel dels avalots, la conseqüent pressió fiscal i la demora en els pagaments dels crèdits per ells concedits en un passat a cristians de natura, els conversos necessitaven capitalitzar-se per tal de tornar a reprendre les seves activitats. Aquests crèdits no els sortien barats, puix que la modalitat de préstec més utilitzada era el de comanda dipòsit, i per tant, el que més facilitats tenia per ocultar un elevat interès i lucre.

Pel que fa als conversos prestamistes, la major part presta el seu capital a cristians de natura. Una explicació podria ser que aquests tenien més garanties – almenys els primers anys després de 1391- que els conversos en retornar els crèdits. Els crèdits a curt termini eren vistos com inversions que revertien beneficis en un temps relativament curt. Els pocs contractes de préstec amb mercaders conversos com a prestamistes i una majoria d'artesans que dediquen els seu excedent a aquest mercat, ens porten a pensar que els mercaders prioritzaven les inversions en altres negocis – per exemple el comerç internacional- per tal de dinamitzar millor els seus diners i aconseguir un rendiment més alt. Aquests mercaders, per tant, invertirien en crèdits quan el seu excedent econòmic fos prou gran que els permetés realitzar operacions de comerç còmodament i alhora prestar capital. D'altra part, una minoria d'aquests conversos prestamistes que havien mantingut els seus contactes amb personatges i

institucions claus en la societat cristiana tenia prou excedent econòmic per continuar esdevenint proveïdors de crèdit amb unes quantitats importants.

EL CRÈDIT A LLARG TERMINI: ELS CENSALS MORTS I ELS VIOLARIS.

Tal com hem dit a l'inici d'aquest capítol, la forma de crèdit més estesa durant la baixa Edat Mitjana era al dels censals morts i els violaris. Els jueus sempre havien estat marginats d'aquest mercat, apareixent principalment com a deutors de cristians. En el cas de Barcelona, durant el segle XIV, els jueus deutors de crèdit a cristians ho feien mitjançant els contractes de censal mort i violari i amb quantitats elevades.⁶⁷⁸ El mateix cas trobem a la ciutat de València on la presència jueva en els contractes a llarg termini es pràcticament nul·la i majoritàriament apareixen com a deutors.⁶⁷⁹ Veurem al llarg d'aquest capítol si un cop convertits els jueus aquestes pautes es mantenen o canvien.

Abans d'entrar en matèria, però, cal definir que eren els censals morts i els violaris i quina era la seva estructura. Tant un contracte com l'altre eren en la seva essència instruments de compra-venda en els què un venedor (deutor) venia a comprador (prestamista) el dret a cobrar una pensió anual a canvi d'una quantitat de diners; el venedor pot extingir el contracte sempre i quan torni al comprador el preu que aquell va pagar per la pensió.⁶⁸⁰

La diferència substancial entre els censals morts i els violaris era que mentre en el primer el contracte tenia una duració indeterminada, el violari solia durar una o dues vides.⁶⁸¹ Respecte a la seva estructura era molt similar una de l'altra. Per tal de definir l'estructura dels violaris i censals morts seguirem la mostrada per Daniel Rubió i Manuel.⁶⁸² El primer que es feia constar era el nom del venedor de la pensió, seguit de la seva professió i el seu lloc de residència. Seguidament s'identificava al comprador de la pensió de la mateixa manera que al venedor. A continuació el venedor expressava les causes que l'impel·lien a fer dita venda – aquests motius no sempre s'expressaven – així com la seva autoritat a realitzar el present contracte. En haver identificats els implicats i el motiu de la venda es definia la quantitat de la pensió que hom venia, seguida algunes

---

⁶⁷⁸ ANNA RICH ABAD: *La comunitat jueva...*, citat, p. 276.

⁶⁷⁹ JUAN V. GARCÍA MARSILLA: *Vivir a crédito...*, citat, pp. 323 i 328.

⁶⁸⁰ A. GARCIA SANZ: *Origen y fin del fuero de las pensiones censales a sueldo por libra*, dins «*Ausa*», 4, 1961-1963, pp. 125-126.

⁶⁸¹ DANIEL RUBIÓ I MANUEL: *El circuit privat del censal a Barcelona*. Dins dins «*El món del crèdit a la Barcelona Medieval*», Manuel Sánchez Martínez coordinador, Barcelona Quaderns d'Història, edita Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, p. 241.

⁶⁸² DANIEL RUBIÓ I MANUEL: *El circuit privat del censal...*, citat, pp. 244-247.

vegades amb l'interés o for que el comprador percebria (sempre mostrat amb tant per mil). Seguida de la quantitat es definia si es tractava d'un censal mort o d'un violari – x sous de *censuale mortuum*, o bé x sous de *violario*-. En el cas del censal mort hom deixava clar que la renda es venia sense cap firma, fadiga, terç, foriscapi o qualsevol altre dret. Pel que fa al violari es referia a la mateixa causa utilitzant la clàusula *in nuda perceptione*, i indicant a continuació les vides que duraria el contracte – generalment dues-. A continuació s'indicaven els bens que el venedor obligava per garantir el pagament, seguit de les dates en que es realitzaria el pagament de la pensió – generalment eren dies destacats com Nadal, cap d'any etc...- . En haver definits aquests punts, el venedor es comprometia a acomplir un seguit de condicions: pagar la pensió el dia i lloc acordat, pagar una pena per cada dia de retard, així com fer-se càrrec dels costos que el comprador podria tenir en cas de reclamar el deute, i acceptar sotmetre's a una autoritat pública competent en cas de conflicte; a més en el cas dels violaris s'exigia al venedor pagar els endarreriments un cop finides les dues vides, no donat per liquidat el contracte fins que es cobressin. S'establia llavors el preu de la venda de la pensió, i es donaven fiadors. Seguidament ambdues parts feien renúncies i oferien garanties: renúncia al diner no comptat, a la llei sobre la meitat del just preu, al *dolo malo* i a la *actioni in factum*. A continuació el comprador feia donació al venedor de la quantitat pactada com a preu i es reiterava la renúncia a litigar sobre el contracte i en cas de fer-ho s'estipulava una pena. El venedor obligava a la seva persona i acceptava l'execució judicial sobre bens i persones que estipulaven les clàusules del contracte. Alhora renunciava a totes les lleis que protegien als deutors solidaris i a les dilacions en els pagaments de les pensions. S'estipulava escriptura de terç per tal de tenir una garantia addicional. Finalment es feia jurament sobre els quatre evangelis. En alguns dels contractes s'inclouïa com a clàusula la promesa de fer carta de gràcia, fet que permetia al venedor extingir el seu deute retornant la quantitat percebuda.

Els conversos i el crèdit a llarg termini.

Com podem observar en la taula que mostrem a continuació hem pogut enregistrar 50 instruments de deute a llarg termini entre censals morts i violaris. Això ens demostra com els conversos s'adaptaven a la seva nova situació religiosa i social, introduint-se en aquest tipus de mercat del deute.

Taula: violaris i censals en els que participen conversos.

DATA	TIPUS	DEUTOR	COND. DEUTOR	OFICI DEUTOR	PRESTAMISTA	COND. PRES.	OFICI PREST.	PENSIÓ	PREU	INTERÉS	SIGNATURA
1391-11-20	censal	Pere Febrer, h. Vilafranca del Penedès.	Convers		Bernat Gonters, cB	cristià	mercader		200 s	8.5%	AHPB, Ponç AMORÓS, <i>Tercius liber comunis</i> , 1390, nov., 28 - 1391, des., 15, 191v.
1392-01-22	censal	Joan de Gualbes, abans Lobell Bonjuha Gracià, cB	Convers		Galcerà Alamany, donzell del senyor del castell de Malmercat	cristià	donzell	500 S	6000 S	8.3%	AHPB, Joan EIXIMENIS, <i>Manuale</i> , 1391, juliol, 27 - 1393, set., 23, f. 29v.
1392-01-28	violari	Jaume Bruguera i la seva dona Eulàlia, cB	Convers	seder	Francesca, vídua de Berenguer Almirall, teixidor de draps de llana, cB	cristià	vídua	22 s	8 ll	13.75%	AHPB, Arnau PIQUER, <i>Manual</i> , 1391, octubre, 16 - 1392, des., 24, f. 40v.

1392-08-14	censal	Sança i Bertomeu Torre, marit seu, de la parròquia de Sant Andreu del Palomar	cristià		Caterina, abans Míriam, vídua de Salamó Astruc Falcó.	Convers		83 s 6d	1000 s	8.35%	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale sextum</i> , 1392, gener, 2 - 1392, des., 21 , f. 38r.
1396-06-22	censal	Pere Llunes i la seva muller Constança, que viuen davant del Castell Nou, i Joan de Muntaner i la seva muller Llorença, que viuen al carrer dels Torners.	Convers	Sastre i argenter	Francesc sa Plana, cB	cristià	forner	60 s	30 ll	10%	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Manuale undecimum</i> , 1398, juny, 8 - 1399, juliol, 122, f. 179r-181r.
1406-06-26	censal	Joan Massana i Beatriu, la seva muller, cb	Convers	mercader	Joana, vídua de Pere Febrer, de Vilafranca del Penedès.	cristià	vídua	100s	60 ll	8.3%	AHPB, Francesc DE MANRESA, <i>Sextum manuale</i> , 1408, febrer, 4 - 1409, març, 9, f. 68r.

1408-10-05	censal	Guillem Sunyer, cB	convers	corredor d'orella	Guillem Ramon de Neral, cB	cristià	prevere beneficiar en l'Església de Sant Jaume	80 s			AHPB, Francesc DE MANRESA, <i>Sextum manuale</i> , 1408, febrer, 4 - 1409, març, 9, f. 84v-85r.
1410-04-14	censal	Bernat Vilar, i la seva muller Elisenda, cB	cristià	notari	Pere de Casasagia, cB	[convers]	mercader	80 s	56 II	7.14%	AHPB, Gabriel TERRASSA, <i>Secundus liber manuale</i> , 1407, novembre, 22 - 1410, juliol, 8, f. 78r.
1412-12-12	violari	Marc de Rosanes, cB	Convers	corredor d'orella	Joaneta, filla de Joan de Coll, difunt, de la villa de Sabadell.	cristià		7 II	49 II	14.28%	AHPB, Bartomeu GUAMIR, <i>Manuale quartum</i> , 1412, març, 12 - 1413, maig, 9, f. 98v.
1413-01-02	violari	Marc de Rosanes, cB	Convers	corredor d'orella	Constança, dona de Pere Dusay, cB.	cristià		9 II	63 II	14,28%	AHPB, Marc JOAN, <i>Manuale comune sextum</i> , 1413, oct., 31 - 1414, gener, 30, s/f.
1413-12-16	violari	Marc de Rosanes, cB	Convers	corredor d'orella	Constança, dona de Pere Dusay, cB.	cristià		5 II	35 II	14,28%	AHPB, Marc JOAN, <i>Manuale comune sextum</i> , 1413, oct., 31 - 1414, gener, 30, s/f.

1414-07-18	censal	Joan Pujol, fill de Pere Pujol, físic, cB, i Clara la seva muller (de Joan).	Convers	coraler	Maria de Mitjavila,cB	cristià	Religiosa del monestir de Santa Clara de B.	71s 5d 1ob	50 II	7.14%	AHPB, Marc CANYIS, <i>Manuale</i> , 1414, desembre, 14 - 1422, des., 22, f. 5v.
1415-06-19	censal	Francesc Sa Calm, cB	Convers	llibreter	Jaume Buçot, cB	cristià		7II,7s,8d	103 II	7,14%	AHPB, Pere PELLISSER, <i>Manuale</i> , 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 190r.
1415-12-10	censal	Arnau Roger, corredor d'orella, Blanca, la seva muller, i Andreu Roger, coraler, fill d'ambdós, cB	Convers	corredor d'orella	Francesc de Conomines, cB	cristià		12 II	169 II	7,14%	AHPB, Joan FERRER, <i>Octavum manuale</i> , 1415, maig, 13 - 1416, novembre, 3, f. 53v.
1415-12-10	censal	Arnau Roger, corredor d'orella, Blanca, la seva muller, i Andreu Roger, coraler, fill d'ambdós, cB	Convers	corredor d'orella	Joan Rossell, cB	cristià	candeler	7 II i [.]s	110 II		AHPB, Joan FERRER, <i>Octavum manuale</i> , 1415, maig, 13 - 1416, novembre, 3, f. 53v.

1416-120-7	censal	Berenguer de Cortil, la seva muller Clara, i el seu fill Maties, botiguer, i la muller d'aquest Blanquina, cB	Convers	coraler	Constança, cB.	cristià	Abadesa del monestir de Sant An[dreu] de Vianants, de l'ordre de santa Clara de Bcn.				AHPB, Antoni BROCARD, <i>[Manuale] undecimum</i> , 1416, desembre, 2 - 1417, maig, 11, f. 5v-6r.
1417-10-30	censal	Berenguer Cardona, corredor d'orella, la seva muller Clara, el seu fill Gabriel Cardona, teixidor de vels, i la muller d'aquest Isabel, cB	convers	corredor d'orella / teixidor de vels	Joan de Comasola, cB	cristià	fuster	117 s 8 d	100 ll	5.88%	AHPB, Joan FRANC, major, <i>Quintus liber vendicionum</i> , 1417, juliol, 5 - 1418, maig, 2, f. 57r-61r.

1417-11-03	violari	Jaume de Vall, cB	Convers	corredor d'orella	Antoni Maruny, fill de Guillem Maruny, patró de nau, cB	cristià	notari	33 s	10 II 10s	15.71%	AHPB, Francec FERRER, <i>Manuale comune primum</i> , 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s/f.
1417-11-26	censal	Pere Vives, cB	Convers	llibreter	Guillem sa Coma, cB	Convers	llibreter	40 s	40 II	5%	AHPB, Tomàs VIVES, <i>Quartum manuale</i> , 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 83rv.
1418-05-04	censal	[Pere Cervelló], botiguer, la seva muller Isabel, filla i hereva de Guillem Marc, difunt, balancer, i Clara, vídua del dit Guillem i mare d'Isabel, cB.	convers	Botiguer	Pere Torrent, cB	cristià	mercader	270 s	221 II	6.10%	AHPB, Antoni BROCARD, <i>Manuale comune quartum decimum</i> , 1418, abril, 30 - 1418, novembre, 14, f. 3v.
1418-11-24	violari	Joan de Vall, cB	Convers	corredor d'orella	Joan Folquet, cB	cristià	barber	33 s	11 II 11s	6.10%	AHPB, Francec FERRER, <i>Manuale comune primum</i> , 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s/f.

1418-11-29	censal	Felip Sabater, cB	Convers	coraler	Francesc de Conomines, cB	cristià		50 s	22 II	11.36%	AHPB, Francesc FERRER, <i>Manuale comune primum</i> , 1416, oct., 20 - 1426, febrer, 4, s/f.
1418-12-30	violari	Berenguer Cardona, corredor d'orella, la seva dona Clara, i Joan Cardona, teixidor de vels, fill d'ambdós, cB	Convers	corredor d'orella	Maria de Mitjavila, cB, usufructuària, i Jaume de Mitjavila, germà de Maria, propietari, cB	cristià	Religiosa del monestir de Santa Clara de B.	34s 3d 1ob	12 II	14.27%	AHPB, Marc CANYIS, <i>Manuale</i> , 1414, desembre, 14 - 1422, des., 22, f. 43rv.
1419-01-31	violari	Bernat Sisco, cuirater, i la seva dona Salvadora, cB.	[convers]	cuirater	Jaume de Mitjavila, cB.	cristià		40 s	14 II	14.28%	AHPB, Marc CANYIS, <i>Manuale</i> , 1414, desembre, 14 - 1422, des., 22, 43v-44r.
1419-06-17	violari	Pasqual Ledos i Joana la seva dona, Vall de Lou.	cristià	Cavaller, senyor del castell de la Vall de Lou.	Berenguer sa Closa, cB	[convers]	mercader	480 s	168 II	14.28%	AHPB, Llorenç DE CASANOVA, <i>Manual</i> , 1419, abril, 28 - 1419, juliol, 19, f. 18r.

1419-06-28	censal	Fransec Bertran, cB.	[convers]	llibreter	Bernat sa Closa, cB	[convers]	mercader	102 s 10 d	82 ll i 10 s	29.09%	AHPB, Llorenç DE CASANOVA, Manual, 1419, abril, 28 - 1419, juliol, 19, f. 22v.
1419-07-01	censal	Francesc Bertran, cB.	[convers]	llibreter	Bernat sa Closa, cB	[convers]	mercader	250 s	250 fl	9.09%	AHPB, Llorenç DE CASANOVA, Manual, 1419, abril, 28 - 1419, juliol, 19, f. 23r.
1419-07-08	violari	Arnau Roger, cB	[convers]	corredor d'orella	Bernat sa Closa, cB	[convers]	mercader	68 s 8d	27 ll 10s	12.36%	AHPB, Llorenç DE CASANOVA, Manual, 1419, abril, 28 - 1419, juliol, 19, f. 26r.
1419-07-08	violari	Arnau Roger, cB	[convers]	corredor d'orella	Bernat sa Closa, cB	[convers]	mercader	55 s	18 ll 5s	15.06%	AHPB, Llorenç DE CASANOVA, Manual, 1419, abril, 28 - 1419, juliol, 19, f. 26v.
1419-10-20	censal	Ferran Claria, i la seva dona Francesca, cB	cristià	armer	Pere Gisbert de Camprodón, cB	Convers	seder	27 s 6 d	22 ll	6.25%	AHPB, Jaume ISERN, Manual, 1418, des., 31 - 1419, nov., 20, f. 89rv.
1420-01-09	violari	Joan Guardiola, cavaller, i Joan de Vall, corredor convers, cB		Cavaller. Corredor.	Lluís de Bosch, cB	cristià		80 s	28 ll	14.28%	AHPB, Francec FERRER, <i>Manuale comune primum</i> , 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s/f.
1420-01-18	violari	Joan de Vall, cB	Convers	corredor d'orella	Joan Folquet, cB	cristià	barber	20s	7 ll	14.28%	AHPB, Francec FERRER, <i>Manuale comune primum</i> , 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s/f.

1420-05-09	violari	Arnau Roger, cB	[convers]	corredor d'orella	Lluís de Bosch, cB	cristià		94 s 8d 1òbol	33 II	14.34%	AHPB, Llorenç DE CASANOVA, Manual, 1420, maig, 7 - 1420, agost, 23, f. 3r.
1420-05-25	violari	Pere Ros, cB	cristià	sastre	Bernat sa Closa, cB	[convers]	mercader	22 s	7 II 14 s	14.28%	AHPB, Llorenç DE CASANOVA, Manual, 1420, maig, 7 - 1420, agost, 23, f. 9r.
1420-08-06	violari	Per Gili, i la seva muller Bertomeua, cB	cristià	operari de la llana	Bernat sa Closa, cB	[convers]	mercader	32 s	10 II 10s	15.16%	AHPB, Llorenç DE CASANOVA, Manual, 1420, maig, 7 - 1420, agost, 23, f. 34r.
1421-01-10	violari	Joan de Vall, cB	Convers	corredor d'orella	Lluís de Bosco, cB	cristià		33s	11 II 11s	15.16%	AHPB, Francec FERRER, <i>Manuale comune primum</i> , 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s/f.
1421-03-06	censal	Ferran, àlies Pujades, fill de Francesc Pujades, difunt, coraler, cB, i d'Angelina.	Convers	coraler	Antoni Salavert, cB	cristià	mercader	40 s	30 II	6.66%	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Vicesimum octavum manuale</i> , 1419, des., 26 - 1421, maig, 2, f. 86v..

1421-08-08	censal	Pere Ballester, Eulàlia, la seva dona, i el seu fill Francesc Ballester, viuen al Carrer del Vidre, cB	Convers	balances i veler	Guillem Raimon de Fontelles, i Jaume Sentvervi, cB	cristià	mercader	20 s	12 II	8.33%	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Vicesimum nonum manuale</i> , 1421, maig, 3 - 1422, juliol, 28, f. 22v
1422-05-13	violari	Bernat Sisco, cuirater, i la seva dona Salvadora, cB.	[convers]	cuireter	Bertomeu Castelló, cB	cristià		80 s	28 II	14.28%	AHPB, Marc CANYIS, <i>Manuale</i> , 1414, desembre, 14 - 1422, des., 22, f. 100v
1423-10-29	censal	Jacob de Quart, hB	Jueu	bataner de fulls d'or	Maria, muller de Narcís Bru, notari de Bcn.	cristià	muller	110 s.	55 II	10%	AHPB, Pere AGRAMUNT, <i>Manual</i> , 1422, oct., 28 - 1423, des., 2, s/f.
1424-02-23	violari	Joan de Vall, cB	Convers	corredor d'orella	Joaneta, vídua de Berenguer sa Nou, peller, cB.	cristià	vídua	16s 6d	5II 15s 6d	14.28%	AHPB, Francec FERRER, <i>Manuale comune primum</i> , 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s/f.
1424-03-6	violari	Joan de Vall, cB	Convers	corredor d'orella	Joaneta, vídua de Berenguer sa Nou, peller, cB.	cristià	vídua	20s 6d	7II, 3s, 6d	14.28%	AHPB, Francec FERRER, <i>Manuale comune primum</i> , 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s/f.
1424-07-04	censal	Joan Carreres, cB.	cristià	notari	Joan de Pla, cB	[convers]	llibreter	43 s 6 d 1 obl	30 II	7.25%	AHPB, 116-1, s/f.

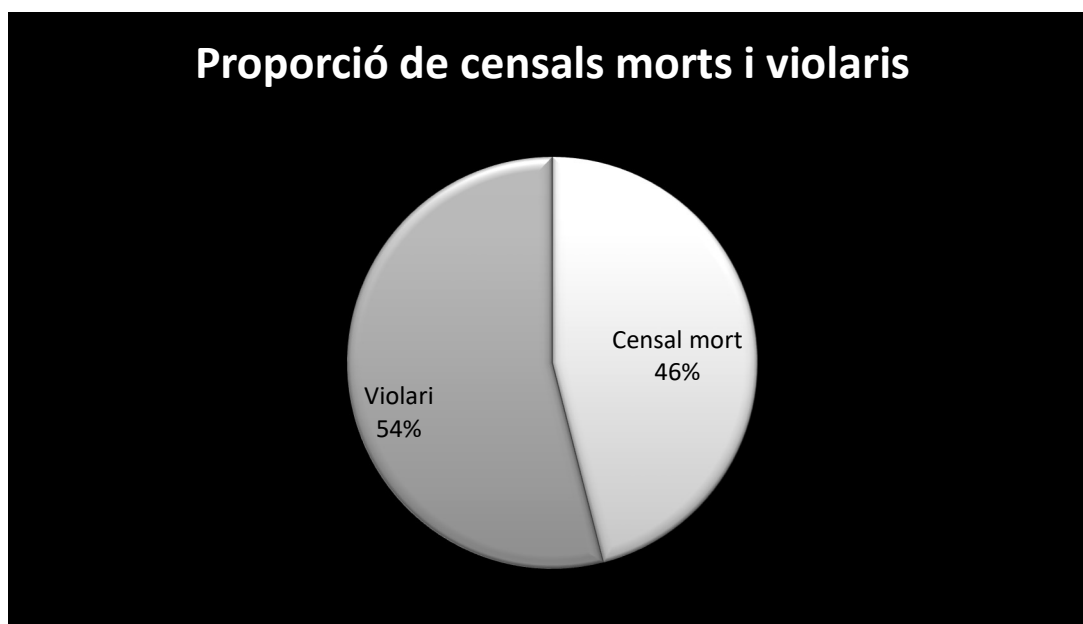
1425-02-28	violari	Joan de Vall, cB	Convers	corredor d'orella	Ramon Grau, cB	cristià	doctor en lleis	18s 10d	6ll 12s	14.26%	AHPB, Francec FERRER, <i>Manuale comune primum</i> , 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s/f.
1425-04-03	violari	Francesc Gener, cB.	cristià	Imaginer	Joan des Pla, cB	[convers]	llibreter	15 s 7 d	110 s	14.16%	AHPB, Joan PEDROL, <i>Manuale quartum notularum omnium instrumentorum</i> , 1423, novembre, 13 - 1426, juny, 25, f. 72v-73r.
1425-11-07	violari	Lluís Porta, Ramon de Pla, peller, i Pau de Puig, peller, cB	convers	peller	Serena, vídua de Pere Roure, mercader, cB	cristià	vídua	47 s 2 d	16 ll 10 s	14.29%	AHPB, Pere ROIG, Manual, 1424, juny, 8 - 1425, nov., 10, s/f.
1425-11-08	violari	Ramon de Plà, cB.	[convers]	peller	Maria, muller de'Antoni Miquel Esteve, mercader de Barcelona.	cristià	muller	39 s 3 d	13 ll 15 s	14.27%	AHPB, Pere ROIG, Manual, 1424, juny, 8 - 1425, nov., 10, s/f.

1426-05-10	violari	Pere Ocelló, peller, la seva muller Maria, i el fill d'ambdós Pere Ocelló, major de 18 anys, cB	[convers]	peller	Guillem Servent, cB	cristià	mercader	48s 4d	16ll 17s	14.34%	AHPB, Joan PEDROL, <i>Manuale quartum notularum omnium instrumentorum</i> , 1423, novembre, 13 - 1426, juny, 25, s/f.
1427-03-18	violari	Marc sa Closa, cB.	[convers]	corredor d'orella	Vicença, muller de Gabriel Duimer, mercader, cB.	cristià	muller	33 s	7 ll 14 s	21.42%	AHPB, Pere ROIG, Manual, 1427, gener, 18 - 1427, agost, 28, s/f.
1437-06-19	violari	Burgés Castanyer, cB.	[convers]	corredor d'orella	Francesca, vídua de Bertomeu de Trillo, cB.	cristià	vídua	33 s	11ll 11s	14.28%	AHPB, Joan FERRER, Manual, 1436, març, 12 - 1437, nov., 26, f. 105v-106r.

cB= ciutadà de Barcelona – ll= lliures – s= sous – d= diners.

Respecte a la preferència dels conversos de comprar o vendre una de les dues modalitats de crèdit a curt termini observem en la gràfica següent que pràcticament ho fan en la mateixa proporció obtenint una mica més d'avantatge els violaris (54%). Hem de tenir en compte, però, que la majoria d'aquests contractes de deute al segle XV inclouen la clàusula de remissió del deute i la posterior carta de deute, per tant la idea dels deutors conversos no era la de limitar-se a pagar la pensió venuda sinó retornar el deute tant prompte fos possible. D'altra part hem de tenir present que aquests tipus de deute no es contractaven amb la finalitat d'aconseguir quantitats destinades a la subsistència, ja que el lapse de temps tant llarg amb el que el comprador tindria compromès el seu capital el feia ser cautelós a l'hora d'elegir el seu deutor i assegurar-se que aquest tingués possibilitats de retornar el deute.⁶⁸³ D'altra part, no tothom podia vendre un censal mort o violari ja que hom havia de demostrar certa solvència mitjançant propietats immobiliàries.

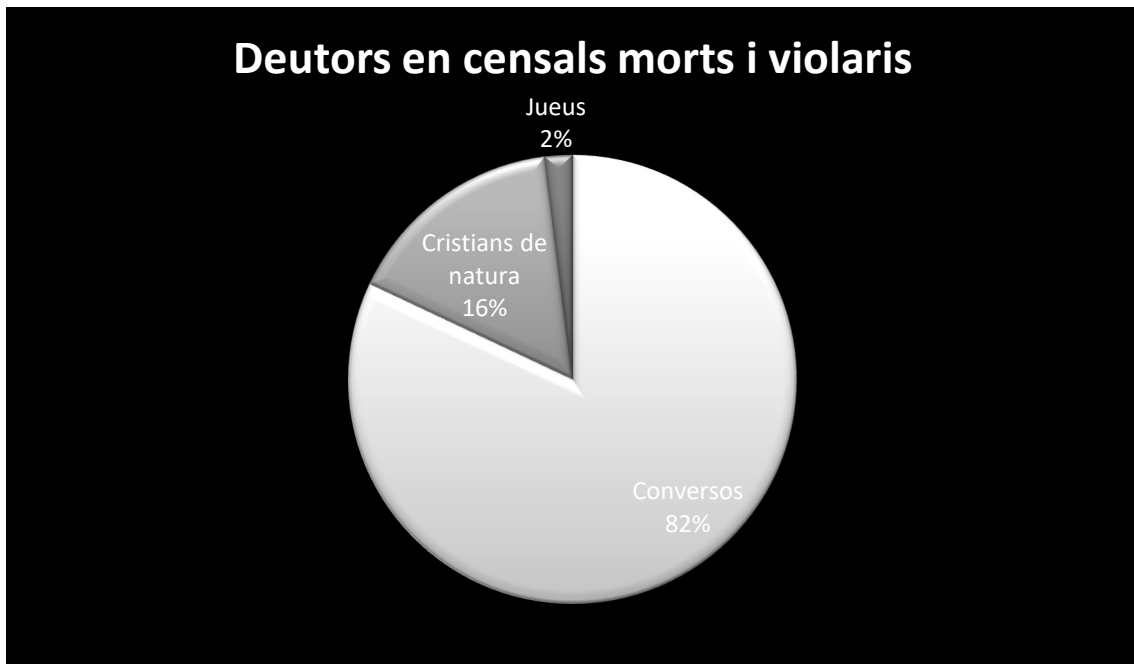
Taula: Proporció de censals morts i violaris en els que participen conversos.

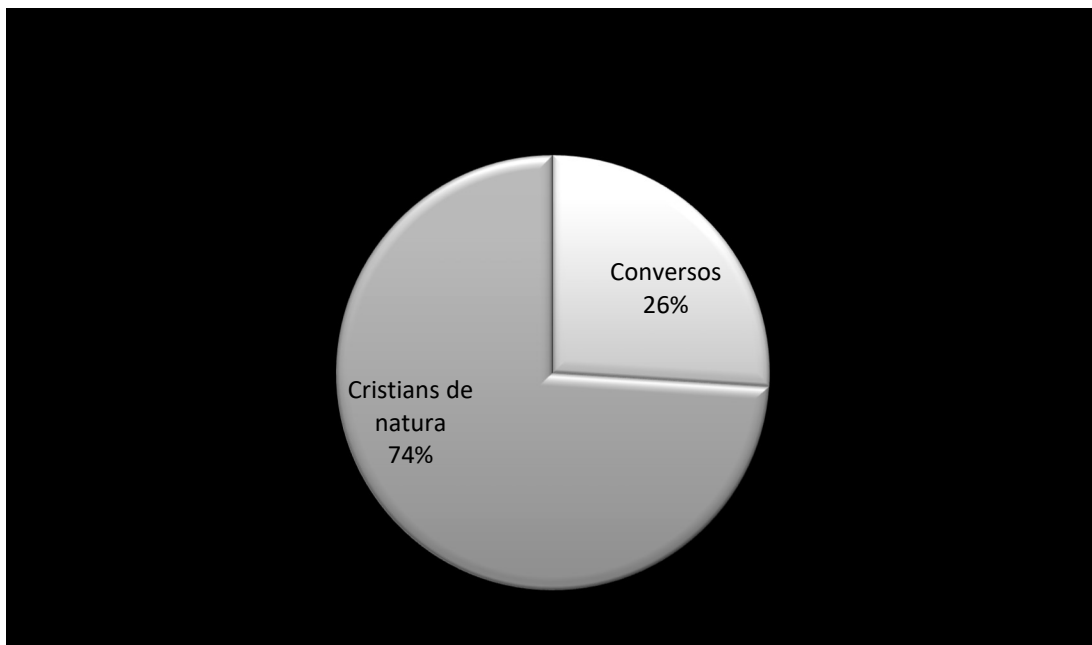
Tanmateix, quin era el paper dels conversos en el mercat del crèdit a llarg termini? La seva irrupció en aquest tipus de préstecs era amb intenció d'invertir o bé de proveir-se de liquiditat? Analitzant els contractes recopilats per al present estudi – i que mostrem en les dues gràfiques següents – queda clar que els conversos acudeixen majoritàriament a aquest mercat en busca de crèdit.

⁶⁸³ JUAN V. GARCÍA MARSILLA: *Vivir a crédito...*, citat, pp. 206.

Gràfica : Deutors en censals morts i violaris segons la seva condició religiosa.

Gràfica: Prestamistes de censals morts i violaris segons la seva condició religiosa.

Com podem veure, els conversos representen el 82% dels deutors de crèdits a llarg termini, mentre que els cristians de natura actuen un 74% dels casos com a prestamistes.

El més segur és què els conversos acudiren a aquest mercat atrets pels relativament baixos interessos que aquests oferien. La popularització dels censals morts i violaris en el mercat del crèdit medieval suposà una marginació parcial dels jueus en aquest àmbit precisament degut a aquest baix interès (entorn al 10%).⁶⁸⁴ D'altra part, hem de tenir en compte que els jueus de la segona meitat del segle XIV ja no tenien aquella capacitat creditícia que els era pròpia en temps de Pere el Cerimoniós, evidentciant-se un acusat decliu.⁶⁸⁵ De fet, l'únic jueu enregistrat en un contracte a llarg termini en el nostre estudi ho fa com a deutor. Es tracta de Jacob des Quart, jueu, bataner de fulls d'or, habitant de Barcelona, que el 29 d'octubre de 1423, vengué a Maria, muller de Narcís Bru, notari de Barcelona, 110 sous de pensió de censal mort pel preu de 55 lliures, aportant nombrosos bens mobles com a garantia; censal que redimiria el 2 de març de 1424.⁶⁸⁶

Passem ara a analitzar qui eren els principals proveïdors de deute a conversos i a qui prestaven els conversos en aquests tipus de contractes. Com podem veure en la gràfica que exposem a continuació els cristians de natura (37 dels casos) eren els que majoritàriament proveïen de crèdit als conversos en els mercat del crèdit a llarg termini. En els casos en que els conversos actuaven com a prestamistes ho feien majoritàriament – però per poc – com a proveïdors de diner a cristians de natura. Com podem observar, es repeteix aquí la tendència que ja havíem vist en el mercat del deute a curt termini.

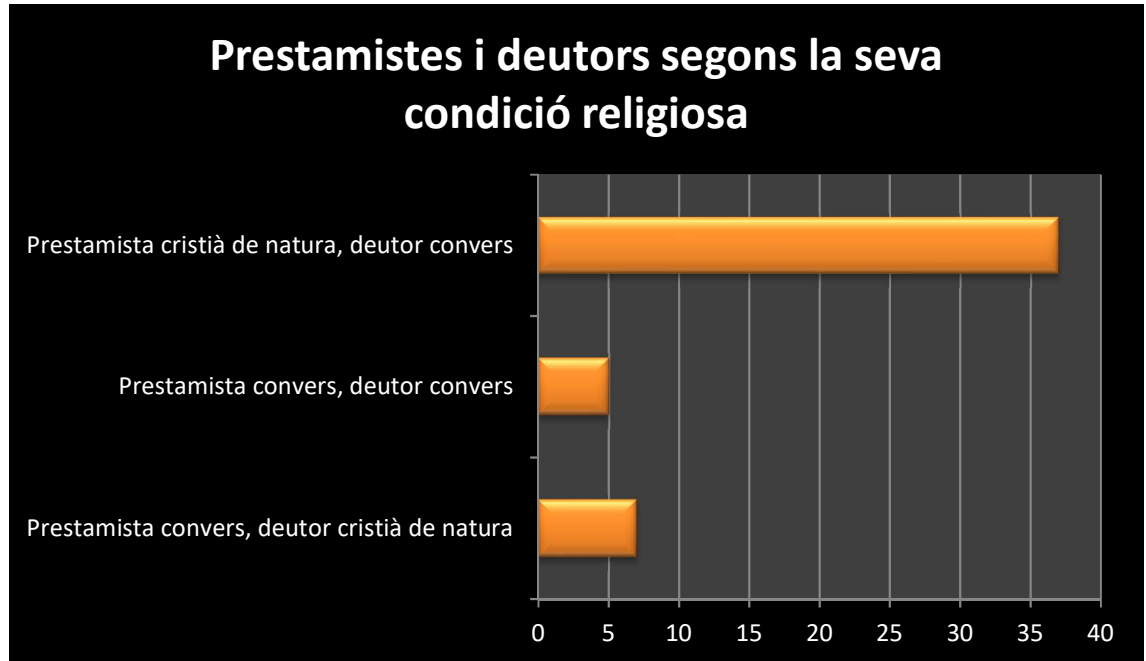
⁶⁸⁴ M. KRIEGEL: *Les juifs à la fin du Moyen Age dans l'Europe Méditerranéenne*, ed. Hachette, París, 1979, p. 99-100.

⁶⁸⁵ DANIEL RUBIÓ I MANUEL: *El circuit privat del censal...*, citat, p. 249.

⁶⁸⁶ AHPB, Pere AGRAMUNT, Manual, 1422, octubre, 28 - 1423, des., 2, s/f. (Vegeu apèndix documental I, doc. 213)

Gràfica: contractes de deute a llarg termini segons la condició religiosa dels participants.

Préstecs a llarg termini de cristià de natura a convers.

Com podem observar en la gràfica següent, les vídues⁶⁸⁷ (6 casos), els mercaders⁶⁸⁸ (5 casos) i els eclesiàstics⁶⁸⁹ (3 casos), eren els principals proveïdors de crèdit a conversos en el cas dels préstecs a llarg termini. El perfil socio-econòmic dels prestamistes cristians de natura a conversos coincideix amb el perfil general dels prestamistes d'aquest tipus de deute en el mercat entre cristians de natura. Les vídues

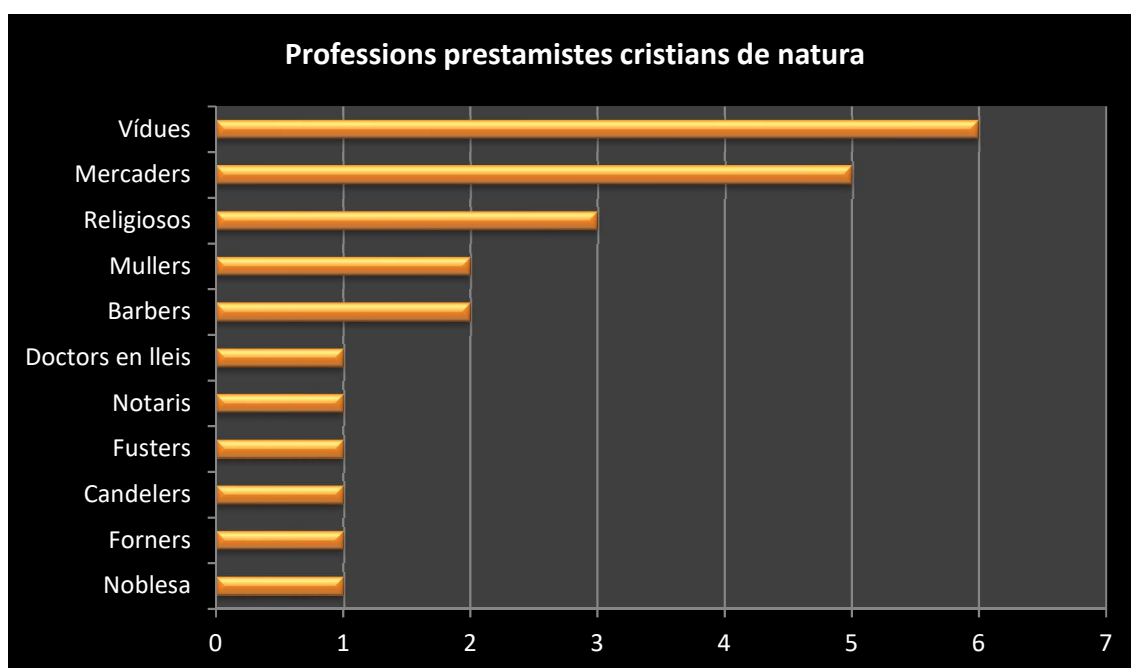
⁶⁸⁷ AHPB, Arnau PIQUER, Manual, 1391, octubre, 16 - 1392, des., 24, f. 40v, 1392-01-28; Francesc de MANRESA, *Sextum manuale*, 1408, febrer, 4 - 1409, març, 9, f. 68r., 1406-06-26; Francec FERRER, *Manuale comune primum*, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, sf., 1424-02-23, 1424-03-06; Pere ROIG, Manual, 1424, juny, 8 - 1425, nov., 10, sf., 1425-11-07; Joan FERRER, Manual, 1436, març, 12 - 1437, nov., 26, f. 105v-106r, 1437-06-19.

⁶⁸⁸ AHPB, Ponç AMORÓS, *Tercius liber comunis*, 1390, nov., 28 - 1391, des., 15, f. 191v., 1391-11-20; Antoni BROCARD, *Manuale comune quartum decimum*, 1418, abril, 30 - 1418, novembre, 14, f. 3v., 1418-05-04; Pere GRANYANA, *Vicesimum octavum manuale*, 1419, des., 26 - 1421, maig, 2, f. 86v., 1421-03-06; Pere GRANYANA, *Vicesimum nonum manuale*, 1421, maig, 3 - 1422, juliol, 28, f. 22v., 1421-08-08; Joan PEDROL, *Manuale quartum notularum omnium instrumentorum*, 1423, novembre, 13 - 1426, juny, 25, f. 142v., 1426-05-10.

⁶⁸⁹ AHPB, Marc CANYIS, Manuale, 1414, desembre, 14 - 1422, des., 22, f. 5v., 1414-07-18; Antoni BROCARD, *[Manuale] undecimum*, 1416, desembre, 2 - 1417, maig, 11, f. 5v-6r, 1416-12-07; Marc CANYIS, Manuale, 1414, desembre, 14 - 1422, des., 22, f. 43rv, 1418-12-30.

eren les prestamistes per excel·lència ja que veien en el mercat de crèdit a llarg termini una manera d'invertir diners sense complicar-se gaire, tant sols calia esperar el dia assenyalat per cobrar la pensió. Els eclesiàstics eren també predilectes a aquest paper ja que les donacions fetes pels fidels als monestirs i parròquies els concedia un excedent de capital que els permetia invertir en aquest mercat sense córrer gaires riscos.

Gràfica: Professions dels prestamistes cristians de natura compradors de crèdit a llarg termini a conversos.

Els mercaders, com en els préstecs a curt termini, invertien en aquest mercat per la mateixa causa que ho feien amb els préstecs a curt termini, aconseguir un benefici sense córrer gaires riscos.

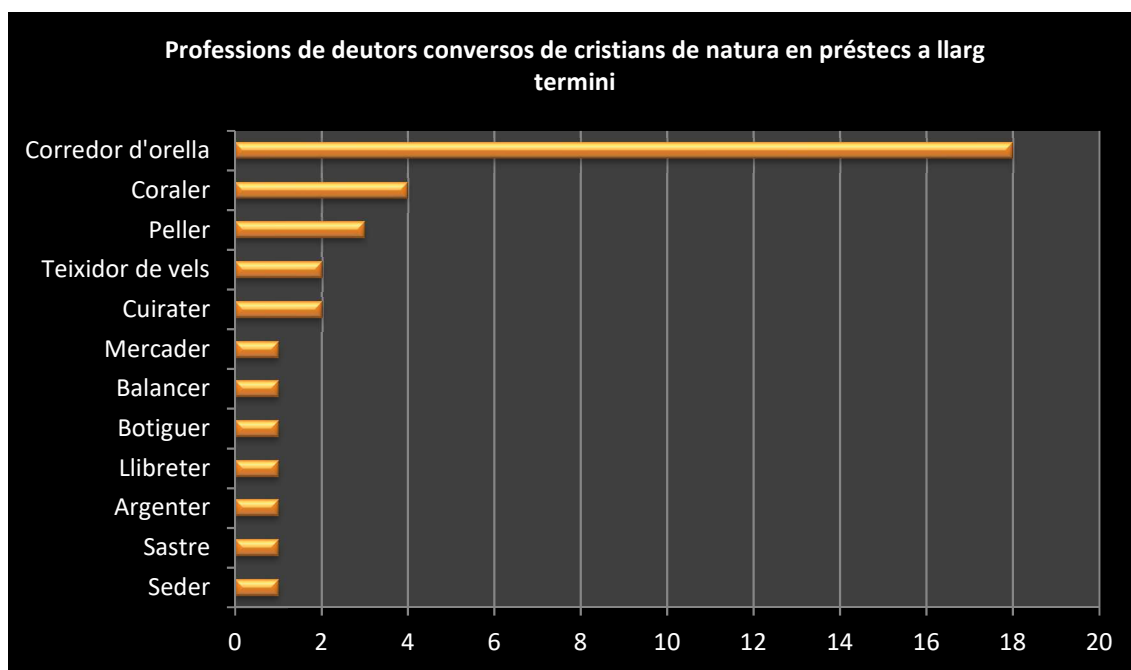
L'artesanat quedava pràcticament relegat en aquest mercat, tal i com passava també en aquest tipus de préstecs entre cristians de natura, ja que normalment es tractava de quantitats majors que els préstecs a curt termini i amb un lapse de temps superior, fet que els obligaria de prescindir d'un capital durant un indeterminat temps.

Pel que fa als venedors conversos de censals morts i violaris trobem bastant varietat d'artesans entre els que hi destaquen els coralers⁶⁹⁰ i els pellers⁶⁹¹. Tanmateix,

⁶⁹⁰ AHPB, Marc CANYIS, Manuale, 1414, desembre, 14 - 1422, des., 22, f. 5v., 1414-07-18; Antoni BROCARD, [Manuale] undecimum, 1416, desembre, 2 - 1417, maig, 11, f. 5v.6r, 1416-12-07; Francec

els grans consumidors d'aquesta modalitat de deute eren els corredors. Tot i que la gràfica ens mostra fins a 18 vendes de pensions per part d'aquest col·lectiu gran part d'elles es deuen a diverses vendes realitzades per un corredor. Aquesta necessitat de

Gràfica: Professions dels deutors convertos en préstecs a llarg termini realitzats per cristians de natura.

crèdit per part d'aquest col·lectiu potser es devia a les inversions que aquests feien aprofitant els contactes derivats del seu ofici – tot i que aquesta pràctica estava prohibida – . D'altra part destaca l'escassa presència dels mercaders en aquest mercat. Però, com hem vist en l'apartat del préstecs a curt termini, aquests preferien endeutar-se mitjançant els contractes de comanda dipòsit.

Així que, numèricament, els artesans serien els que configurarien el perfil socio-econòmic dels deutors convertos en els préstecs a llarg termini. Si als deutes a llarg termini li sumem els deutes contrets a curt termini els coralers eren el col·lectiu més endeutat dins de la societat conversa. .

La majoria dels compradors cristians de natura de préstecs a llarg termini a convertos eren prestamistes ocasionals. Tanmateix s'observa una major assiduitat

FERRER, *Manuale comune primum*, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, sf., 1418-11-29; Pere GRANYANA, *Vicesimum octavum manuale*, 1419, des., 26 - 1421, maig, 2, f. 86v., 1421-03-06.

⁶⁹¹ AHPB, Pere ROIG, *Manual*, 1424, juny, 8 - 1425, nov., 10, sf., 1425-11-07, 1425-11-08; Joan PEDROL, *Manuale quartum notularum omnium instrumentorum*, 1423, novembre, 13 - 1426, juny, 25, f. 142v., 1426-05-10.

d'aquestos que en els préstecs a curt termini. El cristià de natura que més préstecs d'aquesta mena va realitzar a conversos fou Lluís Bosc, ciutadà de Barcelona,: el 9 de gener de 1420 comprà al convers Joan de Vall, corredor d'orella, i al cavaller Joan Guardiola, una pensió de 80 sous de violari pel preu de 28 lliures, que percebria durant la vida del dit Lluís i la seva muller Elionor;⁶⁹² el 10 de gener de 1421, Joan de Vall tornaria a vendre una altra pensió al dit Lluís, aquest cop de 33 sous i per un preu d'11 lliures i 11 sous, que percebria durant la vida del dits Lluís i Elionor;⁶⁹³ i el 9 de maig de 1420, compraria una pensió venuda pel convers Arnau Roger, també corredor, de 94 sous i un òbol, que percebria durant el dit temps.⁶⁹⁴

Els demés prestamistes que repeteixen ho fan com a molt un cop més. En algunes ocasions, el segon préstec que concedeixen ho fan per al convers que ja els havia demanat anteriorment. Un exemple és el de Constança, muller de Pere Dusai, ciutadà de Barcelona, que comprà dos pensions de violari al convers Marc de Rosanes, corredor d'orella, una de 9 lliures pel preu de 63 lliures i una altra de 5 lliures pel preu de 35 lliures.⁶⁹⁵ Un altre és el de Joan Folquet, barber, que comprà dues pensions al ja conegut convers Joan de Vall: una de 33 sous per 11 lliures i 11 sous, durant la vida de Folquet i de Pere Duran, apotecari; i una altra de 20 sous per 7 lliures, durant la vida de Folquet i de Pere Codina, mercader.⁶⁹⁶ El següent cas té un altre cop a Joan de Vall com a venedor de dos pensions de violari, aquest cop a Joaneta, vídua de Berenguer ça Nou, peller, ciutadà de Barcelona: 16 sous i 6 diners pel preu de 5 lliures, 15 sous i 6 diners, i una altra de 20 sous i 6 diners pel preu de 7 lliures, 3 sous i 6 diners, totes a percebre durant la seva vida i la de la seva germana Beatriu.⁶⁹⁷

En altres casos, el prestamista cristià inverteix més d'un cop al mercat del crèdit a llarg termini amb diferents conversos com a deutors. És el cas de Francesc de Conomines que el 10 de desembre de 1415 comprà al convers Arnau Roger, corredor d'orella, a Blanca, la seva muller, i a Andreu Roger, coraler, fill d'ambdós, una pensió

---

⁶⁹² AHPB, Francec FERRER, *Manuale comune primum*, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, sf. (Vegeu apèndix documental I, doc. 198)

⁶⁹³ AHPB, Francec FERRER, *Manuale comune primum*, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, sf. (Vegeu apèndix documental I, doc. 204)

⁶⁹⁴ AHPB, Llorenç DE CASANOVA, *Manual*, 1420, maig, 7 - 1420, agost, 23, f. 3r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 201)

⁶⁹⁵ AHPB, Marc JOAN, *Manuale comune sextum*, 1413, oct., 31 - 1414, gener, 30, sf, 1413-01-02, 1413-12-16. (Vegeu apèndix documental I, doc. 146 i 148). Al segon préstec li segueix una venda simulada de diversos objectes per part de Marc de Rosanes (Vegeu apèndix documental I, doc. 149)

⁶⁹⁶ AHPB, Francec FERRER, *Manuale comune primum*, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, sf., 1418-11-24, 1420-01-18. (Vegeu apèndix documental I, docs. 188 i 199)

⁶⁹⁷ AHPB, Francec FERRER, *Manuale comune primum*, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, sf., 1424-02-23, 1424-03-06. ((Vegeu apèndix documental I, doc. 215) i doc. 42

de 12 lliures de censal mort pel preu de 169 lliures.⁶⁹⁸ El 29 de novembre de 1418, comprà al convers Felip Sabater, coraler, una pensió de 50 sous de censal mort pel preu de 22 lliures.⁶⁹⁹ L'últim cas és el de Maria de Mitjavila, religiosa del monestir de Santa Clara de Barcelona. El 18 de juliol de 1414 comprà a Joan Pujol, coraler, fill de Pere Pujol, físic, i a la seva muller Clara, tots conversos, una pensió de 71 sous, 5 diners i 1 òbol pel preu de 50 lliures.⁷⁰⁰ El 30 de desembre de 1418, dita Maria comprà als conversos Berenguer Cardona, corredor d'orella, la seva muller Clara, i Joan Cardona, teixidor de vels, fill seu, una pensió de 34 sous, 3 diners i 1 òbol, a pagar durant la vida del dit matrimoni i el seu fill.⁷⁰¹

Pel que fa a l'assiduïtat dels deutors conversos a acudir a aquest mercat el convers Joan de Vall va ser que més va recórrer a aquest tipus de deute, fins a 6 ocasions. Als casos ja coneguts hem d'afegir la venda feta per Joan a Ramon Grau, doctor en lleis, de 18 sous i 10 diners de pensió de violari pel preu de 6 lliures i 12 sous, que dit Ramon percebria durant la seva vida i la del seu successor o fins que Joan morís.⁷⁰² Els demés casos més destacables s'endeutaren fins a tres cops: el corredor d'orella Marc de Rosanes⁷⁰³ i el també corredor Arnau Roger⁷⁰⁴.

Les quantitats demanades en préstec a llarg termini per conversos eren, en la seva majoria, xifres altes. De la totalitat dels documents de censals morts i violaris venuts a cristians de natura utilitzats en el present estudi, 7 es situen en la franja dels 5000-1000 sous, i 8 entre els 1000 sous i els 500 sous. Entre 500 sous i 200 sous hem registrat 12 contractes i entres els 200 sous i els 100 sous 6. Tant sols 2 van ser inferiors als 50 sous. Per tant, la majoria dels contractes (15) es situarien entre els 5000 sous i els 500 sous. Com podem veure, els conversos que acudien a prestamistes cristians de natura per endeutar-se amb un contracte a llarg termini ho feien per quantitats força

---

⁶⁹⁸ AHPB, Joan FERRER, *Octavum manuale*, 1415, maig, 13 - 1416, novembre, 3, f. 53v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 167)

⁶⁹⁹ AHPB, Francec FERRER, *Manuale comune primum*, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, sf. (Vegeu apèndix documental I, doc. 189)

⁷⁰⁰ AHPB, Marc CANYIS, *Manuale*, 1414, desembre, 14 - 1422, des., 22, f. 5v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 150)

⁷⁰¹ AHPB, Marc CANYIS, *Manuale*, 1414, desembre, 14 - 1422, des., 22, f. 43rv. (Vegeu apèndix documental I, doc. 190)

⁷⁰² AHPB, Francec FERRER, *Manuale comune primum*, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, sf.

⁷⁰³ AHPB, Marc JOAN, *Manuale comune sextum*, 1413, oct., 31 - 1414, gener, 30, sf., 1413-01-02, 1413-12-16; Bartomeu GUAMIR, *Manuale quartum*, 1412, març, 12 - 1413, maig, 9, f. 98v., 1412-12-12.

⁷⁰⁴ AHPB, Joan FERRER, *Octavum manuale*, 1415, maig, 13 - 1416, novembre, 3, f. 53v., 1415-12-10; Llorenç DE CASANOVA, *Manual*, 1420, maig, 7 - 1420, agost, 23, f. 3r., 1420-05-09.

elevades. Molt probablement aquests diners serien utilitzats per a inversions de certa envergadura ja fos en el propi ofici o en una operació comercial.

La quantitat més alta pel preu d'un censal venut per un convers a un cristià fou de 4420 sous, venuda, el 4 de maig de 1418, per Pere Cervelló, botiguer, la seva muller Isabel, filla i heretera de Guillem Marc, difunt, balancer, i Clara, vídua del dit Guillem i mare d'Isabel, al mercader Pere Torrent a canvi d'una pensió de 270 sous.⁷⁰⁵ La segueix la ja citada venda realitzada pel corredor convers Arnau Roger a Francesc de Conomines, i que constava de 12 lliures de censal mort pel preu de 3380 sous.⁷⁰⁶ A aquestes les segueixen dues més. La comprada, el 10 de desembre de 1415, per un artesà cristià de natura, Joan Rossell, candeler, al ja citat corredor convers Arnau Roger, per 2200 sous a canvi d'una pensió de 7 lliures de censal mort.⁷⁰⁷ I la comprada per un altre artesà cristià de natura, Joan de Comasola, fuster, a Berenguer Cardona, corredor d'orella, la seva muller Clara, el seu fill Gabriel Cardona, teixidor de vels, i la muller d'aquest Isabel, per 2000 sous a canvi de 117 sous i 8 diners de pensió de censal mort.⁷⁰⁸ Com podem veure, tret de la pensió venuda pel botiguer Pere Cervelló, les pensions amb el preu més alt van ser venudes per corredors d'orella.

Pel que fa als crèdits amb el preu més baix corresponen al corredor convers Joan de Vall. El primer, de 16 sous i 6 diners de pensió de violari, venut el 23 de febrer de 1424, a Joaneta, vídua de Berenguer ça Nou, peller barceloní, per 115 sous i 6 diners.⁷⁰⁹ L'altre fou el venut, 28 de febrer de 1425, a Ramon Grau, doctor en lleis, que constava de 18 sous i 10 diners de pensió de violari pel preu de 120 sous.⁷¹⁰

Entre mig d'aquests dos límits hi ha un important nombre de contractes entre els 1000 i 200 sous principalment venuts per artesans conversos i segurament destinats a la sostenibilitat dels seus obradors.

L'interès en la majoria dels contractes és situa entre el 13% i el 15%, seguit d'una franja important en que l'interès es situava entre el 7% i el 8%. L'instrument de deute a llarg termini en el que un cristià actuà com a prestamista d'un convers amb

---

⁷⁰⁵ AHPB, Antoni BROCARD, *Manuale comune quartum decimum*, 1418, abril, 30 - 1418, novembre, 14, f. 3v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 184)

⁷⁰⁶ AHPB, Joan FERRER, *Octavum manuale*, 1415, maig, 13 - 1416, novembre, 3, f. 53v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 168)

⁷⁰⁷ AHPB, Joan FERRER, *Octavum manuale*, 1415, maig, 13 - 1416, novembre, 3, f. 53v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 168)

⁷⁰⁸ AHPB, Joan FRANC, major, *Quintus liber vendicionum*, 1417, juliol, 5 - 1418, maig, 2, f.57r-61r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 177)

⁷⁰⁹ AHPB, Francesc FERRER, *Manuale comune primum*, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, sf. (Vegeu apèndix documental I, doc. 214)

⁷¹⁰ AHPB, Francesc FERRER, *Manuale comune primum*, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, sf.

l'interès més tard va ser una pensió de violari de 33 sous que Marc sa Closa, convers, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, va vendre a Vicença, muller de Gabriel Delmer, mercader, ciutadà de Barcelona, pel preu de 7 lliures i 14 sous amb un interès del 21,42%.⁷¹¹ Pel que extraiem de les nostres dades la quantitat influïa substancialment en l'interès. Exceptuant el cas anterior, l'interès en els préstecs de quantitats modestes estava generalment entre 16% i el 13%, essent majoritari un interès del 14.28%. En canvi, en les quantitats altes, l'interès baixa considerablement situant-se al voltant del 7%. Per exemple, la quantitat més alta prestada per un cristià de natura a un convers que registrat va ser de 221 lliures amb un interès del 6.10%.⁷¹² Un altre exemple, Arnau Roger, corredor d'orella, la seva muller Blanca i Andreu Roger, fill d'ambdós, conversos, pagaven un interès del 7.14% per la quantitat de 169 lliures que Francesc Coromines, cristià de natura, els prestà.⁷¹³ El interès més baix enregistrat per nosaltres era del 5.88% per una quantitat de 100 lliures.⁷¹⁴

Tanmateix, la quantitat del interès no es calculava només tenint en compte la quantitat, sinó altres factor, encara que aquests també anaven lligats a la capacitat dels deutors de demanar una quantitat elevada. Per establir l'interès de cada préstec es tenia en compte el risc que es corria d'impagament, a més de la incapacitat del deutor de trobar una oferta millor. Tots els individus que demanen en préstec quantitats altes tenien també un posició econòmica alta. Es a dir, tenien emolument però el tenien segurament invertit. A més, aquest capital que demanaven anava destinat majoritàriament a inversions, esperant aconseguir un benefici considerablement més alt que l'interès que pagaven per ells.

En termes generals, podem afirmar que no s'observa cap relació entre la condició de convers del deutor i l'interès pagat per aquest. La quantitat de l'interès venia determinada totalment per causes econòmiques i de garantia de retorn.

Pel que fa a la localització geogràfica del deute, la immensa majoria dels contractants eren de la ciutat de Barcelona. Només un venedor convers era de fora, es tracta de Pere Febrer, convers, habitant de Vilafranca del Penedès.⁷¹⁵ A la part dels compradors trobem tres casos: Joana, vídua de Pere Febrer, de Vilafranca del

---

⁷¹¹ AHPB, Pere ROIG, Manual, 1427, gener, 18 - 1427, agost, 28, s/f.

⁷¹² AHPB, Antoni BROCARD, *Manuale comune quartum decimum*, 1418, abril, 30 - 1418, novembre, 14, f. 3v.

⁷¹³ AHPB, Joan FERRER, *Octavum manuale*, 1415, maig, 13 - 1416, novembre, 3, f. 53v.

⁷¹⁴ AHPB, Joan FRANC, major, *Quintus liber vendicionum*, 1417, juliol, 5 - 1418, maig, 2, f. 57r-61r.

⁷¹⁵ AHPB, Ponç AMORÓS, *Tercius liber comunis*, 1390, nov., 28 - 1391, des., 15, f. 191v.

Penedès;⁷¹⁶ Joaneta, filla de Joan de Coll, difunt, de Sabadell;⁷¹⁷ i Galcerà Alamany, donzell del senyor del castell de Malmercat.⁷¹⁸ Per tant, el mercat del deute en el que els conversos demanaven préstecs a llarg termini a cristians de natura es concentrava a la ciutat de Barcelona.

Préstecs a llarg termini de convers a convers.

Al llarg del nostre estudi han sigut pocs els instruments de préstecs a llarg termini en els que hi consten conversos com a prestamistes d'altres conversos (5). D'aquests cinc instruments localitzats, quatre foren realitzats pel mercader convers Bernat ça Closa. Dos d'aquests foren vendes de pensió de violari realitzades pel ja conegut corredor convers Arnau Roger: 68 sous i 8 diners per 550 sous,⁷¹⁹ i 55 sous per 360 sous.⁷²⁰ Les altres dues foren vendes fetes pel llibreter convers Francesc Bertran: 102 sous i 10 diners de pensió de censal mort per 1650 sous,⁷²¹ i 250 sous de pensió de censal mort per 250 florins d'or d'Aragó.⁷²² Aquest últim constitueix el preu més alt pagat per una pensió en la que intervenen conversos. L'altre préstec que resta és el corresponen a la pensió de 40 sous de censal mort pel preu de 40 lliures que, el 26 de novembre de 1417, Pere Vives, llibreter convers, vengué al també llibreter convers Guillem sa Coma.⁷²³

Com veiem, tots els préstecs a llarg termini fets entre conversos es fan sempre a deutors amb alta solvència contrastada. Per tant, els conversos tant sols deixaven diners a llarg termini als seus correligionaris quan tenien plenes garanties de que aquests tornessin la quantitat prestada.

Pel que fa a l'interès cobrat per aquests préstecs es troben regits per la oferta i demanda del moment, i les garanties de retorn del mateix. Tanmateix, cal destacar el cas de Francesc Bertran, llibreter, convers, ciutadà de Barcelona, que el 28 de juny de 1419 va vendre una pensió de censal mort de 102 sous i 10 diners a Bernat sa Closa, convers,

---

⁷¹⁶ AHPB, Marc JOAN, *Manuale comune sextum*, 1413, oct., 31 - 1414, gener, 30, sf.

⁷¹⁷ AHPB, Bartomeu GUAMIR, *Manuale quartum*, 1412, març, 12 - 1413, maig, 9, f. 98v.

⁷¹⁸ AHPB, Joan EIXIMENIS, *Manuale*, 1391, juliol, 27 - 1393, set., 23, f. 29v.

⁷¹⁹ AHPB, Llorenç DE CASANOVA, Manual, 1419, abril, 28 - 1419, juliol, 19, f. 26v. 1419-07-08. (Vegeu apèndix documental I, doc. 194)

⁷²⁰ AHPB, Llorenç DE CASANOVA, Manual, 1419, abril, 28 - 1419, juliol, 19, f. 26v. 1419-07-08. (Vegeu apèndix documental I, doc. 195)

⁷²¹ AHPB, Llorenç DE CASANOVA, Manual, 1419, abril, 28 - 1419, juliol, 19, f. 22v. 1419-06-28. (Vegeu apèndix documental I, doc. 193)

⁷²² AHPB, Llorenç DE CASANOVA, Manual, 1419, abril, 28 - 1419, juliol, 19, f. 23v. 1419-07-01. (Vegeu apèndix documental I, doc. 196)

⁷²³ AHPB, Tomas VIVES, *Quartum manuale*, 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 83rv. (Vegeu apèndix documental I, doc. 176)

mercader, ciutadà de Barcelona, pel preu de 82 lliures i 10 sous, amb un interès del 29,9%.⁷²⁴ Com veiem, es tracta d'un interès molt alt tenint en compte la quantitat demanada i la demostrada solvència del deutor.

Tots els contractes foren realitzats per ciutadans de Barcelona, constatant-se un cop més que en cas de no trobar crèdit per mans de conversos aquests no acudien a altres indrets sinó que ho demanaven a cristians de natura de la pròpia ciutat.

Préstecs a llarg termini de conversos a cristià de natura.

També foren pocs els conversos que compraren pensions a altres cristians (6 casos). La majoria d'aquests compradors conversos eren personatges amb un alt poder adquisitiu, molt influents en el seu camp professional. Altre cop qui domina l'escena és el mercader convers Bernat Saclosa. El 17 de juny de 1419, comprà a Pasqual Ledos, senyor del castell de la vall de Lou, i ala seva muller Joana, 480 sous de pensió de violari pel preu de 3360 sous.⁷²⁵ El 25 de maig de 1420, compra a Pere Ros, sastre, 22 sous de violari per 7 lliures i 14 sous.⁷²⁶ El 6 d'agost del mateix any, comprà a Pere Gil, operari de la llana, i a la seva muller Bartomeua, 32 sous de pensió de violari per 10 lliures i 10 sous.⁷²⁷ El segueix en assiduitat el llibreter convers Joan de Pla, que realitzà dues compres de pensions a cristians de natura. La primera, el 4 de juliol de 1424, a Joan Carreres, notari barceloní, constava d'una pensió de censal de 43 sous, 6 diners i un òbol pel preu de 30 lliures.⁷²⁸ La segona, el 3 d'abril de 1425, fou comprada a Francesc Gener, imager, i eren 15 sous i 7 diners de pensió de violari per 110 sous.⁷²⁹ Els altres compradors de pensions conversos només ho fan en una ocasió.

Pel que a l'interès cobrat s'observa que estava en la mitjana normal del 14.28% en les quantitats modestes, observant-se fins i tot casos en que l'interès era menor, i

---

⁷²⁴ AHPB, Llorenç DE CASANOVA, Manual, 1419, abril, 28 - 1419, juliol, 19, f. 22v.

⁷²⁵ AHPB, Llorenç DE CASANOVA, Manual, 1419, abril, 28 - 1419, juliol, 19, f. 18r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 192)

⁷²⁶ AHPB, Llorenç DE CASANOVA, Manual, 1420, maig, 7 - 1420, agost, 23, f. 9r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 202)

⁷²⁷ AHPB, Llorenç DE CASANOVA, Manual, 1420, maig, 7 - 1420, agost, 23, f. 34r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 203)

⁷²⁸ AHPB, 116/1, sf. (Vegeu apèndix documental I, doc. 217)

⁷²⁹ AHPB, Joan PEDROL, *Manuale quartum notularum omnium instrumentorum*, 1423, novembre, 13 - 1426, juny, 25, f. 72v-73r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 219)

menys del 10% en les quantitats més altes. Per tant, en el cas en que els conversos actuaven com a prestamistes de cristians de natura tampoc trobem cap relació entre el factor religió i social i l'interès cobrat.

En resum, els conversos barcelonins acudiren al mercat del crèdit, en la seva majoria, en busca de crèdit tant a llarg com a curt termini. Era en el mercat a curt termini – i majoritàriament mitjançant els contractes de comanda en dipòsit - on realitzaven gran part de les seves operacions.

El préstec a llarg termini eren un mercat minoritari per als conversos, els quals tant sols acudien en busca de liquiditat. Una minoria – un elit econòmic dins de la societat conversa - tindria prou capital per tal de prestar en el mercat a llarg termini, i tant sols prestaria als seus correligionaris en casos que aquests tinguessin una sòlida solvència i formessin part d'aquesta elit.

Tant en el mercat del deute a llarg termini com en el de curt, hi havia conversos que prestaven capital a cristians de natura fet que ens mostra dues coses malgrat la seva davallada econòmica: d'una part que tot i les dificultats els conversos no abandonaren part de la seva capacitat prestamista en el mercat del crèdit – tanmateix es veié notòriament reduïda la seva presència com a prestamistes – ; d'altra part, una part de la societat conversa – mercaders, però també una part important de l'artesanat – es recuperà relativament ràpid de la davallada econòmica en la que estaven immersos, aconseguint prou excedent de capital per tal d'invertir-lo en el mercat del crèdit.

Pel que fa al paper dels mercaders conversos en el món del préstec, la seva presència es veié reduïda respecte a abans de les conversions. Sembla ser que aquest col·lectiu prefereix invertir el seu excedent monetari en negocis comercials – amb un rendibilitat més alta – que amb préstecs, als quals invertirien quan el dit excedent fos prou notable com per no perjudicar les seves operacions comercials.

ELS CONVERSOS I ELS COMERÇ EXTERIOR

Tal com bé diu Carrère, Barcelona fou un important centre de comerç en els convulsos anys de crisi econòmica de finals del XIV i principis del XV.⁷³⁰ La riquesa de Barcelona es basava principalment amb el comerç internacional – que alhora permetia el

---

⁷³⁰ Vegeu: CLAUDE CARRERÉ: *Barcelona...*, citat.

correcte desenvolupament de l'artesanat de la ciutat - i les activitats especulatives, estretament vinculades al capital estranger, la marina i la indústria tèxtil.⁷³¹ Tot i això el gran comerç internacional hi jugava un paper cabdal en la prosperitat de Barcelona.

Ja des de el germen d'aquest comerç exterior al segle XIII, els jueus participaren profusament en els viatges comercials cap a l'exterior. Històricament s'ha destacat la facilitat que aquests tenien per desplaçar-se per la mediterrània, ja que eren normalment ven rebuts als territoris orientals; a més, el coneixement de la llengua àrab d'alguns d'ells els permetia molta facilitat alhora de fer negocis amb autòctons d'aquelles terres.⁷³² Tanmateix, la documentació ens mostra que eren pocs els jueus que es desplaçaven cap a terres llunyanes per comerciar, preferint majoritàriament participar en aquest comerç com a inversors encomandants.⁷³³

Aquest comerç internacional tingué la seva època de plenitud, segons Pierre Vilar⁷³⁴, seria entre 1250 a 1350. La expansió propiciada per Alfons el Magnànim reforçaria i ampliaria el comerç exterior, gràcies sobretot a una relativa seguretat d'aquestes rutes i a una poderosa flota i al proteccionisme. Tanmateix, una economia basada en el comerç exterior necessita un manteniment de les relacions internacionals i una fluïdesa del crèdit; factors que la pròpia política del rei Alfons acabà de compromentent. Altres factors influïrien no tant el comerç però sí la producció dels productes que s'exportarien.

El comerç exterior i l'agricultura eren els dos pilars de l'economia barcelonina. A causa de la pesta que assolí Europa a mitjans del segle XIV i la consegüent davallada demogràfica, un dels dos motors – l'agricultura- que sostenien l'economia de Barcelona s'atura abruptament. Aquí pren importància la tesi de Salrach⁷³⁵, segons la qual malgrat la baixada demogràfica produïda per la pesta el desequilibri entre població i producció alimentària no es va ajustar. El cultiu intensiu de productes destinats a la indústria i el comerç en datreniment del consum alimentari es traduiria en carència d'aliments en la població i malestar general.

Així, el comerç amb orient – la denominada ruta de les espècies- i amb Sicília es convertiria en el principal motor de l'economia barcelonina. El draps barcelonins van

---

⁷³¹ MARIO DEL TREPPO: *Els mercaders catalans i l'expansió de la Corona catalano-aragonesa*, ed. Curial, Barcelona, 1976.

⁷³² ÀNGEL SÁENZ-BADILLOS: *El pensamiento judío...*, citat.

⁷³³ ANNA RICH ABAD: *La comunitat jueva...*, citat.

⁷³⁴ PIERRE VILAR: *Cataluña en la España Moderna*, ed. Curial, Barcelona, 1962.

⁷³⁵ JUAN SALRACH: *La Corona de Aragón*, dins <<Historia de las Españas medievales>>, ed. Crítica, Barcelona, 2002, pp. 306-342.

ser, seguits pel coral, el producte més exportat cap aquestes terres. De fet, total la indústria drapera catalana es va articular amb la idea de que el seu principal mercat seria l'exterior. El volum de producció era tant important que un terç de la població urbana es dedicava professionalment a alguna fase de la producció de draps, ultra tota la població rural encarregada de l'obtenció de matèria primera i el filat. La major part d'aquesta producció, 70 per cent, anava destinava al comerç exterior, els beneficis del quals permetien que el sistema basat en aquesta indústria es mantingués. Tal era la importància d'aquest sector que a principis del segle XV el 75 per cent dels ingressos fiscals de Barcelona provenien del sector de la draperia.⁷³⁶ La presència barcelonina en el comerç exterior va ser tant gran que en la seva època de plenitud es situà tant sols darrere dels genovesos i venecians.

Malgrat tot, el decliu del comerç exterior a meitat i finals del segle XV va evidenciar el perill que entranya el fet de basar tota l'economia en un sol sector. La pèrdua de la competitivitat de la draperia catalana en els mercats internacionals provocà un baixada dels preus seguida d'una baixada dels salaris i de llocs de treball – el 1425, com evidència de la baixa demografia, s'introduïrien esclaus en llocs productius de la draperia on abans no hi tenien presència -.⁷³⁷ En conseqüència, el malestar social anà en augment produint esclats socials i crisis, en un context on els enfrontaments entre la busca i la biga eren continus, on cada partit intentaria imposar les seves mesures per solucionar el problema econòmic – mesures que beneficiaven al partit que les proposava en detreniment de l'altre- .⁷³⁸

Segons Eduard Feliu,⁷³⁹ a partir del 1415 i amb més intensitat a parti de 1428 començà el decliu del comerç exterior barceloní al reduir-se la seva presència en la ruta cap a orient. Les causes es trobarien amb la inestabilitat produïda per la caiguda de l'imperi de Tamerlan i a la creixent pirateria en la zona oriental.

---

⁷³⁶ CLAUDE CARRÉRE, *La draperie en Catalogne et en Aragon au XVe siècle*, dins <<Produzione, commercio e consumo dei panni di lana (nei secoli XII-XVIII)>>, ed. L. S. Olschki, Florència, 1976, pàg. 481-482, p. 475.

⁷³⁷ Tesi defensada per Claude Carrère per tal d'explicar la devallada del comerç exterior barceloní.

⁷³⁸ Sobre la crisi social i econòmica al segle XV, vegeu CARMEN BATLLE: *Crisis social y económica...*, citat.

⁷³⁹ EDUARD FELIU: *La crisis catalana e de la Baja Edad Media: estado de la cuestión*, dins <<Hispania>>, edita CSIC, 2004, pp. 435-466.

Activitat comercial dels conversos barcelonins.

Com podem veure en la taula que mostrem a continuació els conversos barcelonins participaren activament en el comerç exterior. La seva activitat en aquests negocis ja era dinàmica quan eren jueus, i un cop conversos continuen les seves activitats en aquest camp. En la major part dels casos els conversos actuen com a encomandants, es a dir, inverteixen els seus diners en una empresa iniciada per un altre que serà el que finalment es traslladarà a cap a les zones on es disposen a mercadejar. En aquest aspecte, no es manifesta cap variació en el paper dels conversos en aquesta mena de comerç, ja que els jueus barcelonins també solien actuar com a encomandants, sense córrer més riscos que els monetaris. Així, el encomandant obtindria les tres quartes parts del benefici en l'operació i el comendatari una quarta part, conegut com a *quart diner*.⁷⁴⁰ D'altra part en cas que la inversió no sortís bé qui perdia molt més era l'encomendant ja que perdia el capital invertit.

D'altra part, també trobem conversos que s'impliquen com a comendataris per realitzar negocis a ultramar i traslladar-se fins allà per mercadejar. El 30 de desembre de 1401, el mercader convers Joan Cardona realitzava un viatge cap a Siracusa amb diversos cristians de natura com a encomandants.⁷⁴¹ El 29 de maig de 1415, el mateix Joan Cardona viatjaria fins a Sicília amb la mateixa finalitat.⁷⁴² El 17 de març de 1409, Gabriel i Joan Almunia, mercaders conversos, ho farien cap a Aigües Mortes i Avinyó.⁷⁴³ Un altre convers que actuà com a comendatari fou Ferrer Sunyer, mercader, que el 23 d'octubre de 1411 realitzaria diversos instruments amb cristians de natura i el convers Guillem de Fontclara, corredor d'orella, com encomandats, per comerciar a Sardenya.⁷⁴⁴

Tots els viatges realitzats per conversos com a comandaris es limiten a les illes italianes, essent per tant contraris a arriscar-se a fer llargs viatges cap a ultramar.

---

⁷⁴⁰ GLORIA POLONIO LUQUE: *Jueus i conversos en el comerç internacional barceloní de la baixa edat mitjana (1349-1450)*, dins <Tamid: Revista Catalana Anual d'Estudis Hebraics>, Barcelona, 2013, p. 27-50.

⁷⁴¹ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Conversos, jueus i cristians de natura. El testimoni dels processos i necessitat d'una recerca*, citat, pp. 407-408.

⁷⁴² AHPB, Tomàs DE BELLMUNT, *Manual de comandes*, 18, gener, 1414 – 21, gener, 1417, fol.22v.-24v. (Vegeu apèndix documental I, docs. 158-164)

⁷⁴³ AHPB, Bernat NADAL, *Manual instrumentorum contractuum*, 3, octubre, 1404 – 10, agost, 1410, fol. 65v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 131)

⁷⁴⁴ AHPB, Antoni BROCARD, *Manuale comune secundum*, 1411, juny, 17 - 1412, abril, 16, f. 42r.

Pel que fa a l'assiduïtat dels conversos que s'impliquen com a encomandats en el negoci exterior es pot observar clarament com la seva activitat era continuada. El convers que més activitat realitzà – segons les nostres dades- fou el corredor Bernat Fabra, que realitzà fins a 8 comandes marítimes del total. La meitat d'aquestes

Taula: Comandes marítimes.

Data	Encomandant	Condicó religiosa	Comandatari	Condicó religiosa	Ruta	Prod. Exportat	Prod. Importat	Valor	Localització
1392-10-17	Francesc sa Plana, llibreter i mercader, i Joan Codonyà, mercader, cB.	Convers	Vicenç Pasqual, mercader, cB.	Cristià de natura	Sardenya	Llibres	Ocellets de perfum	Importació + 50 lliures i 5 sous	AHPB, Bernat NADAL, <i>Decimum manuale</i> 1392, juliol, 11 - 1393, gener, 23, fol. 56r.
1395-05-06	Arnau Massana, i Francesc de Castellet, cB	Convers	Lluís de Parets i Francesc de Castellet, mercader, cB	Cristià de natura	Beirut	Draps	laca i sucre	>100 ll	AHPB, Bernat NADAL, <i>Manual de comandes marítimes</i> 1393, setembre, 10 - 1397, octubre, 1, f. 81rv.
1395-05-12	Guillem Salamó, sastre, cB	Convers	Ramon Burgès, mercader, naturals de Trep.	Cristià de natura	Beirut	Xamellots de rem i un drap	El que vulgui el comendatari	33 ll 10s	AHPB, Bernat NADAL, <i>Manual de comandes</i> , 10, setembre, 1393 – 1, octubre, 1397, fol.77v.-78r.

1395-05-18	Llorenç Massana, mercader, cB	Convers	Lluís de Parets i Francesc de Castellet, mercader, cB	Cristià de natura	Beirut	Coral	Espècies: pebre i girofle	50ll	AHPB, Bernat NADAL, <i>Manual de comandes marítimes</i> 1393, setembre, 10 - 1397, octubre, 1, fol. 82v.
1396-06-03	Bernat d'Ortals, mercader, cB	Convers	Vicenç Pasqual, i Joan de Vall, mercaders, cB.	Cristià de natura	Beirut	Coral	Espècies: pebre i girofle	278 ll	AHPB, Bernat NADAL, <i>Manual de comandes marítimes</i> 1393, setembre, 10 - 1397, octubre, 1, fol. 121v.
1396-06-31	Joan Massana, cB	Convers	Francesc de Castellet i Berenguer Xifré, mercader, cB	Cristià de natura	Beirut	Coral	El que vulgui el comendatari	12ll	AHPB, Bernat NADAL, <i>Manual de comandes marítimes</i> 1393, setembre, 10 - 1397, octubre, 1, fol. 118r.

1397-02-26	Bernat Fabra, corredor d'orella, cB	Convers	Francesc d'Altell, mercader, cB	Cristià de natura	Sicília	Draps	<i>ut in albarano</i>	44ll 14s 10d	AHPB, Bernat NADAL, <i>Manual de comandes marítimes</i> 1393, setembre, 10 - 1397, octubre, 1, fol. 153v. - 154r.
1397-06-16	Arnau Massana, mercader, cB	Convers	Guillem de Cabanelles i Berenguer Oliver, mercaders, cB	Cristià de natura	Xipre- Beirut	Draps	laca, girofle, indi, sucre i pebre	950ll 2s	AHPB, Bernat NADAL, <i>Manual de comandes</i> , 10, setembre, 1393 – 1, octubre, 1397, fol.188r.
1397-06-16	Ramon de Parets, mercader, cB	Convers	Guillem de Cabanelles i Berenguer Oliver, mercaders, cB	Cristià de natura	Xipre- Beirut	Coral	<i>ut in albarano</i>	834ll 18s 8d	AHPB, Bernat NADAL, <i>Manual de comandes marítimes</i> 1393, setembre, 10 - 1397, octubre, 1, fol. 185v.

1397-06-16	Ramon de Parets, mercader, cB	Convers			Xipre- Beirut	Coral	El que vulgui el comendatari		AHPB, Bernat NADAL, <i>Manual de comandes marítimes</i> 1393, setembre, 10 - 1397, octubre, 1, fol. 185v.
1397-12-03	Bernat Fabra, corredor d'orella, cB	Convers	Francesc Guerau, mercader, cB	Cristià de natura	Sicília	Draps	cotó filat de Malta	41ll 3s 8d	AHPB, Bernat NADAL, <i>Secundus liber comandarum</i> 1397, desembre, 3 - 1403, agost, 16, fol. 2v.
1397-12-03	Bernat Fabra, corredor d'orella, cB	Convers			Sicília	Draps	cotó filat		AHPB, Bernat NADAL, <i>Secundus liber comandarum</i> 1397, desembre, 3 - 1403, agost, 16, fol. 2v.
1398-06-13	Arnau Pere, coraler, cB	Convers	Francesc Vilagaià i Vicenç Pasqual, mercaders, cB	Cristià de natura	Beirut	Coral	El que vulgui el comendatari	8ll 9s 3d	AHPB, Bernat NADAL, <i>Secundus liber comandorum</i> 1397, desembre, 3 - 1403, agost, 16, fol. 12v.

1398-07-30	Ramon Alguer, corredor d'orella, cB	Convers	Francesc Vilagaià i Vicenç Pasqual, mercaders, cB	Cristià de natura	Beirut	Coral	Girofle, sucre i gingebre	9ll 12s 6d	AHPB, Bernat NADAL, <i>Secundus liber comandorum</i> 1397, desembre, 3 - 1403, agost, 16, fol. 14r.
1399-06-06	Arnau Massana, mercader, cB	Convers			Xipre- Beirut	Draps	laca, girofle, indi, canyella i pebre		Extret de CLAUDE CARRÈRE: <i>Barcelona 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi</i> , 2 volums, ed. Curial, Barcelona, 1978
1399-09-09	Bernat Fabra, corredor d'orella, i Joan de Subirats, corredor d'orella, cB	Convers	Antoni Salavert, cB	Cristià de natura	Alexandria	100 lliures	Mel	100 lliures	AHPB, Bernat NADAL, [Manuale comune] XXV, 1399, abril, 4 - 1399, set., 22, f. 89v.
1401-10-06	Berenguer Martí, mercader, i Bernat Fabra, corredor d'orella, cB	Convers	Bernat Bisbe, mercader, cB	Cristià de natura	Alexandria	Coral	El que vulgui el comendatari	12 ll 10s	AHPB, Bernat NADAL, <i>Secundus liber comandorum</i> 1397, desembre, 3 - 1403, agost, 16, fol. 88v.

1401-10-06	Berenguer Martí, mercader, i Bertat Fabra, corredor d'orella, cB	Convers	Bernat Bisbe, mercader, cB	Cristià de natura	Alexandria	Coral	sucre i <i>ad libitum</i>		AHPB, Bernat NADAL, <i>Secundus liber comandorum</i> 1397, desembre, 3 - 1403, agost, 16, fol. 88v.
1401-12-30		Cristià de natura	Joan Cardona, mercader, cB	Convers	Siracusa	Draps	El que vulgui el comandari		
1403-04-06	Llorenç Massana, mercader, cB	Convers			Alexandria	Coral	El que vulgui el comendari		AHPB, Arnau LLEDÓ, Llibre comú, 1394, juny, 1 - 1400, octubre, 13, f. 29v- 30r.
1403-10-28	Berenguer Cortey, mercader, cB	Convers		Cristià de natura	Alexandria	Coral	pebre		AHPB, Arnau LLEDÓ, Llibre comú, 1394, juny, 1 - 1400, octubre, 13, f. 43v.
1403-10-28	Berenguer Martí, mercader, cB	Convers		Cristià de natura	Alexandria	Coral	El que vulgui el comendari		AHPB, Arnau LLEDÓ, Llibre comú, 1394, juny, 1 - 1400, octubre, 13, f. 43v.

1404-10-25	Berenguer Cortey, mercader, cB	Convers	Joan Cardona, mercader, cB	Convers	Xipre- Beirut	Coral	El que vulgui el comendatari	24ll 5s	AHPB Bernat NADAL, <i>Secundus liber comandarum</i> 1397, desembre, 3 - 1403, agost, 16, fol. 194r.- 194v.
1404-12-15	Ramon Alguer, corredor d'orella, cB	Convers	Antoni Prats, mercader, cB	Cristià de natura	Sicília	Coral	manganilla i cotó	20ll	AHPB, Bernat NADAL, <i>Manuale instrumentorum contractuum</i> , 3, octubre, 1404 – 10, agost, 1410, fol.8v.
1406-04-20	Joan de Quer, corredor d'orella, cB	Convers			Jaffa-Síria	Arròs	cotó, gingebre		Extret de CLAUDE CARRÈRE: <i>Barcelona 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi</i> , 2 volums, ed. Curial, Barcelona, 1978

1406-04-24	Joan de Quer, corredor d'orella, cB	Convers			Jaffa-Síria	Oli	atzur		Extret de CLAUDE CARRÈRE: <i>Barcelona</i> 1380-1462. <i>Un centre</i> <i>econòmic en època de</i> <i>crisi</i> , 2 volums, ed. Curial, Barcelona, 1978
1406-04-29	Joan Bertran, corredor d'orella, cB	Convers			Jaffa-Síria	Oli	atzur		Extret de CLAUDE CARRÈRE: <i>Barcelona</i> 1380-1462. <i>Un centre</i> <i>econòmic en època de</i> <i>crisi</i> , 2 volums, ed. Curial, Barcelona, 1978
1406-10-12	Miquel Roure, mercader, cB	Convers			Sicília-Rodes- Xipre-Beirut	Coral	<i>Rotolls</i> , turbit, sang de dragó, perles, gingebre		Extret de CLAUDE CARRÈRE: <i>Barcelona</i> 1380-1462. <i>Un centre</i> <i>econòmic en època de</i> <i>crisi</i> , 2 volums, ed. Curial, Barcelona, 1978
1408-09-03	Francesc de Pedralbes, metge, cB	Convers			Alexandria- Beireut	Coral	El que vulgui el comendatari		AHPB, Arnau LLEDÓ, <i>Liber</i> <i>quartus comandarum de</i> <i>viaggio</i> , 1407, agost, 20 - 1417, nov., 28, f. 9r- 10v.

1408-09-18	Bernat Fàbrega, corredor d'orella, cB	Convers			Alexandria	Draps	<i>ut in albarano</i>		AHPB, Arnau LLEDÓ, Liber quartus comandarum de viagio, 1407, agost, 20 - 1417, nov., 28, f. 14r.
1408-09-23	Miquel Roure, mercader, cB	Convers	Francesc Brugal i Francesc Miró, mercaders, cB	Cristià de natura	Alexandria- Beireut		ut in albarano	75ll	AHPB, Arnau LLEDÓ, <i>Llibre de comandes</i> , 1407, agost, 20 – 1417, novembre, 28, fol.12v.
1409-03-17			Gabriel Almunia i Joan Almunia, cB	Convers	Aigües Mortes- Avinyó	Vi	sucre i ad libitum		AHPB, Bernat NADAL, <i>Manuale instrumentorum contractuum quintum</i> , 1404, octubre, 3-1410, agost, 9, f. 65v.
1409-06-08	Francesc Bertran, mercader, cB	Convers	Francesc de Carner,mercader, i Guillem Pujades, botiguer, cB	Cristià de natura	Rodes-Xipre- Beirut	Coral	El que vulgui el comendatari	166ll 2s 10d	AHPB, Bernat NADAL, <i>Manuale instrumentorum contractuum</i> , 3, octubre, 1404 – 10, agost, 1410, fol. 69r.-69v.

1409-06-08	Ramon Pujol, mercader, cB	Convers	Francesc de Carner,mercader, i Guillem Pujades, botiguer, cB	Cristià de natura	Rodes-Xipre- Beirut	Coral	cotó de Damasc o bagadell	28ll	AHPB, Bernat NADAL, <i>Manual instrumentorum contractuum</i> , 3, octubre, 1404 – 10, agost, 1410, fol. 70v.
1409-08-21	Bernat Fabra, corredor d'orella, cB	Convers	Pere Munt-rós, mercader, cB	Cristià de natura	Alexandria	oli i draps	laca i canyella	100ll 3s	AHPB, Arnau LLEDÓ, <i>Llibre de comandes</i> , 1407, agost, 20 – 1417, novembre, 28, fol.22r.
1409-08-30	Jaume Puig, mercader, cB	Convers	Pere Munt-rós, mercader, cB	Cristià de natura	Alexandria	Draps	laca i canyella	23ll 5d	AHPB, Arnau LLEDÓ, <i>Llibre de comandes</i> , 1407, agost, 20 – 1417, novembre, 28, fol.26r.
1409-08-12	Bernat Fabra, corredor d'orella, cB	Convers			Alexandria	oli i draps	laca, canyella i encens		AHPB, Arnau LLEDÓ, <i>Llibre de comandes</i> , 1407, agost, 20 – 1417, novembre, 28, fol.22r.

1411-10-23	Guillem de Fontclara, corredor d'orella, cB	Convers	Ferrer Sunyer, mercader, cB	Convers	Sardenya	cera i altres coses	El que vulgui el comendatari	44 ll. 8s.	AHPB, Antoni BROCARD, Manuale comune secundum, 1411, juny, 17 - 1412, abril, 16, f. 42r.
1411-10-26	Bernat Fabra, cB	Convers	Joan Rodó, mercader, cB	Cristià de natura	Sardenya- Sicília	Draps	El que vulgui el comendatari	23ll 18s. 6d	AHPB, Antoni BROCARD, Manuale comune secundum, 1411, juny, 17 - 1412, abril, 16, f. 43v.
1412-04-11	Miquel Roure, mercader, cB	Convers	Jaume Rovira, mercader, cB	Cristià de natura	Alexandria		Gingebre, <i>noxadre</i> , sang de drac i <i>florum de massis</i>	14 ll 7s 11d	AHPB, Antoni BROCARD, Manuale comune secundum, 1411, juny, 17 - 1412, abril, 16, f. 94r.
1413-12-30	Vidal Bases, jueu de Solsona	Jueu	Joan Cardona, mercader, cB	Convers	Siracusa	Draps	El que vulgui el comendatari	60ll 5s 5d	AHPB, Tomàs de BELLMUNT, <i>Manual de comandes</i> , 1406, abril, 17-1414, gener, 9, fol.90r.

1413-12-30	Lluís Ferrer, mercader, cB	Convers	Joan Cardona, mercader, cB	Convers	Siracusa	Draps	El que vulgui el comendatari	57ll 8s	AHPB, Tomàs de BELLMUNT, <i>Manual de comandes</i> , 1406, abril, 17-1414, gener, 9, fol.90v.
1415-05-29	Mateu de Cortey, mercader, cB	Cristià de natura	Joan Cardona, mercader, i Gabriel Tranxer, coraler, cB	Convers	Sicília	coral i draps	El que vulgui el comendatari	269ll 10s	AHPB, Tomàs de BELLMUNT, <i>Manual de comandes</i> , 18, gener, 1414 – 21, gener, 1417, fol.22v.-23r.
1415-05-29	Guillem Sanxo, mercader, cB	Convers	Joan Cardona, mercader, i Gabriel Tranxer, coraler, cB	Convers	Sicília	Draps	El que vulgui el comendatari	73ll 11s	AHPB, Tomàs de BELLMUNT, <i>Manual de comandes</i> , 18, gener, 1414 – 21, gener, 1417, fol.23r.-23v.
1415-05-29	Gisbert Ballester, corredor d'orella, cB	Convers	Joan Cardona, mercader, i Gabriel Tranxer, coraler, cB	Convers	Sicília	Draps	El que vulgui el comendatari	73ll 11s	AHPB, Tomàs de BELLMUNT, <i>Manual de comandes</i> , 18, gener, 1414 – 21, gener, 1417, fol.23v.

1415-05-29	Pere Bach, mercader, cB	Convers	Joan Cardona, mercader, i Gabriel Tranxer, coraler, cB	Convers	Sicília	coltells i espases	El que vulgui el comendatari	47ll 4d	AHPB, Tomàs de BELLMUNT, <i>Manual de comandes</i> , 18, gener, 1414 – 21, gener, 1417, fol.23v.
1415-05-31	Miquel Franc, mercader, cB	Cristià de natura	Joan Cardona, mercader, i Gabriel Tranxer, coraler, cB	Convers	Sicília	Draps	cotó filat	54ll 2s	AHPB, Tomàs de BELLMUNT, <i>Manual de comandes</i> , 18, gener, 1414 – 21, gener, 1417, fol.24r.
1415-05-31	Joan Junyent, draper, cB	Cristià de natura	Joan Cardona, mercader, cB	Convers	Sicília	Draps	cotó mapus	58ll 13s 6d	AHPB, Tomàs de BELLMUNT, <i>Manual de comandes</i> , 18, gener, 1414 – 21, gener, 1417, fol.24r.-24v.
1415-09-31	Tristà Queralt, mercader, cB	Convers	Nicolau de Puig, mercader de Mallorca, i Jaume Font, mercader de la Selva.	Cristià de natura	Rodes-Beirut	Draps	ut in albarano	61ll 17s 3d	AHPB, Tomàs de BELLMUNT, <i>Manual de comandes</i> , 18, gener, 1414 – 21, gener, 1417, fol.27r.

1416-04-30	Joan Ballester, mercader, i Jaume d'Alós, mercader, cB	Convers			Sicília-Rodes- Xipre-Damasc				AHPB, Pere PELLISSER, Manual, 1415, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 161r.
-------------------	--	---------	--	--	--------------------------------	--	--	--	--

cB: ciutadà de Barcelona – ll: lliures – s: sous – d: diners.

comandes marítimes tenien com a destinació Sicília i Sardenya i l'altra meitat Alexandria, exportant sobretot draps de llana barcelonins i important majorment espècies.

Dins d'aquests mercaders conversos, trobem autèntiques sagues familiars plenament dedicades al comerç exterior. És el cas dels Massana, acaudalada família conversa de Barcelona que tot i les adversitats aconseguiren mantenir la seva capacitat econòmica i fer-se amb propietats del Call Menor barceloní durant el convuls any 1392, quan la majoria dels conversos van haver de vendre les seves cases.⁷⁴⁵ El 6 de maig de 1395, Arnau Massana i Francesc de Castellet, conversos, participarien com encomandats en un viatge cap a Beirut on exportarien draps i importarien laca i sucre.⁷⁴⁶ Entre el 1397 i 1399, em registrat dues operacions més, també per a la zona de Beirut i Xipre.⁷⁴⁷ Els productes exportats tornaren a ser draps de llana barcelonins, i els importats laca, girofle, indi, sucre, canyella i pebre. Dos membres més de la família Massana realitzaven inversions comercials sobretot centrades en països orientals: Joan Massana i Llorenç Massana, exportant principalment coral.⁷⁴⁸

Pel que fa al perfil socio-professional dels individus que participaven en el comerç exterior, eren generalment mercaders i corredors d'orella, gent avessada als negocis i que coneixien perfectament el seu funcionament. Trobem també coralers, que com a professionals artesans d'un producte procliu a la exportació no perdien l'oportunitat de participar com encomandats en les comandes marítimes. Dins de l'artesanat convers era estrany trobar artesans que invertiren part del seu excedent econòmic en aquestes empreses. Ens consta però alguna excepció, com la del sastre convers Guillem Salamó, que el 12 de maig de 1395 invertí 33 lliures i 10 sous en una empresa destinada a Beirut.⁷⁴⁹

Les quantitats invertides en aquestes operacions solien ser elevades, puix que la navegació cap a ultramar suposava encara molts perills i per tant s'intentava aprofitar cada viatge per extreure el màxim benefici. Algunes operacions arribaven a quantitats de gran envergadura com les 950 lliures invertides per Arnau Massana en una comanda

---

⁷⁴⁵ Per més detalls mireu el capítol corresponent a l'hàbitat i espai.

⁷⁴⁶ AHPB, Bernat NADAL, *Manual de comandes*, 10, setembre, 1393 – 1, octubre, 1397, fol.81r

⁷⁴⁷ AHPB, Bernat NADAL, *Manual de comandes*, 10, setembre, 1393 – 1, octubre, 1397, fol.188r.

⁷⁴⁸ Joan Massana: AHPB, Bernat NADAL, *Manual de comandes marítimes* 1393, setembre, 10 - 1397, octubre, 1, fol. 118r. Llorenç Massana: AHPB, Bernat NADAL, *Manual de comandes marítimes* 1393, setembre, 10 - 1397, octubre, 1, fol. 82v.

⁷⁴⁹ AHPB, Bernat NADAL, *Manual de comandes*, 10, setembre, 1393 – 1, octubre, 1397, fol.77v.-78r.

marítima destinada a Beirut.⁷⁵⁰ Tanmateix, hom podia participar en quantitats molt més modestes. Per exemple, el coraler Arnau Pere donà en comanda 8 lliures i 9 sous de coral als mercaders Francesc Vilagaià i Vicenç Pasqual per a que ho canviaren al seu arbitri a Beirut.⁷⁵¹ També eren comunes inversions al voltant de les 20 lliures, sobretot realitzades per corredors i coralers. Tot i que qualsevol que ho desitges podia participar en comandes marítimes, el que es cert és que havia de comptar amb un excedent econòmic que possiblement perdria a causa dels riscos que comporta viatjar a terres llunyanes. Per aquesta raó, i com hem vist anteriorment, l'artesanat convers preferia invertir en deute a curt i llarg termini, malgrat que els beneficis eren considerablement inferiors als reportats per les comandes marítimes.

Productes exportats i importats.

El producte més exportat a Barcelona durant el segle XV eren els draps de llana manufacturats a la mateixa que gaudien de gran fama. El seu volum d'exportació era del 71% del total de mercaderies embarcades cap a territoris d'ultramar i continentals.⁷⁵² Tal era el nivell d'exportació d'aquest producte que els botiguers de la ciutat es queixarien en diverses ocasions degut a la seva escassetat per al comerç local.⁷⁵³ Els teixits destinats al vestir tenien una gran importància a la societat medieval. En el cas de Barcelona els teixits més apreciats foren els de Flandes i els de França, tanmateix els seus preus prohibitius deixaven a gran part de la societat fora del seu abast. Durant la crisi del 1293-1313 molts drapers del migdia francès vingueren a parar a Barcelona o desenvoluparien llur ofici i ensenyarien als artesans autòctons a realitzar draps "a la francesa".⁷⁵⁴ Aquests teixits tindrien bona qualitat i un preu més assequible, dinamitzant la seva producció. Una de les principals característiques d'aquesta indústria és que fou creada des d'un començament amb l'intenció de que gran part de la seva producció seria destinada a la exportació. D'altra part, cal tenir en compte el gran volum d'ocupació que

---

⁷⁵⁰ AHPB, Bernat NADAL, *Manual de comandes*, 10, setembre, 1393 – 1, octubre, 1397, fol.188r. (Doc. 71)

⁷⁵¹ AHPB, Bernat NADAL, *Secundus liber comandorum* 1397, desembre, 3 - 1403, agost, 16, fol. 12v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 58)

⁷⁵² JOSEP HERNANDO DELGADO: *Conversos, jueus i cristians de natura. El testimoni dels processos i necessitat d'una recerca*, citat, pp. 407-408.

⁷⁵³ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Conversos, jueus i cristians de natura. El testimoni dels processos i necessitat d'una recerca*, citat, pp. 407-408.

⁷⁵⁴ CLAUDE CARRÈRE: *Barcelona...*, citat, volum I, p. 457.

aquesta activitat proporcionava tant a les zones rurals (producció de la llana) com a les ciutats (filament i confecció).

Com podem observar en la taula que hem inclòs més a dalt gran part dels draps invertits per conversos foren destinats a la zona mediterrània occidental, principalment a Sicília i Sardenya, seguides de Siracusa. La zona oriental no quedà al marge de les inversions draperes dels conversos, però el nombre d'operacions enregistrades era inferior.

El volum de diners que els conversos invertien en aquestes comandes rondava al voltant de les 60 lliures. La comanda marítima realitzada per un convers amb la quantitat de diners més alta correspon a una inversió en draps. Es tracta del mercader convers Arnau Massana que el 16 de juny 1397 invertí un total de 950 lliures i 2 sous en draps que tindrien com a destí Xipre i Beirut.⁷⁵⁵

El segon producte amb un alt nivell d'exportació era el coral, escas i molt apreciat en els països orientals, principal mercat d'aquest material. La estreta relació dels conversos amb aquest producte va fer que foren molt proclius a invertir-hi en ells en comandes marítimes. La immensa majoria dels coralers eren conversos, molt reputats en l'art de refinament d'aquest material.⁷⁵⁶ Tal era el seu pes dins d'aquest ofici que hom pot comprovar la inexistència de representants dels coralers en el Consell de Cent.⁷⁵⁷ El pes d'aquest producte en el comerç exterior barceloní portà al Consell de Cent a vetllar pel secret de les tècniques de poliment del coral, fins al punt d'ordenar el 1447 que qualsevol que instruís a algú d'ultramar en l'art del refinament del coral perdria la vida i els bens.⁷⁵⁸ La costa catalana – més concretament la costa Brava – era molt rica en aquest apreciat coral. Tanmateix, l'abús en la seva recol·lecció va fer que escassejara, quedant-ne tant sols els coralls més profunds i que la tecnologia de l'època no permetia recollir. L'altra zona més propera a les costes catalanes rica en corall era Sardenya. Amb l'annexió d'aquest territori a la Corona d'Aragó per part de Jaume II el 1326, la recol·lecció de corall augmentà, puix que dita illa tenia una gran quantitat per explotar a una escassa profunditat. Depenent de la seva qualitat, forma i nivell de manufacturació el corall tenia un preu determinat, i per tant hom elegia en quin format hi invertia. En la comanda realitzada, el 31 de maig de 1396, per Bernat d'Horta,

---

⁷⁵⁵ AHPB, Bernat NADAL, *Manual de comandes*, 10, setembre, 1393 – 1, octubre, 1397, fol.188r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 45)

⁷⁵⁶ Per més informació vegeu l'apartat referent als coralers en el capítol corresponent.

⁷⁵⁷ CLAUDE CARRÈRE: *Barcelona...*, citat, volum I, p. 435.

⁷⁵⁸ CLAUDE CARRÈRE: *Barcelona...*, citat, volum I, p. 434.

convers, mercader, s'especificava quin era el valor del coral en el qual es disposaven a invertir depenent del seu format.⁷⁵⁹ Així, el botó de coral es pagava a 4 lliures per lliura, el cor de coral de tall a 30 sous per lliura i el botó de coral *suany* a 10 sous per lliura. Altres varietats de coral era el de branca polida⁷⁶⁰, el coral *torayat*⁷⁶¹, coral de grandària mitjana⁷⁶², coral sense cap marca ni defecte⁷⁶³, filat i picat⁷⁶⁴.

Tanmateix, hi havia altres productes nostrats que eren susceptibles per ser exportats, sobretot als territoris orientals. Per exemple, el convers Joan de Quer, mercader, exportà en dues ocasions oli a canvi d'atzur, en una expedició mercantil dirigida a Jaffa i Síria.⁷⁶⁵ En una altra ocasió el mateix Joan des Quer exportaria cap al mateix territori arròs a canvi de cotó i gingebre.⁷⁶⁶ El corredor convers Bernat Fabra també exportà fins a dues ocasions oli, juntament amb draps barcelonins, però en aquest cas ho faria cap a Alexandria, d'on importaria laca, canyella i encens.⁷⁶⁷

Els productes exportats no eren solament materials susceptibles al consum i el luxe decoratiu. Entre les comandes marítimes realitzades per conversos destaca la realitzada el 17 d'octubre de 1392 pel llibreter convers Francesc sa Plana, i el mercader Joan Codonyà, mercader, ciutadans de Barcelona, en la que exporten llibres i importen ocellets de perfum.⁷⁶⁸

Pel que fa als productes importats eren sempre materials d'escassa presència en el nostre territori i molt apreciats pels habitants acaudalats barcelonins. En la seva major part els encomandats demanaven que part dels diners obtinguts en la venda de les seves

---

⁷⁵⁹ AHPB, Bernat NADAL, *Manual de comandes marítimes* 1393, setembre, 10 - 1397, octubre, 1, fol. 121v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 38)

⁷⁶⁰ AHPB, Bernat NADAL, *Manual de comandes marítimes* 1393, setembre, 10 - 1397, octubre, 1, fol. 82v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 35)

⁷⁶¹ AHPB, Joan Nadal, *Manuale instrumentorum*, 23, juny, 1397 - 16, novembre, 1397, fol.13r. ((Vegeu apèndix documental I, doc. 46)

⁷⁶² AHPB, Bernat NADAL, *Manual de comandes marítimes* 1393, setembre, 10 - 1397, octubre, 1, fol. 185v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 44)

⁷⁶³ AHPB, Bernat NADAL, *Manuale instrumentorum contractuum*, 3, octubre, 1404 - 10, agost, 1410, fol. 69r.-69v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 132)

⁷⁶⁴ AHPB, Bernat NADAL, *Manuale instrumentorum contractuum*, 3, octubre, 1404 - 10, agost, 1410, fol. 69r.-69v. (Doc. 77)

⁷⁶⁵ Extret de CLAUDE CARRÈRE: *Barcelona 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi*, 2 volums, ed. Curial, Barcelona, 1978

⁷⁶⁶ Extret de CLAUDE CARRÈRE: *Barcelona 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi*, 2 volums, ed. Curial, Barcelona, 1978

⁷⁶⁷ AHPB, Arnau LLEDÓ, *Llibre de comandes*, 1407, agost, 20 - 1417, novembre, 28, fol.22r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 134)

⁷⁶⁸ AHPB, Bernat NADAL, *Decimum manuale* 1392, juliol, 11 - 1393, gener, 23, fol. 56r. (Vegeu apèndix documental I, doc. 8)

mercaderies fos canviat per aquests productes. El pebre, la laca i el gingebre eren els productes més demandats per importar a territori català. Aquests productes, molt abundants en aquells territoris, aconseguien multiplicar el seu preu en el mercat barceloní. Un altre producte que destacava era el cotó filat, sobretot provinent de la ruta de Sicília (cotó de Malta) i de la ruta Rodes-Xipre-Beirut, del que es confeccionarien draps destinats a la població barcelonina.

Com podem observar en la taula que mostrem unes pàgines abans, molts dels encomanants deixaven al arbitri del comandador l'adquisició dels productes que havien d'importar amb el seu capital. Això es devia a que, per tal d'obtenir el màxim benefici possible, hom havia de conèixer les cotitzacions dels productes susceptibles de ser importats no tant sols al mercat de Barcelona sinó a nivell europeu.⁷⁶⁹ En altres ocasions el encomandant estava àmpliament informat dels preus amb els que havia d'adquirir els productes que volia importar així com el preu que aquests podien assolir en el mercat local i europeu. Aquest és el cas del corredor convers Bernat Fabra, que el 21 d'agost de 1409, va donar a Pere Munt-rós, mercader, ciutadà de Barcelona, en el seu viatge a Alexandria, 100 lliures i 3 sous invertides en trenta gerres plenes d'oli i cinc draps de llana de diversos colors de Vilafranca del Conflent, per a que inverteixi la meitat del producte de la venda en laca si aquesta es troba a 22 besants d'or d'Alexandria, i la resta en canyella d'arceni, si es troba a 40 besants d'or; en cas contrari, havia d'invertir en encens si el quintar es troba a 16 besants; si no era així, la inversió serà en encens d'Alexandria, si el quintar es troba a 16 besants, i en el seu defecte la meitat en canyella comú, si es troba a raó de 22 besants, i la resta en pebre; si aquesta opció també fallava el comandador havia d'invertir-ho tot en pebre.⁷⁷⁰

Totes aquestes mercaderies importades de territoris d'ultramar eren incorporades al comerç local de la ciutat, on els mercaders venien aquests productes a botiguers i altres professionals.⁷⁷¹

---

⁷⁶⁹ Part dels productes importats per mercaders barcelonins eren venuts a altres mercaders de la dita ciutat que alhora els vendrien als mercats de Marsella i altres territoris del sud de França. Vegeu Claude Carrère: *Barcelona...*, citat.

⁷⁷⁰ AHPB, Arnau LLEDÓ, *Llibre de comandes*, 1407, agost, 20 – 1417, novembre, 28, fol.22r. (Doc. 78)

⁷⁷¹ Els artesans anotaven aquestes adquisicions i les seves participacions en comandes marítimes en uns llibres per tar de portar-ne una comptabilitat. Desgraciadament han sigut pocs els llibres que han arribat fins avui. Per més informació vegeu: CARLES VELA I AULESA: *Les compravendes al detall i a crèdit en el món artesà. El cas dels especiers i els candelers*, ed. Barcelona quaderns d'història, 2007, Barcelona.

Rutes marítimes

Com hem pogut veure en l'apartat anterior els conversos participaren comercialment en totes les principals rutes de comerç a llarga distància. D'aquestes, les més properes eren les que tenien a Sardenya i Sicília com a destí. La península itàlica també era un important mercat per al comerç barceloní, tanmateix els conversos no dirigeixen cap a ella el seu interès. Cap de les dues illes era plantejada pels mercaders barcelonins com un mercat encarat al consum de la població autòctona. El seu principal interès radicava en el fet en que aquestes dues illes eren el primer destí dels viatges destinats a la mediterrània oriental essent per tant un punt d'intercanvi en un mercat de caràcter triangular.⁷⁷² Malgrat tot, l'escassa industrialització d'aquests territoris permetia als mercaders barcelonins vendre els seus productes manufacturats alhora que adquirien matèria primera per als obradors de Barcelona. Si ens fixem amb les comandes realitzades pels conversos barcelonins ens adonarem que en quasi tots els casos exporten draps manufacturats a Barcelona. Altres productes, com el coral i la dagueria, també eren exportats a aquestes illes però en un nombre molt inferior. D'altra part, el cotó, el cotó filat i el cotó de Malta són els productes que importen. Les comandes destinades a aquests territoris solien ésser modestes, ja que eren un mercat molt recurrent per a les naus amb poca capacitat de càrrega i per a inversions modestes. Tot i això, en el cas dels conversos que invertien en aquest mercat la quantia d'aquestes solia ésser de 70 lliures de mitjana. En aquesta ruta trobem a conversos com a dirigents de la expedició (comandataris). Es tracta del mercader Joan Cardona i el coraler Gabriel Tranxer, que el maig de 1415 organitzaren un viatge comercial cap a Sicília en el que hi participaren com a encomandants diversos conversos i cristians de natura.⁷⁷³

Sardenya, per la seva part, constituïa un centre mundial en la recol·lecció del coral, que començava a la primavera. Per aquesta raó, els viatges comercials des de Barcelona fins a aquesta illa es feien coincidir amb el començament de la temporada de la pesca del coral per tal de proveir als pescadors de tots el estris necessaris per a la seva activitat.⁷⁷⁴

---

⁷⁷² Vegeu CLAUDE CARRÈRE: *Barcelona...*, citat, p. 92.

⁷⁷³ AHPB, Tomàs DE BELLMUNT, Manual de comandes, 18, gener, 1414 – 21, gener, 1417, fol.22v.-24v. (Docs. 63-69)

⁷⁷⁴ Vegeu CLAUDE CARRÈRE: *Barcelona...*, citat, p. 94.

Des d'aquestes illes, els mercaders barcelonins continuaven el seu viatge cap als territoris orientals de Damasc, Síria, Xipre, Alexandria i Beirut, passant generalment per Rodes. Aquests territoris més orientals constituïen el principal mercat de la draperia i el coral barceloní. El gran consum de draps barcelonins per part de la població oriental feien sostenible el comerç d'ultramar i l'economia de la ciutat en general mitjançant el cobrament dels impostos d'entrades i eixides. D'altra part, l'alta demanda de draps per al seu comerç permetia un alt nivell d'ocupació entre la població – tant rural com urbana –. Per aquestes causes, la ruta cap a orient constituïa el pal de paller del comerç barceloní.

Pel que fa a l'illa de Rodes aquesta no constituïa un mercat en si mateixa. Com passava amb Sicília i Sadenya, Rodes esdevingué un interessant mercat d'intercanvi. La principal funció de Rodes era la de constituïr-se com un punt segur on fer escala, emmagatzemar part de les mercaderies i proveir-se. L'illa, dominada pels cavallers hospitalers, era una garantia de seguretat per als mercaders barcelonins que es dirigien cap terres llunyanes per una ruta on la pirateria i les inclemències del temps eren un perill constant. Cap cònsol d'ultramar era establert en Rodes, del que es dedueix que les disputes entre els mercaders eren solucionades pels propis cavallers hospitalers.⁷⁷⁵

Des de Rodes es partia cap a les destinacions finals de Xipre, Damasc, Beirut, Síria i Alexandria. Els mercaders conversos – com tots els mercaders barcelonins – exportaven a aquests països els productes estrella més demandats: els draps i el coral. Aquests territoris constituïen el vertader i principal mercat que consumia la major part de la producció barcelonina d'aquests productes i permetia la sostenibilitat del sistema. Per altra part, els mercaders barcelonins adquirien d'aquests territoris productes exòtics, principalment espècies, molt demandats pels seus conciutadans, equilibrant així la balança comercial. Per al mercaders conversos – segons la documentació recollida – sembla ser que preferien els mercats de Alexandria i Beirut, i el producte més exportat seria el coral, producte al que estaven estretament lligats.

Els conversos barcelonins participaren fins a sis expedicions cap a Alexandria. Els corredors d'orella Bernat Fabra i Joan de Subirats participaren com encomandants en el viatge comercial cap a aquest territori el 9 de setembre de 1399, en que exportaren 100 lliures de mel.⁷⁷⁶ Dit Bernat participaria en dues expedicions més: el 18 de setembre

---

⁷⁷⁵ Vegeu CLAUDE CARRÈRE: *Barcelona...*, citat.

⁷⁷⁶ AHPB, Bernat NADAL, [*Manuale comune*] XXV, 1399, abril, 4 - 1399, set., 22, f. 89v.

de 1408,⁷⁷⁷ i dos cops en una altra el 21 d'agost de 1409.⁷⁷⁸ En aquesta última Bernat exportà oli a més de draps. Berenguer Martí, mercader, i el dit Bernat Fabra, exportaren, dos cops, coral el 6 d'octubre de 1401.⁷⁷⁹ El 6 d'abril de 1403 el mercader convers Berenguer Martí invertí en coral destinat a Alexandria. El mateix Berenguer tornà a invertir en el mateix producte i igual destinació en la expedició programada el 28 d'octubre de 1403.⁷⁸⁰ En aquesta expedició també hi participaria Berenguer Cortey, mercader convers.⁷⁸¹ El 6 d'abril de 1403, el mercader convers Llorenç Massana faria similar inversió.⁷⁸² Malgrat que la majoria dels encomandants eren mercaders també trobem conversos professionals d'altres oficis que invertiren en productes destinats a Alexandria. El 3 de setembre 1408 el metge convers Francesc de Pedralbes invertí en coral destinat a Alexandria.⁷⁸³ També ho faria Miquel Roure, mercader, convers.⁷⁸⁴ Com veiem, el producte més exportat pels conversos a aquesta destinació era el coral.

Juntament amb Alexandria, la destinació preferida d'orient era Beirut. Aquestes dues places eren els principals proveïdors d'espècies de Barcelona.⁷⁸⁵ Com passava amb Alexandria el producte més exportat per conversos era el coral. En aquesta ruta trobem com a encoandants a la família Massana que invertirien separatament fins a tres expedicions diferents: el 6 de maig de 1395, Arnau Massana⁷⁸⁶; el 18 de maig de 1395, Llorenç Massana;⁷⁸⁷ i en la del 31 de juny de 1396, Joan Massana.⁷⁸⁸

Per últim, amb menys participació conversa, tenim el mercat siri de Jaffa on el convers Joan des Quer, corredor d'orella, invertí en tres ocasions.⁷⁸⁹ Enlloc de coral i

---

⁷⁷⁷ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Conversos, jueus i cristians de natura. El testimoni dels processos i necessitat d'una recerca*, citat, pp. 407-408.

⁷⁷⁸ AHPB, Arnau LLEDÓ, *Llibre de comandes*, 1407, agost, 20 – 1417, novembre, 28, fol.22r. (Doc. 78)

⁷⁷⁹ AHPB, Bernat NADAL, *Secundus liber comandorum* 1397, desembre, 3 - 1403, agost, 16, fol. 88v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 93)

⁷⁸⁰ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Conversos, jueus i cristians de natura. El testimoni dels processos i necessitat d'una recerca*, citat, pp. 407-408.

⁷⁸¹ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Conversos, jueus i cristians de natura. El testimoni dels processos i necessitat d'una recerca*, citat, pp. 407-408.

⁷⁸² JOSEP HERNANDO DELGADO: *Conversos, jueus i cristians de natura. El testimoni dels processos i necessitat d'una recerca*, citat, pp. 407-408.

⁷⁸³ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Conversos, jueus i cristians de natura. El testimoni dels processos i necessitat d'una recerca*, citat, pp. 407-408.

⁷⁸⁴ AHPB, Arnau LLEDÓ, *Llibre de comandes*, 1407, agost, 20 – 1417, novembre, 28, fol.12v. (Doc. 81)

⁷⁸⁵ Vegeu CLAUDE CARRÈRE: *Barcelona...*, citat., pp. 129-130.

⁷⁸⁶ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Conversos, jueus i cristians de natura. El testimoni dels processos i necessitat d'una recerca*, citat, pp. 407-408.

⁷⁸⁷ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Conversos, jueus i cristians de natura. El testimoni dels processos i necessitat d'una recerca*, citat, pp. 407-408.

⁷⁸⁸ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Conversos, jueus i cristians de natura. El testimoni dels processos i necessitat d'una recerca*, citat, pp. 407-408.

⁷⁸⁹ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Conversos, jueus i cristians de natura. El testimoni dels processos i necessitat d'una recerca*, citat, pp. 407-408.

draperia, Joan exportà en una ocasió arròs, a canvi de cotò i gingebre, i en les dues restants oli, a canvi d'*atzur*.

Tal i com mostren els estudis realitzats per Gloria Polonio Luque es produí un canvi de tendència en les rutes elegides pels jueus (amb la majoria d'operacions registrades abans de 1391) i en les preferides pels conversos quan actuaven com a comandataris.⁷⁹⁰ Els jueus utilitzaven majoritàriament la ruta Xipre-Beirut-Alexandria, mentre que els comandataris conversos participaven més en les comandes amb destinació Sicília i Siracusa.

En resum, els conversos barcelonins participaren activament en el comerç marítim, sobretot en les rutes més orientals centrades en les espècies. Majoritàriament el seu paper en el comerç internacional era predominantment de encomandant, fet que confirma la tendència ja seguida just abans de la seva conversió. El seu nou estatus no influeix en aquest aspecte en un canvi de tendència. Tanmateix, trobem conversos que dirigeixen alguns viatges. En aquest cas, tots els viatges en que apareixen conversos com a comandataris van dirigits a Sardenya i Sicília. Es a dir, viatges curts i de poc volum que no exigeixen els riscos d'una travessia fins a orient. Malgrat la seva facilitat per moure's en terres orientals –coneixement d'alguns d'ells de la llengua àrab i l'hebreu- prefereixen no córrer riscos i invertir des de la distància. La seva participació sembla augmentar respecte a abans de la seva conversió.⁷⁹¹

D'altra part, se'ns constata la existència d'una part de la societat conversa amb prou capacitat econòmica per invertir quantitats gens menyspreables en el comerç internacional. Si tenim en compte els contractes de deute que hem analitzat al començament d'aquest capítol, observarem com els inversors conversos més actius no tenien un alt nivell d'endeutament. Per tant, tenien prou capacitat econòmica pròpia per poder arriscar un capital que potser perdrien.

Analitzant conjuntament les dades recollides en el mercat del deute i el comerç internacional, podem observar com els conversos van abandonant cada cop més les inversions en crèdits i augmenten la seva participació en els negocis comercials.

---

⁷⁹⁰ GLORIA POLONIO LUQUE: *Jueus i conversos en el comerç ...*, citat, p.42.

⁷⁹¹ Anna Rich enregistra en el seu estudi una activitat més baixa en el comerç per part dels jueus barcelonins de mitjans del segle XIV.

CAPÍTOL 6

ELS CONVERSOS I LA RELIGIÓ CRISTIANA.

INSTRUCCIÓ RELIGIOSA DELS CONVERSOS BARCELONINS.

Hom ha pogut veure les conseqüències de no integrar dins de la mateixa societat a tota la població que coexisteix en un mateix espai. Les conversions en massa no havien solucionat el problema jueu, puix el gruix de la població desconfiava de la sinceritat dels nous cristians. De moment la població cristiana de natura de Barcelona es mantenia a l'expectativa a veure com es desenvolupaven els conversos en la societat i cada festa popular religiosa i cada acte de litúrgia era una prova. Recentment sufocats els avalots la població no s'atreviria a fer un altre pogrom contra els conversos, tampoc seria lògic ja que van ser ells els que els van forçar a convertir-se.

Les autoritats temien que els fets esdevinguts durant l'agost de 1391 es repetiren en un futur contra els conversos. Per tant calia integrar els neòfits en la societat cristiana, i el camí per fer-ho era la instrucció religiosa en la nova fe.

La primera disposició que es va fer va ser el 22 d'agost de 1391⁷⁹², i es referia als jueus que durant el pogrom no s'havien convertit. El Consell ordenava que aquests foren posats dins de cases de religiosos on se'ls instruís en la fe catòlica. Si acabada la instrucció no es convertien, serien foragitats de la ciutat.

Tot i que la intenció era aquesta, la veritat va ser que ni l'Església ni les autoritats civils es van preocupar per la instrucció religiosa d'aquests conversos, que desconeixien els dogmes de la fe catòlica i la seva litúrgia⁷⁹³.

Els polemistes proconversos van criticar àmpliament a les autoritats la seva escassa preocupació en proporcionar als conversos una adient instrucció cristiana, fet que provocava que molts tornessin al judaisme en estar obligats a seguir una fe que no entenien o bé tenien un coneixement rudimentari⁷⁹⁴. Un convers, doncs, que hagués abraçat el cristianisme de manera sincera es veia en dificultats de formar-se adequadament. A aquest fet cal afegir la dificultat que tenien la majoria de conversos de deixar de practicar hàbits i costums quotidians relacionats en la religió jueva. Aquests dos factors tindrien greus conseqüències quan s'establís la Inquisició castellana a la ciutat.

Cal recordar que al llarg dels segles les ordres mendicants havien predicat als jueus amb l'objectiu de convertir-se. La única instrucció que van rebre els conversos en la nova fe eren aquestes prèdiques, que tanmateix la majoria no aprofundien en els dogmes ni en la litúrgia; tot això en una època en que la *Devotio Moderna* aconsellava instruir més i millor al poble en la religió catòlica⁷⁹⁵.

Cada convers havia d'instruir-se per sí mateix i segons els seus mitjans. Aquesta instrucció la buscaven entre cristians de natura que havien conegut professionalment, demanant que els instruïssin en la doctrina cristiana. I si això no era possible, adquirint llibres religiosos i formant-se pel seu compte.

---

⁷⁹² AHCB, *Llibre del Consell*, XXV, 1391/8/27, f. 37v.

⁷⁹³ H. BEINART: *Los conversos y su destino*, dins *Los judíos de España*, dirigida per E. Kedourie, ed. Crítica, Barcelona, 1992, p. 97.

⁷⁹⁴ M. P. RÁBADE OBRADÓ: *La instrucción cristiana de los conversos en la Castilla del siglo XV*, dins <<En la España cristiana>>, Madrid, 1999, pp. 369-393, p. 369.

⁷⁹⁵ M. P. RÁBADE OBRADÓ: *La instrucción cristiana...*, citat, p 381.

Aquesta última opció és la que van seguir el convers Marc d'Avinyó, seder de Barcelona i els seus avantpassats. En el seu testament fet el 8 de maig de 1445⁷⁹⁶, consten una Bíblia i dos llibres anomenats *Catholicam Unam*. Marc va ser enterrat en el Monestir dels Frares Predicadors de Barcelona i pertanyia a la parròquia de Santa Maria del Mar. Com veiem en aquest exemple, els conversos s'esforçaven personalment en integrar-se per tal de protegir-se de nous atacs.

En unes obres que al gener de 1621 es van fer prop la capella de Santa Trinitat, antiga capella dels conversos barcelonins, es va trobar un Antic Testament escrit en llengua catalana⁷⁹⁷. Entre les obres confiscades per la Inquisició castellana a Tarragona es trobaren diversos Evangelis traduïts al català, així com epístoles.

En unes obres que es van fer en una casa del Call de Barcelona el 1848 es va trobar un llibre de notes de lectura segle XV que pertanyia al convers Bartomeu Rodrigues, mercader de Barcelona⁷⁹⁸. El començà el 1468 per apuntar-hi les despeses de la seva nau, però a partir del foli 43 hi ha algunes anotacions sobre discursos i sermons, consultes sobre judaisme a mestre Gabriel de Lleó, i consultes sobre la Bíblia a Joan Ramon, agustí. El que més abunda en el llibre són notes de lectura dels passatges que més interès li despertaven dels llibres religiosos que llegia, entre els que es troba, entre d'altres, el *Vita Christi* de Francesc Eiximenis. En aquestes notes hi busca els paral·lelismes del judaisme amb el cristianisme, per tal d'afirmar la seva nova fe i assimilar-la millor. Aquesta bé podria ser l'actitud més comuna dels conversos: es formaven per la seva banda i s'assessoraven per algú que conegués bé la religió catòlica.

En els estudis realitzats per Maria del Pilar Ràbade Obrador sobre expressions de religiositat cristiana basant-se en els processos inquisitorials de Ciudad Real i Toledo, s'observa que els conversos que semblaven més sincers solien pertànyer a una posició socioeconòmica alta.⁷⁹⁹ Tanmateix, hem de tenir en compte que els llibres eren un objecte car durant la Edat Mitjana i per tant calia tenir una posició econòmica acomodada per poder adquirir-los.

---

⁷⁹⁶ AHPB, Nicolau DE MEDIONA, Llibre de testaments, 1437, agost, 1 – 1452. Juny, 3, 1445, octubre, 06. (Vegeu apèndix documental I, doc. 226)

⁷⁹⁷ J. RIERA I SANS: *Contribució a l'estudi del conflicte religiós dels conversos jueus (segle XV)*, dins *IX congreso di storia della Corona d'Aragonia: la Corona d'Aragonia, aspeti e problema comuni da Alfonso il Magananimio a Ferdinando il Catolico (1416-1516)*, ed. Societá Napoletana de Storia Patria, Nàpols, 1982, pp. 409-425, p. 414.

⁷⁹⁸ J. RIERA I SANS: *Contribució a l'estudi del conflicte...*, citat, p. 419.

⁷⁹⁹ M^A DEL PILAR RÁBADE OBRADÓ: *Expresiones de la religiosidad cristiana en los procesos contra los judaizantes del tribunal de Ciudad Real/Toledo, 1483-1507*, dins <<En la España Medieval>>, Ed. Universidad Complutense, 1990, Madrid, pp. 303-329.

En definitiva, els conversos s'instruïen en la religió cristiana com bonament podien segons els seus contactes i el seu poder adquisitiu. Això va provocar que molts conversos, anys després de la seva conversió, en ser acusats davant el tribunal de la Inquisició demostrassin una baixíssima instrucció religiosa fins al punt de senyar-se incorrectament i desconèixer les oracions bàsiques del cristianisme com el Pare Nostre i el Ave Maria.⁸⁰⁰

SIGNES EXTERNES I INTERNES DEL CRISTIANISME DELS CONVERSOS BARCELONINS.

Actuar amb el fervor del convers. Cap altra frase és més adient per definir l'actuació d'alguns conversos envers la religió cristiana. Un bon exemple és el dels xuetes mallorquins que fins fa pocs anys encara es senyaven fortament i resaven a sobre les bancs de l'església per a que tothom els veiés.⁸⁰¹ Tanmateix, no hem de prejudicar aquesta actitud com a simple aparença exterior, ja que, seguint el mateix exemple mallorquí contemporani hi havien conversos que sortien a les processons vestits de caputxí i per tant ningú els podia reconèixer.

La sinceritat o falsedat d'aquestes mostres externes de religiositat és un secret que cada convers es va endur a la tomba. És molt poca la documentació que desvetlli aquestes mostres de religiositat, tanmateix creiem necessari assenyalar-ho en aquest estudi per tal de no perpetuar el mite de que tots els conversos eren en realitat jueus disfressats de cristians.

Aquest fet també s'observava en els conversos barcelonins de la Baixa Edat Mitjana. El convers Arnau Roger, corredor d'orella, tenia entre les seves possessions una tassa d'argent amb la imatge de la Verge Maria.⁸⁰² Una altre exemple és el de Guillem de Reig, convers, abans anomenat Mossé Sadoch, sastre valencià, tenia un Agnus Dei brodat a la bossa on guardava els diners, així quan pagava tothom el podia veure.⁸⁰³

Si tenim en compte la deficient instrucció cristiana entre la població, ja no conversa, sinó fins i tot entre la cristiana de natura, ens podem fer una idea de com

---

⁸⁰⁰ MARÍA DEL PILAR RABADÉ OBRADÓ: *La instrucción cristiana de los conversos en la Castilla del siglo XV*, dins <<En la España Medieval>>, ed. Universidad Complutense de Madrid, 1999, Madrid, pp. 369-393.

⁸⁰¹ MIQUEL FORTEZA: *Els descendents dels jueus conversos a Mallorca*, Ed. Moll, Palma de Mallorca, 1972, p. 88.

⁸⁰² AHPB, Llorenç DE CASANOVA, Manual, 1420, maig, 7 - 1420, agost, 23, f. 3r.

⁸⁰³ AHPB, Bernat NADAL, Manual, 1394, nov, 14 - 1395, maig, 9, f. 99r.

d'important eren aquests signes externs de la religiositat sobretot en els conversos. De fet, el que més ressaltava la Inquisició eren aquestes mostres externes de religiositat i no tant el coneixement de la doctrina.⁸⁰⁴ Tanmateix, els conversos que aprofundien en la religió cristiana per convenciment menystenien aquesta superficialitat de la fe i així ho mostraven davant el tribunal inquisitorial segons les investigacions fetes per M^a del Pilar Rabadé Obradó⁸⁰⁵.

L'EXPRESSIÓ RELIGIOSA DELS CONVERSOS SEGONS ELS LLIBRES D'ÒBITS DE LA PARRÒQUIA DE SANT JUST I PASTOR DE BARCELONA.

Els llibres d'òbits de la parròquia de Sant Just i Pastor i Santa Maria del Pi ens ofereixen molta informació de la religiositat dels conversos barcelonins en un moment tant delicat com era la seva mort. D'altra part, també és una bona eina per quantificar relativament la mortalitat infantil entre aquest col·lectiu ja que entre els registres continguts en aquests llibres hi contenen els "albats" o infants morts. A la part annexa d'aquest llibre hem inclòs les transcripcions dels registres que fan referència als conversos. Tanmateix, per facilitar l'anàlisi de les dades, hem realitzat tres taules (uncions, enterraments i enterraments d'albats) que ens permetran veure millor la informació que ens ofereixen els documents.

Taula: Uncions dels parroquians conversos de l'església de Sant Just i Pastor.

Data	Nom convers	Residència	Clergues de la parròquia presents	Localització
1390-10-14	Una conversa a casa de Criveller		Vicari, Vidal, Ripoll i escolà. IV parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre II, f. 8r.

⁸⁰⁴ VICTORIA GONZÁLEZ DE CALDAS: *¿Judíos o Cristianos? El Proceso de Fe. Sancta inquisitio*. Ed. Universidad de Sevilla, Sevilla, 2004, pp. 84-85.

⁸⁰⁵ M^a DEL PILAR RÁBADE OBRADÓ: *Expresiones de la religiosidad cristiana...*, citat.

1399-04-01	Conversa	Carrer dels Còdols	Rector, Narbonès, Bastús, Miró, escolà. V de parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre IV, f. 1r.
1399-08-30	Muller de Joan Forcadell.	Carrerò d'en Vives.	Vicari, Bastus, Rovira, escolà. IV de parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre IV, f. 2r.
1401-10-11	Criveller	Carrer Ample	Ponç, Duran, March, Puig, escolà. V de parts. Foren a missa: Vicari, Oller, Fontella, Vilarasa, Oliver, Manyosa.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre V, f. 12r.
1401-11-31	Filla de Conill	Prop de Pere Buçot	Vicari, Ripoll i escolà. III de parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre V, f. 12v.
1410-01-20	Cunyat d'Abraham		Vicari, Nicolau, Tarrades, Cases, escolà. V de parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre V, f. 16r.

1410-01-21	Un jove de casa de Sanxo	Carrer dels Lleons	Vicari, Nicolau, Cases, escolà. IV de parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre V, f. 16r.
------------	--------------------------	--------------------	--	---

La taula que acabem de mostrar és la de les Uncions fetes als malalts conversos de la parròquia. En ella costen els malalts conversos que rebien el sagrament de la Unció o la Extremunció, el sagrament de la confessió, si hom ho considerava necessari, i el Viàtic el mateix dia o dies després.⁸⁰⁶ La Unció és un sagrament de l'Església mitjançant el qual, juntament amb la confessió i l'administració del Viàtic, s'expia al malalt de les seues pecats i reconforta la seua ànima, amb l'objectiu de que el malalt sani. En el cas que el malalt estès a punt de morir s'aplicava llavors la Extremunció per a què en cas de defunció la seua ànima quedés lliure de pecat. Si el malalt sanava i tornava a recaure podia rebre de nou la Unció. Així, quan hom estava tant malalt que creia que la seua vida podia extingir-se, manava buscar al rector o vicari de la seua parròquia per a que li administrés dit sagrament. Aquest, acompanyat de l'escolà i d'altres clergues, es dirigien a casa del malat per ungir-lo. El nombre de clergues variava segons la condició econòmica del malalt ja que tant el sagrament de la Unció com el nombre de clergues es pagava.⁸⁰⁷ D'altra part, també demostra la fe del malalt amb aquest ritual en concret i amb la fe cristiana en general, ja que a més clergues presents més segur estava el malat de la efectivitat del ritual. Així, el nombre de clergues presents ens mostraria la preocupació del malalt per la seua cura o salvació eterna mitjançant la litúrgia cristiana. En els casos que mostrem veiem que el nombre de clergues presents estava entre els 3 i els 5. Recordem que aquest ritual es feia a casa del malalt, en la més absoluta privadesa, i per tant no es tractava en cap cas d'una ostentació envers als ulls de la societat. Tenint

⁸⁰⁶ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Els conversos: Del judaisme al cristianisme. Ruptura, integració i pràctica religiosa*, XVIII Curs d'estiu-reunió científica Comtat d'Urgell "Formes de convivència a la Baixa Edat Mitjana" (Balaguer, 10, 11 i 12 de juliol de 2013). Pagès Editors, Lleida (em premsa).

⁸⁰⁷ En diferents concilis celebrats a Tarragona durant la Baixa Edat mitjana es demanava la gratuïtat de l'administració de la unció als malalts ja que es considerava una mena de dret que tot cristià havia de tenir. Sobre aquesta i altres qüestions litúrgiques vejeu: LLUÍS MONJAS MANSO, *La reforma eclesiàstica i religiosa de la província eclesiàstica tarraconense al llarg de la Baixa Edat Mitjana a través dels qüestionaris de visita pastoral*, Ed. Fundació Noguera, Barcelona, 2008.

en compte això, podem veure com els conversos que configuren aquest exemple tenien una fe sincera amb la litúrgia cristiana.

Un article de Josep Torné i Cubells ens explica amb tot detall en què consistia el ritual de la Extremunció.⁸⁰⁸ El rector, juntament amb els clergues demanats pel malalt i un escolà, es desplaçaven a casa del malalt per tal de realitzar l'acte litúrgic. Només entrar a casa del malalt el rector realitzava el següent sagrament: *Pax huic domui et omnibus habitantibus in ea et egredientibus*. Beneïnt, per tant, a tots els habitants sans i malats de la casa. Acte seguit aplicava aigua beneïda al malalt i a la relíquia que els clergues portaven. Llavors demanava al malalt si volia confessar els seus pecats i es procedia a la seva absolució. Seguidament, es procedeix a donar el Vietari o comunió al malat. El rector pren la creu de la custòdia i procedeix a interrogar al malalt si creu en els preceptes de la fe catòlica enumerant-los un per un, és a dir, si creu en els misteris de la Immaculada Concepció i la Trinitat, amb el sacrifici de crist per la humanitat, i d'altres, al que el malalt ha d'anar contestant *credo*. Un cop el malat afirma creure fermament amb tots els preceptes de l'Església Catòlica, havia de procedir a perdonar a tots aquells que l'haguessin ofès i injuriat, així mateix demanava perdó als presents i no presents per totes les injúries que hagués comés. Acte seguit el malat era interrogat si creia en el sagrament de la comunió, amb la transsubstanciació del simple pa amb el cos de Crist. Un cop el malalt responia *credo*, rebia la comunió ajudat d'aigua o vi si ho necessitava i la seva malaltia li ho permetia.

Veiem doncs com el ritual de la Extremunció té una grandíssima càrrega religiosa en la que el malalt, amb vistes que molt probablement deixarà aquest món, ha de mostrar sinceritat en la fe catòlica repassant un per un tots els seus preceptes. No es tracta d'un acte naïf per demostrar externament la seva fe. Es tracta de la convicció que hom molt probablement va a morir, l'últim moment més transcendental de tot ésser humà. Veiem per tant, una clara sinceritat en el cristianisme en tot convers que recorria a la Unció i la Extremunció com recurs per sanar-se o salvar la seva ànima.

La següent taula que mostrem es la dels enterraments. En ella s'especifica el nom del difunt, seguit en certes ocasions del lloc de residència i on era enterrat; finalment hi conta el nombre de clergues que assistiren l'enterrament fent-hi constar en nom de cadascú. Com en el cas anterior, el nombre de clergues resulta significatiu en el

---

⁸⁰⁸ JOSEP TORNÉ I CUBELLS: *Un nou ordinari "Secundum Ritum Barchinone*, dins <<Miscel·lania Litúrgica Catalana>>, 1994, Barcelona, pp. 175-188.

aspecte religiós del difunt. En aquest cas en concret, sí que podem parlar d'exhibició de fe, ja que tothom veuria els clergues que acudirien a l'enterrament, convertint-se també en un baròmetre socioeconòmic i un element d'integració social. El nombre de clergues es situa en la majoria dels casos entre 11 i 13, essent el més nombrós els cas de la sogra de Francesc sa Calm, important llibreter convers de Barcelona, amb 20 clergues. Pel que fa al lloc de sepultura el més elegit era el convent dels Franciscans, seguit per la església de Nazaret i la del Carme.

L'última taula ens mostra els albatos conversos, es a dir menors de 7 anys que han mort prematurament, que pertanyien a la parròquia. El primer que crida l'atenció és que els seu nombre és major al dels adults, fet que ens indica una elevada mortalitat infantil. El nombre de clergues es redueix en aquest cas comparat amb la dels adults anant des de els 3 fins als 13, essent el promig 6 i 8 clergues. Cal tenir en compte però el sentit sagrat que tenia el albat, el nen que havia finit abans de que li toqués per naturalesa. Durant l'Alta Edat mitjana és quan més es remarcà aquest aspecte sagrat enterrant els nadons en els millors llocs dels altars. Pel que fa al lloc d'enterrament trobem més varietat que en els adults, essent un altre cop l'església dels franciscans el lloc predilecte. Altres llocs eren la Mercè, el Carme, els Agustins, Nazaret i Sant Just i Pastor.

TAULA : ENTERRAMENTS CONVERSOS PARRÒQUIA SANT JUST I PASTOR.

Data	Nom convers	Residència	Sepultura	Clergues de la parròquia que assisteixen	Localització
1390-08-29	Filla de Bossó	Prop de Pons de Gualbes	Nazaret	Vicari, Vidal, Valtà, cunyada, Suyer, Marc, Manyosa, Oller, Pons, Vilarasa, Toló, Rovira, escolà. XIII de parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre II, f. 14r.
1390-10-15	Conversa que vivia a casa de Criveller		Frares Menors	Vicari, Pons, Oller, Vilarasa, Vidal, escolà. VI de parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre II, f. 15r.
1401-06-05	Esclau del convers Conill	Davant de Sant Just		Vicari, Oller, escolà. III de parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre V, f. 15v.
1401-11-12	Criveller		La Mercé	Vicari, Oller, Pons, Fontella, Vilarasa, Duran, Oliver, Rabaça, Marc, Puig, Manyosa, Rovira i escolà. XIII de parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre V, f. 18v.
1402-02-19	Mestre Rafael	Carrer d'en Carabasser	Nazaret	Rector, Oller, Pons, Fontanella, Vilarasa, Duran, Bou, Sunyer, Manyesa, Segura, Terrades, Coll,	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre VI, f. 15v.

				escolà, Rovira. XV de parts, valen XIII.	
1402-08-06	Pertusa		Frares Predicadors	Pons, Fontanella, Vilarasa, Cotes, Duran, Sunyer, Puig, Manyosa, Coll, Tarrades, Vilar, Ripoll, scolà.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre VI, f. 19r.
1410-01-01	Mare de Joan de Moltsegur	Carrer de Relat	Frares menors	Vicari, Rovires, Faner, Nicolau, Fonolledes, Esteva, Tarrades, Farriol, Cases, Rovires, escolà. XI de parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre VII, f. 24r.
1410-01-08	Sogra de Francesc sa Calm	Plaça de les Cols	Al Carme	Vicari, Oller, Pons, Vilarasa, Rovires, Gibert, Nicolau, Faner, Fonolleda, Tena, Marc, Manyosa, Arnau, Canyades, Farriol, Cases, Donadeu, escolà [...]. XX de parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre VII, f. 24r.
1410-01-11	Pare Francesc Sacalm		Al Carme	Pons, Nicolau, Fonolleda, Esteva, Marc, Manyosa, Arnau, Terrades, Cases, Donadeu, escolà. XIII de parts. [...] vicari.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre VII, f. 26r.

TAULA: ALBATS CONVERSOS DE LA PARRÒQUIA DE SANT JUST I PASTOR.

Data	Nom i filiació del convers	Residència	Lloc de sepultura	Clergues de la parròquia presents	Localització
1390-09-08	Fadrina filla de Frainó	Prop de Pons de Gualbes	Nazaret	Vicari, Mates, Arnau, Ferrer, escolà, Rovias. A vespres, rector, Valtà, Manyosa, Oller, Vidal, Toló, Vilerasa. XII parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre II, f. 5r.
1390-10-08	Fadrina filla d'un convers que vivia al carrer d'en Serra	Carrer d'en Serra		Vicari, Arnau, Mates, escolà. IV de parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre II, f. 19r.
1390-10-21	Nicolau Massana	Carrer Ample	Frares Menors	Vicari, Marc, Sunyer, Fontanella, Vidall, Bugatell, escolà. Foren a missa: rector, Pons. VIII parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre II, f. 19v.
1390-10-21	Pujades	Davant del convent dels Frares Menors	Frares Menors	Vicari, Vilarasa, Aigulada, Oller, Bugatell, Arnau, scolà. Fòren a missa: rector, Vidall, Fontanella, Toló, Pons. XII parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre II, f. 19v.

1390-11-26	Joan Massana	Carrer Ample	Església de la Mercé	Vicari, Rabaçó, Mayosa, Bugatell, Oller, Fontanella, Vilarasa, Toló, escolà. IX de parts. Foren a missa: Pons, Valtà. XI parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre II, f. 20r.
1401-01-05	Abraham, corretger.	Cofrés	Cofrés	<i>Bosch, Fontanella, Vilarosa, Sanyet, escolà. V de parts.</i>	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre V, f. 1r.
1401-01-21	Manuel de Gualbes	Carrer Ample amb Regomir	Al mar	Bosch, Pons, Fontanals, Vilarasa, Duran, Aleix e scolà. VII de parts. Foren a vespres: Terrades i Valtà.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre V, f. 1r.
1401-02-17	Francesc de Gualbes	La Volta del forna del Cofrés		Bosch, Oller, Vilarasa, Aleix, Sunyer i escolà. VII de parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre V, f. 6r.
1401-09-21	Bernat Fabra	Davant de la Font del Mar	Frares Menors	Rector, vicari, Oller, Pons, Terrades, Fontanella, Sunyer. Foren a missa: Puig, Vilarasa, Cots, escolà. XI.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre V, f. 6r.

1401-11-07	Conill	Devant d'on vivia Pere Buçot		Vilarasa, Puig, escolà. III de parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre V, f. 7r.
1401-11-07	Francesc Bertran		Al Carme	Rector, Vilarasa, Oler, Ferades, Segerà, Rovire, [...], escolà. VII parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre V, f. 6r.
1402-08-08	Bertran	A la Fusteria	Al Carma	Nebot, Oler, Fontanella, Vilarasa, Sunyer, Terrades, escolà. VII de parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre VI, f. 3r.
1410-01-09	Yno Conill		Mercé	vicari, Oller, Vilarasa, Rovires, Fauèr, Nicolau[...], iescolà. XIII de parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre VII, f. 1r.
1410-03-09	Abraham		Agustins	Oller, Esteve, Manyosa, Antoni, Terredes, Farriol, escolà. VII de parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre VII, f. 3v.
1410-06-16	Antoni Torres, teixidor de vels	Plaça del vi	Frares Menors	vicari, Pons, Vilarasa, Rovires, Faner, Fonoyedes, Esteva, Colls, Arnau, Terrades, Casas, Alzina, escolà. IX parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre VII, f. 9r.

1410-00-21	Fadrina de Francesc Sanxo	Carrer Ample	Sant Just i Pastor	Vicari, Alzina, Soller, Faner, Fonoyedes, Nicolau Esteva, Marc, Manyosa, Colls, Cases, escolà. XII de parts.	Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor, Llibres d'Òbits, llibre VII, f. 14r.
-------------------	------------------------------	-----------------	-----------------------	--	---

Analitzant tota aquesta informació en conjunt veiem doncs una preocupació sincera per part dels conversos – almenys d’una part d’ells – per la salvació de la seva ànima mitjançant els ritus i fe cristiana.

LA CONFRARIA DE LA SANTÍSSIMA TRINITAT DE BARCELONA.

Els conversos barcelonins s’organitzaren al voltant d’una confraria, que rebria el nom de la Santíssima Trinitat, per tal de continuar realitzant de manera efectiva l’ajuda mútua que quan eren jueus es proveïen mitjançant les societats benèfiques. El lloc on s’ubicà dita confraria fou l’antiga sinagoga que hi havia al call menor, i que actualment és l’església de sant Jaume, situada al carrer Ferran. El 4 d’abril de 1397 els conversos barcelonins reberen el privilegi reial per part del rei Martí per tal de poder crear dita confraria.⁸⁰⁹ Maria de Luna, esposa del rei Martí, ratificaria dit privilegi el 30 de juliol de 1400.⁸¹⁰ Els objectius d’aquesta confraria eren ajudar als seus membres més febles en cas de necessitat: garantir una sepultura digna, ajudar als pobres vergonyants i ajudar al seus membres en cas de malaltia.

El 2 de juliol de 1423, la reina Maria de Castella, muller d’Alfons el Magnànim, autoritzava a la confraria de la Santa Trinitat la confecció d’un drap d’or i seda, amb els símbols brodats de la dita confraria, que presidiria els sepelis de cadascun dels seus membres, alhora que donava dret a la dita confraria al cobrament d’una talla entre els seus membres per tal de mantenir l’activitat de la confraria.⁸¹¹

El 23 de juny de 1424, el rei Alfons V d’Aragó regularia de manera més concreta els estatuts de dita institució.⁸¹² Així, a partir d’aquell moment, els majordoms que acudissin al sepeli d’un dels membres de la confraria havien de portar un brandonet encès sots pena d’una lliura de cera. També s’estableix l’obligació dels majordoms a acudir als sepelis en cas que així se’ls indiqui, sots pena de cinc sous, i l’obligació de pagar una quantitat per caritat marcada i arbitrada pels majordoms, així com una quota anual. S’adverteix que els caps de guaita i demés oficials de la ciutat seran els encarregats de perseguir als confreres que contravinguin greument els estatuts i de tancar-los a la presó comuna fins que confessin la seva culpabilitat. S’estableix també

---

⁸⁰⁹ FRANCISCO DE BOFARULL I SANS: *Colección de documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón*, v. 41, *Gremios y cofradías de la Corona de Aragón*, 1910, pp. 129 i següents.

⁸¹⁰ JOSE M. MADURELL MARIMON: *La cofradía de la Santa Trinidad de los conversos de Barcelona*, dins <<Sefarad>>, XVIII, 1958, pp. 60-82.

⁸¹¹ ACA, CANCELLERIA, reg. 3121, f. 119v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 216)

⁸¹² ACA, CANCELLERIA, reg. 2592, f. 84v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 211).

un consell de 15 membres format per prohoms de la confraria i antics membres de la mateixa per tal de jutjar les actuacions d'aquests membres díscols i les controvèrsies que pogueren sorgir, fent efectiva la seva expulsió en cas de que el consell ho dictaminés. Finalment, es fixa una quota inicial de 10 sous per a tot aquell que volgués entrar a formar part de la confraria, 5 sous es destinarien a la caixa comú de la confraria i els altres 5 serien destinats als pobres vergonyants de la mateixa.

La confraria anà augmentant en membres al llarg dels anys i per tant fou necessària una ampliació dels seus estatuts per tal de garantir el seu govern. El 1 d'octubre de 1433 els majordoms i confreres demanaren a la reina Maria que aprovés els nous estatuts. Així. S'estableix que la confraria seria administrada per tres majordoms, que serien elegits el dia de Sant Nicolau de cada any. Al mateix temps, els majordoms i el consell elegirien un ajudant o dos; dos almoiners per tal d'administrar els diners de la dita confraria; un clavari que tingui cura de la caixa on es guarden els diners per ajudar els malalts i per als enterraments; dos obrers per tal de mantenir l'església i que actuarien sempre sota llicència del consell. El mateix any s'elegirien entre el confreres a dotze prohoms que formarien el consell. En les decisions de gran importància, els majordoms havien de consultar el consell i obtenir el seu vist i plau. Els consellers, per la seva part, hauran d'acudir a consell cada cop que els majordoms ho requereixin, sots pena de dues lliures de cera. Pel que fa als consellers passats, aquests havien de continuar les seves funcions fins que els consellers novells foren elegits. Majordoms, oficials i consellers tenen plenes facultats per fer les ordenacions que trobin convenientes per tal de garantir el bon govern de la confraria en tot allò referent a la caritat i les obres pies. S'estableix que les ordenacions fetes pels majordoms, oficials i prohoms no poden ser revocades a menys que hi hagi la participació dels mateixos majordoms, oficials i prohoms que les establiren, excepte si la majoria de 18 prohoms està a favor de la revocació. Per últim, els majordoms, clavaris, oficials i obrers eren obligats a rendir comptes de tot allò que li fos entregat i fiscalitzat per part de la confraria o per a aquesta.

Tot i la seva activitat piadosa i la seva exteriorització religiosa, les sospites sobre la seva sinceritat envers la fe cristiana no es dissiparen. Així el 21 de novembre de 1433, la reina Maria, lloctinent i muller del monarca Alfons el Magnànim, recorda als

confreres trinitaris les prohibicions referents al contacte entre jueus i conversos establertes l'any 1393.⁸¹³

Un exemple homònim a aquesta mena de societats benèfiques el trobem a Ciudad Real on el 10 d'octubre de 1413 les tres societats benèfiques fundades per conversos de la ciutat – la de Tots els Sants, la de Sant Joan i la de Sant Miquel de Setembre – adquiriren els terrenys del cementiri jueu, amb el propòsit, segons Haim Beinart, de salvaguardar el cementiri i continuar enterrant allà als seus morts.⁸¹⁴ Es a dir, aquestes societats funcionarien com les antigues societats funeràries i d'ajuda mútua que els jueus utilitzaven abans de les conversions. Una altra funció complementària d'aquestes societats és la que aporta Delgado Marchan el qual creu que aquestes societats eren creades amb l'objectiu de mostrar exteriorment la sinceritat cristiana dels seus membres conversos.⁸¹⁵

En el cas de la confraria de la Santíssima Trinitat de Barcelona, la documentació notarial ens dona informació sobre la seva jerarquia i les seves funcions. El govern de la confraria estava sota dos o tres majordoms que eren elegits anualment i que eren assessorats per consellers i prohoms, també electes cada any. D'altra part la confraria contava amb un clavari que era el que s'encarregava de rebre i custodiar els diners. La confraria es finançava mitjançant donatius, les quals eren recollides pels seus membres i que serien posteriorment destinades a la compra de forment per als pobres, donar una sepultura digna a qui no tingués recursos, al guariment dels malats i a l'ajuda dels membres de la confraria. Així, el 28 d'octubre de 1421,⁸¹⁶ Francesc de Pedralbes, menor en dies, mestre en arts i medicina, Antoni Coll, corredor d'orella, majordoms de la Confraria de la Sta. Trinitat de Barcelona de l'any present, Bernat Pinós, corredor, Guillem sa Coma, corredor de llibres, Joan Bertran, corredor d'orella, Pere ça Esblada, tintorer, Guillem Pujol, corredor d'orella, i Pere Ocelló, peller, ciutadans de Barcelona, prohoms i consellers dels dits majordoms, reconeixen que Pere Marquet, mercader, clavari de la dita confraria, ciutadà de Barcelona, els ha lliurat 54 lliures, 18 sous i 5 diners, que va recaptar en concepte de donatius per a obres de caritat, tals com donar blat als pobres, poder donar-los sepultura i ajudar-los. Per voluntat dels fermants, Pere

---

⁸¹³ JOSE M. MADURELL MARIMON: *La cofradia de la Santa Trinidad...*, citat, pp. 72-77.

⁸¹⁴ HAIM BEINART: *Los conversos...*, citat, pp. 65-66.

⁸¹⁵ DELGADO MERCHAN: *Historia documentada de Ciudad Real*, ed. Maxtor, Madrid, 2011, primera edició 1907, p. 139.

⁸¹⁶ AHPB, Marc CANYIS, *Manuale*, 1414, desembre, 14 - 1422, des., 22, f. 86rv. (Vegeu apèndix documental I, doc. 208)

Marquet entrega la dita quantitat a Arnau Pere, coraler i nou calvari de la confraria elegit.

Passat un any es tornaven a elegir els membres de tots els càrrecs. El 9 de desembre de 1422,⁸¹⁷ Bonanat Pau, mercader i Bernat Baró, àlies Martí, sastre, ciutadans de Barcelona, i Llorenç Salt, peller, ciutadà de la dita ciutat, majordoms de la dita confraria en l'any present, i Bernat de Pinós, mestre Francesc de Pedralbes, físic, menor en dies, que l'any passat havia estat majordom, Pere Ocellò, Joan des Far, Bernat Huguet, i Miquel Gralla, consellers dels dits majordoms, reconeixen que Arnau Pere, coraler, ciutadà de la dita ciutat, i Guillem Sanxo, mercader, Guillem sa Coma, llibreter i Francesc Mascaró, llibreter, majordoms ,aquests tres últims, de l'any entrant de la dita confraria, que per mans del dit Arnau Pere, clavari de la confraria, han rebut 117 lliures, 12 sous i 6 denaris, que varen ser recaptades per ells com a donatius per a causes pies tals com l'assistència a malats pobres i la sepultura de pobres. En aquesta quantitat s'inclouen les 54 lliures, 18 sous i 5 denaris que varen rebre el 28 de novembre de 1421 i que varen ser lliurades a Salvador Sabater, llibreter, ciutadà de Barcelona, en nom seu. Dit Salvador reconeix haver rebut la citada quantitat per mans dels majordoms del present any.

. Part d'aquests diners eren invertits en activitats econòmiques per tal d'obtenir més rendiment. Entre aquestes activitats es trobava l'adquisició de drets alodials per tal de cobrar-ne un cens anual. Això es desprèn d'un instrument notarial redactat el 14 de maig de 1415, en el que Pere Colomer, barber, ciutadà de Barcelona, lloga per cinc anys a Jordi Camós, especier, ciutadà de Barcelona, una casa que es troba al carrer (actual plaça) de la Cucurulla, sota domini alodial de l'església de la Trinitat, pel preu de 40 lliures barcelonines.⁸¹⁸

La creació d'una societat d'ajuda mútua entre conversos ens mostra un cop més com aquests recorrien majoritàriament als "seus" per resoldre els seus problemes i necessitats. A això cal sumar la tendència dels conversos a viure a curtes distàncies els uns dels altres a la ciutat de Barcelona per tal de mantenir-se com a grup i poder organitzar-se i socórrer en cas de necessitat.

D'altra part, la creació d'una confraria pròpia pot indicar la dificultat de la majoria dels conversos de poder integrar-se dins de les confraries dels diferents oficis

---

⁸¹⁷ AHPB, Marc CANYIS, *Manuale*, 1414, desembre, 14 - 1422, des., 22, f. 113v-114r. (Vegeu apèndix documental I, doc.210)

⁸¹⁸ AHPB, Pere PELLISSER, *Manuale*, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 170v. (Vegeu apèndix documental I, doc. 157)

presents a la ciutat, les quals realitzaven les mateixes funcions que la de la Santíssima Trinitat entre els seus membres.

L'ACCÉS DELS CONVERSOS A L'ESTAT CLERICAL

La integració de conversos dins l'estat clerical és potser el punt més interessant en la relació dels conversos amb la seva nova fe. La primera impressió que hom pot copsar envers els conversos que decideixen lliurement entrar a formar part de l'Església és una veritable fe en la seva nova religió. Tanmateix, les opinions al respecte han sigut dispars entre els estudiosos del tema. Domínguez Ortiz veia en aquest fenomen no una sincera profunda religiositat i espiritualitat envers la seva nova fe sinó un interès per part d'aquests conversos d'ascendir socialment mitjançant oficis que gaudissin d'una bona categoria social.⁸¹⁹ Un altre punt de vista és el de Bataillon en el que segons el seu anàlisi van ser precisament religiosos conversos els que influïrien de manera notòriament important en les noves tendències espirituals i místiques catòliques des de finals del segle XIV.⁸²⁰

El que resulta evident és que per a un convers que en realitat professava la religió jueva i s'integrava dins de l'estament eclesiàstic, no ho devia de tenir fàcil per tal de dissimular les seves vertaderes creences en un ambient eminentment cristià. Recordem que la religió jueva compta amb una litúrgia i nombrosos ritus que afecten completament la vida quotidiana dels seus professors. Per tant resultaria suïcida que un convers profundament jueu entrés inconscientment dins de la boca del llop i no esperés cap conseqüència.

Per tant, almenys en el cas dels conversos barcelonins, i tal com assenyala Jopsep Hernando,⁸²¹ la seva integració en l'estament clerical bé podria indicar una mostra de la seva sincera conversió. En el *Registra Ordinatorum*⁸²² conservat a l'Arxiu Diocesà de Barcelona, hi consten un bon nombre de conversos que es tonsuraren per tal de formar part de l'estat clerical.

---

⁸¹⁹ DOMÍNGUEZ ORTIZ: *Los cristianos nuevos. Notas para el estudio de una clase social*, dins <<Boletín de la Universidad de Granada>>, ed. Universidad de Granada, 1949, p. 254.

⁸²⁰ MARCEL BATAILLON: *Erasmus y España. Estudios sobre la historia espiritual del siglo XIV*. Ed. Fondo de Cultura Económica, Mèxic, 1950.

⁸²¹ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Conversos i jueus. Cohesió i solidaritat...*, citat, p. 162.

⁸²² Registre en el qual consten tot aquells que reberen la tonsura i la seva filiació.

TAULA: CONVERSOS TONSURATS.

DATA	CONVERS TONSURAT	LLOC D'ORIGEN	PARE	OFICI- PARE
1392-09-11	Bernat Alamany	-	-	-
1393-04-05	Francesc Gibert	ville Apiarie	-	-
1395-06-05	Joan Vall, àlies Lança	Barcelona	Bernat Lança	-
1396-03-18	Gabriel Serra	Barcelona	Gabriel Serra	-
1399-03-15	Arnau Badia	Barcelona	Bertomeu Badia, abans Abram Bandil	Peller
1399-03-15	Macià Goçeti	Barcelona	Guillem Goçeti	Sastre
1399-05-24	Pere Quintana	Olesa de Montserrat	Vicent Quintana	-
1399-09-20	Joan Guimerà	Molins de Rei	Bernat Guimerà	-
1401-04-10	Gabriel Ferrer	Barcelona	Garcia Ferrando	-
1402-09-13	Antoni Garriga	Barcelona	Guillem Garriga, abans Salomó Fabila	Torner
1403-06-9	Ferran Merles	Barcelona	Pere Merles	-
1403-09-22	Genís Ferrer	Barcelona	Genís Ferrer	Corredor d'orella
1404-11-10	Miquel sa Closa	Barcelona	Bernat sa Closa	-
1404-12-20	Nicolau de Pedralbes	Barcelona	Francesc de Pedralbes	Físic
1405-03-14	Francesc de Pujol	Barcelona	Pere de Pujol	-
1405-05-10	Ferran de Gualbes	Barcelona	Ferran de Gualbes, abans Issach Bonsenyor Gracià	-

1407-04-10	Andreu Roger	Barcelona	Arnau Roger	Corredor d'orella
1407-05-21	Ferran de Prats	Barcelona	Gabriel de Prats	Seder
1407-12-19	Joan Bertran	Barcelona	Joan Bertran, abans Samuel Benvenist	Corredor d'orella
1408-03-08	Ferran de Plangual	Barcelona	Nicolau dePlangual	-
1409-06-02	Gabriel Rich	Barcelona	Gabriel Rich	Corredor d'orella
1410-12-20	Gabriel Rosar	Barcelona	Antoni Rosar	-
1410-12-20	Gabriel Merles	Barcelona	Pere Merles	-
1410-12-20	Bonanat Sant Joan	Barcelona	Joan Sant Joan	-
1412-04-05	Joan de Pedralbes	Barcelona	Francesc de Pedralbes	Llicenciat en medicina
1413-03-12	Gabriel de Queralt	Barcelona	-	-
1416-03--	Marc Salmons	Barcelona	Marc Salmons	Seder
1416-04-04	Lluís Salmons	Barcelona	Marc Salmons	Seder
1417-05-23	Francesc Vilella	Barcelona	Joan Vilella	Tintorer
1417-06-12	Bernat de la Cavalleria	Tarragona	-	-
1417-06-29	Gabriel Badia	Barcelona	Pere Badia, abans Issach Vidal	Coraler
1418-03-12	Pere Rosar	Barcelona	Antoni Rosar	Giponer
1418-05-21	Rafael Solsona	Barcelona	Joan Solsona	Giponer
1418-05-21	Manuel de Fontclara	Barcelona	Guillem de Fontclara	Corredor d'orella
1419-01-03	Jaume de Gualbes	Barcelona	Lluís de Gualbes, abans David Jaques	-
1420-03-02	Joan des Far	Barcelona	Joan des Far	Peller
1420-04-30	Francesc de Casasagia	Barcelona	Francesc de Casasagia, abans Bonjach Comprat	Mercader
1421-04-06	Felip des Quer	Barcelona	Berenguer Badorch des Quer	Peller

1422-12-26	Pere Massana	Barcelona	Gabriel Massana	Corredor d'orella
1423-02-06	Nicolau Sanxo	Barcelona	Guillem Sanxo	Mercader
1425-12-02	Guillem sa Coma	Barcelona	Guillem sa Coma	Llibreter
1427-04-19	Pere Benedic	Barcelona	-	-
1427-05-04	Francesc de Pedralbes	Barcelona	Francesc de Pedralbes	Mestre en medicina
1428-12-18	Francesc Fivaller	Barcelona	Guillem Fivaller	<i>Curritor botigie</i>
1431-05-06	Bernat Sabater	Barcelona	Salvador Sabater	Llibreter
1431-06-02	Gabriel Sanxo	Barcelona	Guillem Sanxo	Mercader
1432-12-20	Felip Rosar	Barcelona	Antoni Rosar	Giponer
1433-09-18	Joan de Pedralbes (demana dimissòries)	Barcelona	Francesc de Pedralbes	Mestre en medicina
1433-12-20	Bernat de Ferreres	Barcelona	Guillem Ferreres, Issach Struch	Coraler
1434-06-11	Joan de Vallsecha	Barcelona	Pere de Vallsecha	De la casa del rei
1436-04-00	Pere Ballester	Barcelona	Ramon Ballester, abans Samuel Alietzer	Teixidor de vels
1436-06-06	Llorenç Costa	Barcelona	Llorenç Costa	Llibreter
1438-12-26	Joan Castell	Barcelona	Simó Castell	Teixidor de vels
1438-12-26	Joan Sunyer	Barcelona	Francesc Sunyer	Corredor d'orella
1439-01-04	Guillem Mascaró	Barcelona	Pere Mascaró, abans Mahir Bonjuha	Llibreter
1439-01-04	Pere Mascaró	Barcelona	Pere Mascaró, abans Mahir Bonjuha	Llibreter

1439-03-01	Llorenç Ferrer	Barcelona	Francesc Ferrer	Corredor d'orella
1440-04-03	Nicolau Pedralbes	Barcelona	Francesc de Pedralbes	Professor en medicina
1442-01-06	Joan Ramon	Barcelona	Antoni Ramon	Llibreter
1442-03-07	Felip de la Cavalleria	Barcelona	Felip de la Cavalleria	Mercader

En total es registraren 61 conversos com a tonsurats. La tonsura era el ritual pel qual hom entrava a formar part de l'estat clerical. Es tractava de rapar la part de la corona del cap del nou membre eclesiàstic. El tall dels cabells era un dels elements estètics requerits als eclesiàstics per tal de diferenciar-se de la resta de la societat. La seva importància era tal que s'insistí en la seva pràctica en els sínodes des de 1261 fins a 1400, fins al punt de considerar l'expulsió de l'estat clerical a tot aquell eclesiàstic que incomplís aquest aspecte estètic.⁸²³

La recepció de la tonsura i la posterior integració del postulant a l'estat clerical d'aquest permetia a aquest ingressar sense cap cost a les escoles elementals i de grau mitjà del bisbat – cada parròquia tenia la seva escola elemental –, adquirint una cultura que els permetia llegir i escriure.⁸²⁴ Alguns d'aquests tonsurats aprofitaven això per tal d'adquirir uns estudis i després renunciaven al seu estat eclesiàstic.

Pel que a les ordres aquestes estaven dividides en dos grups: les majors – sacramentals- i les menors – graus –. Les ordres majors eren de menor a major subdiaconat, diaconat, preverat i episcopat. Les ordres menors, dotades d'un caràcter pràctic, es dividien en: ostiariat, lectorat, exorcistat i acolitat.⁸²⁵

Del total de conversos tonsurats, en 16 casos el progenitor era artesà, en 9 corredor d'orella, en 6 llibreter, en 5 físic, en 4 mercader i en 1 de la casa del rei.

La majoria dels progenitors dels conversos tonsurats tenien una marcada activitat econòmica, tal i com podem observar al llarg d'aquest estudi. Com podem

⁸²³ MARIA NIEVES MONSURI ROSADO: *Perspectiva socio-económica del clero secular en la Valencia del siglo XV*, tesi doctoral inèdita, Universitat de València, 2006, p. 74.

⁸²⁴ JOSEP BAUCCELLS I REIG: *Vivir en la Edad Media: Barcelona y su entorno en los siglos XIII y XIV (1200-1344)*, volum I, ed. CSIC, Barcelona, 2004, p. 438.

⁸²⁵ MARIA NIEVES MONSURI ROSADO: *Perspectiva socio-económica...*, citat, p. 86.

veure, es tractava de gent amb una posició socioeconòmica acomodada. Entre ells destaquen la família Cavalleria – alguns dels seus membres eren oficials del rei -, els llibreters sa Coma, Marcaró i Sabater – amb una gran activitat en el seu sector a Barcelona – i el físic Francesc de Pedralbes – important membre de l'estudi de medicina de Barcelona- .

Tal i com s'aprecia a la taula anterior hi ha conversos que introdueixen més d'un fill dins l'estament eclesiàstic. Entre ells destaca el mestre en medicina Francesc de Pedralbes amb cinc fills que reberen tonsura: Nicolau de Pedralbes (20 de desembre de 1404), Joan de Pedralbes (5 d'abril de 1412), Francesc de Pedralbes (4 de maig de 1427), Joan de Pedralbes (18 de setembre de 1433) i Nicolau de Pedralbes (3 d'abril de 1440). Els casos que segueixen consten de dos tonsurats per nucli familiar. Pere Rosar (12 de març de 1418) i Felip Rosar (20 de desembre de 1432), fills d'Antoni Rosar. Nicolau Sanxo (6 de febrer de 1423) i Gabriel Sanxo (2 de juny de 1431), fills del mercader Guillem Sanxo. Marc Salmons (març de 1416) i Lluís Salmó (4 d'abril de 1416) fills de Marc Salmons, seder. Guillem Mascaró i Pere Mascaró (ambdós foren tonsurats el 4 de gener de 1439), fills del llibreter Pere Mascaró. Ferran Merles (9 de juny de 1403) i Gabriel Merles (20 de desembre de 1410) fills de Pere Merles.

Davant aquests exemples de diversos membres d'un mateix nucli familiar integrats dins de l'estament religiós ens tornem a trobar en la disjuntiva anterior: vertadera fe o ambició d'una posició social privilegiada? La resposta és la mateixa que en l'apartat anterior: hi havia conversos que tenien una fe veritable amb el cristianisme i d'altres que ho fingien. Tanmateix, respecte a que si la causa del seu ingrés en l'estat clerical es devia a causes de fe o de revalorització social, hem de tenir en compte que la mateixa pregunta es pot fer als cristians de natura que es tonsuraven. Per tant, la resposta total restà en el seu interior. Els processos inquisitorials de Castella ens donen mostres de diversos conversos que varen morir en la foguera al insistir en la sinceritat en la fe Catòlica, mentre que si admetien la seva heretgia haguessin salvat la vida.⁸²⁶

També és cert que sobten casos com el de Francesc de Pedralbes, amb una posició social important ja adquirida i potser amb pretensions d'ampliar-la introduint a cinc fills en el clergat amb l'esperança de que aconseguissin posicions eclesiàstiques privilegiades.

---

⁸²⁶ VICTÓRIA GONZÁLEZ DE CALDAS: *¿Judíos o Cristianos? Los procesos de fe*, ed. Universidad de Sevilla, Sevilla, 2004, pp. 566-568.

Un altre motiu també podia ser la intenció d'alguns conversos de protegir a tota la família d'acusacions d'heretgia presents i futures. Amb un membre de la família com a clergue la seva religiositat exterior quedava reforçada.

L'altre motiu diferent a la fe per adquirir els hàbits era la formació gratuïta que adquirien els seus membres. Si tenim en compte que la majoria dels conversos barcelonins que contenen el la llista a dalt mostrada tenien un nivell econòmic confortable aquesta afirmació quedaria anul·lada en la majoria dels casos, puix que les seves famílies comptaven amb prou capital per dotar als seus fills de cultura.

Respecte al progrés d'aquests conversos tonsurats dins l'escala eclesiàstica no ens ha estat possible seguir-la de moment. Tanmateix en coneixem dos possibles casos. Sembla ser que el bisbe de Barcelona Andreu Bertran pertanyia a la família conversa dels Bertran (amb un familiar tonsurat més, Joan Bertran (19 de desembre de 1407), fill de Joan Bertran, abans anomenat Samuel Benvenist, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona.⁸²⁷ L'altre cas és el de Pere Mascaró, tonsurat el 4 d'abril de 1439. A l'AHPB es conserva el testament d'un Pere Mascaró, prevere beneficiat.⁸²⁸ Tanmateix desconecem si es tracta de la mateixa persona.

Tenim constància, però, d'un seguit de conversos que s'integraren com clergues dins de l'orde del Dominics; justament la mateixa ordre que més virulenta era en les predicacions contra els jueus i que controlaria el tribunal eclesiàstic que anys després els intentaria esborrar del mapa.⁸²⁹

Taula : conversos que ingressen com a clergues en la comunitat dominica de Barcelona.

---

⁸²⁷ *Gran Enciclopèdia Catalana*, volum 8, ed. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1987, p. 161.

⁸²⁸ AHPB, Bernat PI, *Llibre de testaments*, 1418-1450, 1418, febrer, 21 – 1450, agost, 11, f. 171r.

⁸²⁹ THOMAS KAEPPEL: *Dominicana Barcinonensia Assignationes librorum. Professiones novitorum (s. XIII-XV)*, dins <<Archivum Fratrum Praedicatorum>>, 1967, pp. 47-118.

DATA	NOM DEL CONVERS	LLOC ASSIGNAT
1404-01-01	Joan de Font, cB	<i>Coro dextro provincialis laicorum</i>
1403-06-02	Miquel Ferrer, nascut a Tortosa	<i>Choro sinistro</i>
1405-03-25	Joan Alçamora, nascut a València.	<i>Choro sinistro</i>
1421-08-23	Joan Noguera, cB	
1421-09-20	Marc ça Era, cB	
1439-05-03	Martí Lixa, de la Gàlia	Infra annum recessit et dimissit habitum
1447-09-28	Pere Castro, cB	Infra annum recessit et dimissit habitum
1450-05-14	Nicolau d'Alemanya, cB	<i>Cum scapulari nigrum. Choro sinistro.</i>
1453-12-07	Pere de Sicilia, <i>latotum</i>	
1476-08-06	Joan de Saragossa, cB	<i>In choro post Matutinas</i>
1477-10-26	Pere Amador, oriünd de Cardona	<i>Dimissit habitum</i>
1478-01-27	Carol Gregori , cB	
1478-01-27	Joan Pardo, cB	
1478-11-29	Miquel Liranuga, oriünd de Pamplona	Amb voluntat i consens del prior i pare del convent
1481-03-24	Francesc [...]	
1487-10-18	Pere Vila, cB	
1487-10-18	Guillem Duran, estudiant de filosofia i natural de Barcelona	
1487-10-18	Rafael Berenguer, cB	
1491-04-10	Pere Orguer, cB	
1497-05-05	Joan Quer, oriünd de Sardenya.	
1501-06-24	Gaspar Terradellas, oriund de Vic i habitant de Barcelona.	

cB: ciutadà de Barcelona.

Com podem veure en la taula que acabem de presentar 22 conversos ingressaren com a frares en la ordre dels Dominics de Barcelona des de 1403 fins a 1501. D'aquests,

10 provenien de fora de la ciutat de Barcelona (Tortosa, València, Gàl·lia, Alemanya, Sicília, Saragossa, Cardona, Pamplona, Sardenya i Vic). Del total dels conversos que ingressaren coma frares tant sols tres sortirien de l'orde: Martí Lixa, Pere Castro i Pere Amador. Tanmateix, quina era la raó per la qual aquests conversos es decidiren prendre l'hàbit dominic? Una profunda fe en la religió cristiana o una manera de protegir-se ells i les seves famílies envers els atacs de la Inquisició als conversos? Tot i que les respostes acadèmiques van d'un extrem a l'altre, certament és una pregunta que no té fàcil resposta. Fins i tot seria més encertat dir que les té totes dues depenent dels casos particulars. Ja em vist abans com en qüestions de fe la sinceritat i el fervor dels conversos depenia de cada cas particular essent molt agosarat plantejar una generalització en tot el conjunt.

Podem observar que el gruix de conversos dominics correspon a abans de la implantació de la Inquisició castellana a Barcelona. Això potser degut segurament a un enduriment de les mesures en l'ingrés dels conversos en l'orde. Tanmateix, hem de tenir en compte què, independentment de la seva sinceritat, els conversos que ingressaven en un ordre religiós havien de seguir els preceptes del mateix, a més de portar una vida plenament monàstica on la religiositat i espiritualitat cristiana era present en tot moment. Per tant, si un convers professava la religió jueva d'amagat no creiem que tardés gaire temps en ser descobert. A més, si el que es pretén es formar una coartada per obtenir protecció davant els atacs de la Inquisició hi havien altres camins diferents a la vida conventual on el subjecte estaria menys exposat a ésser descobert.

ELS CONVERSOS I LA INQUISICIÓ CATALANA.

Molts son els estudis que han tractat la relació entre els conversos i la Inquisició castellana.⁸³⁰ En el present treball estudiarem l'actuació de la inquisició catalana, la que actuava al Principat abans de la implantació de la Inquisició castellana, amb els conversos barcelonins.

La implantació de la Inquisició a Catalunya estigué estretament relacionada amb el moviment càtar. La forta actuació del tribunal de la Inquisició sobre aquest moviment herètic a partir de 1229 a França, impulsà la immigració de molts dels seus membres a

---

⁸³⁰ Destaquen els ja esmentats treballs de HENRY KAMEN: *La Inquisición española: una revisión histórica*, ed Crítica, Barcelona, 2000; CHARLES HENRY: *Historia de la Inquisición española*, ed. Fundación Universitaria Española, Madrid, 1983; BARTOLOMÉ BENNASSAR: *L'Inquisition espagnole*, ed. Hachette, París, 1979; BENZION NETANYAHU: *De la anarquía a la Inquisición: estudios sobre los conversos en España durante la Baja Edad Media*, ed. Esfera de los Libros, Barcelona, 2005.

Catalunya.⁸³¹ Per tal d'impedir la seva expansió per territori català, el papa Gregori IX va donar a l'arquebisbe Aspàreg de la Barca, mitjançant la butlla *Declinante iam Mundi*, el poder de cercar, capturar i inquirir sobre la culpabilitat d'aquests heretges; establint-se d'aquesta manera la Inquisició a tota l'àrea metropolitana de Tarragona, que s'ampliaria a tota la Corona d'Aragó.⁸³² La desaparició del perill que representava el catarisme per a l'Església no significà la desaparició de la Inquisició a terres catalanes. La inquisició catalana continuà realitzant actes de fe a principis del segle XIV tot i que en desconeixem l'abast de la seva activitat. Va ser a partir de 1307 quan el tribunal inquisitorial català tornà a la seva plena activitat quan el papa Climent V ordenà a Jaume II que transmetés l'ordre a la Inquisició catalana d'actuar contra els templers, seguit l'exemple de França. Un cop l'ordre del Temple fou dissolta, la Inquisició es centra amb els moviments espirituals heretges, principalment amb el beguinatge, essent la seva activitat un altre cop pausada. Fou l'inquisidor Nicolau Eimeric qui entre 1356 i 1391 reactiva la institució, canviant la seva estructura enfortint-la, fins al punt d'enfrontar-se amb el rei pel seu desig d'ampliar el camp d'actuació de la Inquisició cap als jueus.⁸³³ La qüestió arribà fins a la cúria romana la qual fallà a favor d'Eimeric, tanmateix les confiscacions efectuades pel tribunal anaven a parar a mans de la monarquia, puix que els jueus eren considerats propietat fiscal de la corona.⁸³⁴ Aquest fet provocà que la Inquisició reduís el seu interès en els afers relacionats amb infidels.

Tenint en compte aquest interès de la Inquisició catalana d'actuar contra tot aquell jueu que atemptes en contra de la fe catòlica, quina va ser la seva activitat contra els conversos que voluntàriament o per descuit ofenguessin la fe cristiana? Encara que ens pugui sorprendre, sobretot si ho comparem amb l'enorme activitat de la Inquisició castellana, la resposta és que les actuacions del tribunal en contra de conversos barcelonins foren gairebé inexistents fins a la implantació de la nova Inquisició. Tret de casos molt particulars referits a la sospita de judaïtzar – i que tractarem més endavant – tant sols hem trobat un grapat casos referents a acusacions per usura per part de conversos. Tampoc les visites pastorals fetes a les parròquies de Barcelona entre 1391 i 1460 reflecteixen cap cas que impliqui l'ofensa d'un convers a la fe cristiana.⁸³⁵ Això no vol dir que els conversos respectessin plenament la litúrgia cristiana i que

---

⁸³¹ JOAN BADA ELIAS: *La inquisició a Catalunya (segles XIII-XIX)*, ed. Barcanova, Barcelona, 1992, p. 37.

⁸³² JOAN BADA ELIAS: *La inquisició a Catalunya...*, citat, p. 37.

⁸³³ JOAN BADA ELIAS: *La inquisició a Catalunya...*, citat, p.45.

⁸³⁴ JOAN BADA ELIAS: *La inquisició a Catalunya...*, citat, p. 46.

⁸³⁵ Hem consultat a l'ADB les visites pastorals corresponents als anys 1391-1500.

acomplissin plenament amb els seus preceptes. Ja hem dit abans que les autoritats es van desentendre completament de la formació religiosa dels nous neòfits, formant-se aquests pel seu compte segons les seves capacitats econòmiques i socials. Per tant, aquesta inactivitat del tribunal en afers relacionats en conversos ens indica la tolerància que la Inquisició tingué amb aquests en ésser plenament conscients que les conversions en massa foren precipitades, sense cap base teòrica enfocada a una catequesi dels conversos que permetés la construcció d'una fe sòlida en els conversos. D'altra part, els consellers de la ciutat eren perfectament conscients de la importància econòmica que aquest segment de la població tenia a Barcelona i per tant no iniciaren cap acció més que fes reduir la seva activitat comercial, per la que la ciutat ingressava una important part de capital mitjançant impostos.

Així mateix ho manifestaren els consellers de la ciutat a les Corts 28 anys després de la instauració de la Inquisició castellana a Barcelona.⁸³⁶ Els Consellers es lamentaven que abans de la implantació de la Inquisició castellana hi havia a la ciutat més de 600 cases de conversos, entre les que es contaven unes 200 de mercaders, que reportaven a Barcelona molts beneficis econòmics mitjançant els impostos. Un cop establert el nou tribunal, només quedaren a la ciutat 57 cases de conversos. D'altra part, a raó de les condemnes per heretgia patides pels conversos, molts cristians de natura perderen el seu capital invertit en crèdits, censals i propietats, que havien adquirit juntament amb conversos. Per Aquesta raó, la ciutat demana a les Corts que d'ara en avant no es confisquin els bens dels culpables d'heretgia, argumentant que les que eren condemnades per heretgia eren les persones i no les propietats d'aquestes, puix que al ser coses no podien ser acusades d'heretgia. Les peticions dels consellers no acabaren a aquí. Conscients de la importància econòmica que aquest segment de la societat tenia en la ciutat, demanaren que fos eliminada la prohibició que impedia als conversos viatjar per mar i terra a altres indrets, fet que impedia a aquests desenvolupar els seus afers comercials. D'altra part, es feia referència als matrimonis mixtos entre conversos i cristians de natura i es demanava que els dots aportats per les converses no foren confiscades, ja que llavors cap cristià de natura voldria contraure matrimoni amb un convers. Per últim el Consell demanà que els conversos que havien fugit de la ciutat per por de l'actuació de la Inquisició foren obligats a tornar a la mateixa, i si eren trobats culpables per crim d'heretgia se'ls a castigués amb la seva persona i no amb els seus

---

⁸³⁶ AHCB, *Consellers*, 1.C. XVIII-6, 1440-1786.

bens. Com veiem, els Consell era plenament conscient de les conseqüències socials i econòmiques que es derivarien del fet d'assetjar i condemnar per heretgia a la comunitat conversa.

Altrament, els consellers no eren aliens a la situació i tenien present que les confiscacions realitzades per la inquisició castellana continuarien realitzant-se malgrat les seves objeccions. Per aquesta raó, el Consell barceloní va tornar a dirigir-se al rei per tal de demanar-li que dels bens confiscats als conversos es pagués una imposició de 4 sous per lliura, dos sous aportats pel venedor i altres dos pel comprador, i que els càrrecs i obligacions d'aquests bens fossin pagats pel rei.⁸³⁷ D'altra part també es feia referència a la relació dels bens dels conversos adquirits per cristians de natura i que després eren confiscats per la Inquisició. El Consell intenta protegir als compradors d'aquestes propietats justificant al rei que tal com havien proveït els monarques anteriors, qualsevol be que fos subhastat en encant públic o mitjançant corredor, i després es descobrís que era robat o que no pertanyia legítimament al venedor, el comprador tenia el dret de no retornar el be adquirit fins que li fos retornada la quantitat que havia pagat. Seguint aquest premissa, es demana que els bens adquirits a culpables d'heretgia i que després hagin fugit, i per tant eren decomissats, no ho puguin fer fins que no se li tornin els diners al comprador. Per últim els consellers tornen a insistir al rei sobre la confiscació de censals adquirits juntament per conversos i cristians de natura, confiscats quan el convers era acusat d'heretgia. En aquesta ocasió es va demanar que els censals adquirits per conversos abans de la implantació de l'inquisidor Alfons d'Espina no poguessin ser confiscats.

Va ser durant el mandat d'Alfonso de Espina, autor de *Fortalitium fidei*⁸³⁸ i conegut pel seu profund sentiment antijueu, en la Inquisició de Barcelona quan es van establir un seguit de mesures per evitar la fuga de conversos acusats pel tribunal. En concret, el 3 d'agost de 1487, Alfons d'Espina prohibia expressament als conversos delats que fugiren de la ciutat amb els seus bens i famílies.⁸³⁹ Aquestes fugues requerien

---

⁸³⁷ AHCB, *Consellers*, 1.C. XVIII-6, 1440-1786.

⁸³⁸ *Fortalitium fidei*, escrita per Alfonso de Espina al voltant del 1460, és una de les principals obres antijudaiques escrites durant el segle XV per tal de justificar l'odi envers els jueus. Tot i que el la qüestió jueva no és l'únic tema que tracta en el llibre, sí que és la part més tractada. En aquesta obra Alfonso d'Espina recull, d'una manera extraordinàriament convincent, tots els arguments de la filosofia cristiana, des de la patristica fins a la teologia escolàstica, per combatir el judaisme. Vegeu JOSÉ MARÍA MONSALVO ANTÓN : *Ideología y anfibología antijudías en la obra Fortalitium Fidei, de Alfonso de Espina. Un apunte metodológico*, dins <<El historiador y la sociedad>>, ed. Ediciones Universidad de Salamanca, Salamanca, 2012, pp. 163-189.

⁸³⁹ AHCB, *Consellers*, 1.C. XVIII-6, 1440-1786. 1487, agost, 7.

d'una coordinació i organització per tal de poder desaparèixer sense que el Tribunal se n'assabentés, comptant en la majoria de les ocasions amb l'ajuda de cristians de natura. Per aquesta raó, Alfons va amenaçar amb l'excomunió a tot aquell que ajudés als conversos delats a fugir, així com a qui estigues en coneixement d'una fuga i no ho denunciés al tribunal.

La ciutat protestà enèrgicament davant aquestes mesures ja que perjudicaven la seva estabilitat econòmica i la seguretat dels seus habitants. Primerament els consellers es queixaren del fet que la major part de la població ignorava qui havia estat acusat o condemnat per heretgia i que per tant quan negociaven o ajudaven a un convers no sabien si aquest era un fugitiu. En segon lloc, el Consell protesta pel fet que la crida feta pels inquisidors era tant general que propiciava a que ningú que la sentís s'atrevisís a negociar amb els conversos, car podrien estar comerciant amb un convers fugitiu sense saber-ho exposant-se als càstigs del tribunal inquisitorial. També es va fer referència a la incautació de bens del conversos acusats per heretgia per part de la Inquisició. En aquest punt el Consell recorda que l'única persona que té potestat per confiscar béns era el rei i els seus oficials. A més, aquests béns tant sols podien ser confiscats en cas que l'acusat fos culpable i amb sentència ferma que així ho demostrés, mai abans.

Com veiem, els interessos de la ciutat i els de la Inquisició s'enfrontaven directament. El consell barceloní era perfectament conscient de la importància que els conversos tenien en el desenvolupament econòmic de la ciutat de Barcelona, i per aquesta raó no dubtà en intercedir i intentar reduir la pressió a la que el tribunal inquisitorial els estava sometent. A més, la actuació de la Inquisició no afectava únicament als conversos sinó que implicava a la resta de la població. Com hem vist, no tothom tenia coneixement de les persones que estaven acusades d'heretgia i si algú realitzava un negoci amb un convers acusat d'heretge i aquest era susceptible d'ésser entès com una ajuda de fuga, hom era castigat. L'altra part, més preocupant encara, era el fet de la confiscació de bens – immobles, mobles, censals morts i violaris – dels conversos acusats, concretament els bens adquirits entre conversos i cristians de natura. Això suposava un fre en la economia local ja que, qui s'arriscaria a fer negocis conjuntament amb un convers que en qualsevol moment pot ser acusat d'heretgia i els seus bens conjunts confiscats?

Malgrat tota la implicació del govern de la ciutat per impedir aquestes mesures que afectaven negativament a la economia local, la Inquisició continuà amb els seus processos exercint tota la pressió necessària afectant notablement el desenvolupant

econòmic de Barcelona. El tribunal inquisitorial va anar guanyant en poder alhora que els acusats veien reduïdes al mínim les garanties d'un procés just. El Consell barceloní perdria la batalla enfront la Inquisició en el principal punt de la seves demandes: que s'atuessin les confiscacions de bens dels conversos en els que hi estaven implicats cristians de natura, o almenys que aquests tant sols fossin segrestats un cop es demostrés la culpabilitat de l'acusat. A partir del segle XVI els bens dels acusats eren immediatament segrestats un cop eren detinguts, i subhastats públicament per a pagar els costos de presó del delat.⁸⁴⁰ Tot i que la confiscació dels bens pròpiament dita es feia un cop l'acusat era considerat culpable mitjançant sentència, aquest segrest ja representava a la pràctica una confiscació.

Processos inquisitorials contra conversos barcelonins abans de la implantació de la Inquisició espanyola.

Com ja ens hem referit abans, els processos contra jueus conversos a Barcelona abans de la implantació de la Inquisició espanyola van ser, segons la documentació que s'ha conservat, pràcticament anecdòtics. Tanmateix, volem afegir que la inexistència de documentació no significa, segons el nostre parer, que no es realitzessin més processos dels que fins al moment s'han localitzat. D'altra part, però, queda palesa la minsa actuació del tribunal inquisitorial català contra els conversos barcelonins. Com hem vist anteriorment, fou la Inquisició castellana la que sí exercí una forta pressió sobre aquest col·lectiu, sobretot per l'interès de quedar-se amb els seus bens. I ja sabem que aquest fet va provocar un conflicte d'interessos entre el Consell i la Inquisició. Abans de la implantació del tribunal inquisitorial castellà el Consell barceloní mai es va queixar formalment de la actuació de la Inquisició, en aquest cas la catalana. Per tant deduïm que les actuacions realitzades per aquesta no foren quantioses ni de gran rellevància. D'altra part, i com ja hem expressat anteriorment, creiem que la inquisició catalana i el Consell barceloní – i perquè no, la societat cristiana en general- eren conscients que degut a les circumstàncies en les que foren convertits els jueus i la nul·la formació sobre la fe cristiana que reberen per part de les autoritats civils i eclesiàstiques, era comprensible que la majoria d'ells no respectessin els preceptes cristians per simple ignorància i no per mala fe.

---

⁸⁴⁰ HENRY KAMEN: *La Inquisición Española. Una revisión histórica*. Ed. Crítica, 2004, p. 180.

Abans d'estudiar els processos inquisitorials en els que foren implicats els conversos barcelonins, explicarem quin era el seu funcionament. El primer pas per endegar un procés inquisitorial era la denuncia. La major part de les denúncies eren declaracions de frases insultants a la fe cristiana escoltades, molt poques eren les acusacions on el denunciant hagués presenciat i vist qualsevol conducta impròpia i susceptible de ser denunciada.⁸⁴¹ Per tant en molts dels casos aquestes eren denúncies insulses en les que el delator denunciava al acusat per venjança o altre interès personal. En molts dels processos el denunciant fa referència a frases blasfemes del acusat convers en mig d'un context de baralla entre els dos implicats. D'altra part, incidia molt el poder econòmic de l'acusat, sobretot quan la Inquisició comença a implantar delators professionals pagats per la mateixa on la majoria dels delats eren conversos adinerats, essent els pobres un ínfima minoria. Si tenim en compte que els conversos que es formaren en la religió cristiana ho fan fer pels seus propis mitjans i diners, essent els millor formats els individus que gaudien d'una posició econòmica benestant, resulta incongruent que foren precisament els més rics els que eren sovint denunciats ja que eren els que tenien les millors eines per mantenir el paper de bon cristià en cas que foren jueus amagats. La denuncia implicava l'arrest immediat del delat i el seu confinament en la presó a espera del procés per la causa de la que se li acusava.

A diferència del sistema judicial actual, que es basa en la presumpció d'innocència de l'acusat, en els processos inquisitorials s'actuava a partir de la presumpció de culpabilitat del delat. Per tant, la major part del procés es dedicava a demostrar la culpabilitat de l'acusat sense que aquest pogués intervenir fins a l'última part del mateix. Els processos inquisitorials es dividien en tres fases: una primera que es deia *en ofensa*, o sumaria, una segona *en defensa* i finalment l'última fase en que es dictava sentència.

La fase en ofensa era la més important de tot el procés ja que era en realitat l'autèntic fonament del mateix i on indefectiblement quedava ja configurat aquest.⁸⁴² En aquesta fase el que es pretén es esclarir els fets, determinar qui son els culpables i en quines circumstàncies es va produir el delicte. Un cop determinat el delicte es procedia a interrogar a totes aquelles persones que poguessin aportar informació sobre els fets. El jutge, per mitjà del procurador fiscal, cridava als testimonis, i tot aquell qui es sospités

---

⁸⁴¹ RICARDO GARCÍA CÁRCEL: *Orígenes de la Inquisición española. El tribunal de Valencia, 1478-1530*. Ed. Ediciones Península, Barcelona, 1976, p. 181.

⁸⁴² JOSEP HERNANDO DELGADO: *Derecho, leyes, crímenes y procesos en la Cataluña bajomedieval*, dins <La escritura de la memoria. Libros para la administración>>, pp 81-113, ed. Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco, 2012, p. 98.

que pogués aportar informació, per procedir al seu interrogatori. Els objectius eren establir quin era establir el *corpus delicti*, ja que sense aquest el procés seria nul fins i tot en cas que el delat confessés, i esbrinar, en cas que es desconegués, qui era el culpable.⁸⁴³ En aquest moment, el tribunal reunia mitjançant els testimonis totes les proves que demostrassin la culpabilitat de l'acusat. Al llarg d'aquesta fase el delat no hi podia intervenir, és més, ni tant sols tenia coneixença de les proves que es presentaven contra ell. Un cop acabada aquesta fase, se li entregaria una còpia de la mateixa i llavors seria quan podria començar a preparar la defensa. L'acusat tant sols intervindria en el cas que fos interrogat, en tal cas tant sols podria insistir en la seva innocència i esperar a la fase de defensa per demostrar-la.⁸⁴⁴ Com veiem, tot el procés es basa en la presumpció de culpabilitat de l'acusat amb una fase en ofensa on es recullen totes les proves – reals o no – en contra de l'acusat, el qual jugaria amb una clara inferioritat en el moment d'establir la seva defensa.

Un cop recollits tots els testimonis, el procurador fiscal presentava al jutge una petició de condemna i d'aplicació de tortures per a que l'acusat confessés. D'altra part, el jutge encarregava que se li comunicuessin a l'acusat les actuacions fetes en la fase en ofensa i la petició de condemna feta pel procurador fiscal. En aquest moment, el jutge dona permís al delat per a que designi un procurador i advocat, i estableix un plaç concret per a que prepari la seva defensa.⁸⁴⁵

Començaria llavors la fase *en defensa*, en la que l'acusat intentaria demostrar la seva innocència mitjançant inspeccions oculars dels escenaris on es produïren els fets amb la finalitat de demostrar que els testimonis contraris no podien haver vist ni escoltat res del que declaraven. D'altra part, l'acusat presentava un seguit de testimonis anomenats “de coartada” que demostrassin que el delat no podia haver comés el delictes que se li imputa en aquell moment o lloc en que transcorregueren els fets.⁸⁴⁶

Un cop acabada aquesta fase, el tribunal es reunia i dictava sentència, finalitzant així el procés.

Processos contra conversos barcelonins.

---

⁸⁴³ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Derecho, leyes, crímenes...*, citat, p. 98.

⁸⁴⁴ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Derecho, leyes, crimene...*, citat, p. 99.

⁸⁴⁵ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Derecho, leyes, crimene...*, citat, p. 99.

⁸⁴⁶ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Derecho, leyes, crimene...*, citat, p. 99.

La documentació conservada sobre els processos inquisitorials per heretgia a Barcelona és molt escassa pel que fa l'àmbit cronològic abans de la implantació de la Inquisició castellana l'any 1487. Tanmateix, els protocols notariais ens ofereixen valuosa informació sobre processos inquisitorials realitzats per la Inquisició catalana. La presència del notari era indispensable en els processos inquisitorials i, a més, era el notari el que realitzava l'acta notarial d'absolució o de pena imposada.⁸⁴⁷

Un d'aquests casos és el que ens mostra el doctor Josep Hernando en referència a un procés per heretgia per part de la Inquisició a una conversa.⁸⁴⁸ És tracta de l'acta pública, datada el 30 de desembre de 1417, de l'Inquisidor Francesc Sala, de l'orde dels Predicadors, contra Na Yoya Ermengola, conversa, vídua de Joan Ermengol, sastre ciutadà de Barcelona, acusada de pràctiques judaiques. La acusació fou motiva per un viatge que Na Yoya va fer a Cervera, on es va allotjar a casa d'uns parents jueus. Juntament amb ells havia celebrat les festivitats jueves, complia les prescripcions judaiques en referència als aliments observant el *cashrut*, realitzant també les plegaries pertinents, menjava pa sense llevat i visitava les sinagogues. Per això va ser condemnada ala excomunió. En el procés, en mostrar arrepeniment, el tribunal va absoldre a Na Yoya de la sentència d'excomunió, imposant-li, però, una lleu penitència.

L'únic procés que es conserva a l'Arxiu Diocesà de Barcelona en referència a un convers barceloní abans de la implantació de la Inquisició castellana a aquesta ciutat és el que van publicar el doctor Josep Hernando Delgado i Àngels Ibáñez⁸⁴⁹ referit el procés contra el convers Nicolau Sanxo acusat d'haver circumcidat al seu fill.

El 22 de desembre de 1434 la muller de Nicolau Sanxo, convers, coraler i ciutadà de Barcelona, paria el seu cinquè fill. La criatura presentava signes de falta d'oxigen durant el part i la mare s'afanyà a batejar-lo per si moria. El quatre nadons que la muller de Nicolau havia parit anteriorment havien mort al poc de néixer sense rebre el bateig i per tant la mare no volia que amb aquesta criatura passés el mateix. El problema sorgí quan la llevadora procedí a identificar el sexe de la criatura, que presentava una anomalia en la zona genital que impedia definir clarament el seu sexe. Tanmateix la llevadora va concloure que es tractava d'una nena, Degut a la urgència de la delicada salut del nadó, a les cinc de la matinada, la llevadora, el pare i dues dones més es dirigiren a l'església de Sant Just per batejar a la criatura. Al estar absent el rector, el

---

⁸⁴⁷ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Conversos i jueus...*, citat, p. 184.

⁸⁴⁸ JOSEP HERNANDO DELGADO: *Conversos i jueus...*, citat, p. 184.

⁸⁴⁹ JOSEP HERNANDO DELGADO: *El procés contra el convers Nicolau Sanxo...*, citat.

beneficiat fou qui realitzà la cerimònia. Prompte aparegueren els primers problemes ja que el pare i les dues dones es negaren a que el nadó fos despullat en el moment del bateig. El beneficiat respongué rotundament que la cerimònia es realitzaria tal i com marca la litúrgia i per tant el nadó seria despullat. El segon problema aparegué quan el beneficiat preguntà el sexe de la criatura i la llevadora dubtà en dir si era mascle o fembra, afirmant finalment que es tractava d'una nena. El beneficiat, convençut que es tractava d'una nena, batejà el nadó amb nom d'Eulàlia.

A les set del matí la llevadora procedí a examinar l'estat de la criatura i reparà que en la zona genital estava composta per una mena de berruguetes que feia pensar que es tractés d'un penis. A fi de resoldre el dubte, la família demanà l'opinió de la mestre en medicina Francesc de Pedralbes, també convers i germà de la muller de Nicolau, arribant a la ferma conclusió de que es tractava d'un nen. La por de que el baptisme que havia rebut l'infant no fos vàlid decidí a la família que el vicari anés a casa seva per tornar-lo a batejar.

Aquella mateixa tarda, l'avi del nen, Guillem Sanxo, es dirigí a casa del Ramon Canals, cristià de natura, amic del dit Guillem i també del vicari, per tal de demanar-li consell. Ramón s'oferí a ajudar-los, tot i les reticències de la família conversa que ja sospitava que tindrien problemes degut a la seva condició de conversos, parlant amb el vicari per a que accedís a batejar de nou al nadó. El vicari accedí, també estigué present el metge convers Francesc de Gualbes el qual confirmà que la criatura era un mascle i que no presentava prepuci. El vicari sospità ràpidament que segurament el que havia passat era que el nadó havia sigut circumcidat segons la tradició jueva i així ho va fer saber a la família exclamant que la anomalia genital que presentava l'infant s'havia fet manualment al circumcidat-lo. Davant aquesta perillosa acusació, Ramon Canals convencé al vicari de la sinceritat cristiana de la família conversa. Finalment el vicari accedí a batejar al nadó amb el nom de Nicolau.

Al cap de quatre dies d'haver estat batejat el nadó va morir i va ser soterrat als frares menors. Tres dies després de l'enterrament, algú denuncià a Nicolau Sanxo de criptojudaisme al haver circumcidat al seu fill. El 30 de desembre de 1438 s'inicià el procés contra Nicolau Sanxo. Pere Illes actuà com a procurador fiscal, i Antoni çà Plana, doctor en decrets, va ser designat inquisidor del cas per part del vicari del bisbe de Barcelona, Guillem de Fonollet. El procurador fiscal interrogà aquell mateix dia el sacerdot que va batejar la criatura per segona vegada, al ésser un testimoni qualificat. Dos dies després, el 2 de gener, Pere Illes interrogava a la llevadora, que era conversa, i

a Ramón Canal, el cristià de natura que s'oferí a ajudar als preocupats pares. El fiscal podria haver cridat a declarar molts més testimonis, no tants sols el que es veieren implicats en la suposada circumcisió sinó a tots aquells que poguessin aportar quelcom referent a la sinceritat cristiana de la família conversa. Tanmateix, com el cas es referia a la possible circumcisió del nadó el fiscal no cregué necessari realitzar més interrogatoris i procedí a verificar la causa del procés, es a dir, si el nadó era circumcís o no. Per aquesta raó ordena la exhumació del cadàver del nen i que aquest fos examinat per dos metges cristians de natura, Pere Pau i Gabriel Garcia, que no tenien cap lligam amb la família. El 6 de febrer, els metges presentaren el seu dictamen: el nen no havia sigut circumcidat. Aquell mateix dia Nicolau Sanxo presentà una súplica a l'inquisidor demanant que dictés sentència d'absolució, la qual fou donada per l'inquisidor el 8 de febrer del mateix any.

Aquest procés ens permet arribar a unes conclusions interessants sobre la religiositat d'una part dels conversos barcelonins. Tanmateix, hem de tenir clar que aquest és un cas particular i que per tant no el podem extrapolar a la totalitat de la societat conversa. Ens desvela però un seguit de detalls que sí que serien comuns a una part de la població conversa i també ens permet tenir una idea de quina era la implicació de la societat i institucions cristianes en les sospites de fe contra els conversos.

El primer detall, i que ja hem comentat abans, és que tant sols es conserva aquest procés portat a terme per la Inquisició contra un convers abans de la implantació de la Inquisició castellana. L'altre punt interessant és la professionalitat amb que es desenvolupà el procés i que denota una intenció completament diferent a la que tindria la Inquisició castellana envers els conversos. En aquest procés es pretén determinar realment si l'acusat practicava el judaisme essent cristià, sense cap intenció de lucre per part del tribunal. La Inquisició castellana en canvi, i seguint les opinions comunes de Baer, Netanyahu i Beinart, entre altres, enjudiciava als conversos amb la intenció d'expropiar el seus bens, dificultant cada cop més la defensa dels acusats per que esdevinguessin culpables. Com hem pogut veure al llarg d'aquest estudi, els Sanxo eren una família adinerada i influent, emparentada a més amb la important família conversa dels Pedralbes. Es a dir, l'acusat tenia un important patrimoni tanmateix el procés es desenvolupa amb la intenció de descobrir la veritat sobre els fets, sense citar testimonis dubtosos que maquillessin la realitat per demostrar la culpabilitat de l'acusat. D'altra

part, el procés ens dona molts detalls sobre la religiositat d'un segment de la població conversa: la adinerada i influent que va tenir accés a conèixer la fe cristiana. Resulta interessant el fet que els pares del nadó s'impliquin i arriquin tant en que els seu nen sigui batejat abans de morir, fins al punt en que el pare acaba acusat de criptojudaisme. Al nostre parer això ens mostra una fe sincera en el cristianisme per part d'aquesta família conversa, ja que ningú els podria retreure que un fill tingués la mala fortuna de morir abans de rebre baptisme. Un altre detall interessant és la amistat del pare de l'acusat, també anomenat Nicolau Sanxo, amb Ramón Canals, amic del vicari, i la implicació d'aquest amb la família conversa per tal d'ajudar-los, tot i el risc que això implicava. Això ens porta a un altre interessant detall: la por dels conversos en implicar a Bartomeu, per por a que aquest rebés represàlies al veure's implicat en un problema de conversos. Això en indica, per tant, que sí que hi havia en la societat la constant sospita de la sinceritat dels conversos i també una implicació de les institucions, tanmateix aquesta pressió no era ni de molt lluny tant intensa com quan s'instauraria la Inquisició castellana. Fet que ens mostra un cop més quines eren les veritables intencions del nou Tribunal.

Com hem vist al llarg d'aquest capítol part de la població conversa barcelonina tenia una fe sincera en la religió cristiana. Tanmateix, hem d'entendre que la espiritualitat era, i és avui mateix, un tema molt íntim que costa molt de discernir mitjançant la documentació històrica. D'altra part, pensem que no es possible generalitzar la religiositat de la societat conversa en el seu conjunt. Es a dir, no podem afirmar que tots els conversos eren cristians convençuts però tampoc que professaren fermament la religió jueva. Cada família i cada individu tindria unes conviccions que guardaria en la seva intimitat. En el context històric en el que ens movem la religió jugava un paper fonamental en la vida de l'individu i sobretot en la seva necessitat d'assegurar-se la salvació – pel camí que fos – un cop abandonés aquest món. El que sí que està clar és que va haver un interès molt gran per part de la majoria dels conversos per formar-se en la religió cristiana i en mostrar externament la ferma creença en ella – sincera o falsament. En un moment en que el judaisme tenia una greu crisi entre els seus adeptes, no és d'estranyar que molts es decantaren cap al cristianisme com a camí per buscar la seva salvació eterna. Hem vist també com una part d'ells s'integraren dins de l'Església, fins i tot dintre de l'ordre dels Dominics, germen de la Inquisició. Potser era per assegurar-se un poder, una ascensió social o una protecció per a ells i la seva família

en cas que la resta societat cristiana es tornès en contra seva. El que és segur és que els conversos que triessin aquest camí consagraven la seva vida a la religió cristiana, una opció difícilment assimilable si no es tenia fe en aquesta.

On més dificultat tenim per identificar la sinceritat dels conversos en la fe cristiana és en la primera i segona generació. Sobretot en la primera, l'única fe que coneixien en profunditat era la jueva, la fe de tots els seus avantpassats. Una manera de viure i sentir que garantia la salvació de l'ànima un cop el cos deixés de viure. Tanmateix, a mesura que passen les generacions el cristianisme es va normalitzant dintre de les famílies i els individus. Això fins al dia d'avui que gairebé ningú recorda si va tenir o no orígens jueus. Pel que fa a les acusacions de la Inquisició sobre la seva sinceritat ja hem observat que el seu objectiu era fonamentalment econòmic i per tant la sinceritat de la fe era tant sols un instrument.

CONCLUSIONS

Les fonts utilitzades en aquest treball i el seu anàlisi ens ha aportat valuosa informació sobre la societat conversa barcelonina que ens ha permès arribar a importants conclusions.

Les conversions en massa de 1391 van ser motivades principalment per raons socials i econòmiques, exercint la religió com a element conductor. Com a resultat d'aquesta conversió en massa va aparèixer un nou grup social, els conversos, que s'havia d'integrar dins d'una societat que no els acceptava.

Les conseqüències d'aquests avalots van ser fatals per als conversos ja que van perdre gran part dels seus béns, inclosa la seva residència, i poder econòmic. L'aljama jueva de Barcelona va desaparèixer per sempre més i les autoritats civils responsabilitzaren als conversos dels deutes que aquesta tenia. Per tal de pagar-los, una comissió constituïda expressament obligà als conversos a vendre les seves cases dels calls per tal de pagar una taxa equivalent a la meitat del valor dels seus immobles. Les cases del Call Major, les sinagogues públiques i el cementiri jueu de Montjuïc van

acabar en mans de cristians de natura. Arruïnats econòmicament van tenir que començar de nou.

Foragitats del Call Major, els conversos s'establiren en altres indrets de la ciutat, conservant gran part de les propietats de Call Menor. Els conversos van fixar les seves residències prop dels dos calls i molt junts uns dels altres. D'aquesta manera mantenien el seu sentiment de grup i es podien auxiliar ràpidament en cas de nous aldarulls.

Tanmateix, no tots els jueus es van convertir al cristianisme i és ven palesa la presència de jueus a la ciutat de Barcelona després dels aldarulls de 1391 i les consecutives prohibicions per part de les autoritats municipals de que cap jueu habités en la ciutat. Aquesta presència estaria present durant segles.

Trobem famílies en les que alguns dels seus membres no es van convertir i van continuar sent jueus. Tanmateix, el contacte entre jueus i conversos va continuar i la seva relació es va mantenir malgrat les prohibicions. Conversos i jueus van continuar relacionant-se tant personal com professionalment com abans de les conversions. Un altre cas eren els matrimonis en els que un dels cònjuges no es va convertir, propiciant per tant la ruptura de dit matrimoni. D'altra part, la documentació mostra la inexistència de matrimonis entre conversos i cristians de natura en la cronologia estudiada. Tots els matrimonis eren entre conversos, observant-se, a més, unions entre famílies de gran importància social i econòmica. Els conversos fixarien els seus contractes matrimonials seguint les costums de la societat cristiana. Una important prova de normalització és l'absència de problemes i impediments en l'ús de drets cristians de natura per part de conversos.

Pel que fa a l'àmbit laboral, els conversos continuaren realitzant les mateixes professions d'abans de convertir-se. Tanmateix, s'observa un augment del nombre de corredors fins al punt en que el govern municipal limitaria el nombre de conversos en aquest ofici anys després. Continuen mantenint el monopoli en el treball del corall, la manufactura dels daus i el teixit de la seda. En altres professions com en la de llibreter tenen una presència molt important fins al punt de dominar el mercat envers els cristians de natura.

Els conversos, com a cristians que eren, adquiriren tots els drets com la resta de la societat cristiana lliure i per tant adquiriren més competitivitat en l'àmbit laboral. Però per aquesta mateixa causa els cristians de natura limitarien en alguns casos aquesta competitivitat impeding-los l'accés a càrrecs importants en professions estratègiques com per exemple els teixidors de llana. D'altra part, les relacions de professionals entre

convertos i cristians de natura es succeïen en plena normalitat en la majoria dels casos. De la mateixa manera, convertos i jueus continuaren mantenint contactes professionals.

Segons la informació extreta dels instruments notariais de contractes d'aprenentatge i de treball, en professions en les que els convertos no tenien el monopoli, no s'observa un tracte pejoratiu envers els convertos per part dels cristians de natura, i tampoc a l'inversa. Els convertos contractaven a aprenents i treballadors cristians de natura i aquests en contractaven de convertos. En ningun dels dos casos no s'observen clàusules ni condicions pejoratives per raons de condició religiosa. D'altra part, però, en el cas de les societats els convertos s'associaven gairebé en sempre amb altres convertos.

Pel que fa al mercat del crèdit els convertos actuarien en la immensa majoria dels casos com a deutors. Tal com mostra la documentació estudiada es produí un empobriment molt acusat en la població conversa com a conseqüència dels avalots de 1391 i el posterior espoli al que foren sotmesos. Per tal de recuperar-se econòmicament acudiren al mercat del crèdit en busca de capital per tal de reiniciar les seves activitats professionals i econòmiques. El crèdit a curt termini – concretament la modalitat de comanda dipòsit – va ser el més utilitzat pels convertos. El mercat del crèdit a llarg termini era molt minoritari entre els convertos i en la majoria dels casos tant sols acudirien en concepte de deutors. Tal i com hem mostrat, els convertos que participaven en el mercat del crèdit a llarg termini tenien, en la majoria dels casos, a una alta capacitat econòmica.

Tant en els préstecs a curt termini com en els de llarg termini els cristians de natura eren en la majoria dels casos els prestamistes dels convertos. Eren molt menys els casos en que un convers prestés diners a un altre convers. En el cas del préstec a llarg termini, aquests casos eren encara més reduïts. Una minoria – un elit econòmica dins de la societat conversa - tindria prou capital per tal de prestar en el mercat a llarg termini, i tant sols prestaria als seus correligionaris en casos que aquests tinguessin una sòlida solvència i formessin part d'aquesta elit.

Tanmateix, això no significa que els convertos deixessin de participar en el mercat del crèdit com a prestamistes. És clar que la seva presència com a prestamistes es va reduir notòriament. Però amb el pas del temps és fa ben palesa una recuperació econòmica dels convertos i alguns mercaders i artesans destinarien part del seu excedent de capital en invertir-lo en el mercat del crèdit.

El nostre estudi també ha mostrat la prolífica activitat dels conversos en el comerç exterior. Majoritàriament, actuaven com encomandataris, es a dir, com a inversors però sense embarcar-se en el viatge. Les rutes en les que més invertien els conversos eren les que es dirigien a Orient. Exportaven principalment corall i draps i importaven majoritàriament espècies. La minoria dels conversos que actuaven com comandataris realitzaven en tots els casos la ruta dirigida a Sicília i Sardenya, minimitzant per tant els riscos.

S'observa també un augment de les inversions en el comerç exterior per part dels conversos respecte a quan eren jueus. Els conversos, per tant, van disminuint la seva participació com a prestamistes en el mercat del crèdit i augmenten la seva activitat en les inversions comercials. La major part dels conversos que participaven en aquestes inversions eren mercaders. Tanmateix també és registren un important nombre d'artesans. En conjunt, aquest fet ens mostra una ràpida recuperació econòmica dels conversos malgrat la desfeta dels avalots de 1391 i el posterior espoli al que foren sotmesos.

Pel que fa a la religió, la documentació reunida en aquest estudi ens mostra com molts dels conversos, sobretot els de segona i tercera generació, creien sincerament en la religió cristiana. Les dades recollides dels *Llibres d'Òbits* de la parròquia de Sant Just i Pastor de Barcelona ens mostren com, en cas de malaltia o mort, un important nombre de conversos acudiren a la litúrgia cristiana i els seus sagraments en busca de tranquil·litat espiritual. I això tenint en compte que només hem pogut estudiar els documents d'una parròquia i que presumiblement el mateix cas succeeixi en les altres.

Un altre punt important és l'accés d'alguns conversos a l'estat clerical, fet que també ens demostra la seva sinceritat en la fe cristiana.

Volem expressar el nostre desig de que aquest treball obri les portes a noves investigacions sobre la societat conversa que ens permetí conèixer-la millor. Durant molt de temps aquesta part de la nostra societat va ser oblidada i ignorada, tant sols mencionada des de el punt de vista religiós. Esperem que amb aquesta tesi es reconegui mínimament la gran influència que els conversos van exercir en la societat catalana medieval i el seu important paper en la economia de la ciutat de Barcelona.

APÈNDIX DOCUMENTAL

I

APÈNDIX DOCUMENTAL I

1

1391, setembre, 4. Barcelona.

Gabriel sa Vall, anomenat Jucefde Prades quan era jueu, seder, fill de Lluís d'Averoc, seder, anomenat Vidal de Prades quan era jueu, conversos, reconeixen haver rebut de Berenguer Martí, mercader, ciutadà de Barcelona, 178 lliures, 8 sous i 5 diners en comanda .

AHPB, Bernat Nadal, Manual, 1391, juny,7- 1392, gener, 2, f. 44v.

2

1391, octubre, 13. Barcelona.

Joan de Conomines, obrer de daus, convers i ciutadà de Barcelona, que abans de la seva conversió era anomenat Samuel Vital, promet a Joan ça Rilla, mestre de daus, que treballarà per ell durant un any foradant daus, cobrant per cada dau 5 diners barcelonins. Joan de Conomines també es compromet a viatjar a qualsevol lloc que Joan ça Rilla li mani a causa del seu ofici. Joan ça Rilla, per laseva part, es compromet a que a Joan de Conomines no li faltaran daus per foradar,

AHPB, Bernat Nadal, Manual, 1391, juny, 7 – 1392, gener, 2, f. 54r.

Johannes^a de Conomines, obrerius taxillorum, conversus ad fidem catholicam, qui, antequam conversus essem, vocabar Samuel Vitalis, convenio et promitto vobis Johanni^b ça Rilla, magistro taxillorum, presenti, quod ego a festo Omnium Sanctorum proxime preterito ad unum annum primo venturum, operabor vobiscum taxillos cayrando sive foradando ipsos taxillos, promittens vobis quod ego per dictum tempus non operabor de dicto officio meo cum aliquibus aliis personis, nisi vobiscum, nisi de licencia vestra procederet^c . Promitto etiam vobis quod per dictum tempus ibo vobiscum ad illas mundi partes quas vos volueritis causa operandi de dicto officio meo.

Et quod a vobis non recedam et cetera. Quod si fecero et cetera, dono vobis posse et cetera. Pena sexaginta solidorum Barchinone, que totiens et cetera. Qua soluta et cetera. Nichilominus et cetera. Obligo me et^d bona mea et cetera. Renuntio et cetera. Iuro et cetera. Ad hec ego Johannes^e Cerrila [sic], laudans predicta et cetera, promitto vobis, dicto Johanni de Conomines, quod ego per dictum tempus dabo vobis complementum taxillorum ad cayrandum sive forandandum [sic]. Et dabo vobis pro qualibet bala taxillorum cayratorum sive foradatorum quinque denarios Barchinone de terno. Et hec promitto sub simili pena sexaginta solidorum dicte monete modo predicto adquirienda. Qua soluta et cetera. Nichilominus et cetera. Obligo bona et cetera. Iuro et cetera. Hec igitur et cetera. Fiat utrique parti unum instrumentum et cetera.

Testes: Johannes Dambo, de domo domini regis civisque Barchinone, et Michael Clar, scriptor.

---

a.- *Dues ratlletes per indicar la ferma seguit de iuro.* – b.- *Segueix ratllat Çerrila.* – c.- *Segueix ratllat quod si facerem dono vobis posse quod possitis me.* – d.- *Interlineat mea.* – e.- *Dues ratlletes per indicar la ferma seguit de iuro.*

3

1391, desembre, 1. Barcelona.

Jaume Pujades i Guillem Sunyer, ambdós conversos, corredors d'orella i ciutadans de Barcelona, fan societat de correduria per un temps d'un any. Repartiran els guanys meitat per a cadascú. En cas que un dels dos socis estigués malalt o absent durant 15 dies, els beneficis que aconseguís el soci que treballés es repartirien a parts iguals. En cas que l'absència o malaltia impedís a un dels dos socis treballar durant més de 15 dies, el soci que treballés no estaria obligat a donar res a l'altre. Si qualsevol dels dos socis menteix i no divideix correctament els beneficis obtinguts, serà penat amb 55 sous barcelonins.

AHPB, Bernat Nadal, Decimum manuale, 1392, juliol, 11 - 1393, gener, 23, f. 81v.

4

1391, desembre, 6. Barcelona.

Bernat Guanter, anomenat Bonjuha Mosse Dellell quan era jueu, seder, i Berenguer Martí, fill seu, anomenat Astruch Bonjuha Dellell quan era jueu, conversos, ciutadans de Barcelona, reconeixen haver rebut de Berenguer Martí, mercader, ciutadà de Barcelona, 137 lliures i 4 sous en comanda .

AHPB, Bernat Nadal, Manual, 1391, juny,7- 1392, gener, 2, f. 88r.

5

1391, desembre, 9. Barcelona.

Pere Rovira, convers, coraler, fill de Baruch Toro, jueu de Barcelona, difunt, promet a Guillem Sanxo, convers, mestre coraler, que treballarà per ell durant sis mesos, fent 400 botons de coral menuts o 300 de mitjans, per 50 sous barcelonins al mes.

AHPB. Bernat Nadal, Manual, 1391, juny,7 – 1392, gener, 2, f. 89v-90r.

Petrus Rovire, conversus, corallerius, filius Baruch Toro, quondam, iudei Barchinone^b, convenio et promitto vobis Guillermo Sanxo^c, magistro coralli, civi Barchinone, quod ab XI^a die presentis mensis ad sex menses primo venturos, operabor vobiscum corallum, scilicet operando et rotundendo quolibet die quadringentos *botons* coralli *menut* sive trecentos *botons migenets*^d. Promittens vobis quod infra dictum tempus non operabor cum aliquo nisi vobiscum, nisi procederet de libero vestre voluntatis^e. Et quod a servicio vestro non recedam. Quod si fecero, dono posse quod possitis me capere et cetera. Promitto // f. 90r // vobis emendare in fine dicti temporis omnes dies et cetera, et etiam omnia festa colenda que fuerint infra dictum tempus, demptis tamen diebus dominicis. Et si quid mali et cetera. Dampna et cetera, missiones et cetera. Credatur et cetera. Obligo me et bona et cetera. Renuntio et cetera. Maior XVII annis et cetera. Ad hec ego dictus Guillermus^f Sanxo, laudans predicta, promitto vobis dare pro salario sive solidata vestra quolibet mense dictorum sex mensium

quingenta solidos Barchinone, quos tibi solvam prout merueritis. Volens quod casu quo ego non darem vobis corallum pro operando, quod in omni casu teneam vobis dare dictum salarium. Obligo bona et cetera. Iuro et cetera. Hec igitur et cetera. Fiat utrique parti unum instrumentum.

Testes: Franciscus de Casesblanques, mercator, Guillelmus Moyoni, sartor, et Petrus Descoron, scriptor, cives Barchinone.

---

a. *Dues ratlletes per indicar la ferma.* - b. *Segueix ratllat et domine.* - c. *Segueix ratllat corall.* - d. *Interlineat i ratllat providevo nec in confeccione [...].* - e. *Segueix ratllat vobis et cetera vo.* - f. *Dues ratlletes per indicar la ferma.*

6

1392, agost, 7. Barcelona.

Berenguer de Cortil, oriünd del castell de Càller de l'illa de Sardenya, reconeix haver rebut de Julià Garrius, tresorer del rei, i Berenguer de Cortil, tresorer de la reina, 55 sous per la tasca de capturar alguns conversos refugiats amb els eus béns en diverses naus per tal de fugir a les terres dels sarraïns i poder renegar de la fe catòlica.

AHPB, Pere CLAVER, *Llibre comú*, 1391, desembre, 7 - 1393, agost, 20, fol. 105v-106r.

Sit omnibus notum quod ego Berengarius^a de Cortilio, oriundus Castri Callari, insule Sardinie, confiteor et recognosco vobis honorabilibus Iuliano Garrius, thesaurario domini regis, et Berengario de Cortilio, thesaurario domine regine, quod per manus vestri dicti honorabilis Berengarii de Cortilio, solvistis michi ad meam voluntatem quingenta quinque solidos monete Barchinone de terno pro laboribus per me sustentis, videlicet quia de mandato vestri, dictorum thesaurariorum, intravi in mari diversis vicibus in quibusdam navibus in quibus aliqui conversi se recollexerant cum bonis eorum causa fugiendi ad partes saracenorum pro renegando fidem catholicam, pro faciendo ipsos conversos et eorum bona abstrahi navibus predictis. Et ideo renunciando

excepcioni dictorum quinquaginta quinque solidorum non habitorum et non receptorum et doli mali, in testimonium premissorum facio vobis inde fieri presens apoche intrumentum per notarium infrascriptum.

Quod est actum Barchinone, ut supra.

Sig+num Berengarii de Cortilio, predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes proxime dicti.

---

a. *Dues ratlletes obliqües a sobre del nom per indicar la ferma.*

7

1392, setembre, 13. Barcelona.

Joan Roure, convers, que abans de la seva conversió era anomenat Samuel Desforn, lloga per un període de tres anys a Arnau Torrella, corredor, una casa de Jaume Sala, mercader, ciutadà de Barcelona, situada al carrer dels Vigatans, pel preu de 14 lliures l'any. Joan havia llogat aquesta casa en un primer moment, el 1 setembre de 1391, a Jaume Rossell, candeler, per un període de quatre anys. El 21 d'octubre del mateix any, el dit Jaume Rossell va llogar la mateixa casa al dit Jaume Sala, per un període de cinc anys.

AHPB, Bernat Nadal, *Decimum manuale*, 1392, juliol, 11 - 1393, gener, 23, f. 36r.

8

1392, octubre, 17. Barcelona

Francesc sa Plana i Joan Codonyà, conversos, abans jueus de Barcelona, reconeixen haver rebut de Vicenç Pasqual, mercader i ciutadà de Barcelona, 550 "auçellets de perfum" i 50 lliures i 5 sous de moneda de Barcelona, fruit d'una comanda d'un cofre de llibres.

AHPB, Bernat Nadal, *Decimum manuale* 1392, juliol, 11 - 1393, gener, 23, fol. 56r.

9

1392, novembre,- . Barcelona.

Instrument d'arres signat per Ramon de Mirambell, convers, ciutadà de Barcelona, fill de Isaac Salamó, difunt, jueu de Barcelona, i Francesc Senós, tintorer de draps de seda i lli, per la venda feta per part del dit Ramon a Francesc d'una casa situada al carrer dels Especiers, prop de la Plaça Nova. Les arres van ser tres tasses d'argent.

AHPB, Arnau Piquer, Manual, 1390, agost, 13 - 1391, octubre, 12, f.

195r

10

1393, agost, 6. Barcelona.

Pere Gracià, convers, abans anomenat Saltell Bonjuha Gracià, fill de Bonjuha Gracià, difunt, jueu de Barcelona, Francesc Joan, convers, abans anomenat Bonjuha Massanet, i Pere Llorenç, porter del rei, curadors dels jueus, conversos i nens, absents o morts, venen a Francesc de Ladernosa, ciutadà de Barcelona, una casa pel preu de 350 florins .

AHPB, Pere VIVES, *Manual*, 1392, novembre, 28 – 1395, gener 14, fol. 43v.

Die mercurii, VII^a die augusti, anno predicto.

Nos Petrus^a Gracià, conversus, olim vocatus Saltel Bonjuha^b Gracià, filius Bonjuhe Gracià, iudei Barchinone, quondam, et Franciscus^c Iohannis, conversus, olim vocatus Bonjuha Massanet, et Petrus^d Laurencii, porterus domini regis, curatores conversorum et iudeorum et pupillorum, absencium et mortuorum, vendimus, cum auctoritate commissariorum qui nos dictos curatores constituerunt, vobis venerabili Francisco de Ladernosa, civi Barchinone, et vestris et quibus velitis, perpetuo totum illud hospicium *et cetera*.^e Pretium est CCCL florenorum [..]^f solvendorum in festo Nathalis Domini et [..] in festo Sancto Iohannis iunii.^g

Testes de firma dictorum Petri et Francisci sunt: venerabilis Anthonius [...]lle, licenciato in decretis, et Petrus Forts, curritor, ac Iacobus Vitalis, scriptor.

Testes firme cancellacionis predictae: Petrus Loret, civis, et Iacobus Vitalis.^h

---

a. *Damunt el nom, dues ratlletes obliqües per a indicar la ferma i l'abreviatura iur (iuravit) per a indicar el iurament* - b. *Bonjuha interlineat* - c. *Damunt el nom, les dues ratlletes de la ferma i l'abreviatura iur* - d. *Damunt el nom, les dues ratlletes de la ferma i l'abreviatura iur* - e. *Segueix ratllat de.* - f. *Indiquem amb [...] una part del text il·legible pel mal estat del protocol* - g. *Pretium est ... iunii escrit al marge esquerre* - h. *Al marge superior Dampnatum de partium voluntate, quia fuit alio kalendario infra scriptum.*

11

1392, agost, 26. Barcelona.

Joan de Verdejo, convers, lleoner del rei, que abans de la seva conversió era anomenat Jucef Tovi, reconeix a Pere Soler, escriptent i col·lector dels terços de la cúria del batlle de Barcelona, que aquest li ha pagat 90 sous que li devia per la seva feina en la provisió dels lleons del rei, en vigor de l'assignació feta pel dit rei sobre els beneficis dels terços que és de 6 diners per dia.

AHPB, Pere Claver, Llibre comú, 1391, desembre, 7 - 1393, agost, 20, f.

109rv

12

1392, novembre, 5. Barcelona.

Joan de Verdejo, convers, que abans de la seva conversió era anomenat Jucef Tovi, lleoner del rei, reconeix a Ferrer Gualbes, batlle de Barcelona, que dels beneficis de la batllia assignats pel rei per a la provisió dels lleons, ha rebut 66 sous per la seva feina en dita provisió.

AHPB, Pere Claver, Llibre comú, 1391, desembre, 7 - 1393, agost, 20, f. 134r.

13

1393, gener, 15. Barcelona.

Joana, conversa, abans de la seva conversió era anomenada Mireta, muller de Isaac Isacon, difunt, jueu de Barcelona, promet Francesc de Cortilles i Joan de Gualbes, conversos, mestres de daus, ciutadans de la dita ciutat, que el seu fill Joanet estarà amb ells durant un any, per tal d'aprendre l'ofici de dauer i servir-los. Francesc i Joan, per la seva part, prometen alimentar al dit Joanet, així com calçar-lo i vestir-lo.

AHPB. Pere Vives, Manual, 1392, novembre, 28 – 1395, gener, 14, f. 10.

Die mercurii, XV^a die januarii, anno predicto M CCC XC.

Ego Johanna, conversa, olim vocata Mireta, uxor Issachi Isacon, quondam, iudei Barchinone, a die presenti ad duos annos continuos affirmo et pono vobiscum Ffrancisco de Curtiles, olim Sentou Leo, et Johanni [sic] de Gualbes, olim vocato Iuceff Abuç, // conversis Barchinone [...] Johannem [...], vocatum Caravida Issacho [...] vestrum et alia pro serviendo vobis in omnibus [...]. Promittens vobis quod dictus filius meus erit vobis fidelis et cetera. Et quod non recedet a vobis seu servicio vestro sine licentia et cetera. Et si quod malum quod vobis dederit seu evenerit sui culpa, obligo pro hiis omnia bona mea. Et nichilominus iuro per Deum et eius quatuor Evangelia et cetera. Ad hec nos dicti Ffranciscus^b de [Curtiles] et Johannes^c de Gualbes, fabricatores seu taxillorum magistri, convenimus et promittimus vobis, dicte domine Johanne, matri dicti Johanetti, quod per dictos duos annos providebimus dictum filium vestrum in cibo et potu, calciatu et vestitu competenter. Et colemus sanum et egrum, secundum usantiam Barchinone. Obligamus pro hiis vobis bona nostra et cetera.

Actum [...].

Testes: Ferrarius de Marimundo et Bonanatus Enrichi, conversi.

a.- Dues ratlletes per indicar la ferma. – b.- Dues ratlletes per indicar la ferma. – c.- Dues ratlletes per indicar la ferma.

14

1393, març, 13. Barcelona.

Pere de Casaldàguila, convers, que abans de la seva conversió era anomenat Baró Estruch, promet a Bernat ça Cot, teixidor de vels de seda, convers, que abans de la seva conversió era anomenat Jocef Abraham Sentou, que durant un any conviurà amb ell durant un any per tal d'aprendre el seu ofici. Durant aquest període, Pere es proveirà amb els seus mitjans d'aliment i altres coses necessàries. Promet també, que passat aquest any d'aprenentatge, treballarà per al dit Bernat, teixint teles i vels, cobrant per aquesta feina el que tres o quatre teixidors li haurien dit que cobraria. Promet també que, durant el segon any, tant sols per a ell i per a ningú més. Bernat, per la seva part, promet al dit Pere que durant els dos primers mesos no li pagarà res. Passats aquests dos mesos li pagarà 12 diners barcelonins per cada dotzena de teles mitjaneres que ell i els altres teixissin, 18 diners per cada dotzena de teles tocades, i 18 diners per cada peça de vels d'escuma.

AHPB, Bernat Nadal, *Undecimum manuale*, 1393, gener, 23 – 1393, juliol, 4, f. 26v.

Petrus^a de^b Casaldaguila^c, conversus, habitator Barchinone^d, qui ante babtismum meum vocabar Baro Struch, gratis et cetera, a presenti die ad unum annum primo venturum, promitto stare vobiscum, Bernardo ça Cot, textori velorum de serico, converso, civi dicte civitatis^e, qui ante dictum babtismum meum vocabaris Juceffus Abraam Sentou, pro adiscendo officio vestro et alias pro serviendo vobis in omnibus mandatis vestris, que sint ratione dicti officii^f. Promittens vobis quod per dictum tempus stabo vobiscum, providendo me in cibo et potu et aliis michi necessariis^g, et ero vobis

fidelis et cetera. Et quod non recedam, et cetera. Quod si fecero, dono vobis posse et ceteraⁱ. Et cogere, et cetera. Emendare dies et cetera. Et siquid mali et cetera, totum et cetera, missiones et cetera. Credatur et cetera. Promitto etiam vobis quod, finito dicto tempore unius anni, vobis dante et solvente michi tantum logerium quantum michi promitteretur dari et solvi^j per tres vel quatuor personas que sint de dicto officio pro logerio meo texendi, operabor vobiscum *telas* et *vels* in^k hospicio habitacionis vestre, scilicet medietatem de *teles* et medietatem de *vels*^l, per unum alium annum proxime venientem. Promittens assimili vobis quod, vobis dante michi predictum logerium per dictum secundum annum, non operabor aliqua opera nisi opera vestra, nisi hoc facerem de et cum licentia et voluntate vestris. Et hec omnia et singula promitto vobis attendere sub pena decem librarum Barchinone, que totiens et cetera, // *f. 27r* // tercium curie et cetera. Qua soluta et cetera. Nicholominus et cetera^m. Missiones et cetera. Credatur et cetera. Obligo me personaliter et bona et cetera. Renuntio et cetera. Iuro et cetera. Ad hec ego, dictus Bernardus ça Cot, laudans predicta et cetera, promitto vobis quod, finitis primitus duobus mensis [sic] primo venturis de predicto uno anno, per quos non tenear aliquid dare vel solvere pro logerio vestro, per residuos decem menses dabo et solvam vobis pro logerio vestro texendi, scilicet pro qualibet duodena de *teles miganceres* quas texeritis, duodecim denarios Barchinone, et pro qualibet duodena de *teles tocales* XVIII denarios eiusdem monete, et pro qualibet pecia de *vels d'escuma* XVIII° denarios. Sic quod, cum texeritis *dues telarades de sedassos*, habeatis operari et texire unam radam de *vels de scuma* et hoc continue faciendoⁿ. Et quod per totum dictum unum annum docebo vobis bene et fideliter predictum officium meum, prout melius potero bona fide, et prout vos melius adiscere volueritis. Et hec promitto vobis attendere sub dicta pena modo predicto acquirenda, sine et cetera. Missiones et cetera. Credatur et cetera. Obligo bona et cetera. Renuntio et cetera. Iuro et cetera. Hec igitur et cetera. Fiat utrique parti unum instrumentum, et cetera.

Testes: Ffranciscus Xanxo et Iacobus Vallesii, textores, conversi, et Johannes Cijar, scriptor, habitatores Barchinone.

---

a. Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma, seguit de iuro. – b. Segueix ratllat caldaguila. – c. Interlineat. – d. Segueix interlineat qui antem babtismum meum vocabat Baro Struch. – e. Segueix interlineat qui antem dictum babtismum meum vocabaris Iuceffus Abraham Sentou. – f. Interlineat. – g. Interlineat. – h. Segueix ratllat pro

possu. – i. *Segueix ratllat cive.* – j. *Segueix ratllat operabor vobiscum in telas e vells.* – k. *Segueix ratllat domo vostra.* – l. *Interlineat.* – m. *Segeuix ratllat obli.* – n. *Interlineat.*

15

1393, maig, 8. Barcelona.

Vidal Jucef, jueu de Falset, i el seu germà Mossé Jucef, jueu de Tortosa, ambdós mercaders, nomenen procuradors a Pere Asbert, mercader, Guillem Ribó, notari, i Pere de Casasagia, convers, ciutadans de Barcelona, per a que venguen en nom seu unes cases situades al call major de Barcelona que van heretar del seu pare Jucef Mossé, difunt, jueu de Barcelona.

AHPB, Arnau Piquer, 1392, desembre, 29 - 1393, des., 23, f. 79v.

16

1393, agost, 00. Barcelona.

Els comissaris compten amb 800 lliures barcelonines per pagar les obres necessàries per obrir el Call Major de Barcelona per dos punts i integrar-lo a la resta de la ciutat. El primer trenc es realitza davant el Castell Nou, derruint la casa del jueu Sentou Xanxell, previament comprada per la comissió. El segon trenc es realitzaria al carrer de la Gramàtica (actual carrer de Santa Eulalia) o la casa anomenada del “Cortal” (actual plaça de Sant Felip Neri).

AHCB, Consellers, Obreria, C-XIV.27.

[...]ª d' agost de l'any [...]

Item, que per çò que les propietats e alberchs del dit Call Major que no se puxen veure e les raconades, qui en aquell són, haien passatge als altres carrers de la ciutat, és convençut que los dits honrats comissaris haien a convertir en trencs fahedors DCCC

lliures barchinonines, de les quals se fassa ·I· [trench] devant lo Castell Nou, en l'alberch qui fou d'en Santou Xanchell, juheu de Barchinona, lo qual trench, despuys que.l contracte de la dita venda se menà, és estat comensat. E que fet ab acabament lo dit trench de la restant quantitat de les dites DCCC lliures sia fet altre trench a la scola de la Gramàtica, o aquí après per la casa del Cortal, lla on mills e a meys messió fer se puga, qui pas al carrer qui va de la plaça Nova a la sgleya del Pi. Si, emperhò, lo restant de les dites DCCC lliures a fer lo dit trench bastarà e si lo dit restant no bastava a fer lo dit trench, feta abans que.s començ legítima estimació d.eçò que costar porà, que lo dit restant sia partit mig per mig, e que la una meytat romanga als dits comissaris e a la dita lur comissió, e l'altre meytat sia del dit Guillem e dels seus. La qual meytat los dits comissaris donen e paguen al dit Guillem Colom per tot lo mes de ffabrer, segons que damunt és dit en lo damunt pus proper precedent capítol. De les CC lliures, emperò, en cars que totes les dites DCCC lliures, o part d'aquelles, fossen per lo dit Guillem bestretes e despeses en los dits trenches, que aquelles DCCC lliures, o so que bestret haurà en aquelles, los dits comissaris paguen e sien tenguts pagar al dit Guillem per tot lo dit mes de ffabrer, e abans si abans. E encontinent que los dits comissaris^c haien reemuts los censals e violaris, als quals la dita olim Aliama és tenguda, e los dits comissaris han a rraembre deduïts aquells los quals lo dit Guillem Colom ha a rraembre, segons que damunt és contengut, o lo dit Guillem se puga aquells, o so que bestret haurà retenir de qualsevulla monedes de la dita lur comissió, qui són o serán en la dita sua taula o a mans sues són pervengudes o pervendran per qualsevulla manera o rahó, en lo temps o manera dessús dita. E aquella meytat lo dit Guillem a ses voluntats aplichs, com així sia convengut e per pacte finat^d entre los dits comissaris e Guillem Colom.

---

a. *Indiquem amb tres punts entre claudators la part del text que no es pot llegir a causa d'un estrip en el document.* – b. *Segueix ratllat maien.* – c. *Segueix ratllat en lo.*

1393, agost, 9. Barcelona.

Pere Gracià, convers, abans anomenat Saltell Bonjuha Gracià, fill de Bonjuha Gracià, difunt, jueu de Barcelona, Francesc Joan, convers, abans anomenat Bonjuha

Massanet, i Pere Llorenç, porter del rei, curadors dels jueus, conversos i nens, absents o morts, venen una casa pel preu de 350 florins d'or d'Aragó.

AHPB, Pere VIVES, Manual, 1392, novembre, 28 – 1395, gener 14, fol. 45r.

Die sabbati, nona die augusti, anno predicto.

Instrumentum^a vendicionis facte per Petrum Gracià et Franciscum Iohannis ac Petrum Laurencii, portarium domini regis, conversos, de quodam hospicio precio CCCL florenorum.

Testes de firma dictorum Petri et Francisci: Petrus Loret et Iacobus Vitalis.

Item, firmarunt et laudarunt eandem venerabiles Philipus^d de Ferraria et Guillelmus^e de Busquetis, comissarii regii, ut in forma debita et assueta, presentibus testibus Francisco d'Alçamora et [..]^f Vigatà, civibus Barchinone.

Item, firmarunt et laudarunt eandem procuratores creditorum Callis, videlicet: Petrus Granyana et Iacobus Just, notarii, in forma assueta presentata.

Testes: Guillelmus Ros et Iacobus Vitalis, scriptor.^g

---

a. *Al marge esquerre* Est in libro venditionum - b. *Damunt el nom, dues ratlletes obliqües per a indicar la ferma i l'abreviatura iur (iuravit) per a indicar el jurament.* - c. *Damunt el nom, les dues ratlletes de la ferma* - d *Damunt el nom, les dues ratlletes de la ferma* - e. *Damunt el nom, les dues ratlletes de la ferma* - f. *Indiquem amb [...] un espai en blanc per al prenom* – g. *Al marge superior* Dampnatum de partium voluntate cum non venerit ad effectum die iovis XVI°, anno predicto M CCC XC tertio, presentibus testibus Guillermo Colom, campsores, et Iacobi Vitalis, scriptore.

18

1393, agost, 11. Barcelona.

Joan Bertran, convers, ciutadà de Barcelona, abans anomenat Samuel Benvenist, procurador de Vidal Ferrer, jueu, abans habitant de Barcelona, ara de Perpinyà, ven a Jaume Pastor, de la tresoreria del rei, ciutadà de Barcelona, una casa amb un obrador, que abans era una carnisseria propietat del dit Vidal, ubicada al carrer de Sant Honorat i prop de la Font que allí és, pel preu de 55 lliures. Dita casa limita a l'est amb el carrer de Sant Honorat; al sud amb un altre carrer públic; a l'oest amb la propietat que va ser d'Isaac Bonastruc, jueu; i al nord amb la propietat d'Astruc Massana., jueu.

AHPB, Pere Granyana, Pere GRANYANA, Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum, 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 121r-123v.

19

1393, octubre, 1. Barcelona.

Astruc sa Porta, jueu de Barcelona, amb concens i voluntat de Felip de Ferrera, Guillem de Busquets i Jaume Pastor, comissaris dels negocis de l'antic call jueu de Barcelona, de Jaume Just, notari, procurador dels creditors jueus i conversos de l'antiga aljama, ven a Francesc d'Alçamora, escriptent reial, ciutadà de Barcelona, una casa situada a l'antic Call Major, al carrer de Sant Honorat, abans anomenat carrer de la Font, pel preu de 3.000 sous. Dita casa

limita a orient part amb la propietat de Bartomeu Eiximenis, notari, que va comprar al mateix Astruc sa Porta, i part amb els hereters d'Abraham Jaques, jueu; al sud amb la propietat d'Abraham Ardit, i amb la de Azdai Brunell, ambdós jueus; a occident amb el carrer de Sant Honorat, i al nord amb el carrer de Santa Eulàlia, abans anomenat de la Volta.

AHPB, Pere Granyana, Pere GRANYANA, Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum, 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 138r-140v.

20

1393, octubre, 3. Barcelona.

Garcià d'Estela, ciutadà de Barcelona, procurador de Cerita, vídua de mestre Saltell Cabrit, jueu de Barcelona, ven a Pere Pasqual, doctor en ambdós drets, ciutadà de Barcelona, una casa que la dita Cerita té a la dita ciutat en el carrer de Sant Honorat. El preu són 100 lliures barcelonines. Aquesta venda és signada pels comissaris del call Guillem de Busquets i Jaume Pastor, així com pels procuradors dels creditors del call, Jaume Just i Pere Granyana, notaris de Barcelona.

AHPB, Arnau PIQUER, Arnau Piquer, 1392, desembre, 29 - 1393, des., 23, f. 151rv.

Die veneris, tertia die octobris anno predicto.

Ego Garcias d'Estella^a, civis Barchinone, procurator ad hec et alia constitutus a Cerita, uxore magistri Saltell Cabrit, quondam, iudei civitatis Barchinone, prout de ipsa procuracione plene constat per instrumentum publicum iude factum in pose discreti Bernardi Gomar, notarii publici ville Falceti, pro venerabili Petro Moreres, rectore ecclesie eiusdem ville, sexta die februarii anno presenti et infrascripto, gratis nomine procuratorio predicto, vendo et ex causa venditionis concedo vobis, honorabili Petro Pascasii, utriusque iuris doctori, civisque Barchinone, et vestris et quibus velitis perpetuo, quodam hospicium dicte principalis mee quod habet et posidet in civitate Barchinone in vico vocato de Sent Anorat. Et tenet per venerabilem Guillermmum Columbi, capsorem, civem Barchinone, ad censum undecimum morabatinorum et

médium anno quolibet solvedorum, scilicet, pro presenti anno et // f. 151v// in festo nativitatis Domini proxime venturo et deinde annis singulis medietas solvitur in festo sancti Johannis, mensis junii, et alia medietas in festo nativitatis Domini. Et terminatur predictum hospicium, quod vobis nomine predicto vendo, ab oriente in carrerono vocato de la *Escola Pocha*, per quem itur ad fontem de *Sent Honorat de la dita sinagoga ho Escola Pocha*, que est nunc honorabilis Julianii Garrius, thesaurarii domini regis, seu venerabilis Ypoliti, eius filii; a meridie in tenedone vestra; ab oriente in via publica, et a circio partim in tenedone *d.en* Gabriel de Montepanone et partim in dicto carrarone. Hanc autem vendicionem et ex causa vendicionis, *et cetera*. Extrahens predicta, que vobis nomine predicto vendo, de iure *et cetera*. Et eadem *et cetera*. Pro precio vero predictorum, que nomine predicto vobis vendo, dedistis et solvistis michi ad meam voluntatem centum libras monete Barchinone de terno, quitias *de tayll e de retayll*, si est, et de iure domini regis, si est, et a laudimio et a censu debito impositione.

Testes: Petrus de Puteo, notarius, Berengarius de Sancto Clemente, oriundus ville Berge, et Ffranciscus de Minorisa, scriptor, cives.

Item, eadem die firmarunt in dicto vendicionis instrumento venerabilis Guiliermus^b de Busquetis et Jacobus^c Pastor, comissarii^d. Item, discreti Jacobus^e Just et Petrus^f Granyana, procuratores singulorum creditorum dicti calli, presentibus^g testibus, honorabilis Johanne^h de Muntboiyⁱ, milite^j, Ffranciscus Alçamora, scriptore domini regis^k, Arnaldus Serrat^l, civibus, Bernardus Pinos, converso^m, et Marcio de Moralibus, scriptore, habitatoribus Barchinone, Bonanasch Aviesmell et Samuelle Benvenist, iudeis Barchinone.

Item, firmavit venerabilis Guiliermus Columbi, dominus alodiarius predictorum.

Firmavit predictam rationem, domini iure et dominio sui et suorum in omnibus semper salvis. Testes predicti.

---

a. *Dues ratlletes per indicar la ferma seguit de Iuro decem precepta* – b. *Dues ratlletes per indicar la ferma* – c. *Dues ratlletes per a indicar la ferma* – d. *Segueix ratllat una frase il.legible.* – e. *Dues ratlletes per a indicar la ferma* – f. *Dues ratlletes per a indicar la ferma* – g. *Segueix ratllat Arus sequerunt* – h. *Dues ratlletes per indicar la*

ferma. – i. Segueix ratllat doncello. – j. Interliniat. – k. Segueix ratllat civi. – l. Segueix ratllat civibus.

21

1393, octubre, 3. Barcelona.

Gracià d'Estella, convers, procurador, d'Aterita, conversa, vídua de mestre Saltell Cabrit, jueu de Barcelona, ven a Pere Pasqual, doctor en lleis, ciutadà de la dita ciutat, una casa situada al carrer de Sant Honorat pel preu de 100 lliures barcelonines.

AHPB, Arnau Piquer, 1392, desembre, 29 - 1393, des., 23, f. 151rv.

22

1393, novembre, 6. Barcelona.

Els comissaris Guillem de Busquets i Jaume Pastor, amb el consentiment del també comissari Felip de Ferrera, venen, mitjançant encant públic, a Joan de Casademunt, cirurgià, ciutadà de Barcelona, un pati o casa resultant del enderrocs de les cases dels jueus Davi Maymó Cap de Pebre i de Davi Jaques situades al carrer de Santa Eulalia, pel preu de 46 lliures i 15 sous. Aquests enderrocs van ser portats a terme per la comissió per tal d'obrir el Call Major per la part del carrer de Santa Eulalia orientada a l'església de Santa Maria del Pi.

AHPB, Jaume Just, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1398, març, 13., f. 36r-38v.

Die jovis, sexta novembris, anno a nativitate Domini milesimo trecentesimo nonagesimo tercio.

In^a Christi nomine. Noverint universi quod nos, Guillermus^b de Busquetis et Jacobus^c Pastoris, de thesauraria illustrissimi domini regis, cives Barchinone, comissarii

et administratores ad infrascripta et plura alia deputati et ordinati, unacum venerabili Philippo de Ferraria, cive dicte civitatis, qui dicta comissione^d et administratione aliis negocii propredictus intendere seu vacare non valet, per illustrissimos dominos regem et reginam, eius consortem, assignatos, habentesque omnem iurisdictionem ordinariam supra hiis, prout de dicta eorum comissione et contentis in ea clare liquet per quandam dictorum dominorum regis et regina cartam pergameneam, eorum sigillis appendiciis comunitam, que data fuit in monasterio sancti Cucuphatis Vallencis secunda die octobris, anno a nativitate Domini millesimo trecentesimo // f. 36v// nonagesimo secundo, regni que ipsius domini regis sexto, attendentes vigore dicte comissionis dictos illustrissimos dominos regem et reginam per ipsos nobis facte in dicta carta comissionis inter alia dasse seu concecisse, nobis plenam et liberalem potestatem de trancando et aperiendo, seu tancari et aperiri faciendo Calla Iudayca dicte civitatis, et quodlibet ipsorum Callorum per illa loca que voluerimus et allagaremus, seu nobis aut duobus nostris, apparuerit faciendum. Et ipsa calla et carrarias, hospicia et hedificia ipsorum miscere cum dicta civitate per illas partes et loca, et in illis modis seu formis quibus nos veluerimus seu nobis aut duobus nostrum apparuerit faciendum. Et etiam dirruendo seu dirrueri faciendo illa hospicia et edifficia qualibet dictorum callorum quam etiam extra que nobis, aut duobus nostrum apparuerit necessarium seu comodiosum pro faciendo oberturas sive mixciones supradictas; et etiam dicta hospicia et edifficia dirruere voluerimus stimare seu stimari facere. Et ipsas stimas de bonis conversorum et iudeorum solveere seu solvi facere. Prout de dicta nostra comissione et administracione clare liquet per quandam dictorum dominorum regis et regine cartam pergameneam eorum sigillis appendiciis comunitam, que data fuit in monasterio Sancti Cucuphatis Vallencis, secunda die octobris anno a nativitate Domini millesimo trecentesimo nonagesimo secundo. Considerantes inquam vigore dicte comissionis pro trancando^e et apperiendo, ut pretangitur, Callum Maiorem ipsius Civitatis versus ecclesiam Sancte Marie de Pinu, in vico noviter vocato de Sancta Eulalia, et vinendo ipsum cum dicta civitate fecisse stimari et per consequens penes nos restinuisse ratione predicta duo hospicia contigua dicto vico, quorum alterius erat Davi Maymo Cap de Pebra et alterum Davi Jaques, olim iudeorum dicte civitatis de quibus quidem^f hospiciis occasione permissorum fecissemus dirruere sive derrocare partem dictorum hospiciorum. Et facta dicta dirruatione remansent (sic) penes, nos ut comissarios predictos quoddam patium sive domus cum aliqua manobra moditi valens. Attendentes inquam nos, mediantibus procuratoribus conversorum et iudeorum, deliberasse melius

eise predicta patia dictorum hospicioꝝ melius esse vendere et alienare quam si penes nos seu dictos conversos et iudeos ramanere idcirco habita deliberatione inter nos habito repectu ad onera dictorum callorum, ad que dicti conversi et iudei nunc obligati existunt, gratis et ex certa scientia de et cum licencia et voluntate Raymundi de Villafrancha, Petri Pujol, fisicorum, Raymundi ses Escales et Ferrarii de Conomines, procuratorum conversorum et iudeorum in civitate Barchinone degentium per nos et successores nostros in dicta comissione heredum et successorum dictorum Davi Maymo et Davi Jaques, vendimus et titulo venditionis concedimus vobis, venerabili Johanni de Casadamont^g, cirurgico, // f. 37r // civi dicte civitatis, previa legitima tamen subastatione per cursores publicos et iuratos dicte civitatis, et vestris et cui sive quibus volueritis, perpetuo^h per proprium et liberum et francum alodium predictum patium siveⁱ hospicia predicta ex abisso usque^j ad celum, et cum introitibus, exittibus, iuribus et pertiennciis^k eorum, et cum dicta manobra que ibi est^l, quod seu que nos, ut comissarii predicti, habemus et possidemus, et habere et possidere debemus in dicto Callo Maiori, in loco prevocato. Et terminat predicta duo hospicia sive patium, scilicet *d'en* Davi Maymo ab oriente in quodam vico transverserio, qui ibi est, non transeunte, a meridie in via publica que tendit versus ecclesiam beate Marie de Pinu predicta, ab occidente in tenedone dicti Dani Jaques, quondam, iudei, a circio in tenedone heredum seu successorum Natan Xarxipu et Struchi Xarxipu, fratrum. Et predictum hospicium quod erat dicti Davi Jaques ab oriente partim in predicto hospicio dicti Davi Maymo Cap de Pebra et partim in tenedone dictorum heredum seu seccessorum Natan Xarxipu et Struchi, a meridie in dicta via publica, ab occidente in tenedone domine Francisce, uxoris venerabilis Francisci Bisbal, quondam, scriptoris domini regis, et a circio partim in tenedone dictorum heredum seu successorum dictorum Natan et Struchi Xarxipu, et partim in tenedone *d'en* Mahir Salamo. Hanc itaque vendicionem et titulo vendicionis concessionem facimus nos dicti comissarii nomine et auctoritate dicte comissionis, et de et cum assensu et voluntate dictorum procuratorum, vobis, dicto venerabili Johanni de Casadamont, et vestris et cui sive quibus volueritis, perpetuo, sicut melius dici et intellegi potest ad vestrum vestrorumque salvamentum et bonum ettiam intellectum. Et extrahimus nomine et auctoritate premissae comissionis predicta, que vobis vendimus, de iure et dominio et posse nostri predictis nomine et auctoritate nostrorum in dicta comissione successorum. Eademque in vestrum vestrorumque ius, dominium et posse ipsis nomine et auctoritate mittimus et transferimus irrevocabiliter pleno iure, ad habendum, tenendum omnique tempore pacifice possidendum, et ad faciendum vestras

et vestrorumque omnimodas voluntates. Promittentes prefixis nomine et auctoritate vobis tradere, vobis vel cui volueritis loco vestri, possessionem corporalem seu quasi predictorum que vobis vendimus, et in ea vos et vestros facere perpetuo potiores vel vos aut vestri, si volueritis, possitis ipsam possessionem apprehendere, ipsam penes vos licite retinere. Nos enim nomine et auctoritate quibus supra dicitur dictam possessionem vobis tradiderimus vel vos ipsam apprehenderimus (sic), constituimus pro vobis nomine precario possidere. Et ex causa huius venditionis, memoratis nomine et auctoritate, damus, cedimus et mandamus vobis et vestris, et cui sive quibus volueritis, omnia iura, omnesque actiones, reales et personales, utiles et directas, ordinarias et extraordinarias, // f. 37v. // mixtas et alias quascumque nobis nomine commissario predicto competencia et competentes et competere debentia et debentes in predictis que vobis vendimus, et contra quascumque personas et quibuscumque bonis ratione et occasione eorum. Quibus iuribus et actionibus supradictis vos et vestrii, et quos volueritis uti, agere, et experiri possitis, agendo scilicet et respondendo, defendendo^m, excipiendo, proponendo et replicando, et omnia alia in iudicio et extra iudicium, faciendo quecumque et quemadmodum nos prefatis nomine et auctoritate facere poteramus ante presentem venditionem et iurium cessionem, et possemus nunc et etiam postea quandocumque. Nos enim prefatis nomine et auctoritate constituimus vos et vestros in hiis dominos et procuratores, ut in rem vestra propriam, ad faciendum vestras et vestrorum omnimodas voluntates, sine nostri nominibus et auctoritate predictis et nostrorum in dicta commissione successorum obstaculo et contradictione. Precium vero huius venditionis est quadraginta sex librarum et quindecim solidorum, monete Barchinone de terno. Et ideo renuntiando nomine et auctoritate quibus supra exceptione pecunie predictae non numerate, et precii predicti non habiti et nonⁿ recepti, et legi que subvenit deceptis ultra demindiam iusti precii, et exceptione de dolo malo et in factum actioni, et omni alii iuri, rationi et consuetudini contra hec repugnantibus, damus et ex certa ciencia remittimus^o predictis nomine et auctoritate et vestris et quibus volueritis, perpetuo donatione pura, perfecta et^p irrevocabili inter vivos, si quid predicta, que vobis vendimus, plus modo valent aut decetero valebunt precio antedicto insuper prenominate nomine et auctoritate convenimus et promittimus vobis quod predicta que vobis vendimus, faciemus vos et vestros, et quos volueritis, habere, tenere et possidere in pace perpetuo contra omnes personas. Et quod tenebimur, nominibus et auctoritate predictis vobis et vestris semper de firma et legali evictione eiusdem. Et si forsitan aliqua persona faceret, proponeret, moveret seu etiam intemptaret contra vos vel vestros tempore aliquo questionem

aliquam, petitionem, demandam litem, vel controversiam, de iure vel de facto aut aliter, in iudicio vel extra iudicium, in predictis que vobis vendimus vel aliquo predictorum, vel alia ratione et occasione ipsorum, gratis et certa scientia, nomine et auctoritate predictis, convenimus et promittimus vobis quod incontinenti, cum a vobis vel vestris inde fuerimus requisiti, opponemus nos defensionem vestri et vestrorum in hiis successorum. Et quod in principio litem suscipiemus in nos onus litigii. Et satisfaciemus pro vobis et vestris cuilibet in de querelanti. Et quod agemus et ducemus ipsam causam seu causas proprias propriis sumptibus et expensis dicte commissionis a principio litem usque ad finem, vel vos aut vestri, si volueritis, possitis ipsam causam seu causas agere et ducere per vos ipsos. Et hoc sit in electione vestri et vestrorum in hiis successorum. Nos enim nomine et auctoritate^q preactis // *f. 38 r.* // renuntiamus vobis et vestris ex pacto necessitatem denuntiationis. Et si vos vel vestri elegeritis ipsam causam seu causas agere et ducere per vos ipsos, gratis et certa scientia eiusdem nomine et auctoritate convenimus et promittimus vobis quod restituemus et solvemus vobis et vestris ad vestram et eorum voluntatem indilate, si quas missiones et expensas dapnia et interesse vos vel vestri feceritis et substitueritis quoquomodo sive obtineatis in causa seu causis, sive etiam subcumbatis, sic quod supra predictis omnibus et singulis servabimus vos et vestros penitus sive dampno. Et credatur vobis et vestris super ipsis missionibus et expensis, dapnis et interesse, plano et simplici verbo, nullo alio probationum genere requisito. Et pro hiis complendis et firmiter attendendis, tenendis et observandis, obligamus vobis et vestris omnia bona dicte commissionis, mobilia et immobilia, ubique habita et habenda. Confitentes et recognostentes vobis quod predicta per nos empta fuerunt legitime palam et publice per civitatem Barchinone subastata per ·XXX^{ur}· dies et amplius, ut est moris, in dicta civitate per cursores infrascriptos. Et nullus aperuit qui tantum in predictis dare vellet precium quantum vos in predictis obtulistis daturus, scilicet, precium antedictum. Et ideo nomine et auctoritate premissis, facimus vobis hanc venditionem precio memorato. Ad hec nos, Petrus Oliverii et Jacobus Siurana, cursores honorum publicis iurati dicte civitatis ac socii in huiusmodi officio confitemur et recognostimus vobis, dicto emptori, quod predicta per vos^t empta fuerunt ex portam venalia per dictos venerabiles commissarios et ea subastavimus palam et publice per dictam civitatem per XXX^{ur} dies et amplius, ut est moris, in dicta civitate. Et cum multi emptores ad emendum predicta ad nos accessissent, non apparuit nec accessit ad nos aliquis alius emptor qui tantum precium daret vellet in predictis quantum vos obtulistis qui obtulistis vos in eiusdem daturum precium antedictum. Et ideo vobis^u, venerabili

Johanni de Casadamont, emptori predicto, tanquam plus offereti venditionem in havimus huius legitime supradicta. Et^v vos predicta palam et publice, per vos seu nobis mediantibus, emistis ut plus offerentes in eisdem. Hec igitur omnia et singula que superius dicta sunt, facimus, paciscimur et promitimus nos, dicti Guillelmus de Busquets et Jacobus Pastoris, commissarii predicti, nomine et auctoritate dicte comissionis, vobis, venerabili Johanni de Casadamont, emptori predicto, necnon et vobis, notario^w infrascripto, tanquam publice persone pro vobis et per personis omnibus, quarum^x interest et intererit, recipienti et paciscenti ac etiam^y legitime stipulanti. Ad hec nos, Raymundus de Villafranca // f. 38v. //, Petrus Pujol, Raymundus ces Scales, et Fferrarius de Conomines, procuratores et administratores olim aliame Callorum dicte civitatis predicti, confitentmur vobis, venerabili Johanni de Casadamont, emptori predicto, predictam venditionem et omnia alia et singula supradicta fore facta de et cum assensu et voluntate nostris expressis. Ideo easdem laudamus, aprobamus, ratifficamus et consignamus. Ego itaque et Petrus Granyana, notarius, procurator nonnullorum creditorum plurium conversorum et iudeorum Callorum civitatis Barchinone, de et cum^z assensu et voluntate commissariorum predictorum, predictis omnibus et singulis consenciemus tanquam nostris assensu et voluntate expresis factis.

Actum est hoc Barchinone, sexta die novembris, anno a nativitate Domini millesimo trecentesimo nonagesimo tercio.

Sig++na Guillermi de Busquets et Iacobi Pastoris, commissariorum predictorum, qui hec nomine et auctoritate dicte comissionis laudamus et firmamus die et anno predictis, presentibus testibus: Pericono de Marques et Petro Germani, scriptoribus, civibus Barchinone.

Sig++na Raymundi de Villafranca, Petri Pujol, fisicorum, Raymundi ces Scales et Fferrarii de Conomines, conversorum, procuratorum predictorum, presentibus testibus: venerabili Stephano Salvatore, camerario dicti domini regis, Guillermo Colom, capsore, Guillermo de Cardona, scutifero, civibus, et Petro Cerdano, scriptore, civibus, Barchinone.

Sig++na Petri Oliverii et Jacobi Siurana, curritorum predictorum, qui predicta^{aa} concedimus fore vera eaque laudamus et firmamus XIII^a die mensis et anni predictorum, presentibus testibus: dicto venerabili Stephano Salvatoris et discreto Petro Johannis de Puteo, notariis, civibus Barchinone^{ab}.

Sig++num Petri Granyana, predicti, qui hec nomine predicto laudo et firmo die et anno proxime dictis, presentibus testibus: Ffrancisco (..), notario, et Johane Roqueta, scriptore, civibus Barchinone.

---

a. *Interliniat, ratllat*: Noverint universi. – b. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per indicar la ferma*. – c. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per indicar la ferma*. – d. *Segueix ratllat ad*. – e. *Segueix ratllat et apriendo*. – f. *Segueix ratllat hospicias*. – g. *Segueix ratllat cuiu*. – h. *Segueix ratllat per*. – i. *Segueix ratllat hospicium*. – j. *Segueix ratllat in*. – k. *Segueix ratllat suis*. – l. *Segueix ratllat non transeunte a meridie*. – m. *Segueix ratllat exciptiendo*. – n. *Segueix ratllat solva*. – o. *Segueix ratllat de*. – p. *Segueix ratllat ius*. – q. *Segueix ratllat predictis*. – r. *Segueix ratllat simpliçi*. – s. *Segueix ratllat uius un*. – t. *Segueix ratllat emper*. – u. *Segueix ratllat obtulistis vener[abilis]*. – v. *Segueix ratllat per*. – w. *Segueix ratllat Just Fra*. – x. *Segueix ratllat interesit*. – y. *Segueix ratllat stipulanti*. – z. *Segueix ratllat volu*. – aa. *Segueix ratllat concedimus*. – ab. *Segueix ratllat Sig*.

23

1393, desembre, 5. Barcelona.

Antoni Muntaner, de la casa del comte de Prades, ciutadà de Barcelona, procurador de Lluís de Junyent, convers, abans anomenat Astruc Isaac Adret, i de la muller d'aquest, Sibil-la, conversa, abans anomenada Bonafilla, en altre temps habitants de Barcelona, ara habitants de Falset, amb consens i voluntat de Jaume Just, notari, procurador dels creditors jueus i conversos, ven a Pons de Cabrera, músic de tuba, ciutadà de Barcelona, una casa amb dos obradors propietat dels seus principals, situada al carrer anomenat de la Porta del Call (cap de carrer del carrer Sant Domènec), pel preu de 137 lliures. El cens corresponent als dos obradors, ara pagat a Guillem Colom, era abans cobrat per l'almoïna de Saladí. Aquesta casa limita a l'est en part amb Pere de Raiadell, abans era de Massot Evangena, i en part amb els hereus de Mahir Lobell, jueu, difunt; al sud amb la propietat de Berenguer Gisbert, convers, abans anomenat Salamó de Camprodon; a l'orient amb el carrer abans

anomenat de la Porta del Call, pel qual s'arriba a la Sinagoga Major; al nord amb un altre carrer.

AHPB, Pere Granyana, Pere GRANYANA, Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum, 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23, f. 167r-168v.

24

1393, desembre, 9. Barcelona.

Astruc Jucef Levi Provençal, seder, jueu de Barcelona, per tal de pagar la taxa de 10 sous per lliura amb la qual estan gravades les cases del Call jueu de Barcelona, ven a Joan Junyent, draper, ciutadà de Barcelona, una casa situada prop del Castell Nou pel preu de 55 lliures barcelonines. Dita casa afronta a l'est amb el carrer que va de la plaça Sant Jaume al carrer Banys Nous (actual carrer del Call); al sud amb la propietat de Mestre Saltell Cabrit, jueu; a occident amb una volta anomenada d'en Colom; i al nord amb un carreró.

AHPB, Jaume Just, Llibre de vendes, 1393, agost, 8 - 1398, març, 13., f. 52v-55r.

25

1393, desembre, 17. Barcelona.

Antoni Muntaner, de la casa del comte de Prades, ciutadà de Barcelona, procurador de Lluís de Junyent, convers, abans anomenat Astruc Isaac Adret, i de la muller d'aquest, Sibil·la, conversa, abans anomenada Bonafilla, en altre temps habitants de Barcelona, ara habitants de Falset, ven a Miquel

Marçal, mercader, ciutadà de Barcelona, una casa que el dit matrimoni té al Call Major de Barcelona, al carrer de Sant Domènec, pel preu de 137 lliures. El matrimoni ven dita casa per tal de pagar la taxa que grava dita propietat i per pagar als seus creditors.

AHPB. JAUME JUST Llibre de vendes, 1393,agost, 8 - 1398, març, 13., f. 58r-60v.

26

1394, gener, 19. Barcelona.

Pericó Ballester, convers, abans anomenat Jucef Taroç, fill de Teroç Abraam, difunt, jueu de Barcelona, promet a Lluís de Jonqueres, físic, que durant des del mes de febrer fis a tres anys viurà amb ell per tal de servir-lo. Lluís per la seva part li promet que l'alimentarà, vestirà i clajarà durant aquest temps.

AHPB, Pere Vives, Manual, 1392, novembre, 28 - 1395, gener, 14, f. 80v-81r.

27

1394, gener, 24. Barcelona.

Arnau Massana, convers, abans anomenat Vidal Massana, fill i procurador d'Antoni Massana, convers, abans anomenat Astruc Massana, procuradoria atribuïda i acceptada per Guillem de Busquets, Jaume Pastor i Felip de Ferrera, comissaris del Call de Barcelona, per tal de pagar la taxa en la que està gravada la seva casa del Call i per pagar als creditors del seu pare, ven a Francesc Terrades, beneficiat de la Seu de Barcelona, dita casa situada al carrer de Sant Honorat pel preu de 61 lliures i 10 sous. Dita casa

limita a orient part amb la propietat de Guillem Colom, abans era del jueu Vidal Ferrer, i part amb una plaça – la plaça de la Font –; al sud amb la dita propietat de Guillem Colom; a occident amb la propietat del jueu Isaac Bonastruch; i al nord part amb la de Berenguer Pere, argenter, abans era de Hasday Cresques, part amb una propietat que va ser del jueu Jacob Argenter.

AHPB, JAUME JUST, Llibre de vendes, 1393,agost, 8 - 1398, març, 13., f. 84v-86r.

28

1394, abril, 3. Barcelona.

Ferrer Perellada, convers, ciutadà de Barcelona, fill i hereu de Joan de Conomines, difunt, convers, anomenat quan era jueu Issaac Lobell, ven a Francesc de Casasagia, porter del rei i ciutadà de Barcelona, una casa situada al Call de Sanahuja pel preu de 20 lliures i amb un cens de 13 sous i 6 diners . Dita casa limita a orient i migdia amb la via pública; a occident amb una altra propietat del dit Ferrer, que ven el mateix dia i amb un altre instrument al dit Joan de Conomines; i al nord amb la propietat d'Arnau Massana, convers.

AHPB, Jaume de Trilla, 53/13, f. 76v-78r.

29

1394, abril, 3. Barcelona.

Ferrer Perellada, convers, ciutadà de Barcelona, fill i hereu de Joan de Conomines, difunt, convers, anomenat, quan era jueu, Issaac Lobell, ven a Francesc de Casasagia, porter del rei i ciutadà de Barcelona, una casa amb pati i un pou, situada al Call de Sanahuja, pel preu de 10 lliures i amb un cens de 2 sous i 6 diners. Dita casa limita a l'est amb una altra casa que

Ferrer ha venut al dit Joan el mateix dia; al sud amb la via pública; a l'oest, on és el pou, amb la vídua de d'Arnau Oliver; i al nord amb la propietat de Masumadell, difunt, sarraí.

AHPB, Jaume de Trilla, 53/13, f. 78r-79r.

30

1394, abril, 27. Barcelona.

Francesc Joan, convers, i Pere Llorenç, porter del rei, actors dels jueus i conversos absents de la ciutat de Barcelona, signen àpoca a Esteve Salvador, ciutadà de Barcelona, de 50 lliures que són el preu d'una casa derruïda venuda al dit Esteve Salvador.

AHPB, Arnau PIQUER, *Manual*, 1393, desembre, 25 – 1394, juliol, 3, fol. 54v

Apocha^a facta per Franciscum Iohannis, conversum, et Petrum Laurencii, portarium, actores iudeorum et conversorum absentium civitatis Barchinone, Stephano Salvatoris, civi Barchinone, de quinquaginta libris, quarum precio ipsi dicto nomine vendiderant eidem Stephano et suis quoddam hospicium dirutum, quod erat Ferrarii de Gualbis, converso, absentis. Et debet dictari iuxta instrumentum venditionis.

Testes: Petrus Sala, notarius, et Guillermus de Rivo, scriptor Barchinone.

Item,^b dicti actores^c tradiderunt possessionem dicto Stephano de hospicio antedicto, ita quod inmiserunt eum intus dictum hospicium et tradiderunt ei claves et inmiserunt eum intus dictam possessionem.

a. *Al marge esquerre est in libro venditionum* - b. *Al marge esquerre est in libro venditionum* – c. *Segueix ratllat* firmarunt.

31

9 espai

1394, maig, 14. Barcelona.

Concòrdia per la qual Bartomeu Ferrer, canonge de la Seu de Barcelona, accepta que la comissió encarregada dels afers del Call dels jueus enderroqui casa seva per tal d'obrir el dit Call per la part de Santa Eulalia. La comissió ha de pagar 9000 sous al dit Bartomeu, a més de fer-se càrrec del reforçament de les parets resultants de l'enderroc i altres desperfectes.

ADB, *Reg. Communium*, 1391-1395, v. XLV, ff. 196v-197v.

Instrumentum firmatum per venerabile Bartholomeum Fferrarii, canonicum ecclessiem Barchinone.

Pateat universis quod cum ex contradictione populosa et gravi insultu nonnullorum, tam de civitate quam extra, contra iudeos facta Callus vocatus^a vulgariter Iudeorum Barchinone inhabitatus totaliter remasisset, qui quidem eo quia plurima hospicia ibi pluriaque hedificia coexistunt et quasi in medio sich stare magnum erat dapnum, diformatio et dedecus civitatis, preter inhonesta que in dictis comittebantur inhabitatis hospiciis, que sunt silencio reliquenda, illustrissimus dominus rex, predicta cupiens reparare, qui ad instar predecessorum suorum illustrium in decore et speciositate tante civitatis consueuerunt plurimum delectari, vias quesivit et modos quibus carrarie dicti Calli possent personis notabilibus populari, et per alia, quam ut dicte carrarie, que plures sunt numero et solum per duo hostia in una via introitus et exitus gentibus partebatur, cum diversis carrariis et per diversas partes civitatis ingrediendi et egrediendi discurrentibus aditus prestaretur, salubre non poterat intencionis propositum obtinere, et ut predicta executioni debite mandarentur venerabilibus viris Guillermo de Busquetis, Philipo de Ferraria, Jacobo Pastoris, civibus Barchinone, comisit plenarie

vices suas, prout de dicta comissione constat [...] ^b, michi notario clare constat. Et quia inter alias vias seu carrarias dicti Calli est una, pro nunc de Santa Eulalia, nuncupata, quod ad dictum adimplendum propositum et ad decorem civitatis et bonum publicum, ut fieret, multum necessaria videbatur et fieri ^c non poterat nisi hospicium quod est capituli Barchinone, in quo habitationem habet de vita sua venerabilis vir Bartholomeus Fferrarii, canonicus et propositus dicte Sedis, ex transverso per medium frangeretur et continuaretur vie publice que dirigitur per medium civitatis, tandem per prefatos comissarios regios sich deliberatum extitit et conclusum quod domus illa divideretur et via achephala, que in dicto Callo et per dictum hospitium clausa erat remota parte dicti hospiti, continuaretur vie transibili publice, ut est dictum. Super quo reverendus in Christo pater et dominus dominus Raymundus episcopum et honorabile Capitulum Barchinone, pro interesse Ecclesie, prius apud dictos comissarios intanciam fecerunt ut, si possibile erat, dictum hospitium non frangeretur, seu duceretur in parti sui aliqua ad ruynam, prefati comissarii, de mente domini regis esse contrarium afirmantes, et quia non erat alius locus per quem via illa posset continuari ^d cum via prefata publica nisi illa // f. 197 r. // predicta, non obstante instantia ad diruendum prelibatum hospicium de facto procedere voluerint, tantem per prefatum dictum episcopum, capitulo congregato, fuit, presente dicto Bartholomeo Fferrarii, unanimiter concordatum quod ex quo vitari non poterat quin fieret fractio dicti hospicii rationibus supradictis, cum ipsis comissariis de emenda condecienti fienda ecclesie tractaretur, et qui pro tunc dicti Bartholomei Fferrarii, cuius erat ususfructus hospicii, erat principalius interesse, fuit in capitulo etiam concordatum quod per reverendum dominum episcopum et Capitulum eligeretur unus et per ipsum Bartholomeum alius vel duo de capitulo. Ob quod per dominos episcopum et Capitulum fuit electus venerabilis Anthonius de Fernellis, et per ipsum Bartholomeum venerabilis Guillermus Vallesii et de Closellis, canonici dicte Sedis, quorum experta in pluribus fidelitatie ex evidencia suorum, laudabilium operum sub diversitate temporum ecclesia comprobarat. Qui omnes tres de emenda fienda dicto Bartholomeo, nomine Ecclesie, cum dictis regiis comissariis, ex quo fractio hospicii predicti vitari non poterat pertractarent. Qui quidem tractatores sic electi, post tractatus diversos cum prefatis comissariis, ad concordiam devenerunt quod novem mille solidi darentur pro emenda hospicii, et parietes foraney lapidei per ipsos haberunt comissarios reparari. Quas convencionem et avinentiam reverendo domino episcopo et honorabili Capitulo, presente dicto Bartholomeo prout facta extitit retulerunt que fuit ab omnibus et specialiter ab ipso Bartholomeo utilis et sufficiens reputata. Set dixit quod ipse se

hostenderet non contentum et protestaciones aliquas faceret et contra dictos commissarios et alios ad finem ut dicti commissarii inclinarentur ad faciendum emendam Ecclesie, si esset possibile, pignorem. Quas quidem protestaciones fecit, quamvis aliud quam concordatum fuerat de dicta extimacione non potuerit adipisci. Quibus protestacionibus non obstantibus, dicta extimacio grata extitit venerabili Bartholomeo Fferrarii, predicto, et de pecunia debita pro extimacione predicta in tabula Guillermi Columbi, camporis Barchinone, assignatio sive dita per dictos commissarios facta fuit venerabilibus viris Guillermo de Fontibus, vicario dicti domini episcopi, Bartholomeo Oliverii, caricaterio Capituli, canonicis dicte Sedis, et prefato Bartholomeo Fferrarii, pro suo proprio interesse. De qua peccunia centum floreni levati de dicta tabula fuerunt per canonicos supradictos. Et per manus dicti venerabilis Bartholomei Oliverii, caricaterii prelibatus, Bartholomeus Fferrarii dictos centum florenos recepit pro reparando hospicio antedicto. Et quia in protestationibus supradictis idem Bartholomeus Fferrarii nonnulla dixit vel scripsitque essent consultius subtuenda illis // *f. 137 v.* // et quacumque contenta in eis vult habere pro cassis et nullis, tam protestaciones, quam responsiones sive replicationes revocat et annullat et vult pro nullius habeantur roboris efficacie vel momenti, affirmans prefatus Bartholomeus Fferrarii in presencia mei, notarii, et testium infrascriptorum, prout supra quecumque supra^e dicta omnia accidisse et predicto ordine contigisse, ac etiam evenisse, volens idem Bartholomeus quod de predictis^f fiant sibi et dictis commissariis, visoribus et aliis^g quorum intersit, unum et plura et tot quot petierint publica instrumenta. Que fuereunt facta per notarium infrascriptum.

Acta fuerunt hec et firmata per dictum venerabilem Bartholomeum Fferrarii in episcopali palacio Barchinoneⁱ, die videlicet jovis, intitulata XIII die madii anno a nativitate Domini MCCCXC quarto, in presencia venerabilis et prudentis viri^j Nicholau de Canyellis, legum doctoris, canonici Barchinone, vicarii generalis dicti domini episcopi^l in manibus et posse mei Francisci Vitalis, auctoritate dicti domini episcopi notarii publici, presentibus etiam discretis Petro Dalmacii, notario publico^m, et Marcho Marchoni, scriptore Barchinone, ad hec vocatis et specialiter pro testibus et regatis.

---

a. *Interlineat.* – b. *Espai en blanc.* – c. *Segueix ratllat non.* – d. *Segueix ratllat per.* – e. *Segueix ratllat sua.* – f. *Segueix ratllat fuit.* – g. *Segueix ratllat etcetera.* – h. *Segueix ratllat presentia.* – i. *Segueix ratllat in.* – j. *Interliniat.* – l. *Segueix ratllat prius.* – m. *Segueix ratllat Barchinone.*

1394, juliol, 16. Barcelona.

Esperandéu Cardona, conseller i promotor dels negocis de la curia del rei, ciutadà de Barcelona, lloga durant un any a Arnau de Cervelló, cavaller algutzier del rei, una casa situada al Call Major de Barcelona que abans havia sigut la Sinagoga Major dels jueus de Barcelona, pel preu de 25 lliures.

AHPB, Joan de Pericolis, Joan de Pericolis, Manuale primum, 1392, desembre, 5 - 1402, març, 1, f. 21rv.

Die jovis, XVI die julii anno predicto.

Ego^a, Sperans^b in Deo Cardona, consiliarius et promotor negociorum curie domini regis, civis Barchinone, a presenti die qua hoc presens conficitur instrumentum ad unum annum primo et continue venturum, loco vobis, honorabili Arnaldo de Cervilione, militi, algutzirio domini regis, totum illud hospicium meum quod habeo et possideo certis titulis sive causis in Callo ebrayco maiori civitatis Barchinone, vocatum *La Sinagoga* iudeorum, hominum et feminarum. Hanc autem locationem vobis facio, *et cetera*, promittens quod non eiiciam vos per per totum dictum tempus ratione maioris, minoris, vel consimilis logerii nisi per propriam vendicionem, si quam de predictis faciebam. Immo promitto vobis facere habere, tenere per totum dictum tempus, *et cetera*. Logerium vero prefate Sinagoge dicti anni est^c viginti quinque libre, quas vos michi solvere teneamini in hunc modum: videlicet, de presenti octo libras dicte monete et hinc ad medium annum alias octo libras et in fine dicti anni residuum dicti logerii. Et etiam quod vos teneamini solvere michi casu quo non completeretis dictum annum in solutum pro rata dicti // *f. 21 v. //* logerii, et restituere si quod damnum michi inferretis in predictis que vobis loco ob vestri culpam^d. Renuncians consuetudini Barchinone, per quam locator potest expellere conductorem a re locata, *et cetera*. Omni alii iuri, *etcetera*. Ad hec ego, Arnaldus^e de Cervilione, conductor qui supra, recipiens. *Et cetera*. Laudans, *etcetera*, convenio et promitto vobis et vestris solvere dictum logerium per terminos videlicet et solutiones a vobis superius comprehensos, et vobis in fine dicti temporis reddere dictum hospicium non in aliquo ob mei culpam deterioratum. Renuntio omni privilegio militari, *etcetera*. Obligo omnia bona, *etcetera*. Hec igitur, *etcetera*.

Testes: Johannes de Finestris et Matheus Muntulli, comorantes cum dicto venerabili Speranti in Deo Cardona. Firme vero dicti honorabilis Arnaldis de Cervilione, qui firmavit in dicta die^f sunt testes: honorabilis Valor Dariga, miles, et Bertrandus de Vilafrancha, domicellus, et dictus Matheus Muntulli.

---

a. *Al marge esquerre debet.* – b. *Dues ratlletes damunt del nom per indicar la ferma.* – c. *Segueix ratllat et.* – d. *Segueix ratllat .* – e. *Dues ratlletes damunt del nom per indicar la ferma.* – f. *Interlineat.*

33

1395, febrer, 22. Barcelona.

Joan Bartomeu, convers, coraler, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut d'Eulàlia, conversa, filla de Bonjuha Davi de Castelló, difunt, habitant de Barcelona, i de Caterina, conversa, que va ser muller del dit Bonjuha i que ara ho és de Pere Ripoll, convers, ciutadà de Barcelona, 40 lliures en concepte del seu dot. Aquestes 40 lliures són donades pel padastre de la dita Eulàlia, Pere Ripoll, dels seus propis bens. Joan Bartomeu fa entrega a Eulàlia de 20 lliures en concepte d'escreix.

AHPB, Joan Perella, Quartus decimus liber comunis, 1395, novembre, 2 - 1396, abril, 4, f. 37v-38r.

34

1395, febrer, 22. Barcelona.

Eulàlia, conversa, filla de Bonjuha Davi de Castelló, difunt, jueu de Barcelona, i de Caterina, conversa, que va ser muller del dit Bonjuha i ara ho és de Pere Ripoll, convers, ciutadà de Barcelona, reconeix a dit Pere Ripoll que aquest va prometre donar-li 40 lliures per a poder pagar el seu dot a Joan Bartomeu, convers, coraler, ciutadà de Barcelona, amb qui contraurà matrimoni. Arrel d'això, Eulàlia promet al dit Pere Ripoll i a

la seva mare Caterina que renuncia a hereter qualsevol bé de la seva mare i del seu difunt pare, cedint els seus drets al dit Pere Ripoll.

AHPB, Joan Perella, Quartus decimus liber comunis, 1395, novembre, 2 - 1396, abril, 4, f. 38v.

35

1395, maig, 18. Barcelona

Francesc de Castellet i Lluís de Parets, mercaders i ciutadans de Barcelona, reconeixen rebre de Llorenç Massana, convers, ciutadà de Barcelona, en comanda a Beirut en la galera de Bartomeu Vidal, Pere Quintana i Miquel de Gualbes, ciutadans de Barcelona, 50 lliures invertides en un comú de 12 lliures de boto de coral i en 5 lliures i 7 unces de branca pulida. Es comprometen a invertir el producte de la venda en pebre o girofle.

AHPB, Bernat Nadal, *Manual de comandes marítimes* 1393, setembre, 10 - 1397, octubre, 1, fol. 82v.

Ffranciscus^a de Castelleto et Ludovicus^b de Parietibus, predicti, firmaverunt simile instrumentum vobis Laurencio Maçana, converso, mercatori, civi Barchinone, presenti, de^c quinquaginta libris Barchinone, implicitis simul cum XXI libris nostris in uno comuni XII librarum de *botó de coral* et in V libris et VII uncis de *branca pulida*, solutis et cetera. Implicare in redditu in pipere, vel in girofla^d, in uno scilicet istorum duorum, implicamentorum ad cognitionem, et in^e deffectu antedictorum ad cognitionem, cum posse predicto, eciam sine personis nostris.

Testes : Discretus Guillelmus Donadeu, Iacobus Pinyana et Bernardus Brugada, scriptores.

---

a. *Damunt el nom, dues ratlles obliqües per indicar la ferma.* – b. *Damunt el nom, dues ratlles obliqües per indicar la ferma.* – c. *Segueix ratllat quadraginta octo libras.* – d. *Segueix ratllat vel.* – e. *Segueix ratllat uno.*

1396, març, 16. Barcelona.

Esperandeu Cardona, conseller i promotor dels negocis de la curia del rei, lloga per un any a Pere Antic, rajorer i ciutadà de Barcelona, l'entrada i la primera habitació d'una casa situada al Call Major, que abans era la Sinagoga Major, pel preu de 110 sous. Dit edifici té 10 lloses que ja hi eren quan el dit Esperandeu la va adquirir. També es fa constar que la resta de l'edifici ja està llogat a altres llogaters.

AHPB, Joan Eiximenis, 29/6, f. 39r.

Die iovis, ·XVI^a· marcii, anno predicto.

Ego, Sperans^a in Deo Cardona, consiliarius et promotor^b negociorum curie domini regis, a presenti die qua hoc presens conficitur instrumentum ad unum annum primo venturum, loco vobis, Petro Antich, raiolerio, civi Barchinone, illud hospicium olim vocatum Sinagoga Maior calli iudeorum civitatis Barchinone, videlicet, eius^c intratam dicti hospicii et quandam domum in capite dicte intrate, versus occidentem situatam, cum^d tribus portalibus extra in via publica apperientibus, et cum iuribus et pertinenciis suis, cum residuum^e jam locaverim. Hanc autem locationem *etcetera*. Promittens quod non eiciam *et cetera*. Logerium est centum et decem solidorum Barchinone, quos michi solvere teneamini per hos terminos videlicet, medietatem nunc de presenti, et alteram medietatem in fine dicte anni. Et pro hiis complendis obligo vobis omnia bona mea *et cetera*. Renuncians consuetudini Barchinone *et cetera*. Et hec iuro^f. Ad hec ego, Petrus Antich^g, predictus, laudans, *et cetera*, convenio, *et cetera*, quod predictum hospicium per vos michi locatum restituam, et ·X·^h losas quas in dicto hospicio inveniⁱ, *et cetera*. Et quod solvam vobis logerium^j per terminos supradictos, *etcetera*. Et pro hiis complendis obligo vobis omnia bona, *etcetera*.

Testes: Johannes Juliani, de officio scriptoris porcionis domini regis, et Johannes Blasii, scriptor Barchinone.

a. *Dues ratlletes damunt del nom per indicar la ferma seguit de iuro.* – b. *Segueix ratllat curie.* – c. *Interliniat.* – d. *Segueix ratllat re.* – e. *Segueix ratllat datus.* – f. *Segueix ratllat ad.* – g. *Dues ratlletes damunt del nom per indicar la ferma.* – h. *Segueix ratllat losas.* – i. *Interliniat.* – j. *Segueix ratllat ut sui.*

37

1396, març, 23. Barcelona.

Bonanasc Abizmell, jueu de Gandesa, i Samuel Bonjorn i la seva muller, jueus de Barcelona, demanaren 37 lliures i 10 sous en comanda a un jueu també resident a Barcelona de nom Abraham.

AHPB, 68/3, f. 5v.

38

1396, maig, 31. Barcelona

Vicenç Pasqual i Joan de Vall, mercaders, ciutadans de Barcelona, reconeixen rebre de Bernat d'Orta, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, que abans de batejar-se era anomenat Bonifaci Botarell, en comanda en el seu viatge a Beirut amb la galera de Ferran de Gualbes, patró de nau, ciutadà de Barcelona, 278 lliures invertides junt amb una altra quantitat monetària de Vicenç Pasqual en un comú de trenta-dues lliures i tres unces de botó de coral, a raó de 4 lliures de Barcelona per lliura, i en noranta lliures de botó de coral suany, a raó de 10 sous per lliura, les quals és troben en una caixa numerada amb el número quaranta-un, i la inversió de les quals puja a 325 lliures de Barcelona. Es comprometen a invertir el producte de la venda en la compra de girofle o pebre. La comanda fou cancel·lada el 5 de juny de 1398.

AHPB, Bernat Nadal, *Manual de comandes marítimes* 1393, setembre, 10 - 1397, octubre, 1, fol. 121v.

1397, gener, 17. Barcelona.

Alguns conversos de la ciutat de Barcelona supliquen al Consell de Cent que actüï contra uns jueus vinguts de França que realitzen pràctiques judaïtzants entre els conversos barcelonins i venen carn rabinada als cristians de natura.

AHCB, Consell de Cent, llibre XXV, f. 74v.

Item, una altre per alguns conversos de la ciutat ab la qual supplicaven que com per la venguda a aquesta ciutat de molts juheus de Ffrança se seguessin en aquesta ciutat molts mals e torps ,de conversos, a.ls quals fan sovin iudahitzar e tenir cerimònies iudaiques. Hoc més avant se segueix que fan comprar als cristians les carns per ells rabinades e degollades, com no són trobades juhigues la qual cosa és fort vituperosa als cristians que mengen ço que ells lexen iudaizar per ells, e moltes altres ignomínies a la fe cristiana. Lo dit Consell volgués sobre açò plenariament provehir.

1397, març, 23. Barcelona.

Sobre la suplicació feta per uns conversos barcelonins al Consell de la ciutat sobre la prohibició de que els jueus donessin carn tallada per ells a cristians.

AHCB, Consell de Cent, llibre XXV, f. 84 v.

Item, com los conversos hagen, no ha molt donada, en Consell de C jurats supplicació convenient que fos provehit que.ls juheus no puxen cortar carn com fan amb los conversos, com^a per lur [...] se seguezca gran mal. E més avant que fos provehit que les carns rabinades per juheus no poguessen ésser menjades per crestians, com sia vituperosa cosa e ignominosa als cristians e a la fe cristiana, que mengen ço que·ls juheus lexen judaizar, car los juheus no menjarien re qui per cristians fos benehit o signat. E lo dit Consell de ·C· jurats provehís que·ls consellers sobre açò fahessen

degudes provisions. E los dits consellers volguessen Consell de fer les dites provisions, que el dit consell també acordarà sobre açò.

---

a. *Interlineat com.*

41

1397, març, 23. Barcelona.

Tenint en compte una suplicació feta anteriorment per conversos barcelonins, el consell determina tornar a implantar les ordinacions que afecten als jueus. Especialment les relacionades a les relacions entre jueus i conversos i l'obligació dels jueus a portar una rodella cosida al pit. També es prohibeix als cristians el consum de carn tallada per jueus.

AHCB, CONSELL DE CENT, *Llibre del Consell*, 1B. I. XXV, f. 85r.

Ítem, sobre la supplicació dels conversos, lo dit consell acorda que^a per los consellers fossen vistes e reconegudes totes les ordinacions sobre els juheus après de la destrucció del Call ja fetes, e també sobre la participació que·ls dits juheus fan ab els conversos, com sobre la gran^b roda groga et vermella que·ls dits juheus deuen portar als pits, com sobre altres coses (..) los dits juheus o juhies feren tot çò que·ls prega fahedor. E a fortificació e validació de les dites ordinacions. E més avant que sien fetes per los consellers forts ordinacions que nengun cristià, de qualsevol consició sia no gos menjar carns algunes que sien rabinades ne degollades per juheus sots (..) gros ban.

---

a. *Segueix ratllat* fossen vistes. – b. *Interlineat gran.*

42

1397, juny, 5. Barcelona.

Un grup de conversos barcelonins presenta una instància al Consell de Cent per a que no es pugui establir mai més unaaljama jueva a Barcelona, així com no puguin habitar jueus a la ciutat.

Posteriorment el Consell deliberarà si fa una suplica al rei per aquesta causa..

AHCB, Consell de Cent, *Llibre del Consell*, 1B. I. XXV f. 101v-102r.

Ítem, com per molts conversos sia estada feta gran instància als consellers que suppliquen al senyor rey que en Barchinona no puxa haver jamés aljama de juheus ne encara habitar en aquella juheus, allegants molts inconvenients, dans e mals que per los dits juheus se segueixen, que el dit consell delibere sobre açò.

Ítem, sobre el fet dels juheus, çò és si serà supplicat al senyor rey que no ych puxa haver juheus, o no, lo dit Consell també remés açò al dit Consell de ·C· jurats.

43

1397, juny, 6. Barcelona.

Molts conversos i altres persones presenten instància al Consell de Cent per impedir l'establiment de qualsevol aljama de jueus a Barcelona i que es demani al rei especial i perpetu privilegi. Així mateix supliquen que pel que fa als jueus singulars, que tant sols puguen romandre en la ciutat deu dies.

Finalment, el consell acorda presentar dita suplicació al rei.

AHCB, Consell de Cent *Llibre del Consell*, 1B. I. XXV f. 103r, 104r.

Ítem, com per molts conversos encara per altres persones sia feta gran instància als dits consellers que suppliquen al senyor rey que li plàcia atorgar a la ciutat en especial e perpetu privilegi que en Barchinona no puxa jamés haver aljama de juheus ne y puxen (..) alguns juheus singulars més avant de ·X· dies o d'altre cert terme, que·l dit Consell delibere si tal suplicació serà al dit senyor rei feta per los dits consellers.

Ítem, sobre el fet dels juheus lo dit consell acordà que·ls consellers supplicassen al senyor rey que tota en la ciutat jamés no pogués haver aljama de juheus, ne singulars

juheus puxen habitar en la ciutat més avant de ·X· dies. E que d'açò los dits consellers obtengueren del dit senyor rey perpetual privilegi, si fer se porà.

44

1397, juny, 16. Barcelona

Guillem de Cabanelles i Berenguer Oliver, mercaders i ciutadans de Barcelona, reconeixen rebre de Ramon de Parets, mercader, convers i ciutadà de Barcelona, en comanda a Xipre-Beirut en la galera de Pere Oliver, ciutadà de Barcelona, 834 lliures, 18 sous i 8 diners invertides en 6 caixes de coral toraiat i 4 més de coral miyans. La inversió de la comanda és recollida en un albarà.

AHPB, Bernat Nadal, *Manual de comandes marítimes* 1393, setembre, 10 - 1397, octubre, 1, fol. 185v.

45

1397, juny, 16. Barcelona

Guillem de Cabanelles, menor de dies, i Berenguer Oliver, mercaders, ciutadans de Barcelona, reconeixen rebre d'Arnau Massana, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, en comanda en el seu viatge a Xipre-Beirut amb la nau de Pere Oliver, patró de nau, ciutadà de Barcelona, 950 lliures i 2 sous, junt amb 350 lliures i 2 sous de Guillem de Cabanelles i Berenguer Oliver, invertides en cent cinquanta draps de llana de diversos colors de la terra. Es comprometen a invertir un quart del producte de la venda en la compra de laca madura, un altra quart en girofle, un quart més en

indi bagadell i la resta en canyella fina, sucre domasquí i pebre. La comanda fou cancel·lada l'11 d'abril de 1399.

AHPB, Bernat Nadal, *Manual de comandes*, 10, setembre, 1393 – 1, octubre, 1397, fol.188r.

46

1397, juliol, 7. Barcelona

Arnau Massana, convers, ciutadà de Barcelona, reconeix rebre de Bartomeu Negre, mercader de Florència, 350 lliures a raó d'una comanda realitzada per Torí Mateu, mercader de Gènova, a Beirut amb la galera de Pere Oliver, ciutadà de Barcelona. De les 350 lliures, un total de 92 lliures i 12 sous corresponen a Bartomeu Negre. La comanda consistia en una caixa de coral toreat (mesurada en deu arroves), i una caixa de coral de tor (mesurada neta de tara en quaranta lliures).

AHPB, Joan Nadal, *Manuale instrumentorum*, 23, juny, 1397 – 16, novembre, 1397, fol.13r.

47

1397, setembre, 13. Barcelona.

Bonastruc Nazniell, jueu de Gandesa, cedeix els drets de cobrament que té sobre un ciutadà de Lleida a Dalmau de Perelló, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, per tal de pagar-li els 60 florins d'or d'Aragó que li deu.

AHPB, Bernat Nadal, 1397, agost, 1 - 1398, gener, 4, f. 46r.

48

1397, octubre, 29. Barcelona.

Arnau Torroella, corredor d'orella, i la seva muller Eulàlia, reconeixen haver rebut en comanda de Bernat Llança, convers, teixidor de vels de seda, ciutadà de Barcelona, 30 lliures i 16 sous.

AHPB, Joan de Caselles, Secundum manuale, 1397, setembre, 18 - 1399, agost, 30, f.29v.

49

1397, novembre, 11. Barcelona.

Jaume Pujades, giponer, i Guillem Sunyer, corredor d'orella, conversos i ciutadans de Barcelona, reconeixen haver rebut en comanda de Jaume de Prixana, mercader, ciutadà de Barcelona, 250 lliures.

AHPB, Bernat Nadal, 1397, agost, 1 - 1398, gener, 4, f. 41r.

50

1397, desembre, 1. Barcelona.

Francesc de Relat, sastre, convers, ciutadà de Barcelona, promet a Clara, muller seva, no fuetejar-la ni maltractar-la sota ningun concepte, sots pena de 25 lliures per cada cop que ho faci.

AHPB, Joan de Caselles, Secundum manuale, 1397, setembre, 18 - 1399, agost, 30, f. 24v.

Ego Ffranciscus^a Realat, sartor, conversus, civis Barchinone, promitto et convenio vobis, Clare, uxori mee, licet absenti, quod ego unquam ullo tempore, de die aut de nocte, publice vel occulte, nec alias, non tangam nec verberabo vos, dictam Claram, maliciose vel alias nec tangi verberare faciam nec aliquod malum, dampnum et iniuriam vobis faciam, nec inferri faciam. Et casu quo contra predicta veniam vel faciam, incontinenti incidi volo in penam XXV librarum Barchinone et hoc totiens *et cetera*. Quam gratis, *et cetera*. Et casu quo comitatur, medietas adquiratur honorabili vicario

Barchinone, qui nunc est vel pro tempore fuerit, et altera medietas vobis, dicte Clare. Qua quidem pena comissa, *et cetera*. Et pro hiis obligo me personaliter et omnia bona mea ubique etiuro *et cetera*. Et promitto vobis, dicte Clare, quod restituam vobis, si quas missiones facietis pro predictis. Super quibus quidem missionibus, *et cetera*. Et ad maiorem securitatem remissorum presto et facio homagium ore et manibus comendatum in posse venerabilis Guillermi de Montellis, capiti excubiarum Barchinone nomine domini regis reapiensis. Et^b casu quo contra predicta venero vel fecero, quod Deus avertat, sim incontinenti. Periurus, infamis, proditor, bausator secundum *et cetera*. Apud dominum regem, *et cetera*. De qua quidem bausia, *et cetera*. Non possim me scondire, *et cetera*. Immo presens intrumentum, *et cetera*. Renuntio, *et cetera*. Hec igitur, *et cerera*.

Testes: Johannes Martí, barbitonsor, Petrus de Casasagia, conversus, et Anthonius Fritós, sagio, ac Bernardus de Septemcasis, scriptor, cives Barchinone.

---

a. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per tal d'indicar la ferma seguit de iuravit et homagium.* – b. *Segueix ratllat convenio et promitto.*

1397, desembre, 7. Barcelona.

Francesc Joan, convers, abans anomenat Bonjuha Naçadell, ciutadà de Barcelona, curador dels bens dels jueus i conversos morts intestats, entre els quals hi ha Davi Barrot, jueu, difunt intestat, i per tal de pagar la talla en que estan gravades totes les cases del calls barcelonins per tal de fer honor als deutes de l'antiga aljama jueva, ven a Blanca, conversa, muller de Joan Bertran, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, una casa derruïda, que era propietat del dit Davi Barrot, situada a l'antic Call de Sanahuja, pel preu de 40 sous. Els seus límits són: a l'est amb la propietat de Joan Bertran, convers, marit de la dita Blanca; al sud en part amb la propietat que va ser d'Isaac Salamó de Taules, i en part amb una altra propietat que els curadors venen, amb un altre instrument, a la dita Blanca; al nord amb la propietat del dit Joan Bertran; i a l'oest amb

una plaça acabada de construir anomenada de la Santa Trinitat. Aquesta casa està sota domini alodial del primer beneficiat de la capella de la Santa Trinitat de la Seu de Barcelona.

AHPB, Jaume Just, 40/4, f. 54v-57r.

52

1397, desembre, 7. Barcelona.

Francesc Joan, convers, abans anomenat Bonjuha Naçadell, ciutadà de Barcelona, curador dels béns dels jueus, conversos, morts intestats, absents i menors d'edat, i per tant dels de Davi Barrot, jueu, difunt intestat, amb la venda dels quals es pagarà la talla amb què estan gravades totes les cases del calls barcelonins per tal de fer honor els deutes de l'antiga aljama jueva, ven a Blanca, conversa, muller de Joan Bertran, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, una casa derruïda, que era propietat del dit Davi Barrot, situada a l'antic Call de Sanahuja, pel preu de 26 sous. Dita casa limita a l'est amb una propietat de la dita Blanca; al nord amb una altra que la dita Blanca ja ha comprat el mateix dia als dits curadors. Manquen la resta d'afrontacions.

AHPB, Jaume Just, 40/4, f. 64v-67r.

53

1398, febrer, 21. Barcelona.

Joan Bó, convers, teixidor de vels de seda i ciutadà de Barcelona, reconeix a Lleonard Siset, convers, mestre de daus, que aquest li ha deixat 50 sous barcelonins en comanda.

AHPB, Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 – 1399, desembre, 4, f. 1r.

54

1398, març, 28. Barcelona.

Garcia “el negre”, cònsol a Castelló d’Empúries, reconeix haver rebut en comanda de[..] Garriga, convers, ciutadà de Barcelona, 20 florins d’or d’Aragó.

AHPB, Guillem Andreu, Octavum manuale, 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f. 6r.

55

1398, abril, 1. Barcelona.

Gonçau sa Vila, de la casa del rei, ciutadà de Barcelona, ven a Ramon Rovira, convers, ciutadà de Barcelona, una casa, amb una caseta contigua, situada la Call de Sanahuja, per 82 lliures i dos sous. Aquesta casa limita a l’est amb la propietat del senyor de Sant Climent; al sud amb un pati que va ser d’Arnau Massana, convers; al nord amb la propietat de Bronissenda, conversa, que abans havia pertanyut a Mahir Cordoner, jueu; i a l’oest amb la via pública. El dit Arnau va comprar aquesta casa als curadors Pere Llorenç i Francesc Joan, convers, el dia 11 de juliol de 1396.

AHPB, Jaume Just, 40/4, f. 102r-104r.

56

1398, abril, 13. Barcelona.

Sibil-la, muller de Jaume Esteve, calafat, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut de Francesc Joan, convers, i a Pere Llorenç, ciutadans de Barcelona, curadors dels bens dels jueus i conversos absents, morts o menors d’edat, les 8 lliures que li foren adjudicades en una sentència arbitral per unes

obres s'havien de fer en una casa comprada per la dita Sibila als dits curadors i que aquests no li van comunicar.

AHPB, Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 12v-13r.

Ego^a Sibila^b, uxor Jacobi Stephani, calafati, civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis^c Francisco Johannis, converso, et Petro Laurenti, civibus Barchinone, curatoribus per serenissimum dominum regem Johannem, bone memorie, et Yolandem, eius consortem, datos et assignatos bonis conversorum^d et iudeorum absentum, mortuorum, et pupillorum, quod solvistis et tradistis michi octo libras monete Barchinone, // f. 13 r. // que michi adjudicate fuerunt per Anthonium Torrent et Petrum Solerii, lambardos, cives dicte civitatis, arbitros et arbitratores, laudatores et amicabiles compositores, a nobis vicissim dictis nominibus comuniter electos racione videlicet et occasione operum fiendorum in quendam hospicio per me a vobis empto, precio quadraginta librarum, quod fuit [..]^e ça Illa, conversi, olim vocati Vitalis Samuelis, cotonerii sartoris. Que quidem opera fieri habent, cum venerabilis Berengarius de Cortilio id requisiverit. Pro quo quidem venerabili Berengario predictum hospicium tenetur, prout hec omnia in instrumento stabilimenti de dicto operatorio facti lacius sunt contenta. De quibus quidem operibus fiendis vos me non certificastis tempore contractus venditionis, quod facere debebatis. Et ideo renuntiando, *et cetera*. Facio vobis, *et cetera*. Retineo tamen michi quod si forsan decetero inveniretur aliud apoche instrumentum per me vobis de dicta quantitate firmatum, pro predictis instrumentum habeatur pro nullo ne apparere possit me unam et eandem quantitatem bis recepisse.

Testes: Anthonius Rosar et Guillelmus Foramà, boterius, cives Barchinone.

---

a. *Al marge esquerre solvit* – b. *Dues ratlletes obliqües per a indicar la ferma.* – c. *Segueix ratllat domine.* – d. *Segueix ratllat ai.* – e. *Segueix espai en blanc on s'indicaria el prenom.*

1398, juny, 4. Barcelona.

Miquel Gomis, peller, convers, ciutadà de Barcelona, promet a Joan Castell, teixidor de vels de seda i ciutadà de la dita ciutat, que durant quatre anys el seu fill Pere Font, àlies Gomis, de 13 anys d'edat, conviurà amb ell per tal d'aprendre el seu ofici. Durant aquest temps, Joan Castell haurà d'alimentar al dit Pere font, així com calçar-lo. Passats dos anys d'aquests quatre anys, Pere Font, o el seu pare en nom seu, 30 sous barcelonins.

AHPB, Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 – 1399, desembre, 4, f. 25r.

Die martis, IIII^a die juniii, anno predicto.

Ego^a Michael^b Gomis, payerius, conversus et civis Barchinone, gratis et cetera, a presenti die ad quatuor annos proximos et continuos, affirmo vobiscum, Johanne Castell, textore volorum de cirico, et cive dicte civitatis, Petrum Font, alias Gomis, filium meum, in terciodecimo anni sue etatis constitutum, causa adiscendi officium vestrum texendi et alias serviendi vobis in omnibus et singulis negotiis, mandatis et factis vestris, licitis et honestis, de die pariter et de nocte, iuxta suum posse. Et convenio et promitto vobis quod dictus filius meus per totum dictum tempus erit vobis et cetera. Et quod a vobis vel servicio vestro non recedet absque vestri licentia et cetera. Quod si fecerit, dono vobis licentiam et cetera. Et^c nichilominus promitto vobis ipsum meum propriis sumptibus in posse vero tornare et cetera. Et dictum filium meum facere complere et emendare tempus et cetera. Et si aliquod dampnum et cetera. Et pro hiis et cetera, obligo et cetera. Renuntio et cetera. Et iuro et cetera. Vos verp teneamini providere dictum filium meum per totum dictum tempus in cibo et potu et calciatu decenter. Et colere ipsum sanum et infirmum ad usum Barchinone. Et docere sibi dictum officium vestrum, prout melius ipsum adiscere poterit. Et dare sibi, seu michi eius nomine, in fine primorum duorum annorum, triginta solidos^d. Ad hec ego, dictus Johannes Castell et cetera, laudans predicta et cetera, promitto et cetera ut supra. Et obligo bona et cetera. Et iuro et cetera.

Testes: Bartholomeus Dusay, mercator, et Ferdinandus Pinelles, perpunterius, cives Barchinone.

---

a.- *A sobre est alia, notetur large.* – b.- *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma.* - c.- *Segueix ratllat pro.* – d. *Interlineat.*

58

1398, juny, 13. Barcelona

Francesc Vilagaià i Vicenç Pasqual, mercaders i ciutadans de Barcelona, reconeixen rebre d' Arnau Pere, convers, coraler i ciutadà de Barcelona, en comanda a Beirut, viatge que realitzen en la nau de Pere Bruniquer i Pere Munt-rós, ciutadans de Barcelona, 8 lliures, 9 sous i 3 diners invertides en 2 lliures i 4 unces i mitja de botons de coral. Es comprometen a invertir el producte de la venda segons millor considerin.
AHPB, Bernat Nadal, *Secundus liber comandorum* 1397, desembre, 3 - 1403, agost, 16, fol. 12v.

Die iovis, XIII mensis iunii, anno a nativitate Domini M^o CCC^o XC^o VIII°.

Ffranciscus^a de Vilagayà^b et Vicencius Paschalis, mercatores, cives Barchinone^c, confitemur et recognoscimus vobis Arnalo Petri, converso, coralerio, civi dicte civitatis, presenti^d, quod habuimus et recepimus a vobis et portamus in vestra comanda ad partes de Barut cum navi Petri Bruniquerii et Petri de Muntrós, civium Barchinone^e, et ad alias partes, ubi dicta navis portum fecerit causa mercandi^f, octo libras, novem solidos et III denarios monete Barchinone de terno^g, implicitas in duabus libris, IIII^{or} uncis et media de botono de coral, solutis^h naulo, generalitate et aliis missionibus et expressis, oneratis in dicta navi. Et ideo renunciando *et cetera*. Promitimus vendere *et cetera*ⁱ. Implicare in reditu in illis rebus et mercibus que michi, dicto Ffrancisco^j, videbuntur *et cetera*, ad quartum lucri. Obli[go me] personaliter et bona *et cetera*. Iuro, dictus Franciscus, non contravenire^k ratione minoris etatis tantum *et cetera*. Renunciando *et cetera*. Cum posse portandi, mittendi et arriscandi^l ad quascumque partes cum dictis navibus et sine, nobiscum et sine, et cum quibuscumque personis et vaxellis que nobis videbuntur, et eciam portandi et mittendi de dictis partibus ad civitatem Barchinone nobiscum et sine, cum dictis navibus et sine^m

Testes : Iacobus Pinyana, scriptor, Petrus Calvet, studens in artibus, et Bernardus Codina, scriptor, cives Barchinone.

---

a. *Damunt el nom, dues ratlletes obliqües per a indicar la ferma i l'abreviatura iur per indicar el jurament.*— b. *Segueix ratllat mercator civis Barchinone.*— c. *et Vicencius Paschalis, mercatores cives Barchinone interlineat. Damunt el nom, dues ratlles obliqües per a indicar la ferma.*— d. — *Presenti interlineat.*e. *Et . . . Barchinone interlineat* — f. *Causa mercandi interlineat.*— g. *Monete Barchinone de terno interlineat.*— h. *Segueix omnibus ratllat i interlineat i missionibus interlineat.*— i. *Promitimus vendere et cetera interlineat.*— j. *Dicto Ffrancisco interlineat.*- k. *Iuro . . . contravenire interlineat.*— l. *Segueix ratllat et faciendi.*— m. *Segueix espai en blanc.*

59

1398, octubre, 24. Barcelona.

Francesc Joan, convers, curador dels béns dels conversos i jueus morts, absents o menors, ciutadà de Barcelona, ven a Joan des Pla, lligador de llibres convers, ciutadà de la dita ciutat, un obrador que era de Issach Ardit, convers, absent, pel preu de 50 lliures barcelonines.

AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale undecimum*, 1398, juny, 8 – 1399, juliol, 12, fol. 34.

Vendicio facta per Franciscum^a Johannis, conversum, curatorem^b conversorum et iudeorum et pupillorum absencium vel mortuorum^b civitatis Barchinone *et cetera*, Iohanni dez Pla, ligatori librorum, converso civitatis Barchinone, de quodam^c operatorio cum quodam portali in carraria publica aperienti, quod Issach Ardit, olim iudeus, nunc vero conversus, absens, habet et possidet *et cetera*. Et tenet per certos dominos *et cetera* ad censum trium morabatinorum *et cetera*, precio quinquaginta librorum *et cetera*. Et pro hiis *et cetera*.

Ad hec ego, Dominichus^d Cohaneri, comissarius *et cetera* predictis consentio *et cetera*.

Ad hec nos Petrus^e Oliverii et Pachasius^f Sabaterii, curritores *et cetera*.^g

Testes: Raymundus dez Camp,^h mercator, Petrus Portella, causidicus, et Petrus Amati, scriptor, cives Barchinone. Et firme dictorum curritorum, qui firmarunt die mercurii, XXX^a die presentis mensis octobris: Petrus Amati et Stephanus Sabaterii, scriptores Barchinone.

---

a. *Damunt el nom dues ratlletes obliqües per a indicar la ferma* - b. *civitatis Barchinone interlineat* - c. *Segueix ratllat hospicio* - d. *Damunt el nom les dues ratlletes de la ferma* - e. *Damunt el nom les dues ratlletes de la ferma* - f. *Damunt el nom les dues ratlletes de la ferma* - g. *Tot l'instrument ratllat amb una ratlla vertical* - h. *Segueix ratllat Petrus.*

60

1398, desembre, 5. Barcelona. 53-3, 65r.

Joan de Bellaria, convers, porter del rei i ciutadà de Barcelona, reconeix a Antoni Rosar, mestre de daus, que durant quatre anys el seu fill Ramon d'Abellar, estarà amb ell per tal d'aprendre l'ofici de dauer. Durant aquest temps Antoni a d'allotjar i alimentar a Ramon, a més de vestir-lo de cames i calçar-lo. Joan rebrà com a sou del seu fill 3 florins d'or d'Aragó per any.

AHPB, Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 . 1399, desembre, 4, f. 65r.

Die jovis, V^a die mensis decembris, anno predicto.

Ego Joannes^a de Bellaria, conversus, portarius domini regis et civis Barchinone, gratis et ex certa sciencia, a presenti die qua hoc presens conficitur instrumenteum ad^b quatuor annos proximos et continuos, affirmo vobiscum Anthonio Rosar, magistro talorum, civi Barchinone, Raymundum de Abellar, filium meum, etatis decem annorum vel circa, causa addicendi officium vestrum *de daus*, et alias ad serviendum officium vestrum et cetera. Convenio et promitto vobis quod dictus Raymundus, filius meus, per totum dictum tempus IIII annorum non recedet a vobis nec a servicio vestro. Quod si fecerit, vos vestra propria auctoritate et cetera. Et si propter sui fugam et cetera. Et quod omnes dies per quos et cetera. Vos vero teneamini ipsum docere officium vestrum prout ipse addicere poterit, et providere ipsum in cibo et potu et in calciatu de tibus et pedibus bene et decenter, iuxta sui condicionem et ad usum Barchinone. Et teneamini dare sibi pro solidata dicti temporis duodecim florenos, videlicet, tres florenos pro quolibet anno, in illa solucione que nobis ambo concordabimus. Et pro hiis et cetera. Ad hec ego Anthonius^c Rosar, predictus, laudans et cetera, convenio et cetera. Et quod et cetera. Et

pro hiis et cetera, Et hoc sub pena viginti quinque librarum monete et cetera. Qua pena [...] medietas adquiratur parti obedienti et altera medietas illi officiali regio et cetera. Et iuramus et cetera.

Testes: Marchus de Rosanis, cursor, et Bartholomeus Badia, payerius, conversi, Johannes Prades, scriptor, cives Barchinone.

---

a.- *Dues ratlletes per indicar la ferma seguit de iuro.* – b.- *Segueix ratllat unum.* – c.- *Dues ratlletes per indicar la ferma seguit de iuro.*

61

1398, novembre, 12. Barcelona.

Pere de Blancafort, mestre de cases, ciutadà de Barcelona, reconeix a Ramon Bonet, convers, ciutadà de Barcelona, que aquest li ha pagat 23 lliures, 3 sous i 8 diners per unes obres que el dit Pere va fer a dues cases propietat d'Antonia, vídua d'Arnau Massanna, convers de Barcelona, situades al carrer de Sant Pau i a l'antic Call jueu.

AHPB, Guillem Andreu, Octavum manuale, 1398, març, 2 - 1400, març, 13, 51rv.

Petrus^a de Blanchafort, magister domorum, civis Barchinone^b, confiteor et recognosco vobis, Raymundo Boneti, converso, civi Barchinone, quod de peccunia vestra propria sovistis mihi, ad meam voluntatem, viginti libras et tres solidos et octo denarios Barchinone, quas ego solvi et bistraxi^c pro quodam opere facto in quandam domo sive turri domine Anthonie, uxoris Arnaldi Massana, quondam, conversi, civis Barchinone, sororis vestre, iuxta vicum de Sanct Pau. Et quodam etiam alio opere facto in hospicio ipsius domine, quod est in Callo olim Barchinone, videlicet quos solvi^d en Solmeda, magistro domorum pro tribus decem diebus et medio, ad rationem quinque solidorum et quatuor denariorum, pro quibus operatus fuit in dictis operibus, septuaginta tres solidos. Et que michi debebantur^e pro salario michi pertinenti pro decem novem diebus, ad rationem quatuor solidorum et quatuor denariorum pro die, octaginta duos solidos. Et quos solvi^f a-n Oliver, manobre, pro quatuordecim jornalibus, quibus // f.

51v.// operatus fuit in ipsis operibus ad rationem quatuor solidorum et quatuor denariorum pro jornali, septuaginta solidos. Et quos solvi^g Johanni Garcia, magistro domorum, pro uno jornali quod fuit operatus in dictis operibus^h quinque solidos et quatuor denarios. Et a-n Sabater, manobre, pro uno jornali, quatuor solidos et quatuor denarios. Et Johanni Mestre, magistro domorum, pro tribus jornalibus, sexdecim solidos. Et eiusdam fusterio, pro uno jornali et medio, sex solidos et novem denarios. Item, duobus manobris, pro quatuor jornalibus, viginti sex solidos. Item, Ffrancisco, manobre, pro septem jornalibus quibus fuit operatus in dictis operibus, triginta solidos et quatuor denarios. Item, Petro Antici, pro calçe et raiola, viginti solidos. Item, a-n Garcia, magistro domorum, pro quatuor jornalibus, viginti solidos. Item, ex alia parteⁱ, qui mihi debebatur^j pro quatuor jornalibus, sexdecim solidos. Item, pro tribus bigues, decem octo solidos et duos^k denarios. Item, pro centum clavibus taulas, duos solidos et octo denarios. Item, pro *un cap de biga*, septem solidos. Que quidem res fuerunt misse in dictis operibus. Et que opera fuerunt incepta in vita diicti Arnaldi Massana. Et ideo renuntio *e cetera*. Sine evictione, *et cetera*.^l Cedo vobis omnia iura, *et cetera*, in predictis domo seu turri et hospicio, ipsam dictam dominam et Anthoniam^m et alias personas ratione, *et cetera*. Qui hec, *et cetera*. Fiat iuxta predicta.

Testes: Petrus Camponis et Anthonius Michaelis, scriptores Barchinone.

---

a. *Al marge esquerre* Per solvit XVIII. *Dues ratlletes damunt del nom per a indicar la ferma*. – b. *Interlineat*. – c. *Segueix ratllat* videlicet mihi salgenda aliquibus. – d. *Interlineat*. – e. *Interliniat*. – f. *Interlineat*. – g. *Interlineat*. – h. *Segueix ratllat* ad rationem quinque solidorum et quatuor denariorum. – i. *Segueix ratllat* mihi. – j. *Interlineat*. – k. *Interlineat*. – l. *Segueix ratllat* facio vobis cessionem. – m. *Segueix ratllat* et dictum.

1398, desembre, 11. Barcelona.

Pere Soler, convers, coraler, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut en comanda de Guillem sa Llac, mercader, ciutadà de Barcelona 40 sous.

AHPB, Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 66v.

63

1399, gener, 13. Barcelona.

Ramon Baró, mercader de vels, convers, ciutadà de Barcelona, oriünd de la vila d'Abbrera, reconeix a Eulàlia, amb qui en el moment present contrau matrimoni en faç de l'Església, filla de Joan Oliver, corredor d'orella, convers, ciutadà de Barcelona, i de Dolça, difunta, muller seva, que ha rebut d'ella 20 lliures en moneda de Barcelona en concepte de dot del dit matrimoni. Ramon fa donació a la dita Eulàlia de 10 lliures en concepte d'escreixi de la dita dot, essent entre dot i escreix 30 lliures.

AHPB Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 70r. 1399, gener, 13.

64

1399, gener, 20. Barcelona.

Nicolau de Puig, rajoler, ciutadà e Barcelona, reconeix haver rebut en comanda d'Antoni Rosar, mestre de daus, convers, ciutadà de Barcelona, 55 sous.

AHPB, Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 72r.

65

1399, febrer, 27.

Pere Soler, coraler, i Jaume Bonaç, sabater, ambdós conversos i ciutadans de Barcelona, reconeixen haver rebut en comanda de Pere Magri, sabater, ciutadà de Barcelona, 44 sous .

AHPB, Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 78r.

1399, març, 11. Barcelona.

Pere Llorenç, ciutadà de Barcelona, curador nomenat per Domènec de Coaner, comissari dels negocis del Call jueu de Barcelona, reconeix haver rebut de Joan des Pla, llibreter, convers, ciutadà de Barcelona, 50 lliures que són el preu d'un obrador a ell venut per Francesc Llorenç, convers, també curador dels béns dels conversos i jueus.

AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale undecimum*, 1398, juny, 8 – 1399, juliol, 12, fol. 70v.

Die martis, XI^a die martii, anno a nativitate Domini M^o CCC^o XC^o nono.

Ego Petrus^a Laurencii, civis Barchinone, curator datus per honorabilem Dominicum Cohanerii, comissarium negotiorum Callis iudayci Barchinone, de consensu dicti comissarii confiteor et recognosco vobis Iohanni de Pla, libraterio, converso, civi Barchinone, quod solvistis michi illas quinquaginta libras Barchinone, pro quibus Franciscus Iohannis, olim conversus, ut curator predictus, vobis vendidit quoddam operatorium *et cetera*. Quam quantitatem solvistis nobis in hunc modum: quod soluto laudemio et missonibus residuum, quod est XXXX libre, fecistis nobis dici in tabula cambii Anthoni Rebosterii, camporis. Et ideo renuntiando *et cetera*.

Testes: venerabilis Martinus ça Riera, mercator, Berengarius Colomerii, operator pannorum lane, et Petrus Simon, perterius domini regis, cives Barchinone.^b

---

a. *Damunt el nom dues ratlletes obliqües per a indicar la ferma* – b. *Tot l'instrument ratllat amb una ratlla vertical*

67

1399, març, 30. Barcelona.

Nicolau de Puig, pagès, i la seva muller Saurina, ciutadans de Barcelona, reconeixen haver rebut en comanda d'Antoni Rosar, mestre de daus, convers, ciutadà de Barcelona, 65 sous.

AHPB, Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 88v.

68

1399, juny, 21. Barcelona.

Joan sa Lanja, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut en comanda de Marc de Rosanes, convers, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, 50 florins d'or d'Aragó.

AHPB, Guillem Andreu, Octavum manuale, 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f.100r.

69

1399, juliol, 17. Barcelona.

Jaume Pineda, sastre, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut en comanda d'Antoni Rosar, convers, mestre de daus, ciutadà de Barcelona, 44 sous.

AHPB, Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 109v.

70

1399, agost, 23. Barcelona.

Pere Llorenç, curador dels béns dels jueus i conversos de l'antic Call de Barcelona, nomenat per Domènec Coaner, comissari dels negocis del Call jueu de Barcelona, reconeix haver rebut de Bartomeu Bernés, porter del rei, ciutadà de Barcelona, curador designat pel veguer de Barcelona dels béns de Francesc Ferrer, ciutadà de Barcelona, absent de dita ciutat, 50 sous, pertanyents a la dita cura per avinença feta sobre 93 sous i 6 diners que Francesc Ferrer devia a Bonsenyor Gracià, difunt, jueu de Barcelona.

AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale duodecimum*, 1399, juliol, 14 – 1400, desembre, 21, fol. 9r.

Ego Petrus^a Laurentii, civis Barchinone, curator datus, constitutus et assignatus per venerabilem Dominicum Cohanerii, comissarium negotiorum Callis Iudayci Barchinone, bonis iacentibus indefensis conversorum et iudeorum ac absentium olim Callis Iudayci Barchinone, prout de mea cura plene constat instrumento [..],^b nomine predicto confiteor et recognosco vobis Bartholomeo Bernés, porterio domini regis, civi dicte civitatis, curatori per honorabilem vicarium Barchinone dato, constituto et assignato bonis iacentibus indefensis que fuerunt Francisci Ferrarii,^c civis Barchinone, absentis a dicta civitate, quod de bonis dicte cure solvistis michi bene et plenarie ad meam voluntatem quinquaginta solidos Barchinone ex compositione seu avinentia inter vos et me facta ex illis XCIII solidis et sex denariis, quos dictus Franciscus Ferrarii debebat Issacho Bonsenyor Graciani, quondam, iudeo dicte civitatis, cum scriptura tertii inde facta in curia baiuli Barchinone, XII^a die ianuarii, anno XC^o primo. Et ideo renuntiando *et cetera*.

Testes: venerabilis Bernardus Massagerii, alias ça Rovira, Vincentius Xifré, Petrus Amati et Stephanus Sabaterii, scriptores, cives Barchinone.

---

a. *Damunt el nom, dues ratlletes obliqües per a indicar la ferma* – b. *Indiquem amb [..] un espai en blanc per al notari i datació* – c. *Segueix ratllat quondam*.

Pere Marcel, llautoner, convers, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut de Gracià d'Estella, tintorer, ciutadà de Barcelona, 95 lliures en comanda .

AHPB, Guillem Andreu, Octavum manuale, 1398, març, 2 - 1400, març, 13, f. 118v.

72

1399, novembre, 20. Barcelona.

Ramon ses Escales, abans anomenat Ruben Bonafeu, la seva muller Dolça, i Felip de Ferrera, fill d'amdós, de 19 anys d'edat, conversos i ciutadans de Barcelona, reconeixen haver rebut en comanda de Joan de Valdemia, mercader, ciutadà de Girona, 117 sous.

AHPB, Arnau Piquer, Manual, 1399, gener, 2 - 1399, des., 24, f. 126v.

73

1400 [...]. Barcelona.

Clàusula íntegra que hom havia d' incloure en tots els instruments de venda referents a les propietats situades al Call de Barcelona.

AHPB, Bernat NADAL, *Tercimum manuale vendicionum anni a nativitate Domini millesimi CCCC* 1400, juny, 22 – 1402, juny, 9, foli solt.

Clàusula que fa a metre en les vendes qui·s fan de les propietats del Cayll.

Et teneo per venerabilem Iacobum Columbi, civem Barchinone, filium venerabilis Guillermi Columbi, olim campsoris, civis dicte civitatis, ut proprietarium succedentem in hiis ipsi patri suo, et per ipsum Guillermm Columbi ut usufructuarium tantum in firmis, faticis et laudimiis inde provenientibus de tota vita ipsius Guillermi Columbi tantum et post mortem ipsius Guillermi ex toto per dictum Iacobum Columbi, et sub dominio et alodio ipsius Iacobi Columbi et suorum, salvis tamen semper in et

super predictis que vobis vendo censu, iure et dominio *et cetera* dicti venerabilis Iacobi Columbi et suorum. Qui census est *et cetera*.^a

Et est sciendum quod firme, fatice et laudimia racione dictorum morabatinorum provenientes et provenientia sunt^b est et esse debent dicti Guillermi Columbi de tota vita sua tantum racione retencionis inde per ipsum facte in donacione, quam de dictis morabatinis inter alia fecit dicto Iacobo Columbi, filio suo, post obitum vero dicti Guillermi Columbi. Ipse firme, fatice et laudimia sunt et esse debent dicti Iacobi Columbi et suorum, ut in instrumento de dicta donacione facto seu recepto in posse Arnaldi Piquerii, notarii publici Barchinone, vicesima nona die iunii, anno a nativitate Domini M^o CCC^o nonagesimo octavo, hec et alia lacius continentur.

---

a. *Al marge dret tot* – b. *Segueix ratllat est*.

1400, juny, 30. Barcelona

Pere Llorenç, ciutadà de Barcelona, curador dels bens dels jueus absents i difunts de la ciutat de Barcelona, nomenat per Domènec Coaner, comissari, administrador i jutge ordinari sobre els negocis de l'aljama jueva de la ciutat de Barcelona i dels conversos, per aquesta causa curador dels bens d'Astruga, jueva, absent, vídua de Jacob Millan, jueu de Barcelona, i procurador de Clara, conversa, muller de Berenguer de Cortil, convers, reconeix haver rebut de Gilabert de Riera, de la parròquia de Sant Andreu del Palomar, fill de Guillem Riera, difunt, de la mateixa parròquia, 24 lliures pel preu d'un violari de 8 lliures de pensió anual, que Pere Riera, de la parròquia de Sant Andreu del Palomar, fill de Pere Riera, difunt, de la mateixa parròquia, varen vendre a la dita Astruga i que després va ser cedit a la dita Clara.

AHPB, Bernat SANS, Manual, 1400, març, 31 – 1400, setembre, 25, fol. 51v.

Petrus^a Laurentii, civis Barchinone, curator datus, constitutus et assignatus per venerabilem Dominicum Cohanerii, civem dicte civitatis, commissarium et administratorem ac iudicem ordinarium in et super omnibus et singulis negotiis civilibus aljame iudeorum Barchinone et eius singularium, tam ad fidem catholicam conversorum quam etiam adhuc iudeorum,^b tangentibus quovis modo, per illustrissimum dominum regem deputato et ordinato, prout de dicta commissione et administratione constat per quandam litteram papiream patentem ipsius domini regis eiusque sigillo secreto in dorso sigillatam, datam Barchinone, XV^a die iunii, anno a nativitate Domini M^o CCC^o XC^o septimo, bonis omnium iudeorum et iudearum dicte aljame et eius singularium, tam absentium quam defunctorum, inter quos in instrumento cure subscripte est nominata Astruga, uxor Iacob de Millan, quondam, iudei Barchinone, que Astruga pro nunc est absens a tota terra et dominatione dicti domini regis, prout de ipsa mea cura constat instrumento publico inde facto in posse discreti Bernardi Rubei, auctoritate illustrissimi domini regis Aragonum notarii per totam terram et dominationem eiusdem, XXV^a die februarii, anno a nativitate Domini M^o CCC^o XC^o nono, curatorio predicto, et ut procurator etiam ad hec et alia constitutus a domina Clara, uxore Berengarii de Cortilio, conversi, civis Barchinone, ut constat de ipsa procuracione instrumento facto in posse discreti Bernardi Rubei, notarii, XV^a die aprilis, anno proxime dicto, que domina Clara^c habebat cessionem in una pensione pro violario subscripto debita in anno nativitatis Domini M^o CCC^o XC^o secundo, confiteor et recognosco vobis Gilaberto Riarie, de parrochia Sancti Andree de Palomario, filioque Guillermi Riarie, quondam, de eadem parrochia, quod, facta compositione inter me dictis [...],^d de voluntate tamen dicti Dominici Cohanerii et vos dictum Gilabertum^e et sub [...] etiam quod vobis facerem cessionem subscriptam, solvistis michi nominibus predictis viginti quatuor [...] pro toto pretio^f sive proprietate cum omnibus pensionibus debitis et debendis occasione illius violarii pensionis octo librarum Barchinone, quod Petrus Riarie, de parrochia Sancti Andree de Palomario, filius Petri Riarie, quondam, de dicta parrochia, vendidit dicte Astrugue, solvendos anno quolibet in festo Sancti Martini, de vita dicte Astrugue et dicti Iacob de Millan, quondam, viri sui. In et pro quo violario dictus Guillelmus Riarie, pater vestri dicti Gilaberti, et Bernardus Riarie, eius frater, intervenerunt fideiussoris [...] obligati. De qua venditione fuit factum instrumentum in posse Nicholai de Fabrica [...] Barchinone, XII^a die novembris, anno a nativitate Domini M^o CCC^o LXXV°, quod ad presens inveniri [...] potest, quodque, casu quo inveniatur, volo esse cassum *et cetera*, salva tamen vobis cessione subscripta. Renuntio et absolvo dictum violarium et omnes

pensiones debitas et debendas [...], eo quia ante actum et in actu solutionis dictarum XXIII^a librarum fuit actum et [...] subscriptam vobis facerem cessionem. Idcirco cedo vobis omnia iura michi pertinentia contra^s Petrum Riarie ac dictum Bernardum Riarie, fideiussores. Quibus iuribus *et cetera*. Constituens *et cetera*. [...] sine evictione *et cetera*.

Testes: Iohannes Bertrandi, Guillelmus Pujolli, causidici, et Petrus Oruga, cives Barchinone.

---

a. *Damunt el nom, dues ratlletes obliqües per a indicar la ferma* – b. *singularium al ms singulares*– c. *Segueix ratllat de bon* – d. *Indiquem amb [...] la part del text il·legible per un estrip en el foli del protocol* – e. *Segueix ratllat solvistis michi* – f. *Segueix ratllat dicti cuiusdam viola* – g. *Segueix ratllat scilicet p.*

75

1399, març, 12. Barcelona.

Mossé de Piera, sastre, i la seva muller Blanca, jueus de Barcelona, demanen a Bonafós Alguer, coraler, jueu de la dita ciutat, 22 sous en comanda.

AHPB, Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4, f. 82v.

76

1399, abril, 8. Barcelona.

Andreu sa Claposa, convers, maneguer, ciutadà de Barcelona, fill d'Issaac, argenter, i de Bonafilla, difunts, jueus de la dita ciutat, reconeix a Elvira, futura muller seva, filla de mestre Rafael de Fontclara, físic, i de Dolça, muller seva, conversos i ciutadants de la dita ciutat, que ha rebut 100 lliures, en moneda i béns mobles, en concepte de dot. Andreu fa augment de 40 lliures.

AHPB, Pere Granyana, Manuale undecimum, 1398, juny, 8 - 1399, juliol, 12, f. 74v.

77

1399, juny, 26. Barcelona.

Francesc Terrades, mercader de vels, convers, ciutadà de Barcelona, promet a Joan Figuera, convers, dauer, ciutadà de la dita ciutat, que el seu fill Francesc Terrades, el servirà durant quatrea anys en el seu ofici de dauer trabucant daus. Francesc cobrarà 4 diners per dau foradat pel seu fill.

AHPB, Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 . 1399, desembre, 4, f. 103v.

Ego Ffranciscus^a Terrades, mercator velorum, conversus, civis Barchinone, a presenti die qua hoc presens conficitur instrumentum ad unum annum primo venturum, afirmo vobiscum Johanni [sic] Figuera, dauerio, converso, cive dicte civitatis, Franciscum Terrades, filium meum, causa videlicet serviendi vobis in vestro officio *de daus*, scilicet, de *trancar*. Et quod erit bonus et cetera. Et quod non recedet nec operabit cum aliquo et cetera. Quod si fecerit, promitto vobis eum tornare vel vos ex potestate quam cum presenti vobis confero possitis eum capere et cetera. Et quod in fine dicti temporis enmendabit vobis omnes dies et cetera. Vos vero teneamini sibi dare pro qualibet *bala de foradar o trancar* quatuor denarios et cetera. Et hoc in fine cuiuslibet septimane. Ad ego, Iohannes^b Figuera, predictus, laudans et approbans predicta omnia et singula prout superius sunt dicta et cetera. Convenio et cetera. Et pro hiis uterque nostrum a se dicta obligamus omnia bona nostra et cetera. Iuramus.

Testes huius rei sunt: Bartholomeus Fores et Johannes Prades, scriptores^c Barchinone.

---

a.- *Dues ratlletes per indicar la ferma seguit de iuro.* – b.- *Dues ratlletes per indicar la ferma seguit de iuro.* – c.- *Segueix ratllat civis.*

78

1399, juliol, 29. Barcelona.

Gabriel Ferrer, bataner de fulls d'or, ciutadà de Barcelona, procurador de Ferrera, vídua de Bernat Rierola, mercader, ciutadà de Barcelona, lloga durant tres anys a Bartomeu Badia, peller, convers, ciutadà de Barcelona, una casa amb tres portals i una taula situada al carrer on estava la porta major del Call, pel preu de 25 florins d'or d'Aragó per any.

AHPB, Pere Granyana, Manuale duodecimum, 1399, juliol, 14 - 1400, des. 21, f.3v.

79

1399, agost, 23. Barcelona.

Francesc de Cortilles, convers, dauer, abans ciutadà de Barcelona ara habitant de Molins de Rei, promet a Antoni Rosar, dauer, ciutadà de Barcelona, quadrar els ossos per tal de fer daus. Un cop quadrats els daus, Francesc els enviarà a Barcelona per a que Antoni Rosar els perfori i vengui. Antoni ha d'informar a Francesc a quin preu va vendre els dits daus i donar-li la part corresponent. En el mateix document, Bernat Capdevila i Bernat de Busquets, consols confraria dels dauers, es comprometen a donar a Francesc de Cortilles part dels ossos que arribin a Barcelona.

AHPB, Jaume de Trilla, Manual, 1398, febrer, 21 . 1399, desembre, 4, f. 115r.

Die sabbati, XXIII^a die proxime dicti mensis.

Ego^a Ffranciscus^b de Cortilles, conversus, dauarius, olim civis Barchinone, nunc vero habitator ville Molindinorum Regalium, convenio et promitto vobis Anthonio Rosar, converso, dauerio, civi dicte civitatis, quod ego operans in dicta villa de dicto officio *de daus*, non perficiam aliquem de dictis *daus* nisi solummodo *encuadrar-los* et non alias. Et quod ipsos *daus coadrats* mittam vobis causa perficiendi et vendendi. Et hoc sub pena decem librarum Barchinone. De qua pena medietas adquiratur officiali regio aut illi alii officiali qui pro vobis^c exequitionem faciet pro dicta pena et altera medietas consulis Barchinone^d dicti officii. Vos vero dictus Anthonius teneamini omnes

ipsos *daus*, quos vobis mittam vel portari faciam perficere et ipsos // f. 115v// , secundum aliam vestram operam vendere et michi respondere de dictis *daus* perfectis vel in denariis secundum quod tunc valebunt. Ego enim ratione dicte pene et^e officii submitto me foro et districtui pro dicta pena illius officialis regii vel alii cuicumque qui pro vobis dictam exequitionem faciet. Et etiam ratione dicti officii promitto firmare in omnibus ordinationibus que dicti consulii [sic] ratione dicti officii facient et esse ac stare ad sui correctionem causa officii. Renuntio et cetera. Et pro hiis et cetera. Ad^f hec ego Anthonius^g Rosar, predictus, laudans et cetera, quantum ad me tangunt, promitto complere et cetera. Et pro hiis obligo omnia bona et cetera. Ad hec nos Bernardus^h Capdevila et Bernardusⁱ de Busquets, consulii dicti officii anni presentis, dicta de causa promittimus vobis, dicto Francisco de Cortilles, quod omnia ossa que ad dictam civitatem venient, que per nos dividi faciant inter nos et alios de nostro officio racione dicti officii de *cònsols*, dabimus vobis vestram partem, sicut si essent in dicta civitate. Et pro hiis et cetera, obligamus et cetera. Renuntiamus et cetera.

Testes huius rei sunt: Johannes Figuera, conversus, dauarius, civis Barchinone et Raimundus Lormau, dauarius, civis Valencie.

---

a.- [..]. – b.- *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma.* – c.- *Segueix ratllat dicta.* – d.- *Interlineat.* – e.- *Interlineat.* – f.- *Interlineat* Et pro hiis et cetera. – g.- *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma.* – h.- *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma.* – i.- *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma.*

80

1399, desembre, 1. Barcelona.

Francesc de Casasagia, porter del rei, ciutadà de Barcelona, ven a Guillem Salamó, convers, sastre, ciutadà de Barcelona, una casa amb pati i un pou situada al Call de Sanahuja, tocant a la capella de la Santa Trinitat, pel preu de 50 lliures i un cens de 16 sous. Dita casa limita a orient amb una altra casa del mateix Francesc que ven, en un altre instrument, al dit Guillem; al migdia amb la via pública; a occident, on és el pou, amb la propietat de la vídua d'Arnau Oliver; i al nord amb Dimitri Romaguera, matrasser.

AHPB, 53/15, f. 71r-72r

1399, desembre, 1. Barcelona.

Francesc de Casasagia, porter del rei, ciutadà de Barcelona, ven a Guillem Salamó, convers, sastre, ciutadà de Barcelona, una casa situada al Call de Sanahuja pel preu de 90 lliures i amb un cens de 27 sous anuals. Dita casa limita a orient i migdia amb la via pública; a occident amb una altra propietat del mateix Francesc que amb un altre instrument ven al dit Guillem; i al nord amb la propietat d'Antoni Massana, convers, ciutadà de Mallorca.

AHPB, 53/15, f. 72r-73r.

1400, febrer, 9. Barcelona.

Jaume Marc, convers, garbellador d'espècies, ciutadà de Barcelona, promet a Francesc Oliver, convers, teixidor de vels de seda i ciutadà de la dita ciutat, que durant 3 anys el seu fill Pericó Palau, viurà amb el dit Francesc Oliver, per tal de servir-lo i aprendre el seu ofici. Durant aquest temps, Francesc es compromet a alimentar-lo i a calçar-lo de peus i cames. L'últim any, Pericó rebrà 15 sous barcelonins i una túnica.

AHPB, Guillem Andreu, *Octavum manuale*, 1398, març,3 – 1400, març, 13, f. 145.

Die lune, VIII^a februarii, anno predicto.

Jacobus Marchi, conversus, garbellator specierie, civis Barchinone, convennit et promisit, sub pena ducentorum solidorum Barchinone, quam sibi gratis imposuit, Francisco Oliverii, textori velorum serici, converso, civi Barchinone, se facturum et daturum operam cum effectum, quod Periconus Palacii, filius suus, a die presenti ad tres annos primo venturos, morabitur cum dicto Francisco Oliverii, pro adiscendo officium suum supradictum, et alias pro faciendo et cetera. Promittens quod erit fidelis et non

recedet ab ipso et cetera. Quod si fecerit, dedit sibi licentiam quod possit ipsiu capere et cetera. Et quod emendabit omnes dies et cetera, simul cum omni dampno et cetera. Et predicta promisit sub dicta pena et cetera. De qua casu quo comitatur, tertia pars adquiratur vicario Barchinone et due partes eidem Ffrancisco. Qua pena comissa vel non, nichilominus predicta rata maneant atque firma. Et pro hiis obligavit omnia bona sua et cetera. Dicitus autem Franciscus Oliverii teneatur ipsum Periconum providere in cibo et potu, et sanum et egrum, ad usum Barchinone, et docere sibi officium et cetera. Et dare sibi per dictum tempus calciatum pedum et tiliarum, et in ultimo anno dare sibi quindecimum solidos in adiutorium emendi sibi unam^c tunicam. Ad hec dicitus Ffranciscus^d Oliverii et cetera promisit providere et cetera, et alia predicta solvere et cetera.

Testes: Anthonius Michaelis et Raimundus Ferran, scriptores.

---

a.- *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma.* – b. *Segueix ratllat gall.* – c.- *Segueix ratllat tunicam tuni.* – d.- *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma.*

83

1400, maig, 17. Barcelona.

Simó Vicens, convers, habitant de Barcelona, promet a Pere de Casasagia, convers, corredor d'orella, i al seu fill Francesc de Casasagia, convers, ciutadans de Barcelona, que treballarà per a ells com a coraler durant un any per 11 florins d'or d'Aragó.

AHPB. Bernat Sans, Manual, 1400, març, 31 – 1400, setembre, 25, f. 28v-29r.

Simon^a Vincencii, conversus, habitator Barchinone gratis et cetera, a prima die junii proxime venturi ad unum annum proxime et continue venturum, promitto stare vobiscum, Petro de Casasagia, converso, curritore auris, et Ffrancisco de Casasagia, eius filio, civibus Barchinone, causa operandi vobis de officio coralerii et alias pro serviendo vobis in omnibus mandatis vestris licitis et cetera. Promitto vobis quod per dictum tempus stabo vobiscum et ero vobis bonus, humilis et cetera. Et ibo vobiscum vel altero vestrum et sine vobis ad alias mundi partes, ad quas vos vel alter vestrum

ibitis. Et quod infra dictum tempus a vobis seu vestro servicio non recedam. Quod si fecero, dono vobis licenciam et cetera quod possitis me capere et cetera et cogere et cetera. Promitto etiam emendare dies et cetera. Et si quod malum et cetera, missiones et cetera. Credatur et cetera. Obligo personaliter et bona mea. Iuro: maior XXV annis et cetera. Ad ego Petrus^b de Casasagia, nomine meo et dicti filii mei, laudo predicta et cetera. Promito providere in comestione et potu et calciatu sotularium et // dare per solidata dicti anni undecimum florenos, quos vobis solvere promitto prout merueritis. Et alias colam et cetera. Obligo bona mea et dicti filii mei insimul et cetera. Hec igitur et cetera. Fiant duo instrumenta et cetera.

Testes: Franciscus Gaçoni, campsor *de menut*, civis Barchinone, Johannes Cudina, alias Rocafull, notarius, et Laurencius Maçana.

---

a. *Dues ratlletes per indicar la ferma.* – b. *Dues ratlletes per indicar la ferma.*

84

1400, desembre, 21. Barcelona.

Llop Domingo de la Calçada, cultor, ciutadà de Barcelona, oriünd del regne de Castella, ven a Antoni Carreres, prevere de Barcelona, el qual compra de manera privada, una casa amb tres portals que donen al carrer, situada al call, al carrer per qual es va a la casa on antigament hi havia la Sinagoga d'en Massot, prop del Castell Nou. Dita casa està sota domini alodial de Jaume Colom, fill de Guillem Colom. Aquesta casa limita a l'est i sud amb dit carrer, a l'oest amb els successors de Bernat Galmi, difunt, de la casa del rei, i al nord amb la propietat de Pere Sabater, frener, ciutadà de Barcelona. El preu és de 110 lliures barcelonines .

AHPB, BERNAT NADAL, *Tercimum manuale vendicionum anni a nativitate Domini millessimi CCCC*, 1400, juny, 22 – 1402, juny, 9, f. 22rv.

85

1401, gener, 5. Barcelona.

Gonsalb Trenxer, convers, coraler, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut d'Arnau Martí, broquer, ciutadà de Barcelona, 37 sous en comanda.

AHPB, Pere Granyana, Manuale duodecimum, 1399, juliol, 14 - 1400, des. 21, f. 33r.

86

1401, març, 13. Barcelona.

Miquel Verdaguer, mestre de cases, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut en comanda d'Antoni Rosar, mestre de daus, convers, ciutadà de Barcelona, 27 sous i 6 diners.

AHPB, Pere de Pou, Quintum manuale, 1400, desembre, 30 - 1404, nov., 17, f. 16r.

87

1401, abril, 28. Barcelona.

Nicolau Massana, convers, abans anomenat Aminay Massana, fill d'Antoni Massana, convers, que abans vivia a Barcelona i era anomenat Astruc Massana, ven a Joan Massana, convers, germà del dit Nicolau, una casa situada al Call de Sanahuja pel preu de 85 lliures i amb un cens de 27 lliures. Dita casa limita d'una part amb la casa que va ser de Jucef Turó, d'altra amb la casa que va ser d'Issaac Lobell, i per altra amb la casa de Castelló, carnicer. Nicolau va rebre aquesta casa mitjançant una donació feta pel seu pare.

AHPB, Tomàs de Bellmunt, 79/31, f. 3r.

88

1401, maig, 6. Barcelona.

Pere de Muntrós, convers, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, reconeix a Pere Moliner, mercader, ciutadà de Barcelona, tutor de Pericó de Montpaó, nebot seu, fill i hereter de Gabriel de Montpaó, difunt, que aquest li ha restituit, del bens de dita tutela, 6 florins d'or que ell havia pagat per avançat en concepte de lloguer d'una casa propietat del dit Pericó i que va haver d'abandonar al vendre-la aquest.

AHPB, Pere Granyana, Manuale, 1400, desembre, 29 - 1402, gener, 30, f.

39r.

Die veneris, VI die madii, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o primo.

Sit omnibus notum quod^a ego, Petrus^b de Muntrós, conversus, curritor auris, civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis, Petro Mulnerii, mercatori, civi Barchinone, presenti, tutori Periconi de Montepanone, nepotis vestri, filii et heredis Gabrielis de Montepanone, quondam, mercatoris, civis dicte civitate, quod de bonis dicte tutele restituistis et solvistis mihi^c, et planarie ad meam voluntatem^d, viginti septem solidos monete Barchinone de terno, qui mihi debebatur, seu per nos mihi restitui debebant, ex logerio cuiusdam hospicii quod dictus pupullus habeat in dicta civitate in Callo Maiori, prope fontem dicti calli, quodque michi locaveratis ad unum annum pro precio ·XII· florenorum. Et solvemus vobis anticipatos sex florenos. Et durante ipso logerio vos vendidistis ipsum hospicium et habui exire ab eodem, et habui recuperare dictam proratam. Et ideo renuntiando exceptione peccunie predicte non numerate et non solute, et doli mali,^e facio vobis de predictis ·XXVII· solidi presentem apocham de soluto in testimonium permissorum ac bonum et perpetum finem et pactum de ulteris non pettendo.

Actum est hoc Barchinone, ·VI· die madii, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o primo. Sig+num Petri de Muntrós, predicti, qui hec laudo et firmo.

---

a. *Interlineat.* – b. *Dues ratlletes damunt del nom per indicar la ferma.* – c. *Segueix ratllat bonis vestris.* – d. *Interlineat.* – e. *Segueix ratllat facio vobis, nomine predicto.*

89

1401, maig, 24. Barcelona.

Pere Bertomeu, convers, coraler ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut de Joan Anciau, mercader, ciutadà de Tolosa, 55 lliures i 5 sous barcelonins d'aquelles 100 que el dit Joan li devia per uns botons de coral.

AHPB, Pere Granyana, *Manuale*, 1400, desembre, 29 - 1402, gener, 30, f. 89v.

90

1401, juny, 14. Barcelona.

Francesc de Pedralbes, convers, mestre en medicina, ciutadà de Barcelona, lloga a Constança, dona de Francesc Miró, mercader, ciutadà de Barcelona, una esclava seva anomenada Lucia, tàrtara, , durant 2 anys per alletar al seu fill Nicolau de 6 mesos, per 50 lliures.

AHPB, Pere Granyana, *Manuale*, 1400, desembre, 29 - 1402, gener, 30, f. 49v.

91

1401, juny, 29. Barcelona.

Eulàlia, filla de Bonanat Regardós, sastre, de Caldes de Montbui, conversa, promet a Pere Llunes, sastre, convers, ciutadà de Barcelona, que des de l' 1 de juliol fins a Pentecosta, alimentarà i cuidarà plenament el fill comú, Joan Lleonart, de 7 mesos, que viurà amb ella. D'altra part, Pere Llunes promet pagar a la dita Eulàlia 22 sous per a l'alimentació del nen.

AHPB, Joan de Pericolis, Manuale primum, 1392, desembre, 5 - 1402, març, 1, f. 27v.

92

1401, setembre, 01. Barcelona.

Bartomeu Vives, corredor d'orella, convers, ciutadà de Barcelona, procurador de Nadal de Requesens, mercader, habitant de Tivissa, reconeix a Abraham Brunell, jueu, habitant d'El Molar, arxidiòcesi de Tarragona, que aquest li ha pagat, per mans de Pere de Passavant, peller, ciutadà de Barcelona, 6 lliures i 12 sous pel preu de dues dotzenes de cordons de pell assaonats que dit Abraham va encarregar al dit Nadal.

AHPB, Pere de Pou, Quintum manuale, 1400, desembre, 30 - 1404, nov., 17, f. 85r.

93

1401, octubre, 6. Barcelona

Bernat Bisbe, mercader i ciutadà de Barcelona, reconeix rebre de Berenguer Martí, mercader, i Bernat Fabra, corredor d'orella, ambdos conversos i ciutadans de Barcelona, en comanda a Alexandria en el lleny de Pere Joan, ciutadà de Barcelona, 12 lliures, 10 sous invertides en tres lliures i set unces i mitja de botons de coral. Es compromet a invertir el producte de la venda segons millor consideri.

AHPB, Bernat Nadal, *Secundus liber comandorum* 1397, desembre, 3 - 1403, agost, 16, fol. 88v.

Die jovis, VI die octobris, anno predicto.

Bernardus^a Bisbe, mercator, civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis, Berengario Martini, mercatori, et Bernardo Fabre, curritori, conversis^b, civibus dicte civitatis, quod habui et recepi a vobis et porto in vestra comanda, cum lembo Petri Iohannis, civis Barchinone, ad partes Alexandrie et ad alias mundi partes, in quibus

dictus lembus portum faciet causa mercandi, duodecim libras et decem solidos Barchinone, implicitas in tribus libris et septem uncis et media de botons de coral ad pondus et libram Barchinone, solutis generalitate et aliis missionibus missis in dicto lembo. Renunciando *et cetera*. Vendere *et cetera*. Implicare ad mei noticiam et, si michi videbitur, possim predictos botones baratare cum illis rebus et mercibus que michi utiles videbuntur, cum posse aportandi mecum tam cum dicto lembo et sine eo et illis vassellis que michi videbuntur. Que quidem implicamenta *et cetera*. Ad quartum lucri *et cetera*. Obli[go] me personaliter ad bona *et cetera*. Renunciando beneficio minoris etatis *et cetera*. Et quia minor sum XXV annis, maior vero XXIII annis, iuro ratione minoris tantum. Hec igitur *et cetera*. Risicum *et cetera*.

Testes : Guillelmus Mayo, sartor, et Laurencius Aragay, scriptor, cives Barchinone.

---

a *Damunt el nom, dues ratlles obliqües per indicar la ferma.*- b. *Conversis interlineat.*

1402, febrer, 10. Barcelona.

Gracià d'Estela, tintorer, ciutadà de Barcelona, nomena procurador a Nicolau Guash, porter del rei, ciutadà de la dita ciutat, per a que cobri en nom seu 13 lliures, 19 sous i 10 diners que Abraham Benvenist, jueu de Castelló d'Empúries, abans jueu de Barcelona, li devia a causa de la cessió de drets de cobrament sobre ell feta per Rafael de Quer, convers de Barcelona, abans anomentat Bonafeu Fabib.

AHPB, Pere Claver, Llibre comú, 1401, desembre, 8 - 1402, octubre, 27, f. 41r.

1402, abril, 14. Barcelona.

Francesc Senant, convers, teixidor de vels, menor de 19 anys, ciutadà de Lleida, ara habitant de Barcelona, promet a Berenguer Soler, teixidor de vels, ciutadà de Barcelona, que treballarà per a ell durant sis mesos, convivint amb ell, de teixidor. Francesc treballarà la meitat de cada mes fent les vores dels vels i la resta del mes teixint. Berenguer de Soler, per la seva part, es compromet a donar-li feina durant duri el contracte, i si no ho fa, es compromet a pagar-li tres sous barcelonins. Francesc cobrarà per cada dotzena de vores 15 sous, i per altres vores 24 sous, i per teixir, 7 sous la dotzena de vels.

AHPB, Bernat Sans, *Manuale intrumentorum contractuum [comunium] decimum*, 1402, octubre, 32 – 1403, abril, 24, f. 90v-91r.

Die sabbati, XIII^a die mensis aprilis, anno predicto.

Ffranciscus^a Senant, conversus, textor velorum, filius [..]^b Senant, civis civitatis Ilerde, nunc vero habitator Barchinone, concedens iuramento per me inferius prestito etatem XVIII° annorum plenarem excessisse, maiorem et cetera, a presenti die qua presens conficitur intrumentum ad^c sex menses primo et cetera, promitto morari vobiscum, Berengario de Solerio, textore velorum, cive Barchinone, causa operandi et faciendi velos et non alias. Intelligatur tamen quod ego non^d [tenear] facere nec operare voras dictorum velorum //f. 91r // nisi per^e medium mensem cuiuslibet dictorum sex mensium et per residium medium mensem tenear^f texire et cetera. Promittens vobis quod per dictum tempus^g ero vobis bonus, fidelis et quod non operabo cum alio et cetera. Et si infra dictum tempus a vobis seu operatione vestra efugerem, dono vobis plenum posse et cetera. Et quod de infime dictorum sex mensium, enmendabo vobis omnes et cetera. Et omnes missiones et dampna et cetera. Credatur et cetera. Obligo me personaliter et bona et cetera. Iuro et cetera. Hec igitur et cetera. Ad hec ego Berengarius^h de Solerio, predictus, laudans predicta et acceptans vos, dictum Ffranciscum in discipulum, promitto vobis dare per dictu tempus sex mensium operationem dictorum velorum. Quod si non fecero, tenear vobis, illa die qua hoc

contigerit, solvere et dare pro salario illius die [sic] tres solidorum Barchinone. Et de duodena dictarum vorarum, quindecim solidos et aliarum vorarum viginti quator solidos, et proⁱ *texir* septem solidos cuiuslibet duodene. Sine et cetera. Dampna et cetera. Credatur et cetera. Obligo bona et cetera. Iuro et cetera. Hec igitur et cetera. Fiat utrique parti unum instrumentum.

Testes: Petrus Solsona, Johannes Solerii, mercatores, et Anthonius Brocard, scriptor.

---

a.- *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma seguit de iuro.* – b.- *Segueix espai en blanc.* – c. *Segueix ratllat V.* – d. *Segueix ratllat vel.* – e.- *Segueix ratllat XV.* – f.- *Segueix ratllat facere.* – g.- *Segueix ratllat eor eo.* – h.- *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma seguit de iuro.* – i.- *Segueix ratllat duodecim.*

96

1402, abril, 29. Barcelona

Ramon de Rosanes, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, dit abans de la seva conversió Caravida sa Porta, renúncia a la sentència dels comissaris segons la qual els creditors havien de restar de tot deute 5 sous i 6 diners per lliura.

AHPB, Antoni ESTAPERA, *Manual* 1402, abril, 13 – 1402, novembre, 22, fol. 13r-v.

Ego Raymundus^a de Rosanis, curriotr auris, civis Barchinone, olim iudeus, ad fidem conversus, qui ante dictam conversionem nominabar Caravida ça Porta, minor dierum, iudeus dicte civitatis, attendens post sequitam persecutionem iudeorum et destructionem Callis Iudayci Barchinone, inter creditores aliame et universitatis dicti Callis iudeorum seu conversorum olim iudeorum dicti Callis, qui tunc supererant, parte una, et ipsos conversos, parte ex altera, fuisse sententiatum et declaratum per venerabilem Felippum de Ferrariis, Guillermmum de Busquetis et Iacobum Pastoris, nunc comissarios regios et arbitros et arbitratores tunc per ipsos creditores et conversos electos, quod quilibet creditorum predictorum dimitteret et remitteret de suo debito

quinque solidos et sex denarios pro qualibet libra sui debiti memorati, ego itaque volens quoad hec premissae sententiae renuntiare et gratie etiam quinque solidorum et sex denariorum predictae, idcirco gratis et ex certa scientia convenio et promitto vobis dicte Thomede Peric, uxori magistri March, ab hac civitate, diu est, absentis, quod ego de dicta gratia seu sententia non gaudebo in illo censulae mortuo pensionis centum et decem solidorum monete Barchinone de terno, quos ego quolibet anno, XVII die mensis decembris, vobis facio atque presto ratione venditionis quam pretio mille centum solidorum vobis feci cum instrumento inde facto per Bartholomeum Exemeno, notarium, XVII die decembris, anno a nativitate Domini millesimo CCC^o octuagesimo nono, ut in eo latius continetur. Immo de tota pensione quolibet anno sive termino et eius pretio in casu luitionis seu redemptionis eiusdem vobis et vestris plenarie et integre sine aliqua diminutione respondebo et satisfaciam. Et obligo bona mea. Et iuro *et cetera. Fiat large.*

Testes: Marcus sa Closa, curritor auris, Petrus Torroni et Anthonius Cusi, scriptores, cives Barchinone.

---

a. *Damunt el nom dues ratlletes obliqües per a indicar la ferma* – b. *quolibet interlineat.*

97

1402, juny, 16. Barcelona.

Nicolau Capissa, custodi dels lleons i altres feres que el rei té al Palau Menor de Barcelona, ordena procurador seu a Guillerme Salavert, causidic i ciutadà de Barcelona, per a que cobri en nom seu els diners que li deuen com a lleoner i que han de ser pagats per alguna de les següents autoritats municipals: vicari, sotsvicari, batlle, sotsbatlle i mostassaf.

AHPB Pere Claver, Llibre comú, 1401, desembre, 8 - 1402, octubre, 27, f.

46v.

98

1402, juny, 6. Barcelona.

Clara, vídua de Guillem Cot, mercader i ciutadà de Barcelona, lloga durant tres anys a Pere Gisbert de Camprodon, seder, ciutadà de Barcelona, una casa amb dos portals situada al carrer Rauric, pel preu de 9 lliures anuals.
AHPB, Pere Joan Martí, Manuale, 1400, març, 14 - 1403, agost, 2, f.s/n.

99

1402. juliol, 17. Barcelona.

Clara, vídua de Guillem Cot, mercader, ciutadà de Barcelona, lloga per quatre anys a Pere Gisbert de Camprodon, seder, ciutadà de Barcelona, una casa amb dos portals situada al carrer de Rauric pel preu de 8 lliures i 15 sous.
AHPB, 94-1, f. s/n.

100

1402, agost, 2. Barcelona.

Bernard Coaner, fill i hereter universal de Domènec Cohaner, difunt, de la casa del rei, ciutadà de Barcelona, receptor dels beneficis del vicari, batlle i altres oficials dels rei a la dita ciutat, reconeix a Lluís d'Averçó, que va ser batlle de Barcelona, que dels beneficis de la batllia va pagar, per voluntat del dit Domènec, a Bernat de Vilar, subcol·lector dels terços de la cúria del vicari de la dita ciutat, 55 sous destinats als costos de la feina de cuidar les feres del rei.

AHPB, Pere Claver, Llibre comú, 1401, desembre, 8 - 1402, octubre, 27,
f. 70rv

101

1402, agost, 2. Barcelona.

Pere de Pla, convers, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, lloga durant un any a Pere Gralet, també corredor d'orella i convers, part d'una casa: la sala orientada a la via pública i que és el menjador, situada al Call de Sanahuja, a la plaça de la Trinitat. El preu són 9 lliures i 18 sous, dels

quals Pere Gralet en paga la meitat per avançat i pagarà la resta en acabar l'any.

AHPB, 79/4, f, 7v

102

1402, agost, 22.

Pere Oliver, corredor públic i jurat, ciutadà de Barcelona, reconeix a Bernat Lança, convers, procurador de Margarida, mare seva, conversa, que en concepte del seu salari com a corredor en la venda, mitjançant encant, de la casa de Bonjuha Cabrit i de Goio, muller seva, jueus difunts de Barcelona. L'encant va ser ordenat pel batlle de Barcelona per tal de pagar a la dita Margarida el deute que el matrimoni jueu tenia amb ella.

AHPB, Pere Claver, Pere Claver, Llibre comú, 1401, desembre, 8 - 1402, octubre, 27, f. 84v-85r.

Die martis, vicesima secunda die augusti, anno predicto.

Sit omnibus notum quod ego, Petrus Oliverii, cursor publicus et iuratus, civisque Barchinone, confiteor et recognosco vobis, Bernardo Lança, converso, procuratori domine Margarite, matris vestre, converse, quod in solutum pro rata salarii michi pertinentis pro subastando publice et per loca assueta civitatis predictae hospicium quod fuit Boniuhe Cabrit et Goio, eius uxoris^a, quondam, iudeorum dicte civitatis, quodque per venerabilem Johanem ça Bastida, olim baulum Barchinone, pro executione iusticie et vigore eiusdem retroclami emanati contra ipsos coniuges iudeos, per Nicholaum de Ulino, causidicum, procuratorem dicte Margarite, matris vestre, ex quandam scriptura tercii centum librarum monete Barchinone de terno, per coniuges iudeos ipsos facta in curia dicti bauili, fuit venditum et per me traditum venerabili Bernardo Cohanerii, civi Barchinone, ut plus offerenti, in eodem precio triginta mille solidorum dicte monete, solvistis michi septem libras et decem solidos monete Barchinone de terno. Et ideo renuntiando exceptioni dictarum septem librarum et decem solidorum a vobis non habitarum et non receptorum et doli mali, in^b testimonium premissorum, salvo michi iure in residuo dicti salarii, facio vobis de dictis septem libris

et decem solidis fieri // fol. 85r. // presens apoche intrumentum per notarium
infrascriptum.

Quod est actum Barchinone, vicesima secunda die augusti, anno a nativitate
Domini millesimo · CCCC^o · secundo.

Sig+num Petri Oliverii predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt: Laurencius Masó, notarius, et Anthonius Mas, scriptor,
cives Barchinone.

---

a. *Segueix ratllat orbs.* – b. *Segueix ratllat testimonio.*

103

1402, setembre, 25. Barcelona.

Francesc de Pujol, fill de Samuel Fallena, difunt, jueu de Barcelona, amb 15 anys d'edat, sense curador ni tutor, promet a Antoni Xertell, peller, ciutadà de Barcelona, que durant un any conviurà amb ell per tal de servir-lo i aprendre l'ofici de peller. Presenta com a fiador a Pere Oliver, giponer, ciutadà de la dita ciutat. Antoni Xertell promet a Francesc alimentar-lo durant tot aquest temps i pagar-li 11 florins d'Aragó equivalents a 6 lliures i un sou barceloní.

AHPB, Pere de Pou, Quintum manuale, 1400, desembre, 30 - 1404, nov.,
17, f. 89r.

104

1403, març, 5. Barcelona.

Jaume Saulet, habitant de Sant Vicens dels Horts, promet a Bernat Terrades, convers, teixidor de vels, ciutadà de Barcelona, que Cilieta filla del dit Jaume, conviurà amb el dit Bernat, durant dos anys i 3 mesos, per tal

d'aprendre el seu ofici de teixidor de vels. Bernat Terrades es compromet a alimentar a la dita Claretà amb el mateix menjar que prengui el dit Bernat. Claretà rebrà com a sou per aquest temps 5 florins d'or: 3 florins li seran pagats el pròxim més de setembr, i al setembre del pròxim any els dos florins restants.

AHPB, Pere Joan Martí, *Manuale*, 1402, març, 14 – 1403, agost, 2, s/f.

Die lune, V^a mensis madii, anno predicto.

Jacobus Saulet, habitator ville Sancti Vincencii de Ortis, diocesis Barchinone, per firmam et plenam stipulationem promisit Bernardo Terrades, converso, textori velorum, civi Barchinone, quod Cilieta, filia ipius Jacobi, morabitur com dicto Bernardo causa adiscendi suum officium, et alias causa serviendi in omnibus serviciis licitis et honestis, a presenti die, qua presens conficitur instrumentum, ad duos annos et tres menses. Promittens quod non recedet et cetera. Quod si fecerit, eam capere seu capi facere et cetera. Et si quid mali et cetera. Et pro hiis obligavit omnia bona sua. Et iuravit. Dictus tamen Bernardus Terrades teneatur dictam Cilietam providere in cibo et potu, illis cibo et potu quibus ipse Bernardus fruetur in domo sua, et in calciatu. Et quod teneatur sibi dare pro solidata, scilicet pro vestitu, quinque florenos, videlicet per totum mensem septembris proxime instantem, tres florenos, et ab ipso mense ad alium mensem septembris proxime, residuos duos florenos^a. Et nichillominus teneatur // f. 89v// [...]^b.

---

a.- *Segueix ratllat Ad hiis.* – b.- *Resta del document malmès per la humitat.*

1403, abril, 3. Barcelona

Pere Llorenç, ciutadà de Barcelona, curador constituït per Domènec Coaner, comissari, administrador i jutge ordenat sobre tots i singulars negocis de l'aljama dels jueus de Barcelona i dels conversos, reconeix haver rebut de Francesc Serra, àlies Lart, de la parròquia de Sant Ciprià de Tiana, 11

lliures i 20 sous, de les 17 lliures i 15 sous i 6 diners, que Arnau Lart i la seva muller debien a Bonsenyor Gracià, difunt, jueu de Barcelona, amb dues escriptures de terç.

AHPB, Francesc de MANRESA, *Manual*, 1401, setembre, 21 – 1403, juliol, 4, fol. 116r-v.

Ego^a Petrus^b Laurentii, civis Barchinone, curator datus, constitutus et assignatus per Dominicum Cohanerii, civem Barchinone, commissarium et administratorem ac iudicem ordinarium in et supser omnibus et singulis negotiis civilibus aliame iudeorum Barchinone et eius singularium, tam ad fidem catholicam conversorum quam adhuc etiam iudeorum, tangentibus quovis modo, per illustrissimum dominum regem specialiter deputatum et ordinatum, prout de dicta comissione constat per quandam papiri litteram ipsius domini regis eiusque sigillo sigillatam, datam Barchinone XV die iunii, anno a nativitate Domini M^o CCC XLVII°, prout de ipsa cura constat per instrumentum publicum inde factum in posse Bernardi Rubey, notarii auctoritate illustrissimi domini regis Aragonum per totam terram et dominationem suam, XXV die febroarii, anno M^o CCC^o XCVIII^o, nomine predicto confiteor et recognosco vobis Francisco Serra, alias Lart, parrochie Sancti Cipriani de Tiana, quod ex illis decem et septem libris et XV solidis et sex denariis^b Barchinone, quas Arnaldus Lart et^d uxor dicte parrochie debebat cum duabus scripturis tertii contentis in curia venerabilis baiuli Barchinone, videlicet / una XII die marcii, anno M^o CCC LXXXVI, et altera XXXVIII die mensis marcii anni M^o LXXXVII, Bonidomino Graciano, quondam, iudeo civitatis Barchinone, solvistis michi iam dicto nomine, facta compositione de residuo, undecim libras Barchinone et XX solidos Barchinone, *los quals* vos bistraxistis ratione missionum per me factarum ratione predicta.^e De quibus undecim libris fecistis michi instrumentum pure comande, quod vobis trado sincerum et integrum. Et de quibus XI libris feci mentionem in pena dictarum tertii scripturarum. Et ideo facio vobis bonum et perpetuum finem, salva cessione infrascripta *et cetera*. Idcirco sine evictione et bonorum meorum obligatione do, cedo et mando omnia iura^g contra dictum Bernardum Lart seu bonorum detentores *et cetera*. Quibus iuribus *et cetera* Insuper *et cetera*. Et dico et mando scriptoribus curie dicti Baiuli quo solam presentem exhibitionem cancellent et anullent *et cetera*, quoniam ego cum presenti cancello et anullo *et cetera*. *Fiat large*.

Testes: Berengarius Eroles, cotonerius, Bernardus Serrra, cultor, civis, et Iohannes Blanch, scriptor Barchinone.

---

a. *Al marge esquerre in libro* – b. *Damunt el nom, dues ratlletes obliqües per a indicar la ferma* – c. *dinariis, al ms denarios* – d. *Segueix ratllat eius* – e. *los quals vos bistraxistis interlineat* – f. *Segueix ratllat et ideo facio vobis* – g. *Segueix ratllat et cetera et quibus.*

106

1403, abril, 24. Barcelona.

Francesc Sunyer, convers, ciutadà de Barcelona, promet a Isabel, muller de Domènec Senil, ciutadà de la dita ciutat, que viurà amb ella durant un any per tal d'aprendre el seu ofici de teixidora de vels. Francesc presenta com a fiador a Joan Pere, convers, veler, ciutadà de la dita ciutat. Durant aquest any, Isabel promet a Francesc Sunyer que l'alimentarà i proveirà de calçat. A més li donarà dos parells de sandàlies de drap de la terra, i un parell de camises i bragues de lli.

AHPB, Francesc de Manresa, Manual, 1401, setembre, 21 – 1403, juliol, 4, f. 135v-136r.

Die jovis, VII^a die junii, anno predicto.

Ffranciscus^a Sunyerii^b, conversus, civis Barchinone, gratis et ex certa scientia, convenio et promitto vobis domine Isabeli, uxori Dominici Senil, civis iamdicte civitatis Barchinone^c, quod a festo Pentecostes proxime transacti ad unum [annum] tunc sequentem, morabor vobiscum causa adiscendi officium vestrum *de teixidor de vells*, et alias serviendi vobis in omnibus mandatis licitis et honestis. Ex quod infra dictum tempus non recedam a vobis nec a servicio vestro, vos tamen faciente [sic] habitationem in civitate Barchinone nec in territorio^d ipsius. Quod si fecero, dono vobis licentiam quod possitis me capere et cetera, et captum in posse vestro tornare et cetera. Et quod emedabo omnes dies et cetera. Et omnia dampna et cetera. Et ut de predictis diligentius cautum sit, dono vobis fideiussorem^e Johannem Petri, conversum, velerium, civem Barchinone, qui mecum et sine me et cetera. Ad hec ego, dictus Johannes, suscipiens in me sponte hanc fideiussionem, convenio vobis, dicte Isabeli, quod cum dicto principali et cetera. Et pro hiis obligamus omnia bona et cetera. Et iuramus et cetera. Renuntians

[sic] beneficio novarum constitutionum et cetera. Et ego dictus fideiussor legi dicenti quod prius conveniatur principalis et cetera. Ad hec ego, dicta Isabell, laudans predicta, promitto vobis, dicto Francisco Sunyerii, quod providebo // f. 136r// per totum tempus unius anni in cibo et potu et calciatu pedum. Et quod colam et cetera ad usum Barchinone. Et quod docebo officium scilicet *de ordire e de teixir*. Et quod dabo duo paria caligarum de panno *de la terra* et unum *par de camises e de bragues* panni lini. Et pro hiis obligo bona mea. Et volumus nos, dicti contrahentes, quod de hiis fiant duo publica consimilia instrumenta.

Testes: Guillelmus de Salavert, causidicus, et Johannes Blanc, scriptor Barchinone.

---

a.- *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma, seguit de iuro.* – b.- *Interlineat maior XX, minor XXV annis.* – c.- *Segueix ratllat causa adi.* – d.- *Segueix ratllat vostro.* – e.- *Dues ratlles a sobre per indicar la ferma, seguit de iuro.*

107

1403, abril, 24. Barcelona.

Joana, vídua de Joan Cebrià, conversa, ciutadana de Girona, promet a Clara, muller de Joan Sanxo, convers, teixidor de vels, ciutadans de Barcelona, que Caterina, filla de la dita Joana, de 9 anys d'edat, viurà amb ella durant cinc anys per tal d'aprendre el seu ofici. El sou d'aquest cinc anys són 5 florins d'or d'Aragó. Tanmateix, la vídua Joana cobra un florí per anticipat. La resta serà pagada passats els cinc anys. Per la seva banda, Clara es compromet a alimentar a Joana durant el dit temps i a proveir-la de vestit i calçat.

AHPB, Pere Joan Martí, *Manuale*, 1402, març, 14 – 1403, agost, 2, f. s.

Die jovis, XXIII aprilis, anno predicto.

Domina Johanna^a, que fuit uxor Johannis Sabriani, quondam, conversi, civitatis Gerunde, per firmam et solemnem stipulationem promisit domine Clare, uxori Johannis Sanxo, conversi, textoris velorum, civis Barchinone, quod Cathalina, filia ipsius domine Johanne, in etate VIII annorum vel inde circa constituta, morabitur secum causa adiscendi et alias serviendi sibi in omnibus licitis et honestis et cetera, a primo die mensis madii proxime ad quinque annos proxime venturos, pro solidata V florenorum, de quibus de presenti tradidit unum florenum et residuos quatuor in fine dictorum V annorum. Et quod dicta domina Clara^b teneatur ipsam providere in cibo, potu, vestitu et calciatu, et colere per totum dictum tempus sanam et egram et cetera. Et hec utraque pars promiserunt et iurarunt facere et complere. Et pro hiis obigarunt omnia eorum bona et iurarunt et cetera. Fiant duo instrumenta et cetera. Notetur ut in forma.

Testes: Ferrarius Amerosii, mercerius, civis Barchinone, et Anthonius Percis, parator pannorum lane civitatis Gerunde.

---

a.- *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma.* – b.- *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma seguit de iuro.*

108

1403, maig, 29. Barcelona.

Mateu de Rosanes, convers, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut en comanda de Bernat Malet, teixidor de draps de llana, ciutadà de Perpinyà, 15 lliures i 5 sous.

AHPB, Mateu Ermengol, Primum capibrevium, 1400, maig, 24 - 1403, juny, 16, f. 162 rv.

109

1403, octubre, 6. Barcelona.

Pere Benet, ciutadà de Girona, procurador de Pere Oller, mercader, ciutadà de Girona, reconeix a Ramon Bertran, convers, corredor de llibres, que aquest li ha

pagat cinc florins d'or d'Aragó, equivalents a 55 sous barcelonins, per dos llibres, Ars Ypocratis i Egidius de Ormis, que el seu principal li va vendre.

AHPB, Tomas de Bellmunt, *Manuale decimum contractuum comunium*, 1403, juny, 15 - 1403, novembre, 23, f. 72v.

110

1403, octubre, 15. *Gabriel Terrassa, Secundus liber manuale, 1407, novembre, 22 - 1410, juliol, 83. s/n.*

Mateu de Rosans, convers, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, per tal de pagar el que li deu a Andreu Gassó, sastre, habitant de Barcelona, cedeix a aquest els drets de cobrament sobre els 88 sous barcelonins que Francesc de Cortilles, convers, dauer, habitant de València, deu al dit Mateu de Rosans.

AHPB, Gabriel Terrassa, *Primum capibrevium*, 1401, maig, 31 - 1403, novembre, 17, s/f.

111

1403, novembre, 21. Barcelona.

Joan de Quer, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, fill de Ramon de Quer, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, i Blanca, muller seva, reconeix a Eulàlia, àlies Blanquina, filla de Jaume Ballester, corredor d'orella, i Bertomeua, muller seva, futura esposa del dit Joan de Quer, haver rebut 93 lliures, 10 sous i dos diners, en concepte de dot de la dita Eulàlia. Al mateix temps, Joan de Quer fa donació a Eulàlia de 46 lliures i 15 sous, essent entre dot i augment 140 lliures i 15 sous.

AHPB, Tomas de Bellmunt, Manuale decimum contractuum comunium, 1403, juny, 15 - 1403, novembre, 23, f.99rv.

112

1403, novembre, 21. Barcelona.

Instrument notarial pel qual Ramon de Quer, pare de Joan de Quer, obliga al seu fill a que ell i la seva muller visquin en una cambra de casa seva un cop estiguin casats. Tot el que dit matrimoni inverteixi en dita cambra serà per Joan i la seva muller.

AHPB, Antoni Estapera, Manual, 1417, des., 30 - 1419, març, 18, f. 100rv.

113

1404, maig, 3. Barcelona.

Pere Llombard, batxiller en medicina, convers, habitant de Vilafranca de Conflent, reconeix a Dolça, muller seva, filla de Berenguer Ferrer, coraler, i la seva muller Estela, conversos i ciutadans de Barcelona, què ha cobrat per mans del dit Bernard 40 lliures barcelonines corresponents a la seva dot.

AHPB, Pere Granyana, Manuale quintum decimum, 1403, desembre, 17 - 1404, des., 24, f. 36r.

114

1404, maig, 12. Barcelona.

Bernat Figuerola, mercader, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut de Joan de Pla, lligador de llibres, i de Berenguer Sant Just, garbellador d'espècies, ciutadans de Barcelona, 51 florins d'or en concepte de lloguer durant tres anys d'una casa amb obrador situada a la plaça Sant Jaume.

AHPB, 76/3, f. 11v-12r.

1404, juny, 19. Barcelona

Pere Granyana, notari de Barcelona, reconeix haver rebut de Guillem Negre, de la tresoreria del rei i comissari dels negocis dels conversos i jueus de l'antic Call de la dita ciutat, mitjançant Pere Llorenç, 10 florins d'or d'Aragó, que són el seu salari dels mesos febrer, abril i maig, com a procurador dels creditors particulars del dit Call. El sou anual és de 30 florins d'or d'Aragó

AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale quintum decimum*, 1403, desembre, 17 – 1404, desembre, 21, fol. 46r.

Die iovis, XIX^a die iunii, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o quarto.

Sit^a omnibus notum quod ego Petrus Granyana, notarius Barchinone, confiteor et recognosco vobis venerabili Guillermo Nigri, de thesauraria domini regis, civi Barchinone, comissario negotiorum^b conversorum et iudeorum olim Callis Iudayci Barchinone, quod de peccunia dicte comissionis et per manus Petri Laurentii, qui ipsos michi tradidit vigore precepti per vos sibi die presenti facti,^c solvistis michi numerando bene et plenarie ad meam voluntatem decem florenos auri de Aragonia, michi debitos pro salario meo^d unius tertii anni, videlicet mensium febroarii, aprilis et madii anni presentis,^e ad rationem XXX florenorum pro anno, ex eo quia ut procurator creditorum particularium^f dicti Callis interveni in negotiis dicte comissionis. Et ideo renuntiando exceptioni peccunie non numerate et non solute et doli mali, facio vobis de predictis decem florenis presentem apocham de soluto in testimonium premissorum.

Actum est hoc Barchinone, XIX^a die iunii, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o quarto.

Sig+num Petri Granyana, predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt: Petrus Amati et Franciscus Bernardi, scriptores, cives Barchinone.

a. *Al marge esquerre clausum traditum* – b. *Segueix ratllat callis iud* – c. *qui ipsos ... presenti facti interlineat* – d. *salario meo interlineat. Segueix ratllat unius i escrit sobre quondam ratllat* – e. *Segueix ratllat quibus* – f. *Segueix ratllat dct.*

116

1404, setembre, 00. Barcelona.

Joan Boscà, convers, coraler, habitant de Barcelona i oriünd de València, promet a Llorenç Massana, convers, mercader, que treballarà per ell durant 2 anys. Així mateix, li promet que durant aquest temps no jugarà a daus. Per aquests dos anys, Joan cobrarà 232 sous barcelonins.

AHPB, Tomàs de Bellmunt, Manual, 1401, juliol, 8 – 1402, gener, 26, f. 28v.

Johannes Boschani^a, conversus, coralerius, habitator Barchinone^b, oriundus Valencie, gratis et cetera, concedens iuramento a me inferius prestito me etatem sexdecim annorum plenarie excessisse, minorem vero fore XXV annis, nec habeo patrem nec matrem, nec etiam habeo nec habere volo curatorem,^c a crastina die ad^d duos annos primos et cetera, promitto stare vobiscum, Laurencio Massana, mercatore, cive Barchinone, causa utendi dicto coralerii officio et etiam operandi eodem, et alias serviendi vobis in omnibus mandatis vestris licitis et cetera. Promittens vobis quod per totum dictum tempus stabo vobiscum. Et quod non ludam infra dictum tempus absque vestri licencia ad aliquem ludum taxillorum. Et quod non recedam a vobis infra dictum tempus absque vestri licencia. Quod si facerem, dono vobis plenum posse quod possitis me capere et captum et cetera, et cogere me et cetera. Et quod per dictum tempus ero vobis bonus, fidelis et legalis et sollicitus et cetera, omne bonum perquirendo, omneque dampnum et cetera. Et quod in fine dicti temporis emendabo vobis omnes dies simul cum omni dapno^e. Et predicta promitto facere sub pena decem librarum Barchinone de terno et cetera. Et obligo et cetera. Renuntio et cetera. Et nichilominus promitto pro predictis prestare homagium ore et manibus comendatum iuxta Usaticos Barchinone. Versa vice ego dictus Laurencius Massana, //f. 66v// predictus, laudans predicta, promitto vobis Johanni Boschani quod ego providebo vobis in comestione et potu et in

sotularibus. Et etiam dabo tibi pro solidata primi anni dictorum duorum annorum centum decem solidos, et pro solidata secundi anni dictorum duorum annorum centum viginti unum solidos Barchinone. Et alias colam vos sanum et egrum ad usum Barchinone. Obligo et cetera. Iuro et cetera. Hec igitur et cetera. Fiat utrique parti unum instrumentum.

Firme testium qui firmarunt dicta die: Ffranciscus Clota, textor velorum, et Petrus Crespia et Marchus de Querio.

Item, firmarunt apocham de receptis quatuor florenis et cetera.

Testes proxime dicti.

---

a. *Interliniat* conversus – b. *Segueix ratllat* filius Gratis. – c. *Segueix ratllat* Gratis.- d. *Segueix ratllat* unum annum primum et cetera. Promitto stare vobiscum.- e. *Segueix ratlla obligo et cetera.*

117

1404, setembre, 00. Barcelona.

Joan de Feudo, convers, teixidor de vels de seda, ciutadà de Barcelona, promet a Joan Maçana, convers, mercader, ciutadà de la dita ciutat, que Arnau de Feudo, fill del dit Joan de Feudo, de 14 anys d'edat, treballarà per durant sis mesos fent botons de coral.

AHPB. Bernat Sans, Manual, 1404, agost, 14 – 1404, setembre, 27, f. 19v-20r.

Johannes de Feudo, conversus, textor velorum cirici, civis Barchinone, gratis et cetera, per firmam et solemnem stipulationem convenio et bona fide promitto vobis Joahanni Massana, mercatori, converso, civi dicte civitatis, quod Arnaldus de Feudo, filius mei, in XIII° anno vel circa sue etatis constituto, stabit vobiscum^b a presenti die usque ad quintam decimam mensis marcii proxime venturi, causa operandi vobiscum de officio *de obrar botó de coral*, et alias serviendo^c vobis per ipsum tempus in omnibus mandatis vestris et cetera. Et quod infra ipsum tempus non recedet. Quod si fecerit, dono licenciam et cetera. Et quod in fine dicti temporis, emendabo // f. 20 // dies [...] in comestione [...] pro solidata dicti temporis quin[...] ad tres [...] medium ad [...] et cetera.

Obligo bona et cetera. Iuro et cetera. [...] esset quod infra dictum tempus esset infirmus [...] ipsius [...] etiam providere ipsum durante [...].

Testes: Petrus Serdani, textor pannorum lane, Bernardus Fornerii et Raimundus Hualguerii, curritor auris, conversus.

---

a. Dues ratlletes per indicar la ferma. – b. *Segueix ratllat* servendo seu operandi vobiscum cora. – c. *Segueix ratllat* vobis.

118

1404, novembre, 15. Barcelona.

Pere Granyana, notari de Barcelona, reconeix haver rebut de Guillem Negre, de la tresoreria del rei, comissari dels negocis dels conversos i jueus de l'antic Call de la dita ciutat, mitjançant Pere Llorenç, 10 florins d'or d'Aragó, que són el seu salari pels mesos de juny, juliol, agost i setembre com a procurador dels creditors particulars del dit Call. El sou anual és de 30 florins d'or d'Aragó.

AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale quintum decimum*, 1403, desembre, 17 – 1404, desembre, fol. 86r.

Die sabbati, XV^a die novembris, anno a nativitate Domini m^o CCCC^o quarto.

Sit^a omnibus notum quod ego Petrus^b Granyana, notarius infrascriptus,^c confiteor et recognosco vobis venerabili Guillermo Nigri, de thesauraria domini regis, civi Barchinone, comissario negociorum conversorum et iudeorum olim Calli Iudayci Barchinone, quod de peccunia dicte comissionis et per manus Petri Laurencii, qui ipsos mithi tradidit vigore precepti por vos sibi die presenti facti, solvistis michi numerando bene et plenarie ad meam voluntatem, decem florenos auri de Aragonia, michi debitos pro salario meo unius tercii anni, videlicet mensium iunii, iulii, augusti et septembris proxime preteritorum, ad rationem XXX florenorum pro anno,^d ex eo quia, ut procurator creditorum particularium dicti Calli, interveni in negotiis dicte comissionis. Et ideo renuntiando exceptioni peccunie predicte non numerate et non solute et doli

mali, facio vobis de predictis decem florenis presentem apocham de soluto in testimonium premisorum.

Actum est hoc Barchinone, XV^a die novembris, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o quarto.

Sig+num Petri Granyana, predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt: Guillermus Salvatella, scriptor, et Petri de Camprodon, sederius, cives Barchinone.^e

---

a. *Al marge esquerre clausum traditum* – b. *Damunt el nom, dues ratlletes obliqües per a indicar la ferma.* – c. *infrascriptus interlineat.* – d. *Segueix ratllat et* – e. *Tot l'instrument ratllat amb tres ratlles verticals.*

119

1404, novembre, 26. Barcelona.

Pere Bertomeu, convers, coraler ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut de Joan Anciau, mercader, ciutadà de Tolosa, tot el que li devia pel preu d'uns botons de coral.

AHPB, Pere Granyana, *Manuale quintum decimum*, 1403, desembre, 17 – 1404, desembre, 24, f. 89v.

120

1405, gener, 22. Barcelona.

Joan Desplà, llibreter, convers de Barcelona, reconeix a uns marmessors que ha rebut, dels bens d'aquesta marmessoria, 11 florins d'or d'Aragó que li eren deguts a raó d'un missal que ell va lligar en benefici de la difunta a la que representen i que va ser donat a l'altar de Sant Antoni de la Seu de Barcelona.

AHPB, Gerard Basset, *Primum manuale*, 1404, setembre, 23 - 1405, juny, 15, f. 5rv.

121

1405, abril, 8. Barcelona.

Pere Soler, convers, coraler, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut 33 sous en comanda de Martí de Leredo, mercader, ciutadà de Barcelona.

AHPB, Pere Granyana, Manuale sextum decimum, 1404, des., 27 - 1406, des., 24, f. 23r.

122

1406, abril, 2. Barcelona.

Guillem Gener, de la parròquia de Sta. Eulàlia, reconeix haver rebut de Berenguer Martí, mercader, convers, ciutadà de Barcelona, una quantitat no especificada per la lactància de Vicença, bastarda del dit Berenguer, alletada per Guillemona, muller del dit Guillem.

AHPB, Bernat Sans, Manual, 1406, març, 6 - 1406, setembre, 3, f. 15r.

123

1406, març, 29. Barcelona.

Clara, vídua de Guillem Cot, mercader, ciutadà de Barcelona, lloga per un any a Pere Gisbert de Camprodon, seder, ciutadà de Barcelona, una casa situada al carrer de Rauric pel preu de 11 lliures. En mateix document consta instrument d'època de les 11 lliures. Clara vol que durant aquest any Pere li pagui 31 sous i 4 diners en concepte d'unes reparacions fetes en la dita casa.

AHPB, Pere Granyana, Manuale sextum decimum, 1404, des., 27 - 1406, des., 24, f. 93v-94.

124

1406, juliol, 28. Barcelona.

Pere Fuster, convers, sabater, ciutadà de Barcelona, promet a Gerard de Maçanet, convers, teixidor de vels, ciutadà de la dita ciutat, que Joanet, d'onze anys d'edat, fill del dit Pere, conviurà durant quatre anys amb el dit Gerard per aprendre l'ofici de teixidor. Gerard de Maçanet promet al dit Pere que alimentarà i calçarà al seu fill Joanet durant aquests quatre anys. Joanet cobrarà pels quatre anys tres florins d'or d'Aragó de la següent manera: un florí a la pròxima festa de sant Miquel i els altres dos passats dos primers anys dels quatre que dura el contracte. Joanet ha de recuperar els dies que estigui malalt.

AHPB, Joan Ferrer, *Primum manuale*, 1405, juliol, 14 – 1408, agost, 4, f. 11v.

Die mercuri, XXVIII^a mensis julii, anno predicto fuit recetum sequens instrumentum Barchinone.

Ego Petrus^a Fusterii, conversus, sabaterius, civis Barchinone, gratis et cetera, a prima die augusti proxime ventura ad quatuor annos primo et continue venturos, trado er comando vobis Geraldo de Macianeto, converso, textori velorum, civi Barchinone, Johannetum, filium meum, in XI anno sue etatis constitutum, causa adiscendi dictum vestrum officium de textorie et alia serviendi vobis in omnibus vestris mandatis licitis et honestis, de die et de nocte, iuxta suum posse. Promitens vobis me facturum, curaturum et daturum operam cum efectum, omni exceptione remota, quod dictus Johannetus, filius meus, per totum dictum tempus serviet vobis, ut est dictum, et quod erit vobis fidelis et legalis, paciens et obediens, diligens, sollicitus et intentus, utilia procurando et inutilia pro viribus evitando. Et quod infra ipsum tempus a vobis seu vestro servicio non recedet absque vestri licentia et permissu. Quod si faceret, promitto eum meii propriis sumptibus et expensis incontinenti in vestrum posse reducere et tornare. Promitto etiam vobis quod in fine dici temporis dictus filius meus emendabit vobis omnes dies per quos a vobis seu vestro servicio absens fuerit ratione fuge, infirmitatis aut alias propter sui culpam. Quoque etiam restituam et emendabo de bonis meis propriis vobis ad cognitionem proborum hominum, si quod malum vel dapnum, quod absit, dictus filius meus vobis aut bonis vestris fecerit seu intulerit quoquomodo infra dictum tempus,

una scilicet cum omnibus missionibus et cetera. Super quibus et cetera, credatur vobis et cetera. Et pro hiis complendis et attendendis, obligo vobis et vestris omnia bona mea, mobilia et immobilia, habita et habenda. Et ut predicta et cetera, iuro et cetera. Ad hec ego Geraldus^b de Macianeto, laudans et approbans omnia et singula supradicta et eisdem expresse consensuens, prout melius et plenius superius continetur, gratis et cetera, convenio et promitto vobis, dicto Petro Fusterii, quod per totum dictus tempus providebo ipsi Johaneto, filio vestro, in cibo et potu ac calciatu, tam de sotularibus quam de caligis, prout ipsum deceat. Quoque docebo eidem dictum meum officium, prout melius potero bona fide, et ipse filius vester adicere voluerit. Et eciam colam ipsum sanum et egrum ad usum et consuetudinem Barchinone. Necminus eciam promitto vobis dare ipsi filio vestro, sive vobis pro ipso, pro solidata totius dicti temporis tres florenos de Aragonia, per hos terminos sive solutiones: scilicet, unum florenum in primo venturo festo sancti Michaelis, et residuos duos florenos in fine duorum annorum primorum ex dictis quatuor annis. Et pro hiis et cetera, obligo vobis amnia bona mea et cetera. Et iuro et cetera. Fiant duo instrumenta, unum scilicet utrique nostrum et cetera.

Testes: Petrus de Castellviy, spaherius, Perichonus Ballistarii, conversus, textor velorum, cives, et Guillelmus Petri de Letone, scriptor Barchinone.

---

a. *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma, seguit de iuro.* – b. *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma, seguit de iuro.*

125

1406, setembre, 1. Barcelona.

Pere de Casasagia, mercader, ciutadà de Barcelona, ven a Marc d'Avinyó, seder, convers, ciutadà de Barcelona, una taula de fusta situada al carrer dels Apotecaris.

AHPB, 58-133, 25V-26R.

126

1407, agost, 4. Barcelona.

Ramón de Guaiters, notari ciutadà de Barcelona, procurador de Guillem Negre, de la tresoreria del senyor rei, ciutadà de la dita ciutat, comissari i administrador general de tots i singulars negocis de l'aljama de l'antic Call jueu de dita ciutat, cobrà dels testimonis de les últimes voluntats de Sança, difunta, muller de Joan Çabatella, argenter, ciutadà de Barcelona, per mans de Francesc Quintana, prevere, i havent fet composició entre els dits testimonis i la comissió, 88 sous dels 103 sous i 6 diners que la dita Sança debia a mestre Saltell Cabrit, difunt, metge jueu de Barcelona, amb escriptura de terç. En la redacció del present document estaven presents Arnau Baró, mercader, i Jaume Just, notari, procuradors i assessors dels creditors de l'antiga aljama dels jueus.

AHPB. Joan FERRER, *Primum manuale*, 1405, juliol, 14 – 1408, agost, 4, fol. 91.

Ego, Raymundus^a Guayters, notarius, civis Barchinone, procurator ad hec et alia constitutus a venerabili Guillermo Nigri, de thesauraria domini regis, civis Barchinone, comissario et administratore generali omnium et singulorum negotiorum civilium aljame olim^b Callis iudeorum dicte civitatis, per dominum regem specialiter deputato et assignato cum sua littera data Sugurbii, XV die iunii, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o tercio, presentibus, instantibus et consencientibus ac requirentibus venerabilibus Arnaldo Baronis, mercatore, et Iacobo Iusti, notario, civibus dicte civitatis, procuratoribus assertis diversorum creditorum dicte olim aljame, prout de ipsa procuracione ac aliis predictis constat intrumento publico inde acto Barchinone, XI^a die marcii, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o septimo, clausoque per discretum Petrum Salom, illustrissimi domini regis Aragonum scriptorem et auctoritate regia notarium publicum per tota terram et dominacionem eiusdem, nomine predicto, de consensu et voluntate dicti venerabilis Guillermi Nigri, confiteor et recognosco vobis venerabilibus manumissoribus testamenti seu ultime voluntatis domine Sancceie, quondam, uxoris Iohanis Çabatella, argenterii, civis dicte civitatis, quod, facta compositione et avinencia ex illis centum tribus solidis et sex denariis Barchinone, de quibus dicta Sancceia, dum

vivebat, fecit et firmavit tercii escripturam in libro curie venerabilis vicarii Barchinone, XXVI^a die augusti, anno a nativitate Domini M^o CCC^o LXX° nono, magistro Saltell Cabrit, medico, iudeo Barchinone, numeravistis et solvistis michi per manus vestri dicti Francisci Quintana, presbiteri, octuaginta octo solidos dicte monete. Et ideo renuntiando *et cetera*. Et nichilominus cum presenti dictam tercii scripturam cancello *et cetera*. Ad hec ego Guillelmus Nigri, predictus, consentio *et cetera*.

Testes quoad firmam dicti Raimundi Guayters: discretus Iohanes de Trilea, notarius, et Guillelmus dels Archs, cives Barchinone. Et quoad firmam dicti Guillelmi Nigri: discretus Petrus Çalom, notarius, et Bernardus de Rubió, comorantes cum dicto venerabili Guillelmo Nigri.

---

a. *Damunt el nom, dues ratlletes obliqües per a indicar la ferma* .- b. *Callis interlineat*
- c. *Damunt el nom, les dues ratlletes de la ferma*.

127

1408, febrer, 6. Barcelona.

Antoni de Pugsenten, menestral, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut diners en comanda de Jaume Sabater, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, 27 sous i 6.

AHPB, Francesc de Manresa, Sextum manuale, 1408, febrer, 4 - 1409, març, 9, f. 3rv.

128

1408, novembre, 28. Barcelona.

Berenguer de Plegamans, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut en comanda de Joan Sabater, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, 14 lliures i 17 sous.

AHPB, Francesc de Manresa, Manual, 1409, març, 10 - 1410, maig, 31, f. 85rv.

129

1408, desembre, 8. Barcelona.

Pere Granell, hostaler, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut en comanda de Jaume Sabater, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, 7 lliures i 14 sous.

AHPB, Francesc de Manresa, Sextum manuale, 1408, febrer, 4 - 1409, març, 9, f. 114v.

130

1408, desembre, 8. Barcelona.

Alfons Rius, mestre de cases, ciutadà de Barcelona, reconeix haver en comanda rebut de Joan Sabater, mercader, convers, ciutadà de Barcelona, 93 sous.

AHPB, Francesc de Manresa, Sextum manuale, 1408, febrer, 4 - 1409, març, 9, f. 114rv.

131

1409, març, 22. Barcelona

Gabriel Almúnia i Joan Almúnia, conversos, germans, habitants de Barcelona i oriünds de València, reconeixen rebre de Joan Rossell Mitjavila, mercader, ciutadà de Barcelona, en comanda en el seu viatge a Aigües Mortes-França-Avinyò amb la barca de Nicolau Ponç, de la vila de Cotlliure, 164 lliures, 8 sous i 4 diners invertides en tres costals de vi, dos costals de roja, vint-i-una cofes de panses, sis arroves, onze lliure i quatre unces d'indi bagadell, sis arroves de pols d'indi, sis arroves, vuit lliures i tres unces de gingebre baladí alexandri i en disset lliures i cinc unces de safrà mercader. Es comprometen a invertir el producte de la venda segons consta en un albarà. La comanda fou cancel·lada el 31 de maig de 1412.

AHPB, Bernat Nadal, *Manual instrumentorum contractuum*, 3, octubre, 1404 – 10, agost, 1410, fol. 65v.

1409, juny, 8. Barcelona

Francesc des Carner, mercader, i Guillem Pujades, botiguer, ciutadans de Barcelona, reconeixen rebre de Bernat d'Orta, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, en comanda en el seu viatge a Rodes-Xipre-Beirut amb la galera de Jaume Esteve i Pere Saragossa, ciutadans de Barcelona, 166 lliures, 2 sous i 10 diners invertides en dues caixes de sis quintars i una arrova de tor de coral net de tara, dues caixes de coral mitjà, i en vint-i-quatre lliures i deu unces de botó de coral, filat, picat i suany. Es comprometen a invertir el producte de la venda al seu arbitri.

AHPB, Bernat Nadal, *Manuale instrumentorum contractuum*, 3, octubre, 1404 – 10, agost, 1410, fol. 69r.-69v.

1409, agost, 20. Barcelona.

Francesc Quintana, prevere de Barcelona, procurador de Pere Soler, colteller, lloga per un període de quatre anys a Romeu d'Agis, seder, convers, ciutadà de Barcelona, una taula propietat del dit Pere situada a la plaça de les Cols, pel preu de 69 sous anuals.

AHPB, 56-11, 54v.

1409, agost, 21. Barcelona

Pere Munt-rós, mercader, ciutadà de Barcelona, reconeix rebre de Bernat Fabra, convers, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, en comanda en el seu viatge a Alexandria amb la nau de Bernat Roger i Pere Doy, ciutadans de Barcelona, 100 lliures i 3 sous invertides en trenta gerres plenes d'oli

i cinc draps de llana de diversos colors de Vilafranca del Conflent. Es compromet a invertir la meitat del producte de la venda en laca, si el quintar es troba a 22 bessants d'or d'Alexandria, i la resta en canyella d'arceni, si es troba a 40 bessants d'or. En cas contrari, la inversió serà en encens d'Alexandria, si el quintar es troba a 16 bessants, i en el seu defecte la meitat en canyella comú, si es troba a raó de 22 bessants, i la resta en pebre. En defecte de la primera tot s'invertirà en pebre. La comanda fou cancel·lada el 7 de juny de 1410.

AHPB, Arnau Lledó, *Llibre de comandes*, 1407, agost, 20 – 1417, novembre, 28, fol.22r.

135

1409, setembre, 24. Barcelona.

Bertran Guinard, coraler d'Arlet, a Provença, promet a Agustí Amorós, coraler, ciutadà de Barcelona, estar amb ell durant un any per tal de servir-lo en el seu ofici de coraler. Agustí, per la seva banda, promet a Bernat, alimentar-lo i vestir-lo, a més de donar-li dues camises. Bertran cobrarà, com a sou de tot l'any, 12 florins d'or d'Aragó.

AHPB. Francesc de Manresa, *Manual*, 1409, març, 10 – 1410, maig, 31, f 65v.

Ego Bertrandus^a Guinart, coralerius, loci d'Arlet lo Blanch de Prohensa, gratis a presenti die qua hoc presens conficitur instrumentum ad unum annum primo venturum promitto stare vobiscum, Augustino Amoros, coralerii, civi [sic] Barchinone, causa serviendi vobis in officio vestro de coraria [sic]. Et quod ero vobis paciens et humilis, omne commodum vobis et bonis vestris pro posse perquirendo et cetera. Et quod non recedam a vobis et cetera. Et quod emendabo omnes dies et cetera. Et pro hiis obligo bona mea et iuro et cetera. Ad hec ego Augustinus^b Amoros, laudans predicta, promitto vobis dicto Bertrando Guinart quod providebo vos per totum dictum tempus in cibo et potu et calciatu tibiatarum et pedum. Et quod dabo duas camissias. Et dabo pro solidata duodecim florenos auri Aragonie. Et quod colam sanum et infirmum ad usum et consuetudinem Barchinone. Et pro hiis, obligo bona mea. Et fiant duo et cetera.

Testes: Petrus Rifos, Pau Riba et Jacobus Bergues, scriptores Barchinone.

---

a.- *Dues ratlletes per indicar la ferma i iuro.* – b. *Dues ratlletes per indicar la ferma.*

136

22 de gener de 1410. Barcelona.

Joan Bassand, prior del monestir i convent del l'ordre dels Celestins, dóna en emfiteusi a Antoni Portella i a Berenguer Bonet, gerrers i ciutadans de Barcelona, un terreny situat a la muntanya de Montjuïc, a la zona de l'antic cementiri jueu de la ciutat, pel preu de 110 sous i a un cens de 12 morabatins. El rei va donar aquest terreny als Celestins el 9 de novembre de 1408.

AHPB, Simó Carner, 112-1, f. 24rv.

Die mercurii XXII die, januarii, anno predicto.

In^a Dei nomine. Noverint universi, quod nos Johannes^b Bassandi, prior monasterii Sanctarum Religiarum palatii regis maioris ordinis Celestinarum, et conventus fratrum eiusdem monasterii, quorum nomina inferius sunt scripta, gratis etcetera et ex certa scientia per dictum monasterium et nos eius nomine et omnes succesores nostros in dicto monasterio, damus in emphiteosim et stabilimus vobis, Anthonio Portella et Berengario Bonet, gerreriis, civibus Barchinone, et vestris perpetuo, vestris cum enim consimilibus et vestrorum, ad bene videlicet, meliorandum, tenendum et in sana pace perpetuo possidendum, quendam tercium terre heremum continentem in se unam modiatam, et etiam totum ad quod habere poteritis seu que sint de pertinentis dicti trocii terre. Ex parte^c circii in tenedone videlicet Bernardi Magranerii, civis Barchinone^d. Quod quidem trocium terre est ex illo spacio terre situato in podio Montis Iudayci. Quod spacium olim^e esse solebat cimiterium^f antiquum iudeorum civitatis Barchinone^g. Quod nos per liberum et franchum alodium^h racione donationis per serenissimum dominumⁱ regem^j de predicto spacio terre et pluribus aliis nobis et dicto nostro monasterio facto, ut constat de ipsa donatione quanda carta pergamenea sigillo suo pendenti munita que data fuit nona die mensis novembris, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o octano, hebemus et possidemus in dicto podio. Et terminatur ab oriente in

tenedone vestri, dicti Berengarii Bonet, quadam via mediante, a meridie in tenedone venerabile Jacobi Augustini, iurisperiti, quadam alia via mediam, etcetera; ab occidente in dicto spacio terre aduch nobis remanente, et a circio in tenedone Bernardi Magraner, civis Barchinone. Hanc autem stabilicionem *et cetera* facimus per nos et omnes successores nobis priores in dicto monasterio, vobis, dictis Anthonio Portella et Berengario Bonet, sicut melius dicti potest sub tali tamen pacto et conditione: quod pro^k dicto^l trocio, terre quod vobis in enphiteosim stabilimus // f. 24v// detis et solvatis, vos et vestri, in hiis successores, nobis et nostris, in dicto monasterio successoribus, a festo videlicet Pasce Resurrectionis Domini ad unum annum tunc primo venturum, et sic deinde anno quolibet perpetue in dicto termino sive festo, inter censum et decimam duos morabatinos bonos alfonsinos auri fini et ponderis recti, dando pro utroque ditorum duorum morabatinorum novem solidos Barchinone *et cetera*. In hiis autem non proclametis, *et cetera*. Liceatque vobis et vestris, *et cetera*. Liceat etiam vobis et vestris dictam terram et lapides a dicto trocio terre quotiens totiens volueritis extrahere sive extrahi facere tam pro dicto vestro officio exercendo quam *et cetera*^m. Salvis tamen semper, *etcetera*. Pro intrata vero que vobis in empheosim damus, dedistis et solvistis nobis centum et decem solidos Barchinone. Et ideo *et cetera*, dando *et cetera*. Preterea confitemur et recognoscimus vobis quod in predictis nichil est actum in lesionem dicti monasterii immo condicio eiusdem fit melior rationibus que secunturⁿ ponantur. Insuper, convenimus et promittimus vobis quod predicta que vobis in emphiteosim damus, faciemus vos et vestros habere *et cetera*. Et pro hiis obligamus vobis omnia bona dicti monasterii, *etcetera*. Ad hec nos, dicti Anthonius^o Portella et Berengarius^p Bonet, laudantes predicta et acceptantes predictum stabilimentum a vobis, dicto domino priore, sub modis et formis superius contentis convenimus et promittimus vobis quod dabimus vobis anno quolibet predictos duos morabatinos^q in dicto termino. Et pro hiis obligamus vobis predicta per vos nobis stabilita et generaliter omnia alia bona nostra mobilia, *et cetera*. Et volumus quod de presenti contractu, *et cetera*. Ad hec nos Guillermus^r de Alesto et Guillermus^s de Buciacho, fratres et conventuales dicti monasterii predicto laudamus.

Testes: Anthonius Staper, portarius domini regis, et Arnaldus Ferrarii, scriptor, cives Barchinone.

Hic debent notari quaedam capitula facta et firmata inter Anthonium^l Portella, gerrarium, civem Barchinone, ex una parte, et Berengarius^u Bonet, gerrarium, civem dicte civitatis, parte altera, *et cetera*. Sunt in cedula.

---

a. *Al marge esquerre* Est nota in cedula. – b. *Damunt del nom dues ratlletes obliqües per indicar la ferma.* – c. *Segueix ratllat videlicet.* – d. *Segueix ratllat ex.* – e. *Interlineat.* – f. *Segueix ratllat Iudeorum.* – g. *Segueix ratllat ex.* – h. *Segueix ratllat ex.* – i. *Segueix ratllat Martinum.* – j. *Segueix ratllat nobis.* – k. *Segueix ratllat censu et de.* – l. *Segueix ratllat pecia.* – m. *Interliniat.* – n. *Segueix ratllat etcetera.* – o *Damunt del nom dues ratlletes obliqües per indicar la ferma.* – p. *Damunt del nom dues ratlletes obliqües per indicar la ferma.* – q. *Segueix ratllat anno.* – r. *Damunt del nom dues ratlletes obliqües per indicar la ferma.* – s. *Damunt del nom dues ratlletes obliqües per indicar la ferma.* – t. *Damunt del nom dues ratlletes obliqües per indicar la ferma.* – u. *Damunt del nom dues ratlletes obliqües per indicar la ferma.*

137

1410, febrer, 4. Barcelona.

Pere de Passavant, corredor d'orella, convers, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut de Pere Català, sastre del rei, 100 lliures en comanda .

AHPB, Pere Granyana, Manuale nonum decimum, 1410, febrer, 26 - 1411, gener, 26, f. 94r.

138

1410, abril, 25. Barcelona.

Joan de Gleiros, carboner, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut en comanda de Jaume Sabater, convers, ciutadà de Barcelona, 6 lliures i 12 sous.

AHPB, Francesc de Manresa, Manual, 1409, març, 10 - 1410, maig, 31, f. 130r

139

1410, maig, 6. Barcelona.

Bernat Borrás, de Sant Martí de Provençals, reconeix haver rebut en comanda de Joan Sabater, convers, mercader, 60 sous i 6 diners.

AHPB, Francesc de Manresa, Manual, 1409, març, 10 - 1410, maig, 31, f.131r.

140

1410, maig, 16. Barcelona.

Gabriel Coll, camperol, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut en comanda de Joan Sabater, convers, ciutadà de Barcelona, 64 sous.

AHPB, Francesc de Manresa, Manual, 1409, març, 10 - 1410, maig, 31, f.135v.

141

1410, juny, 5. Barcelona.

Bernat Pinos, convers, corredor d'orella, reconeix a Joan Nadal, procurador de Benet XIII, que aquest li ha pagat, per mans de Jaume Traginer i d'Antic, 13 lliures barcelonines per la correduria feta per ell.

AHPB, Gabriel Terrassa, *Secundus liber manuale*, 1407, novembre, 22 - 1410, juliol, 8, f. 89v.

142

1411, febrer, 14. Barcelona.

Sanxa, dona de Gabriel Coll, camperol, ciutadans de Barcelona, reconeix haver rebut de Ferran Bertran, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, 18 lliures i 16 sous de moneda de Barcelona per les provisions d'un any per haver alletat a Violant, filla del dit Ferran, de 15 mesos d'edat. Dita quantitat tenia que ser pagada el pròxim 17 de març, que és quan compleix l'any.

AHPB, Joan Ferrer, *Tercium manuale*, 1409, novembre, 19 - 1411, maig, 6, f. 78v-79r.

143

1411, juliol, 29. Barcelona.

Rafael d'Ulzinelles, ciutadà de Barcelona, abans de la tresoreria del rei, lloga per un període de cinc anys a Bernat de Calaf, giponer, ciutadà de Barcelona, una botiga situada prop de la plaça de Sant Jaume, pel preu de 18 florins d'or l'any.

AHPB, ANTONI BROCARD, MANUALE COMUNE SECUNDUM,
1411, JUNY, 17 - 1412, ABRIL, 16, 8V.

144

1412, abril, 7. Barcelona.

Joan de Far, convers, peller, ciutadà de Barcelona, i la seva muller Eulàlia, reconeixen a Jaume Ferrer, pebrer, ciutadà de la dita ciutat, que li deuen 61 lliures barcelonines pel preu de cinc draps i mig de llana de diversos colors utilitzats per al seu ofici. Dit matrimoni acorda pagar en dos terminis: 15 lliures i 15 sous el 18 d'octubre i 13 lliures i 15 sous el 25 de desembre.

AHPB, Bernat Pi, Tercium manuale comune, 1411, octubre, 12 - 1412, maig, 26, f. 84rv.

Johannes^a de Faro, conversus^b, peyerio, civis Barchinone, et Eulalia^c, eius uxor, convenimus et recognoscimus vobis, Jacobo Ferrarii, perpimenterio, cive dicte civitatis, presenti, quod debemus vobis sexaginta unam libras monete Barchinone de terno, ratione et pro precio quinque pannorum et medii lane diversorum colorum *de la terra*, videlicet: unius virmilii coloris, duorum moratorimus, et duorum nigre coloris, et dicti medii coloris olivete, quos a vobis emimus, habuimus et recepimus ad opus officii nostri peyerie, et causa utendi eodem. Et ideo renuntiamus, et cetera. Utque nostrum insolvimus, promittimus vobis (...) solvere per dos términos sive soluciones, videlicet, hanc ad festum Sancti Luche Evangeliste proxime venturum, quindecim libras et^d quinque solidos; et hinc ad festum Nativitatis Domini proxime venturum, alias quidecim libras et quinque solidos; et hinc ad festum Pentecostes anni navitati Domini M CCCC XIII, alias quindecimum libras et quinque solidos; et hinc ad festum sancti Luche Evangeliste dicti anni nativitate Domini M CCCC XIII, residuas quindecimum libras et quinque solidos. Et qualibet dictarum solutionem, promittimus facere in suo termino

sive, et cetera. Salariumus procuratoriis est intus dictam civitatem Barchinonem, quinque sólidos, et extra dictam civitatem, decem solidos Barchinone, ultra quos promettimus solvere missiones, et cetera. (..) hec promettimus vobis (..) firmare ius, et cetera, nec impetrare aliquod privilegium, et cetera. Pena est quinquidecim libras barchinonem, medietas curie et cetera.

---

a. *Dues ratllets obliqües a sobre del nom per indicar la ferma.* – b. *Interlineat.* – c. *Dues ratllets obliqües a sobre del nom per indicar la ferma* - d. *Segueix ratllat decem solidos.*

145

1412, maig, 11. Barcelona.

Joan Garcia, coraler, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut en comanda de Guillem dels Arcs, causídic i ciutadà de Barcelona, 44 sous.

AHPB, Bartomeu Guamir, Manuale quartum, 1412, març, 12 - 1413, maig, 9, f.33rv.

146

1413, gener, 2. Barcelona.

Marc de Rosanes, convers, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, ven a Constança, muller de Pere Dusay, ciutadà de Barcelona, una pensió de 9 lliures de violari pel preu de 63 lliures, a percebre durant la vida de la dita Constança i de Marc ça Pila. For de 7000/1000. Violari redimit el 17 de juny de 1414.

AHPB, Marc Joan, Manuale comune sextum, 1413, oct., 31 - 1414, gener, 30, s.f.

147

1413, maig, 8. Barcelona.

Joan Garcia, coraler, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut en comanda de Joan Pujol, mercader de Barcelona, 44 sous.

AHPB, Joan Franc, major, Secundum manuale, 1413, gener, 23 - 1414, febrer, 16, f.34v.

148

1413, desembre, 16. Barcelona.

Marc de Rosanes, convers, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, ven a Constança, muller de Pere Dusay, ciutadà de Barcelona, 5 lliures de pensió de violari lliures pel preu de 35 lliures, a percebre durant la vida de la dita Constança i de Marc ça Pila. For de 7000 per miler. Violari redimit el 3 de gener de 1414.

AHPB, Marc Joan, Manuale comune sextum, 1413,oct., 31 - 1414, gener, 30, s.f.

149

1413, desembre, 16. Barcelona.

Marc de Rosanes, convers, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, ven a Constança, muller de Pere Dusay, ciutadans de Barcelona, 3 plats blancs d'argent de 3 marcs i un quart de pes. 4 escudelles d'argent blanc de 4 marcs i un quart de pes. Una escudella d'argent blanc amb orelles de 7 unces de pes. Dos culleres d'argent daurat de 3 unces de pes. 6 argents. Document cancel·lat el 3 de gener de 1414.

AHPB, Marc Joan, Manuale comune sextum, 1413,oct., 31 - 1414, gener, 30, s.f.

150

1414, juliol, 18. Barcelona.

Joan Pujol, coraler, fill de Pere Pujol, físic, ciutadà de Barcelona, i la seva muller Clara, conversos, venen a Maria de Mitjavila, religiosa del monestir de Santa Clara de Barcelona, 71 sous, 5 diners i un òbol de pensió de

censal mort pel preu 50 lliures. Presenten com a fiadors a Ramon Pujol, mercader, convers, i Gabriel d'Arques, convers, tintorer, ciutadans de Barcelona.

AHPB, Marc Canyis, Manuale, 1414, desembre, 14 - 1422, des., 22, f. 5v.

151

1414, juliol, 19. Barcelona.

Bernart de Pinós, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, reconeix a Joan de Pla, doctor en lleis, conseller i, en altre temps, tresorer del rei, ciutadà de la de Barcelona, que durant el mes de setembre va rebre d'ell 60 florins d'or d'Aragó, d'una quantiat major deguda al dit Bernat per la seva feina de corredor en la venda que el comte de Cardona va fer de diversos censals per negocis de la curia del rei.

AHPB, Pere Pellisser, Manuale, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 13rv

152

1414, novembre, 5. Barcelona.

Antic Vidal, de la parròquia de Sant Martí de Provençals a Barcelona, reconeix haver rebut en comanda de Jaume Sabater, convers, ciutadà de Barcelona, 50 florins d'or d'Aragó.

AHPB, Pere Pellisser, Manuale, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 62r.

153

1415, gener, 4. Barcelona.

Samuel Cofet i Bondéu Conerell, jueus de Santa Coloma de Queralt, paguen per mans del convers Pere de Montagut, ciutadà de Barcelona, les 22 lliures que devien a Lluís de Queralt, convers, ciutadà de la dita ciutat.

AHPB, Pere Pellisser, Manuale, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 62v.

154

1415, gener, 5. Barcelona.

Joan de Pallars, draper, ciutadà de Barcelona, fill de Ramon de Pallars, ciutadà de Tarragona, i Blanca, la seva muller, Joan de Subirats, corredor d'orella, i Francesc Colomer, peller, ciutadans de Barcelona, d'una part; i Ramon de Quer, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, Joan de Quer, corredor d'orella, i Jaume de Quer, coraler, ciutadà de Barcelona, fills del dit Ramon de Quer, i Sibília, filla del dit Ramon, i la seva muller Blanca, d'altra part; es comprometen mútuament a acomplir els capítols matrimonials signats per Joan de Pallars i Sibília, sots pena de 50 sous. Seguidament Joan de Pallars signa instrument dotal a Sibília de 110 lliures.

En un altre intrument Ramon de Quer signa intrument de deute al dit Joan de Pallars de les dites 110 lliures que seran pagades un mes abans de que es celebri dit matrimoni en faç de l'Església.

AHPB, Bernat Pi, 1414, febrer, 8 - 1415, març, 3, 60v-61v.

Johannes^a de Pallars, draperius, civis Barchinone, filius venerabilis Raymundi de Pallars, civis Tarrachone, et domine Blanque, eius uxoris, Johannes^b de Sobirats, curritor auris, et Ffranciscus^c Colomerii, peyerius, cives Barchinone, ex una parte; et Raymundus^d //f. 60r.// de Quer, curritor auris, civis Barchinone, Johannes^e de Quer, curritor auris, et Jacobus^f de Quer, coralerius, cives Barchinone, filii dicti Raymundi de Quer, et Sibília^g, filia dicti Raymundi de Quer et domine Blanque, eius uxoris, ex parte altera, convenimus et recognoscimus altera pars nostrum alteri adinvicem quod de et supra matrimonio fieri tractato inter me, dicto Johannem de Pallars, et me, dictam Sibilam, fuerunt facta et inhita ac in romancio ordinata inter nos dictas partes capitula infrascripta, quorum tenor sequitur sub hac forma: *En nom de Déu* et cetera, inserantur, *et cetera*. Et ideo nos, dicte partes, laudantes et aprobantes huiusmodi capitula et omnia et singula in eis contenta, promittimus altera pars nostrum alteri et nobis adinvicem quod predicta capitula et omnia et singula in eis contenta tenebimus, complebimus et observabimus et teneri, compleri et observari faciemus, prout melius et plenius superius continetur, sub pena quinquaginta librarum Barchinone, medietas curie *et cetera*, que

totiens *et cetera*. Qua soluta *et cetera*. Missiones *et cetera*. Credatur *et cetera*. Obligamus pars parti vicisim et quilibet nostrum in solidum bona *et cetera*. Renuntiamus *et cetera*. Et legi *et cetera*. Et ego dicta Sibilie quia minor sum ·XXV· annis, maior vero ·XV· annis, renuntio beneficio minoris etatis *et cetera*. Omnes insimul omni alii iuri *et cetera*. Fiant tot quot *et cetera*.

Testes ut in dictis capitulis continetur.

Johannes^h de Pallars, predictus, firmavit instrumentum dotale vobis, dicte Sibilie, future uxori mea, de centum et decem libris, modo et forma in dictis capitulis contentis.

Testes ut in dictis capitulis.ⁱ

Raymundus^j de Quer, predictus, firmavit instrumentum debitorium vobis, dicto Johani de Pallars, de centum et decem libris, solvendis uno mense precedente diem celebrationis dicti matrimonii, fiende in facie Ecclesie. Sine *et cetera*. Dampna *et cetera*. Credatur *et cetera*. Obligo bona *et cetera*. Renuntio *et cetera*. Iuro *et cetera*. Fideiussores dicti Johannes^k de Quer et Jacobus^l de Quer, filii mei, et uterque eorum insolidum, qui *et cetera*. Obligant uterque eorum insolidum bona *et cetera*. Renuntiant *et cetera*. Iuro *et cetera*. Hec igitur *et cetera*.

Testes ut in dictis capitulis.

Johannes^m de Pallars et Sibilieⁿ, predicti, firmarunt promissionis instrumentum dictis Raimundo et Blanche, eius uxori, de firmando eis instrumentum obsolucionis // f. 61v. // deffinitionis, remissionis et finis, sicut, et prout in dictis capitulis continetur.

Testes ut in dictis capitulis continetur.

Item, fiat instrumentum arrarum, front in dictis capitulis continetur.

Testes predicti.

---

a. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per tal d'indicar la ferma.* – b. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per tal d'indicar la ferma.* – c. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per tal d'indicar la ferma.* – d. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per tal d'indicar la ferma.* – e. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per tal d'indicar la ferma.* – f. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per tal d'indicar la ferma.* – g. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per tal d'indicar la ferma.* – h. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per tal d'indicar la ferma.* – i. *A sota, interl·linieat: Die sabbati, ·XV· die mensis ffebroari, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o XVI° fuit cancellatum sequents intrumentum de voluntate dicti Johannis de Pallars, presentibus testibus: Matheo Caro, porterio domini Regis, et Leonardo Gombaldi, campsore monetarum, civibus Barchinone.* – j. *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma.* – k. *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma.* – l. *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma.* – m. *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma, seguides de iuro.* – n. *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma, seguides de iuro.*

155

1415, gener, 15. Barcelona.

Caterina, conversa, entre 21 i 25 anys d'edat, anomenada Or quan era jueva, filla de Bodonye i Jafudà, ambdós jueus i habitants de Gurreea, regne d'Aragó, promet a Beatriu, vídua de Francesc de Sagalers, notari de Lleida, habitant de Barcelona, que durant sis anys treballarà per a ella com a serventa; Beatriu per la seva part promet ensenyar-li el seu ofici (no diu quin) i mantenir-la i calçar-la durant aquest temps.

AHPB, Pere Pellisser, Manuale, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f.103rv.

Ego Caterina^a, conversa ad fidem catholicam, que ante ipsam conversionem vocabar Or, que filia sum *d'en* Bodonye, patris mei, et Jafuda, vero iudei loci de Gurreea, regni Aragonie, gratis et certa scientia a presenti die ad sex annos primo et continue venturos afirmo me vobiscum, domine Beatrice, uxore Ffrancisci Sagalers, quondam, notarii Ylerde, nunc Barchinone habitatrice, ita quod per dictum tempus serviam vobis

et cetera et a vobis nec vestro servicio recedam *et cetera*. Et si fecero, possitis ubique capi facere *et cetera*. Et ad vestrum servitium *et cetera*. Vos vero tenea, mini michi providere in comestione et potu, calcitu et vestitu, in sanitate et infirmitate per tempus predictum. Et teneamini michi docere officium quo utemini per tempus predictum, prout melius poteritis. Et pro predictis, obligo vobis me et omnia bona mea, mobilia et immobilia, habiita et habenda. Et iuro *et cetera*. Et quia minor sum viginti quinque annis, maior vero viginti uno renuncio minoris etatis beneficcio *et cetera*. Ad hec ego, dicta // f. 103 v.// Beatrix, uxor dicti Ffrancisci Sagaler, convenio et promito vobis, dicte Caterina, quod per dictum tempus providebo tibi, *et cetera*, in potu , comestione, vestitu et calciatu, et aliis tibi necessariis. Et colam te sanam et egram per totum dictum tempus *et cetera*. Et docebo tibi illud officium quod ego utar in dicto tempore *et cetera*. Et obligo omnia bona mea *et cetera*. Et iuro.

Testes: Georgius Michaelis, civis, Bernardus Salt, habitator, et Bernardus Noves, scriptor Barchinone.

---

a. *Dues ratlles damunt del nom per indicar la ferma.*

156

1415, març, 5. Barcelona.

Simó Sala, mercader de Cervera, i Jaume Sabater, coraler, ciutadà de Barcelona, conversos, reconeixen haver rebut en comanda de Pericó Puig, ciutadà de Manresa, 14 lliures i 17 sous.

AHPB, Francesc de Manresa, Manual, 1414, juliol, 31 - 1415, nov., 7, f. 57v.

157

1415, maig, 15. Barcelona.

Pere Colomer, barber, ciutadà de Barcelona, lloga per un període de cinc anys a Jordi Camós, especier, ciutadà de la dita ciutat, una casa situada al carrer de la Cucurulla, que està sota domini alodial de la confraria Santa Trinitat, pel preu de 50 lliures.

AHPB, Pere Pellisser, Manuale, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 170v.

1415, maig, 28. Barcelona

Joan Cardona, mercader, convers, ciutadà de Barcelona, i Gabriel Tranxer, mercader, ciutadà de Barcelona, fill de Gonsal Tranxer, coraler, ciutadà de Barcelona, reconeixen rebre de Mateu de Cortey, mercader, ciutadà de Barcelona, en comanda en el seu viatge a Sicília amb la nau de Joan Torrà, de Sant Feliu de Guíxols, 269 lliures i 10 sous invertides com segueix: 60 lliures, 9 sous i 10 diners en una bala de vuit draps de llana de diversos colors d'Olot; 76 lliures, 12 sous i 8 diners en una bala de set draps de llana de diversos colors de la terra; i la resta, 132 lliures, 7 sous i 7 diners en vint-i-dos lliures i cinc unces de botó de coral. Es comprometen a invertir el producte de la venda al seu arbitri. La comanda fou cancel·lada el 20 d'abril de 1420.

AHPB, Tomàs de Bellmunt, *Manual de comandes*, 18, gener, 1414 – 21, gener, 1417, fol.22v.-23r.

Die martis, XXVIII^a die mensis madii, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o quintodecimo.

Johannes^a de Cardona, mercator, conversus, civis Barchinone, et Gabriel Tranxer, mercator, civis dicte civitatis, filius emancipatus ut assero Gonsalbi Tranxer, mercatoris, civis dicte civitatis, confitemur et recognoscimus vobis Mathie dez Cortey, mercatori, civi Barchinone^b, presenti, quod habuimus *et cetera*, et portamus in vestra comanda ad partes Sicilie cum navi Johannis Torra, ville Sancti Felicis Guixellensis, ducentas sexaginta novem libras et decem solidos Barchinone de terno, implicitas: scilicet, sexaginta libras, novem solidos et decem denarios dicte monete in una bala octo pannorum lane^c ville de Olot diversorum colorum^d; et septuaginta sex libras, duodecim solidos et octo denarios in una bala septem pannorum lane de la terra diversorum colorum; et residuas centum triginta duas libras, septem solidos et septem denarios dicte monete in viginti duabus libris et quinque unceis botoni *de coral* minuti diversorum sorcium, solutis generalitate periagio, *et cetera*, dempto naulo *et cetera*. Renuncio et

cetera. Implicare ad nostri noticiam. Vel si voluerimus, possimus baratate cum quibusvis meis implicamentis. Que implicamenta *et cetera*. Ad quartum lucri *et cetera*. Obligamus uterque insolidum personaliter et bona *et cetera*. Renunciantes *et cetera*. Maior ego dictus Gabriel XXII annis, Renuncio *et cetera*. Cum posse portandi, mittendi et arriscandi per dictam insulam Sicilie tam per mare, terram quam aquam dulcem, cum quibusvis personis et vassellis. Risicum *et cetera*.

Testes: Berengarius Martinii, mercator, civis, et Anthonius Marmany, scriptor, habitator Barchinone^e.

---

a. *Damunt del nom dues ratlles per indicar la ferma.* – b. *Segueix ratllat quod habuimus ratllat.* – c. *Segueix de la ratllat - .d. diversorum colorum interlineat.*– e. *Nota al marge superior: Die sabbati, XX^a aprilis, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o XX^a fuit cancellatum sequens comande instrumentum per me Vincencium Boffiy, notarium, tenentem scripturas scribanie dicti notarii, de voluntate infrascripti Mathie dez Cortemy, presentibus, testibus: Jacobo Olzina, olim molerio, cive, et Petro Roura, mercatore, habitatore Barchinone.*

159

1415, maig, 29. Barcelona

Joan Cardona, mercader, convers, ciutadà de Barcelona, i Gabriel Tranxer, mercader, ciutadà de Barcelona, fill de Gonsal Tranxer, coraler, ciutadà de Barcelona, reconeixen rebre de Guillem Sanxo, mercader, convers, ciutadà de Barcelona, en comanda en el seu viatge a Sicília amb la nau de Joan Torrà, de Sant Feliu de Guíxols, 73 lliures i 11 sous invertides en una bala de vuit draps de llana de diversos colors de la terra. Es comprometen a invertir el producte de la venda al seu arbitri. La comanda fou cancel·lada el 20 d'abril de 1420.

AHPB, Tomàs de Bellmunt, *Manual de comandes*, 18, gener, 1414 – 21, gener, 1417, fol.23r.-23v.

160

1415, maig, 29. Barcelona

Joan Cardona, mercader, convers, ciutadà de Barcelona, i Gabriel Tranxer, mercader, ciutadà de Barcelona, fill de Gonsal Tranxer, coraler, ciutadà de Barcelona, reconeixen rebre de Gispert Ballester, corredor d'orella, convers, ciutadà de Barcelona, en comanda en el seu viatge a Sicília amb la nau de Joan Torrà, de Sant Feliu de Guíxols, 73 lliures i 11 sous invertides en una bala de vuit draps de llana de diversos colors de la terra. Es comprometen a invertir el producte de la venda al seu arbitri. La comanda fou cancel·lada el 20 d'abril de 1420.

AHPB, Tomàs de Bellmunt, *Manual de comandes*, 18, gener, 1414 – 21, gener, 1417, fol.23v.

161

1415, maig, 29. Barcelona

Joan Cardona, mercader, convers, ciutadà de Barcelona, i Gabriel Tranxer, mercader, ciutadà de Barcelona, fill de Gonsal Tranxer, coraler, ciutadà de Barcelona, reconeixen rebre de Pere Bach, mercader, ciutadà de Barcelona, en comanda en el seu viatge a Sicília amb la nau de Joan Torrà, de Sant Feliu de Guíxols, 47 lliures i 4 diners invertides en vint dotzenes de coltells i dos coltells amb beines i espases. Es comprometen a invertir el producte de la venda al seu arbitri. La comanda fou cancel·lada el 30 de novembre de 1416.

AHPB, Tomàs de Bellmunt, *Manual de comandes*, 18, gener, 1414 – 21, gener, 1417, fol.23v. doc.2

162

1415, maig, 31. Barcelona

Joan Cardona, mercader, convers, ciutadà de Barcelona, i Gabriel Tranxer, mercader, ciutadà de Barcelona, fill de Gonsal Tranxer, coraler, ciutadà de

Barcelona, reconeixen rebre d'Andreu Figueres, mercader, ciutadà de Barcelona, en comanda en el seu viatge a Sicília amb la nau de Joan Torrà, de Sant Feliu de Guíxols, 75 lliures, 11 sous i 12 diners invertides en una bala de vuit draps de llana de diversos colors de Perpinyà. Es comprometen a invertir el producte de la venda en cotó filat o de faldeta. La comanda fou cancel·lada el 15 d'octubre de 1417.

AHPB, Tomàs de Bellmunt, *Manual de comandes*, 18, gener, 1414 – 21, gener, 1417, fol.24r.

163

1415, maig, 31. Barcelona

Joan Cardona, mercader, convers, ciutadà de Barcelona, i Gabriel Tranxer, mercader, ciutadà de Barcelona, fill de Gonsal Tranxer, coraler, ciutadà de Barcelona, reconeixen rebre de Miquel Franc, mercader, ciutadà de Barcelona, en comanda en el seu viatge a Sicília amb la nau de Joan Torrà, de Sant Feliu de Guíxols, 54 lliures i 2 sous invertides en una bala de vuit draps de llana de la terra, dels quals set són de bruneta molada i un de color verd. Es comprometen a invertir el producte de la venda en cotó filat, o bé en flor de Malta o cotó mapus.

AHPB, Tomàs de Bellmunt, *Manual de comandes*, 18, gener, 1414 – 21, gener, 1417, fol.24r.

164

1415, maig, 31. Barcelona

Joan Cardona, mercader, convers, ciutadà de Barcelona, reconeix rebre de Joan Junyent, draper, ciutadà de Barcelona, en comanda en el seu viatge a Sicília amb la nau de Joan Torrà, de Sant Feliu de Guíxols, 58 lliures, 13 sous i 6 diners invertides en una bala de set draps de llana de diversos colors de la terra. Es compromet a invertir el producte de la venda en cotó mapus o faldeta, i en el seu defecte en un canvi monetari.

AHPB, Tomàs de Bellmunt, *Manual de comandes*, 18, gener, 1414 – 21, gener, 1417, fol.24r.-24v.

1415, agost, 29. Barcelona.

Controversia entre Joan de Fontseca, espaser, ciutadà de Barcelona, i la seva muller Antònia. Dita Antònia no viu amb el seu marit Joan i li reclama aliments per a ella i Eulàlia, filla comuna. El dit Joan afirma el contrari. Ambdues parts, juntament amb un grup de prohoms, acorden que el dit Joan ha de restituir el dot a Antònia, format per 50 florins d'or, a més de les robes que eren d'ella. Fet això, Antònia renuncia a demanar aliments en un futur. Joan també es compromet a no demanar quelcom a la dita Antònia. Joan dona de present a la dita Antònia una corretja guarnida d'argent i un paternoster per a que ho vengui. Els diners obtinguts seran per a la dita Antònia en cas de que Joan no pagui el dot durant el mes vinent. Antònia es reserva la custòdia exclusiva d'Eulàlia, filla comuna del matrimoni, i per tant renuncia al dret de rebre cap aliment per a ella per part del dit Joan.

AHPB. Francesc BARAU, *Secundum manuale*, 1414, juliol, 10 – 1415, desembre, 14, f. 13rv.

Com controvèrca e qüestió fós entre lo senyer en Johan de Fonseca, spaher de Barchinona, e la dona Anthònia, dient-se muller del dit Johan. Dient la dita dona, la qual no està ab lo dit Johan, que lo dit Johan li devia donar^a aliments *seorsum* et que no podia ne devia ésser forsade de estar ab ell, lo dit Johan affermant lo contrari. Finalment és estat concordat entre ells, intervinent algunes bones persones, que lo dit Johan restituirà la dot a la dita Anthònia, que li aportà, en aquesta manera: que la dona prenga en paga de són dot algunes robes e béns mobles, qui són devés ella, salvat les spases, coltells, ganivets, broqués^b e cervelleras, les quals hage la dita Anthònia a restituir de present, e tot l'arnès e totas ascripturas.

Item, que lo dit Johan^c haje a donar a compliment del dit dot a la dita Anthònia cinquanta^d florins d'or d'Aragó, ultra les robes qui ja són envés la dita done estades, dades e stimades.

Item, que la dita dona^e hage a ffer bona fi perpetual de totas cosas en tro al dia de vuy al dit Johan de tot lo dot que li a portada e que de qui avant no farà qüestió, petició ne demanda al dit Johan per rahó del dit dot, ne per raó dels dits aliments, ans se.n posa

acabament perpetua dictadora^f a conaguda del notari, qui la pendrà^g e d'un jurista elagidor per lo dit Johan. E si la dita Anthònia non conplia, que en aquest tal cas la dita dona no puxa demanar d'aquí avant neguns aliments.

Ítem, que lo dit Johan d'aquí avant no pusque res demanar a la dita Anthònia^h per rahó de robes o béns mobles ne per nagunes altres cosas, ans li farà bona e perpetua fi e pacte no demanar.li res d'aquí avant per qualsevol causa o rahó.

Ítem, és concordat entre les dites parts que lo dit Johan, ara de present, do e liure a la dita Anthònia una correge, sive parxe, guarnit // Foli 13 v// d'argent e un fil de paternostres, en nombre de ·LI· gra, los quals lo dit Johan dóna a la dita dona. Que la dita Anthònia los puxe tantost dar e liurar a un corredor; qui aquelles encant e consie en l'acte de vendre, que·l dit Johan hage ésser consultat e sperat per espay per un die solament de la dita venda o en Pere Güells, barber, si li agradarà o si les se volrà aturar per lo preu que si trobarà, lo qual preu la dita Anthònia tingue e faça a totes ses voluntats, e que lo dit Johan noⁱ empatxarà ne farà empatxar, ni darà negun en Barchinona que les dites coses no·s venen ne la dita dona prengue lo dit preu.

Ítem, lo dit Johan convendrà e permetrà a la dita Anthònia que per tot lo mes de setembre propvinent li darà e farà bon acompliment de tots los dits L florins, e açò sens alguna dilació. E si cas serà que·l dit Johan no faça lo dit compliment de pagar, segons dit és, que en aquest tal cas tot so e quant se haurà haüt de les dites correge[s] e paternostres, sia de la dita dona Anthònia e non hage a pendre en compte de dot ne dels dits L florins, ans pusque convertir lo dit preu per sos aliments e de sos fills.

Ítem, que si la dita Anthònia no volia liurar Eulàlia, filla comuna, a ells abdosos e les volia retenir, que no pusque demanar aliments al dit Johan per la dita Eulàlia.

Testes: venerabile Guillermus Burrulli, in decretis licenciatus, Bernardus Vitalis, tabernarius, et Petrus Muntmany, molarius, cives Barchinonem.

---

a. *Interliniat.* – b. *Segueix ratllat a restituir.* – c. *A sobre del nom dues ratlles obliqües per indicar la ferma, seguit de iuravit.* – d. *Interliniat.* – e. *A sobre del nom dues ratlles obliqües per indicar la ferma, seguit de iuravit.* – f. *Interliniat.* – g. *Interliniat.* – h. *Segueix ratllat res.* – i. *Segueix ratllat en.*

1415, desembre, 4. Barcelona.

Instrument de venda firmat per Berenguer Sallol, ciutadà de Barcelona, a un estudiant ciutadà de Lleida, mitjançant Guillem sa Coma, llibreter, ciutadà de Barcelona, d'un llibre que tenia per preu 6 lliures i 6 sous.

Segueix un altre instrument de venda signat pel mateix Berenguer a Antoni Bussot, ciutadà de Barcelona, mitjançant el dit llibreter Guillem, d'un llibre anomenat Decret, el preu del qual eren 27 lliures i 10 sous.

Segueix un altre instrument de venda en el que dit Berenguer ven, mitjançant el mateix corredor, a Francesc Felip, llicenciat en lleis, ciutadà de Barcelona, dos llibres sobre les decretals, escrits part en pergami part en paper, pel preu de 37 lliures i 4 sous.

Segueix època per la que el corredor Guillem reconeix haver rebut 31 sous per la seva tasca de corredor en l'última venda citada.

AHPB, Pere Pellisser, Manual, 1415, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 58v-59r.

167

1415, desembre, 10. Barcelona.

Arnau Roger, corredor d'orella, la seva muller Blanca, i el fill comú d'ambdós, Arnau Roger, coraler, conversos i ciutadans de Barcelona, venen a Francesc de Conomines, ciutadà de Barcelona 12 lliures de pensió de censal mort pel preu de 169 lliures. El for és de 4000/1000. Presenta com a fiadors a Pere Pertusa, sastre, i a Joan de Munteros, argenter, conversos i germans del dit Arnau pare.

AHPB, Joan Ferrer, Primum manuale, 1405, juliol, 14 - 1408, agost, 4, f.

53v.

168

1415, desembre, 10. Barcelona.

Arnau Roger, corredor d'orella, la seva muller Blanca, i Arnau Roger, coraler, fill d'ambdós, conversos i ciutadans de Barcelona, venen a Joan Rossell, candeler, ciutadà de Barcelona, una pensió de 7 lliures i [...] sous de censal mort pel preu de 110 lliures. Presenten com a fiadors a Joan de Munt-rós i a Pere de Pertusa, conversos.

AHPB, Joan Ferrer, Octavum manuale, 1415, maig, 13 - 1416, novembre, 3, f. 53v.

169

1416, febrer, 11. Barcelona.

Mossé de Piera, jueu d'Altafulla, reconeix haver rebut de Joan de Pallars, convers, ciutadà de Barcelona, 2 florins d'or d'Aragó a raó de la venda d'una túnica que el dit Mossé va deixar a Joan de Pallars com a penyora pel préstec que aquest li va fer de dotze florins d'or d'Aragó i que posteriorment va vendre per catorze florins d'or d'Aragó, amb el seu permís; dotze florins d'or d'Aragó se'ls quedà Joan per a recuperar la quantitat prestada i els dos restants van ser pagats a Mossé.

AHPB, Pere Pellisser, Manual, 1415, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 98r.

170

1416, febrer, 19. Barcelona.

Jaume de Sors, de 15 anys d'edat, fill de Lluís de Sors, teixidor de vels de seda, ciutadans de Barcelona, promet a Lluís Borrosa, convers, coraler, ciutadà de la dita ciutat que durant 10 mesos viura amb ell per tal d'aprendre l'ofici de coraler i servir-lo. El dit Lluís Barrossa es compromet a alimentar-lo, vestir-lo, calçar-lo i a pagar-li 2 florins d'or d'Aragó i mig.

AHPB. 98-1, Tomàs Vives, Manual, 1415, juliol, 30 – 1416, maig, 11, f. 23rv.

171

1416, març, 27. Barcelona.

Bernat Maler, sastre, ciutadà de Barcelona, lloga per dos anys a Berenguer Soler, teixidor de vels, ciutadà de Barcelona, un obrador amb un portal situat al cap del carrer dels Torners, enfront de la carnisseria del Call, pel preu de 21 florins l'any.

AHPB, Pere Pellisser, Manual, 1415, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 136r.

172

1416, maig, 21.

Pere Garriga, i la seva muller Blanquina, conversos, ciutadans de Barcelona, reconeixen haver rebut en comanda de Pere Mateu, mercader, ciutadà de Girona, 88 sous.

AHPB, Pere Rovira, Manuale septium, 1515, set., 2 - 1417, juliol, 20, f.52v-53r.

173

1416, juny, 9. Barcelona.

Joan Gal·lí i Pere Munt, fusters, ciutadans de Barcelona, reconeixen que Bernat Maler, sastre, ciutadà de Barcelona, els ha pagat les 5 lliures i 9 sous, part d'una quantitat major, per unes obres que aquests van realitzar en una casa del dit Maler situada enfront de la carnisseria del Call.

AHPB, Bernat Pi, Manual, 1416, febrer, 20 - 1416, agost, 1, f. 63v.

174

1417, gener, 23. Barcelona.

Francesc Bertran, llibreter, ciutadà de Barcelona, ordena procuradors seus a Francesc Cervià, Joan Escuder, notaris, Antoni Erger, senyor, i Narcís Genis,

teixidor de draps de lli, ciutadans de Girona, per a recullin en nom seu dos llibres, un anomenat Galcet i l'altre Letres de Ovidi d'Amors, que el servent del bisbe de Girona li ha de donar.

AHPB, Francec Ferrer, Manuale comune primum, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s/f.

175

1417, març, 3. Barcelona.

Guillem de Fontclara, convers, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut d'Eulàlia, conversa barcelonina, filla de Caterina, conversa, i de Bonjuha, jueu de Castelló d'Empúries, certa quantitat que dita Caterina, mare seva, ara maridada amb Pere Ripoll, convers barceloní, li devia.

AHPB, Antoni Brocard, [Manuale] undecimum, 1416, desembre, 2 - 1417, maig, 11, f. 48r.

176

1417, novembre, 26. Barcelona.

Pere Vives, convers, llibreter, ciutadà de Barcelona, ven a Guillem sa Coma, convers, llibreter, ciutadà de Barcelona, un pensió de 40 sous de censal mort pel preu de 40 lliures. Obliga casa seva, que es troba prop del monestir dels Frares Predicadors.

AHPB, Tomàs Vives, Quartum manuale, 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 83rv.

177

1417, novembre, 30. Barcelona.

Berenguer Cardona, corredor d'orella, la seva muller Clara, el seu fill Gabriel Cardona, teixidor de vels, i la muller d'aquest Isabel, conversos i ciutadans de Barcelona, venen a Joan de Comasola, fuster, ciutadà de Barcelona, una pensió de 117 sous i 8 diners de censal mort pel preu de

100 lliures. Berenguer Cardona i la seva família venen aquesta pensió de censal mort per tal de redimir una altra que van vendre a Anna Gràcia, monja del monestir de Santa Clara de Barcelona, amb una pensió de 80 sous i amb un for de 14000 per miler. Aquesta quantitat la van demanat per tal de reparar unes cases que tenen al carrer de la Boqueria. Dites cases les van comprar el 14 de gener de 1410 a Francesc Adrover, pagès, cristià de natura, ciutadà de Barcelona. .El for actual es de 17000/ 1000. Berenguer obliga les dites cases i fa donació corporal a Joan de Comasola el 16 de novembre del mateix any.

AHPB, Joan Franc, major, Quintus liber vendicionum, 1417, juliol, 5 - 1418, maig, 2, f. 57r-61r.

178

1417, novembre, 17. Barcelona.

Jaume Sala, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, reconeix a Pere Gisbert mercader de Cardona, que aquest li ha pagat 6 lliures i 12 sous barcelonins de 13 lliures que li deuen pel salari de les seves correduries en diversos contractes de venda de censals fets pel dit Pere com a procurador del comte de Cardona, i del seu fill.

AHPB, Pere Pellisser, Manuale, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 72 rv.

179

1418, febrer, 16. Barcelona.

Gabriel Ferrer, bataner de fulls d'or, ciutadà de Barcelona, lloga durant tres anys a Cristòfol Domènec, teixidor de vels, ciutadà de Barcelona, una casa amb botiga i dos portals, situada al carrer de Sant Domènec, a l'antic Call Major de Barcelona, per 16 lliures anuals. El dit Cristòfol paga un any per avançat. Dita casa està sota domini alodial de Jaume Colom, amb un cens de 14 morabatins.

180

1418, març, 3. Barcelona.

Guillem Martorell, mercader, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut en comanda de Jaume Alós, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, 30 lliures.

AHPB, Antoni Estapera, Manual, 1417, des., 30 - 1419, març, 18, f.14r.

181

1418, març, 8. Barcelona.

Berenguer Cardona, convers, anomenat Vidal Rinioch quan era jueu, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut de Clara, muller seva, anomenada Astruga abans de la seva conversió, 300 lliures en concepte de dot pagats quan encara eren jueus.

AHPB, Tomàs Vives, Quartum manuale, 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f.99v.

182

1418, març, 8. Barcelona.

Berenguer Cardona, convers, anomenat Vidal Rinioch quan era jueu, reconeix a Clara, conversa, anomenada Astruga quan era jueva, muller seva, que en temps passat va rebre d'ella 300 lliures com a dot però que a causa de la destrucció del Call de Barcelona no li va poder entregar instrument

dotal que així ho certifiqués. Per aquesta causa li reconeix en el present instrument que dit dot va ser pagat.

AHPB, Tomàs Vives, Quartum manuale, 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 99v.

183

1418, març, 18. Barcelona.

Joan Dosrius, convers, ciutadà de Saragossa, promet a Bernat Villa, peller, ciutadà de Barcelona, que conviurà amb ell durant dos anys per tal d'aprendre l'ofici de peller i per servir-lo a ell i a la seva família. Bernat promet a Joan que l'alimentarà, a més de provehir-lo de vestit i calçat durant el primer any i de donar-li en el segon any un jupó, dos camises noves, un parell de bragues, un altre de claces i 15 florins d'or per a que es compri un sac i una caputxa.

AHPB, Francesc de Manresa, Manual, 1414, juliol, 31 - 1415, nov., 7, f. 59r.

184

1418, maig, 4. Barcelona.

Pere Cervelló, botiguer, la seva muller Isabel, filla i hereva de Guillem Marc, difunt, balancer, i Clara, vídua de Guillem i mare d'Isabel, tots conversos i ciutadans de Barcelona, venen a Pere Torrent, mercader, ciutadà de Barcelona, una pensió de 270 sous de censal mort pel preu de 221 lliures. El for és de 17000 per miler. Obliguen unes cases situades a Barcelona.

AHPB, Antoni Brocard, Manuale comune quartum decimum, 1418, abril, 30 - 1418, novembre, 14, f. 3v.

185

1418, maig, 7. Barcelona.

Gabriel de Queralt, convers, fill de Bonsenyor Samuel, difunt, i de Bonafilla, muller seva, vivent, jueus de Barcelona, nomena procurador a Guillem Pujol, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, per a que cobri en nom seu el que li deuen de la herència de la seva àvia Regina, muller de Caravida Saporta, difunts, jueus de Girona.

AHPB, JOAN FRANC, MAJOR, Septimum manuale, 1418, gener, 3 - 1418, desembre, 28, f. 70v.

Ego,^a Gabriel^b de Queralt, conversus, filius^c Bonsenyor Samuel, quondam, et Bonafilie, eius uxoris, viventis, iudeorum Gerunde, gratis et ex certa sciencia convenio et recognosco vos, Guillermmum Pujol, curritorem auris, civem Barchinone, procuratorem meum certum et specialem, ad petendum, exhigendum, habendum et recipiendum pro me et nomine meo omnes et singulas peccunie quantitates, et totum ad quiquid et quantum michi pertanet et spectat in hereditate et bonis que fuerunt domine Regine, quondam, avie mea, uxorisque Caravida Saporta^d, avi mei, iudeorum, defunctorum, de qua quidem hereditate habeo donacionem a dicta domina matre mea, que supersit una filia de liberis dictorum Caravida Saporta et Regine, eius uxoris, parentum suorum avorumque meorum, prout de dicta mea donacione plene constat instrumento publico acto Gerunde, ·XXX· die januari, anno a nativitate Domini M^o·CCCC^o·XVIII°· clausoque per discretum Bernardum de Solerio, notarium publicum auctoritate regia substitutum a Jacobo de Campolongo, publico civitatis Bauilie et vicarii Gerunde suarumque pertinentiarum notario. Et de hiis que receperitis apochas *et cetera*, gracias, lexias, composiciones et avinentas, *et cetera*. Item, ad compromittendum in quavis forma, *et cetera*. Instrumenta recipiendum et cancellandum *et cetera*. Item, ad lites cum posse subtituendum, *et cetera*. Et quia minor sum ·XXV· annis et maior ·XXIII·, iuro, *et cetera*. Renuntio, *et cetera*.

Testes: Petrus Folguerii et Johannes Osona, scriptores Barchinone.

---

a. *Al marge esquerre XXIII.* – b. *Dues ratlles a sobre del nom per tal d'indicar la ferma, seguit de iuro.* – c. *Segueix ratllat Bonaffilia, uxore.* – d. *Segueix ratllat avi mei iud.*

1418, juliol, 21. Barcelona.

Jaume Ferrer, teixidor de vels, ciutadà de Barcelona, promet a Àngel Alberger, peller, ciutadà de la dita ciutat, que el seu fill Jaume, de 17 anys d'edat, romandrà amb el dit Àngel durant dos anys per tal d'aprendre l'ofici de peller. Durant aquest temps Jaume rebrà alimentació i 18 florins d'or.

AHPB, Tomàs Vives, Quartum manuale, 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f.

114r

187

1418, agost, 12. Barcelona.

Joan Maçana, mercader, i Bernard Ramón de Vilamarí, teixidor de vels, ciutadans de Barcelona, procuradors de Manel Jaume, mestre en medicina, convers, de Castelló d'Ampuries, prometen en nom del seu principal que Violant, filla d'aquest i amb 18 anys d'edat, contraurà matrimoni en paraules de present amb Asbert Villela, coraler, ciutadà de Barcelona, fill de Joan Villela, mercader, ciutadà de la dita ciutat, durant el pròxim mes de setembre i en faç de l'Església durant el mes de novembre. Prometen no casar-se amb altra persona sota perna de cent lliures.

Segueix un instrument en el que Joan de Villela dona al seu fill Asbert, a raó del dit casament, una casa que la família té al carrer del Vidre de Barcelona a condició que el dit Joan, i la seva muller Clara, tinguin l'ús de fruit de dita casa i que visquin en ella juntament amb Asbert i Violant.

En un altre instrument, Joan Villela promet al seu fill Asbert i la seva futura muller Violant que els alimentarà i cuidarà durant un any a partir de que els matrimoni sigui beneït per l'Església.

En un altre instrument, Asbert Villela reconeix a Violant que ha rebut la seva dot de cent lliures: 80 en moneda i les 30 restants en bens mobles.

En un altre instrument, Joan Vilella promet al seu fill Asbert que, un cop ell i Violant hagin rebut la benedicció eclesiàstica del seu matrimoni, els prepararà una cambra de la seva casa, amb un llit amb calaixos, per a que s'instal·lin.

En un altre instrument, Joan Maçana i Bernat de Vila Marino es constitueixen com a deutor de la dot de Violant.

En un altre instrument, totes les parts contractuals admeten poder prorrogar o abreujar dit matrimoni i la seva benedicció eclesiàstica sempre que es posi en coneixement dels dits Joan Maçana i Bernat Ramon.

AHPB, Tomàs Vives, Quartum manuale, 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8, f. 117v-119r.

188

1418, novembre, 24. Barcelona.

Joan de Vall, convers, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, ven a Joan Folquet, barber, ciutadà de Barcelona, 33 sous de pensió de violari pel preu de 11 lliures i 11 sous, a percebre durant la vida de Joan Folquet i de Pere Duràn, apotecari, ciutadà de Barcelona. For 7000/1000. Joan deixa en penyora: una corretja de seda negra ampla, amb 4 parells de platons daurats amb forma d'estel, la sivella gran i a la punta de la corretja hi ha una rosa. Una tassa d'argent blanc de Castella.

AHPB, Francec Ferrer, Manuale comune primum, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s.f.

189

1418, novembre, 29. Barcelona.

Felip Sabater, convers, coraler, ciutadà de Barcelona, ven a Francesc Conomines, ciutadà de Barcelona, 50 sous de pensió de censal mort pel preu de 22 lliures. El for és de 11000 per miler. Felip obliga els següents bens: un collar d'or fet de peces amb forma de flors, blanques i vermelles amb alguns balgolls d'or, de dos unces i mitja de pes i la capseta de fusta voltada on va el dit collar. Un llibre de Francesc d'Eiximenis que es titula "Novellam super decretalibus", amb les cobertes de cuir amb quatre tancadors. Cancel·lat el 31 de gener de 1419. Li retorna tota la penyora.

AHPB, Francec Ferrer, Manuale comune primum, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s.f.

190

1418, desembre, 30. Barcelona.

Berenguer Cardona, corredor d'orella, la seva muller Clara, i Joan Cardona, fill comú, teixidor de vels, tots conversos i ciutadans de Barcelona, venen a Maria de Mitjavila, religiosa del monestir de Santa Clara de Barcelona, i a Jaume de Mitjavila, germà de la dita Maria, 34 sous, 3 diners i un òbol de pensió de violari pel preu de 12 lliures, a percebre durant la vida d'ells dos i els seus successors. Presenten com a fiadors a Nicolau Sabater, sastre, i Gabriel Cardona, veler, fill de Berenguer i Clara, conversos, ciutadans de Barcelona.

AHPB, Marc Canyis, Manuale, 1414, desembre, 14 - 1422, des., 22, f. 43rv.

191

1419, maig, 8. Barcelona.

Ferran de Fonollet, convers, corredor d'orella, habitant de Perpinyà, promet a Pere de Fonollet, canonge de la Seu de Barcelona, que durant el mes de maig li entregará els dos llibres que li va encomanar, un anomenat Doctrinal i l'altre Cant d'Orga, valorats en 88 sous.

AHPB, Pere Bartomeu Valls, Primum manuale, 1416, octubre, 21 - 1420, abril, 15, f. 61rv.

192

1419, juny, 17. Barcelona.

Pasqual Lledó, cavaller i senyor del castell de la vall de Lou, i la seva muller Joana, venen a Berenguer sa Closa, convers, mercader, una pensió de 480 sous de

violari pel preu de 168 lliures . El for és de 7000 per miler. Obliguen una casa que tenen a Barcelona. Marc sa Closa, convers, corredor, actua com a fiador.

AHPB, Llorenç de Casanova, Manual, 1419, abril, 28 - 1419, juliol, 19, f. 18r.

193

1419, juny, 28. Barcelona.

Francesc Bertran, convers, llibreter, ciutadà de Barcelona, ven a Bernat sa Closa, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, una pensió de 102 sous i 10 diners de censal mort pel preu de 82 lliures i 10 sous. El for és de 16000 per miler. Francesc dona en penyora, mitjançant venda simulada, per mans del corredor Joan Benet, un collar d'or, de 14 unces i 3 quarts, i tres tasses d'argent daurat. Cancel·lat el 10 de juliol de 1419.

AHPB, Llorenç de Casanova, Manual, 1419, abril, 28 - 1419, juliol, 19, f.

22v.

194

1419, juliol, 8. Barcelona.

Arnau Roger, corredor d'orella, convers, ciutadà de Barcelona, ven a Bernat sa Closa, convers, mercader, una pensió de 68 sous i 8 diners de violari pel preu de 27 lliures i 10 sous, a percebre durant la vida de Berenguer i del seu fill Francesc Berenguer. El for és de 7000 per miler.

AHPB, Llorenç de Casanova, Manual, 1419, abril, 28 - 1419, juliol, 19, f.

26v.

195

1419, juliol, 8. Barcelona.

Arnau Roger, corredor d'orella, convers, ciutadà de Barcelona, ven a Bernat sa Closa, convers, mercader, una pensió de 55 sous de violari pel preu de 18 lliures i 5 sous. Arnau empenyora, mitjançant una venda simulada, i per mig d'Antoni Llorenç, corredor d'orella, una corretja grossa d'argent daurat que pesa 4 marcs i 2 unces, comptant el cuir. Una cota de satoni voluta negra folrada de marcs sotills. Una vànova, un coltell i mantell de mostivaller folrat. Una cota de malla.

AHPB, Llorenç de Casanova, Manual, 1419, abril, 28 - 1419, juliol, 19, f.

26v.

196

1419, juliol, 1. Barcelona.

Francesc Bertran, convers, llibreter, ciutadà de Barcelona, ven a Bernat sa Closa, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, una pensió de 250 sous de censal mort pel preu de 250 florins d'or d'Aragó. El for és de 11000 per miler. Francesc obliga, mitjançant venda simulada, una cota de drap de vellut de carmesí daurat.

AHPB, Llorenç de Casanova, Manual, 1419, abril, 28 - 1419, juliol, 19, f.

23v.

197

1419, octubre, 20. Barcelona.

Ferran Clarà, armer, i la seva muller Francesca, ciutadans de Barcelona, venen a Pere Gisbert de Camprodon, convers, seder, ciutadà de Barcelona, una pensió 27 sous i 6 diners de censal mort, pel preu de 22 lliures. EL for és de 16000 per miler.

AHPB, Jaume Isern, Manual, 1418, des., 31 - 1419, nov., 20, f. 89rv.

198

1420, gener, 9. Barcelona.

Joan Guardiola, cavaller, i Joan de Vall, convers, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, venen a Lluís des Bosc, ciutadà de Barcelona, 80 sous de pensió de violari pel preu de 28 lliures, que Lluís percebrà durant la seva vida i la de la seva muller Elionor. Realitzen instrument de venda d'una túnica negra amb mànigues amples, folrada de pell de marts, una altra túnica de Damasc amb fullatges i mànigues redones i tancades, folrada de pell de marts.

AHPB, Francec Ferrer, Manuale comune primum, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s.f.

199

1420, gener, 18. Barcelona.

Joan de Vall, convers, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, ven a Joan Folquet, barber, ciutadà de Barcelona, 20 sous de pensió de violari pel preu de 7 lliures, a percebre durant la vida del dit Folquet i de Pere Codina, mercader, ciutadà de Barcelona. Joan de Vall deixa com a penyora un llibre d'arts notariales anomenat "De ultimis". Un altre llibre del mateix art anomenat "Aurora". Un altre del mateix art notarial anomenat "Crocina". Tots escrits en paper, amb fusts i amb les cobertes de cuir blanc (preu 8 lliures). Va ser redimit el 31 de juliol de 1421.

AHPB, Francec Ferrer, Manuale comune primum, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s.f.

200

1420, gener, 22. Barcelona.

Pericó Jaume, fill de Manuel Jaume, mestre en medicina, conversos, ciutadà de Barcelona, major de 14 anys i menor de 25, promet a Guillerm Badorc, teixidor de vels, convers, ciutadà de la dita ciutat, estar amb ell durant tres anys per tal d'apredre el seu ofici. Durant aquest temps Guillem promet a Pericó que l'alimentarà i calçarà, a més de donar-li cada any

un doble mantell de llana nou. Manuel Jaume actua com a fiador del seu fill Pericó.

AHPB, Francec Ferrer, Manuale comune primum, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, f. 54rv.

201

1420, maig, 9. Barcelona.

Arnau Roger, convers, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, ven a Lluís del Bosc, ciutadà de Barcelona, 94 sous, 8 diners i 1 òbol de pensió de violari pel preu de 33 lliures, a percebre durant la vida del dit Lluís i la seva muller Elionor. For de 7000/1000. Deixa com a penyora 10 peces d'argent de diverses formes. Una tassa daurada per dins i per la vora, una tassa d'argent daurat i esmaltada amb la imatge de la Verge Maria, una altra tassa amb peu esmaltada com l'anterior, una escudella, una copa amb l'interior daurat amb peu rodò. Una altra copa com l'anterior però sense peu. Una tassa i 3 plats (2 mediocres 1 de qualitat).

AHPB, Llorenç de Casanova, Manual, 1420, maig, 7 - 1420, agost, 23, f. 3r.

202

1420, maig, 25. Barcelona.

Pere Ros, sastre, ciutadà de Barcelona, ven a Bernat sa Closa, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, una pensió de 22 sous de violari pel preu de 7 lliures i 14 sous, a percebre durant la vida de Bernat i del seu fill Francesc Bernat. El for és de 7000 per miler.

AHPB, Llorenç de Casanova, Manual, 1420, maig, 7 - 1420, agost, 23, f. 9r.

203

1420, agost, 6. Barcelona.

Pere Gil, artesà de la llana, i la seva muller Bartomeua, ciutadans de Barcelona, venen a Bernat sa Closa, convers, mercader, ciutadà de Barcelona, una pensió de 32 sous de violari pel preu de 10 lliures i 10 sous, a percebre durant la vida de Bernat i del seu fill Francesc Bernat.

AHPB, Llorenç de Casanova, Manual, 1420, maig, 7 - 1420, agost, 23, f.

3r.

204

1421, gener, 10. Barcelona

Joan de Vall, convers, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, ven a Lluís del Bosc, ciutadà de Barcelona, 33 sous de pensió de violari pel preu de 11 lliures i 11 sous, a percebre durant la vida del dit Lluís i de la seva muller Elionor. For de 7000/1000. Joan realitza instrument de venda d'una manta de vellut brodada d'or i perfilada amb fil d'or, amb boletes d'argent daurat (preu 13ll 4s). Aquest violari va ser redimit el 1 d'abril de 1421.

AHPB, Francec Ferrer, Manuale comune primum, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s.f.

205

1421, abril, 12. Barcelona.

Gonsalb Trenxer, coraler, i el seu fill Lluís Tranxer, teixidor de vels, conversos, ciutadans de Barcelona, reconeixen haver rebut en comanda d'Antoni Riera, mercader de Cardona, 55 sous.

AHPB, Vicenç Bofill, Manual, 1420, abril, 16 - 1422, nov., 24, s.f.

206

1421, agost, 8. Barcelona.

Pere Ballester, balancer, la seva muller Eulàlia, i el fill comú d'ambdós, Francesc Ballester, teixidor de vels, tots conversos i ciutadans de Barcelona, venen als mercaders Guillem Ramon de Fontelles i Jaume Santserví, ciutadans de Barcelona, una pensió de 20 sous de censal mort pel preu de 12 lliures. Obliguen casa seva, que es troba al carrer del Vidre. La raó del préstec és una inversió en una expedició per negocis.

AHPB, Pere Granyana, Vicesimum nonum manuale, 1421, maig, 3 - 1422, juliol, 28, f. 22v.

207

1421, desembre, 28. Barcelona.

Francesc de Pedralbes, mestre en arts i medicina, Antoni Coll, corredor d'orella, majordoms de la confraria de la Santa Trinitat de Barcelona, Bernat de Pinós, corredor, Guillem sa Coma, corredor de llibres, Pere Sasblada, tintorer, Guillem Pujol, corredor d'orella, i Pere Ocelló, peller, ciutadans de Barcelona, prohoms i consellers de la dita confraria, reconeixen haber rebut de Pere Marquet, mercader i ciutadà de Barcelona, 74 lliures, 18 sous i 5 diners, recol·lectats per ell a la dita ciutat en nom de la dita confraria per a ésser destinats a obres pies en favor dels seus membres com la caritat dels pobres i llur enterrament i als malalts.

AHPB, Marc Canyis, Manuale, 1414, desembre, 14 - 1422, des., 22, f. 86rv.

Nos Ffranciscus^a de Pedralbes, minor dierorum, magister in artibus et medicina, Anthonius^b de Colle, curritor auris, maiordomi confriatrie sancte Trinitatis Barchinone anni presentis, Bernardus^c de Pinós, curritor honorum, Guillelmus^d ça Coma, curritor librorum, Johannes^e Bertran, curritor auris, et Petrus^f ça Sblada, tintorerius, Guillelmus^g Pujol, curritor auris, et Petrus^h Orelló, payerius, cives dicte civitatis, probi homines et consiliarii in hiis dictorum maiordomorum dicte confratrie anni presentis, confitemur et recognoscimus vobis, Petro Marget, mercatori, civi Barchinone, quod numeravistis et

tradidistis nobis, et nos a vobis habuimus et recipimus quinquaginta quatuor libras, XVIII solidos, quinque denarios, que et quos ad manus vestras ut clavarius dicte confratrie pervenerunt ex acaptis inde factis in Barchinona ad opus pauperum, infirmorum providendi, et corpora pauperum mortuorum cohoperiendi et sepeliendi. Quas quidem quinquaginta quatuor libras, XVIII solidos et quinque denarios habuimus vobis hoc modo: quod de voluntatorum nostra ipsas tradistis Arnaldo Petri, coralerio, civi dicte civitatis, recipientis vice et nomine nostris et ut clavarius per nos noviter electus. Et nos renuntiamus *et cetera*. Facimus vobis nedum de predictis LIII libris, XVIII solidis et quinque denario ymmo etiam de omni actione, *et cetera*, presentis apocham et bonum finem.

Testes: Manuel de Muro, mercator, comorans in Perpiniano, et Ffranciscus de Casasages, coralerius, civis Barchinone.

---

a. *Dues ratlles obliqües per a indicar la ferma.* – b. *Dues ratlles obliqües per a indicar la ferma.* – c. *Dues ratlles obliqües per a indicar la ferma.* – d. *Dues ratlles obliqües per a indicar la ferma.* – e. *Dues ratlles obliqües pera indicar la ferma.* - f. *Dues ratlles obliqües per a indicar la ferma.* – g. *Dues ratlles obliqües per a indicar la ferma.* – h. *Dues ratlles obliqües per a indicar la ferma.*

208

1422, gener, 2. Barcelona.

Elionor, vídua de Joan de Mitjavila, ciutadà de Barcelona, i tutora de Joanet, fill comú d'ambdòs, dona llicència a Antoni Xerxell, peller, ciutadà de Barcelona, per obrir dues finestres en una paret d'una casa situada al carrer del Giponers i propietat el dit Antoni, colindant a un hort propietat de la dita Elionor situat a la plaça Sant Jaume. Elionor posa a Antoni un seguit de condicions: dites finestres hauran de tenir una amplada i una altura de mitja canya; les obres es faran dins de la casa del dit Antoni; hauran de ser fetes a una altura suficient per a que ningú pugui accedir a l'hort d'Elionor; aquestes finestres han d'estar provistes de reixa, amb

cura que aquestes no embrutin el dit hort; finalment, Antoni haurà de pagar un cens de 9 sous anuals a la dita Elionor a causa de les dites obres.

AHPB, Marc Canyis, Manuale, 1414, desembre, 14 - 1422, des., 22, f.

93r.

Die veneris II januari, anno predicto M^o CCCC^o XXII°.

Ego Elionor^a, uxor venerabilis Johannis de Mediavilla, quondam, civis Barchinone, ut tenens et possidens *et cetera*, et ut tutrix testamentaria Johanneti, filii comunis michi et dicto viro meo, heresque universalis eiusdem viri mei, ut pater ex testamento eiusdem, quod fecit et ordinavit in posse discreti Johannis Ferrarii, notarii publici Barchinone^b nomibus predictis dono et concedo licenciam et facultatem vobis, Anthonio Xertell, payerio, civi Barchinone, quatenus in pacto mediocri inter hospicium vestrum, quod habetis in civitate Barchinone, in vico vocato *dels Giponers*, et eiusdam hortum meum contigium hospicio meo sive dicti heredis, situato in platea Sancti Jacobi Barchinone, possitis facere seu fieri facere duas fenestras amplitudinis et latitudinis medie canne, ad opus accipiendi lugorem in dicto vestro hospicio. Hanc itaque licenciam dono et concedo vobis et vestris sub retencionibus infrascriptis: videlicet, quod dictas fenestras construatis in altum taliter quod nemo possit habere aspectum per ipsas in seu supra dictum ortum hospicii quod ego seu dictus heres, nomibus predictis, habemus in dicto loco; et quod super ipsas fenestras teneamini, in continenti quo facte fuerint, afigere rexas ferreas et quod per ipsas non prohiciant aliquas sordicias sive sutzuras in dicto orto, necque aliquas alias res propter quas aliquod tedium posset inferri. Et sub tali eciam pacto quod pro ademprivio quod amodo habebatis ab ipsis fenestris recipendo per ipsas lugorem, teneamini *de present* michi solvere unum morebatium, vel pro ipso uno morabatino novem solidos. Et a die presenti ad unum annum primo venturum alios novem solidos. Et sic deinde annatium alios novem solidos. Et si forsan in aliquo de predictis fuerit per vos seu vestros aliquod contrafactum, quod incontinent teneamini ipsas vestris propriis sumptibus claudere et in estatu primo tornare. Ad hec ego, Anthonius Xertell^c, predictus, acceptans a vobis, dicta venerabili domina Elionor, dictam licenciam et cum pactis et conditionibus supradictis, et laudans et aprobans *et cetera*. Pro quibus complendis, obligo vobis^d, dictis nominibus, omnia bona mea *et cetera*.

Testes: Bernardus Muntanyans, scriptor, et Johannes Juglar, sutor, cives Barchinone.

---

a. *Dues ratlletes damunt del nom per indicar la ferma.* – b. *Segueix espai en blanc.* – c. *Dues ratlletes damunt del nom per indicar la ferma.* – d. *Segueix ratllat omni.*

209

1422, novembre, 3. Barcelona.

Joan Bosc, giponer, ciutadà de Barcelona, promet a Antoni Rosar, dauer i ciutadà de la dita ciuat, que durant dos anys el seu fill Gabriel, de 14 anys d'edat, aprendrà amb ell l'ofici de dauer. Durant els primers sis mesos Joan Bosc cobrarà, en nom del seu fill Gabriel, 2 diners i un òbol barcelonins per cada bala que el seu fill treballi; passats aquests sis mesos, cobrarà 3 diners per bala.

AHPB, Joan Pedrol, *Tercium Manuale*, 1422, agost, 12 – 1423, novembre, 12, f. 16.

Johannes^a Bosch, iuponerius, civis Barchinone, de prima die presentis mensis novembris proxime lapsi ad duos annos continuos, afirmo vobis Anthonio Rosar, dauerio, civi dicte civitatis, Gabrielem, filium meum, in etate XIII annorum siue etatis constitutum vel inde circa, causa addicendi officium vestrum dauarie. Et si forsan dictus filius meu a vobis vel a servicio vostro^b recederet, ego ipsum vobis tornabo et cetera. Et si dapnum aliquod intulerit et cetera. Et pro hiis obligo^c et cetera. Vos dictus Anthonius teneamini dare et solvere michi nomine dicti filii mei, videlicet in primis sex mensibus ad rationem duorum dinariorum et obuli pro qualibet bala, et in anno et medio post sequenti tres denarios pro qualibet bala. Ad hec ego, dictus Anthonius^d, laudans et cetera. Promittens et cetera. Et pro hiis et cetera. Obligo bona et cetera.

Testes: Guillermus Valles, sederius, et Bernardo Collell, calceterius, cives Barchinone.

---

a.- *Al marge esquerre est in cedula. A sobre del nom dues ratlles per indicar la ferma.* – b.- *Interlineat.* – c.- *Interlineat et ego imporio mithi venare [..].* – d.- *A sobre del nom dues ratlles per indicar la ferma.*

1422, desembre, 9. Barcelona.

Bonanat Pau, mercader, Bernat Baró, alias Martí, sastre, ciutadans de Barcelona, i Llorenç Salt, peller, ciutadà de la dita ciutat, majordoms de la confraria de la Santissima Trinitat de Barcelona del present any, i Bernat de Pinós, mestre Francesc de Pedralbes, físic, menor, Pere Ocelló, Joan des Far, Bernat Huguet i Miquel Gralla, presents i consellers dels dits majordoms, reconeixen haver rebut d'Arnau Pere, coraler, ciutadà de Barcelona, i de Guillem Sanxo, mercader, Guillem sa Coma, llibreter, i Francesc Mascaró, llibreter, presents i majormdoms de l'any passat de la dita confraria, 117 lliures, 12 sous i 6 diners, que com clavaris de la dita confraria varen captar a la ciutat de Barcelona per les obres pies de la dita confraria: ajuda als pobres malalt i per a la sepultura dels cossos dels pobres difunts..

AHPB, Marc Canyis, Manuale, 1414, desembre, 14 - 1422, des., 22, f. 113v-114r.

Nos, Bonanatus^a Pau, mercator, et Bernardus^b Baró, alias Martí, sartor, cives Barchinone, et Laurencius^c Salt, payerius, cives dicte civitatis, maiordomi confratrie sancte Trinitatis anni presentis, et Bernardus^d de Pinós, magister Ffranciscus^e de Pedralbes, phisicus, minor dierorum, Petrus^f Osselló, Johannes^g de Faro, Bernardus^h Uguet, et Michaelⁱ Gralla, procuratores et consiliari dictorum maiordomorum, confitemur et recognoscimus vobis, Arnaldo Petri, coralerio, civi dicte civitatis, et Guillermo Sanxo, mercatori, Guillermo ça Coma, libraterio, et Ffrancischo Mascaró, libraterio, maiordomibus et procuratoribus anni retrolapsis dicte confratrie, quod per manus vestri, dicti Arnaldi Petri, habuimus et recepimus bene et plenarie ad^j nostram^k voluntatem numerando centum decem septem libras, duodecim solidos et sex denarios, que et quos ad manus vestras, ut clavariis dicte confratrie, pervenerunt ex acaptis inde factis in Barchinona ad opus pauperum, infirmorum providendi, et corpora pauperum mortuorum cohoperiendi et sepelliendi. In quibus includuntur LIIII^{or} libre, XVIII solidis et quinque denarii, de quibus vos apocham firmastis XXVIII° octobris anni proxime lapsi M CCCC XXI, de quibus legale comptum nobis reddidistis hoc modo: videlicet, quod de voluntate nostra ipsas tradidistis Salvatori Sabater, libraterio, civi dicte civitatis,

ipsam quantitatem recipientir vice et nomine nostris et ut clavarius per nos noviter electus (sic). Qui quidem Salvator¹ Sabater confessus fuit ipsam quantitatem recepisse et tenere pro ipsis maiordomibus qui nunc sunt et pro tempore erunt. Et ideo renuntiando, *et cetera*, faciamus vobis nedum de predictis C XVII libris duodecim solidis et sex denarios ymmo etiam de omni actione, *et cetera*, presentem apocham et bonum finem.

Testes de firma dictorum maiordomorum et Salvatoris Sabaterii: Petrus Mascaró, librateruis, Bernardus Colomer, mataleserius et Ffranciscus Casasages, coralerius, cives Barchinone. Et de firma dictorum Petri Osselló et Johannes de Faro: Iacobus Pou, coralerius, et dictus Bernardus Colomer. Et de firma dictorum Ffrancisci de Pedralbes et Benardi Uguet, Johannes Esgleyas, coralerius, et dictus.

---

a. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per a indicar la ferma.* – b. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per a indicar la ferma.* – c. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per a indicar la ferma.* – d. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per a indicar la ferma.* – e. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per a indicar la ferma.* – f. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per a indicar la ferma.* – g. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per a indicar la ferma.* – h. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per a indicar la ferma.* – i. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per a indicar la ferma.* – j. *Segueix ratllat vestram.* – k. *Interlineat.* – l. *Dues ratlles obliqües damunt del nom per a indicar la ferma.*

211

1423, juliol, 2. Barcelona.

Maria, reina d'Aragó, dóna el seu consentiment als membres de la confraria de la Santa Trinitat de Barcelona per a que facin un drap amb de seda amb el símbol de la mateixa i totes les obres que siguin pertinents. D'altra part dóna consentiment perquè els seus membres puguin cobrar una taxa per tal de finançar dita confraria i els seus actes.

ACA, Cancelleria, *Registres*, reg. 3121, ff. 119v-120r.

Confratrum maiorium Sancte Trinitatur Barchinone

Nos Maria, Dei gratia Regina Aragonum *et cetera*, opportunitatibus vestri fidelium nostrorum maiorium et confratrum confratrie Sancte Trinitatis civitatis Barchinone, qui pio et caritativo ducti affectu ad Dei omnipotentis laudem et gloriam ac confratrie jam dicte ac eius confratrum honorem pariter et decorem, quendam panum de guiro et sirico cum signis sancte Trinitatis, et aliis operibus sumptuosis, ad cohoperiendum confratrum corpora defunctorum, facitis operari volentes omnem quem possumus locum dare, tenore presentis ad //f. 120r// vestri supplicationem perhumilem vobis, eisdem maioribus et confratrie concedimus et plenam licentiam imperpetuum quod una cum maiori et sanior parte confratrum confratrie jamdicte, loco et more solitis convocatorum et congregatorum, seu de eorum consensu etiam atque velle, possitis et libere ac licite valeatis vos et omnes alios confratres jamdictos in una vice vel pluribus talliare iuxta quantitates, conditiones et facultates vestras et ipsorum confratrum, et ipsas talliam seu tallias idest peccunias earumdem ab ipsis confratribus et eorum quolibet exigere, colligere, recipere et habere, seu colligi, exigi, recipi, haberi facere per illum seu illos quem seu quos duxeritis eligendo; super his quascumque executiones, fortias et enantamenta in bonis illius seu illorum dictorum confratrum qui confratrum qui recusabit seu recusabunt aut dilatabunt solvere quod modo predicto ordinatum seu tallatum fuerit faciendo seu fieri faciendo. Mandantes per hanc eandem gubernatori Cathalonie, vicario et baiulo, ac aliis officialibus civitatis Barchinone, vel locatenentibus eorumdem, presentibus vel futuris, cui vel quibus presens nostra provisio fuerit presentata necnon confratribus confratrie jamdicte, qui nunc sunt, et pro tempore fuerint sub obtentu regis atque nostre gratie et mercedis ac pena millem florenorum auri, quatenus licentiam et concessionem nostram huiusmodi teneant et exequent firmiter et observent, tenerique observari ac exequare faciant, et in nullo contrafaciant vel veniant, seu aliquem contravenire permittant aliqua racione. Quodque iidem officiales in bonis dictorum confratrum solvere recusantium seu dilatantium, ut est dictum, executionem faciant expeditam.

In cuius rei testimonium presentem vobis fieri iussimus regio comuni sigillo.

Datum Barchinone, secunda die julii, anno a nativitate Domini millesimo CCCC vicesimo tercio.

De Ortigis, vicecancellarius.

Gabriel Marcaroni, mandatu domine regine fecit per Franciscum de Ortiquis, consiliarium et cancellarium. Probata.

212

1423, setembre, 6. Barcelona.

Çadia Suri, jueu, habitant de Barcelona, nomena procurador seu germà Lluís de Marimon, giponer, ciutadà de Barcelona..

AHPB, Joan Pedrol, Tercium manuale, 1422, agost, 12 - 1423, novembre, 12, f. 87v.

Çadia^a Suri, iudeus, habitator^b Barchinone, constituo et ordino procuratorem meum vos, Ludonicum de Marimon, iuonerium, fratrem meum, civem dicte civitatis, videlicet ad petendum, exhigendum et recipiendum nomine meo et pro me omnes et singulas peccunie quantitates, instrumenta, *et cetera*. Et apocham et apochas, *et cetera*. Necnon in arbitrum vel arbitros, et cetera. Item ad vendendum, locandum, *et cetera*. Et de ipsis vendicionibus precii recepcionibus, et cetera. Fiat ad litteras large cum potestate substituendi.

Testes: Berengarius Salom, fusterius, civis, et Maymo Ferrer, iudeus, iuonerius, habitator Barchinone.

---

a. *Dues ratlles obliqües a sobre del nom per tal d'indicar la ferma.* – b. *Ratllat civis.*

213

1423, octubre, 29. Barcelona.

Jacob des Quart, jueu, bataner de fulls d'or, habitant de Barcelona, ven a Maria, muller de Narcís Bru, notari, ciutadà de Barcelona, una pensió de 110 sous de censal mort pel preu de 55 lliures. Obliga béns mobles: un cofre [...] de tripa de seda estacat de vermell i negre, llaunat amb llaunes de llautó

daurat, i amb una ansa i quatre peus del mateix llautó, i amb pany i clau. Dins del cofre hi ha: una copa daurada amb tres peus amb tuber. A la copa hi ha gravada un àguila d'argent, la qual té solament una ala amb dos esmalts, verd i blau, i amb una orla en que hi ha 15 rosetes. Pesa 20 onze i mitga. Una altra copa daurada sense cobertor amb un pes de 8 unces. Una [...] blanca i una altra amb orelles. Uns trossets d'argent per fer fermalls, amb un pes de 2 unces i quart. Un nombre indeterminat de paternosters de coral grossos, que són dintre d'un drap on hi ha brodat] dos lleons i dues creuetes. 6 anells d'or amb pedreria balaix "losa" de tallat com avellana, un maragne amb forma de cor, un safor, i un altre maragde i un balaxet de mida menor, i una perla rodona. Tots aquets anells estan dins d'un drap on hi ha brodat en fil d'or el símbol abans descrit. Censal pagat i redimit el 2 de març de 1424.

AHPB, Pere Agramunt, Manual, 1422, octubre, 28 - 1423, des., 2, s.f.

214

1424, febrer, 23. Barcelona.

Joan de Vall, convers, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, ven a Joaneta, vídua de Berenguer çà Nou, peller, ciutadà de Barcelona, una pensió de 16 sous i 6 diners de violari, a percebre durant la vida de Joaneta i de la seva germana Beatriu, muller de Gabriel Ferrer, bataner de fulls d'or i d'argent, ciutadà de Barcelona, i en cas de morir totes dues, als seus successors. El for és de 7000/1000. Joan obliga els següents béns: dos ballestes amb estreps genovesos, una d'elles pintada. Uuna flassada quasi nova de llana blanca de 12 pams de llarg. Una túnica d'home vella lívida amb mànigues amb botons i folrada de drap verd de la terra. Una gramalla negra de drap de molada de valor moderat (preu 6ll 12s). Cancel·lat el 1 de maig de 1424.

AHPB, Francec Ferrer, Manuale comune primum, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s.f.

1424, març, 6. Barcelona.

Joan de Vall, convers, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, ven a Joaneta, vídua de Berenguer sa Nou, peller, ciutadà de Barcelona, una pensió de 16 sous i 6 diners de violari, a percebre durant la vida de Joaneta i de la seva germana Beatriu, muller de Gabriel Ferrer, bataner de fulls d'or i d'argent, ciutadà de Barcelona, i en cas de morir totes dues, passarà als seus successors. El for és de 7000 per miler. Joan obliga els següents béns: una corretja d'argent, destenyida, tota daurada amb el cap i la sivella picats, en la qual hi han 7 platons daurats fets a manera de fulla i altres 5 a manera de barres, el parxe és de seda verda amb una sarment vermella al mig amb or barrejat amb mergalidons d'or als costats del dit parxe. Un trosset d'argent esmaltat de lletres i fullatges blaus a l'entorn, fet de manera d'encast, aquest argent pesa 5 unces i mitja. Un botó de anibre guarnit de fil d'argent prim daurat, a un cap hi ha una perla petita i va amb una cadeneta d'argent daurat trencada. Tot va en una capseta de fusta i cobert amb un drap de lli. Una cota descollada de drap blau obscur de la terra, folrada de pell blanca i amb les mànigues descosides. Un bacinet amb careta aguda amb un cordó de fil blanc i vermell.

AHPB, Francec Ferrer, Manuale comune primum, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4, s.f.

1424, juny, 23. Barcelona.

Alfons, rei d'Aragó, aprova els estatuts de la confraria de la Santa Trinitat de Barcelona promoguts pels propis majorals de la mateixa. En primer lloc, que els majorals hagen de portar un brandonet encès quan vagin a la sepultura d'algun membre de la confraria o albat, sots pena d'una lliura de cera. Que tot majoral que sigui cridat a acudir a les exèquies d'en membre de la confraria i no ho faci tingui per pena cinc sous per cada

vegada, a menys que aquesta absència sigui per força major i excusada per la resta dels majorals. Cada membre de la confraria està obligat a pagar una quota fixada pels majorals segons les capacitats econòmiques de cada confrare, sots pena d'una lliura de cera. Tot aquell confrare que desobeeixi els estatuts de la confraria serà perseguit pel cap de guaita o altres oficials de la ciutat i pres en la presó comuna fins que reconeixi la seva culpa. En cas de no reconèixer la seva culpa, el majorals i un consell format per 20 prohoms o antics membres determinarà la seva expulsió. Finalment, tota persona que vulgui entrar a formar part de la dita confraria ha de pagar 10 sous: 5 per a la caixa comuna i els altres 5 per al bací dels pobres.

ACA, Cancelleria, Registres, reg. 2592, ff. 84v-85v.

Nos n.Alfonso, *et cetera*, per maior direcció e vountat de la confreria de Sancta Trinitat de la ciutat de Barcelona, a la qual nostra real excelència ha bona affeció e voler, provehim e de certa sciència, a suplicació dels maiorals de la dita confraria, los qual promou açò caritativament aquell mateix voler e affeccio, ordinam que tant que quant d.ací avant se seguirà que los dits maiorals iran a les exèquies ho sepultura de algun cos o albat de algun lur confrare, cascun de la dita confraria sia tingut e hage^a necessàriament portar un brandonet encès, e si contrafarà cage per cascuna vegada en ban o pena d.una liura de cera o de la valor o preu de aquella exhigidora per los maiorals impune et lícitament de sos béns e a la taxa de la dita confraria aplicadora per soportar los càrrechs e necessitats de aquells.

Item, que tot confrare qui serà apellat a ésser o anar a tals sepulcres e ho recusarà fer, cage per cascuna vegada que serà contrafet en ban o pena de sinc sous barchinonins per los dits maiorals segons és dessús de la dita altra pena statuit, exhigidora e aplicadora per la dita rahó a la dita taxa, si donchs no escusava tal confrare o confrares algun just impediment a coneguda dels dits^b maiorals.

Item, que tots e sengles confreres de la confraria sien tenguts e hagen a fer aquella caritativa subvenció que per los dits maiorals serà rahonablement, segons lurs facultats, dit e arbitrat. E si ho recusaran e no ho volran fer, cagen en ban o pena per cascuna vegada, així com aquells qui poca caritat de lus cofrades o confraria mou e

streny de una lliura de cera o valia de aquella per los dits maiorals dels béns dels^c contrafahents exhigidora a la caixa dessus dita.

Item, tantes vegades com se seguirà algun o alguns dels dits confreres ésser desinants e inobedients als manaments e ordinacions dels dits maiorals, que cascun capdegayta, saig o qualsevol official de la dita ciutat sia tengut e hage a pendre a sola e simpla requesta dels dits maiorals, tal o tals axí inobedients confreres e metre en la presó comuna de la dita ciutat, en la qual stiguen tant en tant longament detenguts fins que regoneixents lurs culpes e erres stien effectualment a ordinació dels maiorals dessus dits.

Ítem, que si alguns o alguns dels //f. 85v// confreres dessus dits seran mal obedients e barrallants o en altra manera seran disorts en observar aquestes e altres ordinacions de la dita confraria, e per lur pertinació e malícia no volran obtemperar a aquells o als manaments dels dits maiorals, que en aquell cas los maiorals dessus dits puxen tal o tals confreres, de e ab consell de XX prohòmens o antichs confreres de la dita confraria axí discordes e inobedients e barallants foragitar de la dita confraria, actes e congregacions de aquella e totalment repellir.

E finalment provehint, a supplicació dels dits maiorals, que tots aquells e aquelles qui volran ésser o intrar en la dita confraria, hagen e sien tenguts, ans que puxen ésser rebuts en aquella donar, e pagar deu sous de la dita moneda, so és, cinch sous per la dita caixa, e los romanents cinc sous barchinonins a la borsa dels pobres vergonyants de la dita confraria. Per ço manam expressament de certa sciència a tots e sengles officials nostres e a lurs loctinents e als saigs e capdegaytes damunt dits e axí matex als dits confreres, presents e esdevenidors, que les coses dessus dites e cascuna d.aquelles, segons que pertanyerà a cascun d.els tenguen, complenquen e fer mament exeguesquen e los officials fassen tenir e totalment observar, e no hi contravenguen si los dits officials, pena de CC florins, la qual ab la present cometedora tantes vegades quantes serà contrafet los imposan, e los dits confreres les penes e bans dessus contengudes desigen de tot en tot squivar.

En testimoni de la qual cosa manam la present ésser feta ab nostre sagell enpendent sagellada

Data en Barchinona, a XXIII dies de juny^d, en any de la nativitat de nostre Senyor M CCCC XXIII e del nostre regne.

Anthoni de Fonte, scriptor domini regis. Fecitur vicencellarium. Probata.

---

a. *Interlineat* manament. – b. *Segueix ratllat* maiorables. – c. *Interlineat* bens del. – d. *Segueix ratllat* essent.

217

1424, juliol, 4. Barcelona.

Joan Carreres, notari, ciutadà de Barcelona, ven a Joan de Pla, convers, llibreter, una pensió de 43 sous, 6 diners i 1 òbol pel preu de 30 lliures. El for és de 14.000/1000. Segueix la venda simulada, mitjançant el corredor Jaume Siurana: tres plats, dues plàteres, una plàtera amb nanses, un "anap" d'argent blanc, una tassa d'argent blanc, dues tasses d'argent daurat amb peu canonat, amb un preu total de 30 lliures i 5 sous. Cancel·lat el 30 de desembre de 1425.

AHPB, 116/1, s.f.

218

1424, novembre, 13.

Antoni Rosar, dauer, ciutadà de Barcelona, promet a Ferrer de Vilamajor, teixidor de vels, ciutadà de la dita ciutat, que durant 1 any i 10 mesos, Ferrer, de 19 anys d'edat, fill del dit Antoni, viurà amb el dit Ferrer de Vilamajor per tal d'aprendre el seu ofici. Durant aquest temps Ferrer de Vilamajor es compromet a alimentari calçar al dit Ferrer.

AHPB, Joan Pedrol, *Manuale quartum notularum omnium intrumentorum*, 1423, novembre, 13 – 1426, juny, 25, f. 54r.

Die lune, XIII die novembris, anno predicto.

Anthוניus^a Rosar, dauarius, civis Barchinone, de XV die presentis mensis ad XXII menses proxime venturos, affirmo vobiscum Ferrario de Vilamaior, textori velorum, cive dicte civitatis, Ferrarium, filium meum, in etate XVIII annorum sue etatis constitutum, causa addicendi officium vestrum textoris, et alias serviendi vobis in omnibus et singulis mandatis vestris, licitis et honestis, de die et de nocte, iuxta sum posse. Promitens vobis quod per totum dictum tempus non recedet a vobis nec a servicio vestro. Quod si fecerit, dono vobis licentiam et cetera. Et quod dampnum aliquod non inteluerit et cetera. Et pro hiis et cetera. Vos vero teneamini dictum filium meum providere in cibo et potu et calciatu infra X mensis. Et alias colere ipsum sanum et infirmum. Et docere sibi dictum officium et cetera. Ad hec ego, dictus Ferrarius^b de Vilamaior, laudans et cetera, promittens et cetera.

Testes: discretu Paulus Romei, presbiter Barchinone, et Guillelmus Sirvent, mercator, civis Barchinone.

---

a.- *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma.* – b.- *Dues ratlles a sobre del nom per indicar la ferma.*

219

1425, abril, 3. Barcelona.

Francesc Gener, imager, ciutadà de Barcelona, ven a Joan de Pla, convers, llibreter, ciutadà de Barcelona, una pensió de violari de 15 sous i 7 diners de pel preu de 110 sous. Francesc nomena procurador a Joan Torrent, dauar, convers, ciutadà de Barcelona. Francesc dona com a penyora una cota de lli de Vernino amb mànigues folrades de vellut. L'instrument va ser cancel·lat el 14 d'octubre de 1427.

AHPB, Joan Pedrol, Manuale quartum notularum omnium instrumentorum, 1423, novembre, 13 - 1426, juny, 25, f.72v-73r.

220

1429, setembre, 5. Barcelona.

Francesc Bertran, llibreter, convers, ciutadà de Barcelona, com a administrador i procurador de Clara, muller de Joan Pujol, coraler, ambdós conversos, i germana del dit Francesc, que abans vivien a la ciutat de Barcelona i ara a Avinyó, lloga per un any a Galcerà Roca, mestre en arts i corrector d'accents a la Seu de Barcelona, a Nicolau de Rim, mestre en arts, i a Jaume Serra, estudiant d'arts, una casa, propietat de la dita Clara, situada a l'antic Call Major, al carrer que va de Sant Honorat a Sant Domènec, pel preu de 23 lliures i 10 sous.

AHPB, Francesc Ferrer, Manuale comune secundum, 1426, febrer, 18 -
1432, gener, 22, f. 65v-66v.

221

1429, setembre, 17. Barcelona.

Honorat Pasqual, clergue beneficiat en l'església de Sant Pere de les Pubilles de Barcelona, i procurador de Bartomeu Saura, estudiant en arts, oriund de Peníscola, ven en nom del seu principal a Francesc Bertran, llibreter, convers, ciutadà de Barcelona, un llibre anomenat Cisé, que tracta sobre el pontificat del Papa Bonifaci, pel preu de 9 lliures i 7 sous.

AHPB, Francesc Ferrer, Manuale comune secundum, 1426, febrer, 18 -
1432, gener, 22, s/f.

222

1433. maig, 27. Barcelona.

Joan sa Coma, convers, venedor de llibres, fill de Guillem sa Coma, venedor de llibres, ciutadans de Barcelona, reconeix a Elionor, filla de Francesc Bertran,

convers, venedor de llibres, ciutadà de Barcelona que ha rebut 300 lliures en concepte de dot.

AHPB, Pere Soler, Manual, 1432, setembre, 15 - 1434, set., 22, f. 32r.

223

1433, maig, 27. Barcelona.

Guillem sa Coma i Joan sa Coma, venedors de llibres, ciutadans de Barcelona, reconeixen a Elionor, promesa del dit Joan sa Coma, filla de Francesc Bertran, venedor de llibres, que li ha lliurat els 6000 sous que ella va prometre pagar al dit Francesc en concepte de dot. Aquests van ser pagats de la següent manera: 256 lliures ingressades en una taula de canvi i la resta al comptat.

AHPB, Pere Soler, Manual, 1432, setembre, 15 - 1434, set., 22, f. 32r.

224

1439, setembre, 11. Barcelona.

El Consell de Cent de Barcelona es dirigeix a Ramon de Cardona, baró de Bellpuig, per tal de suplicar-li que permeti al convers Felip de Rodes, ciutadà de Barcelona, poder emportar-se a Barcelona la seva filla jueva recentment vídua i als seus nets amb l'objecte de batejar-los en la fe cristiana.

AHCB, Consell de Cent, Lletres Closes, 1B:VI-6, f. 135v

Molt noble baró don Ramon de Cardona, a nostra intercessió és recorregut en Phelip de Rodes, convers, habitant en aquesta ciutat, affermant que en lo vostre loch de Bellpuig habite una sua filla iuhia, no ha molt vídua, e alguns nets seus iueus, la qual filla sua ensemps ab los dits nets ell desig molt fer.los venir a aquesta ciutat ab propòsit e voler de convertir·los a la sancta fe cristiana, e fer·los reebre lo sanct babtisme. E com açó sie obra molt meritòria e havent esguart a Deu e a la salut de les ànimes, per çò

vostra gran noblesa pregram, ab tanta afecció com podem, que per lo esguard dessús dit e per contemplació nostra e de aquesta ciutat, vullats benignament e ab tota paciència admetre lo dit Phelip de Rodes, lo qual va aquí per la dita rahó e permetre que liberalment e sens tota contradicció se'n puxe manar e fer venir ací la dita filla sua e sos béns ensemps ab los dits nets seus. E d.açó, molt noble baró, farets servey a Deu ens aconseguírets mèrit envers ell e a nosaltres ne farets pler singular. E tengue·us la sancta Trinitat en sa guarda benaventuradament e votiva, prescrivint·nos nos ab gran confiança de quan puxam fer per vostres pler e honor.

Scriptumt en Barchinona a XI de setembte de l.any M CCC XXXVIII.

Los consellers de Barchinona a vostra honor apparellats.

225

1440, novembre, 11. Barcelona.

Joan de Llobera, peller, ciutadà de Barcelona, tutor de la persona i bens d'Isabel, neta seva i filla de Joan Serra, difunt, torner de la dita ciutat, i de la filla del dit Joan de Llobera, promet a Simó Castell, teixidor de vels, i a Clara, muller d'aquest, ciutadans de Barcelona, que la dita Isabel estarà amb ells durant 10 anys per servir-los i aprendre el seu ofici de teixidors. Simó i Clara es comprometen a alimentar a la dita Isabel i a proveir-la de vestit i calçat, durant aquests 10 anys. També es comprometen a pagar a Isabel, per aquests deu anys, 45 florins d'or d'Aragó.

AHPB, Joan Pedrol, *Undecimum manuale omnium intrumentorum*, 1439, desembre, 2 – 1442, abril, 16, f. 54r.

Johannes^a de Lobaría, payerius, civis Barchinone, tutor persone et bonis Isabelis, nepte mee, filie Johannis Serra, quondam, tornerii dicte civitatis, et domine^b [...], eius uxoris filieque mee, prout de ipsa tutela plene constat instrumento recepto in curia vicarii dicte civitatis, gratis, de XV die presentis mensis novembris ad decem annos continuos, affirmo vobiscum, Simoni [sic] Castel, textore velorum, cive dicte civitatis, et domina Clara, uxore vestra, dictam Isabelem causa addicendi dictum officium et serviendi vobis in omnibus et singulis mandatis vestris licitis et honestis, de die et de nocte et cetera. Et quod infra dictum tempus, erit bona, legalis et cetera. Et quod non

recedet et cetera. Et si dictum aliquod intulerit et cetera, promitto quod ipsa emendabit in fine dicti temporis et cetera. Vos vero teneamini ipsam Isabelem, per totum dictum tempus, providere in cibo et potu, vestitu et calciatu, bene et condecenter secundum sui conditionem. Et colere ipsam sanam et infirmam. Et docere dictum officium. Et dare sibi pro solidata dicti temporis quadraginta quinque florenos auri Aragonum. Ad hec nos, Simon^c et Clara^d, laudantes et cetera, promittentes et cetera. Et pro his pars parti obligamus omnia bona nostra. Et ego, dictus Johannes omnia bona dicte^e tutele. Renuntio et cetera. Et ego, dicta Clara, doti et sponsalio et beneficio Velleyani et cetera. Et iuramus et cetera.

Testes firme dictorum Johannis et Simonis, qui firmarunt dicta die: Andreas ça Claposa, patronosterius [sic], et Bonanatus Porta, curritor auris, cives Barchinone. Et firme dicte domine, que firmavit X die decembris, anno predicto: Simon Ferrer, sartor, et Petrus Magraner, sutor, cives Barchinone.

---

a. *Dues ratlletes per indicar la ferma.* – b. *Segueix espai en blanc.* – c. *Segueix ratllat tutl.* – d. *Dues ratlletes per indicar la ferma.* – e. *Dues ratlletes per indicar la ferma.*

226

1445, octubre, 6. Barcelona.

Marc d'Avinyó, convers, seder, ciutadà de Barcelona, fa testament davant el notari barceloní Nicolau de Mediona. Nomena marmessors a Mateu d'Avinyó, corredor d'orella, germà seu, a Elionor, muller de Marc sa Closa, convers, a la seva filla Orieta, muller de Pere Bonanat, i al seu fill Rafael d'Avinyó, mercader. Demana ser enterrat en el monestir dels Frares Predicadors. Desitja que siguin donats 3 sous a l'església de Santa Maria del Mar i al seus parroquians, així com 5 sous per al monestir dels Frares Predicadors. També deixa 5 sous per a cadascun dels seus nets. A la seva filla Elionor, en compensació de cent florins que li devia, li deixa una Bíblia escrita en pergami, un llibre anomenat Catholica Unam i diversos llibres hebraics. A la seva filla Orieta li dona totes les pertinences que aquesta té a casa seva, així com fer ús de la

*seva habitació juntament amb el seu marit. Nomena hereu universal de
tots els seus béns al seu fill Rafael.*

AHPB, 163/18, f. 67r-68r.

APÈNDIX DOCUMENTAL

II

Llibres d'Òbits de la parròquia Sant Just i Pastor de Barcelona.

Llibres d'Òbits

Arxiu de la Comunitat de Sant Just i Pastor

Llibre 2. 1390.

1390, setembre, 8. Barcelona. Foli 5r.

Albat d'una conversa fadrina de Frainó, convers.

Dimarts a VIII del mes. Albat d. una fadrina d. en Frainó, convers, prop en Ponç de Gualbes. Jau a Nazaret. V de pro vicari, Mates, Aranau, Ferrer, scolà, Rovias. A vespres, Rector, Valtà, Mayosa, Oller, Vidal, Toló, Vilerasa. XII parts.

1390, octubre, 14. Barcelona. Foli 8r.

Unció d'una conversa a casa de Crivelet.

Dijous a XIII del mes. Unció d. una conversa a casa de Crivelet. Es de nocte. Foren Vicari, Vidal, Ripol, scolà. III parts.

1390, agost, 29. Barcelona. Foli 14r.

Cos de la filla de Bossó, convers. Enterrada a la parròquia de Nazaret.

Diumenge a XXIX del mes. Cos d. en sa filla d. en Bossó, covers, qui stà prop d. en Ponç de Gualbes. Jau a Nazaret. Anaren vicari, Vidal, Valtà, cugiuyada, Suyer, March, Mayosa, Oller, Ponç, Vilarasa, Toló, Rovira, scolà. XIII de parts.

1390, octubre, 15. Barcelona. Foli 15r.

Cos d'una conversa que està a casa de Criveller. Enterrada als Frares Menors.

Divendres a XV del mes. Cos una conversa qui stà en casa d. en Criveller. Jau a Framenors. Foren vicari, Ponç Oller, Vilarasa, Vidal, scolà. VI de parts.

1390, octubre, 8. Foli 19r.

Albat d'una fadrina d'un convers que viu al carrer d'en Serra.

Diven[d]res a VIII del mes. Albat una fadrina d'un convers qui stà a sol del carrer d'en Serra. Foren: vicari, Arnau, Mates, scolà. IIII de parts.

1390, octubre, 21. Barcelona. Foli 19v.

Albat de Nicolau Massana, convers, que vivia al carrer Ample. Enterrat a Frares Menors.

Dijous a XXI del mes. Albat d'en Nicolau Massana, convers, al carrer Ample. Jau a Frares Menors. VII d. pro. [Foren] Vicari, March, Sunyer, Fontanella, Vidall, Bugatell, scolà. Romas a missa: rector, Ponç. VIII parts.

1390, octubre, 21. Barcelona. Foli 19v.

Albat d'en Pujades, convers. Jau als Frares Menors.

Diumenge, a XXVIII del mes. Albat d'en Pujades, convers. Devant lo dormidor dels Frares Manós. Jau a Frares Menós. VII d. pro. Vicari, Vilerosa, Aigulada, Oller, Bugatell, Arnau, scolà. Romàs a missa: rector, Vidall, Fontanella, Toló, Ponç. XII parts.

1390, novembre, 26. Barcelona. Foli 20r.

Albat de Joan Massana, convers, vivia prop de la Mercé, al carrer Ample. Enterrat a l'església de la Mercé.

Divendres a XXVI del mes. Albat d'en Johan Maçana, convers, prop la Mercé, al carrer Ample, jau ací. Anaren: Vicari, Rabaçó, Mayosa, Bugatell, Oller, Fontanella, Vilarasa, Toló, scolà. IX de parts. Romàs a missa: Ponç, Valtà. XI parts.

Llibre 4. 1399

1399, abril, 1. Barcelona. F. 1v.

Unció d'una conversa que vivia al carrer dels Còdols.

Dimarç, primer dia. Unció de madonna conversa [..]. Stà al carrer dels Còdols. Foran: rector, Narbones, Bastús, Miró, scolà. V de pars.

1399, agost, 30. F. 2r.

Unció de la muller de Joan Forcadell, convers, que vivia al carreró d'en Vives.

Eodem die. Unció de nocte de la muller d'en Johan Forquadell, convers. Stà al carreró d'en vives. Foren: vicari, Bastus, Rovira, scolà. IIII de pars.

Llibre 5. 1401.

1401, gener, 5. Barcelona. F. 1r.

Albat de Abraham, corretger.

Dimecres a V del mes. Albat d.en Abraam, correger. Stà al coffres. Jau ací. Foran: Bosch, Fontanella, Vilarosa, Sanyet, scolà. V de parts.

1401, gener, 21. Barcelona. F. 1r.

Albat de Manuel de Gualbes, [convers], que vivia al carrer Ample.

Divendres a XXI del mes. Albat d.en Manuel de Gualbes. Stà al carrer Ample, al cap del Regomir. Jau a la mar. Foren Bosch, Pons, Fontanals, Vilarasa, Duran, Alex e scolà. VII de parts. Romàs a vespres: Terrades e Valtà.

1401, febrer, 17. Barcelona. F. 1r.

Albat de Francesc de Gualbes, [convers], que vivia a la volta del forn del Cofrés.

Dijous a XVII del mes. Albat de Francesc de Gualbas. Stà a le volta del forn del Coffrés. Foran: Bosch, Oller, Vilarasa, Alex, Sunyer e scolà. VII de parts.

1401, setembre, 21. Barcelona. F. 6r.

Albat de Bernat Fabra, convers, que vivia davant la font de la mar.

Dimecres a XXI del mes. Albat d.en Bernat Fabra, convers, davant la font de la mar. Jau a Frares Menors. VII de parts: rector, vicari, Oller,^a Pons, Terrades, Fontanella, Sunyer. Romàs a missa: Puyg, Vilarasa, Cots, scolà. XI.

---

a. *Segueix ratllat Vilarasa.*

1401, novembre, 7. Barcelona. F. 7r.

Albat de Conill, convers, davant la casa de Pere Buçot.

Diumenge, a VI del mes. Albat d.en Conil, convers, davant micer Pere Buçot. Foren: Vilarasa, Puyg, scolà. III de parts.

1401, novembre, 7. Barcelona. F. 7r.

Albat de Francesc Bertran, convers. Jau al Carme.

Lo die mateix. Albat d'en Francesc Bertran, convers, devant la Font de les [..]. Jau al Carme. VII de parts. Rector, Vilarasa, Oler, Ferades, Segera, Rovire, [..], scolà. VII parts.

1401, octubre, 11. Barcelona. F. 12r.

Unció de Criveller [convers], al carrer ample.

Dimarts, a XI. Unció d'en Criveller, al carrer Ample. Foren: Ponç, Duran, March, Puig, escolà. V. Romàs a misa: Vicari, Oller, Fontela, Vilarasa, Oliver, Manyosa.

1401, octubre, 31. Barcelona. F. 12v.

Unció de la filla de Conill, convers.

Dilluns die. Unció: la filla de Conill, convers. Pres de micer Pere Buçot. Foren: vicari, Ripol e scolà. III de parts.

1401, juny, 5. Barcelona. F. 15v.

Cors d'un esclau de Conill [convers].

Diumenge a V de juny. Cors ·I· esclau d'en Conill. Devant Sant Just. Foren: vicari, Oller, escolà. III de parts.

1401, octubre, 12. Barcelona. F. 18v.

Cors de Criveller [convers]. Enterrat a la Mercé.

Dimecres a XII. Cors de Criveller. Dorm a la Mercé. Foren: vicari, Oller, Ponç, Fontela, Vilarasa, Duran, Oliver, Rabaça, March, Puyg, Manyosa, Rovira e scolà. XIII de parts.

1401, desembre, 12. Barcelona. F. 24r.

Misses de tercer dia per a la filla d'un convers.

Dimecres a XII. Misses de terç dia per sa filla d'en [Conill?], convers. Foren: vicari, Oller, Puych e scolà.

Llibre VI. 1402.

1402, agost, 8. Barcelona. F. 3r.

Albat de Bertran, convers.

Dijous aVIII. Albat d.en Bertran, convers. Stà a le Fustaria. Jau al Carma. Foren: nabot, Oler, Fontanele, Vilerasa, Sunyer, Terrades, scolà. VII de parts.

1402, febrer, 19. Barcelona. F. 15r.

Cos de mestre Rafael, convers.

Lo die mateix. Cos d.en mestre Raffael, convers, al carrer d.en Carabasser. Jau a Natzaret. XIII parts. Rector, Oler, Ponç, Fontanella, Vilerasa, Duran, Bou, Sunyer, Manyesa, Segura, Terrades, Col, scolà, Rovira. XV de parts, valen XIII.

1402, agost, 6. Barcelona. F. 19r.

Cos de Pertusa, convers. Enterrat als frares Predicadors.

Eodem die. Cos d.en Pertusa, convers, jau a Predicadors. Foren: Ponç, Fontanella, Vilarasa, Cotes, Duran, Sunyer, Puyg, Mayosa, Coll, Tarrades, Vilar, Ripoll, scolà.^a

---

a. *Segueix ratllat* XIII de parts.

Llibre VII. 1410.

1410, gener, 9. Barcelona. F. 1r.

Albat de Yno Conill, [convers]. Enterrat a la Mercé.

Dijous a IX del mes. Albat de Yno Conill. Jau a la Mercé. Foren: vicari, Oller, Vilarasa, Rovires, Fauet, Nicholau[...] e scolà. XIII de parts.

1410, març, 21. Barcelona. F. 3v.

Albat de Abraham. Enterrat al Agustins.

Dimecres, sent a XXI del [mes]. Albat d.en Abraham. Jau als Agustins. Foren: Oller, Steva, Manyosa, Antoni, Tarredes, Farriol, scolà. VII de parts. Romàs vicari.

1410, juny, 16. Barcelona. F. 9r.

Albat d'Antoni Torres, veler, estava a la plaça del Vi. Enterrat als Frares Menors.

Eodem die. Albat d'Antoni Toras, veler, stà devant la plaça del Vi. Jau a Fra Menors. Foren VIII de parts: vicari, Ponç, Vilarasa, Rovires, Faner, Fonoyedes, Steva, Colls, [Arnau], Tarrades, Casas, Alzina, scolà.

1410, [ ], 21. Barcelona. F. 14r.

Albat d'una fadrina de Francesc Xanxo.

Eodem die. Albat d. una fadrina de Francesch Xanxo, al carrer Ample. Jau ací. Foren XII de parts: vicari, Alzina, Soller, Faner, Fonoyedes, Nicholau Steva, March, Manyosa, Colls, Cases, scolà. XII de parts.

1410, gener, 7. Barcelona. F. 16r.

Unció de la nora de Francesc sa Calm, convers.

Dilluns a XXX del mes. Unció de la nora d. en Francesch ça Calm, convers, a la plaça de les Cols. Foren: vicari, Nicholau, Fonodeyes, Arnau, Tarrades, Cases, scolà. VII de parts.

1410, gener, 20. Barcelona. F. 16r.

Unció del cunyat d'Abraham.

Dillins a XX del mes. Unció de son cunyat d. en Abraham, devant en (Lavans). Foren: vicari, Nicholau, Tarrades, Cases, scolà. V de parts.

1410, gener, 21. Barcelona. F. 16r.

Unció d'un jove de la casa de Sanxo.

Dimarts a XXI del mes. Unció de nocte d. un jove de case d. en Sanxo, al carrer dels Laons, que no passa. Foren: vicari, Nicholau, Cases, scolà. IIII de parts.

1410, gener, 1. Barcelona. F. 24r.

Cos de la mare de Joan de Montsegur, convers.

Eodem die. Cos de la mara d. en Johan de Monsagur, convers, stà al carrer de Ralat. Jau a Frares Menors. Foren: vicari, Rovires, Faner, Nicholau, Fonoyedes, Steva, Tarrades, Farriol, Cases, Rovires, scolà. XI de parts.

1410, gener, 8. Barcelona. F. 24r.

Cos de la sogra de Francesc sa Calm, convers.

Dimecres a VIII del mes. Cos de la sogra d. en Francesch sa Calm, convers, a la plaça de las Cols. . Jau al Carme. Foren: vicari, Oller, Ponç, Vilarasa, Rovires, Gibert, Nicholau, Faner, Fonoyeda, Tena, March, Mayosa, Arnau, Canyades, Farriol, Cases, Donadeu, scolà [...]. XX de parts.

1410, gener, 11. Barcelona. F. 26r.

Cos del pare de Francesc sa Calm, convers.

Eodem die. Cos lo pare d.en Francesch ça Calm, convers, als [..]. Jau al Carme. Foren: Ponç, Nicholau, Fonoyede, Steva, March, Mayosa, Arnau, Tarrades, Cases, Donadeu, scolà. XIII de parts. [..] vicari.

Llistat de notaris de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona utilitzats en aquest estudi.

Anònims segle XV, Plec de capítols matrimonials, segle XV

AGELL, Bartomeu. *Primum manuale*, 1428, novembre, 27 - 1430, maig, 11.

AGRAMUNT, Pere. Manual. 1422, octubre, 28 - 1423, des., 2.

ALEMANY, Berenguer. *Manuale*, 1401, juny, 16 - 1405, agost, 11.

AMORÓS, Ponç. *Quartus liber comunis*, 1391, des., 16 - 1393, juliol, 13.

ANDREU, Guillem. *Octavum manuale*, 1398, març, 2 - 1400, març, 13.

BALCEBRE, Joan. Manual, 1416, abril, 9 - 1417, desembre, 16.

BALCEBRE, Joan. Manual, 1418, febrer, 17 - 1419, agost, 25.

BARAU, Francesc, *Primum manuale*, 1408, oct., 10 - 1412, oct., 29.

BARAU, Francesc *Secundum manuale*, 1414, juliol, 10 - 1415, desembre, 14.

BASSET, Gerard. *Primum manuale*, 1404, setembre, 23 - 1405, juny, 15.

BASSET, Gerard. Manual, 1419, des., 11 - 1420, maig, 30.

BASSET, Gerard. *Primum manuale monasterii Beate Marie de Petralba* 1436, desembre, 19 - 1439, març, 9.

BASSET, Guillem. *Decimum manuale* 1429, setembre, 10 - 1432, agost, 27.

BELLMUNT, Tomàs de. *Manuale [secundum] instrumentorum comunium*, 1399, abril, 30 - 1399, nov., 28.

BELLMUNT, Tomàs de. Manual, 1401, juliol, 8 - 1402, gener, 26.

BELLMUNT, Tomàs de. *Manuale decimum contractuum comunium*, 1403, juny, 15 - 1403, novembre, 23.

BELLMUNT, Tomàs de. Manual de vendes, 1401, abril, 7 - 1403, maig, 12.

BELLMUNT, Tomàs de. *Manuale [VIII] contractuum*, 1402, juliol, 24 - 1403, gener, 15.

BELLMUNT, Tomàs de. *Manual de comandes*, 1406, abril, 17-1414, gener, 9.

BELLMUNT, Tomàs de. *Manual de comandes*, 1414, gener, 18 –1417, gener, 21.

BERNAT, Nicolau. *Manuale primum comune* 1446, març, 13 - 1448, maig, 4.

BOFILL, Vicenç. *Manual*, 1420, abril, 16 - 1422, nov., 24.

BOFILL, Vicenç. *Quartum manuale comune*, 1422, nov., 26 - 1425, set., 15.

BROCARD, Antoni. *Manuale comune secundum*, 1411, juny, 17 - 1412, abril, 16.

BROCARD, Antoni. *Manuale comune [nonum]*, 1415, agost, 30 - 1416, març, 30.

BROCARD, Antoni. *[Manuale] undecimum*, 1416, desembre, 2 - 1417, maig, 11.

BROCARD, Antoni. *Manuale comune quartum decimum*, 1418, abril, 30 - 1418, novembre, 14.

BRU, Narcís. *Tertium manuale*, 1427, juliol, 19 – 1430, novembre, 7.

CANYÍS, Marc. *Manuale*, 1414, des., 14 - 1422, des., 22.

CANYELLES, Gabriel. *Decimum octavum manuale* 1417, desembre, 29 - 1418, desembre.

CARNER, Simó. *Manuale primum*, 1408, abril, 28 – 1414, agost, 25.

CASANOVA, Llorenç de. *Manual*, 1419, abril, 28 - 1419, juliol, 19.

CASANOVA, Llorenç de. *Manual*, 1420, maig, 7 - 1420, agost, 23.

CASELLES, Joan de. *Secundum manuale*, 1397, setembre, 18 - 1399, agost, 30.

CASTELLÓ, Pere. *Plec de documentació diversa*, 1416-1453.

CLAVER, Pere. *Llibre comú*, 1391, desembre, 7 – 1393, agost, 20.

CLAVER, Pere. *Llibre comú*, 1401, maig, 25 - 1401, novembre, 20.

CLAVER, Pere. *Llibre comú*, 1401, desembre, 8 - 1402, octubre, 27.

COSCÓ, Antoni. *Secundum manuale*, 1408, oct, 1 - 1429, maig, 5.

COSTA, major, Bartomeu. *Nonum manuale* 1454, juny, 12 - 1455, novembre, 21.

DEVESA, Pere. *Manuale primum instrumentorum*, 1426, nov., 5 - 1429, maig, 1.

EIXIMENIS, Joan. *manuale*, 1391, juliol, 27-1393, setembre, 23.

ERMENGOL, Mateu. *Llibre comú*, 1399, setembre, [18] - 1400, maig, 21.

ERMENGOL, Mateu. *Primum capibrevium*, 1400, maig, 24 - 1403, juny, 16.

ERMENGOL, Mateu. Llibre comú, 1404, desembre, 11 – 1405, agost, 18.

ESTAPERÀ, Antoni. *Manual* 1402, abril, 13 – 1402, novembre, 22.

ESTAPERÀ, Antoni. [*Manuale quintum*], 1403, des., 28 - 1404, març, 29.

ESTAPERÀ, Antoni. *Octavum manuale*, 1409, gener, 19 - 1410, octubre, 17.

ESTAPERÀ, Antoni. *Manual*, 1417, desembre, 30 - 1419, març, 18.

FERRER, Francesc. *Manuale comune primum*, 1416, octubre, 20 - 1426, febrer, 4.

FERRER, Francesc. *Manuale comune secundum*, 1426, febrer, 18 - 1432, gener, 22.

FERRER, Joan. *Primum manuale*, 1405, juliol, 14 – 1408, agost, 4.

FERRER, Joan. *Tercium manuale*, 1409, novembre, 19 - 1411, maig, 6.

FERRER, Joan. *Octavum manuale*, 1415, maig, 13 - 1416, novembre, 3.

FERRER, Joan. *Manual*, 1436, març, 12, 1437, novembre, 26.

FOLGUERES, menor, Pere de. *Manual*, 1415, abril, 30 - 1416, abril, 30.

FONTCOBERTA, Joan de *Manual*. 1419, març, 4 – 1425, octubre, 22.

FRANC, major, Joan. *Primum Manuale*, 1410, des., 21 - 1413, gener, 21.

FRANC, major, Joan. *secundum manuale*, 1413, gener, 23-1414, febrer, 16.

FRANC, major, Joan. *Septimum manuale*, 1418, gener, 3 - 1418, desembre, 28.

FRANC, major, Joan. *Tricesimum manuale* 1440, desembre, 29 - 1441, desembre, 22.

FRANC, major, Joan. *Quintus liber vendicionum*, 1417, juliol, 5 - 1418, maig, 2.

FUSTER, Francesc. *Manuale decimum*, 1397, nov., 7 - 1399, febrer, 14.

FUSTER, Francesc. *Octavum decimum manuale*, 1409, juny, 25 - 1411, abril, 23.

GASSET, Joan. Llibre comú, 1402, juny, 10 - 1404, agost, -.

GUAMIR, Bartomeu. *Manuale secundum*, 1408, novembre, 3 - 1410, nov., 19.

GRANYANA, Pere. *Manuale sextum*, 1392, gener, 2 - 1392, des., 21.

GRANYANA, Pere. *Manuale undecimum*, 1398, juny, 8 – 1399, juliol, 12.

GRANYANA, Pere. *Manuale duodecimum*, 1399, juliol, 14 – 1400, desembre, 21.

GRANYANA, Pere. *Manuale*, 1400, desembre, 29 - 1402, gener, 30.

GRANYANA, Pere. *Manuale quintum decimum*, 1403, desembre, 17 – 1404, desembre, 24.

GRANYANA, Pere. *Manuale sextum decimum*, 1404, des., 27 - 1406, des. 24.

GRANYANA, Pere. *Manual*, 1408, des., 22 - 1410, febrer, 26.

GRANYANA, Pere. *Manuale nonum decimum*, 1410, febrer, 26 – 1411, gener, 26.

GRANYANA, Pere. *Vicesimum secundum manuale*, 1413, febrer, 23 - 1414, abril, 3.

GRANYANA, Pere. *Vicesimum quartum manuale*, 1415, abril, 8 - 1416, juliol, 9.

GRANYANA, Pere. *Vicesimum quintum manuale* 1416, juliol, 11 - 1417, set., 20.

GRANYANA, Pere. *Vicesimum sextum manuale*, 1417, set., 22 - 1418, des., 17.

GRANYANA, Pere. *Vicesimum Octavum manuale*, 1419, desembre, 26 - 1421, maig, 2.

GRANYANA, Pere. *Vicesimum nonum manuale*, 1421, maig, 3 - 1422, juliol, 28.

GRANYANA, Pere. *Quartus liber comunis*, 1391, des., 16 – 1393, juliol, 13.

GRANYANA, Pere. *Quartus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum*, 1392, abril, 2 - 1394, febrer, 23.

GRANYANA, Pere. *Sextus liber vendicionum, stabilimentorum ac aliarum alienacionum*, 1395, abril, 28 - 1396, juliol, 7.

GRANYANA, Pere. *Octavus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum*, 1397 febrer, 1 – 1398, juliol, 31.

GUAMIR, Bartomeu. *manuale quartum*, 1412, març, 12-1413, maig, 9.

ISERN, Jaume. *Manual*, 1418, desembre, 31, 1419, novembre, 20.

JOAN, Marc. *Manuale comune sextum*, 1413, oct., 31 - 1414, gener, 30.

JORDÀ, Guillem. *Primum manuale* 1425, novembre, 27 - 1428, abril, 29.

JUST, Jaume. *Llibre de vendes*, 1393, agost, 8 - 1398, març, 13.

JUST, Jaume. *Llibre de vendes*, 1397, juny, 2 - 1398, juny, 25.

LLEDÓ, Arnau. Llibre comú, 1394, juny, 1 - 1400, octubre, 13.

LLEDÓ, Arnau. *Liber quartus comandarum de viagio*, 1407, agost, 20 - 1417, nov., 28.

LLEDÓ, Arnau. *Llibre de comandes*, 1407, agost, 20 – 1417, novembre, 28,

MANRESA, Francesc de. Manual, 1401, setembre, 21 – 1403, juliol, 4.

MANRESA, Francesc de. Manual, 1403, des., 26 - 1404, agost, 23.

MANRESA, Francesc de. *Sextum manuale*, 1408, febrer, 4 - 1409, març, 9.

MANRESA, Francesc de. Manual, 1409, març, 10 - 1410, maig, 31.

MANRESA, Francesc de. Manual, 1414, juliol, 31 - 1415, nov., 7.

MARTÍ, Pere Joan. *Manuale*, 1402, març, 14 - 1403, agost, 2.

MASÓ, Llorenç. Llibre comú, 1394, gener, 27 - 1396, agost, 11.

MEDIONA, Nicolau. de Llibre de testaments, 1437, agost, 1 – 1452. Juny, 3.

NADAL, Bernat. Manual, 1391, juny, 7- 1392, gener, 2.

NADAL, Bernat. Manual, 1392, gener, 4 – 1392, juliol, 11.

NADAL, Bernat. *Decimum manuale*, 1392, juliol, 11 - 1393, gener, 23.

NADAL, Bernat. *Undecimum manuale*, 1393, gener, 23 – 1393, juliol, 4.

NADAL, Bernat. *Duodecimum manuale*, 1393, juliol, 24 – 1393, nov., 19

NADAL, Bernat. Manual, 1394, nov, 14 - 1395, maig, 9.

NADAL, Bernat. Manual, 1395, maig, 10 - 1395, nov., 13.

NADAL, Bernat. Manual, 1397, agost, 1 - 1398, gener, 4.

NADAL, Bernat. Manual, 1398, gener, 4 - 1398, maig, 9.

NADAL, Bernat. *[Manuale comune] XXV*, 1399, abril, 4 - 1399, set., 22.

NADAL, Bernat. Manual, 1399, setembre, 22 - 1400, març, 2.

NADAL, Bernat. Manual, 1400, març, 3 - 1400, agost, 12.

NADAL, Bernat. Manual, 1401, febrer, 4 - 1401, agost, 5.

NADAL, Bernat. Manual, 1401, agost, 5 - 1402, gener, 23.

NADAL, Bernat. *Manual* 1405, maig, 14 - 1405, setembre, 2.

NADAL, Bernat. *Manual* 1406, gener, 26 - 1406, juny, 26.

NADAL, Bernat. *Manual* 1406, novembre, 27 - 1407, abril, 27.

NADAL, Bernat. *Primum manuale vendicionum*, 1395, gener, 8 - 1397, juny, 26.

NADAL, Bernat. *Tercimum manuale vendicionum anni a Nativitate Domini millessimi CCCC*, 1400, juny, 22 – 1402, juny, 9.

NADAL, Bernat. *Manual de vendes*, 1404, juliol, 5 - 1406, juny, 1.

NADAL, Bernat. *Manual de vendes*, 1406, juny, 2 - 1407, octubre, 12.

NADAL, Bernat. *Manual de comandes marítimes* 1393, setembre, 10 - 1397, octubre, 1.

NADAL, Bernat. *Secundus liber comandarum* 1397, desembre, 3 - 1403, agost, 16.

NADAL, Bernat. *Manuale instrumentorum contractuum quintum*, 1404, octubre, 3-1410, agost, 9.

NADAL, Bernat. *Manual instrumentorum contractuum*, 1404, octubre, 3– 1410, agost, 10.

NADAL, Joan. *Manual* 1408, abril, 3 - 1408, setembre, 2.

NADAL, Joan. *Manual* 1410, maig, 9 - 1410, octubre, 16.

PEDROL, Joan. *Tercium manuale*, 1422, agost, 12 - 1423, novembre, 12.

PEDROL, Joan. *Manuale quartum notularum omnium intrumentorum*, 1423, novembre, 13 – 1426, juny, 25.

PEDROL, Joan. *Undecimum manuale omnium intrumentorum*, 1439, desembre, 2 – 1442, abril, 16.

PELLISSER, Pere. *Manual*, 1396, març, 3- 1397, novembre, 21.

PELLISSER, Pere. *Manual*, 1409, juny, 11 - 1410, nov., 26.

PELLISSER, Pere. *Manual*, 1413, abril, 3- 1413, juny, 7.

PELLISSER, Pere. *Manuale*, 1414, juliol, 2 - 1415, juny, 26, f. 13r.

PELLISSER, Pere. Manual, 1415, juliol, 2 - 1416, juny, 26.

PELLISSER, Pere. Manual, 1416, abril, 3 - 1413, juny, 7.

PELLISSER, Pere. Manual, 1419, juliol, 31 - 1421, març, 18.

PERELLA, Joan. *Quartus decimus liber comunis*, 1395, novembre, 2 - 1396, abril, 4.

PERICOLIS, Joan de. *Manuale primum*, 1392, desembre, 5 – 1402, març, 1.

PERICOLIS, Joan de. *Manuale sextum*, 1411, octubre, 27 - 1415, agost, 27.

PERICOLIS, Joan de. *Manuale duodecimum*, 1427, des., 6 - 1430, set..

PI, Bernat. *Tercium manuale comune*, 1411, octubre, 12 - 1412, maig, 26.

PI, Bernat. Manual, 1412, juny, 3 - 1413, gener, 22.

PI, Bernat. Manual, 1413, gener, 28 - 1413, juliol, 21.

PI, Bernat. Manual, 1414, febrer, 8 - 1415, març, 3.

PI, Bernat. *Manuale comune*, 1415, setembre, 3 - 1416, febrer, 20.

PI, Bernat. Manual, 1416, febrer, 20 - 1416, agost, 1.

PI, Bernat. *Llibre de testaments*, 1418-1450, 1418, febrer, 21 – 1450, agost, 11.

PIQUER, Arnau. Manual, 1390, agost, 13 - 1391, octubre, 12.

PIQUER, Arnau. Manual, 1391, octubre, 16 - 1392, des., 24.

PIQUER, Arnau. Manual, 1392, desembre, 29 – 1393, des., 23.

PIQUER, Arnau. Manual, 1393, desembre, 25 – 1394, juliol, 3.

PIQUER, Arnau. Manual, 1399, gener, 2 - 1399, des., 24.

PONÇ, Pere. Manual, [1442], febrer, 19 – 1447, abril, 18.

POU, Pere de. *Quintum manuale*, 1400, desembre, 30 - 1404, nov., 17.

PUIG, Pere. Manual, 1420, febrer, 28 - 1420, juny, 4.

PUJOL, Francesc de. *Manuale quintum*, 1391, des., 14 – 1392, juliol, 19.

PUJOL, Francesc de. Manual, 1392, agost, 9 – 1392, novembre, 29.

ROIG, Pere. Manual, 1417, juliol, 8 - 1417, novembre, 6.

ROIG, Pere. Manual, 1420, juny, 24 - 1421, abril, 1.

ROIG, Pere. Manual, 1424, juny, 8 - 1425, nov., 10.

ROIG, Pere. Manual, 1425, desembre, 22- 1426, juny, 10.

ROIG, Pere. Manual, 1427, gener, 18 - 1427, agost, 28.

ROSSELL, Tomàs. *Primus liber comunis*, 1400, març, 1 - 1401, abril, 7.

ROVIRA, Pere. *Manuale septium*, 1415, set., 2 - 1417, juliol, 20.

SANS, Bernat. Manual, 1400, març, 31 – 1400, setembre, 25.

SANS, Bernat. *Manuale intrumentorum contractuum [comunium] decimum*, 1402, oct., 31 - 1403, abril, 24.

SANS, Bernat. Manual, 1404, agost, 14 – 1404, setembre, 27.

SANS, Bernat. Manual, 1406, març, 6 - 1406, setembre, 30.

SANS, Bernat. Manual, 1420, des., 21 - 1421, març, 6.

SOLER, Pere. Manual, 1432, setembre, 15 - 1434, set., 22.

SOLER, Pere. *Manuale nonum* 1456, febrer, 14 - 1459, octubre, 3.

TERRASSA, Gabriel. *Manuale quartum*, 1412, gener, 2 - 1413, juliol, 6.

TERRASSA, Gabriel. *Secundus liber manuale*, 1407, novembre, 22 - 1410, juliol, 8.

TERRASSA, Gabriel. *Tercius liber manuale*, 1410, juliol, 11 - 1411, des., 31.

TERRASSA, Gabriel. *Primum capibrevium*, 1401, maig, 31 – 1403, novembre, 17.

TRILLA, Jaume de. Manual, 1398, febrer, 21 - 1399, desembre, 4.

TRILLA, Jaume de. Llibre de vendes, 1398, novembre, 28 - 1400, gener, 29.

TRILLA, Jaume de. *Capibrevium comune*, 1411, gener, 11 – 1411, desembre, 27.

TRILLA, Jaume de. *Capibrevium vendicionum*, 1393, set., 8 - 1394, maig, 5.

UBAC, Joan . *Primus liber apocharum diversarum manumissoriarum*, 1424 – 1449.

VALLS, Pere Bartomeu. *Primum manuale*, 1416, octubre, 21 - 1420, abril, 15.

VALLS, Pere Bartomeu. *Secundum manuale*, 1420, abril, 16 - 1421, set., 16.

VERDAGUER, Ferrer. Llibre de testaments, 1431, des., 12 – 1448, gener, 17.

VIDAL, Jaume Llibre comú, 1394, gener, 24 - 1397, octubre, 24.

VILANOVA, Antoni. Manual, 1447, agost, 30 - 1448, febrer, 20.

VIVES, Pere. Manual, 1392, novembre, 28 – 1395, gener 14.

VIVES, Tomàs. Manual, 1415, juliol, 30 – 1416, maig, 11.

VIVES, Tomàs. *Quartum manuale*, 1416, juny, 23 - 1419, abril, 8

VIVES, Tomàs. Manual, 1420, maig, 14 - 1421, abril, 21.

BIBLIOGRAFIA

AMADOR DE LOS RIOS, J.: *Historia social, política y religiosa de los judíos en España*, ed. Orbis, Barcelona, 1986.

ARAGÓ I M. COSTA, A. M.: *Privilegios reales concedidos a la ciudad de Barcelona*, CODOIN, Barcelona, 1971

ASSIS, Y.T.: *Jewish economy in the medieval Crown of Aragon, 1237-1327*, ed. E. J. Brill, Leiden, 1997, p. 27.

AZCÁRATE AGUILAR-AMAT, P.: *Historia de Castilla y León*, v. IV, coord. E. LOPEZ CASTELLÓN, ed. Ediciones Páramo, Madrid, 1989.

BADA ELIAS, J.: *L'expulsió dels jueus, 1492*, dins <<Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics>>, XX, 2009

BAER, Y.: *Historia de los judíos en la España cristiana*, ed. Riopiedras, Barcelona, 1998.

-*Historia de los judíos en la Corona de Aragón (siglos XIII-XIV)*, ed. Diputación General de Zaragoza, Saragossa, 1985.

BAUCELLS I REIG, J.: *Vivir en la Edad Media: Barcelona y su entorno en los siglos XIII y XIV (1200-1344)*, volum I, ed. CSIC, Barcelona, 2004

BEINART, H.: *Los conversos ante el tribunal de la Inquisición*, Ed. Riopiedras, Barcelona, 1983.

- *Los conversos y su destino*, dins *Los judíos de España*, dirigida per E. Kedourie, ed. Crítica, Barcelona, 1992

- *Los judíos en España*, ed. Mapfre, Madrid, 1993.

- BARKAI, R.: *Perspectivas para la historia de la medicina judía española*, dins «Espacio, Tiempo y Forma», Sèrie III, 1993
- BARON, S.W.: *A social and religious history of the jews*, ed. Columbia University Press, Nova York, 1952.
- BALAGUER, V.: *Las calles de Barcelona*, ed. Editorial Dossat, edició facsímil de 1987, Barcelona.
- BATAILLON, M.: *Erasmus y España. Estudios sobre la historia espiritual del sigli XIV*. Ed. Fondo de Cultura Econòmica, Mèxic, 1950.
- BATLLE, C.: *L'expansió baixmedieval, s.XIII-XV*, dins «Historia de Catalunya», III, dirigida per P. VILAR, ed. Edicions 62, Barcelona, 1988, p.271.
-*La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, ed. CSIC, Barcelona, 1973.
- BATLLE I GALLART, C., VINYOLÉS I VIDAL, T.: *Mirada a la Barcelona medieval des de les finestres gòtiques*, ed. Rafael Dalmau, Barcelona, 2002
- BERNARDINO LLORCA, P.: *San Vicente Ferrer y el problema de las conversiones de los judíos*, dins *IV Congreso de la historia de la Corona de Aragón*, ed. Diputació Provincial de Balears, Palma, 1959, pp. 47-64,
- BELTRÁN DE HEREDIA, V.: *Las bulas de Nicolás V acerca de los conversos de Castilla*, dins «Sefarad», 21:1, 1961
- BOFARULL I SANS, F. DE: *Los judíos en el territorio de Barcelona, siglos X-XIII: reinado de Jaime I, 1213-1276*, Impr. De F. J. Altes, Barcelona, 1910.
-*Ordinacions de los Concelleres de Barcelona sobre los judíos en el siglo XIV*, dins «Boletín de la Real Academia de las Buenas Letras de Barcelona» , Barcelona, 1911,

BONNASSIE, P.: *La organización del trabajo en Barcelona a fines del siglo XV*, Ed. CSIC, Barcelona, 1995,

BURNS, R. I.: *Jaume I i els valencians al segle XIII*, ed. Tres i Quatre, València, 1981.

CANTERA MONTENEGRO, E.: *Aspectos de la vida cotidiana de los judíos en la España medieval*, Ed. UNED, Madrid, 1998

CARRERAS CANDI, F.: *Geografía general de Catalunya*, v. 3, Edicions Catalanes, 1980, Barcelona.

CARRÈRE, C. : *Barcelona 1380-1462, un centre econòmic en època de crisi*, Ed. Curial, Barcelona, 1977, p. 431.

-*La draperie en Catalogne et en Aragon au XVe siècle*, dins <<Produzione, commercio e consumo dei panni di lana (nei secoli XII-XVIII)>>,ed. L. S. Olschki, Florència, 1976,
pàg. 481-482

COLLANTES DE TERÁN SÁNCHEZ, A.,*Un pleito sobre bienes de conversos sevillanos en 1396*, dins <<Historia, Instituciones, Documentos>>, 3, 1976, pp.167-186.

COMPANY, J. L.: Familias judías-familias conversas. Una aproximación a los neófitos valencianos del siglo XIV, dins «*Espacio, Tiempo y Forma, Serie III, H." Medieval*», t. 6, 1993, págs. 409-424

COULON, D. : *Un element clef de la puissance commerciale catalane. Le trafic du corail avec l'Égypte et la Syrie (fin du XIV s. – debut du XV siècle)*, dins << Al-Mansaq>>, 1996-1997,

-*Barcelone et le grand commerce d'orient au Moyen Age. Un siècle de relations avec l'Égypte et Syrie-Palestine (ca. 1330- ca. 1430)*, Ed. Institut Europeu de la Mediterrània, Madrid-Barcelona, 2004.

DANVILA, F.: *Clausura y delimitación de la judería de Valencia de 13 Francesc de Manresa, Manual, 1401, set., 21 - 1403, juliol, 4391*, dins BAH , 1891, pp. 142-157

DELGADO MERCHAN: *Historia documentada de Ciudad Real*, ed. Maxtor, Madrid, 2011, primera edició 1907

DURAN I SANPERE, A.: *Barcelona i la seva història. La formació d'una gran ciutat*, ed. Curial, Barcelona, 1972, p. 637.

-*La montaña de Montjuïc revela sus secretos*, dins <<Barcelona, divulgación histórica>>, ed. Aymà Editor de Barcelona, 1945,

-*Nuevos hallazgos en la necrópolis hebrea de Montjuïc*, dins <<Barcelona, divulgación histórica>>, ed. Aymà Editor de Barcelona, 1946.

ESTANYOL I FUENTES, M.J.: *Els jueus catalans: les seves vivències i influència en la cultura, economia i política en els reialmes cristians*, Ed. PPV, Barcelona, 2009.

FELIU I MABRES, E. : *La crisis catalana e de la Baja Edad Media: estado de la cuestión*, dins << Hispania>>, edita CSIC, 2004.

-*Algunes puntualitzacions sobre diversos aspectes de la història dels jueus a la Catalunya medieval*, dins <<Catalan Historical Review, 2, ed. Institut d'Estudis Catalans, 175-190 (2009),

FORTEZA, M.: *Els descendents dels jueus conversos a Mallorca*, Ed. Moll, Palma de Mallorca, 1972

SCHWART I LUNA, D. FREDERICH I CARRERAS I CANDI, F., *Dietari del Antich Consell Barceloní*, I, ed. Ajuntament de Barcelona, 1892.,p. 16.

GARCÍA MARSILLA, J. V.: *Vivir a crédito en la Valencia medieval. De los orígenes del sistema censal al endeudamiento del municipio*, ed. PUV, València, 2002.

-*Feudalisme i crèdit a l'Europa medieval*, dins <<El món del crèdit a la Barcelona Medieval>>, Manual Sánchez Martínez coordinador, Barcelona Quaderns d'Història, edita Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

GARCÍA CÁRCEL, R.: *Orígenes de la Inquisición española. El tribunal de Valencia, 1478-1530*. Ed. Ediciones Península, Barcelona, 1976

GARCIA ESPUCHE, A., SÁNCHEZ, P., SARRÀ, E., DE HERADIA BERCERO, J. B., MIRÓ I ALAIX, N.: *Jocs, trinquets i jugadors. Barcelona 1700*, Ed. Ajuntament de Barcelona, 2009.

GONZÁLEZ DE CALDAS, V.: *¿Judíos o Cristianos? El Proceso de Fe. Sancta inquisitio*. Ed. Universidad de Sevilla, Sevilla, 2004.

HENRY, C.: *Historia de la Inquisición española*, ed. Fundación Universitaria Española, Madrid, 1983.

HERNANDO DELGADO, J.: *Conversos i jueus: cohesió i solidaritat*, dins «Anuario de Estudios Medievales», 37/1 (Barcelona, 2007),

-*El procés contra el convers Nicolau Sanxo, ciutadà de Barcelona, acusat d'haver circumcidat el seu fill (1437-1438)*, dins «Acta historica et archeologica mediaevalia»>>, ed. Universitat de Barcelona, Barcelona, 1992.

-*Del llibre manuscrit al llibre imprès. La confecció del llibre a Barcelona durant el segle XV. Documentació notarial*, dins «Arxiu de textos catalans antics», XXI, 2002.

-*Els conversos: Del judaisme al cristianisme. Ruptura, integració i pràctica religiosa*, XVIII Curs d'estiu-reunió científica Comtat d'Urgell "Formes de convivència a la Baixa Edat Mitjana" (Balaguer, 10, 11 i 12 de juliol de 2013). Pagès Editors, Lleida (em premsa).

-*Derecho, leyes, crímenes y procesos en la Cataluña bajomedieval*, dins <La escritura de la memoria. Libros para la administración>>, pp 81-113, ed. Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco, 2012.

-*Conversos, jueus i cristians de natura. El testimoni dels processos i la necessitat d'una recerca*, dins «Cristianos y judíos en contacte en la Edad Media. Polémica, conversión, dinero y convivencia»>>, Flocel Sabaté y Claude Demjean, editors, ed. Editorial Milenio, Lleida, 2009.

-*L'alimentació làctia dels nadons durant el segle XIV. Les nodrisses o dides a Barcelona, 1295-1400, segons els documents dels protocols notariais.* Dins «Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols», XIV, pp. 39-158, 1996, Barcelona.

-*Les controversies teològiques sobre la licitud del crèdit a larg termini*, dins <<*El món del crèdit a la Barcelona medieval*>>, Manuel Sanchez Martínez coordinador, ed. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, 2007, pp. 213-238. *De la usura al interès. Crédito y ética en la Baja Edad Media*, dins <<*Aragón en la Edad Media. Sociedad, culturas y ideologías en la España Bajomedieval*>>, ed. Universidad de Zaragoza, Saragossa, 2000, pp. 55-74.

LOEB, I.: *Liste nominative des juifs de Barcelone en 1392*, dins <<*Revue des Études juives*>>, IV, 1982, pp. 57-77.

KAEPPELI, T.: *Dominicana Barcinonensia Assignationes librorum. Professiones novitorum (s. XIII-XV)*, dins <<*Archivum Fratrum Praedicatorum*>>, 1967

KAMEN, H.: *La Inquisición Española. Una revisión histórica.* Ed. Crítica, 2004.

KRAEMER, D.: *The jewish family: metaphor and memory*, ed. Oxford University Press, Nova York, 1989

KRIEGEL, M.: *Les juifs à la fin du Moyen Age dans l'Europe Méditerranéenne*, ed. Hachette, París, 1979

LÓPEZ BONET, J. F.: *La revolta de 1391: efectivament, crisi social*, dins «XIII Congrés de la Corona d'Aragó», ed. Institut d'Estudis Baleàrics, Palma de Mallorca, 1989, pp. Francesc Barau, *Primum manuale*, 1408, oct., 10 - 1412, oct., 2923.

MADURELL MARIMÓN, J. M.: *La contratación laboral judaica y conversa en Barcelona (1349-1416)*, dins «Sefarad», 1956

-*Encuadernadores y libreros barceloneses judíos y conversos (1322-1458)*, dins «Sefarad», XXI, 1961

-*La cofradia de la Santa Trinidad de los conversos de Barcelona*, dins <<*Sefarad*>>, Madrid, 1958,

MAESE I FIDALGO, J. CASANOVAS I MIRÓ, X.: *Nova aproximació a la cronologia del cementeri jueu de Montjuïc (Barcelona)*, dins <<Tamid>>, 4, (2002-2003), editada per l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 7-25.

MARÍN PADILLA, E.: *Relación judeoconversa durante la segunda mitad del Siglo XV en Aragón: nacimientos, hadas, circuncisiones*, dins <<Sefarad>>, 41:2 (1981) p.273-300

MARTÍNEZ LOSCOS, M.: *Orígenes de la medicina en Aragón, los médicos árabes y judíos*, dins <<Revista de historia Jerónimo Zurita>>, 1954

MEYERSON, M. D.: *A jewish renaissance in fifteenth-century Spain*, ed. Pinceton University Press, Pinceton, 2004

MILLÀS VILLINCROSA, J. M.: *Los judíos barceloneses y las artes del libro*, dins <<Sefarad>>, XVI, 1956

MIRA, J. F.: *Sant Vicent Ferrer. Vida i llegenda d'un predicador*, ed. Bromera, Alzira, 2002.

MIRET I SANS, J.: *El procés de les hòsties contra els jueus d'Oscà*, dins << Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans>>, Barcelona, 1911-1912, pp. 59-80.

MONJAS MANSO, L. , *La reforma eclesiàstica i religiosa de la província eclesiàstica tarraconense al llarg de la Baixa Edat Mitjana a través dels qüestionaris de visita pastoral*, Ed. Fundació Noguera, Barcelona, 2008.

MONSALVO ANTÓN, J. M.: *Ideología y anfibología antijudías en la obra Fortalitium Fidei, de Alfonso de Espina. Un apunte metodològic*, dins <<El historiador y la sociedad>>, ed. Ediciones Universidad de Salamanca, Salamanca, 2012

MONSURI ROSADO, M. N.: *Perspectiva socio-económica del clero secular en la Valencia del siglo XV*, tesi doctoral inèdita, Universitat de València, 2006

NARBONA, R. : *Los Conversos de València (1391-1482)*, dins <<Cristianos y judíos en contacto en la Edad Media: polémica, conversión, dinero y convivencia>>, Ed. Milenio, Lleida, 2009.

NETANYAHU, B.: *De la anarquía a la Inquisición: estudios sobre los conversos en España durante la Baja Edad Media*, ed. Esfera de los Libros, Barcelona, 2005

OPITZ, C.: *Vidam cotidiana de las mujeres en la Baja Edad Media (12Arнау Piquer, Manual, 1390, agost, 13 - 1391, octubre, 12500)*, dins *Historia de las mujeres en occidente*, dir. G. DUBY, vol. 2, Ed. Circulo de Lectores, Barcelona, 1994, p. 379.

ORFALI LEVI, M.: *Los conversos españoles en la literatura rabínica. Problemas jurídicos y opiniones legales durante los siglos XII-XVI*, ed. Universidad Pontificia de Salamanca, Salamanca 1982.

ORTIZ, D.: *Los cristianos nuevos. Notas para el estudio de una clase social*, dins <<Boletín de la Universidad de Granada>>, ed. Universidad de Granada, 1949.

PLANAS, S.: *Convivència, pervivència i supervivència: apunts per a la història de les dones converses de Girona*, dins <<Cristianos y judíos en contacto en la Edad Media: polémica, conversión, dinero y convivencia>>, Ed. Milenio, Lleida, 2009.

POLONIO LUQUE, G.: *Jueus i conversos en el comerç internacional barceloní de la baixa edat mitjana (1349-1450)*, dins <<Tamid: Revista Catalana Anual d'Estudis Hebraics>>, Barcelona, 2013M. P. RÁBADE OBRADÓ: *La instrucción cristiana de los conversos en la Castilla del siglo XV*, dins <<En la España cristiana>>, Madrid, 1999, pp. 369-393,

RICH ABAD, A.: *La comunitat jueva de Barcelona entre 1348 i 1391 a través de la documentació notarial*, Ed. Fundació Noguera, Barcelona, 1999.

RIBERA I BLANCO, M.: *Mestres d'Arts i Medicina, els pretors dels remeis i doctors en medicina (1401-1565)*, dins << Gimbernat: Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència>>, n. 122 (2007)

RIERA I SANS, J.: *Contribució a l'estudi del conflicte religiós dels conversos jueus (segle XV)*, dins *IX congreso di storia della Corona d'Aragonia: la Corona d'Aragonia, aspetti e problema comuni da Alfonso il Magananimio a Ferdinando il Catolico (1416-1516)*, ed. Società Napoletana de Storia Patria, Nàpols, 1982, pp. 409-425

-*La Sinagoga Major dels de Barcelona. Proposta de localització*, dins «Butlletí Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i Ciències de Catalunya», 99, (Barcelona, 1997), pp. 60-71.

RIU I RIU, M.: *Organización gremial téxtil catalana en el siglo XIV*, dins «VII Congreso de historia de la Corona de Aragón»>>, vol. II, Barcelona, 1962

ROMANO, D.: *Judíos al servicio de Pedro el Grande de Aragón (1276-1285)*, ed. CSIC, Barcelona, 1983.

-*Un casamentero judío (Cardona 1312)*, dins «Sefarad», ed. CSIC, 31:1, 1971.

RUBIÓ I MANUEL, D.: *El circuit privat del censal a Barcelona*. Dins dins «*El món del crèdit a la Barcelona Medieval*», Manuel Sánchez Martínez coordinador, Barcelona Quaderns d'Història, edita Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

SABATÉ I CURULL, F.: *El compromís de Casp*, dins *Història de Corona d'Aragó*, coord. A. FURIÓ, ed. Edicions 62, Barcelona, 2007.

SÁENZ-BADILLOS, A.: *El pensamiento judío durante la Edad Media*, dins «*Variaciones sobre la historia del pensamiento económico mediterráneo*»>>, ed. Caja Rural Intermediterránea, pp. 117-131.

SALRACH, J.: *La Corona de Aragón*, dins «*Historia de las Españas medievales*»>>, ed. Crítica, Barcelona, 2002, pp. 306-342.

SANCHEZ MARTÍNEZ, M. : *Algunas consideraciones sobre el crédito en la Catalunya medieval*. Dins *El món del crèdit a la Barcelona medieval*, Manuel Sanchez Martínez coordinador, ed. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, 2007

SUAREZ FERNANDEZ, L.: *Judíos españoles en la Edad Media*, Ed. Rialp, Madrid, 1980,

POLIAKOV, L.: *Historia del antisemitismo*. 3 volums, ed. Muchnik Editores, Barcelona, 1986.

TORNÉ I CUBELLS, J.: *Un nou ordinari "Secundum Ritum Barchinone*, dins <<Miscel·lania Litúrgica Catalana>>, 1994, Barcelona.

TREPPON, M. DEL: *Els mercaders catalans i l'expansió de la Corona catalano-aragonesa*, ed. Curial, Barcelona, 1976.

VILAR, P.: *Cataluña en la España Moderna*, ed. Curial, Barcelona, 1962.

VINYOLES, T. M.: *Les barcelonines a les darreries de l'edat mitjana: 1370-1410*, Ed. Rafael Dalmaeu, Barcelona, 1976.

WOOD, D.: *El pensamiento económico medieval*, ed. Crítica, Barcelona, 2003.

-WOLFF, P. : *The 1391 Pogrom in Spain. Social Crisis or Not?*, <<Past and Present>>, 50 (febrer 1971), pp. 4-18.

Índex onomàstic de jueus i conversos

A

- Abrac Jucef, àlies Abraham, difunt, corretger, jueu de Barcelona. 96*
- Abraham Adret de Cervera, difunt, jueu de Barcelona. 98*
- Abraham Ardit, jueu de Barcelona, pare de Pere d'Entença, teixidor de vels. 78, 456*
- Abraham Bandil = Bartomeu Badia, peller*
- Abraham Barbut, difunt, jueu de Barcelona. 98,*
- Abraham Ben Salamó Adret = Bernat Llunes*
- Abraham Benvenist, jueu de Castelló d'Empúries, abans jueu de Barcelona. 152, 153, 154, 155, 160, 512*
- Abraham Brunell, jueu, habitant d'El Molar, arxidiòcesi de Tarragona. 239, 511*
- Abraham Brunell, jueu de Mollerusa, pare de Pere de Passavant, peller, ciutadà de Barcelona. 165*
- Abraham Cabatay, difunt, jueu de Barcelona. 157*
- Abraham Cabrit, difunt, jueu de Barcelona. 181, 190*
- Abraham Hahabell, jueu de Barcelona. 157.*
- Abraham Isaac Benvenist, jueu de Barcelona. 155.*
- Abraham Natxir = Pere Pinós, sastre.*
- Abraham de Saragossa = Salomó de Marimon*
- Abraham Sentou = Joan ça Cot, teixidor de vels de seda*
- Agnès, abans anomenada Regina, filla de Vidal Provençal, jueu, difunt, i muller de Pere Martí, abans anomenat Jucef Burgalès. 94, 95.*
- Agnès, filla de Berenguer Ferrer, muller de Guillem Blanch, mercader. 188,*
- Agustí Amorós, coraler, fill de Francesc Fogassot, sastre. 190, 225, 538*
- Alamanda, muller de Gonsalb Trenxer, coraler. 187,*
- Aldolça, filla de Pere des Coll, peller, muller de Lenger Cisa, peller. 173*

Aminay Massana = Nicolau Massana

Andreu sa Claposa, maneguer, fill d'Isaac, argenter, i de Bonafilla, difunts, jueus de Barcelona. 181, 255, 288, 501

Andreu sa Claposa, paternostrer. 316

Andreu Figuera, sastre, abans ciutadà de Mallorca i ara habitant de Barcelona. 173, 184, 195, 197

Andreu Roger, coraler, fill d'Arnau Roger, corredor d'orella. 348, 363, 366, 418

Angelina, abans anomenada Pricosa, muller de Jofre Escales, convers, abans Isaac Rossell. 93

Angelina, muller de Francesc Armangau, corredor d'animals, h. Perpinyà. 183

Angelina, muller de Berenguer Marti, mercader. 287

Antígona, abans anomenada *Astruga*, filla de Francesc Bertran. 168

Antoni Barceló, custodi dels lleons i altres feres que el rei té al Palau Menor de Barcelona. 252,

Antoni Bussot, sabater. 274

Antoni Bussot, aprenent de llibreter, fill de Antoni Bussot, sabater. 274

Antoni Coll, corredor d'orella. 414, 573

Antoni des Coll, coraler. 273,

Antoni Garriga, fill de Guillem Garriga. 271

Antoni Girgós, peller. 204

Antoni de Lluna, sastre. 320

Antoni Massana, abans anomenat Astruc Massana, abans habitant de Barcelona ara ciutadà de Mallorca, pare d'Arnau Massana, convers, abans anomenat Vidal Massana. 91, 96, 97, 101, 108, 111, 455, 466, 505, 508,

Antoni Ramon, llibreter. 273, 420

Antoni Robert, teixidor de vels de seda, abans Isaac Rubèn, ciutadà de València. 288

Antoni de Rosans, corredor d'orella. 117, 125

Antoni Rosar, mestre de daus. 187, 204, 210, 226, 227, 228, 235, 295, 297, 298, 299, 301, 303, 320, 324, 339, 340, 418, 421, 491, 494, 496, 503, 508, 576, 585,

Antoni Rosar, giponer. 419

Antoni Torres, teixidor de vels. 410, 597

Antoni Xertell (Xerxell), peller. 518

Antonia, vídua d'Arnau Massana. 492,

Antonia, muller de Joan Ferrer, coraler. 221, 317,

Arnau Badia. 417

Arnau Dandor, dauer. 295

Arnau de Feudo, coraler. 224, 528.

Arnau Massana, convers, abans anomenat Vidal Massana, fill d'Antoni Massana, convers, abans anomenat Astruc Massana. 96, 106, 138, 374, 376, 378, 388, 390, 395, 466, 467, 480, 481, 485,

Arnau Pere, coraler. 377, 389, 488, 577

Arnau Pere, dauer. 295,

Arnau Raudós, mestre de daus. 210, 296, 334

Arnau Roger, corredor d'orella. 305, 318, 348, 352, 353, 363, 364, 365, 366, 367, 400, 418, 557, 558, 568, 569, 571

Arnau Roger, coraler, fill d'Arnau Roger, corredor d'orella. 557, 558

Arnau Roger, giponer. 86, 300

Arnau de Rosans, metge. 255,

Asbert Villela, coraler, fill de Joan Villela, mercader. 565,

Astruc Bendit, jueu de Solsona, pare de Guillem Fivaller, convers de Barcelona. 165.

Astruc Bondavi Descortal, jueu de Barcelona. 152, 156

Astruc Isaac Adret = Lluís de Junyent.

Astruc Jucef Levi Provençal, seder, jueu de Barcelona. 72, 95, 465.

Astruc Levi, jueu de Barcelona. 151, 158

Astruc Massana = Antoni Massana

Astruc Perfet, jueu de Barcelona. 78.

Astruc ça (sa) Porta, jueu de Barcelona. 99, 101, 154, 155, 156, 157, 455, 456

Astruc Renaya = Joan Ferrer, coraler

Astruc de Ripoll, jueu de Barcelona. 80

Astruga = Antígona, filla de Francesc Bertran

Astruga, jueva, absent, vídua de Iacob Millan, jueu de Barcelona. 499

Astruga, filla de Samuel Salvat, jueu de Barcelona. 174

Astruga, filla de Salamò Mossé de Sa Verdum, difunt, jueu de Barcelona. 174

Astruga = Clara, muller de Berenguer de Cardona, teixidor de vels

Astruga = Dolça, abans anomenada Astruga, muller de Ramon ses Escales i mare de Bartomeu de Pont.

Azdai Brunell, difunt, jueu de Barcelona. 99, 456

B

Baró Estruch = Pere de Casaldàliga

Baró Jacob = Castelló Mercader, torner

Bartomeu Badia, peller. 86, 121, 123, 324, 503.

Bartomeu de Pons, seder, abans anomenat Mossè Bonafeu, fill de Ramon ses Escales, abans anomenat Rubèn Bonafeu, i de Dolça, abans anomenada Astruga. 290

Bartomeu Rainers, sastre, difunt. 173, 195, 197.

Bartomeu Sala, peller. 290

Bartomeu Sastre, aprenent de llibreter, fill de Francesc Sastre, sastre. 273.

Bartomeu Vives, corredor d'orella. 165, 239, 294, 303, 511.

Baruc Coru, difunt, jueu de Barcelona. 47, 110.

Baruch Toro, difunt, jueu de Barcelona. 224, 444.

Barzalay Samuel Saragossa, difunt, jueu de Perpinyà. 94.

Beatriu, muller d'Arnau Roger, giponer. 86

Beatriu, muller de Joan Massana, mecader. 346.

Benet Bondia, batxiller en medicina. 257.

Mestre Benvenist, jueu de Barcelona. 186, 193.

Benvenist Samuel, jueu de Barcelona. 156.

Berenguer Andreu, peller. 286.

Berenguer Badorch des Quer, peller. 418.

Berenguer de Campreciós, peller. 320.

Berenguer Cardona, sastre. 183, 191, 196

Berenguer Cardona, corredor d'orella, anomenat Vidal Rinoch quan era jueu, pare de Gabriel Cardona, teixidor de vels, i de Joan Cardona, també teixidor de vels. 170, 178, 185, 186, 195, 197, 248, 249, 250, 349, 351, 364, 365, 560, 562, 567

Berenguer Castanyer, teixidor de vels. 109, 183, 191.

Berenguer Cisa, peller, difunt. 173, 187.

Berenguer sa Closa, mercader. 351, 567.

Berenguer de Colliure (de Coplliura), mestre coraler. 108, 132, 210.

Berenguer de Cortil, mercader, pare de Macià de Cortil, mercader. 46, 133, 134, 256, 292, 302, 349, 499,

Berenguer Cortey, mercader. 379, 380, 395.

Berenguer ça Cot, teixidor de vels. 185, 192.

Berenguer Ferrer, coraler. 182, 188, 192, 256, 525.

Berenguer Gisbert, corredor d'orella, abans anomenat Salamó de Camprodon. 81, 464.

Berenguer Gual, coraler. 221, 318.

Berenguer Martí, abans Astruch Bonjuha Dellell, coraler i mercader, fill de Bernat Guanter, pp. 178, 188, 193, 202, 284, 287, 288, 379, 380, 396, 445, 512, 532.

Berenguer Soler, teixidor de vels. 142, 143, 219, 237, 299, 300, 513, 559.

Bernat Alamany. 417.

Bernat Baró, alias Martí, sastre. 415, 577.

Bernat de Calaf, giponer. 142, 143, 203, 543.

Bernat Canals, peller. 221, 314, 335.

Bernat Capdevila, dauer. 503.

Bernat de la Cavalleria, ciutadà de Tarragona. 418.

Bernat sa Closa, mercader, corredor d'orella. 246, 352, 353, 367, 417, 568, 569, 571, 572.

Bernat de Comaya, sastre. 291,

Bernat Conill, fill de Yno Conill, sastre, i de Clara. 183, 191, 197, 198.

Bernat de Conomines, sastre, abans anomenat, Vidal Sadoch. 179.

Bernat ça Cot, teixidor de vels de seda, convers, abans anomenat *Jucef Abraham Sentou*. 236, 238, 283, 450.

Bernat Fabra, corredor d'orella. 373, 376, 377, 378, 383, 384, 391, 392, 394, 395, 409, 511, 537, 595.

Bernat de Ferreres, fill de Guillem Ferreres, coraler. 419.

Bernat Flequer, mercader. 302.

Bernat de Fortià, corredor d'orella. 47, 105, 106, 110, 132.

Bernat Guanter, abans Bonjuha Mosse Dellell, seder, pp. 284, 331, 445.

Bernat de Guimerà, sastre. 317.

Bernat Maler, difunt, pare de Francesc de Sant Celoni, giponer. 89, 142, 303, 324, 559.

Bernat Marc, balancer, abans Isaac Sarxipo, fill de Samuel Sarxipo, jeu de Barcelona. 290.

Bernat d'Ortals, mercader. 375.

Bernat Guimerà. 417.

Bertran Guinart, corale, ciutadà d'Arlet. 225.

Bernat Huguet. 415, 577.

Bernat Llança, teixidor de vels de seda, fill de Margarida. 287, 291, 341, 482.

Bernat Llunes. 285.

Bernat de Munt, abans anomenat Jucef Jaffell Xam. 94.

Bernat d'Orta, mercader. 476, 537.

Bernat de Pinós, corredor d'orella. 88, 415, 573, 577.

Bernat Ramón de Vilamarí, teixidor de vels. 175, 324, 565, 566.

Bernat Sabater, fill de Salvador Sabater, llibreter. 419.

Bernat Sisco, cuirater. 351, 354.

Bernat Terrades, convers, teixidor de vels. 232, 518, 519.

Bernat Vidal, ciutadà de Girona. 161.

Bertran Ceprada. 293.

Bertran Lausà. 290.

Bertran Porta, mercader. 324.

Biona de Piera = Francesc Bertan

Blanca, muller d'Arnau Roger, corredor d'orella. 348, 363, 557, 558.

Blanca, filla de Francesc Alamany, mestre de senyals. 180.

Blanca, muller de Ramón de Quer, corredor d'orella. 172, 175, 178, 182, 184, 185, 192, 194, 196, 524, 547.

Blanca, muller de Joan Bertran, mercader. 107, 110, 483, 484.

Blanca, muller de Ramon de Pallars, draper, 172, 175, 184, 192, 547.

Blanca, muller de Bartomeu Rayners, sastre. 184, 195, 197.

Blanca, muller de Domènec ses Deus, coraler i corredor d'orella. 244.

Blanca, muller de Ramon Pons, sastre. 180.

Blanca, muller de Ferrer de Gualbes. 284, 295.

Blanca, vídua de Gabriel Sayol, sastre. 317, 336.

Blanca, muller de Mossé de Piera, jueva de Barcelona. 148, 157, 501.

Blanquina, muller de Pere Garriga. 315, 559.

Blanquina, muller de Pere de'Ortafà, sabater,sa, filla d'*Isaac Torquós*, jueu de Castelló d'Empúries, i de Margarida, conversa, ara maridada amb Pere de Gurrea, convers, sastre, ciutadà de Barcelona. 167.

Bonadona, difunta, jueva, muller de Francesc de Bellcaire, mercader, ciutadà de Tortosa. 178, 188, 193

Bonafeu Fabib = Rafael de Quer

Bonafilla, jueva de Barcelona, muller de Salomó Cresques, jueu de Barcelona. 158.

Bonafilla = Sibil·la, muller de Lluís de Junyent, convers, abans anomenat Astruc Isaac Adret.

Bonafilla, jueva de Barcelona, muller de Bonsenyor Samuel, difunt, mare de Gabriel de Queralt, convers. 165, 564.

Bonafós Alguer, coraler, jueu de Barcelona. 148, 501.

Bonafós Ali, jueu de Barcelona. 157.

Bonafós Malet, difunt, jueu de Barcelona. 98.

Bonayra, muller de Pere de Cortey, difunt, abans Santou Cap. 323.

Bonanasc Abizmell, jueu de Gandesa. 148, 476.

Bonanat de Casasagia, aprenent de llibreter, fill de Francesc de Casasagia, corredor d'orella. 274.

Bonanat des Coll, aprenent de llibreter, fill d'Antoni des Coll, coraler. 273

Bonanat Pau, mercader. 415, 577.

Bonanat de Sant Joan, coraler, fill de Joan Sant Joan. 186, 197.

Bonastruc del Mestre, jueu de Girona. 161.

Bonastruc Nazniell, jueu de Gandesa. 159, 481.

Bondavi des Cortal, jueu de Barcelona. 154.

Bondéu Conerell, jueu de Santa Coloma de Queralt. 160, 546.

Bondia Bonhom, difunt, jueu de Barcelona pare de Marc de Pratmajor, abans anomenat Rovén Bondia. 97.

Bondia Falcó, jueu de Girona. 257.

Bonjach Comprat = Francesc de Casasagia, corresor d'orella

Bonjuha Barzelay, jueu de Barcelona.

Bonjuha Bisuldi = Rafael de Fontclara, mestre en medicina

Bonjuha Bonafós, jueu de Barcelona. 156.

Bonjuha Bonsenyor = Lleonard Ferrer

Bonjuha Cabrit, difunt, jueu de Barcelona. 517.

Bonjuha Davi de Castelló, difunt, jueu, habitant de Barcelona. 179, 473.

Bonjuha Gracià, difunt, jueu de Barcelona, pare de Pere Gracià, curador dels jueus, conversos i nens, absents o morts. 48, 93, 447, 453.

Bonjuha Jucef, jueu de Barcelona. 157.

Bonjuha Massanet = Francesc Joan, curador dels jueus, conversos i nens, absents o morts.

Bonjuha Mercadell = Guillem Sunyer, corredor d'orella.

Bonjuha Mosse Dellell = Bernat Guanter, seder.

Bonsenyor Gracià, difunt, jueu de Barcelona. 44, 147, 152, 153, 154, 155, 156, 164, 497, 520.

Bonsenyor Samuel, difunt, jueu de Barcelona, pare de Gabriel de Queralt, convers. 165, 564

Bronissenda. 485

Brunissén. 107.

C

Caravida sa Porta = Ramon de Rosanes, corredor d'orella.

Caravida sa Porta = Ramon Galcerà

Caravida Saporta, difunt, jueu de Girona. 564.

Caravida Salolmó sa Porta = Francesc sa Porta

Carol Gregori. 423.

Castellana, abans anomenada Regina, vídua de Abraham Isaac Ardit, jueu de Barcelona, mare de Pere d'Entença, teixidor de vels. 283.

Castelló Mercader, torner, abans Baró Jacob. 288.

Caterina, abans Míriam, vídua de *Salamó Astruc Falcó*. 346

Caterina, muller de Bernat Maler, difunt. 303.

Caterina, abans anomenada, *Mayrona*, jueva de Barcelona, primera muller de Pere de Pla, abans anomenat *Isaac Xam*. 166, 167.

Caterina, vídua de Bonjuha Davi de Castelló, difunt, jueu de Barcelona, muller de Pere Ripoll, convers, ciutadà de Barcelona. 179, 473, 474.

Caterina, filla de Bodonya i Jafudà, ambdós jueus i habitants de Gurrea, regne d'Aragó. 170.

Caterina, muller de Joan Boscà, coraler. 183, 190.

Caterina, muller de Jaume Marc, garbellador d'espècies. 183, 191, 194, 196, 197, 198, 234.

Caterina, filla de Joan Cebrià i de Joana, ciutadans de Girona. 232.

Caterina, muller de Miquel Pere, peller. 310.

Celestina, abans anomenada *Perla*, filla de *Samuel Saprut*, difunt, jueu de la ciutat de València, i muller de Bernat de Coromines, sastre. 179, 194.

Cerita (Aterita), vídua de mestre Saltell Cabrit, jueu de Barcelona. 159, 258, 456, 458.

Cirieta, filla de Jaume Saulet, habitant de Sant Vicens dels Horts. 232.

Clara, teixidora, muller de Joan Sanxo, teixidor de vels. 232, 522.

Clara, muller de Berenguer Cardona, sastre. 183, 191, 196.

Clara, filla de Ramon de Quer, corredor d'orella, i muller de Mateu d'Avinyò, corredor d'orella. 173, 185, 193.

Clara, muller de Simó Castell, teixidor de vels. 233, 589.

Clara, muller de Berenguer de Cortil. 45, 292, 349, 499.

Clara, anomenada Astruga quan era jueva, muller de Berenguer Cardona, corredor d'orella. 170, 178, 185, 195, 197, 349, 351, 364, 365, 560, 561, 562, 563, 567.

Clara, muller de Guillem Marc, difunt, balancer. 350, 365, 563.

Clara, muller de Joan Pujol, coraler, i germana de Francesc Bertran, llibreter. 90, 129, 348, 364, 545, 546, 587.

Clara, abans Regina, filla de Ferrer Saladí, difunt, jueu, i muller de Francesc sa Porta, abans Caravida Salolmó sa Porta. 93.

Clara, muller de Yno Conill. 183, 191, 197.

Clara, filla de Jaume Marc, garbellador de salses, i de Caterina, muller de Bernat Conill. 183, 191, 194, 196, 197, 198.

Clara, vídua de Joan Montagut, coraler. 204.

Clara, muller de Francesc Sant Celoni, giponer. 303.

Clara Seda. 323, 340.

Clareta, muller de Ferran Amorós, filla de Joan de Subirats, corredor d'orella, i de Sibil·la, àlies Salvada. 177, 184, 191, 193, 198.

Clareta, filla de Berenguer Cardona, corredor d'orella, i muller de Bonanat de Sant Joan, coraler. 186, 197.

Clemença, habitant de Tàrrega, filla i hereva universal de Sentou Domac, difunt, jueu de Barcelona, i muller de Joan de Queralt, habitant de Tàrrega. 97.

Constança, conversa, abans anomenada Ester, filla d' Abrac Jucef, àlies Abraham, corretger, jueu de Barcelona, difunt, i muller de Pere Pinós, sastre, abans anomenat Abraham Natxir. 96.

Constança, muller de Francesc Bertran, corredor d'orella. 319.

Constança, muller de Pere Llunes. 346

Cresques Bendit, jueu de Solsona. 165.

Cristòfol Domènec, teixidor de vels. 121, 126, 561.

Criveller. 401, 402, 406, 593, 596.

Çadia (Sadia) Suri, jueu, habitant de Barcelona, germà de Lluís de Marimón, convers, giponer. 158, 165, 580.

D

Dalmau de Perelló, mercader de vels. 299, 481.

Daniel Alenyà, mercader. 313.

Daniel Avinyó, coraler. 222, 321.

Daniel de Busquets, lligador de llibres. 297.

Davi Aaron, jueu de Barcelona. 156

Davi Barrot, difunt, jueu de Barcelona. 110, 483, 484.

Davi Fabib, difunt, jueu de Barcelona. 81.

Davi Jaques, jueu de Barcelona = Lluís de Gualbes

Davi Maymó Cap de Pebre, jueu de Barcelona. 72, 458.

Dolça, muller de Ferrer Vidal, jueu de Barcelona. 170.

Dolça, filla de Berenguer Ferrer, coraler, i d'Estela, i muller de Pere Llombart, batxiller en medicina, habitant de Vilafranca de Conflent. 182, 192, 255.

Dolça, abans anomenada Vidala. 164, 165.

Dolça, abans anomenada Astruga, muller de Ramon ses Escalles i mare de Bartomeu de Pont. 96,

Dolça, muller de Rafael de Fontclara, mestre físic. 181, 501.

Dolça , vídua de Jucef Damasc, jueu de Barcelona, i filla de Salamó Damasc, difunt, jueu de Barcelona. 99.

Dolça, vídua de Joan Mascó, peller. 133.

Domènec ses Deus, coraler i corredor d'orella. 218, 292, 309, 310, 314.

Domènec Ferrer, abans Jucef Ableç. 286.

Domènec Senil, teixidor de vels. 235, 521.

Dulcinella, muller de Asday Cresques, jueu de Barcelona. 154, 156.

Durona, muller de Jucef Mossé, jueu de Barcelona. 156.

E

Elionor, filla de Francesc Bertran, llibreter, i muller de Joan sa Coma, llibreter. 173, 178, 188, 194, 587, 588.

Elionor, muller de Marc sa Closa. 590.

Elionor, vídua de Joan Cabrit, mestre en medicina, habitant de València. 258.

Elionor muller de Joan de Cardona, mercader. 172, 183.

Elionor, abans anomenada Goig, muller de Joan de Mero, sastre. 177, 180, 197.

Elionor, muller de Berenguer Castanyer, difunt, teixidor de vels. 183, 191.

Elionor, filla de Berenguer Cardona, sastre, i de Clara, i muller de Joan Burguès, teixidor de vels. 191, 196.

Elionor, filla d'Antoni Rosar, dauer, i de Joana, muller de Rafael Trenxer, coraler. 187.

Elionor, filla de Joan Català, 178, 182.

Elvira, muller d'Andreu sa Claposa, filla de mestre Rafael de Fontclara, físic, i de Dolça, muller seva. 181, 255, 501.

Enfransina, filla de Berenguer Martí, mercader i coraler, muller de Manuel de Belcaire, mercader. 178, 188.

Espanya, muller de Berenguer Gual, coraler. 221, 318.

Estela, muller de Berenguer Ferrer, coraler. 182, 192, 525.

Ester = Constança, conversa, filla d' Abrac Jucef, àlies Abraham, corretger, jueu de Barcelona, difunt, i muller de Pere Pinós, sastre, abans anomenat Abraham Natxir.

Eulàlia, abans anomenada Rafaela, muller de Salomó de Marimon. 177, 180, 197

Eulàlia, muller de Pere Ballester, balancer, i mare de Francesc Ballester, teixidor de vels. 181, 573.

Eulàlia, muller de Ramón Barò, mercader de vels , filla de Joan Oliver, corredor d'orella, convers, ciutadà de Barcelona, i de Dolça, difunta, muller seva. 494

Eulàlia, filla de Bonjuha Davi de Castelló, difunt, habitant de Barcelona, i de Caterina, conversa, que va ser muller del dit Bonjuha i que ara ho és de Pere Ripoll, convers, ciutadà de Barcelona. 167, 176, 179, 190, 196, 473, 560

Eulàlia, filla de Joan Oliver, corredor d'orella, i muller de Ramón Baró, mercader de vels, oriünd d'Abrera, ciutadà de Barcelona. 173, 180, 190, 191, 494

Eulàlia, àlies Blanquina, filla de Jaume Ballester, corredor d'orella, muller de Joan de Quer, corredor d'orella. 173, 182, 194, 198, 524

Eulàlia, muller de Guillem Porta. 187, 192, 193, 194

Eulàlia, filla de Bonanat Reguardós, sastre, de Caldes de Montbui, muller de Pere Llunes, sastre. 202, 510

Eulàlia, muller de Jaume Bruguera, seder. 345

Eulàlia, muller de Berenguer Sisa, peller. 187

Eulàlia, muller de Joan des Far, peller. 239, 543

Eulàlia, muller de Pere Bonahora, peller. 316.

F

Felip de la Cavalleria, mercader. 420

Felip de la Cavalleria, fill de Felip de la Cavalleria, mercader. 420.

Felip de Ferrera, fill de Ramon ses Escales i de Dolça. 498.

Felip des Quer, fill de Berenguer Badorch des Quer, peller. 418.

Felip de Rodes. 170, 588.

Felip Rosar, fill d'Antoni Rosar, giponer. 419, 421.

Felip Sabater, coraler. 185, 192, 351, 364, 566.

Ferran, àlies Pujades, coraler, fill de Francesc de Pujades, coraler. 353.

Ferran Amorós, botiguer i mercer. 177, 184, 192, 193, 198, 313, 324.

Ferran Amorós, corredor d'orella, fill de Ferran Amorós, botiguer i mercer. 177, 184, 192, 198, 313, 324.

Ferran Bertran, mercader. 201, 542.

Ferran de Fonollet, corredor d'orella, habitant de Perpinyà. 260, 261, 262, 567.

Ferran de Gualbes, abans Isaac Bonsenyor Gracià. 285, 417.

Ferran de Gualbes, fill de Ferran de Gualbes. 285, 417.

Ferran Merles, fill de Pere Merles. 417, 421.

Ferran de Plangual, fill de Nicolau de Plangual. 418.

Ferran de Prats, fill de Gabriel de Prats, seder. 418.

Ferrer, 19 anys d'edat, aprenent de teixidor de vels, fill d'Antoni Rosar, mestre de daus. 235, 585, 586.

Ferrer Benvenist, jueu de Barcelona. 156, 165.

Ferrer de Gualbes, abans anomenat Issach Bonsenyor de Gualbes. 48, 147, 164, 284.

Ferrer de Marimon, coraler, fill de Francesc de Pujades. 218, 292.

Ferrer Perellada, fill i hereu de Joan de Conomines, difunt, convers, anomenat quan era jueu Isaac Lobell. 132, 467.

Ferrer Saladí, difunt, jueu de Barcelona, pare de Clara, abans Regina, muller de Francesc sa Porta, abans Caravida Salolmó sa Porta. 93.

Ferrer Saladí, metge, jueu de Falset. 255.

Ferrer Sunyer, mercader. 372, 384.

Ferrer Vidal, jueu de Barcelona. 170.

Ferrer de Vilamajor, teixidor de vels. 119, 127, 235, 585.

Floiné Bonanat, abans Isaac de Gavia. 286.

Flor, filla d'Andreu Figuera, sastre, abans ciutadà de Mallorca i ara habitant de Barcelona, muller de Jordi de Sant Joan, peller. 173, 195, 197.

Francesc Alamany, mestre de senyals. 180, 230.

Francesc Armangau, corredor d'animals, habitant de Perpinyà. 183.

Francesc Badia, dauer. 324.

Francesc Ballester, teixidor de vels, fill de Pere Ballester, balancer, i d'Eulàlia. 354, 573.

Francesc de Belcaire, mercader, ciutadà de Tortosa. 178, 188, 193.

Francesc Benet Castanyer, aprenent de llibreter, fill de Francesc Castanyer, peller. 273, 274.

Francesc Bernat, fill de Bernat sa Closa, mercader. 571, 572.

Francesc Bertran, llibreter. 129, 173, 188, 194, 178, 261, 262, 263, 352, 367, 559, 568, 569, 587, 588.

Francesc Bertran, mestre coraler. 126, 210.

Francesc Bertran, corredor d'orella. 219, 305, 319, 335, 382.

Francesc Bertran, sastre. 181.

Francesc Burgés, formatger. 314.

Francesc sa Calm, llibreter. 117, 264, 266, 272, 348, 405, 407, 598, 599.

Francesc de Casasagia, porter del rei. 106, 110, 132, 301, 467, 504, 505

Francesc de Casasagia, corredor d'orella, fill de Pere de Casasagia, corredor d'orella. 286, 418, 506.

Francesc de Casasagia, fill de Francesc de Casasagia, corredor d'orella. 418.

Francesc Castanyer, teixidor de vels. 114, 320.

Francesc Castanyer, peller. 273.

Francesc de Castellet. 374, 375, 388, 474.

Francesc Colomer, peller. 175, 184, 547.

Francesc de Cortilles, mestre de daus, abans ciutadà de Barcelona després habitant de Molins de Rei. 227, 228, 449, 503, 524.

Francesc Clota, teixidor de vels. 291, 297, 310.

Francesc Ferrer, corredor d'orella. 44, 420, 497.

Francesc Fivaller, fill de Guillem Fivaller, corredor d'orella. 419.

Francesc Fogassot, convers, sastre. 181, 190.

Francesc de Gualbes, metge. 294, 409, 433, 595.

Francesc Joan, convers, abans anomenat Bonjuha Massanet (Naçanell), , *curador dels jueus, conversos i nens, absents o morts*. 47, 48, 50, 103, 105, 132, 289, 447, 453, 468, 483, 484, 485, 489,

Francesc Mascaró, llibreter. 269, 270, 272, 415, 577.

Francesc Oliver, corredor d'orella. 310.

Francesc Oliver, teixidor de vels de seda. 234, 505.

Francesc de Pedralbes, mestre en medicina. 202, 210, 256, 257, 381, 395, 414, 415, 417, 418, 419, 420, 421, 433, 510, 573, 577.

Francesc de Pedralbes, fill de Francesc de Pedralbes, mestre en medicina. 419, 421.

Francesc sa Plana, llibreter. 286, 374, 391, 446.

Francesc sa Porta, abans Caravida Salolmó sa Porta. 93.

Francesc Pujades, peller. 218, 289, 292.

Francesc de Pujades, coraler. 353.

Francesc de Pujol, peller, fill de Samuel Fallena, difunt, jueu de Barcelona. 240, 518.

Francesc de Pujol, fill de Pere de Pujol. 417.

Francesc Queralt, mercader, habitant d'Agramunt. 186, 193.

Francesc de Relat, sastre. 199, 482.

Francesc Sant Celoni, giponer. 303.

Francesc Sastre, sastre. 273.

Francesc Senant, teixidor de vels, ciutadà de Lleida, ara habitant de Barcelona. 237, 513.

Francesc Serra. 229.

Francesc Sunyer, teixidor de vels. 235, 318, 521.

Francesc Sunyer, corredor d'orella. 419.

Francesc Terrades, mercader de vels. 227, 502.

Francesc Terrades, dauer, fill de Francesc Terrades, mercader de vels. 227, 228, 502.

Francesc Vilella, fill de Joan Vilella, tintorer. 418.

Francesc de Villaric, alies Gracià, abans Gerundi Cruisque Gerundi. 285.

Francesc Xanxo. 598.

G

Gabriel Almudener, sastre, ciutadà de València. 293.

Gabriel Almunia, mercader. 382.

Gabriel Badia, fill de Pere Badia, abans Issach Vidal, coraler. 418.

Gabriel Ballester, teixidor de vels. 187, 192, 193, 194.

Gabriel Bosc, aprenent d'artesà de daus, fill de Joan Bosc, giponer. 226, 576.

Gabriel Cardona, teixidor de vels. 349, 365, 560, 567.

Gabriel Ferrer, fill de Garcia Ferrando. 417.

Gabriel Massana, corredor d'orella. 419.

Gabriel Merles, fill de Pere Merles. 418, 421.

Gabriel Muntpaho, coraler. 288.

Gabriel Peris, torner. 293.

Gabriel de Prades, abans anomenat Iucef de Prades, fill de Lluís de Prades, abans anomenat Vidal de Prades, seder, i de Goig, difunta. 93.

Gabriel de Prats, seder. 418.

Gabriel de Queralt, fill de Bonsenyor Samuel, difunt, i de Bonafilla, muller seva, jueus de Barcelona. 165, 418, 564.

Gabriel Rich, corredor d'orella. 418.

Gabriel Rich, fill de Gabriel Rich, corredor d'orella. 418.

Gabriel Rosar, coraler, fill d'Antoni Rosar, mestre de daus. 320, 418.

Gabriel Sanxo, fill de Guillem Sanxo, coraler. 419, 421.

Gabriel Sayol, sastre. 317.

Gabriel Serra. 417.

Gabriel Serra, fill de Gabriel Serra. 417.

Gabriel Tranxer, coraler i mercader. 385, 386, 393, 551, 552, 553, 554.

Gabriel sa Vall, abans Jucef de Prades, fill de Lluís d'Averoc, abans Vidal de Prades, pp. 284, 331, 443.

Galceran sa Estrada, mercer. 294.

Garcia Ferrando. 417

Gaspar Avinyó, mercader, fill de Mateu d'Avinyò, corredor d'orella. 321.

Gaspar Terradellas, oriund de Vic i habitant de Barcelona. 423.

Genís Ferrer, corredor d'orella. 326, 417.

Genís Ferrer, fill de Genis Ferrer, corredor d'orella. 417.

Genís Marquet, corredor d'orella. 114, 132.

Gentilia, muller de Pere Guardiola, sastre. 323.

Gerard d'Esllada, tintorer. 179, 190.

Gerard de Maçanet, teixidor de vels. 233, 532.

Gerundi Cruisque Gerundi = Francesc de Villaric, alies Gracià

Gisbert Ballester, mercader. 385.

Goio, difunta, jueva de Barcelona, muller de Bonjuha Cabrit, difunt, jueu de Barcelona. 517

Goig, difunta, jueva de Barcelona, muller de Lluís de Prades, seder, i mare de Gabriel de Prades. 93.

Gonsalb Trenxer, coraler. 187, 219, 221, 300, 304, 319, 331, 332, 335, 508, 572.

Gràcia, muller de Ferran Amorós, botiguer. 177, 184, 192, 193, 198.

Gracià d'Estella. 79, 83, 159, 458, 498.

Guillem dels Arcs, mercader. 218, 292, 294

Guillem Badorc, teixidor de vels. 259

Guillem Blanch, mercader. 188.

Guillem de Blancs, peller, abans Salomó Ruben, ciutadà de València. 288, 336.

Guillem sa Coma, llibreter. 89, 173, 178, 260, 297, 350, 367, 414, 415, 419, 557, 560, 573, 577, 587, 588.

Guillem sa Coma, fill de Guillem sa Coma, llibreter. 419.

Guillem Duran, estudiant de filosofia. 423.

Guillem Ferreres, coraler. 419

Guillem Fivaller, corredor d'orella, fill *d'Astruc Bendit*, jueu de Solsona, i germà de *Cresques Bendit*, jueu de Solsona. 165, 419.

Guillem de Fontclara, corredor d'orella. 167, 372, 384, 418, 560.

Guillem Garriga. 417.

Guillem Goçeti, sastre. 417.

Guillem Marc, difunt, balancer. 350, 365, 563.

Guillem Mascaró, llibreter. 264, 265, 419, 421.

Guillem Oliver, teixidor de vels. 236, 237.

Guillem Pelegrí. 295, 296, 336.

Guillem Porta. 187, 192, 193, 194.

Guillem de Pou, corredor d'orella. 296.

Guillem Pujol, corredor d'orella. 165, 244, 414, 564, 573.

Guillem de Reig, abans Mosse Sadoch, ciutadà de València. 287, 400.

Guillem Rich, corredor d'orella. 249.

Guillem Salamó, sastre. 108, 111, 132, 374, 388, 504, 505.

Guillem Sanxo, mestre coraler, pp. 210, 217, 224, 386, 416, 420, 422, 434, 445, 553, 578.

Guillem de Siurana, sabater. 302.

Guillem Sunyer, corredor d'orella, abans Bonjuha Mercadell, pp. 251, 289, 291, 323, 331, 348, 444, 483.

Guillem de Tous, perforador de coral. 317, 336.

H

Hasday Cresques, jueu de Barcelona. 65, 70, 156, 467.

Huguet Trenxer, mercader. 291, 292.

I

Inhab Basses, jueu de Santa Coloma de Queralt. 160

Isaac Ardit = Pere d'Entença, teixidor de vels

Isaac, argenter, i la seva muller Bonafilla, difunts, jueus de Barcelona. 181.

Isaac de Belcaire = Miquel Lobet

Isaac Bonastruch, jueu de Barcelona. 467.

Isaac Bonsenyer de Gualbes = Ferrer de Gualbes, germà de Mossé Bonsenyer i de Bonsenyer Astruch, difunts, jueus de Barcelona.

Isaac Bonsenyor Gracià = Ferran de Gualbes

Isaac Ferrer, difunt, jueu de Barcelona. 98.

Isaac Isacon, difunt, jueu de Barcelona, marit de Joana, abans anomenada Mireta. 227, 449.

Isaac Lobell = Joan de Conomines, difunt, convers, pare de Ferrer Perellada.

Isaac de Gavia = Floinè Bonanat

Isaac Mercadell, jueu de Calaf. 168.

Isaac Rossel = Jofre Escales

Isaac Rubèn = Antoni Robert, ciutadà de València

Isaac Salamó, difunt, jueu de Barcelona, pare de Ramon de Mirambell, convers. 447, 483.

Isaac Salamó de Taules, difunt, jueu de Barcelona. 483.

Isaac Sarxipo = Bernart Marc, balancer, fill de Samuel Sarxipo, jueu de Barcelona

Isaac Torquós, jueu de Castelló d'Empúries. 167.

Isaac Vidal = Pere Badia, coraler

Isaac Xam = Pere de Pla, corredor d'orella.

Isabel, muller de Francesc Bertran, sastre. 181.

Isabel, muller de Gabriel de Cardona, teixidor de vels. 349, 365, 560.

Isabel, vídua de Francesc Oliver, corredor d'orella. 310.

Isabel, muller de Pere Cervelló, botiguer, i filla de Guillem Marc, difunt, balancer, i de Clara. 350, 365, 563.

Isabel, filla de Joan Serra, torner, i neta de Joan de Llobera, peller. 589.

Isabel, muller de Domènec Senil, teixidor de vels. 235, 521.

J

Jacob Argenter, jeu de Barcelona. 467.

Jacob de Corsi, jeu de Barcelona. 154.

Jacob des Quart, bataner de fulls d'or, jeu de Barcelona. 152, 359, 580.

Jacob Millan, jeu de Barcelona, difunt. 499.

Jafudà de Tolosa, jeu d'Agramunt. 165.

Janfred de Queralt, mercader. 314.

Jassua Bensaloma = Joan de Mero, sastre

Jaume, de 17 anys d'edat, aprenent de peller, fill de Jaume Ferrer, teixidor de vels. 240, 565.

Jaume Alós, mercader. 316, 341, 562.

Jaume Ballester, corredor d'orella. 173, 182, 194, 198, 524.

Jaume Bonaç, sabater. 296, 494.

Jaume Bruguera, seder. 345.

Jaume de la Cavalleria, coraler. 221, 316.

Jaume ça Cot, teixidor de vels, fill de Joan ça Cot, teixidor de vels. 235.

Jaume Ferrer, teixidor de vels i mercader. 115, 240, 297, 301, 305, 565.

Jaume de Gualbes, fill de Lluís de Gualbes, abans David Jaques. 418.

Jaume Marc, garbellador d'espècies/salses. 183, 191, 194, 196, 197, 198, 234, 505.

Jaume Puig, mercader. 383.

Jaume del Puig, seder. 114, 123.

Jaume Pujades, corredor d'orella, pp. 251, 291, 331, 323, 444.

Jaume Pujades, giponer. 482.

Jaume de Quer, mercader i coraler, fill de Ramon de Quer, corredor s'orella. 172, 175, 184, 185, 315, 336, 547.

Jaume Sabater, mercader. 249, 306, 307, 308, 313, 332, 340, 341, 535, 536, 541, 546, 550.

Jaume Sala, corredor d'orella. 129, 234, 243, 245, 248, 561.

Jaume Sala, corredor d'orella, fill de Jaume Sala, corredor d'orella. 243.

Jaume Saulet, habitant de Sant Vicens dels Horts. 232, 518.

Jaume de Sors, aprenent de coraler, fill de Lluís de Sors, teixidor de vels de seda. 223, 558.

Jeromino de Santa Fe. 60, 61.

Joan, fill de Jaume Sala, corredor d'orella. 234.

Joan Alçamora, oriünd de València. 423.

Joan Almunia, mercader. 372, 382.

Joan Aules, teixidor de vels, fill de Guillem Oliver, teixidor de vels. 237.

Joan Balest, coraler. 219, 300.

Joan Ballester, coraler i mercader, fill de Pere Ballester, cortiner. 219, 220, 298, 307, 387.

Joan Bartomeu, coraler. 176, 179, 190, 473.

Joan Baruch, coraler. 221, 316.

Joan Bastida, peller. 116, 133.

Joan Bertran, corredor d'orella, abans anomenat Samuel Benvenist. 100, 107, 110, 165, 287, 381, 414, 418, 422, 455, 483, 484.

Joan Bertran, fill de Joan Bertran, corredor d'orella, abans anomenat Samuel Benvenist. 418, 422.

Joan de Bellaria, porter del rei. 226, 491.

Joan Bó, teixidor de vels de seda. 292, 484

Joan Bosc, giponer. 226, 576.

Joan Boscà, coraler. 177, 183, 190, 224, 527

Joan Burguès Castanyer, teixidor de vels, fill de Berenguer Castanyer, difunt, teixidor de vels, i d'Elionor. 183.

Joan Cabrit, mestre en medicina. 258.

Joan de Camportells, llibreter. 264, 266, 267.

Joan Cardona, teixidor de vels, fill de Berenguer de Cardona, corredor d'orella, i de Clara. 351, 364, 567.

Joan de Cardona, mercader. 303, 372, 379, 380, 384, 385, 386, 393, 551, 552, 553, 554.

Joan Castell, teixidor de vels de seda. 234, 487.

Joan Castell, fill de Simó Castell, teixidor de vels. 419.

Joan Català, giponer. 178, 182.

Joan Caydia, peller. 319.

Joan Cebrià, ciutadà de Girona. 232.

Joan Codonyà, mercader. 374, 391, 446.

Joan sa Coma, llibreter, fill de Guillem sa Coma, llibreter. 173, 178, 188, 194, 587, 588.

Joan de Conomines, abans Samuel Vital, dauer. 228, 443, 468.

Joan de Conomines, difunt, convers, pare de Ferrer Perellada. 467.

Joan ça Cot, teixidor de vels, abans anomenat Abraham Sentou. 235, 283.

Joan ses Déus, teixidor de vels, fill de Domènec ses Deus, coraler i corredor d'orella, i de Blanca. 244.

Joan Dosrius, peller, ciutadà de Saragossa. 240, 563.

Joan Ermengol, sastre. 432.

Joan Escales, dauer. 227.

Joan Esglésies, coraler. 220, 225.

Joan des Far, peller. 90, 136, 138, 239, 415, 418, 577.

Joan des Far, fill de Joan des Far, peller. 418.

Joan Ferran, mercer. 294.

Joan Ferrer, àlies Cabrit, coraler, abans anomenat Mosse Cabrit. 204, 221, 286, 287, 293, 317.

Joan Figuera, dauer. 502.

Joan Forcadell. 402, 594.

Joan de Font. 423.

Joan Garcia, coraler. 218, 220, 294, 310, 311, 331, 544, 545.

Joan Gener, corredor d'orella. 246.

Joan de Gualbes, mestre de daus. 227, 229, 345, 449.

Joan Guimerà, de Molins de Rei, fill de Bernat Guimerà. 417.

Joan Lleonart, fill de Pere Llunes, sastre, i d'Eulàlia, filla de Bonanat Regardós, sastre, de Caldes de Montbui. 510.

Joan de Llobera, peller. 233, 589.

Joan Mascò, peller. 116.

Joan Massana, fill d'Antoni Massana. 107, 109, 112, 133, 224, 312, 346, 375, 388, 395, 409, 508, 594.

Joan Menestral, torner. 305.

Joan de Mero, sastre, abans anomenat *Jassua Bensaloma*, oriünd de la Ciutat de Mallorca, ara ciutadà de Barcelona, fill de *Salema*, jueu, difunt. 177, 180, 197.

Joan de Moncada, Santa Coloma de Queralt. 161, 323.

Joan Montagut, coraler. 204.

Joan de Montsegur. 598.

Joan de Muntaner, argenter. 346.

Joan Noguera. 423.

Joan Oliver, corredor d'orella. 173, 180, 190, 494.

Joan Oliver, teixidor de vels, fill de Guillem Oliver, teixidor de vels. 236, 237.

Joan de Pallars, draper, fill de Ramon de Pallars, ciutadà de Tarragona. 160, 172, 175, 184, 192, 193, 314, 547, 558.

Joan Pardo. 423.

Joan de Pedralbes, fill de Francesc de Pedralbes, metge. 418, 419, 421.

Joan Pere, teixidor de vels. 297, 312, 521.

Joan des Pla, lligador de llibres. 50, 263, 264, 269, 270, 272, 273, 274, 355, 489, 495.

Joan Pujol, coraler, fill de Pere Pujol, físic. 90, 129, 258, 348, 364, 545, 587.

Joan Quer, oriünd de Sardenya. 423.

Joan de Quer, fill de Ramón de Quer, ambdós corredors d'orella. 173, 175, 182, 184, 194, 198, 256, 380, 381, 391, 524, 525, 547.

Joan de Queralt, habitant de Tàrraga. 97.

Joan de Rabat, mercader. 256.

Joan ça Rilla, mestre de daus, pp. 228, 443, 468.

Joan de la Roca, custodi dels lleons i altres feres que el rei té al Palau Menor de Barcelona. 252, 253.

Joan Ramon, aprenent de llibreter, fill de Francesc Ramon, corredor d'animals. 274, 275.

Joan Ramon, fill d'Antoni Ramon, llibreter. 420.

Joan Ros, mercader. 186.

Joan Roure, convers, abans Samuel Desforn, pp. 447.

Joan Sabater, mercader. 185, 192, 306, 307, 308, 309, 340, 535, 536, 542.

Joan Sanet, teixidor de vels de seda. 293.

Joan de Sant Hilari, teixidor de vels de seda, oriünd de la ciutat de València. 238.

Joan Sant Joan. 418.

Joan Sanxo, teixidor de vels de seda. 232, 294, 522.

Joan de Saragossa. 423.

Joan Serra, difunt, torner. 233, 589.

Joan Sisa, corredor d'orella. 309.

Joan Solsona, giponer. 298, 418.

Joan de Subirats, corredor d'orella. 118, 126, 172, 175, 177, 184, 313, 378, 394, 547.

Joan Sunyer, fill de Francesc Sunyer, corredor d'orella. 419.

Joan Todayera. 286.

Joan Torrent, dauer. 586.

Joan Torró. 295, 296, 336.

Joan de Vall, àlies ça Llançà, corredor d'orella. 306, 315, 350, 352, 353, 354, 355, 363, 365, 566, 570, 572, 581, 582.

Joan des Valls, dauer. 229, 290.

Joan de Vallsecha, fill de Pere de Vallsecha, de la casa del rei. 419.

Joan de Verdejo, convers, lleoner del rei, que abans de la seva conversió era anomenat Jucef Covi. 448.

Joan Vilella, tintorer. 418.

Joan Villela, mercader, pare d'Asbert Villela, coraler. 175, 177,192, 194, 198, 565.

Joana, vídua de Joan Mascò, peller. 116.

Joana, conversa, abans de la seva conversió era anomenada Mireta, muller de Isaac Isacon, difunt, jueu de Barcelona. 227, 449.

Joana, muller d'Antoni Rosar, mestre de daus. 187.

Joana, muller de Bernat de Calaf, giponer. 203.

Joana, muller de Ramon d'Avinyó. 175, 178, 185, 193.

Joana, vídua de Joan de Cebrià. 232, 522.

Joanet, fill de Pere Fuster, sabater. 233, 532.

Joanet, aprenent de dauar, fill de **Joana, conversa, abans de la seva conversió era anomenada Mireta, muller de Isaac Isacon, difunt, jueu de Barcelona. 227, 449.**

Joaneta, filla de Jaffudan i de Bonafia, difunts, jueus de Barcelona, muller de Pere Taberner, tintorer. 179, 190.

Joaneta, muller de Pere Ballester, teixidor de vels. 187, 192, 194.

Jofre Escales, abans anomenat Isaac Rossell, marit d'Angelina, abans anomenada Pricosa. 93.

Jordi de Sant Joan, peller, fill de Bartomeu Rainers, sastre, difunt. 173, 184, 195, 197, 323.

Jucef Abenaffia, jueu de Barcelona. 153.

Jucef Ableç = Domènec Ferrer

Jucef Abraham Ferrer, difunt, jueu de Barcelona. 98.

Jucef Abraham Sentou = Bernat ça Cot.

Jucef de Beses, jueu de Solsona. 172.

Jucef Bonjac, difunt, jueu de Barcelona. 98.

Jucef Burgalès = Pere Martí

Jucef Damasc, difunt, jueu de Barcelona. 99.

Jucef Jaffell Xam = Bernat de Munt

Jucef Mossé, difunt, jueu de Barcelona, pare de Mossé Juceff, jueu de Tortosa, i de Vidal Juceff, jueu de Falset. 156, 159.

Jucef de Prades = Gabriel Sa Vall

Jucef de Prades = Gabriel de Prades

Jucef de Puntardia = Bernat Llança, teixidor de vels

Jucef Taroç, fill de Teroç Abraam, difunt, jueu de Barcelona = Pericó Ballester.

Jucef Tovi = Joan de Verdejo.

Judà Axaham, jueu de Barcelona. 158.

L

Leo Cavernet, jueu de Barcelona. 157.

Leo Salomó = Joan des Valls, dauer

Lenger Cisa, giponer, fill de Berenguer Cisa, peller, difunt. 173, 187.

Lleonard Ferrer, abans anomenat *Bonjuha Bonsenyor*, pare de *Vidal Bonjuha*, jueu de Barcelona. 164.

Lleonard Seset, mestre de daus. 292, 293, 484.

Llorenç Costa, llibreter. 267, 272, 419

Llorenç Costa, fill de Llorenç Costa, llibreter. 419.

Llorenç Ferrer, fill de Francesc Ferrer, corredor d'orella. 420.

Llorenç Massana, mercader. 224, 375, 379, 388, 395, 474, 527.

Llorenç de Santcliment, abans Massot Evangena. 99.

Llorenç Salt, peller. 249, 415.

Lluís d'Averoc, pp. 284, 331, 443.

Lluís Borrosa, coraler. 223, 558.

Lluís de Gualbes, abans anomenat Davi Jaques. 235, 418.

Lluís de Jonqueres, físic. 259, 466.

Lluís de Junyent, convers, abans anomenat Astruc Isaac Adret, marit de Sibil·la, conversa, abans anomenada Bonafilla, en altre temps habitants de Barcelona, ara habitants de Falset. 95, 102, 464, 465.

Lluís de Marimon, giponer, germà de Çadia Suri, jueu, habitant de Barcelona. 165, 580.

Lluís de Prades, seder, abans anomenat Vidal de Prades, pare de Gabriel de Prades, i marit de Goig, difunta, jueva de Barcelona. 93.

Lluís Porta, peller. 319, 355.

Lluís de Queralt, mercader. 117, 133, 160, 161, 314, 546.

Lluís Tranxer, fill de Gondisalb Trenxer, teixidors de vels. 319, 332, 572.

Lluís Salmons, fill de Marc Salmons, seder. 418.

Lluís de Sors, teixidor de vels de seda. 223, 558.

Lobell Bonjuha Gracià = Joan de Gualbes, mestre de daus

M

Macià de Cortil, fill de Berenguer de Cortil, mercader. 118, 134.

Macià Goçeti, fill de Guillem Goçeti, sastre. 417.

Magdalena, muller de Joan Caydia, peller. 319.

Mahir Bonjuha = Pere Mascaró, llibreter

Mahir Cordoner, jueu de Barcelona, difunt .485

Mahir Lobell, jueu de Barcelona, difunt. 81, 464.

Mahir Salomó, jueu de Barcelona.85, 460.

Maimó Ferrer, giponer, jueu de Barcelona.165.

Maimó Vidal, coraler, jueu de Barcelona. 148, 157.

Manahem Salomó, jueu de Barcelona.156.

Manuel de Bellcaire, mercader, fill de Francesc de Bellcaire, mercader, ciutadà de Tortosa. 178, 188, 193.

Manuel de Fontclara, fill de Guillem de Fontclara, corredor d'orella. 418.

Manel Jaume, mestre en medicina, ciutadà de Castelló d'Empúries. 175, 198, 210, 255, 259, 565.

Manuel de Gualbes. 409, 595.

Manuel des Valls, aprenent de llibreter, oriünd de Lleida. 273, 274.

Marc d'Avinyò, seder, germà de Mateu d'Avinyò, corredor d'orella. 141, 143.

Marc sa Closa, corredor d'orella. 356, 366, 568, 590.

Marc ça Era. 423.

Marc de Pratmajor, abans anomenat Rovén Bondia, fill i hereu de Bondia Bonhom, difunt, jueu de Barcelona. 97.

Marc de Rosanes, corredor d'orella. 296, 298, 341, 347, 363, 364, 496, 544, 545.

Marc Rovira, mercader. 143.

Marc Salmons, seder. 418, 421.

Marc Salmons, fill de Marc Salmons, seder. 418, 421.

Margarida, filla d'Abraham Cabrit, difunt, i de Vidala, jueus, i muller d'Agustí Amorós. 181, 190.

Margarida, mare de Bernat Llançà, teixidor de vels. 102, 517.

Margarida, filla de Guillem Porta, difunt, i de Eulàlia, muller de Gabriel Ballester, teixidor de vels. 187, 192, 193, 194.

Margarida, vídua d'Antoni Girgós, peller. 204.

Margarida, vídua de d'Isaac Torquós, jueu de Castelló d'Empuries, muller de Pere Gurrea, sastre. 167.

Maria, filla del mestre Benvenist, difunt, jueu de Barcelona, muller de Salvador Sanç, sastre. 186.

Maria, muller de Pere Ocelló, coraler. 195, 356.

Martí de Guimerà, corredor d'orella. 244, 312.

Martí Lixa, de la Gàlia. 423, 424.

Massot Evangena, jueu de Barcelona = Llorenç de Santcliment

Mateu d'Avinyò, corredor d'orella, germà de Marc d'Avinyò, seder, fill de Ramon d'Avinyò, corredor d'orella. 119, 173, 175, 193, 336.

Mateu de Rosanes, corredor d'orella. 302, 303, 523.

Maties de Cortil, botiguer, fill de Berenguer de Cortil, 349.

Mayrona, jueva de Barcelona, primera muller de Pere de Pla, abans anomenat Isaac Xam. 166, 167, 180.

Miquel Bosset, àlies Rossell, sastre, ciutadà de Santa Coloma de Queralt. 160.

Miquel sa Closa, fill de Bernat sa Closa, mercader. 417.

Miquel Domènec, teixidor de vels. 297.

Miquel Ferrer, sastre. 317.

Miquel Ferrer, oriünd de Tortosa. 423.

Miquel Gomis, peller. 234, 487.

Miquel Gralla. 415, 577.

Miquel Liranuga, oriünd de Pamplona. 423.

Miquel Lobet, abans anomenat Issac de Bellcaire. 98.

Miquel Pere, peller. 310.

Miquel Roure, mercader. 381, 382, 384, 395.

Mossé Abraham, jeu de Barcelona. 157.

Mossé Belshom, jeu de Barcelona. 157.

Mossé Bendit, jeu de Barcelona. 151, 152, 158.

Mossé Bonafeu = Bartomeu de Pont, abans anomenat Mossè Bonafeu, fill de Ramon ses Escalles, abans anomenat Rubèn Bonafeu, i de Dolça, abans anomenada Astruga.

Mossé Bonsenyer Gracià, jeu de Barcelona, fill de Bonsenyer Gracià, jeu de Barcelona i germà de Ferrer de Gualbes, abans anomenat Isaac Bonsenyor Gracià. 46, 147, 155, 164.

Mosse Cabrit = Joan Ferrer, àlies Cabrit, coraler

Mosse Molivert = Andreu sa Claposa, maneguer

Mossé de Piera, sastre, jeu de Barcelona. 148, 160, 501, 558.

Mossé Juceff, jeu de Tortosa, germà de Vidal Juceff, jeu de Falset, ambdós mercaders, fills de Jucef Mossé, difunt, jeu de Barcelona. 452.

N

Nathan Abraham, jeu de Barcelona. 153, 154.

Nicolau d'Alemanya. 423.

Nicolau Capissa, custodi dels lleons i altres feres que el rei té al Palau Menor de Barcelona. 252, 253, 515.

Nicolau Conomines, mestre de daus. 228.

Nicolau Gener, pergaminer, ciutadà de Tarragona. 294, 336.

Nicolau Massana, mercader, anomenat Aminay Massana quan era jueu, fill d'Antoni Massana. 109, 112, 133, 299, 408, 508, 594.

Nicolau de Pedralbes, fill de Francesc de Pedralbes, metge. 417, 421

Nicolau de Plangual. 418

Nicolau Sanxo, fill de Guillem Sanxo, mercader. 256, 419, 421, 432, 433, 434, 435, 604.

O

Or = Caterina, filla de Bodonya i Jafudà, ambdós jueus i habitants de Gurrea, regne d'Aragó

Orieta, filla de Marc d'Avinyò, seder, i muller de Marc sa Closa. 590.

P

Pau de Puig, peller. 355.

Pere Amador, oriünd de Cardona. 423, 424.

Pere Bach, mercader. 386, 553.

Pere Badia, abans Issach Vidal, coraler. 118, 126, 418.

Pere sa Badia. 229.

Pere Ballester, balancer, marit d'Eulàlia, i pare de Francesc Ballester, teixidor de vels. 119, 573.

Pere Ballester (també Pericó Ballester), teixidor de vels, anomenat Jucef Taroç quan era jueu, fill de Teroç Abraham, difunt, jueu de Barcelona. 181, 187, 192, 194, 235, 259, 301, 354, 466.

Pere Ballester, cortiner. 219, 298.

Pere Ballester, fill de Ramon Ballester, teixidor de vels. 419.

Pere Benedic. 419.

Pere Bertomeu, coraler. 216, 217, 247, 510, 530.

Pere de Bonahora, corredor d'orella. 316.

Pere de Casaldaguila, abans anomenat *Baró Estruch*, teixidor de vels. 236.

Pere de Casasagia, convers. 159, 244, 308, 347, 452, 506.

Pere Castro. 423, 424.

Pere Cervelló, botiguer. 350, 365, 563.

Pere des Coll, peller. 173, 187.

Pere Comte, corredor públic de Barcelona. 347.

Pere de Cortey, difunt, abans Santou Cap. 323

Pere Duray, seder. 323.

Pere d'Entença, teixidor de vels de seda, abans anomenat Isaac Ardit. 283.

Pere ça Esblada, tintorer. 414.

Pere Febrer, habitant de Vilafranca del Penedès. 345, 346, 366.

Pere Font, àlies Gomis, fill de Miquel Gomis, peller. 234, 487.

Pere Fontanals, convers, difunt, sastre, habitant de Monblanc. 183.

Pere Fuster, sabater. 233, 324, 532.

Pere Garriga. 315, 559.

Pere Gisbert (Gilabert) de Camprodon, seder. 115, 121, 124, 125, 248, 352, 516, 531, 569.

Pere Gracià, convers, curador dels jueus, conversos i nens, absents o morts, abans anomenat Saltell Bonjuha Gracià, fill de Bonjuha Gracià, difunt, jueu de Barcelona. 48, 289, 447, 453.

Pere de Gralet, corredor d'orella. 120, 124, 516, 517.

Pere Guardiola, corredor d'orella. 248, 251.

Pere Guardiola, sastre. 323.

Pere de Gurrea, convers, sastre. 167.

Pere Larmona, teixidor de vels de seda. 295, 310, 334.

Pere Llançà. 102.

Pere Llombart, batxiller en medicina, habitant de Vilafranca de Conflent. 182, 192, 255.

Pere Llopis, giponer. 161.

Pere Llorenç, porter del rei, curador dels jueus, conversos i nens, absents o morts. 44, 45, 47, 48, 50, 103, 105, 132, 289, 299, 447, 454, 468, 485, 495, 497, 499, 519, 526, 529.

Pere Llunes, sastre. 202, 346, 510.

Pere Marcel, llautoner. 299, 330, 498.

Pere Marget, mercader. 414, 415, 573.

Pere Martí, abans anomenat Jucef Burgalès. 94, 95, 322.

Pere Mascaró, llibreter, abans Mahir Bonjuha. 271, 273, 419, 421, 422.

Pere Mascaró, fill de Pere Mascaró, llibreter, abans Mahir Bonjuha. 419, 421, 422.

Pere Massana, fill de Gabriel Massana, corredor d'orella. 419.

Pere Merles. 417, 418, 421.

Pere de Merusos, corredor d'orella. 87, 124.

Pere Molins, corredor d'orella. 248, 251.

Pere de Montagut. 160, 546.

Pere de Muntrós, corredor d'orella. 128, 509.

Pere Mut, cordoner. 296, 334.

Pere Ocelló, peller. 309, 356, 414, 573.

Pere Orguer. 423.

Pere d'Ortafà, sabater. 167.

Pere Ossellò, coraler. 195, 577.

Pere Palau. 298.

Pere de Parets, coraler. 218, 292.

Pere de Passavant (també anomenat Pericó de Passavant), peller. 165, 239, 247, 330, 511, 541.

Pere Pertusa, sastre. 116, 133, 323, 557.

Pere ça Pila, mercader de vels. 236, 237.

Pere Pinós, sastre, abans Abraham Natxir. 96.

Pere de Pla, corredor d'orella. 109, 120, 124, 166, 516.

Pere de Prades, corredor d'orella. 246.

Pere Pujol, metge. 73, 258, 348, 364, 545.

Pere Ripoll. 117, 167, 190, 191, 196, 287, 473, 474, 560.

Pere Rosar, fill d'Antoni Rosar, giponer. 418, 421.

Pere Rovira, coraler, fill de Baruch Toro, jeu de Barcelona, pp. 224, 445.

Pere Sant Jaume, dauera, fill de Ramon Pons, sastre, i de Blanca. 180.

Pere Quintana, d'Olesa de Montserrat, fill de Vicent Quintana. 417.

Pere Sasblada, tintorer. 573.

Pere Serra, torner. 305.

Pere de Sicília. 423.

Pere Soler, coraler. 144, 218, 219, 220, 294, 296, 304, 307, 329, 330, 331, 493, 494, 531.

Pere Taberner, tintorer, fill de Gerard d'Esllada, tintorer. 179, 190.

Pere Urgell, corredor d'orella. 249.

Pere d'Usai, corredor d'orella. 246.

Pere de Vallseca, de la casa del rei. 419.

Pere Vila. 423.

Pere Vives, llibreter. 350, 367, 560.

Pericó Jaume, fill de Manel Jaume, mestre en medicina. 258, 570.

Pericó Palau, fill de Jaume Marc, garbellador d'espècies. 234, 505.

Perla = Celestina, filla de *Samuel Saprut*, difunt, jeu de la ciutat de València, i muller de Bernat de Coromines, sastre.

Pricosa = Angelina, muller de Jofre Escales, abans Isaac Rossell.

R

Rafael Berenguer. 423.

Rafael de Fontclara, mestre físic, (mestre Rafael), abans ciutadà de Girona, després de Barcelona. 181, 255, 501.

Rafael de Gueri, sastre. 288.

Rafael de Guimerà, coraler, fill de Martí de Guimerà, corredor d'orella. 244.

Rafael de Montesa, pagès. 295, 296, 336.

Rafael de Quer, convers de Barcelona, abans anomenat Bonafeu Fabib. 160, 512.

Rafael Solsona, fill de Joan Solsona, giponer. 418.

Rafael Trenxer, coraler. 187.

Rafaela = Eulàlia, muller de Salamó de Marimon.

Ramon d'Abellar, fill de Joan de Bellaria, porter del rei. 226, 491.

Ramon Alguer, corredor d'orella. 378, 380.

Ramón Avinyò, corredor d'orella. 173, 193.

Ramon Ballester, teixidor de vels. 76, 234, 249, 305, 419.

Ramon Baró, mercader de vels, oriünd d'Abrera i ciutadà de Barcelona. 180, 494.

Ramon Bertran, llibreter. 261, 523.

Ramon Bonet, seder. 115, 123, 323, 492.

Ramon ses Escales, abans anomenat Ruben Bonafeu, corredor d'orella. 73, 96, 300, 498.

Ramon Galcerà, abans Caravida sa Porta. 322.

Ramon de Mirambell, fill de Isaac Salamó, difunt, jueu de Barcelona. 141, 447.

Ramon de Pallars, ciutadà de Tarragona. 172, 175, 192, 193, 547.

Ramon de Parets, mercader. 376, 377, 480.

Ramon de Pla, peller. 355.

Ramon Pons, sastre. 180, 295.

Ramon Pujol, mercader. 383, 546.

Ramon de Quer, corredor d'orella. 173, 175, 182, 185, 192, 193, 194, 196, 198, 524, 525, 547.

Ramon de Rosanes, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, abans anomenat Caravida sa Porta. 39, 285, 514.

Ramon Rovira. 107, 111, 485.

Ramon sa Vall, mestre coraler i paternotrer. 134, 210, 222, 304, 318.

Regina = Agnès, filla de Vidal Provençal, jueu, difunt, i muller de Pere Martí, abans anomenat Jucef Burgalès.

Regina, muller de Caravida Saporta, difunts, jueus de Girona. 564.

Regina = Castellana, vídua de Abraham Isaac Ardit, jueu de Barcelona, mare de Pere d'Entença, teixidor de vels.

Regina = Clara, filla de Ferrer Saladí, difunt, jueu, i muller de Francesc sa Porta, abans Caravida Salolmó sa Porta.

Regina, muller de Bondia Falcó, jueus de Girona. 257.

Roderic de Prats. 186, 193.

Romeu d'Agis, seder. 142, 537.

Rovén Bondia, fill i hereu de Bondia Bonhom, difunt, jueu de Barcelona = Marc de Pratmajor. 97.

Ruben Bonafeu = Ramon ses Escales.

S

Saltell Bonjuha Gracià = Pere Gracià

Saltell Cabrit, difunt, jueu de Barcelona, marit de Cerita. 46, 81, 159, 258, 456, 458, 465, 534.

Saltell Gracià, jueu de Barcelona. 154, 155.

Salamó Astruc Falcó. 346.

Salamó de Camprodon = Berenguer Gisbert

Salamó Cresqués, jueu de Barcelona. 99.

Salamó Damasc, difunt, jueu de Barcelona. 99.

Salamó Gracià, jueu de Barcelona. 84, 153.

Salema, jueu, difunt, pare de Joan de Mero, sastre. 177, 180, 197

Salomó de Marimon, abans anomenat *Abraham de Saragossa.* 177, 180, 197.

Salomó Nassim, jueu de Barcelona. 152.

Salomó Rubèn = Guillem de Blancs, peller, ciutadà de València

Salvador Sabater, llibreter. 267, 268, 272, 415, 419.

Salvador Sanç, sastre. 186, 193.

Samuel Benvenist = Joan Bertran.

Samuel Benvenist, oncle de Joan Bertran, també anomenat Samuel Benvenist quan era jueu. 100, 153, 155, 156, 157, 165, 418, 422, 455.

Samuel Bonjorn, jueu de Barcelona. 148, 478.

Samuel Boniuu, jueu de Barcelona. 289.

Samuel Desforn = Joan Roure

Samuel Cofet, jueu de Santa Coloma de Queralt. 160, 546.

Samuel Fallena, difunt, jueu de Barcelona, pare de Francesc Pujol. 518.

Samuel Saprut, difunt, jueu de la ciutat de València. 179, 194.

Samuel Sarxipo, jueu de Barcelona. 290.

Samuel de Tolosa, jueu de Barcelona. 153, 155.

Samuel Vital = Joan de Conomines, dauer.

Sentou de Bellcaire, difunt, jueu de Barcelona. 97.

Sentou Cap = Pere de Cortey

Sentou Domac, difunt, jueu de Barcelona, pare de Clemença, muller de Joan de Queralt, habitant de Tàrraga. 97.

Sentou Xanxell, jueu de Barcelona. 71, 83, 452.

Sibil·la, muller de Joan de Pallars, draper, filla de Ramon de Quer, corredor d'orella, i de Blanca. 172, 175, 184, 546.

Sibil·la, àlies Salvada, muller de Joan de Subirats, corredor d'orella. 184.

Sibil·la, muller de Lluís de Junyent, habitants de Falset. 95, 100, 102, 464, 465.

Simó Castell, teixidor de vels. 233, 419, 589.

Simó Vicens, coraler. 224, 506.

T

Taroç Abraham, difunt, jueu de Barcelona, pare de Pericó Ballester, convers, abans anomenat Jucef Taroç. 235, 259.

Tristà Queralt, mercader. 386.

V

Vicença, filla il·legítima de Berenguer Martí, mercader. 202, 531.

Vicent Quintana, d'Olesa de Montserrat. 417.

Vidal Benvenist, jueu de Barcelona. 153.

Vidal Beses (Bases), jueu de Solsona, fill de Jucef de Beses, jueu de mateixa localitat. 172, 384.

Vidal Bonjuha, jueu de Barcelona, fill de Lleonard Ferrer. 153, 164.

Vidal Ferrer, jueu, abans habitant de Barcelona, ara de Perpinyà. 91, 99, 101, 455, 467.

Vidal Jucef, jueu de Falset, germà, de Mossé Jucef, jueu de Tortosa, ambdós mercaders, fills de Jucef Mossé, difunt, jueu de Barcelona. 159, 452.

Vidal Massana = Arnau Massana

Vidal de Prades = Lluís d'Averoc

Vidal de Prades = Lluís de Prades, seder.

Vidal Provençal, difunt, jueu de Barcelona. 94, 95.

Vidal de Ripoll, jueu de Barcelona. 152.

Vidal Rinioch = Berenguer Cardona, corredor d'orella

Vidal Sadoch = Bernat de Conomines, sastre

Vidal sa Salomó, difunt, jueu de Barcelona. 152.

Vidala, muller d'Abraham Cabatay, difunt, jueu de Barcelona. 157

Vidala, muller d'Abraham Cabrit, difunt, jueu de Barcelona. 181, 190.

Violant, filla de Manel Jaume, mestre en medicina, ciutadà de Castelló d'Empúries, muller d'Asbert Vilella, coraler. 175, 177, 186, 192, 194, 198, 255, 565, 566

Violant, filla de Berenguer ça Cot, teixidor de vels, i muller de Felip Sabater, coraler. 185, 192.

Violant, filla de Ferran Bertran, mercader. 201, 542.

Violant, muller d'Antoni Lluna, sastre. 320, 323.

X

Xehe Axaham, difunt, jueu de Barcelona, pare de Judà Axaham, jueu de Barcelona. 161.

Y

Yno Conill. 183, 191, 197, 410, 597.

Yoya Ermengola, vídua de Joan Ermengol, sastre. 432.